Obdržel za vyhranou 3 cenu na kluzišti v Telči dne 16/II 904.

Moravské sněmování

roku 1848-49.

Na padesátiletou památku novodobého sněmu a zrušení roboty na Moravě, jakož i nastoupení císaře a krále Františka Josefa I. na trůn

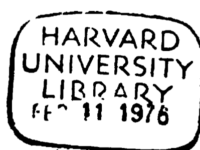
vydal a úvodem do dějů roku 1848. opatřil

Jindřich Dvořák.

V TELČI 1898.

Nákladem českého knihkupectví Emila Šolce.

Tiskem firmy Karel Šolc v Kutné Hoře.

ROK 1848.

Rok 1848.

moře věčnosti vynořil se rok 1848. Čítal sice právě tolik dní, jako všichni jeho předchůdcové, nerovnal se jim však v ničem jiném. V jeho ovzduší veškeří národové evropští jinak dýchali, cítili, smýšleli a jednali, nežli po dlouhou dobu dřívější, jako by strženi mohutným a nezdolným proudem, jenž všecky hráze lidských řádův a opatření byl povalil. Z koutu na Sekvaně zase se valila bouře do Evropy. V Evropě.

Zhusta se tak neobyčejný rok v životě národův a lidstva neobjevuje; přichází však obdobně z věčného pravidla zákonů přirozených, burcuje lid z němých útrap, hříšného strádání a umrtvující nečinnosti, a zapisuje se krví národů na desky dějinné. Věčná to výstraha pro lidstvo a panovníky! Za vinou kráčí trest v patách; jen že málokdy vinníky polepšuje.

Divá bouře hnala se roku 1848. veškerou duší lidskou, splachujíc všude patinu, jež lpěla z minulosti na řádech lidských, v státech velkých i malých. I mezi stromy zasahuje blesk nejraději velikány; vře-li to však i v hrnci, nelze se diviti tomu, že pára u pronikavém sykotu zdvihá příkrovku.

Ve znamení frygické čapky revoluce vyspěl rok 1848. do dějů národův evropských. Výbuch musil se státi, požár musil zachvátiti Evropu, neboť třaskavin a hořlavé látky nahromaděno všude přespříliš. Politické, sociální a národní zlořády, udržované uměle absolutismem vlád, pracovaly samy sebou k násilnému převratu, jejž urychlovaly od r. 1847. již vlekoucí se mnohými státy evropskými bída, nouze, drahota a lichvaření s potravinami. Nové směry pracovaly v bolestech všude k porodu. Nespokojenosť obecná s vládami živila již delší dobu tajně i zjevně nebezpečný ruch, jemuž vlády nechtěly neb nedovedly rozuměti, jinak by byly v čas otovřely záklopku aneb aspoň roztřískaly, třeba se při tom zranivše, některá okna nesnesitelných zlořádů, aby se národové nezadusili. Revoluci z dola nebylo více lze zadržeti; přišla také celá a opravdivá, zachvátivši veškeré státy evropské až na Rusko.

Již na podzim roku 1847. vypukla v Sicilii a na neapolské pevnině vzpoura proti tyranské vládě krále Ferdinanda z rodu bourbonského. Vzpoura skončila udělením konstituce, a sice v lednu 1848., na niž měsíc na to musil král přísahu složiti. Také v Sardinii, v Toskansku, ano i v státu papežském způsobeny hnutím revolučním velké převraty; celá Italie byla rozžhavena a také již od třiceti let připravena na jednotu svou.

Ve Francii. Revoluce po třetí vyhledala si velké své dějiště za Rýnem. Nenáviděné ministerstvo Guizotovo odpíralo volební opravu, v Paříži vypuklo povstání, lid se utkal s vojskem v krvavé seči. Dne 24. února 1848. zarachotila hromová rána z kotliny duševní sopky pařížské, povalen trůn občanského krále francouzského Ludvíka Filipa, jenž s rodinou Orleanovců musil prchnouti do Anglie; ve Francii prohlášena druhá republika, hesla pak rovnosti, volnosti a bratrství po padesáti letech z Paříže zase rozlehala se na všech stranách. Z Francie se valily žhavé proudy lávy hlavně směrem na východ, až vystydly na hranicích obrovského Ruska. Ve všech státech německých, ve Švýcarsku a Rakousku setkalo se hnutí revoluční s úrodnou půdou, nalézajíc v obecné touze po zavedení a upevnění občanských práv a konstitučních svobod přes míru podmínek hotových. I v Anglii, Belgii, Švédsku, Španělsku, Turecku a v Egyptě vypukly nepokoje; jen základy a síla Ruska zůstaly neotřeseny, veleříše této se nedotkla horečka, lomcující celou Evropou.

V Německu. V státech německých, jižních i severních, panovníci i vlády, očekávajíce spásu od absolutistického tvrdohlavce, všemohoucího dotud státního a dvorského kancléře knížete Metternicha ve Vídni, stavěli se v tuhý odpor lidu; než záhy sjednotilo se Německo v jednom hesle vítězném. Již od roku 1814. horovali přední mužové němečtí, byvše za to krutě pronásledováni, za sjednocení Německa, za nahražení německého spolku knížat německým spolkovým státem národův a za svolání německého parlamentu, obeslaného poslanci ze stavovských sněmů jednotlivých států. Když pak roku 1848. v první polovici února již v badenské sněmovně v Karlsruhe knihkupec Bassermann, za nímž stáli duševní předáci z celého Německa, byl učinil návrh na svolání německého parlamentu, soustředilo se politické a národní proudění celého německa neobyčejně rychle v tomto kardinálním požadavku národní jednoty německé. Spolkové shromáždění ve Frankfurtě (Bundestag) považováno od let za nejvíce nenáviděnou instituci Německa, všecky ústupky lidu německému braly se tudíž přirozeně směrem zřízení parlamentární jednoty Německa. Německé vlády uhnuly; heidelberský výbor sedmičlenný svolal v březnu napřed tak zvaný předběžný parlament do Frankfurtu, z něhož vyšel výbor padesáti, ústřední to moc jednoty německé, v květnu pak plný německý parlament do Frankfurtu. Vypsány k němu volby ve všech státech, vtělených r. 1815. panovníky samovolně do německého spolku, i v královstvích a zemích habsburských. Nepřímo rozhodla vlastně Vídeň, s ní ovšem Němci rakouští, závažím svým o svolání německého parlamentu, neboť na Vídeňské události březnové následovalo teprv povstání v Berlíně, srážka a boj s vojskem a povolnosť pruské panovnické rodiny a vlády myšlence německého parlamentu.

V Rakousku a v Uhrách. Z jednotlivých států, tvořících habsburské mocnářství, jedině Uhry byly na nastávající obrat úplně připraveny. Koruna svatoštěpánská uhájila po všechna staletí naproti Vídni a její centralistickým snahám ve všem svou neodvislosť, samostatnosť a konstituční zřízení, jež zákony z roku 1847—48. dospělo k výši mocného parlamentu novodobého, pro Uhry jedině rozhodujícího. Již na počátku března ze sebevědomého sněmu uherského v Prešpurku, za velkými cíly pevně pokračujícího, rozněcovala plamenná slova Košutova o svobodě národů mysli i mimo hranice uherské, a již 15. března 1848. povolila Vídeň, jíž byli Uhři od jakživa odvykli každý odpor proti svým žádostem koruně svatoštěpánské zvláštní ministerstvo uherské s Bathyányim v čele.

Jinak se vyvinuly věci v ostatních královstvích a zemích či státech habsburských. Když revoluce se blížila hranicím rakouským, otřesena již byla v základech

svých budova mocnářství habsburského; staré řády všude praskaly, všecky třídy společnosti pracovaly k novým, nesplněné žádosti jednotlivých zemí a národů živily obecné jitření. Ve Vídni vše kvasilo a připravovalo se na násilné donucení vlády k vyvrácení soustavy vládní z kořene. Ke dni 13. března svoláni stavové či sněm dolnorakouský, na nějž navazovány mnohé naděje. V království českém formulovány na shromáždění ve svatováclavských lázních již dne 11. března žádosti českého národa, nesouce se, ač nejasně a nesměle ještě, k idei novodobého státu českého, jejž z paměti národa nedovedlo vyhladiti úplně i násilí věků.

Nebylo vůbec země a třídy obyvatelstva v Rakousku, z jejichž útrob by se v této době pohnuté nebyla vyrojila ta ona žádosť za nové upravení veřejných a společenských řádů. Na Moravě měšťané v poněmčených městech spojovali se ovšem ve svých žádostech za politické svobody s Vídní; na venkově sedláci, vzdálení od veřejného života, reptali proti svým nejbližším, pánům a vrchnostenským úřadům, vypovídajíce jim poslušnosť, kdežto zase domkaři se stavěli proti vesnické aristokracii, sedlákům, neustále na ně dorážejíce stran rozdělení obecních pozemků. Stavové moravští třpytili se zase na venek již jen pableskem postulátních sněmův, a lekali se bouří lidových. Obecně pak pronášená žádosť za udělení konstituce byla heslem, jemuž tak mnohý vlastně ani nerozuměl.

Veškerá království a země, v rakouském mocnářství spojené, měly přece od jakživa až do roku 1848. konstituci, či ústavní zřízení zemské, jen že toto zřízení ústavní bylo ryze stavovské, jako dříve také v Anglii, Francii, všech německých státech a též v Uhrách. Slovem konstituce mělo býti správně míněno jen nové době přiměřené složení sněmů zemských a rozšíření jejich právomoci. Rakousko nevstoupilo tudíž teprv dnem 15. března 1848., jak běžná nepravda obyčejně líčí, do řady státův konstitučních, nýbrž téhož dne císař a král, pojistiv národům rakouským konstituci vlasti u šetření zvláštních ústav zemských, kteréžto obecné pojištění kabinetním listem, daným dne 8. dubna zvláště pro sněm království českého provedl, vrátil jen národům těchto království a zemí plné právo, aby na sněmích zemských sami, ovšem že za shody s panovníkem, jak se v konstitučním řízení samo sebou rozumí, rozhodovali o svých osudech, a aby od doby této neposlouchali žádného jiného zákona, leč jen toho, na kterém se byli shodli s panovníkem cestou ústavní. I zjednání zcela nové ústavy říšské pro některé, všem královstvím a zemím společné záležitosti, ponecháno zplna dalšími patenty, danými dne 16. května, prvního, třetího a šestého června, zástupcům těchto království a zemí, a za tím účelem právě prohlášen první říšský sněm za ústavodárný.

Dosavadní ústavní zřízení v Rakousku.

Také Morava měla až do roku 1848. svou konstituci či ústavní zřízení zemské, ovšem že také ryze stavovské; než stavovský sněm zastupoval zem každým směrem a ustanovoval vždy i poměr vladaře ku sněmu moravskému a zemi. Poslední, v trest za odboj Ferdinandem II. Moravě oktrojované, tak zvané obnovené zřízení zemské z 10. května 1628., co do svých ustanovení z veřejného práva do dneška platné, propůjčilo právo repraesentace sněmovní jen čtyřem stavům, duchovnímu, panskému, rytířskému a měšťanskému.

Na Moravě.

Dle této konstituce zemské nebyly ovšem obce venkovské a velká část měst, která se nenazývala královskými, na sněmu zastoupeny, a proto slovem konstituce v požadavcích národů mohlo býti míněno správně jen rozšíření zastoupení na sněmích na všecky třídy obyvatelstva, jak se skutečně také stalo zákonným způsobem na posledním stavovském sněmu moravském v Brně postupem měsíce března a dubna.

V Čechách. I v království českém měl český sněm dle kabinetního listu, daného dne 8. dubna, svolán býti na základě obnoveného zřízení zemského Ferdinanda II., na základě platné ústavy zemské; měli totiž dostaviti se na sněm oni, kdož udrželi posud právo, choditi na sněm, pak poslanci za města, za Prahu 12, za každé ostatní královské město aspoň jeden, za každé jiné venkovské město na 4000 obyvatelů jeden, na více než 8000 dva; za venkovské obce z každého vikariatního (děkanského) okresu dva, za universitu a polytechniku, celkem asi 560 sněmovníků.

Stavové jakožto repraesentanti království a zemí a jako zákonní nositelé a strážci ústavních práv zemských, nechali zvláště v posledních sto letech vídeňským absolutistickým a centralistickým směrem oloupiti země a sebe o to ono právo, ústavou zaručené; dle věčně platných však zásad v právu veřejném, království a země ujatých práv nikdy pozbyti nemohly. V plné své odloučenosti od obecného, na sněmích nezastoupeného lidu nedovedli stavové v celých národech udržeti vědomí, že země mají dávné již zřízení ústavní.

Stavovské hnutí do roku 1848. Než i na sněmích stavovských vzdor ztrnulosti tohoto zřízení ústavního neuhostily se věčný klid a němé podrobování se absolutistickým choutkám státu policejního. Na sněmu uherském již od počátku let čtyřicátých živě, odhodlaně a účelně bojováno, aby stavovská ústava uherská se proměnila v ústavu repraesentativní; nová doba s požadavkem svým, aby zdemokratisováno bylo zřízení ústavní, nejmocněji uchvátila mysli v koruně svatoštěpánské, kde vlády vídeňské nikdy nedovedly zničiti vědomí samostatnosti a neodvislosti Uher a ututlati veřejný život. Tak rostla krise rok od roku, a budovány na stavovském sněmu uherském široké základy k ústavní svobodě novodobé a ku revoluci v Uhrách r. 1848.

Ač v královstvích a zemích neuherských ladem ležely politika a život veřejný, přece se již za císaře a krále Ferdinanda V. počali stavové vybavovati semotam z dlouho již obvyklé netečnosti. Nastaly boje stavovské s vládou vídeňskou, svědčící o nastávajícím úpadku libovlády vídeňské a o potřebné změně dosavadních řádů ústavních. Sněmové menších zemí jako Horních Rakous, Slezska a Korutan, měli sice dosti žádostí, vzdalovali se však ruchu. „Též na *moravském sněmu stavovském* — jak píše Springer ve svých „Dějinách Rakouska“ — utuchly choutky opoziční, když jeden z hlavních vůdců strany ruchu se byl přestěhoval z Brna do Prahy, aby tam hájil — práv vlády.“

V Čechách. Tím více ale na sebe obraceli pozornosť svou činností *stavové čeští* a dolnorakouští. Zvláště stavové čeští žárlili s rostoucí mocí aristokracie uherské, toužívše za dlouhé časy opět jednou po autonomii království českého, co nejhlasitěji se ozývajíce proti vládě vídeňské, jakož i za stálého odvolávání se na privileje svoje, králi zaručené, nejdále v opozici proti vládě byli pokročili. Začátek hnutí stavovského v Čechách sliboval mnoho. Již roku 1838. vystoupil jako vůdce opozice na stavovském sněmu českém Bedřich hrabě Deym; opozici stavů padl pak v oběť nejvyšší purkrabí v Čechách hrabě Chotek.

Roku 1843., když rozpočet o uhražení schodku v Čechách přirážkami k dani jednostranně byl ustanoven zemským výborem a vládním úřadem, s pominutím sněmu českého, a sněmu pak jako hotová událosť ohlášen, káráno ostře na sněmu toto porušení zemského zřízení či ústavy a zároveň rozhodná vyjádřena žádosť, aby rozpočet zemský vždy jen na plném shromáždění stavů českých či sněmu byl povolován. Bedřich hrabě Deym se tehdá vyjádřil v tato slova: „Přirážka k daním, jejíž povolení nebylo na sněmu vyžádáno, může, když ji sněm nepovolí, poplatníky daní býti *odepřena*.“ A stavové čeští se snesli na tom, že od nynějška všechny přirážky k daním ve prospěch domestikálního fondu budou samostatně

předpisovati. Tím udála se vážná srážka s vídeňskou vládou; stavové čeští, opět jednou nabyvše vědomí o samostatnosti a berní samosprávě království českého, odvolávali se na Ferdinandovo obnovené zřízení zemské, dokazujíce vládě, že porušuje zemskou ústavu.

Roku 1845. konala se porada české deputace stavovské s ustanovenou k tomu komisí dvorskou o žádostech českých stavův, aby vláda obnovené zřízení zemské z r. 1627. uznala za pravidlo stavovských práv, potvrdivši platnosť všech svobod zemských a privilejí, pokud neodporují zemskému zřízení. Žádosť českých stavů odmrštěna — císař a král Ferdinand odvolával se při tom na vyhražení, s kterým on i jeho předkové byli složili království českému přísahu korunovační. Proti tomuto vyhražení ale, jak je byl o své ujmě ustanovil Ferdinand II., že totiž jemu náleží: „zřízení zemské rozmnožovati, měniti, zlepšovati a ostatní činiti, cokoliv jus legis ferrendae se sebou přináší,“ stavové čeští již r. 1792. rozhodně protestovali, poněvadž tím celá ústava zemská pozbývá veškeré ceny a uvádí se v pochybnosť.

Na sněmu českém stavovském r. 1845. strhl s sebou dne 9. prosince Bedřich hrabě Deym většinu pro rozhodné osvědčení proti porušování práv zemských a ústavy. Ferdinandovo zemské zřízení — dokazoval tehda hrabě Deym — není jediným a výhradným pramenem stavovských a zemských privilejí. Zrušilo jen některé z nich, které se táhnuly k posloupnosti krále nebo ke katolickému náboženství, ostatní však svobody platí dosavade v té způsobě, jak se byly z jednotlivých zákonů základních od XIV. století počínajíc aneb zvykem vyvinuly. Hrabě Deym hájil tak nepřetržitosť státního a ústavního práva Čech, zavrhnuv podvodné nauky o promlčení nebo pozbytí veřejného práva. K návrhu hraběte Deyma vyjádřili se také tehda stavové čeští, že bezvýminečným vyhražením královým se považují za zkráceny ve svých svobodách.

Napnutí mezi českými stavy a vládou vídeňskou rostlo. Zvolen výbor pro ochranu stavovských práv, jenž na začátku r. 1847. ukončil svou zprávu, podav zároveň důkaz o nepřetržitosti ústavních práv a svobod českých stavů. Důkaz tento popíral platnosť obnoveného zřízení zemského jako jediného základu stavovských práv, vyvraceje zároveň theorii vládní o vyhražení královu, jehož nezná ani korunovační přísaha ani každoroční revers králův po vyřízených sněmem postulátech a daních. Zároveň navrženo, aby stavové čeští u krále se slavně ohradili proti každé jakékoliv jednostranné změně svých práv a svobod, doloživše, že v čas potřeby jsou odhodláni jich hájiti každým prostředkem ústavním, i odepřením daně. Dne 3. května 1847. schválen na českém sněmu stavovském návrh, aby v příčině vyhražení králova, podána byla králi adresa; než opozice stavovská počala již ustupovati, neboť schválená adresa obsahovala téměř jen díky a oddanosť.

Prudká opozice vypukla opět na tak zvaném postulátním stavovském sněmu českém pro rok 1848., zahájeném dne 17. května 1847., v jiné sporné otázce, totiž v příčině nákladu na trestní soudnictví v Čechách. Po bouřlivém jednání snesl se sněm český na tom, aby odepřena byla žádaná přirážka k daním, určená pro kriminální fond; zároveň pak výboru zemskému nařízeno, aby předepsal a rozvrhl pozemkovou daň jen se srážkou sporných 50.000 zl. na trestní soudnictví. Avšak stavové čeští byli malomocni. Gubernium v Čechách, obešedši zemský výbor, vypsalo daň i přirážku k ní, a stavové mlčeli, neodepřeli daně, aniž se byli ohradili proti násilnictví vlády. Tak ničeny soustavně samostatnosť a ústavní svéurčení království českého více než od tří set let.

Roku 1847. zanášeli se vynikající členové stavovské opozice v Čechách

záměrem, zříditi spolek tak zvaných „liberálních“ německo-slovanských stavů s uherskými magnáty; záměr tento však neuzrál.

V celém tom stavovském hnutí v Čechách až do roku 1848. nesetkáváme se však ani s jedním okamžikem, kdy by si opoziční stavové čeští byli zpomněli na neodkladné požadavky doby, na rozšíření ústavních práv do všech tříd lidu v Čechách, toho lidu, jenž pykav po bitvě na Bílé Hoře nezaslouženě za české povstání a vysílen byv staletým poddanstvím, duševní a tělesnou robotou, jako velký němý nemohl a nesměl ani otevříti úst svých, aby vyslovil jen jediné slovo: spravedlnosť!

V Uhrách již hory pracovaly k porodu velkého díla novodobého, změny to ústavy stavovské v ústavu repraesentativní; v Čechách však myšlenka tato, jíž prosáknuto bylo již celé ovzduší evropské, nenašla' ani jediného tlumočníka v shromáždění stavův. Události roku 1848. nemilosrdně přetrhly navždy činnosť stavovského sněmu v Čechách. Jinak se stalo na Moravě, kde stavovský sněm v tradičním klidu byl prožil celá staletí. Teprv bouře obecné donutily ho, aby s hrdých výšin své odloučenosti sestoupil k lidu.

Úpadek sněmů stavovských.

Stavové či zemské sněmy stavovské byli přes to přese všecko v Čechách a na Moravě historičtí zástupci samostatnosti země a držitelé ústavních práv a svobod zemských, oněch práv přirozených, jež se rodí s lidmi a národy a jež, jako každá věc velká, jsou schopna rozvoje. Stavové, již měli i nepopíratelné právo, daně ukládati a vybírati, všelijak zastrašení, lákání, svádění i nedbalí padli v takovou lehkovážnosť, že již často bývala exekuce v zemi na daně, které stavové teprv povoliti měli. Na stavovských sněmích zemských se neozýval již nikdo proti svévolnosti vlády vídeňské, zastoupené tehda nejvyšším kancléřem státním, dvorskými kancléři, dvorskou komorou, dvorskou komisí studijní, nejvyšším úřadem policejním a dvorskou radou vojenskou, ministerstvy to v dnešním slova smyslu. Cizozemec kníže Metternich, nejvyšší státní kancléř a všemohoucí samovládce, ničil soustavně práva stavovská a tím práva zemská. Censura v policejní krutosti a neuprosnosti své nepropouštěla ni jediného slova volnějšího o shnilých poměrech správy státní.

Skutečně byl tudíž poměr stavů v zemích českých k Vídni na počátku roku 1848. nanejvýš trudný. Roku 1526. dala se z vlastní vůle koruna česká do panovnické moci habsburské, s vyhražením naprosté své samostatnosti a neodvislosti. Ještě na sklonku věku XVII. byla koruna česká samostatným státem, ana při smlouvání se o kvotu či podíl různých říší habsburských v přispívání na společnou obranu a společné záležitosti přidělena koruně české jedna třetina, koruně svatoštěpánské druhá a ostatním všem dědičným zemím habsburským třetina třetí. Ze všeho toho zbyl již roku 1848. jen — stín. Věru ovzduší roku tohoto bylo tak prosyceno elektřinou, že český národ musil býti mimoděky stržen v obecný vír a rozmach všech svých sil státotvorných, kdyby nebylo předcházelo nešťastných tři sta let české historie.

Schůze měšťanů ve svatováclavských lázních v Praze.

Dvě epochy dějin, dvě naprosto různé soustavy vládní, dva světové názory do správy státův a zemí se již utkávaly v celé Evropě střední, v Rakousku pak jako lavina rostlo přesvědčení, že nelze více vládnouti Metternichovi z květované lenošky rokokové. V neuherských zemích z Prahy první se ozval hlas za svobodu národa. Tajný spolek málo jen mužů mladých a vlasteneckých, „Repeal“ živil jiskry hnutí mezi Čechy. V sousedních malých státech německých vítěziti počaly obecně pronášené požadavky lidu, zrušení censury, svoboda tisku a řeči, volné shromažďování, obecné ozbrojení a účastenství lidu v zákonodárství a správě státní,

knížata německá jeden po druhém povolovali. Proudy se valily přes hranice do Čech, kde v Praze byla již dosti rozkypřená půda.

Na kvap svolána již v sobotu dne 11. března schůze měšťanů pražských do lázní svatováclavských, první to schůze po celé trudné době pobělohorské, na níž český lid se ozval za práva vlasti a národa. Hlavou svolavatelů byl neohrožený občan, kavárník a hostinský Petr *Faster*. Rázem se vydobyla aspoň svoboda řeči. Vedle zobecnělých již více méně požadavků lidových, jako svobodného zřízení obecního, veřejného jednání soudů, svobody tisku, svobody náboženské a obecného ozbrojení, povzneseny na této, měšťanstvem přečetně navštívené schůzi v lázních svatováclavských žádosti celého národa českého za pojištění národnosti české ve všech zemích koruny české, za lidový sněm a za utužení svazku Čech s Moravou a Slezskem společným sněmem. Zvolen též výbor tak zvaný svatováclavský, z něhož se později vyvinul výbor národní v Praze, jenž se starati měl o to, aby žádosti národa českého se donesly k trůnu českého krále ve Vídni.

První veřejné shromáždění lidu v Rakousku, jímž skutečně byla schůze svatováclavská v Praze dne 11. března, odbylo se v plném klidu, i po něm bezprostředně nesrazil se český lid nikterak s mocí vojenskou. A přece vyzývala téměř lid pohodlná vláda zemská nejvyššího purkrabího v Praze, Rudolfa hraběte Stadiona, aby naproti ní zkoušel svou sílu.

V mocném hnutí roku 1848. srážel se i v mocnářství habsburském trojí proud: politický, národní a sociální. Pokud vláda vídeňská tomu nerozuměla, dobylo hnutí rychlé převahy i vítězství. Třaskavin k výbuchu nahromaděno i ve Vídni přes míru — a zarachotilo to také Rakouskem. V březnu povstala Vídeň proti starým, spukřelým řádům.

Jitření ve Vídni.

Zprávy o vítězné revoluci pařížské došly koncem února do Vídně, rozjařivše veškeré obyvatelstvo v naději, že bije hodina osvobození z jařma, hodina svobody. Z vídeňské jednoty průmyslové ozval se mocný hlas, zavrhující dosavadní soustavu vládní. Kníže *Metternich* a jeho pravá ruka, policejní praesident hrabě *Sedlnický* považováni obecně za hlavní nositele této nenáviděné soustavy vládní, odstranění jejich znamenalo tudíž vytouženou změnu soustavy. Kníže Metternich však a náměstek císařův, arcikníže *Ludvík*, tuhý kladli odpor převratu každému.

V Prešpurku rokoval právě stavovský sněm uherský. Mladý poslanec, odrodilý Slovák Ludvík *Košut*, počátkem března na sněmu tomto ohnivou řečí svou rozplamenil i za hranicemi uherskými lid pro svobodu a konstituci. Odsoudiv způsobem nanejvýš bezohledným vládní soustavu Metternichovu, žádal za svobodu a konstituci pro všecky země rakouské. Řeč Košutova neohrožená a také porušením veřejného řádu v Rakousku vyhrožující, hltána i ve Vídni. V politicko-právnickém spolku čtenářském, v němž advokát vídeňský, Dr. Alexander *Bach*, vedl slovo velké, to vřelo; shromažďovali se doktoři, spisovatelé, měšťani a kupci, v jichž středu padlo i slovo revoluce za účelem osvobození se. Požadavky kruhů těchto, jejichž provedení měl napomáhati též dolnorakouský sněm stavovský, čelily hlavně k ustanovení odpovědných ministrů, k opravě celé státní správy, ku zastoupení měšťanského a selského stavu na sněmích zemských, společnému sněmu všech zemí (říšskému sněmu), zrušení censury, petičnímu právu, náboženské snášenlivosti, omezení libovůle policejní a všeobecnému ozbrojení.

Také opozice svobodomyslná na stavovském sněmu dolnorakouském, majíc v čele barona *Doblhoffa*, usilovala o převrat, jenž měl vycházeti ze sněmu samého. Vypracovala tudíž návrhy na opravu zřízení sněmovního a veřejné správy, ode-

vzdavši je stavovskému výboru zemskému se žádostí, aby o nich na příštím sněmu dolnorakouském bylo rozhodnuto.

Průmyslová jednota vídeňská se snesla na tom, podati vládě zvláštní adresou vyjádření nedůvěry. Adresa tato, žádající také za to, aby vláda těsně přimknula se k stavům a měšťanstvu a k zájmům společné vlasti německé, byla přítomnému právě na shromáždění průmyslové jednoty arciknížeti *Františku Karlovi* odevzdána, aby ji podal císaři. Již dne 8. března povolal arcikníže Ludvík předsedu průmyslové jednoty, hraběte Colloreda-Mannsfelda k sobě, uděliv mu důtku za to, co se bylo stalo v jednotě průmyslové.

Rozčilení v měšťanstvu vídeňském však netuchlo. Z popudu Dra. Alexandra Bacha podalo měšťanstvo toto stavovskému výboru zemskému dne 11. března žádosť, opatřenou několika tisíci podpisů, za svobodomyslné opravy, totiž za uveřejňování státního rozpočtu, spolupůsobení měšťanstva v zákonodárství a správě finanční, za právo stavovského sněmu povolovati daně, právní stav v tisku, veřejné jednání soudní a za opravy v obecním a stavovském zřízení.

Studentstvo vídeňské celou silou mladistvého nadšení vrhlo se do víru obecného ruchu, ano stalo se i směrodatným. Několik dní jednáno v kruzích studentských, mezitím co též v dělnictvu vídeňském bylo pozorovati již mocné a nebezpečné hnutí rázu sociálního, o sestavení petice; děj tento sledován vládou s obavou největší, tak že v noci z 11. na 12. března jedno vojsko obsadilo hrad císařský, kdežto druhé mělo hotovosť v kasárnách. Dne 12. března, v neděli, byly obvyklé universitní služby Boží, na nichž kazatel Dr. *Füster* politické měl kázání ke studentům, rozebíraje požadavky doby nové a zavazuje posluchače, že pro vlasť nesmí býti žádná oběť těžkou. Po té se hrnuli studenti do auly, v níž se shromáždilo na dva tisíce mladíkův a oblíbení profesoři universitní Dr. *Hye* a Dr. *Endlicher*. Mezi studenty vídeňskými hrál velkou úlohu Moravan Dr. Karel *Giskra* z Moravské Třebové, asistent na školách vysokých.

Právník *Fessel* přečetl shromáždění žádosť studentů k císaři, tíhnoucí ku svobodě učení, tisku i slova, rovnosti všech vyznání náboženských a ku veřejnému jednání soudnímu. Petice podepsána. O polednách se odebrali profesoři Hye a Endlicher jmenem studentstva do císařského hradu k arciknížeti Ludvíkovi, aby vymohli slyšení u císaře. Arcikníže Ludvík přijal profesory nemilostivě, pokárav jednání studentů. Téhož dne večer o šesté hodině připuštěni řečení profesoři přece k císaři, jemuž odevzdána petice studentstva vídeňského. Císař slíbil, že petici uváží. Po té podával profesor Hye zprávu o slyšení studentům na universitě, kteří se byli usnesli, že druhý den v pondělí, kdy se měl sejíti stavovský sněm dolnorakouský, se dohromady odeborou k stavovskému domu v Panské ulici. Jitření v myslích všech, jež předcházívá obyčejně výbuch vášní, dosáhlo stupně nejvyššího, uzrávajíc z neurčitého tušení v pevnou jistotu, že již za málo hodin to praskne.

Březnová revoluce vídeňská.

V pondělí dne 13. března již z rána panoval na universitě vídeňské ruch neobyčejný, studenti se byli shromáždili do tisíců. Rozdáno heslo: K zemskému domu! Tu se byl sešel dolnorakouský sněm stavovský, na nějž mnozí v nadějích a tužbách svých obraceli zrak. I vytáhli studenti v řadách, pozdravovaných a rozmnožených lidem, k domu zemskému, u něhož již ohromné davy lidu byly shromážděny. Členové sněmu dolnorakouského tajně přicházeli do sněmovny. V shromážděném lidu okolo domu zemského a na jeho dvoře urychlil příchod studentů obecné kvašení. Na dvoře zemského domu první promluvil k davům veřejné slovo volné lékař Dr. Adolf *Fischhof*, rodák pešťský. Poukázav na shromážděné právě stavy dolnorakouské, kteří jsou povoláni, aby přáním lidu a tužbám

doby dali určitý výraz, shrnul v nadšené řeči své požadavky lidu, jenž musí vystoupiti rozhodně a odhodlaně, ve svobodu tisku, zastupitelsto lidové, poroty a odstranění vlády, provolav na konci slávu Rakousku a jeho slavné budoucnosti, spojeným národům rakouským a svobodě. Řeč Fischhofova roznítila davy a byla vlastně prvním popudem mocným hnutí revolučního.

Mluveno ještě sem a tam, předčítána i plamenná řeč Košutova z prešpurského sněmu, mysli a srdce lidu však víc a více klokotaly, smělosť se rozmáhala, jako v bouři již hučela z davův a davy slova: Metternich a Sedlnický jsou zrádcové, ať se klidí! Ať odstoupí Ludvík! Hučela slova: svoboda, konstituce, veřejnosť! Tu se dostal k slovu Dr. Josef *Goldmark*, jenž hnutí dal určitý směr slovy: Stát zde na dvoře, to nám nepomůže. Řečí jsme již vyslechli s dostatek, počněme mluviti se stavy. Se stavy! Se stavy! zahučela odpověď lidu Vyvolána jména předsedy stavů Montecuccoliho, Doblhoffa, nikdo však se z nich neobjevil.

Tu stoupal již Dr. Fischhof v čele davu ze dvora po schodech nahoru, aby vnikl do sněmovny. Maršálek dolnorakouský Montecuccoli s několika členy stavovského sněmu přikročil k davu do sněmovny vniknuvšímu, ptaje se ho, co chce. V to odpověděl Dr. Fischhof, že lid se dostavil do sněmovny, aby stavům vyjádřil svou sympathii, žádaje je za podporu přání lidových. V tomto okamžiku ozývaly se již ze dvora hlasy: Zráda! Rozšířila se totiž v davech dole čekajících zpráva, že Dr. Fischhof s několika studenty byli od stavů zatknuti. S Maršálkem Montecuccolim ukázal se však Dr. Fischhof u okna, davy bouřlivě byv pozdravován, a maršálek oslovil lid v ten smysl, že stavovský sněm přednese přání lidu trůnu, a napomínaje lid k zákonnosti, vyzval ho, aby ihned vyslal ze svého středu dvanácte důvěrníků svých jako deputaci do sněmovny.

Když tato deputace lidová do sněmovny se již ubírala, spadl s okna nádvorního list papíru za hlasů volajících! Od pánů stavů! Byla to osnova žádosti stavů dolnorakouských k císaři, tíhnoucí ku veřejnému skládání účtů banky a státu a ku svolání stavovského výboru, jenž měl opravy času přiměřené připravovati. Před tím, nežli obsah vrženého na dvůr listu papíru byl s lidem sdělen, předčítána právě prešpurská řeč Košutova, i pochopitelnou jest věcí, že v lidu, když byl seznal malichernosť ponížené prosby stavů dolnorakouských, vypukla bouře. To jest onuce! Ať zhynou stavové! Pojďme do císařského hradu! Ať se ustanoví prozatímní vláda! Tak zněla odpověď množství. Papírová cedulka od stavů roztrhána, davy zuřily, ana ani jedna jejich žádosť nebyla prohlášena za splněnou; revoluce se počínala již vtělovati.

Mezitím stavovský sněm počal jednati. Za jednání ujal se též slova baron *Stifft* žádaje, aby sněm vylíčil pravý stav věci císaři rozhodnými a ostrými slovy, a ne jak Doblhoffův návrh adresy odporučoval, projevem přání nejmírnějších. Tu zabřinkla okna, lid vrazil do předsíně sněmovní, do sněmovny voláno: Lid se nerozejde dříve, dokud nebudou učiněny ústupky. Dole na dvoře hučela zase bouře: Ať zhyne Metternich! Chceme konstituci! Hrabě *Colloredo*, provázen jsa lidovou deputací sněmovní, s balkonu nádvorního chlácholil lid, že stavové předloží císaři přání lidu. Dnes ještě! Čekali jsme již dlouho! tak odpovídal lid. Opět spadla cedulka s okna na dvůr, vyzývající lid, aby se nespokojoval s tím, zač stavové žádají, anoť jest toho málo — a do třaskavin dole nahromaděných padla nová jiskra. Náhodou uzavřeno několik lidí, nahoru ke sněmovně vniknuvších, v jedné světnici, a z toho povstalo podezření, že má býti prováděno zatýkání. Student pak jeden volal s prvního patra dolů na dvůr o pomoc. Zástupové rozvášnili se na to nanejvýš, hrnuli se ze dvora nahoru do prvního patra, roztřískali okna, házejíce

všecko, co nalezli na chodbách, jako nářadí, skříně a akta, dolů na dvůr. Provolávajíce: Dolů se stavy! vnikli do sněmovny; stavové ukončili ihned poradu svou, rozhodnuvše se, že všichni s maršálkem zemským se odeberou do hradu k císaři. I odešly také po čtyřech dvorem zemského domu a rozkácenými davy lidu, v nichž však odhodlanosť stavů vzbudila naděje a jásot, Panskou ulicí do hradu císařského, kamž je pustili granátníci, vchod střežící.

Mezitím — bylo to o polednách — šířila se již Vídní pověsť, že se blíží vojsko, aby obklíčilo zemský dům. Skutečně také dolnorakouské praesidium vládní bylo již o jedenácté hodině žádalo komandujícího generála vídeňského, aby mocí zbraně vyklidil lid z okolí zemského domu jakož i z domu samého. O jedné hodině přišla také již setnina vlašských granátníků na Heidenschuss, kdežto oddělení pionýrů se postavilo u škotského chrámu Páně. Ulice byly lidem nacpány. Granátníci spustivše bodáky, aby mohli v před kráčeti, postupovali tlačenicí davů k domu zemskému, kde se zatím nasledkem různých odporujících si pověstí lidu bylo zmocnilo rozhořčení a bázeň, vztek a strach. Davy sem a tam strkaní a tlačení, postavili se granátníci, zastrčivše následkem řvaných povelů z lidu bodáky do pochev, zády k zemskému domu a uzavřeli vstup do něho, postavivše ručnice k nohoum.

Pokus o postoupení granátníků ku předu do Strauchgasse zmařen davem tisíců, v největším napnutí a těsném šiku se hemžících a vojsko tak svírajících, že toto zbraní ani užíti nebylo s to. I to se poštěstilo zástupům, že zatlačili granátníky od zemského domu až na Heidenschuss. Těmito úspěchy uzrála v lidu odvaha a předsevzetí, postaviti se vojsku v odpor. V těchto davech a zástupech tvořili studenti a dělníci jádro a pružinu hnutí, o revoluční své vůli a povaze nabývajícího již úplně jasného vědomí. Potřebu toho, aby již pro příští hodiny byly pohotově vůdcové, zastávali hlavně dělníci, kteří se byli účastnili revoluce pařížské; i ustanovena takřka vláda prozatímná, jejíž hlavou byl právník *Stöber* a tajemníkem medik *Schlesinger*, kterážto vláda odhodlaně a rozhodně přikročila ku organisaci vzpoury. Dělníci vysláni do vídeňských předměstí, aby jmenem svobody a lidu obyvatelstvo zavolali v boj ku pomoci do města; magistrátu vídeňskému poslána adresa, žádající za mobilisování měšťanské gardy, aby vojenské zakročení bylo zamezeno. Deputaci, jež přinesla tuto žádosť, postavil se vstříc purkmistr vídeňský *Čapka*, nohsleda to Metternichův, odmítnuv žádosť z důvodu, že jen velící generál zemský, arcikníže *Albrecht*, jest oprávněn, povolati do zbraně vídeňskou gardu měšťanskou.

Opět se dostala setnina granátnická k zemskému domu, aby okolí jeho vyklidila. Davy lidu nechtěly ustoupiti. S oken zemského domu vrhali rozvzteklenci nářadí na vojsko, granátnický jeden důstojník takto vážně poraněn. Tu dán vojsku první povel ku palbě. První salva zarachotila, nahoru však do vzduchu, tak že nikdo nebyl trefen. Rozkácenými davy hučely divoké výkřiky a volání po zbrani, aby zástupové se pomstili a právo domnělé si zjednali. Do zbrojnice, do zbrojnice! Těmito hlasy obecnými ukázána davům cesta, na níž mohli přijíti ku zbraním. Místní velitel vídeňský, generál šlechtic *Matoušek*, 72tiletý to stařec, přijel koňmo k zemskému domu, aby lid rozbouřený uchlácholil, sváděje vinu v nepokojích na špatné lidi. Tím však roznícen ještě více vztek davů, dělník jeden pokusil se o násilné strhnutí s koně a pak snad zavraždění generála, čemuž tento jen rychlým odjezdem ušel.

Sotva že generál šl. Matoušek se byl útěkem spasil, dostavil se na místo velící generál zemský arcikníže *Albrecht*, u lidu pro svou nemírnou přísnosť ne-

oblíbený. Vyzýval lid, aby se rozešel. V tom zahvizdlo vzduchem poleno a trefilo arciknížete na generálský klobouk, rozbivši mu také brejle. Arcikníže Albrecht odejel ihned od domu zemského.

Mezitím — bylo již asi pět hodin s poledne — se vojsko ku zjednání pořádku bylo rozmnožilo, i dělostřelectvo se rozestavilo na místech různých. Po rychlém odjezdu arciknížete Albrechta za málo minut počalo vojsko postupovati v před, prapor pionýrů, vedený plukovníkem Frankem, blížil se z Freiungu domu zemskému. Davy ustupovaly jen pozvolna, rozněcovány byvše řečníky z domu zemského, aby zemského domu nevydávaly vojsku. Poleny a kamením házeno po vojsku, z něhož mnozí byli raněni. Opět zaduněla salva — divé výkřiky zvěstovaly hrůzu, rány z ručnic zarachotily, koule svištěly vzduchem až do dvoru zemského domu, davy byly na útěku, za nimi se hnali pionýři s nasazenými bodáky: za několik okamžiků panoval hrobový klid v Panské ulici a v zemském domě. Pět mrtvol leželo za to na dlažbě vídeňské, 18letý technik Jindřich *Spitzer*, stříbrovlasý kmet obchodník s octem *Fürst*, stará paní Anna *Senflingerová* a dva dělníci. Bezbranní lidé padli v oběť, aniž by se bylo stalo obvyklé vyzvání, rozejíti se, aneb užitím zbraně bylo pohrozeno odbojníkům. Mnoho osob těžce a lehko bylo raněno, mezi mini také Hanuš *Kudlich*, spisovatelé *Engländer* a *Eckardt*, kdežto koule, jež byla usmrtila Spitzera, náhodou jen se vyhnula básníku Bedřichu Hebblovi.

Lid práhl po odvetě za oběti své vzpoury, jež obdržela již krvavý křest svůj. Okamžité ucouvnutí bylo nemožným, pokud požadavky lidu se nesplnily. Lid se sháněl po zbraních a pokoušel se i o císařskou zbrojnici. V předměstích vídeňských se pokusili též o povstání, než brány do města byly zavřené a vojskem obsazené, po baštách pak rozestaveny kusy. Na Mariahilf pálili a hubili, nešetříce ni císařské konírny. Po dvě hodiny tam trvala seč, i z kartáčů stříleno do lidu. Brána škotská dobyta útokem od lidu. K osmé hodině večerní počala se teprv srocovati luza, jíž má každé velké město s dostatek, k drancování a plenění vždy hotová.

Mezitím v hradě císařském krutější ještě nežli na ulicích veden boj umírající soustavy vládní se svobodou. Svoboda zvítězila.

O deváté hodině večerní svolil konečně císař a císařský dvůr, aby studentům vídeňským byla vydána zbraň ze zbrojnice císařské. I ozbrojili se studenti rychle, táhnouce pak při svitu lamp městem ke školám vysokým. A když se ještě v noci po Vídni rozšířila a také potvrdila zpráva, že původce všeho zla, kníže *Metternich* odstoupil a na věky byl odstraněn, tu stísněné srdce všech zaplesalo, a jako hrom lítala městem blahá zvěsť: Padl starý vrah duševního i tělesného blaha národů.

Dne 14. března ráno povoleno císařem Ferdinandem zřízení gardy národní. Ihned mnoho tisíců měšťanův až do dvou hodin s poledne se ozbrojilo; kde nestačila zbrojnice měšťanská, tam vypomáhala císařská. Vojsko ustoupilo, studenti a garda přijali péči o veřejný řád a bezpečnosť na sebe, což vůči vystupující všude chátře nebylo věcí snadnou. Zároveň prohlášena tentýž den svoboda tisku, arcikníže *Albrecht* se vzdal velitelství. Ještě večer drancovala luza na předměstích, tak že národní garda musila se vší rozhodností proti ní vystoupiti. Dne 15. března již projížděl císař Ferdinand, v němž vůči hrůzám vzpoury lidové a tísní dějů byla vznikla již první myšlenka, že s trůnu odstoupí, Vídní, byv všude nadšeně pozdravován, neboť bouře neplatily jemu. O páté hodině prohlášena ve Vídni konstituce. Dne 16. března byl slavný pohřeb obětí 13. března, které mimoděk se staly pionýry pozdější anarchie vídeňské.

Vymoženosti březnové vzpoury vídeňské.

Odstoupení nejvyššího kancléře státního knížete *Metternicha*, zrušení censury, svoboda tisku a zřízení národní gardy znamenaly velké vymoženosti, neboť ssesula se takto v prach celá soustava vládní; největší vymožeností celkem přece jen kratičké revoluce vídeňské bylo ale svolání stavovských sněmů ve všech královstvích a zemích a kongregací lombardsko benátského království za účelem, aby se radili o ústavním zřízení vlasti. Tím ovšem jen nastoupena, ale nevykonána později pravá cesta, na níž bylo lze zjednati nejen novodobou opravu složení sněmů zemských, jak se skutečně stalo na Moravě nýbrž také uskutečniti ústřední či říšské zastupitelstvo všech neuherských království a zemí, jehož posud nikdy nebylo, na cestě jedině zákonné. Není téměř žádné pochybnosti o tom, že by roku 1848. za obecného úpadku stavovského zřízení a za prudkého návalu událostí sněmové zemští postupem krátkého času byli, jeden za druhým, dobrovolně postoupili říšskému zastupitelstvu, jež mělo býti utvořeno, aspoň část oné právomoci, již jim byl vídeňský absolutismus poslední věk odňal. Jedině tímto zákonným postupem, dobrovolným se totiž vzdáním právomoci jisté se strany sněmů zemských, může býti z dobré vůle neuherských království a zemí zbudováno jejich zákonné zastupitelstvo říšské; jinak byli a jsou absolutisté vídeňští vždy odkázáni na cestu oktrojírky, jíž jako čirým násilím naprosto zamezeno trvalé a zákonné ustavení Rakouska. Koruna svatoštěpánská, Uhry, zůstala ovšem ústupky Vídně před revolucí, jako dříve, nedotknuta, neboť Uhry dovedly vždy, třeba i s mečem v rukou, obhájiti svou samostatnosť, jejich sněm zůstal povždy sněmem uherským, pro Uhry platila ze základních zákonů mocnářství habsburského jen pragmatická sankce, Uhry vynutily na Vídni a uhájily vždy a ve všem dualismus.

Se starým státním kancléřem knížetem Metternichem, jenž směrem svobodě lidu nepřátelským několik desítiletí ovládal Rakousko a neblaze zasahoval i do osudů států německých, a proti němuž v zjevné nepřátelství odbojné první se byly postavily Uhry a Italie, padl shnilý již absolutismus a staré zřízení stavovské: netušené to výsledky jednoho dne vzpoury. Ve Vídni vládla již aula s tak zvaným proletariátem.

Svoboda tisku, národní garda, konstituce.

Patentem, daným dne 15. března císařem Ferdinandem, povolena ve splnění žádostí věrných národů svoboda tisku zrušením censury, národní garda a nejrychlejší svolání poslanců všech zemských sněmů stavovských, ovšem mimo korunu svatoštěpánskou, jež dovedla vždy uhájiti svou samostatnosť ústavní a neodvislosť od Vídně, s rozšířeným zastoupením stavu měšťanského a *šetřením platných zřízení či ústav zemských* za účelem konstituce vlasti. Na patentu tomto byli již jen spolupodepsáni nejvyšší kancléř Karel hrabě *Inzaghi*, dvorský kancléř Josef svobodný pán *Weingarten* a dvorský kancléř František svobodný pán *Pillersdorff*. Kníže Metternich, proti němuž jako hlavnímu představiteli a vykonávateli reakce, rdousící svobodu, se byla obrátila veškerá nevole a zášť lidu, dán po 30 tiletém kancléřování v oběť rozbouřenému množství a prchl již za bouří z Vídně. S ním padl také policejní praesident hrabě *Sedlnický*, jenž dovedl středověké řády feudální uvésti do sloužení nemilosrdné policejní soustavě předbřeznového státu; prchl také, zastrašen březnovou bouří vídeňskou, napřed do Brna, kde měl bratra předsedou soudu appelačního.

První odpovědné ministerstvo rakouské.

Ustanoveno první rakouské ministerstvo odpovědné pro neuherská království a země, v jehož čelo postaven jako předseda více než sedmdesátiletý stařec hrabě *Kolovrat*, jenž již padesáte roků byl sloužil státu, s baronem *Pillersdorffem* jako ministrem záležitostí vnitřních, hrabětem *Ficquelmontem* jako ministrem zahraničních věcí, baronem *Kübeckem* jako ministrem financí, baronem *Sammarugou* jako ministrem

vyučování a hrabětem *Taaffem* jako ministrem spravedlnosti. Jediným ministrem občanského stavu v tomto prvním ministerstvu rakouském byl ministr války, podmaršálek Petr *Zanini*. Starý protivník Metternichův, hrabě Kolovrat vytrval však na místě jen několik dní, do 3. dubna, načež jeho místo prozatím zaujal hrabě *Ficquelmont*.

Maďaři a vídeňská revoluce.

Maďaři i přímo podporovali vzniknutí bouří vídeňských, aby zlomili moc svých nepřátel. Nejedno heslo z Uher si byli přivlastnili strůjcové hnutí vídeňského od Košuta, jenž vlastně měl křestní proslov revoluce, vtisknuv i svým výrokem, jak z kostnic staré soustavy otravuje všecko vzduch morem nakažený, z prešpurského sněmu uherského znamení hanby a opovržení na čelo vládnoucích ve Vídni poměrů. A jižjiž, sotva dozníval rachot prvních březnových bouří vídeňských, kráčel *Košut* v čele velké deputace uherské vítězoslavně ulicemi vídeňskými, žehnaje povstalcům. Arcikníže *Štěpán* sám, palatin uherský, přibyl dne 15. března večer s deputací touto, na dvě sta členů čítající, do Vídně. Výsledek deputace byl neobyčejně skvělý: Maďaři se vraceli z Vídně domů s nově ustanoveným, prvním a odpovědným ministerstvem uherským, v jehož čelo postaven Ludvík hrabě *Batthyány*.

První samostatné ministerstvo uherské.

Akademická legie ve Vídni.

Akademická legie ve Vídni povstala hned po 13. březnu, když povoleno bylo ozbrojení studentův, a vytrvala až do složení zbraní dne 31. října při kapitulaci Vídně knížeti Windischgrätzovi. Tvořila samostatný sbor ozbrojený v gardě národní, skládající se nejen ze studentů, nýbrž i doktorů, jako třeba Fischhofa, Giskry, Brestla, Füstera, Violanda, Frankla a jiných, a to v pěti odděleních právníků, mediků, filosofů, techniků a umělců (akademiků). V době svého rozkvětu, v květnu čítala 6000 mužů ve 40 setninách, v revoluci říjnové však již sotva setnin deset. Do květnových událostí velel legii Ferdinand hrabě *Calloredo-Mannsfeld*, v říjnu malíř *Aigner*.

Akademická legie nabyla neobyčejného vlivu na Vídeň i ve výboru bezpečnostním, aula se stala střediskem veškerého hnutí. Když v květnu nepřátelé její vymohli rozpuštění legie, postaraly se ihned davy ozbrojených přátel z celé Vídně o odvolání rozkazu rozpouštěcího. Tolik souditi dlužno o legii, že přes všecku bujnou výstřednosť mládí osvědčovala vždy ryzé snahy svobody milovné, jimž na konec zůstalo věrno jen drobné měšťanstvo a proletáři vídeňští. Různým úskalím doplula akademická legie až do revoluce říjnové, v níž první a poslední vypálila rány. Co z Vídně z ní neprchlo, strávily žaláře i Špilberk.

Vídeňské události březnové a Morava.

Neobyčejně prudké hnutí v Evropě a zvláště vídeňské události březnové i na rozvážné Moravě se potkaly s ohlasem hlučným, ač nikoliv revolučním. S veřejnými záležitostmi se výhradně skoro zabývali až do té doby, a to z privilejí a z povolání, stavové či členové moravského sněmu, až na nepatrné zastoupení sedmi královských měst a několik praelátů zemských samá to skorem šlechta cizorodá, vyšší i nižší, ve všem ale páni lidu. Stavové pochopili znamení doby. Nežli ještě císař ve Vídni byl prohlásil, ustupuje hnutí revolučnímu, svolání všech sněmů zemských za neodkladnou potřebu, obrátilo se několik členů moravských stavů na předsednictvo moravského výboru zemského se žádostí, aby moravský sněm zemský co nejrychleji byl svolán. Nejvyšší kancléř státní kníže Metternich, maje ještě svrchovanou moc v rukou, povolil, sněm pak rozepsán ke dni 30. března.

Zněmčilá celkem města moravská a vzdělanci němečtí jásali následkem vymožeností vídeňských dnů březnových, zároveň však již se vybarvovali na velkoněmecky, netajíce svou zášť k Čechům a Slovanům a horujíce pro jednotu Rakouska s Německem. Venkov moravský byl politicky a národně udolán; probíraje se

2

z dlouhého spánku, nechápal tak rychle význam politických svobod, jako vybavení své z hmotného otroctví, z roboty. Vlastenecké kněžstvo do prvních brázd, tažených jím na národa roli dědičné, rozsévati již počínalo pomocí idey cyrillomethodějské zrna nábožné osvěty slovanské, procitlé osobnosti národní, lásky k národu a vlasti.

Poměry na Moravě.

O poměrech, před březnem a po něm na Moravě vládnoucích, bylo by lze napsati celé knihy. Do většiny měst ryze moravských vlivem úředníkův a škol se bylo vedralo německé smýšlení zvláště od roku 1780. počínajíc. Tak na příklad *Přerov* vítal sice zároveň s okolím dne 26. března vyslance pražského měšťanstva, z Vídně Přerovem domů se vracející, písněmi: „Vše jen ku chvále vlasti a krále,“ „Bratří, nechme cizoty,“ „Hej Moravci ještě naše moravská řeč žije“ a „Čtyry koně v dvoře“, pro národní gardu však zavedl velení německé. Tomu, jenž navrhoval velení moravské, se Přerované vysmáli, že prý velení všude je německé a Přerované, že by žvatlali moravsky! *V Hustopeči* přijala národní garda velkoněmeckou kokardu; také ale na *Vsetíně*. Na otázku, proč německou, dávali na Vsetíně odpověď, že patříme k Německu, že jak Olomouc a Brno, tak oni také dělají, aneb že vrchnosť to žádá.

V dubnu se v *Králicích* u Prostějova zbouřil lid. Tamější vrchní požadoval po sedlácích jakési platy, které sedláci zapravit nechtěli. Vrchní psal do Prostějova o husary, kteří ale, když přijeli, od sedláků přijati nebyli. Husaři stáli tedy na ulici, a když jim to dlouho trvalo, počali kleti. K večeru se však domluvili husaři se sedláky a šli s nimi do zámku. Vybili tam všem domácím, vypudili je a pak hodovali společně se sedláky až do rána, načež husaři odjeli do Prostějova nazpět. Na *krumlovském* panství sešli se představení obcí a oznámili vrchnosti, že více robovati nebudou, ale co císař pán určí, že to za robotu beze všeho odkladu zaplatí. V *Hustopeči* u Brna, velkou většinou německé, jevila se zášť proti tamějším židům, tak že z města vystěhovati se musili; tentýž židovstvu nepříznivý duch ukazoval se též v okolních dědinách. Z těchto několika jen rysů seznati lze ducha, jaký panoval na celé Moravě. O uvědomění národním a českém bylo buď jen potuchy málo, aneb naprostý jeho nedostatek.

Za to po březnových událostech vídeňských velké nadšení se zmocnilo kroužku vlastenců českých na Moravě, z nichžto ale většina žila mimo vlasť, hlavně ve Vídni. Ohéralův Týdenník, od počátku roku 1848. v Brně vycházející, odhodiv pouta censury rozvázal. Dythyramby uvítány vymoženosti březnové revoluce vídeňské, čeští vlastenci na Moravě, naplnění veskrz ideály o svobodě národův a nejdražších statcích člověčenstva, v upřímné své mysli svobodné se přidali k rozmachu hnutí březnového. Hned 16. března sepsáno a vyloženo v Brně ku podpisování, jakož i na četných místech celé Moravy, díkůčinění Jeho Milosti královské, jímž větev národa československého, kmen moravský, klade k trůnu nejmilostivějšího krále Ferdinanda V. ozvání vděčnosti nepominutelné vedle národů druhých, kteříž bratrskou sobě podají ruku, aby Němec, Maďar, Vlach a Slovan pod štítem svobody a pravdy přispívali ku zvelebení trůnu královské Milosti, zvláště jména Ferdinanda V. a dnů 14. a 15. března 1848. pro slavnou památku na všecky časy člověčenstva. K podpisování adresy vyzváni na Moravě různí čeští vlastenci tímto přípisem:

Díkůčinění Moravanů Jeho královské Milosti.

„Wlastenče! Jeho Milost Císař Pán ráčil nejwyšším uzawřením od 14. a 15. t. m. wolnost tisku a Konstituci pro weškeré země mocnářství Rakouského nejmilostiwěji propůjčiti. Nížepsaní, chtějíce hluboké díky Morawanů za tento neocenitelný dar a rukojemství budoucího wýkwětu národnosti a jazyka morawského Jeho Milosti projewiti, usnesli se na tom, předložiti Jeho Milosti připojený spis, hojnými podpisy

přátel jazyka národního wšech stawů opatřený, a obracují se k Wám se snažnou žádostí, byste w místě a w okolí swém na přidaný tuto arch podpisy sbírati a wyplněný w 8 dnech pod addresem redakci „Týdenníka" poštou neb jinou příležitostí odeslati ráčil. W Brně 16. března 1848. Klácel. Šembera. Hrabě Sylva Tarouca. Dr. Otto. Ohéral."

Poděkovací adresa s četnými podpisy z rozličných obcí moravských a slezských, ku které i ve Vídni bydlící Moravané své podpisy připojili, byla dne 1. května do rukou arciknížete *Františka Karla*, jenž platil za záštitníka národnosti české, odevzdána. Dr. *Dvořáček* z Vídně to vykonal, při čemž přítomni byli vyslanci z moravského venkova, a sice z Břestu, Hulína, Přestavlk, Jarohňovic, Troubek, Pravčic, Loučky na Přerovsku, Budkova, Luk na Jihlavsku, Trávníků a Břeclavy.

Na adresu děkovací, již podepsali také praeláti svatotomský a rajhradský, hrabata *Mitrovský* a *Bukuvky*, Vojtěch baron *Widmann*, rytíři Karel a Ignát *Vojkovští* a *Holle* (celkem 3800 podpisů), došlo vyřízení toto: „Od c. k. mor. sl. zemského praesidia. Obyvatelé města Brna a mnohých jiných míst na Moravě, v jichž čele jest více oudů stavů moravských, projevili jsou v adrese, v českém jazyku složené od 16. března t. r. city vděčnosti své za koncese, od Jeho Milosti nejmilostivěji propůjčené. Jeho cís. král. Milosť ráčil dle vysokého ministeriálního dopisu od 14. května t. r. čís. 1784. tuto adresu poděkovací s obzvláštním zalíbením přijmouti."

Také vyloženo v Brně a Olomouci ku podpisování poděkování hrdinskému sboru veleslavné university vídeňské. Adresou touto předložil universitě vídeňské vroucí dík a bratrský výjev přeradostného obdivování činu studentů Slovan moravský.

Propuštění politických vězňů na Špilberku.

Dne 16. března veřejně povznesena od obyvatelů brněnských na vicepraesidenta mor. slez. gubernia, Leopolda hraběte *Lažanského*, prosba za propuštění všech politických vězňů na Špilberku, a již 23. března odpoledne zvěstoval hrabě Lažanský na Špilberku amnestii královu Polákům a Vlachům. Bratří polští Haličané, jež byl uzavřel tvrdý Špilberk za vinu, která dle soudobého projevu veřejného se změnila již v zásluhu pravé lásky k vlasti, byli na svobodu propuštěni. Kněz augustinián F. Matouš *Klácel*, jenž stál tehda v popředí politického a národního ruchu v Brně, obětovav cele svého ducha geniálního a svou sílu lidu českému, hluboký to a smělý myslitel, jehož duše myšlenkově obsažnými slovy vyhraňovala se v krystalech čistých ač tvrdých, oslavil nadšenou básní za Moravany osvobození bratrů haličských; za Poláky odpověděl rovněž v básnickém roznícení Zygmunt *Grochowalski*.

Oslava březnových vymožeností na Moravě.

Také v *Olomouci* oslaveny dne 16. března vymoženosti vídeňské revoluce, než i oslava tato, jako ostatní sporé na Moravě, nedýchaly národním rázem českým a neměly vůni půdy české. Již o sedmé hodině ráno vystoupil tamější měšťanosta *Schweidler* na radnický altan, aby prohlásil konstituci, svobodu tisku a ozbrojení národů. Veliké plesání následovalo a nebralo konce; jedni si padali okolo krků, druzí se líbali, třetí si ruce stískali, čtvrtí nerozumíce všemu tomu, jásali s plesajícími. Trhali ze šátků bílých kusy, ba i z papíru, a co nevidět všichni měli kokardy. Na radnici vystrčeny bílé korouhve, okna se otvírala, korouhvemi a bílými šátky vítalo radostí opojené obyvatelstvo svobodu. O jedenácti hodinách zpívalo se v kostele sv. Mořice Te deum laudamus. Odpoledne shromáždili se studenti v dvoraně vysokých škol, aby jednali o rekviích za padlé ve Vídni pro svobodu a o adrese na universitu vídeňskou. Při jednání o této učiněn návrh, aby adresa tato, vycházející z university moravské a určena jsouc pro Němce i Slovany, i slovanským byla sepsána jazykem. Tu však již nohsledové německých hegemonů

vystoupili proti návrhu, proti němuž byla většina, z důvodu směšnosti a za příčinou kosmopolitického věku. Večer měl v divadle ředitel divadelní Blum nadšený proslov. V neděli dne 19. března shromáždilo se měšťanstvo olomoucké v redutě, kde se čtla adresa na císaře a krále s následujícími žádostmi: aby měšťanstvo a selský stav při budoucím sněmu byli poslanci zastupováni, aby Morava se připojila k interesům německým a k povšechné veliké vlasti, aby zřízení obcí bylo svobodné a na veřejnosti založené, aby soudní jednání bylo veřejné a aby byly zavedeny poroty, aby zlepšeny byly školy národní a gymnasiální a na školách vysokých zavedena byla svoboda vyučování, aby bylo zřízeno zvláštní ministerium pro obchod, průmysl a řemeslnictvo, aby všichni ministři byli zodpovědní a aby všem náboženstvím byla udělena svoboda. Téhož dne večer přijeli vyslanci pražští do Olomouce s vlastním vlakem, českým lvem a národními barvami ozdobeným. I ti byli v Olomouci oslavováni. V pondělí na to slavil arcibiskup slavnou mši na poděkování, v úterý uspořádali studenti slavné rekviem za rekovné bratry, jenž ve Vídni byli padli za svobodu. Na to bylo shromáždění v universitě, kde studenti podpisovali adresu císaři, v níž také vyslovena žádosť, aby na gymnasiích a vysokých školách se vyučovalo v obou jazycích a aby nastalo rozumnější vychovávání v bohosloví. Také se tiskla v Olomouci kurenda na duchovenstvo, kde se mu zapovídá kázati proti konstituci.

V *Prostějově* oslaveny dne 21. března dary císaře pána národům, totiž konstituce, svoboda tisku a ozbrojení měšťanstva. Ráno táhl počestný cech tkalcův s korouhví a hudbou k radnici, ze střelnice došel počestný sbor měšťanský též s korouhví a hudbou. Rozestoupivše se zde do kola, očekávali prohlášení blaha vlasti, což slovanským i německým jazykem učinilo se. Na to vojenští důstojníci, úřadové a měšťanstvo odebrali se průvodem do chrámu Páně, korouhve ale postavily se na pavlači městského domu. Večer bylo osvětlení a jiné slušné slavnosti. Občané města obraz císaře pána jásavým průvodem po městě nosili, a město bylo jednou rodinou blaženou.

V *Králicích* u Prostějova slavili dne 20. března tamější obyvatelé hudbou a osvětlením, obzvláště radního domu, kdež bílá korouhev plápolala, nové řízení zemské, od císaře pána milostivě udělené. Na jednom transparentu stálo: „Korouhev ode všad věje, bílá barva z ní se skvěje, což to všecko znamená? Lásku, svornosť, jednotu, pořádek a jistotu.“

I v *Hustopeči* byla dne 25. března oslavena památka uděleného královskou Milostí nového zemského řízení. Na věži chrámu Páně vlály praporce bílé barvy. Odpoledne po skončených službách božích oznámeny na veřejném náměstí shromážděným měšťanům vládou dané svobody tisku a konstituce, a u všeobecném jásání zazněla hymna národní ke slávě dobrotivého mocnáře. Na večer bylo celé město k oslavení tak rozhodné doby v historii moravské skvěle osvětleno.

V *Mírově* když rychtáři a přísežní z celého panství dne 20. března na hradě za příčinou prohlášení konstituce se byli sešli, tu předkem je tamější vrchní Bedřich *Glanz* se současnými záležitostmi důkladně obeznámil, ku konci však pozornosť všech na trpící obyvatele hukvaldské, jak též panství mírovského obrátil. Všichni se na tom usnesli, by z kontribučního skladu nuzákům hukvaldským v hotovosti 40 zl. stříbra a 40 měřic žita, nuzákům mírovským 100 měřic žita a 200 zl. stříbra podáno bylo. Mimo to vrchní ku prospěchu Hukvaldských ještě zvláštní peněžitou zarazil sbírku, jejíž výnos prý jistě 100 stř. převyšovati bude.

V *Šaraticích* u Slavkova se sešlo dne 26. března po poledních službách božích více než 100 lidí do hostince, aby poslechli význam památnosti dnů 14.

a 15. března, a pochopili nezměrnou cenu darů právě královských, jež tito dnové byli přinesli. Stateční sousedé šaratičtí tomuto neobyčejnému výkladu porozuměli, což zřejmo bylo z jasných veselých tváří, na nichž se zrcadlila dříve necítěná rozkoš duše jednoho každého. Konečně, když povzbuzeni byli ku modlitbě za zeměpána, jakož i za ony výtečné vlastence, jimž blaho vlasti a národa hluboce na srdci leží, hrnuli se k podpisům poděkování císaři pánu. Mladí i staří chápali se péra, aby jakkoli bídně naškrkali jména svá na důkazy, že srdce lidu moravského překypuje láskou a vděčností k přeslavnému trůnu budoucí veleobce rakouské.

V *Blansku* oslavena konstituce dne 19. března. Sešli se všichni horníci, slévači a dělníci i s úředníky, každý z přítomných byl ozdoben buď bílou kokardou neb bílou pentlí. Když byli všichni pohromadě, vystoupil báňský mistr *Vondráček* a vedl k slavnosti přiměřenou řeč, varuje lid, by se všeho vzbouření zdržoval, rozličného plácání neposlouchal a raději ve své úředníky důvěru měl. Po skončené řeči volána Sláva nejmilostivějšímu králi, konstituci a všemu národu a zazpíváno „Bože, zachovej nám krále!“ Po té šli všichni s hudbou do chrámu Páně, by přítomni byli slavným službám božím. Zpravodaj o slavnosti této, jíž se velkým počtem účastnili také Jedovničtí, podotknul, že z Blanska má býti zaslána také adresa císaři pánu a slavným studentům vídeňským; ostatně prý jest ticho, jen sem tam se nechce líbit — ta konstituce a svoboda tisku.

V *Jihlavě* na oslavu přislíbené konstituce pořízena sbírka ve prospěch chudých, která vynesla 600 zl. stříbra. Dne 25. března držány byly slavné obřady za dosáhnutí nových zemských výhod. Národní garda jihlavská, do té doby asi 2000 mužů neozbrojených čítající, ozdobila se bílými stužkami, a to byl, dle zpravodaje, její nejslavnější a jediný do toho času čin. Studenti nesli kokardy červené uprostřed a vůkol bílé na prsou. Na náměstí zpívána nová národní hymna a hlučné Vivat! konstituci voláno. Ve čtvrtek dne 30. března držáno bylo v Jihlavě výhradně od studentů uspořádané slavné rekviem za padlé ve Vídni. Katafalk ozdoben byl znaky jednotlivých fakult university vídeňské. Neobyčejně velká návštěva od veškerého úřednictva a důstojnictva vojenského, pak přítomnosť četná krásné pleti svědčila prý o vřelém účastenství v tehdejších politických obratech.

Nesetřeli jsme pelu původnosti s těchto zpráv o oslavách březnových událostí, jimž každý podkládal jiný význam, na Moravě; leckterá z nich čte se jako idyla. Obraz tento zpitvořen však stejnou dobou zprávami hlavně z Brna a oněch měst moravských, kde obyvatelstvo německé mělo převahu, o pronásledování všech Čechoslovanů, kteří se k své hlásili národnosti, Němci. Toto rušení národní svornosti uváděno právem ve spojení se zahraniční propagandou německou čili s horečkou frankfurtskou.

Dne 20. března představoval palatin arcikníže Štěpán uherskému sněmu prvního předsedu uherského ministerstva hraběte Batthyányho. Dne 11. dubna přijel do Prešpurku císař a král Ferdinand V., aby sám ukončil poslední sněm uherský v tomto městě, jenž přeložen odtud trvale do Pešti.

Sankce zákonům uherským z r. 1848.

Dne 11. dubna již také schváleny byly králem Ferdinandem V. epochální zákony, vypracované sněmem uherským r. 1848., rozšiřující práva konstituční na všechny třídy obyvatelstva, zavádějící zodpovědnou soustavu vládní na základě zastupitelstva zemského, provádějící rovnosť právní, zaručující všecky politické a občanské svobody a zakládající úplnou samostatnosť koruny svatoštěpánské. Uhry z vlastní vůle a síly se byly octly v řadách států moderních.

A přece již od počátků svých nebylo hnutí v Uhrách příznivo panovnickému rodu; odstraněním krále Ferdinanda V. s trůnu uherského zabývali se Maďaři neustále. Hned z jara 1848. nabídnul Košut trůn palatinu uherskému, arciknížeti *Štěpánovi*, ovšem bez výsledku příznivého. I ve Francii hledali praetendenta na trůn uherský. Na konci pak války uherské za neodvislosť vyzváni guvernérem Košutem předseda uherského ministerstva Batthyány a ministr zahraničních záležitostí Szemere, aby zakročili v Petrohradě stran obsazení trůnu uherského princem ruským, snad vévodou Leuchtenbergem.

V tentýž den, co v Prešpurku na sněmu uherském dlel císař a král Ferdinand V. a co sankci svou dal zákonům uherským, vrátila se z Vídně do Prahy druhá deputace pražská s kabinetním listem, daným dne 8. dubna, jenž po té nazýván česká magna charta libertatum. Z majestátního listu tohoto nebylo však provedeno ničeho.

Žádosti národů v Rakousku a Uhrách

Přirozenou jest věcí, že s uvolněním tlaku a rozpoutáním sil rojily se jen žádosti na všech stranách mocnářství habsburského. O Uhrách netřeba tu ani mluviti, byl to odjakživa zvláštní stát a svět, čeho tam žádali, toho také dosáhli. Uhry měly již své vlastní zodpovědné ministerstvo Batthyányho. Uherský sněm v Prešpurku, z něhož 3. března podněcoval Košut Vídeň k odboji, prováděl neochvějně konstituci; usnášel se a král uherský potvrzoval.

Žádosti Čechů.

Obyvatelé Prahy, chtíce první býti v království českém, snesli již 11. března na schůzi v lázních svatováclavských všecko, čeho *národ český* sobě žádal. Pražané prohlásili žádosti své v tento smysl: Aby pojištěna byla národnosť česká ve všech zemích ku koruně české náležitých, i aby obě řeči, česká i německá, v dokonalou rovnosť mezi sebou byly postaveny i práv stejných aby požívaly jak ve školách tak i v úřadech; aby české zřízení zemské podle potřeby času bylo změněno a rozšířeno pod jistotou takovou, aby záležitosti měst a okršků venkovských zastupovány byly svobodně volenými poslanci, i aby *svazek mezi Čechy, Moravou a Slezskem* byl utužen *pospolitými stavy těchto zemí*, kteří by každého roku společné mívali shromáždění v Praze nebo v Brně; aby bylo povoleno samostatné komunální zřízení se svobodnou volbou představených a s veřejným jednáním, a aby se učinily dokonalé opravy v poměrech selských; aby bylo zavedeno veřejné i ústní jednání konečné v řízení civilním i trestním; aby byla zavedena svoboda tisku a povolena svoboda vyznavačům každého náboženství; aby byla pojištěna bezpečnosť osobní proti libovolnému zatýkání; aby se dosazovaly na úřady jen osoby takové, kteréž obou jazyků v zemi obyčejných jsou stejně a úplně povědomy; aby byla nařízena obecná povinnosť ke zbrani, krom toho aby bylo zřízeno ve městech vojsko měšťanské, jakož i na venku stráž okresní; aby se zmírnila a poznenáhla docela zrušila daň potravní; aby byli učitelé jak čeští tak němečtí napřed důkladně sami vyučeni a vzděláni, pak aby se jim vyměřil dostatečný plat; na gymnasiích aby se vyučovalo věcem skutečně a realně platným, na universitách pak aby byla úplná svoboda ve vyučování; aby byl zřízen v Praze nejvyšší soud pro země české, a aby bylo zachováno tajemství listovní.

Odpověď císaře a krále k první žádosti Pražanů.

Císař a král nejvyšším rozhodnutím, daným dne 23. března a svědčícím ministru vnitřních záležitostí svob. pánu Pillersdorffovi, oznámil Pražanům, že v té oné věci vyhověl, v jiných pak že vyhoví jejich žádostem. Ustanovení českého zemského zřízení C. II. (Ferdinandova obnoveného zřízení z r. 1627.) strany užívání českého jazyka mají se všady, kde se dosavad úplně nezachovávala, obzvláště ohledem na potřeby národní ve školách, v úřadech a soudech veřejných dokonale vyplňovati, a kdekoli by naproti tomu jednati v obyčej bylo přišlo, aneb kdekoli

stávala nařízení tomu odporná, vše to hned zrušeno budiž. Změny zemského zřízení času přiměřené, zejména pak rozsáhlejší zastupování měst poslanci od občanů samých zvolenými, přijmou se ochotně po vyslechnutí stavů (českého sněmu) v cestě konstituční. Ustanovením ministrů zodpovědných předešel prý již panovník slušná přání svých věrných, žádosť za zřízení nejvyššího soudu v Praze pro země české odevzdána ministru spravedlnosti k bedlivému uvážení, kdežto *povolení sněmu společného pro Čechy a Moravu bylo by v tu dobu proti zřízení obou říší a může se toliko s přivolením stavů obou zemí dopustiti*, pročež se jim tato záležitosť k vyjádření předloží. Ostatní žádosti odkázány na sněm zemský neb na shromáždění vyslanců všech zemí říše neb na platné již zákony a patenty.

S tímto vyřízením svých žádostí nebyli obyvatelé pražští spokojeni, i poslali již dne 29. března novou žádosť k císaři, v níž prosby národa českého nově předloženy. Nová petice k trůnu zahrnovala v sobě tyto punkty: *Nezrušitelné sjednocení všech zemí ku koruně české patřících se strany vnitřní jejich zeměsprávy*, zároveň s ohražením jejich pevného spojení s veškerým státem rakouským, též dokonalé srovnání české a německé národnosti ve všech větvích učení a správy v těchto zemích — jakožto základní zákon státní pro ně; národní zastoupení zahrnující všecky prospěchy země, stejnorodé, všeobecné, zákonodárné a daně povolující, na nejširším základě svobodného volitelství a svobodné volitelnosti; též vlastní *odpovědné ministerium vnitřních záležitostí těchto zemí*, a zřízení patřících centrálních úřadů správních pro ně v Praze; rychlé zřízení všeobecných národních gard a úplné ozbrojení jich; konečné povolení petice pražského studentstva ode dne 15. března ve všech jejích článcích; vzetí všech civilních úřadův a vojska svým časem pod přísahu na konstituci.

Kabinetní list císaře a krále Ferdinanda království českému.

Na tuto opětovanou žádosť Pražanů vydal dne 8. měsíce dubna 1848. císař a král Ferdinand V. kabinetní list k ministru svob. pánu Pillersdorffovi, jenž byl též zařaděn do zákonníku zemského pro království české. Kabinetním listem tímto položena národnosť česká za základ tak, že česká řeč ve všech větvích státní správy a veřejného vyučování s řečí německou v úplnou rovnosť se staví. K prvnímu českému sněmu, který se co nejdříve vypíše, oktrojován nový řád volební, vedle něhož nejprvé příštího *českého sněmu, jenž měl právo o všech věcech zemských raditi se a rozhodovati*, měli býti jako poslanci účastni: všichni, kdožkoli dle Ferdinandova obnoveného zřízení zemského z r. 1627. měli posud právo ke sněmu přicházeti, toliko že nastoupí vzhledem měst královských ta změna, že Praha volí 12 poslanců, každé z ostatních král. měst českého království alespoň jednoho, každé jiné město venkovské, mající nejméně 4000 duší, rovněž jednoho, má-li ale město venkovské 8000 obyvatelů neb více, dva poslance. Vysoké školy pražské zastupovati měl rektor magnifikus a nad to fakultu jejich každou, rovněž jako i ústav technický vždy jeden poslanec zvláště. K zastupování všech ostatních tříd obyvatelstva ve venkovských obcích mají se z každého okresu vikariátního vypraviti dva poslanci. K volení poslancův ustanoven na venkově každý, kdo platí daň, v městech každý měšťan; mimo to musí každý volič překročiti dvacátý pátý rok svého stáří. Volitelným za poslance ustanoven ten, kdo v zemi zrozen a nejméně 30 let stár jest. Ustanovení tato o způsobu volby do národního zastupitelstva mají však jen potud platnými zůstati, pokud o tom cestou konstituční nebude jinak uzavřeno.

Zřízení odpovědných nejvyšších úřadů pro království české v Praze povoleno, žádosť o spojení zemí české, moravské a slezské pod jednou nejvyšší správou v Praze a se sněmem společným prohlášena za předmět rokování na sněmu habsburských říší (říšském sněmu) nejblíže příštím, kde svrchu řečené země, česká, moravská a

slezská budou zastoupeny. O zrušení soudů privilegovaných a vrchnostenských, o uvedení neodvislých soudů okresních i veřejného a ústního jednání, jakož i o zrušení všeho poddanství mají se vydati ustanovení způsobem konstitučním od *nových stavů zemských* (zemského sněmu).

Svobodné vykonávání všech náboženství křesťanských, jakož i židovského vedle víry *katolické*, *kteráž se jako církev státní udržuje*, povoleno; občanské postavení židů v Čechách má se na sněmě českém v zralé vzíti uvážení. Ostatní žádosti odkázány buď na sněm zemský neb na sněm říšský, neb na patenty již vydané a sliby učiněné.

Žádosti Moravanů.

Na *Moravě* naproti městům, která mluvila o sobě, a naproti lidu německému, o němž prý mezi 5. a 13. stoletím nebylo ani zmínky a jehož později po málu jako hostů v zemi přibývalo, snesl slovanský lid, třikráte v zemi mocnější nežli německý, přání a vůli svou v petici, která měla býti položena u trůnu. Žádosť vynořila se z útrob lidu českoslovanského v tomto smyslu: *Chceme státi pevně při kmenu neroztrženém česko-moravském*, odporujeme tedy těm, kdož by chtěli odloupnout moravský národ od českého; ale i osobnosť svou moravskou hájíme, chceme totiž státi věrně při Čechách, ale nepominouti v nich, nerozplynouti, aby Morava mohla sama ostati na právu svém, kdyby Čechové někdy odpadli od svobody, ač toho bohda svět neuvidí. Žádáme tedy, aby vedle společného sněmu v Praze byl i zvláštní v Moravě, jímž by se řídilo i vlastní hospodářství zemské. *Jazyk český budiž jazykem obecným*, anť jest v Moravě třikráte mocnější nežli jiný, *však ale německému přejeme rovné právo tam*, *kde rovný jest našemu*. Slovem konstituce rozumíme slušné zastoupení celého národa dle všech živností rovně, a zvláštní vládu soudu podrobenou, a vůbec jak to jest v zemích svobodného lidu moudře zařízeno. Žádáme dokonalé zrušení toho, čím byl lid zavázán majitelům panství; ať pominou úřady panské či patrimoniální, a veškerá poddanosť jiná nežli pod zákon obecný a majestatnosť; ať tedy se zruší všecka práva panská a feudální, jako na desátky, robotu, laudemie, mortuarie, honby, práva nad řekami a podobné. Žádáme, aby všecko jednání obecné (soudy, sněmy, školy) bylo veřejné; ať jest úplná svoboda slova, písma a tisku, kdo proviní se, budiž souzen od poroty. Školy po celé zemi buďtež záležitostí obecní, učitelstvo a co náleží k učení, zapraviti se má z pokladu zemského. *Na úřady a důstojnosti připuštěni buďtež jen občané spojeného království česko-moravsko-slezského*. Po ukončeném ozbrojení všech občanů počestných ať se umenší počet stálého vojska. Konečně shodujeme se se žádostmi české země, pokud nejsou na odpor předeslaným článkům. — Petice českoslovanského lidu na Moravě nezadávala v ničem rozhodným požadavkům jiných národů.

Žádosti Poláků

Obyvatelé *království haličského*, v němž od dvou let nebyl svolán sněm, obrátili se dne 18. března ke králi svému se žádostí, která se opírala o nešťastné události z roku 1846, jimiž způsobena tak velká různice mezi statkáři a poddanými, že bylo se obávati úplného rozervání všech společenských svazků, dále pak o politická vyšetřování v Haliči obvyklá, o překážky činěné rozvoji a užívání jazyka národního, o panující zbouření myslí a o nedostatečné zastoupení obyvatelů kraje na sněmu. Žádali za pojištění polské národnosti, uvedení polského jazyka ve školách, v soudech i v úřadech politických, za povšechnou amnestii politickou; za opravu ústavy stavovské (konstituce) i zastoupení všech tříd obyvatelstva na sněmě, který co nejdřív svolán býti má; za zrušení censury, ozbrojení měst, udělení nového obecního zřízení, povšechné zřízení škol pro lid, veřejnosť i ústnosť soudního jednání s porotou; za úplné zrušení roboty i všech poddanských povinností, což haličtí majitelé statků svým dosavadním poddaným chtěli darovati; za úplnou rovnosť občanskou a politickou;

za osazování úřadů toliko lidmi domácími v Haliči zrozenými a vyloučení cizinců; konečně pak aby vojsko zemské zůstalo také v zemi, mělo zřízení národní a za důstojníky jen rodáky. Tato žádosť, od všech tříd národa tisícemi podpisů stvrzená, byla dne 19. března guvernérovi haličskému ve Lvově hraběti Stadionovi odevzdána, jenž některé požadavky, jako prozatímné propuštění politických vězňův a zřízení národní gardy ihned vyplnil, ostatní pak králi co nejrychleji slíbil předložiti.

Žádosti Chorvátů.

Žádosti národa chorvátského, uraděné v shromáždění tří sjednocených království *Dalmatska*, *Chorvátska* a *Slavonska* od 25. do 30. března v Záhřebě, odeslány velkým poselstvem trůnu k potvrzení. Žádosti tyto zakládaly se na přání národa sjednocených tří království, dobrovolně s korunou uherskou spojených, pod korunou uherskou i dále zůstati, věrnosť zachovati rodině habsburské a zachovati též neporušenosť a celosť rakouského mocnářství.

K požadavkům trojjediného království náležely: Ustanovení Josefa barona *Jelačiće*, jejž národ jednohlasně vyvolil, za bána tří sjednocených království s právem sněm svolávati; svolání sněmu do 1. května do Záhřeba; nové sjednocení s královstvím dalmatským; vtělení Vojenské Hranice a všech ostatních, s Uherskem a Rakouskem spojených částí do Chorvátska a Slavonska; národní nezávislosť, vlastní zodpovědné ministerstvo, uvedení jazyka národního do domácího vnitřního i přespolního řízení těchto království; založení vysokých škol v Záhřebě, svoboda tisku; každoroční sněm se zastoupením celého národa na základě rovnosti; osvobození od roboty a poddanstva, národní obrana a národní vojsko s domorodci jako důstojníky a s národním velením; politická amnestie a jiné a jiné.

Podmínky foederačního Rakouska

Nezasvěcenému ve vznik a v dějiny soustátí rakouského, jímž mocnářství habsburské vždy bylo i do roku 1848. též zůstalo, podobalo se, že tolik zdánlivě odstředivých a různých zemí a živlů nelze srovnati a sloučiti; a přece ze všech žádostí, pronášených různými národy a na různých místech, ovšem národy vesměs jen slovanskými, nevyšlo na jevo ani jedno zapření pravé idey soustátí rakouského a bylo třeba jen, aby rozrušená a velká doba měla také velkého svého a pravého státníka. Toho Rakousko vůbec však nemělo, a tak také neustavilo a neupevnilo se v pravé době soustátí na základě foederace pomocí zemských sněmů, na tétéž cestě, na níž byla také povstala a založena sláva a moc dynastie habsburské.

Největší překážky přirozeného zocelování mocného spolku národů rakouských vyvinuly se z tradičního směru německého, od něhož žádná vláda vídeňská upustiti nechtěla neb nemohla. Vedle toho, jakmile staré řády rozvaleny, octli se někteří národové, jenž se dosud byli těšili z podpory všech vlád vídeňských, v zjevném nepřátelství proti všem slovanským kmenům. Vlachové válčili již proti Rakousku, Maďaři nastupovali pevně cestu odboje, zvířeckou záští pronásledujíce Slovany, u Němců pak rakouských rychle se ztrácela i slušnosť ke Slovanům a láska k jednotné a neodvislé monarchii, k onomu Rakousku, jež dle Palackého musilo by býti utvořeno, kdyby ho nebylo.

Němci rakouští a frankfurtský parlament.

Přivtělení Rakouska k Německu bylo hlavním programem Němců rakouských, nejnebezpečnější protivy mezi Němci rakouskými a Slovany způsobeny událostmi v Německu a ve Frankfurtě. Sotva že počátkem dubna došla do Vídně zpráva o svolání tak zvaného předběžného parlamentu německého do Frankfurtu, rozechvělo se sídelní město panovníkovo na Dunaji cele šíleným až velkoněmectvím. Dne 2. dubna vlál s věže svatoštěpánské prapor černo-červeno-žlutý, revoluční to barvy jednoty všech Němců, a prapor takový proklestil si cestu i do císařského hradu, císař Ferdinand jím máchal z oken své residence. Akademická legie a národní

garda se vypínaly černo-červeno-žlutými kokardami, barvy tyto se skvěly na kloboucích žen a mužů, rakouským barvám se všude posmívali. Jižjiž viděli Němci celou polovici říše habsburské, hlavně ale Čechy, Moravu a Slezsko, s Německem na věky v jedno spojeny.

Demonstrace dubnové ve Vídni.

Shluknutí lidu a kočičiny nastoupily zase na denní pořádek vídeňské politiky lidové, od 3. do 5. dubna ustoupili terrorismu arcikníže *Ludvík*, hrabě *Kolovrat* a baron *Kübeck*, syn jihlavského krejčího. Nejdivějšího ohlasu došlo frankfurťáctví v německých městech na Moravě a v Čechách, kde také houfy odrodilců českých pomáhaly Němcům zuřivě budovati jednotu všeněmeckou.

Německé revoluce a demonstrace vídeňské pod škraboškou demokracie neměly, jak se záhy po březnové revoluci bylo osvědčilo, jiných záměrů, než jen prospěch plemena německého. Účelem jejich bylo, aby Rakousko se slilo s Německem a utonulo v něm k vůli udržení Slovanů rakouských v jařmu. Tatáž sobecká politika vedla povstalce maďarské. Maďaři právě tak, jako Němci rakouští, udržeti chtěli, co násilím si byli přivlastnili. Povalení velké věci Slovanů v Čechách, na Moravě, v Haliči a Uhrách bylo pravým svazkem německo-maďarským. Se stanoviska tohoto posuzovány buďtež dle pravdy všecky události roku 1848., kdy Slované rakouští a uherští neoblomnou věrnosť byli dokázali trůnu císařskému a královskému ve Vídni a celistvému mocnářství.

Agitace a bouře v Německu pro Frankfurt.

Agitace úspěšné v četných malých státech německých pro německý lidový parlament ve Frankfurtě tvořily kruhy co den větší. Již 9. března vlál s frankfurtské budovy německého shromáždění spolkového, nepřístupného tak dlouho novému lidovému útvaru jednoty německé, prápor černo-červeno-žlutý, dne 10. března pak vyzvalo spolkové shromáždění ve Frankfurtě vlády všech států německého spolku, aby vyslaly do Frankfurtu důvěrníky své na tak zvaný předběžný parlament k poradě o revisi ústavy spolkové. Dne 18. března srotil se lid v Berlíně, zároveň také vypukly bouře v hlavních městech jiných států německých. V Berlíně kapituloval pruský král před buřiči; již 21. března projížděl, ozdoben jsa stuhou černo-červeno-žlutou, ulicemi berlínskými. I císař a král Ferdinand ve Vídni podlehl za krátko nátlaku, uznav znamení vytoužené jednoty všech čtyřiceti států a státíčků německých, starou to barvu buršů německých.

Fr. Palacký proti německému parlamentu.

Z Prahy se ozval první rozhodný hlas proti německému parlamentu. Výboru padesáti mužů, kteří dopisem ze 6. dubna pozvali Františka *Palackého*, odpověděl tonto z Prahy dne 11. dubna otevřeným listem k rukoum praesidenta *Soirona* ve Frankfurtě. Palacký odmítl rozhodně jíti do Frankfurtu a odůvodnil své jednání takto:

„Účel Vašeho shromáždění jest, na místo dosavadního svazku knížat postaviti svazek německého národa, národ německý uvésti ve skutečnou jednotu, utužiti cit německé národnosti a tímto způsobem říše německé moc a sílu rozmnožiti. Jakkoli ctím toto snažení i pocit, nemohu toho nikterak býti účasten.

Já nejsem Němec, aspoň se jím býti necítím. *Jsem Čech rodu slovanského*, i se vším tím nemnohým, co mám i co mohu, oddal jsem se zcela i na vždy ve službu svému národu. Tento národ malý sice jest, ale od jakživa zvláštní a sám o sobě stávající; panovníci jeho měli od věků podíl ve svazku knížat německých, národ ale sebe sám nikdy k národu německému nepočítal, aniž také od jiných po všecka století kdy k němu byl počítán. Celé spojení země české nejprvé se svatou říší německou, a potom s německým spolkem bylo od jakživa pouhé regale, o kterém český národ, čeští stavové sotva kdy chtěli věděti, aniž toho sobě všímali.

I kdyby se zúplna za pravdu přijalo, že koruna česká kdy byla s říší ně-

meckou ve svazku lenním — čemuž ale publicisté čeští odjakživa odpírali — nemůže žádnému skutečnému znalci dějin přijíti na mysl, aby, co se týče záležitostí vnitřních, o někdejší samostatnosti vlády a práva zákonnosti země české pochybovali. Celému světu jest povědomé, že císařové němečtí, co se této jich hodnosti dotýče, od jakživa s národem českým ani dosti málo činiti neměli, že jim v Čechách ani nad Čechy nepříslušela moc ani právo zákony dávati, souditi aneb nálezy v platnosť uváděti, že nikdy práva neměli ze země vybírati vojsko neb jaké regalie, že země česká spolu se svými korunními zeměmi nepočítala se k žádnému z někdejších desíti krajů německých, atd., že tudy celé dosavadní spojení země české s říší německou pokládáno i považováno býti musí, nikoli za svazek národa s národem, ale za svazek panovníka s panovníkem. Žádá-li ale kdo, aby nad tento dosavadní svazek mezi knížaty nyní spojil se národ český sám s národem německým, jest aspoň toto vždy požadavek nový, žádného historického právního základu nemající.

Druhá příčina, která mi brání porad Vašich býti účasten, jest, že podle všeho toho, co potud o záměrech i úmyslech Vašich veřejně se prohlásilo, nevyhnutelně směřovati chcete i budete k tomu, *abyste Rakousko, jakožto samostatný stát císařský*, co nejzhoubněji zemdlili, ano jej *učinili nemožný* — stát, jehož zachování, celosť i upevnění jest a býti musí věcí velikou i důležitou netoliko národa mého, ale celé Evropy, ano lidskosti a vzdělanosti samé.

Víte, že na jihovýchodní straně Evropy podle hranic říše ruské, přebývají národové mnozí, původem, jazykem, dějinami i mravem znamenitě rozdílní, — Slované, Valaši, Maďaři a Němci, o Řecích, Turcích a Škipetařích ani nemluvíc, — jichžto žádný sám o sobě není dosti mocen, aby přemocnému sousedu svému na východě po vše budoucí časy s prospěchem činiti mohl odpor; totoť mohou jen tehdáž, když je všecky v jedno spojovati bude úzký a pevný svazek. Pravá života žíla tohoto potřebného svazku národů jest Dunaj; ústřední jeho moc nesmí se od řeky této nikdy daleko uchylovati, má-li skutečně vůbec platna býti a zůstati. Zajisté, *kdyby mocnářství rakouské již dávno nebývalo, bylo by zapotřebí, pro dobré Evropy, ano pro dobré lidské samé nyní bez prodlení je způsobiti.*

Proč ale viděli jsme tento stát, jenž od přírody již i od dějepisu povolán jest, aby byl záštitou a strážcem Evropy před asiatskými živly všelikého způsobu, — proč viděli jsme jej v rozhodném okamžení veškerému návalu bouře v šanc vysazený, bez pomoci a skoro bez porady? — Proto, že v nešťastném zaslepení již od dávna skutečného právního i mravního základu jsoucnosti své sám nepoznával a jej zapíral: základní totiž pravidlo, aby všecky pod žezlem jeho sjednocené národnosti i všecka vyznání víry požívaly vespolek úplné rovnosti práva i vážnosti.

Jsemť přesvědčen, že ani ještě nyní v říši rakouské pozdě není, aby se základní toto pravidlo spravedlnosti, tato sacra ancora ve hrozícím utonutí lodi, zjevně i bez tajení provolalo a jemu skutečně všude důkladu a vážnosti dodalo: však ale každé okamžení jesti drahé, kýž se s tím pro bůh již ani hodinu déle neváhá! Metternich neklesl jen proto, že byl největší nepřítel svobody, ale také proto, že byl nejlítější, nejúhlavnější nepřítel veškeré národnosti slovanské v Rakousích.

Pozvednu-li oči své, chtě pohlednouti ven za hranice země české, pudí mne přirozené i historické příčiny k tomu, abych neobracel jich do Frankfurtu, ale do Vídně, a tam abych hledal ono ústředí, ježto se k tomu hodí i povoláno jest, aby jistilo i hájilo národa mého pokoj, svobodu a právo. Vaše snažení, pánové! zdá mi se ale nyní směřovati k tomu, abyste toto ústředí, od jehožto moci a síly nejen

samotné země české spásu očekávám, abyste je netoliko, jakož jsem pravil, záhubně zemdlili, ale i dokonce zničili. Anebo domníváte-li se, že mocnářství rakouské i déle ještě bude trvati, když jemu zapovíte, aby ve svých zemích dědičných nemělo žádného svého, společné hlavě frankfurtské nepoddaného vojska? Domníváte-li se, že císař rakouský i potom ještě co souverain bude se moci udržeti, když naň uložíte povinnosť, aby všecky důležitější zákony přijímal od Vašeho sboru, a tímto způsobem institut stavů rakouských, jakož i všecka přírodou samou vyměřená zřízení provinciální spojených království aby učinil zdánlivá toliko, v skutku však neplatná? A když potom Uhry, jdouce po svém pudu, od mocnářství se odtrhnou, anebo, což bezmála jedno jest, když sami v sobě se zvláště sestředí — budou-li tyto Uhry, kteréž o právě rovnosti národní ve svých hranicích ničehož nechtějí věděti, budou-li se moci při svobodě a síle na časy budoucí zachovati? Jenom spravedlivý jest právě svobodný a silný.

Konečně ještě ze třetí příčiny zpěčovati se musím porad Vašich býti účasten: pokládám totiž všecky dosavadní projekty, říši německé dáti nové zřízení na základě vůle národní, u vykonání za nemožné a na dlouhé časy za nestálé, nechcete-li se odhodlati ku pravému lékařskému prostředku života i smrti, — míním totiž provolání německé republiky, — byť i tato byla jen formou přechodní.

Co pak se dotýče zřízení republiky v říši německé, věc tato leží zúplna mimo okres příslušnosti mé, tak že o ní nechci ani svého mínění pronésti. Ode hranic říše rakouské ale musím každou myšlenku o republice již napřed odhodlaně i mocně odvrhnouti.

Konečně pak, abych zavřel obšírné, avšak jen běžně prohozené slovo své, musím přesvědčení své krátce v ten smysl vyjeviti, že kdo žádá, aby Rakousy (a spolu s nimi i Čechy) připojily se národně k říši německé, myslí, aby samy sebe zavraždily, což nemá nižádného morálního ani politického smyslu; naopak ale že žádosť, aby se Německo připojilo k říši rakouské, totiž aby k mocnářství rakouskému pod výše dotčenými výminkami přistoupilo, má mnohem důvodnější smysl. — Pakli však ani toto není po národním pocitu a smýšlení německém, nezbývá nic, než aby obě mocnosti, říše rakouská i německá, vedle sebe se stejnými právy svou ústavu zemskou sobě zřídily, svůj dosavadní svazek aby proměnily ve věčnou jednotu k obraně i ke vzdoře, a bude-li v tom jich obapolný zemský prospěch, aby třeba také učinily spolu jednotu celní. Ke všem prostředkům, ježto samostatnosti, celosti i vyvinování se moci říše rakouské, zvláště k východu, nejsou nebezpečny, chci každého času rád pomocné ruky své podati."

Zběsilé agitace pro Frankfurt v Čechách a na Moravě.

Se strany českonárodní a též se strany historické úlohy Rakouska bylo stanovisko Františka *Palackého* správným a vlasteneckým. Brzo po Palackém také moravský sněm podryl valně autoritu příštího parlamentu německého. Z pomezí německého byl se již ale přivalil proud do zemí českých, v občanech německy mluvících ozvali se dravci, a vášně panovační, vzbuzené myšlenkami velkoněmeckými, počaly zběsile zuřiti proti těm, kdož hájíce neodvislosť a samostatnosť Rakouska, požadovali dědictví své, národnosť a svobodu, a věřili ve vítězství svobody, práva, pravdy a prospěchu státního. Nevoliti do německého parlamentu, stalo se heslem v kruzích českých a slovanských, Karel *Havlíček* a Dr. Fr. L. *Rieger* v Praze ohnivými slovy a řízným pérem se postavili proti Frankfurtu, a také za účelem protestu proti připojení se Rakouska k Německu svolán ke dni 31. května slovanský sjezd do Prahy.

Čechům a Slovanům vykládáno sjednocení jejich proti frankfurtskému parlamentu ve velezrádu. Z Německa popíchováni němečtí bratří v Čechách a na Mo-

ravě do vzpoury proti Čechům, německé vlády vybízeny k válečné výpravě do českých zemí. V Čechách a na Moravě povstaly v německých a odrodilých městech německé, nejvíce z úředníků a profesorů se skládající spolky, se záměrem úplného rozplynutí se Rakouska v Německu. Zuřivější ještě frankfurťáctví bylo rozbilo své stany v městech moravských, v nichž, co rozdrobena moc na širší vrstvy obyvatelstva, panovala zvířecí zášť proti Čechům a Slovanům.

Tak v *Brně*, *Olomouci* a jinde nastalo plné zvlčení mravů. Hrozný tu zavládl terrorismus a vyzývavé prováděny agitace pro jednotu s Německem a pro německý parlament. Národní garda se vyfinťovala černo-červeno-žlutými cáry, moravské studentstvo, zvláště němečtí studenti v Olomouci, uchváceno bezohledným němčourstvím. Vášeň německá opanovala půdu, a s ní neobyčejný zmatek. O jednom zakladateli demokratického klubu v Brně vypravováno, že chtěl silné Rakousko s těžištěm ve Franfurtě.

Letáky i českými šálili lid moravský, aby pomáhal voliti obyvatelům německým posly do Frankfurtu, v nichž se k vůli mamu Frankfurtu ani nepřipomíná.

Volby do frankfurtského parlamentu a Morava.

Vídeňská vláda, jinak tak ústupná a poddajná německému hnutí lidovému, přešla s lehkým svědomím přes protesty české a slovanské a přes veškeré jitření k dennímu pořádku a vypsala volby do německého parlamentu ve Frankfurtě, proti nimž veškeré kruhy slovanské se byly vyslovily. Volby měly výsledek ten, že ze 190 volebních okresů, v něž roztříděny tak zvané německé země spolkové v Rakousku, kolem 60 neposlalo žádných poslanců do Frankfurtu, v četných jiných okresích zase byly volby minoritní. Zvláště v Čechách sprovázeny četné volby bouřemi, oni pak, kdož se nechali voliti, vystaveni vesměs potupě veřejné.

Na Moravě způsobeno volbami do německého parlamentu povážlivé vzbouření; volby tyto vypsány guberniálním nařízením již dne 20. dubna. Byly to první volby lidové do nějakého parlamentu vůbec, které se měly na Moravě vykonat. Ty ony volební okresy odepřely volbu, v jiných okresích zase, kde vykonali volbu poslanců, obrátilo se záhy smýšlení, a sice proti Frankfurtu. Do některých měst se vloudil úplný zmatek; tak třeba v ryze české *Telči* vykonána volba poslance do Frankfurtu. Za to třeba *tišnovský* okres nevolil, a sice z návodu vrchních. Sešlit se totiž v neděli dne 7. května na pozvání ředitele pernštýnského na Pernštýně vrchní tišnovský, lomnický a lysický a jednohlasně proti volbám do Frankfurtu se vyslovili. Veverský vrchní k výroku tomuto přistoupil, což učinily též *Rosice* a *Domašov*. Sedláci panství veverského dali do protokolu, že nechtějí žádného parlamentu frankfurtského a zákonů od Mohanu, nýbrž že žádají zákony od Dunaje a rakouského císaře; všecky země ať prý zůstanou pospolu, žádná z nich, jmenovitě ale Morava, Slezsko a Čechy ať nevcházejí v nějaké spojení s cizozemskem. V *Ivančicích* obeslal tamější syndikus výbor, sděliv s ním, co přišlo od krajského úřadu, že se mají totiž voliti poslanci do Frankfurtu. Výborové a mnozí ještě občané zavrhli ihned volbu tuto, vyjádřivše se, že chtějí toliko císaře rakouského poslouchati.

Nejprudší volební bitva strhla se ve *Vyškově*, kde dne 13. května se sešli k volbě poslance do Frankfurtu volitelé z města a z panství vyškovského, pruského, habrovanského, račického, ždánského, bučovského, hvězdlického a bohdalického a z města Bučovic. Mezi voliteli se nacházeli také vlastenečtí mužové farář Frant. *Škorpík* a Michal rytíř *Manner* z Bohdalic a kanovník a farář z Kučerova Emanuel hrabě *Pötting*. Císařský komisar Musil jal se německy vykládati, proč do Vyškova byl přijel. Lid se dal do křiku, aby komisar mluvil moravsky, dokládaje, že i Němci z Kučerova a z Hlubočan rozumějí moravsky, čemuž tito také přisvědčili. Na to odporučoval co nejvřeleji komisar česky volitelům, aby volili poslance do

Frankfurtu. Již dříve byli v shromáždění lidu a voličů rozhodně vystoupili proti volbě rektor hvězdlický *Hanáček*, mlynář brankovský *Ráček*, M. rytíř Manner a Emanuel hrabě Pötting. V rozhodném však okamžiku vyskočil na legátko, jež dva Slováci od Ždánic drželi, bohdalický farář František *Škorpík*, jenž dle vlastního přiznání byl přišel do Vyškova na bojiště, aby na bojišti tomto k osvobození Moravy od nespravedlivé převahy živlu německého přispěl vším seč jest, neboť „dnes se rozestoupila tvoje vlasť na tábory a správa jednoho z nich jest tvé péči svěřena."

Nadšený řečník a vlastenec, jasnoduchý myslitel Škorpík rozohnil dlouhou svou řečí proti Frankfurtu a přesvědčivými důvody tou měrou shromážděný lid, že otázka volby do německého parlamentu nepříznivě byla rozhodnuta. Frankfurťáci zuřili a vidouce, že odpůrcům volby do německého parlamentu připadá asi devětkráte tolik hlasů co jim, hanebnými tituly uctívali český lid, takže tento nebezpečně se již počal hýbati. Než Frankfurt ve Vyškově propadl. Obhájce pak statečné práv vlasti a národa, zvláště faráře Fr. Škorpíka, vyprovázeli zástupové na sta čítající, bojíce se, aby se jim neublížilo, až nad Vyškov ku kříži, a tu teprv u znamení našeho spasení v bezpečí je vidouce, obsypávaly hrdiny tisícerým díkem. Rozešli se, radostné slzy roníce.

O volení poslanců do Frankfurtu ani slyšet nechtěli obyvatelé následujících panství na Moravě, a sice panství bohdalského, bojanovického, boskovského, břeclavského, bučovského, chvalkovského, diváckého, hodoňského, koryčanského, kunštátského, kloboukého, kyjovského, letovického, lysického, milotického, pavlovského, plumlovského, pozořického, rajhradského, slavkovského, sokolnického, strażovického, šardického, těšanského, žarošického, ždánského a jiných. V *Boskovicích* nevolili žádného poslance do Frankfurtu, ač měli dosti odpůrců zvláště z Kunštátu. Národa českého se při této volbě zastávali zvláště letovický lékař Dr. *Domluvil*, letovický farář a blanenský kaplan P. *Kraus*. V *Prostějově* také odepřeli volbu.

Již při volbách volitelů, které se konaly, jako volby poslanců samy, vesměs v první polovici května, došlo na mnohých místech k bouřlivým výstupům, zaviněným také částečně tím, že vyslaní komisaři zaváděli s lidem protokoly německé. Voličové se na tyto protokoly také z toho důvodu na mnoha místech podepsati nechtěli, poněvadž komisaři semotam sami se vyjadřovali, že se bude ve Frankfurtě voliti nový císař německý, který by i nad rakouského císaře povýšen býti měl. A kde se svědkové na vyjádření v protokolu byli podepsali, tu musely úřady již druhý den protokoly pobouřenému lidu vraceti. Tak stalo se na *Kunštátsku*.

Národní výbor v Praze.

Od měsíce března činným byl v Praze výbor národní, jenž byl povstal z výboru svatováclavského, složený ze všech stavův o 140 členech. V čele jeho stál náčelník zemské vlády Rudolf hrabě *Stadion*. Výbor tento rozestoupil se ve 12 oddělení podle těch oněch záležitostí, o nichž raditi a usnášeti se měl, a vypracoval v dubnu obšírnou instrukci pro volení poslanců ke sněmu českému ve městech a venkovských obcích. Později se stal praesidentem národního výboru Lev hrabě *Thun*, jako guberniální praesident. V otázce o sjednocení Čech s Moravou a Slezskem vydal národní výbor konejšivé prohlášení. Nemá prý se zásada, po všecky časy uznávaná, že Morava a Slezsko jsou vtělené země koruny české, moravskými stavy uváděti ve spor. Morava není zemí od Čech odvislou, ale ovšem ke koruně české náležející. Dle tohoto květnového projevu národního výboru, směřovaly žádosti o spojení všech českých zemí korunních zejména k tomu, aby na místo dosavadních úřadů dvorských pro vnitřní správu politickou odpovědné centrální úřady dostaly se záro-

veň také Moravanům a tak pro všecky korunní země české platnosť měly, a aby sněmové zemští v plném srozumění jednali.

Poslední moravský sněm stavovský.

Za poměrů všude nanejvýš rozháraných, ač na Moravě panoval veřejný klid, sešel se v Brně dne 30. března poslední moravský sněm stavovský, jenž nerušeně zůstal pohromadě až do 13. května. Sněm tento vykonal dílo velké. Porozuměv době vážné a její neodbytným žádostem, přeměnil stavovské zřízení zemské v sněmovní zastoupení lidu měšťanského a selského, jež za krátko vstoupilo v život skutečný. Moravští stavové sami urovnali cestu novodobému zastupitelstvu zemskému. Ústavní děj tento na Moravě jest věkopamátným, málo která země může se jím vykázati.

Volby do německého parlamentu ve Frankfurtě poslední sněm stavovský na Moravě nepřímo odmítl, ponechav rozhodnutí o tom sněmu novému, o němž bylo lze důvodně předpokládati, že volby svou většinou naprosto odmítne.

Mnoho hluku a nedorozumění i agitací způsobilo sněmovní vyřízení žádosti obyvatelů pražských za *spojení sněmu českého a moravského v jeden*, již císař a král Ferdinand zcela správně předložil sněmu moravskému, aby se o ní vyjádřil. Od stavů moravských nebylo téměř ani očekávati jiné odpovědi, nežli skutečně dali. Na troskách českého státu, o všecku moc a sílu připraveného, jehož vědomí v lidu moravském úplně bylo vyhaslo, a jenž konečně nikdy nebyl, co trval, na ujmu ústavní, zákonodárné a samosprávné samostatnosti Moravy, nebylo lze zbudovati stát nový porušením hlavních základů státu starého, a to ještě pomocí národa v širokých vrstvách svých politicky neuvědomělého. Žádosť obyvatelů pražských nebyla také rázu konstitučního nebo ústavního. Hlavní starostí Čechů v době tak bouřlivé a zároveň nadějné musilo býti svolání vlastního sněmu českého a jeho obrození, neboť hlavně na sněmu uherském bylo lze již jasně pozorovati, co sněm vůbec zdolá v době pravé. Obrozený sněm český byl ústavně k tomu oprávněn, aby s obrozeným sněmem moravským jednal o užším svazku Čech s Moravou. Napřed žíti, pak teprv mudrovati: země se zemí, zákonné zastupitelstvo zemské jedné země se zákonným sněmem země druhé.

Onen lid moravský, jenž si přál přiblížení k Čechám pro pojištění své národnosti, dal ostatně na jevo nespokojenosť svou s usnesením stavů moravských, vyslav deputaci více než dvou set obcí do Vídně k císaři, aby přiblížení k Čechám se zavedlo.

Oktrojovaná ústava říšská, daná dne 25. dubna.

Dne 25. dubna oktrojována císařem Ferdinandem ústava říšská, aby vedle patentu úvodního, jejž byli spolu podepsali hrabě *Ficquelmont* jako ministr zahraničných záležitostí a prozatímný předseda ministerstva, baron *Pillersdorff* jako ministr vnitřních záležitostí, baron *Sommaruga* jako ministr vyučování, *Kraus* jako ministr financí a *Zanini* jako ministr války, „staletí již trvající *svazek říší* k mocnářství náležejících ve společný prospěch těsněji byl ještě upevněn.“

Ústava říšská platila jen pro Čechy, Halič, Bukovinu, Illirii (Korutany, Krajinu a Přímoří), Dalmatsko, Dolní a Horní Rakousy, Solnohradsko, Štýrsko, Slezsko, Moravu, Tyroly a Vorarlberg; koruna svatoštěpánská z ní na dotvrzení od jakživa v mocnářství prováděného dualismu naprosto vyloučena. Říšský sněm se skládal ze senátu a sněmovny poslanců s 383 členy, do jeho právomoci dány hlavně povolování nováčků a daní, státní dluh a půjčky, prodej státního majetku a roční rozpočet státní. §§ 54. a 55. oktrojované ústavy obsahovaly tato ustanovení: „V jednotlivých zemích jsou *zemské sněmy* k vyřizování zemských zájmův a potřeb z nich plynoucích, pokud tyto potřeby nejsou zahrnuty do obecných potřeb státních. Dosavadní sněmové zemští podrží, pokud ústava říšská neustanovuje změnu, své zřízení a svou působnosť. Přední úlohou říšského sněmu jest, aby

zkoušel a oceňoval změny, času přiměřené dosavadního zřízení zemského, jež mu sněmové zemští předloží, a návrhy o způsobu náhrady za břemena na pozemnostech, jež mají býti vyvazena.“

Dne 9. května oktrojován také volební řád do sněmu říšského, kterýžto sněm svolán do Vídně ke dni 26. června. Sešel se ale skutečně teprv dne 22. července. Do senátu o 200 členech povoláni plnoletí císařští princi, členové císařem doživotně ustanovení a 150 členů, jež volí velkostatkáři v jednotlivých královstvích a zemích (v Čechách ku příkladu 37, na Moravě 15, v Haliči 40 atd.) Do sněmovny poslanců volen vždy za 50.000 duší jeden poslanec (v Čechách 90, na Moravě 38, v Haliči 96 atd.), a to volbou nepřímou.

Sněmové zemští.

Sněmům zemským, z nichž dolnorakouský náhle uhnul revoluci vídeňské třináctého března, kdežto sněmové nejdůležitějších království a zemí, jako třeba *Čech*, *Haliče* a jiných, vůbec nebyli svoláni, ostatní pak, jako moravský, hornorakouský, korutanský, krajinský, dalmatský, slezský a mnohem později teprv také sněm tyrolský pravidelně rokovali, věnována celkem skrovná pozornosť. Málo kdo dbal přirozeného a organického vývoje zemských ústav a z nich teprv ústavy říšské, v době násilných převratů očekávána spása od rychlých oktrojírek. Vláda vídeňská, v nitru svém více centralistická než rakouská, ráda přijímala podobné vybízení.

Okrojovaná ústava říšská a Morava.

Dne 25. dubna oktrojována říšská ústava pro neuherská království a země, a první okamžik všecko jen jásalo. Ještě téhož dne v úterý velikonoční, kdy se světila slavnosť narozenin císaře a krále Ferdinanda V., prohlášena jest v *Brně* nová konstituce s balkonů c. k. guberniálního stavení vedle svatotomášského kostela, knížecího Kounicova domu na Velkém náměstí a městského divadla na Zelném trhu. Jelikož nejvyšší patent s listinou konstituční, jako sváteční dar císařský, teprv ráno téhož dne a toliko v jazyku německém do Brna se dostal, přeložil jej ze vznešení zemského praesidia profesor *Šembera* rychle do jazyka českého a prohlásil patent, po boku maje místopraesidenta hraběte *Lažanského* a zástupce purkmistrovství, o půl druhé hodině s poledne s balkonu městského divadla shromážděnému lidu a postavené v řady stráži národní. Přítomné obecenstvo prohlašování konstituce u domu Kounicova projal, jak zpravodaj novinářský tehda ohlašoval, cit radostný i trpký, ani sobě vzpoměli, že předkové naši, vyzváni byvše s balkonu téhož domu Ladislavem z Žerotína, odvážili se roku 1619. v strastiplnou bouři pro pojištění těchže práv a svobod, jež nám nyní štědře podává dobrotivá ruka milostivého krále. Dejž prý Bůh, abychom se v míru mohli v ně uvázati, zvláště v svaté právo neporušitelnosti jazyka a národnosti, pro jehož od Jeho Milosti zaručení vášniví sobci již tolik proti nám se nadurdili a posud durdí.

Jak posuzovali tehdejší vlastenci čeští na Moravě stav věcí, oktrojovanou říšskou ústavu a ústavní práva zemská, vychází na jevo z následujícího, ovšem něco později vydaného a tehda rozšiřovaného letáku:

„Rozmilí krajané! Rakouské císařství náleží mezi nejmocnější říše na světě. Pozůstávať z mnohých krásných, velkých zemí, mezi nimiž Morava neocenitelnou perlou slouti může, a obýváno jest od rozličných národů: Slovanů, ku kterýmž náležíme my Moravané, naši bratři Čechové a Slováci, Poláci, Rusíni, Horváti, Slavonci, Dalmatini a Srbové, dohromady 18 milionů; činí tedy Slované polovici veškerého obyvatelstva císařství. Druhá polovice skládá se z Němců, Maďarů, Vlachů čili Italianů a některých jiných, nepatrných národků.

Krom Uher měl posavad císař a král náš právo, dávati zemím svým zákony dle neobmezeného uznání, žádati daně a jiné veřejné poplatky, aniž se oznámilo,

kolik pro jednotlivé věci potřeba bylo, a zda-li skutečně vybrané peníze k užitku národů se vyložily.

Poněvadž Císař Pán všecko zastati nemůže, musí míti okolo sebe osoby, ve jménu jeho jednající, jimž říkají ministrové. Prvé to byli velcí páni, kteříž moci od císaře jim svěřené často více užívali ku svému vlastnímu prospěchu, než ku prospěchu národů. Oni dávali zákony dle libosti své, vypisovali daně a jiné poplatky — a to nemalé — aniž kdo věděl, kam se ty miliony ročně poděly; a při tom při všem nadělali ještě sta milionů dluhů. Za to však ani žalováni býti nemohli! —

Císař Pán seznav konečně takový stav věcí, slíbil národům svým 15. března t. r. konstituci, t. j. vyřknul, že od té chvíle společně se svými národy vládnouti bude; že žádný zákon nevydá, pokud jej sněm národní za prospěšný neuzná, aniž jakých daní a jiných poplatků vypíše, pokud je týž sněm nepovolí, a že ministrové z příjmů zemských národnímu sněmu budou museti oučty klásti; konečně pakliby ministrové něco proti zákonům učinili, že je bude moci národní sněm pohnati před soud a také trest nad nimi vyřknouti.

Chtěje slib svůj vyplniti, dal jest Císař Pán dne 25. dubna 1848. zemím svým říšskou konstituci; ta však neupokojila mysl všech občanů, zvláště proto, že dle ní měly býti dvě komory, jedna, senát řečená, pro velké pány, druhá, komora deputovaných, pro ostatní národ. Císař pán tedy 15. května senát zrušil a svolal na 26. června t. r. ze všech zemí, totiž: Rakous, Štýrska, Čech, Moravy, Haliče atd. poslance k sněmu do Vídně, aby o nové konstituci říšské rokovali. Na každých 50.000 obyvatelů bez rozdílu stavu se vyvolí jeden poslanec, tak že hrabě neb kníže jen jako každý jiný občan bude moci voliti, do sněmu národního ale jen tehdy přijde, když bude od lidu za poslance vyvolen.

Považíme-li, že tento sněm má budoucí konstituci čili ústavu utvořiti, tedy nad naším budoucím štěstím neb neštěstím, nad obmezeností neb rozsáhlostí našich občanských práv rozhodnouti, nahlédneme, že největší opatrnosti třeba, abychom naň poslali osoby moudré, svědomité a svobodomyslné, láskou k národu a jazyku nadšené, ve věcech právních a politických nejen Moravy, ale co možná i jiných zemí rakouských a zahraničných zběhlé.

Buďte tedy opatrni, milí krajané, a volte jen takové osoby za poslance na sněm do Vídně, v které máte důvěru, že budou zastávati:

1. úplnou samostatnosť a neodvislosť rakouského mocnářství;

2. rovnosť skutečnou všech národů rakouských ohledem občanské svobody, řeči a národnosti;

3. aby každý národ své zvláštní záležitosti sám si řídil, pokud se to se samostatností, celitostí a silou mocnářství rakouského srovnává;

4. obmezení činnosti sněmu říšského na zákony a záležitosti celého mocnářství se vztahující, atd.

Kdybyste, milí krajané, sami neznali osoby, v které byste úplně důvěřovati mohli, že těm věcem rozumějí a konstituční zásady náležitě zastávati budou, obraťte se ústně neb písemně na nížepsanou Moravskou jednotu, kteráž jest ochotná, navrhnouti Vám muže, důvěry obecné požívající, jenž úřadu na ně vznesenému k Vašemu a vlasti naší společné prospěchu úplně zadosť učiní.

Dopisy buďtež adresovány na „Jednotu Moravskou“ na Zelném trhu číslo 318 v Brně.

V Brně 7. června 1848. *Od Jednoty Moravské.* A. V. *Šembera*, profesor. Jan *Ohéral*, redaktor Týdenníka. Ant. *Kudla*, kandidát soudství. Ant. *Macenauer*, kandidát

soudství. Florian *Zedník*. J. *Jedlička*, měšťan. Lub. *Winter*. Jos. *Těšík*, kaplan. J. *Kalivoda*, profesor. Fr. *Sušil*, profesor. Jan *Jílek*, měšťan."

Májové události ve Vídni.

Než právě ti ve Vídni, kdož nejvíce byli toužili po oktrojované konstituci, nejdříve se obrátili proti ní. Hraběti *Ficquelmontovi*, jenž se byl osvědčil pevným proti překotníkům, uspořádány dne 3. května kočičiny. Odstoupil — a baron *Pillersdorff* se uvázal ve vedení a předsednictví ministerstva. Dne 9. května uveřejněn volební řád pro říšský sněm, překotníci vídenští již byli ale přešli stanovisko oktrojované ústavy říšské, anať prý hověla příliš velkostatkářům. Dne 15. května zařízena tak zvaná bouřná petice, císařský hrad ve Vídni obléhán až do noci povykujícím lidem, na Pillersdorffa doléháno neustále, až povolil. Dne 16. května již odvolána oktrojovaná ústava říšská, svolán pak *ústavodárný sněm říšský* o jedné jen sněmovně. Nekrvavá revoluce vídeňská dobouřila se nových úspěchův a ústupků.

Císař Ferdinand do Inomostí.

Den na to opustila císařská rodina Schönbrunny, odebravši se do Inomostí v Tyrolsku. Jakmile tato zpráva se roznesla po Vídni, nastal tam zmatek a rozechvění proti neumorným štváčům. Ministerstvo, dříve tak ke všemu povolné, umínilo si z čista jasna býti rázným; i akademická legie měla býti vojenskou mocí rozehnána. Dne 26. května vystaveny ve vnitřním městě vídeňském barikády, na něž ale nikdo neútočil, neboť ministerstvo zase již pozbylo kuráže. Naopak! Baron Pillersdorff potvrdil již dne 27. května zřízení všemohoucího, ač prozatímného výboru bezpečnostního, složeného z měšťanů vídeňských, národní gardy a studentů. Veřejné moci hrozilo největší nebezpečí, že se úplně vymkne z rukou slabé vlády. Ke všemu tomu zahájen již 18. května ve Frankfurtě německý parlament, největší to závaží na osudech Rakouska.

Z Inomostí počátkem června vydal císař *Ferdinand* dva manifesty, spolupodepsané již ministry Wessenbergem a Doblhoffem a svědčící „věrným" Vídeňanům a Dolnorakušanům, jimižto císař si stěžoval na urážející způsob, jímž donucen byl událostmi vídeňskými dne 15. května ku prohlášení říšského sněmu za ústavodárný a ku změně volebního řádu, a jimižto napomíná Ferdinand Vídeňany, aby zjednali řád a pokoj ve Vídni, načež pak se teprv navrátiti může do sídelního města.

Nařízení v příčině rovnoprávnosti jazykové na Moravě.

Úřadování výhradně německé v městech a dědinách na Moravě bylo do roku 1848. pravidlem a zvykem, na němž zhřešiti nikdo si netroufal. Obnoveným zřízením zemským z roku 1628. ustanoveno bylo sice jasně, že jazykem jednacím úřadů jest jazyk nebo spis strany, a také dle § 13. soudního řádu z roku 1781. mohly užívati strany a jejich zástupcové jazyka v zemi obvyklého, na Moravě tedy buď českého neb německého, přece nebylo na Moravě ani jediného soudu a úřadu vrchního, jenž by ve skutečnosti zákony těmito se byl řídil a českému lidu rozsudky a výměry v jazyku českém byl vydával. Mnozí úřadové žaloby neb žádosti české lidem dokonce vraceli, nařizujíce překlady do jazyka německého. S českým lidem se zaváděly německé protokoly, pozůstalosti se mu odevzdávaly po německu, i matriky na farách se vedly německým jazykem. Roku 1848. vyřknuta opět jednou rovnosť obou jazyků zemských, ministr vnitřních záležitostí baron Pillersdorff vydal pak následující nařízení:

„Dle vysokého dekretu m. sl. zemského praesidia od 12. května 1848. čís. 2627 ukládá se z nařízení pana ministra záležitostí vnitřních od 5. května t. r. čís. 2. knížepanským úřadům, aby každá obec podřízená obdržela na potvrzení alespoň jeden výtisk zákonův a ohlášení všelikých, jenžto se záležitostí poddaných týkají, ku kterémuž konci se úřadům přiměřený počet takových zákonův a ohlášení doručí. Nad to se *úřadům nařizuje*, *aby výměry a všeliká nařízení obcím a poddaným vydávaly v jazyku vlasteneckém*, *v každé krajině obvyklém*, ve kterémž zvláště i všelike smlouvy

zhotoviti se mají. Od c. k. krajského úřadu v Brně dne 20. května 1848. Ferdinand hrabě *Bubna*, c. k. mor. slez. gubernialní rada a krajský.“ Nařízení toto se týkalo i úřadů krajských. Velkých účinků však nemělo.

Jak se dosud úřadovalo na Moravě, toho budiž uveden tu jeden jen příklad. V městečku *Kloboucích* na Brněnsku veskrz českém, rytíři Neuwallovi náležejícím, vydal vrchní úřad tyto výměry: Nr. 276 jud. praes. 6. März 1847. Slavný vrchnostenský úřad. T. H—k, mistr ševcovský z Klobouk, prosím, poněvadž jsem musel se na žalobu mojí manželky podepsati a nevím co, aby si slavný ouřad moji prosbu nejmilostivěji předložil. Odpověď úřadu: Für T. H—k, Schustermeister allhier. Nach den allerhöchsten Vorschriften hat der Bittsteller seine Eingabe in deutscher Sprache einzubringen. Oberamt Klobouk den 6. März 1847. J—da m. p. Oberamtmann. Jak se na Moravě úřadovalo.

Aneb: Nr. 292 jud. praes. 10. März 1848. Vrchnostenský úřad v *Kloboucích*. Jakub J., čtvrtník čís. —, a Alžběta, vdova po zemřelém M. P—ovi, prosí o ustanovení dne k dobrému porovnání skrze zaplacení dluhu. Výměr: Für Jakob J. hierorts. Jakob J. wird angewiesen, diese Klage in der vorgeschriebenen Gerichtssprache einzubringen. Oberamt Klobouk den 11. März 1848. J—da m. p. Oberamtmann. Zugestellt am 31. März 1848. Prokop.

Tak týrán a sužován lid český na Moravě vrchními. Kdo musil podepsati proti vůli své německý protokol a vedl na to stížnosť, odsouzen, aby si ji dal napsati německy; kdo prosil o položení roku k porovnání se o nepatrný dluh, nejen že se mu rok ani po německu nepoložil, nýbrž nařízeno mu německy, aby zadal německou žalobu, ač chtěl se jen porovnati. Takových dokladů bylo na statisíce v registraturách moravských.

Na Moravě počalo právě druhé sněmování v jednom roce. Dne 31. května sešel se v Brně opět sněm, a to první zákonný sněm moravský s nejširším na tu dobu zastoupením stavu měšťanského, zvláště však selského. Sněm tento, jenž na zákonné zemské půdě ústavní, na věky zůstav nejlepším svědkem kontinuity zemského práva ústavního, organickým způsobem se byl vyvinul, byl shromážděn skoro osm měsíců, až do 24. ledna 1849., kdy byl na dobu neurčitou odročen. Zákonný sněm moravský opět svolán

Za plného klidu na Moravě sněm stržen do všech důležitých událostí v Rakousku alespoň tak, že zaujímal ke všem své stanovisko. První zákonný sněm moravský vyřídil hlavně, a to první v Rakousku, záležitosti robotové a desátkové; zrušiv robotu a desátky za náhradu, sprostil sedláky všech břemen ze svazku poddanského a vykonal tím dílo velké. Vedle jiných důležitých záležitostí schválil autonomistickou a svobodomyslnou osnovu nové ústavy zemské, jež však z důvodů na snadě ležících — zrušena touto ústavou zemskou také šlechta na Moravě — do dnešního dne nedosáhla sankce panovníkovy, tak že vlastně právně platným zůstalo staré zřízení zemské, zahrnující do právomoci zemského sněmu také nejdůležitější zemská práva ústavní. Žádné jiné království a země v mocnářství nemůže se vykázati podobným dějem ústavním a státoprávním z roku 1848.—49., jako Morava.

Ze všech zemí habsburské državy vznikl roku 1848. vlastně první ruch nebezpečný v království lombardském, tak že tam již v únoru prohlášen býti musil náhlý soud vojenský na velezrádu, veřejné násilí a zprotivení se úřadům a vojsku. Přes to vypuklo dne 18. března povstání v Miláně; odtud pak počínala vítězoslává válečná rakouských vojů za vedení polního maršálka hraběte *Radeckého*, jež v době povážlivé přiměla německého básníka Grillparzera ku známému výroku: V tvém táboru jest Rakousko. Podrobnější vývoj revoluce italské a její souvislosti s válkou, již donuceno bylo vésti Rakousko s Italií celou, budiž tu několika črtami podán. Povstání a válka v Italii.

Již koncem roku 1847. tajná strana v Miláně, spřežená od desítiletí s karbonary celé Italie, zakázala kouření rakouského tabáku a sázení do c. k. loterie. Z toho povstaly počátkem ledna 1848. protidemonstrace, pouliční výstupy a srážky s rakouským vojskem v Miláně, nebezpečné pak hnutí v Benátkách. Dne 12. ledna již vypuklo povstání v Palermu, ostrov sicilský se prohlásil za neodvislý. Dne 29. ledna slíbena svobodná ústava oběma Siciliím Ferdinandem II. V únoru následoval sardinský král *Karel Albert* svého neapolitánského švakra, na to v tytéž šlépěje vstoupilo Toskansko. V rakouské Italii rostlo kvašení; vypukly studentské nepokoje v Pavii a Padue, v Miláně útoky strojeny na císařské důstojníky, tak že vicekrál lombardsko-benátský arcikníže Rainer se viděl dne 22. února nucena, prohlásiti náhlý soud v celém království lombardsko-benátském.

Dne 18. března vypuklo povstání v Miláně; pět dní bojováno po ulicích u barikád, maršálek hrabě Radecký ustoupil s vojskem rakouským z Milána k Veroně. Zároveň kapitulovaly Benátky, kde Maninem prohlášena republika, kdežto král sardinský *Karel Albert*, aniž by Rakousku byl válku vypověděl, v čele sardinského vojska vtrhl do Lombardska. Po celé Italii hlásána válka proti Rakousku. Dne 7. dubna vypovědělo Neapolsko válku Rakousku; z Říma, kde se papež Pius IX. prohlásil proti každé válce, zdráhaje se vstoupiti v čelo republiky italské, musil rakouský vyslanec hrabě *Lützow* prchnouti. Lombardsko a Benátsko zaplaveno pravidelným vojskem všech knížat italských a dobrovolníky z celé Italie, jimž měl odolati stařičký rek polní maršálek hrabě Radecký, ve Veroně stojící, silami o dvě třetiny skoro slabšími. Již ale přicházela pomoc z Rakouska. Dne 16. dubna překročil polní zbrojmistr *Nugent* se svým vojskem řeku Isonzo, rozprášil dobrovolníky italské, dobyl Udine a Belluna; jeho nástupce podmaršálek *Thurn* spojil se dne 29. května s voji maršálka Radeckého, jenž mezi tím u *Svaté Lucie* vojsko piemontské, jedenkráte tak silné, dne 6. května na hlavu byl porazil. V této bitvě byl poprvé v ohni arcikníže *František Josef*.

Slovanský sjezd v Praze.

Když se bylo revoluční propagandě nezdařilo povstání polské v Krakově, obracela svůj zřetel ku Praze, kde za příčinou neukojených žádostí českých panovalo mezi Čechy velké rozechvění proti Vídni a Frankfurtu. Dne 31. května odstoupil nejvyšší purkrabí Rudolf hrabě *Stadion*, vlády zemské v Čechách se ujal Lev hrabě *Thun*, připravuje s národním výborem svolání nověžřízeného sněmu českého. Vypsal též o své ujmě a provedl také volby do sněmu českého, a to ústavodárného, dostav se takto v tuhý spor s předsedou ministerstva baronem Pillersdorffem ve Vídni, jenž nepřál vůbec Čechům. Výbor národní a pražská obecní rada odeslaly slavnou deputaci k císaři do Inomostí. Na zprávy o událostech vídeňských dne 26. května ustanovil hrabě *Thun*, dorozuměv se s komandujícím generálem knížetem Windischgrätzem, ze sedmi důvěrníků výboru národního v Praze prozatímní místodržitelskou radu či zemskou vládu a odeslal Dr. Fr. L. *Riegra* a Alberta hraběte *Nostice* k císaři do Inomostí jako deputaci, která měla vymoci schválení prozatímné vlády zemské a svolání sněmu českého.

Mezitím sešel se v Praze dne 2. června sjezd slovanský. První pozvání ku sjezdu tomuto, jež byli za Čechy podepsali přední mužové, jako Fr. Palacký, Pavel Jos. Šafařík, Dr. Fr. L. Rieger, Václav Štulc, Karel Erben a jiní, ze šlechty Josef M. hrabě Thun, Vojtěch hrabě Deym, Jan rytíř Neuberk, Vincenc hrabě Waldstein, Hanuš hrabě Kolovrat, Karel baron Villani, Robert baron Hildprandt a Bedřich hrabě Rummerskirch, za Moravu jen Dr. Jan Dvořáček, Fr. Mat. Klácel a Dr. Ant. Jaroslav Beck, pak Poláci, rakouští Rusové, Chorváté, lužičtí Srbové, za Slovince Dr. Fr. Miklošič, za Slováky Ludevít Štúr, vytknulo jasně úkol sjezdu: dorozumění se totiž a sjednocení Slovanů rakouských proti německému parlamentu,

neodvislosť a samostatnosť Rakouska ohrožujícímu, a poradu o prospěchu společném národů slovanských v Rakousku. Na sjezdu se sešlo několik set zástupců všech národů slovanských v Rakousku, aby uhájili Rakousko a společnou zařídili obranu proti Němcům a všem nepřátelům habsburskéko mocnářství a Slovanů. V neděli dne 4. června sloužil protopresbyter Stamatovič na svatováclavském náměstí mši svatou jazykem slovanským, modle se za zemřelé vlastence všech národů slovanských. Nesčíslné shromáždění uchváceno bylo nadšením neobyčejným pro spravedlivou věc Slovanstva rakouského. Z Moravy se účastnilo sjezdu přes jedno sto osob, které však většincu brzo odjely za svým povoláním.

Slované mocnářství rakouského sešli se v Praze, aby společnou podporu poskytli mocnářství, jemuž nepřátelé přáli rozpadnutí, ne snad ale proto, aby nějakou novou založili říši.

Sjezd slovanský v Praze neukončil svá jednání, povstání svatodušní ho rozprášilo. Dle původního programu svého měl sjezd slovanský, jejž zahájil Pavel *Šafařík*, za účel přátelské dorozumění a těsný spolek Slovanů rakouských; mimorakouští Slované považováni jen za hosty milé. Tímto směrem postupovalo také jednání dní prvních, až k návrhu poznaňského Libelta dosavadní oddělení sjezdu, dle skupin rakouských Slovanů složená, se proměnila v nová oddělení všech Slovanů vůbec, v nichž již mimorakouští Slované nepovažováni více za hosty. Rakouský ráz sjezdu tím zadán, do jednání sjezdových přibrány i záležitosti pruských, saských a tureckých Slovanů, jakož i znovuzřízení Polsky. Libelt a Bakunin dosáhli velkého vlivu na sjezd a jeho provolání k národům evropským. Na pražské bouře svatodušní neměl sjezd vlivu jako celek, za to ale ruský revolucionář *Bakunin* na způsob každý, ač povstání pražské se osvědčilo podstatou svou býti dílem reakce proti Čechům zvláště a Slovanům vůbec.

Z nenadání zastihly Prahu kruté události svatodušního týhodne, jejichž pravý původ a pravé příčiny s těží dnes s naprostou lze udati historickou pravdou, ač nade vši pochybnosť bylo zjištěno, že bouře nevznikly z národní záště proti Němcům. Napnutí mezi Čechy ovšem rostlo očividně, vždyť ani jeden požadavek český, kabinetním listem krále schválený a přislíbený, se nesplnil od vlády ve vleku německém. Na revoluci ale nebyli připraveni Čechové i přes to, že nenáviděli vojenského velitele zemského v Praze knížete *Windischgrätze*, kdežto vojsko zase v poloutlumené zášti pohlíželo na ozbrojené měšťany a studenty; vždyť se právě na slovanském sjezdu s ostatními Slovany rakouskými smlouvali, jak by se všichni shlukli okolo trůnu císařského. Vládě vídeňské, všem ostatním národům, jen Slovanům ne, vyhovující, byl trnem v očích sjezd slovanský v Praze; trnem v očích jí, knížeti Windischgrätzovi a vojsku byli i Čechové, jejich národní garda, sbor Svornosť i studenti, jejich existence vůbec. Bylo třeba jen nechat provolati nezralým hochem: Ať zhyne knížo Windischgrätz! a revoluce již přišla i do Prahy. Zkrátka a dobře: V Praze měl se lid zbouřiti proti vládě a vojsku. Svatodušní bouře pražské.

V neděli svatodušní sešlo se mnoho lidu českého v královských lázních, aby se vyslovili proti ošemetným přípravám vojenským, jež se v Praze konaly, aniž by kdo věděl, proč a nač. Studenti se usnesli žádati na komandujícím knížeti Windischgrätzovi za vydání ručnic a za odstranění děl z Vyšehradu a Petřína. V pondělí na to dne 12. června slavena mše na svatováclavském náměstí v úmysl obecného smíru. O polednách rozcházel se neozbrojený lid klidně domů; o půl jedné hodině již ale honili granátníci lid po ulicích staroměstských, o jedné hodině již se střílelo do lidu — byliť prý studenti a lid učinili útok na vojsko. Na jedné straně stálo vojsko, na druhé pražský lid se studenty. Kartáče bouřily po Příkopech,

barikády stavěny po celé Praze, kanonáda strašná trvala až do osmi hodin večer. O třech hodinách se roznášela městem bezpečná ostatně zpráva, že kněžna Windischgrätzová byla zastřelena. Na obou stranách padli měšťané, vojáci a důstojníci.

V úterý pokračováno v boji, děla z Hradčan a Petřína opět hřímala; vojsko dobylo Celetné ulice, Příkopů a Koňského trhu a drancovalo. Večer zastaveno nepřátelství vojska, jako podmínka míru položeno vydání zajatého studenty předsedy gubernia Lva hraběte Thuna a sbourání barikád. Hraběte Thuna, jenž za účelem chlácholení šel srdnatě mezi povstalce, zajali totiž studenti a uvěznili ho v Klementinu. Ve středu tábořilo vojsko po celé Praze, večer se z ní počalo stěhovati. Ve čtvrtek zjednán pokoj na Novém Městě, barikád však stálo ještě na sta v Městě Starém; vojsko shromáždilo se na Střeleckém ostrově a na Malé Straně. Most kamenný byl v moci studentů, s věže mostní, s mlýnů a od křížovníků na vojsko stříleno. Ve čtvrtek dne 15. června začalo ráno nové bombardování města s Petřína, Hradčan a od malostranské věže mostní. I na venkově dosáhlo rozjitření stupně nejvyššího, z českých měst přicházeli Praze na pomoc.

Vídeň na nátlak bezpečnostního výboru vyslala do Prahy polního zbrojmistra hraběte *Mensdorfa* a dvorského radu *Klecanského*, aby sprostředkovali, když již hrabě Thun byl puštěn na svobodu a vojsko se bylo zmocnilo větší části Prahy. Nepodařilo se to však, kníže Windischgrätz měl opět volnou ruku.

Hrabě Mensdorf tudíž přijal prozatímné velení od knížete Windischgrätze, navštívil radnici staroměstskou, ve vyjednávání o mír se pokračovalo za houkání děl a rachocení ručnic. Národní gardu pražskou bylo lze považovati již za rozpuštěnou.

V pátek panoval klid, příměří na rozích oznamováno, barikády odstraňovány, smlouva o mír na radnici ukončena. Tu však mlynářská chasa na vojsko vystřelila, a opět houkala děla. Ohnivé koule, rakety a pumy házeny do města; večer o osmé hodině hořely již mlýny staroměstské a vodárna. Barikády znovu stavěny, pokřik: zráda! ozýval se celým městem. Kolínští a Poděbradští odešli z Prahy, srazili se však u Běchovic s husary. Jako původce všeho neštěstí obviňován veřejně kníže Windischgrätz. V sobotu přijal velení opět kníže Windischgrätz; barikády se však již odstraňují, z oken vlají bílé praporce — Praha se vzdala. V neděli děsný klid v Praze — prohlášen náhlý soud. V pondělí již začínali sta osob jímati a zatýkati. Z Inomostí, kde prodléval císař, vrátili se právě deputanti Dr. Fr. L. *Rieger* a A. hrabě *Nostic*. Přivezli sebou povolení císařovo ke zřízení ústředních úřadů v Praze (zemské vlády) a svolání českého sněmu, jež měl z plné moci určiti hrabě Thun sám. Mezitím ale obdržel kníže Windischgrätz z Inomostí plnou moc, aby Praze vládl sám s vojskem. V Praze prohlášen stav obležení s celou hrůzou svou, na místo, aby zahájen byl konečně sněm český. V Čechách počali odváděním studentů k vojsku za prosté. Hrabě *Thun* složiti musil z vůle ministerstva úřad svůj jako nejvyšší purkrabí či správce království českého, na Hradčanech soudily soudy vojenské provinilce z bouří svatodušních; v zlaté Praze pověstných 67 měšťanů žádalo knížete Windischgrätze, aby neodkládal provaz a hůl. Největším však neštěstím z pražských bouří svatodušních bylo nesvolání ústavodárného sněmu českého, kromě toho, že činnosť výboru národního úplně přestala. Čechy považovány zase jednou za podrobenou provincii, s níž libovolně dlužno nakládati.

Unie Sedmihradska s Uhrami.

I sedmihradští Rumuni tuhý kladli odpor nadvládě maďarské. V shromáždění na rovině blažejovské dne 15. května vypověděli poslušenství vládě uherské, kdežto maďarsko-sikulský sněm sedmihradský v Kološi se prohlásil pro unii sedmi-

hradskou s Uhrami. A již to vřelo v Sedmihradech; uherská trikolora počala zápasiti na život s černožlutým praporem.

Jihoslované v boji proti Maďarům.

Jihoslované, Chorváti a Srbové, kteří po tolika století království uherské, ba celou Evropu na hranicích rakousko-tureckých bránili proti vpádům ukrutných hord tureckých, mezitím co Maďaři ku provedení hrdých svých choutek právě s Turkem, vrahem osvěty a vzdělanosti, zrádně se spojovali; Jihoslované, kteří pro udržení království uherského a celého habsburského mocnářství tisíckráte více krve prolévali, nežli Maďaři, byli až do doby poslední od Maďarů odpláceni tím, že měli do sněmu svého, do všech úřadův a škol, i do kostelů přijati jazyk maďarský, vlastního řízení domácích záležitostí se odříci a Maďarům je odevzdati, výrokům sněmu uherského, na němž s poslanci chorvátsko-slavonskými vždy jen potupně zacházeli, se podrobovati a rozkazův uherského, vlastně maďarského ministerstva, jímž v ádnul nejvzteklejší nepřítel Slovanstva, Ludvík Košut, poslouchati. Jejich sněmy, sjezdy a hromady se měli státi pouhou hračkou, samostatná a svézákonná království chorvátské a slavonské měla se rozplynouti ve velkém Maďarsku, stavše se z nezávislých držav pouhými župami či krajem státu uherského.

Přes to přese všecko chtěli se Chorváti a Srbové smířiti s Maďary, aby vyhnuli válce občanské; byli však hlavně z popudu uherského ministra financí Košuta rouhavě odmrštěni. I obrátili se Jihoslované k vládě rakouské ve Vídni v naději, že aspoň ona v odměnu za tolikeré, mocnářství prokázané služby se jich proti Maďarům zaujme, a svatá jejich práva proti všelikým útiskům a nápadům hájiti bude.

Bán Jelačič.

Dvůr vídeňský, u něhož byl vládl skoro čtyřicet roků největší nepřítel Slovanstva, kníže Metternich, splnil však jen jedinou žádosť Chorvátův, ustanoviv Josefa barona *Jelačiče*, tehdáž plukovníka, u Chorvátů náramně oblíbeného, dne 22. března hned po ustanovení samostatného ministerstva uherského, bánem či civilním správcem a vojenským velitelem vojska v království chorvátském a slavonském a ve Vojenské hranici. S ostatními, Srbové však se všemi žádostmi odkázáni vládou vídeňskou na sněm a na ministerstvo uherské, k radě rakouského ministerstva císařem Maďarům povolené.

Uherští Srbové.

Uherské ministerstvo odpovědělo Srbům na jejich spravedlivé žádosti prohlášením náhlého soudu v těch krajinách jižních Uher a Slavonska, jejichž obyvatelé jsou většinou Srbové, a jako na posměch poslali Maďaři odrodilce Petra Černojeviče za plnomocného komisara do oněch krajin. Smrť na šibenici uvalena i na ony, kdož horlili pro svou národnosť srbskou, žaláře naplňovány po té jen Srby. Žádaliť pak Srbové v petici své, kromě pojištění národnosti srbské, za zřízení Vojvodiny srbské, se zvláštní správou pod náčelnictvím vojvody, zvoleného národem ze stavu vojenského; za odbývání sněmu národního alespoň každého druhého roku; za zvláštní ministerstvo pro Vojvodinu, spojenou s trojjediným královstvím chorvátsko-slavonsko-dalmatským.

Avšak i Chorvátům nevedlo se lépe s požadavky jejich než Srbům; jen že Maďaři, vidouce na straně Chorvátů větší brannou sílu, nevystupovali proti nim rázem tak násilnicky, jako proti Srbům, nýbrž je konejšili neurčitými a úskočnými sliby, aby Chorváty od Srbů odloučili. Sněm chorvátsko-slavonský ustanovil, započati s Maďary neústupný a vytrvalý boj, jestli že by se žádostem národa chorvátského a srbského nevyhovělo, za národnosť a samostatnosť Chorvátův a Srbův a za uskutečnění zásad rovnosti a bratrství všech jiných národností v Uhersku. Bán Jelačič jmenován od sněmu neobmezeným plnomocníkem v této záležitosti.

Boj stal se nevyhnutelným pro neústupnosť maďarskou. Počátek učiněn Srby

o Velkonoci dne 12. dubna ve Velké Kikindě, kde národ srbský, rozhořčený tyranským počínáním Maďarův, se vzbouřil, maďarské korouhve se všech veřejných budov strhal a místo nich národní srbské zatknul, maďarské úředníky zahnal, dílem i pobil. To zaplatilo několik nejstatečnějších rodáků srbských hanebnou smrtí na šibenicích, jež odrodilec Černojevič u každé osady srbské postaviti dal.

Nelidským nakládáním se Srby kikindskými vzbudila se rozhořčenosť ve všech obyvatelích jižních Uher proti barbarským utiskovatelům maďarským, i povstaly všecky osady a všecka města srbská. Za příčinou neumluveného stálého plánu nevedlo se Srbům z počátku valně; povstání jejich pomocí vojska rakouského, které, jsouc v Uhrách, rozkazův uherského ministerstva poslouchati a proti Jihoslovanům bojovati musilo, potlačeno, povstalé osady srbské co nejkrutěji potrestány žalářem a šibenicí. Teprv když 13. a 15. května národní sněm srbský, v Karlovicích se sestoupivší, věci národní horlivě se ujal, ustanoviv ze sebe zvláštní výbor, jemuž řízení Vojvodiny a vedení národního boje proti Maďarům bylo podřízeno, teprv od doby té byly zbraně srbské šťastnější. Národní a církevní shromáždění Srbů Maďary však krutě pronásledováno. Srbové, kteří byli povstali proti Maďarům za náboženství a za národnosť svou, o něž je Maďaři olupovali, jmíni jen odbojníky. Tehdejší vláda vídeňská protislovanskou a licoměrnou politikou svou zavinila velkou částí válku maďarsko-rakouskou.

Vojvoda srbský Šupljikac-Vítěz. Patriarcha Rajačič.

Za vojvodu zvolen národem srbským Srb, plukovník Štěpán *Šupljikac*-Vítěz, jenž právě jako rakouský důstojník bojoval na bojištích vlašských a bez povolení vlády rakouské na čestnější ještě bojiště srbské odebrati se nesměl. Vláda rakouská ve Vídni však nepřála Slovanům a Srbům vůbec, držíc se politiky frankfurtsko-maďarské. Deputace sněmu srbského v Karlovicích s patriarchou *Rajačičem* v čele, která vyslána k císaři do Inomostí, kamž se byl císař Ferdinand za příčinou událostí květnových ve Vídni utekl, by žádala za potvrzení vojvody a snesení sněmovních, vrátila se domů s nepořízenou. Odmrštěním tímto a zrádným bombardováním Karlovic v pondělek svatodušní od rakouského císařského generála *Hrabovského*, jenž se stal loutkou Maďarův, dosáhlo potupení národa srbského a pohrdání jím stupně nejvyššího.

Srbové byli i od vlády rakouského mocnářství, za něž tak často prolévali krev, opuštěni, na sebe a své bratry odkázáni. To vzpružilo v nich sílu a vytrvalosť.

Jiří Stratimirovič

Vrátivší se z Inomostí patriarcha srbský Josef *Rajačič* požádán srbským výborem národním v Karlovicích, aby se postavil v čelo jeho s mocí neobmezenou, a statečný Srb Jiří *Stratimirovič* ustanoven náčelníkem národního vojska srbského, bojujícího proti Maďarům. Bitvy u Perlezu, Alibunaru, Sv. Tomáše a Temerinu, v první době boje svedené, skončily větší částí ve prospěch Srbův, u Vršce však utrpěli Srbové velkou porážku. Největší odpor kladly jim banátské osady, Němci obydlené, jmenovitě Bělá Cerkva.

Z bojiště srbského.

Na půdě srbské vzplanula tudíž pravidelná válka proti Maďarům, jejíž postup budiž tu stručně vylíčen. Dne 6. června vytasili meč proti Maďarům Srbové a hraničáři, usadivše se u tak zvaných římských hradeb; obyvatelé jankovačtí a halaští povstavše táhli do Subotic. Na rozkaz rakouského generála Hrabovského učiněn dne 12. června útok na Karlovice, vojsko však, nežli ještě *Stratimirovič* překvapené Srby byl s to shromážditi k obraně, ustoupilo k Petrovaradínu. Vyjednávání generála Hrabovského s vyslaným od bána Jelačiče Albertem hrabětem *Nugentem* o upokojení hraničárů nemělo příznivého výsledku. U O. Kéru postavilo se proti Srbům skoro 20.000 ozbrojenců, mezitím co čajkisté titelští zbrojnici vyplenili a zbraně do Karlovic národnímu výboru odvedli. Na Bělou Cerkev útočili Srbové dvakráte; dne 29.

června lehla popelem rumunská osada Sz. Mihály pro svou oddanosť Maďarům. Než i z knížectví srbského přispěl ku pomoci bratrům v Uhrách *Kničanin* s dobrovolnými sbory.

Na srbském bojišti v Uhrách padala rána na ránu. Srbové se tu utkávali s císařskými hulány a s Maďary; z Pešti posílali pomoc a děla na jih, která však Srby nezastrašila. I uherský ministr války *Mészáros* přijel dne 12. srpna na bojiště srbské, aby řídil válečné operace proti Srbům. Nepomohlo však. V bouřné noci 30. srpna položil *Stratimirovič* Temerin s 8000 maďarských obyvatelů v popel. I Maďaři se však vykázati byli s to výsledky. Srbové a Maďaři se potírali na život a na smrť; bán *Jelačič* v Chorvátsku zbrojil bez ustání, Rumunové v Sedmihradech vůčihledě sílili zásluhou rozhodného podplukovníka *Urbana* od druhého valašského pluku hraničárského.

Ačkoli říjnovou revolucí vídeňskou, jakož i zrádou generála *Rotha*, jenž vyslán byv bánem Jelačičem do boje proti Maďarům, hraničárskou svou brigádu o 9000 mužích bez výstřelu od Maďarův zajati a pušky, děla i střelivo si odebrati dopustil, poněkud se zatmívalo slunce Slovanům uherským, právě revoluce německo-maďarská ve Vídni, ustrojená na záhubu Slovanstva rakouského, musila vládu rakouskou konečně vytrhnouti ze zaslepenosti německo-maďarsko-frankfurtské. Napřed ale musil býti ukrutně usmrcen v Pešti královský splnomocněný komisar hrabě *Lamberg*, vyslaný vlastně pro Maďary proti Slovanům a bánu Jelačičovi; napřed musil býti ve Vídni zabit ministr války hrabě *Latour*, napřed musila se vybouřiti Vídeň, Košutovými penězmi podplacená: na to teprv spadlo vládě rakouské bělmo s očí. Ještě v říjnu bojovalo vojsko rakouské, na rozkaz král. komisara hraběte Lamberga proti dobrovolníkům na Slovensku, jenž za zachování celistvosti mocnářství vrhli se v boj proti Maďarům. A kolikráte byl největší dobrodinec mocnářství, bán *Jelačič*, prohlášen za zrádce! S nikým nezacházela kamarilla vídeňská tak mrzce, tak odvážně, jako se šlechetným Slovanem bánem Jelačičem: tu prohlášen dvorem za ochránce vlasti, tu zase za zrádce; tu svěřena mu nejvyšší civilní a vojenská moc nad celým Uherskem, tu zase mu bezdůvodně odňata a přenešena na jiného, neschopného generála, jenž se zdál Vídni více býti po vůli.

Říjnovou revolucí vídeňskou byv k tomu pohnut, propustil konečně maršálek hrabě *Radecký* toužebně od Srbův očekávaného vojvodu, Štěpána *Šupljikace-Vítěze* z bojiště vlašského do otčiny srbské, jenž dne 6. října přijel do Karlovic. Sněm srbský národní dne 9. října poctil ho neobmezenou, diktatorskou mocí k řízení vojenských operací proti Maďarům.

Krom toho ustanoveno na národním sněmu srbském, aby všecky peníze z obecních a kostelních pokladen, poněvadž obrana vlasti tak velí, se vynaložily na zaopatření potřeb válečných, aby se daň roční neprodleně k témuž účelu vybrala, a aby patriarcha a vojvoda jmenem celého národa peníze na zapravení útrat válečných vypůjčili. Rozhodnutí, kdy a s jakými podmínkami by s Maďary mír učiněn mohl býti, jakož i uspořádání poměrů Srbův k celému mocnářství, po nechal národní sněm srbský též vojvodovi a patriarchovi.

Teprv, když se byl císař Ferdinand zřekl trůnu, vyhověla vláda rakouská po někud žádostem Jihoslovanův, a to potvrzením konečným patriarchy srbského a ustanovením bána *Jelačiče* za civilního a vojenského gouvernéra v — Dalmacii a v Rjece. —

Bán Jelačič prohlášen zrádcem.

Nad hlavou bána *Jelačiče* vypukla bouře. Uherské ministerstvo odepřelo Jelačičovi uvedení v úřad bána, ustanovivši dne 11. května podmaršálka *Hrabovského* královským komisarem v Chorvátsku a Slavonsku, kdežto císařský dvůr zakázal

Jelačiči, odbývati sněm chorvátský dle ústavy. Než patriarcha *Rajačič* uvedl dne 5. června bána Jelačiče v Záhřebu v úřad; den na to zahájen v Záhřebu sněm chorvátský, jenž prohlásil, že stojí věrně Chorváté k císaři a říši. Za to byl bán Jelačič manifestem, daným dne 10. června v Inomostí, od císaře zbaven všech svých hodností a úřadů. Jelačič prohlášen následkem do nebe volající zrády císařem za zrádce. Bán Jelačič odejel na to s deputací chorvátského sněmu do Inomostí k císaři, vymohl si slyšení a dokázal císaři v přítomnosti uherského ministra Esterházyho spravedlivou věc svou a věc Chorvátův. Vrátil se pak do Záhřeba, sprovázen jen němým požehnáním císařského dvoru; zbavení bána Jelačiče úřadů nebylo císařem odvoláno, z moci vlády uherské a intrik vlády rakouské. Za to arcikníže *Jan*, jejž byl císař Ferdinand dne 16. června ustanovil svým náměstkem, d stal rozkaz, aby smířil Chorváty s ministerstvem uherským.

Arcikníže Jan správcem německé říše.

Dne 29. června zvolil německý parlament frankfurtský rakouského arciknížete *Jana* správcem říše německé. Sedm poslů z Německa oznámilo to zvolenému dne 9. července ve Vídni, která Němce s neobyčejnou uvítala slávou. Arcikníže tento úřad přijal, představiv se shromážděným zástupům jásajících Víděňanů jako bratr, a studentům víděňským jako starý Rakušan a starý Němec. V provolání, jímž oznámil arcikníže Jan, jenž byl zároveň ve Vídni náměstkem císaře v Inomostí dlícího, že úřad správce německé říše přijímá, poněvadž přeje blahu, moci a cti „společné naší vlasti německé“, slíbil zároveň, že se odebéře ihned do Frankfurtu, aby se ujal správy říše německé, že se ale navrátí do Vídně, aby zahájil dne 18. července říšský sněm ve Vídni. Zahájení sněmu tohoto odloženo totiž opětně ze 26. června na den 18. července, sněm se však skutečně sešel teprv 22. července. Za to ku podivu provolávali i Slované moravští slávu národu německému, an prý arcikníže Jan není jen pangermanistou, nýbrž jest také panhumanistou, a takto dovede smířiti Němce se Slovany na základě rovnosti, se sídlem ústřední jednoty evropské ve Vídni. Jaký to zmatek!

Štvanice na Moravě proti Čechům.

Zanícení pro svobodu a bratrství k národům všem, jímž naplněna byla srdce i mysli všech českých vlastenců na Moravě, mezi nimiž neplazila se tehda ještě dravosť sobecká, záhy chladlo a tuchlo. Mrazivý dech smrti ovanul je, do čistých duší jejich počalo se vkrádati tušení, že za nedlouho bude ležeti před nimi mrtvola svobody a bratrství. Na Moravě příšerně již vyvinovalo se nelidské nepřatelství proti Čechům a národnosti české a její svobodě, v němž doby pozdější pokračovaly s ukrutností nemilosrdnou. Vysoký úředník v Brně v červnu ve Vídni pod pseudonymem Tebeldi vydal knížku o Slovanech rakouských, v níž veškerou zášť německou a lži zvláště o Čechoslovanech byl snesl, podněcuje Moravany k nenávisti proti Čechům, proti šlechtě spravedlivé ke snahám českým a proti vlasteneckému duchovenstvu. Hanopis tento stavěl na pranýř přední horlitele pro věc českou, v posměch uváděl jazyk a písemnictví české, udávaje na konci prostředky, jimiž by bylo lze vyhladiti národ a lid český s povrchu země a upevniti na vždy v zemích českých nadvládu německou.

Co je Morava Moravou, nebyla takovým rejdištěm poštívačů na Čechy, jako ode dnů březnových roku 1848, kdy Pražané známé své žádosti k císaři a králi byli zosnovali. Frankfurtské volby pak přilily ještě oleje do ohně tím více, čím rozhodněji český lid se byl proti nim postavil. Nejhůře počínaly si časopisy německé, v Brně samém „Moravia.“ V Olomouci vycházely německé časopisy „Neue Zeit“ a „Olmützer Zeitschrift,“ jež vydával Hölzl a jež redigovali profesor Dr. Jeitteles a rytíř Ohm. Janušovský z Vyšehradu, všichni tři rozenci z království českého. Časopisy tyto vynikaly surovou zástí k Čechům, tupíce a hanobíce je v každém

téměř čísle. Tak klamáno a sváděno veřejné mínění v severní části Moravy, jehož hlavním sloupem německým byla oloumoucká universita. Čechové prý se chtějí od Rakouska odtrhnouti, Němce v zemích českých vyhubiti! Nejhůře si počínali odrodilci moravští v *Brně* a *Olomouci*, štvouce i letáky neuvědomělý lid moravský proti Čechům. Města moravská, i ona obyvatelstvem svým úplně česká, jako sláma rychle chytla a se nakazila morem německým. Tak třeba i v *Kojetíně* nosila garda národní na čepicích frankfurtské barvy; v *Kroměříži* stříleli hanáčtí měšťané do terčů, na nichž pražský Petr Faster v okovech nad žalářem v povětří plaval, starajíce se také horlivě o to, aby vojsko na čákách nosilo kokardy německé. V *Prostějově* a jinde garda národní veřejně se obracela proti Čechům a tupila je, zpitá byvši němectvím. Obrana Čechů moravských byla nedostatečná. Tu dobu vycházel jen Ohéralův „Týdenník“ v Brně. Teprv později počali vydávati v Olomouci profesoři Dr *Helcelet* a Dr. *Hanuš* „Holomoucké Noviny,“ a dnem 1. října v Brně profesoři *Klácel* a *Šembera* zemské „Moravské Noviny.“

Říšský sněm ve Vídni zahájen.

Říšský sněm ústavodárný ve Vídni sešel se teprv dne 22. července. Arcikníže *Jan* jako náměstek císařův proslovil první trůnní řeč v Rakousku ku sněmu. Upevnění nabyté svobody pro nás a naši budoucnosť — tak se pronášela trůnní řeč poslancům — vyžaduje Vaše přímé, nezávislé spolupůsobení v zjednání ústavy. Všecky národnosti v rakouském mocnářství jsou stejně blízky srdci Jeho Veličenstva, ve věrném sbratření národů, v plné rovnoprávnosti všech, jako též v těsném svazku s Německem mají všecky zájmy pevný podklad. V příčině Uher a jejich zemí vedlejších lze prý očekávati, že právní cit šlechetného obyvatelstva vyrovná uspokojivě všecky nevyřízené dosud otázky. Válka v Italii nemíří proti snahám italských národů po svobodě, její vážným účelem jest, za úplného uznání národnosti obhájiti česť zbraní rakouských proti mocím italským, jakož i nejdůležitější zájmy státu. Úlohou udatného vojska rakouského v Italii jest vybojování míru čestného. Za příčinou dřívějších operací finančních a neobyčejných událostí uvedeny finanční poměry Rakouska do stavu, jenž vyžaduje opatření mimořádných; ministerstvo co nejdříve se vytasí s předlohami v této příčině. To obsahovala hlavně řeč trůnní.

Hned z počátku vystoupila však na říšském sněmu a ve Vídni na jevo zvířecí zášť ku poslancům slovanským, hlavně českým, kteří vlastně usilovali jen o upevnění samostatného trůnu rakouského. Rovné právo všech národů bylo sice slavně prohlášeno v Rakousku, ve skutečnosti však vládl všude Němec.

Reakce proti centralisaci ústavní.

Sotva že se byl sešel říšský sněm ve Vídni, spadlo na Moravě a v Čechách s očí mnohým bělmo. Chápali brzo, co vlastně zamýšlí vláda s tímto vídeňským parlamentem, a co zamýšlejí němečtí poslanci centralističtí, nenávidějící z duše Slovany, jejich poslance a sněmy zemské. I na Moravě povstala reakce, veřejné mínění se vzpamatovalo. Otázka, komu náleží přednosť, sněmu zemskému neb říšskému, zodpovídána ze zdravého pudu v ten smysl, že napřed musí Morava, jako i ostatní země, umluviti sobě sama konstituční pořádek zemský a upraviti zemské zřízení ústavní na základě povahy a práv z minulosti, načež teprv se mohou shodnouti království a země o společné ústavě. Když národové rakouští mají se sjednati společně, musejí napřed sněmy zemské to smluviti, neboť národové nemohou míti dvoje poslance a zákonodárce, jedny doma, druhé ve Vídni, kteří by zároveň se radili o zemském zřízení ústavním. Sněm říšský může býti, až se doma práce sněmovní ukončí, jen sněmem sněmů. Tento povaze Rakouska jedině vyhovující náhled o sdělání ústavy společné nabýval čím dále tím širší půdy, ovšem jen u národů slovanských. Vláda vídeňská ho bohužel nedbala, a tak zamezila trvalé ústavní ustavení říše ze sněmů samých.

Zmatky v císařském vojsku v Uhrách.

Ustanovením zvláštního uherského ministra války a směrem, jímž se samostatná brala vláda uherská, zaveden velký zmatek do vojska císařského. Až do pozdního leta 1848. stálo císařské vojsko v Uhrách v oněch krajích, kde byli povstali Jihoslované a Rumuni proti Maďarům, na straně vlády uherské. Jen bán *Jelačič* činil vyjímku z toho stálou, zůstav věren císaři a vládě vídeňské. Hraničárské pluky císařské přecházely k povstalým svým bratrům, proti vůli však důstojníků svých.

V uherském táboru se octli sami c. k. generáli Mészáros, Hrabovský, Bechtold, Wahlnhofer, a c. k. plukovníci Kolovrat, Kiss, Castiglione, Blomberg a jiní. Císařské pluky bojovaly proti Srbům, nevědouce, koho poslouchati. Za těchto zmatků přihodilo se třeba, že císařský pluk hulánský Schwarzenbergův stál při straně uherské až do měsíce července, načež se již počal zdržovati bojů proti c. k. plukům hraničárským. Teprv v srpnu c. k. plukovník Mayerhofer první vstoupil do řad národního vojska srbského, s ním pak dokonal generál *Šupljikac*, potvrzený vojvoda srbský (24. září), organisaci c. k. sboru srbského.

Tak se měly věci i s Rumuny v Sedmihradech, kde jen c. k. podplukovník, později plukovník *Urban* stál hned od počátků proti vládě uherské. Zmatky tyto v císařském vojsku v Uhrách přispěly později značně k utvoření nejlepších částí honvédů, jež se rekrutovaly z císařských pluků, ozbrojených, ošacených a vycvičených.

Ministerstvo Wessenberg — Doblhoff — Dr. Bach.

Když byl arcivévoda *Jan* koncem června zvolen správcem německé říše a do Frankfurtu odejel, nastaly důležité změny ministerstva ve Vídni. Svobodný pán Pillersdorff dne 8. července se poděkoval, v úřad povoláno ministerstvo baron *Wessenberg* — baron *Doblhoff* — Dr. Alexander *Bach*. Předseda ministerstva a ministr zahraničných záležitostí, Jan svobodný pán Wessenberg, byl již 75letý stařec, v diplomatických službách Metternichových sešedivělý. Vyburcovali ho z klidu, jejž trávil v Bryzgavě. Baron Doblhoff jmenován ministrem vnitřních záležitostí, hrabě *Latour* ministrem války, Dr. Alex. *Bach* ministrem spravedlnosti, *Kraus* financí, *Schwarzer* veřejných prací a *Hornbostl* ministrem obchodu.

Novou vládou učiněn nový pokus o smír mezi Uhrami a Chorvátskem. Své přítomnosti ve Vídni za příčinou zahájení říšského sněmu dne 22. července použil arcikníže Jan k tomu, aby se pokusil o smír Chorvátů s Maďary. Do Vídně přijeli za tím účelem palatin uherský arcikníže *Štěpán*, předseda uherského ministerstva *Batthyány* a bán *Jelačič*; tomuto připravila císařská garnisona a obyvatelstvo vídeňské ovace neobyčejně skvělé. Než vídeňské vyjednávání v té příčině se potkalo s nezdarem. Bán Jelačič odjel z Vídně s nepořízenou, vídeňskému ministerstvu se nepodařilo, smířiti Chorváty s ministerstvem uherským: meč jedině byl s to rozhodnouti v tomto těžkém sporu.

Z řeči ministra Košuta, na uherském sněmu dne 11. července konané, bylo lze seznati, že Maďaři znají jen svobodu vlastní, usilujíce o zničení národů slovanských.

Vítězství maršálka Radeckého v Italii.

V Horní Italii porazil dne 29. května maršálek *Radecký* u Curtatone nepřítele na hlavu, zahnal dne 10. června, když byl stečení Monte Berica plukovník rek *Kopal* desátého praporu mysliveckého zaplatil smrtí, generála Duranda i s 15.000 papežského vojska na útěk, zjednav si spojení s Benátskem. Brzo na to vzdaly se Treviso, Padua a Palmanuova, tak že císařské vojsko bylo s to, sevříti Benátky se strany vnitrozemní, kdežto Albini je byl na moři válečně obklíčil.

Mezitím a po té skoro celé Lombardsko a Benátsko se vyslovilo, že se spojí se Sardinskem pod králem Karlem Albertem v jedno království severoitalské. Tento uzel gordický rozťal mečem polní maršálek Radecký na ráz. V neděli dne 23.

července dobyl útokem výšiny u *Sony*, *Montebella* a *Madonny del Monte*, dobyl *Sammacampagny*, porazil pak dne 25. července nepřítele na hlavu u *Custozzy* ve vedru 28 stupňů. Na útěku hnal maršálek Radecký krále sardinského či piemontského *Karla Alberta* před sebou, poraziv ho ještě jednou u *Volty*, až do Milána, jež dne 5 srpna se vzdalo Radeckému, a z něhož musil král Karel Albert prchnouti. Maršálek Radecký nařizoval podmínky příměří: Peschieru, Roccu d'Anso a Osoppo Piemontští vrátili, z Modeny, Parmy a Piacenzy se vyklidili, rovněž i z Benátek, jež opuštěny byvše nepřátely, odvolaly své dřívější rozhodnutí o připojení se k Piemontsku a prohlásily dne 10. srpna zase republiku. Celý svět jásal nad vítězstvím maršálka Radeckého v Italii, jen němečtí radikáli, vládnoucí ve Vídni, byli náhledů jiných. Polní maršálek hrabě *Radecký* vyznamenán tímtéž velkokřížem řádu Marie Terezie, jejž nosil císař Ferdinand sám.

Císař Ferdinand opět ve Vídni. Nová bouře.

Od 12. srpna prodléval opět ve Vídni císař Ferdinand s celým dvorem, nechav se z Inomostí vylákati slavnými sliby o udržení pokoje a řádu. Již 19. srpna však při slavné polní mši na kolišti hrál hudební sbor akademické legie na místě národní hymny posměšnou píseň studentskou, a brzo na to prolévána opět krev ve Vídni v tuhé srážce dělníků s národní gardou a stráží bezpečnostní. Tak zvaný výbor pro bezpečnosť ve Vídni se rozešel.

Říšský sněm ve Vídni.

Na říšském sněmu ústavodárném, jenž od 22. července ve Vídni rokoval a celé týhodny o jednací řád se hádal, navrhli poslanci Selinger a Strasser, aby císařské armádě v Italii za její slavná vítězství vyjádřeno bylo uznání sněmu. Řvavým a potupným chechtotem a sykotem odpověděla na to německá levice — návrh padl.

Zrušení roboty a desátků a svrchovanosť sněmovny.

Dne 1. září schválil říšský sněm vyvazení pozemků z roboty a desátků, což již před více než dvěma měsíci byl moravský sněm s císařem na Moravě provedl. Ministr spravedlnosti Dr. Alexander *Bach* hájil po té dne 4. září právo koruny k sankci tohoto snesení, načež německá levice odpovídala, že jest toto právo útokem na svrchovanosť sněmovny. V straně revoluční ve Vídni jitření rostlo, oblíbenosť nového ministerstva byla již ztracena.

Opět nepokoje ve Vídni.

Strana násilného převratu v říšském sněmu a ve Vídni, veskrz německá, nelenila vůbec, vytloukajíc ze všeho kapitál pro revoluci. I tak zvané Svobodovy akcie, jimiž malí živnostníci byli připraveni o několik set tisíc zlatých, zavdaly k tomu příčinu, ač ministerstvo nebylo nikterak vinno šalbou touto. Na budovu ministra barona *Doblhoffa* učiněn dne 13. září útok, tak že musil prchnouti z domu, a vznesena žádosť za znovuzřízení bezpečnostního výboru ve Vídni, jenž se byl krátko před tím rozešel. Zase položeno na denní pořádek srocování se lidu. Vojsko a část gardy národní měli zjednati pořádek ve Vídni; než ministr války *Latour*, na nějž dorážela převratná levice německá z říšského sněmu, rozkázal vojsku, aby odešlo, osvědčiv takto slabosť vůči překotníkům. Dne 24. září uspořádán na počesť poslance říšského Hanuše *Kudlicha*, jemuž neprávem dávána zásluha o zrušení roboty, ve Vídni průvod s pochodněmi, k čemuž pozváni němečtí sedláci z okolí vídeňského. Zavoláme-li Vás příště — tak je poučovali překotníci z německé levice říšského sněmu — přijďte zase, ale ne s pochodněmi, nýbrž se zbraní! Ve všem tom již hráli Maďaři a jejich peníze, neboť vláda vídeňská měla býti zaměstnávána doma, aby neměla času starati se o Maďary.

Bán Jelačić na postupu k Vídni.

Bán *Jelačič*, když palatin uherský arcikníže Štěpán byl svůj úřad dne 24. září v Schönbrunnech složil a generál *Šupljikac* za srbského vojvodu byl potvrzen a generál hrabě *Lamberg* královským komisarem a komandujícím v Uhrách jmenován, blížil se již srdci Uher na pochodu svém. Zavraždění hanebné generála hraběte *Lamberga* na peštském mostu řetězovém dne 27. září otvíralo jen cesty bánu Jela-

čičovi, jenž utkav se v nerozhodnutých šarvátkách s Maďary, postupoval k rakouským hranicím, aby tu jako nově ustanovený splnomocněný komisar a náměstek císařův v Uhrách spojil se s posilami, jež pro něj bylo uchystalo vídeňské ministerstvo, a aby tak podrobil Uhry vládě císařské.

Za těchto okolností nezbývalo vládě uherské, než vyhoditi vídeňské ministerstvo do povětří zosnováním vzpoury ve Vídni pomocí německé strany revolucionářské, která vždy i ve Vídni sloužila věci maďarské.

Košut žádá sněm za 200.000 vojska uherského a za úvěr 42 milionů.

V Uhrách a v Pešti byl již 5. července Košut prohlásil, že vlasť jest v nebezpečí, žádaje na sněmu uherském za 200.000 vojska a za povolení úvěru 42 milionů, což uherský sněm v největším nadšení schválil, neboť Maďaři a Srbové válčili právě zuřivě proti sobě.

Deputace uherské ve Vídni.

Rusové dělali již pořádek v poddunajských knížetstvích valašských, jejich generáli patrně že se dorozumívali s generály rakouskými v Sedmihradech, neosvědčujíce se též jako nepřátelé hnutí Srbů uherských a Chorvátů. Maďaři proto chtěli nakloniti si opět císaře ve Vídni, kamž dne 6. září odeslali velkou deputaci. Tato však nebyla v Schönbrunnech k císaři připuštěna a odjela s nepořízenou.

Císařským manifestem, daným dne 4. září, baron *Jelačić*, jenž byl již dokonal své přípravy válečné, dosazen opět v úřady a hodnosti své. Dne 11. září překročil Drávu u Varaždína, císařská vojska na pochodu tomto se s ním spojovala. Vůdce uherských Slováků *Hurban* vtrhl dne 16. září od Bzence do trenčanské stolice.

I odhodlali se Maďaři k tomu, učiniti poslední krok do Vídně. Nová deputace vyslána z Pešti do Vídně, ne k císaři, za to ale k ústavodárnému sněmu říšskému, v němž měli Maďaři četné spojence. Na sněmu tomto však po bouřlivé dlouhé poradě dne 19. září rozhodnuto 186 proti 108 hlasům k návrhu Helfertovu, aby maďarská deputace nebyla připuštěna. Po druhé odjeli Maďaři z Vídně s nepořízenou.

Moravská Jednota v Brně.

Dne 6. června ustavil se v Brně první český spolek Moravská Jednota. Položil si za účel, vzdělávati se v jazyku českém čtením a rozmluvou, napomáhati národnosti slovanské i vzdělanosti vůbec, a bděti nad prováděním úplné rovnosti práv obou jazyků vlastenských na Moravě. Docílen měl býti tento účel čítárnou, hovornou pro rozmluvy a zábavy a vydáváním spisů poučných pro lid. Místnosti Jednoty Moravské, do jejíhož členstva náleželi znamenití a ryzí vlastenci moravští, ač jich počítáno málo, byly na Zelném trhu, jejž roku 1848. na krátko překřtili na Náměstí bratrství, v domě číslo 318. Jednota působila dobře ve prospěch lidu hlavně vydáváním spisův a kalendářů výtečných. V letech padesátých přišla do pověsti, že jest svobodomyslnou; ve svárech pak po několikaleté činnosti utonula. Na její místo vstoupila Jednota sv. Cyrilla a Methoděje.

Opět volby do Frankfurtu na Moravě.

V září se konaly opět některé volby na Moravě do německého parlamentu ve Frankfurtě. V *Unčově* vyvolili za posla Dr. *Domluvila* z Brna, aniž se byl o poslanectví hlásil, v *Uher. Brodě* krajského komisara *Veselého*, v *M. Krumlově Rausa*, v *Telči* syndika *Šipka*. Jinde, kde prvé byli volili, poslanec ale neodešel do Frankfurtu, zvoleny osoby jiné. A to všecko z rozkazu ministerstva Wessenbergova. I v *Prostějově*, *Novém Městě* a *Boskovicích*, kde se poprvé volení jednohlasně byli opřeli, usilovali zavilí Frankfurťáci o to, aby se znovu volilo, vychvalujíce spojení Rakouska s Frankfurtem až do nebes a spílajíce Čechům a Moravanům přemrštěnců. Na Moravě se prohlédaví lidé znovu opřeli proti těmto volbám do Frankfurtu, kde byli Němci zavraždili hanebně pro politické smýšlení krajana našeho, poslance na sněm německý knížete *Lichnovského*, a kde právě nejprudší bouře zmítala stranami v parlamentě i mimo parlament, aby pochovala vybájenou sjednocenosť německou.

Zvláštní ironie osudu tomu chtěla, že i vojsko rakouské musilo dne 18. září vtrhnouti do Frankfurtu v boj proti povstalcům německým a barikádám.

Na sněmu moravském právě se dokončovalo třetí čtení zemské ústavy. Nepřátelství Němců proti zemským sněmům vůbec a moravskému zvláště rostlo a zmáhalo se. Na říšském sněmu vídeňském vykřikoval již poslanec *Borosch* do světa, že jediným zákonným zastupitelstvem v Rakousku jest říšský sněm; každý jiný, sněm zemský, jest prý protikonstitučním.

Konečně chopili se i Slováci uherští zbraně, započavše boj proti nelidským utiskovatelům svým Maďarům, kteří vztekle potlačovali řeč a národnosť slovenskou. Dne 17. září odebralo se z Vídně po dráze asi 600 dobrovolníků, nejvíce z Čech a z Moravy, Slovákům uherským na pomoc. Z *Bzence* postupovali pochodem do Uher. Dne 18. září překročili hranice moravsko-uherské a dostali se téhož dne večer do Myjavy, kdež od lidu byli nadšeně uvítáni. Sestavila se tu ihned Slovenská národní rada, která na místě dosavadních maďarských úřadů správy v slovenském kraji se ujala. Na Moravě uspořádány sbírky ve prospěch Slovákův uherských a Chorvátů, k nimž přispěly v první řadě Jedovnice, Blansko a Brno. V legii a hotovosti slovenské zaujímali přední místa Slováci farář *Hurban*, *Hodža*, L. *Štúr*, Fr. *Zach* a *Bloudek* a Matěj *Mikšíček* z Moravy, *Janeček* a jiní. Boj Slováků proti Maďarům.

Dne 21. září vytrhli dobrovolníci, sesílení slováckou hotovostí a ozbrojení, z Myjavy do *Březové*. Den na to zajali dobrovolníci setninu od rakouského, vlašského pluku Ceccopieriho, která nechtěla na vojsko uherské stříleti. Tentýž den ještě měli slovenští dobrovolníci potýčku s Uhry, v níž dva dobrovolníci padli a dva byli raněni. Dne 26. září vydali se dobrovolníci na pochod do *Senice*, kde svedli šarvátku nepatrnou s uherskou národní gardou a uherským vojskem, za které dávali slovenští sedláci, jenž se byli k dobrovolníkům připojili, do zaječích. Jen zrádou — tak píše zpravodaj — prohráli bitvu. Celkem zbylo již jen asi 500 dobrovolníkův a něco Slováků, kteří se dne 27. září octli zase v Myjavě. K večeru téhož dne dorazili ke *Staré Turé*; na pochodu se k nim nasbíralo asi tři tisíce sedláků slovenských. U Staré Turé, která Maďary zapálena, utkali se dobrovolníci s uherskou gardou a s vojskem. Němci z legie slovenské ve Vídni nasbíraní, vyzuli se však ze vší kázně, plenivše Starou Turou. Půjdeme — dodává člen legie slovenské jako zpravodaj — tuším z Uher tím krokem, jako Napoleon z Moskvy. Na noc táhli dobrovolníci zase k Myjavě do Kopanice Podhradské. Ve čtvrtek dne 28. září, pustili se Maďaři, vojsko i gardy, do slovenských legionářů, z nichž Slováci se byli již předešlého dne rozprchli, nenavrátivše se více. Regulárních pět setnin dobrovolnických prý se drželo statečně v této šarvátce; několik mužů padlo a několik jich bylo zajato. Než němečtí legionáři dali do noh. Sbor dobrovolníků slovenských táhl již nazpět k hranicím moravským: takový konec vzalo povstání lidu slovenského proti Maďarům. Dobrovolníci slovenští, překročivše hranice uherskomoravské, byli v Ostravě od kyrysníků císařských pluku Wallmodenova odzbrojeni; na cestě z Velké do Ostravy tři z nich od řečených kyrysníků posekáni.

Maďarům skutečně záleželo na tom, aby ve Vídni vypukly vážné nepokoje. A stalo se tak, když dne 6. října granátnický prapor Richterův se měl z posádky vídeňské odebrati do Uher. Oddělení národní gardy a akademické legie, chtějíce odchod oblíbených granátníků zameziti, vrhly se na granátníky řečeného dne a sice na mostu táborském. Nastal boj, jenž se záhy rozšířil až do vnitřního města. Po vícehodinném boji, v němž na obou stranách padlo mnoho obětí, nařídil ministr války *Latour*, aby vojsko všecka místa svá zpět opustilo. Tak se dostalo město do rukou povstalců, a s ním i ministr války Latour sám, jenž ještě téhož dne Říjnová vzpoura ve Vídni.

večer rozsápaným lidem zavražděn, zohaven a u budovy ministerstva války na kandelabru pověšen.

Dne 7. října zmocnili se povstalci vídeňské zbrojnice císařské; ministerstvo rozprášeno, císař *Ferdinand* s rodinou opět donucen prchnouti z Vídně, aby bezpečné útočiště nalezl v *Olomouci* na Moravě. Vídeňská revoluce říjnová elektricky účinkovala i na revoluční vrstvy mimovídeňské. Rakousko-německá města, v jejichžto obecních radách vedli slovo radikáli, posílala vídeňskému sněmu říšskému adresy oddanosti a věrnosti.

I z Německa prozpěvovány hymny na znamenitý lid vídeňský a radikální německou levici ze sněmu říšského. Z frankfurtského parlamentu stejnorodá levice vyslala do Vídně deputaci, z níž Robert *Blum* a Julius *Fröbel* vstoupili do řad povstalců vídeňských.

Za to velká část poslanců, jejichžto naděje v ústavodárný sněm říšský se byla zvrátila v opak, vzdálila se sněmu i Vídně, zvláště poslanci čeští, kdežto ovšem ti, kdož tajně i zjevně podporovali vzpouru, zůstali ve Vídni.

Když byl generál hrabě *Auersperg* s vojskem císařským couvnul a opustil zcela Vídeň, přešlo město také úplně v moc povstalců. Ale za krátko stál *Jelačič* sám u Vídně, spojiv svá vojska s pluky Auerspergovými; jižjiž postupovalo také vojsko *Windischgrätzovo* k Vídni. Celá naděje vídeňských povstalců spočívala nyní na sprostředkování německé vlády ústřední a na pomoci Maďarů. Ale ani kusý sněm říšský ani obecní rada vídeňská neměly té odhodlanosti, aby byly zavolaly na pomoc uherského generála *Mogu*, na Litavě již stojícího.

Dne 19. října přibyl podmaršálek kníže *Windischgrätz* do Břeclavy a odtud vydal den na to své první provolání k Vídeňanům, vyzývaje je, aby se bezpodmínečně vzdali. Dne 23. října vydal již druhé své provolání, položiv Vídni osmačtyřicethodinnou lhůtu ku vzdání se. Vídeň v celém objemu svém byla císařským vojskem semknuta; již se také bojovalo.

Dne 27. října položil Windischgrätz poslední lhůtu, jen čtyřiadvacet hodin. A když i tato bez výsledku vypršela, podniknut dne 28. října obecný útok na Vídeň. Dobyty císařským vojskem Landstrasse na pravém a Leopoldstadt na levém břehu průplavu dunajského, v čehož následek Vídeň dne 29. října kapitulovala.

Nyní teprv postupoval general *Moga* se svým uherským vojskem Vídni na pomoc. Byl ale dne 30. října u Švechatu na hlavu poražen. Opozděné rozhodnutí se Mogovo, že přispěje Vídni ku pomoci, mělo také v následek, že vrchní velitel všeho povstání ve Vídni *Messenhauser* zrušil kapitulaci dne 30. října. Vídeň bez milosrdenství na to bonbardována, sveden znovu krutý a krvavý boj, a dne 31. října obsazeno císařským vojskem vnitřní město vídeňské. Říjnová vzpoura vídeňská potlačena na dobro, vyžádavši si mnoho obětí.

Říjnová revoluce vídeňská a moravští vlastenci.

Vlastenci moravští v Brně vydali v Brně dne 8. října již provolání k Moravanům, v němž se setkáváme s těmito také slovy: Slyšeli jste nepochybně, že vypukla ve Vídni nová revoluce, ale ne taková, která žádá svobodu a právo, nýbrž jiná, jež žádá docela jiné věci. Jsou lidé, kteří s tím, co císař pán učinil, nejsou spokojeni, kterým na tom nezáleží, co se pro Vás stane — nýbrž kteří chtějí, aby nebylo žádného císaře, žádného zákona a žádného pořádku. Oni chtějí, aby velké krásné císařství rakouské se rozpadlo, aby šlo všechno horempádem, oni pak aby v takovém nepořádku všechno překotili, císaře zahnali a sebe samy dosadili na trůn. Ve Vídni sprovodili ze světa nejhanebnějším spůsobem ministra války, muže staříčkého, věrného a poctivého sluhu našeho císaře pána; oni stříleli na měšťany

a vojáky bez rozdílu, vydrancovali císařskou zbrojnici, ano zavraždili nelidsky dva počestné měšťany, jenž chtěli zachovati pokoj a pořádek, v kostele sv. Štěpána u hlavního oltáře. My jako věrní Moravané — tak končilo provolání — budeme státi pevně a poctivě při císaři pánu, a každý budiž nepřítelem naším, kdo by nás chtěl vydati pod jinou vládu. My zůstaneme Moravany, občany císařství rakouského.

Císař Ferdinand na Moravu do Olomouce.

Po druhé již donucen císař Ferdinand s rodinou panovnickou opustiti Vídeň za příčinou povstání. Tentokráte se utekl císař na Moravu a to do král. hlavního města *Olomouce*. Dne 11. října jel císař Ferdinand *Znojmem*. V průvodu jeho jeli také koňmo císařští a královští princi *František Josef* a *Maxmilian* buď u vozu císařského neb u vozu rodičů svých. Dne 12. října večer přijel císař Ferdinand do *Židlochovic*, kde pozdraven byl též deputací shromážděného právě sněmu moravského. Dne 13. října ubíral se císař s císařovnou a arciknížaty vozmo, uprostřed čtvrtého pluku kyrysnického po polních cestách *Pratcí* a *Blažovicemi* na císařskou silnici olomouckou do *Vyškova*. Pisatel těchto řádků byl tehda jako školák blažovický také mezi zástupy lidu v Blažovicích, které císaře a císařovnu, prchající z Vídně, vítaly. Císař Ferdinand rozmlouval tu zvláště s farářem tvaroženským Mayerem, rychtářem Paulíkem a učitelem Dvořáčkem z Blažovic, když byly zástupy odzpívaly hymnu císařskou a provolaly srdečné Vivat. V průvodu císaře Ferdinanda jel také na koni mezi kyrysníky arcikníže *František Josef*, načež lid již dříve otcem, arciknížetem Františkem Karlem, jenž pěšky před průvodem byl přišel od Pratce do Blažovic, v jazyku českém, jímž se výhradně při tom vítání mluvilo, byl upozorněn. Manifestem, daným dne 19. října 1848. v Olomouci, oznamoval císař Ferdinand národům, že dočasně přeložil své sídlo do král. hlavního města Olomouce.

Císař Ferdinand a říjnové povstání vídeňské.

Z Olomouce vydal dne 16. října císař Ferdinand manifest k národům, spolupodepsaný ministrem Wessenbergem, jímžto si stěžuje císař na hrůzovládu ve Vídni, na velezrádné spojení Vídně s Uhrami, kde panuje vzbouření, na rozšiřování občanské války a povstání skrze posly vídeňské ve všech habsburských královstvích a zemích ostatních či státech, jak manifest praví. Císař nemůže déle trpěti rejdy, přivádějící trůn a mocnářství na kraj záhuby a ústavní svobodu vládou bezmezného násilí nahražující. Císař manifestem ohlásil, že vzbouření v residenci Vídni a všude jinde, kde by se objevilo, potlačí mocí zbraní, aby řád, pokoj a zákonnost znovu byly zavedeny a vražedníci věrných sluhů císařových, hrabat *Lamberga* a *Latoura*, byli potrestáni. Za tou příčinou posílá císař Ferdinand ze všech částí mocnářství vojsko proti Vídni, sídlu to povstání, ustanoviv podmaršálka knížete *Windischgrätze* vrchním velitelem všeho vojska v mocnářství, kromě italské armády, polnímu maršálkovi hraběti Radeckému podřízené, a nadav knížete Windischgrätze potřebnou plnou mocí ku zjednání pokoje dle vlastního soudu. Až bude povstání potlačeno, stane se úlohou ministerstva, aby, dorozuměvši se s členy ústavodárného sněmu říšského, zákonným upravením posud bezuzdného časopisectva, práva o spolčování a národní obrany zavedlo stav zabezpečující platnost a úctu zákonům, aniž by se ublížilo svobodě. Oznamuje národům pevná tato předsevzetí svá, viděl v nich císař Ferdinand jediný způsob spásy mocnářství, aby se nerozpadlo a aby obyvatelstvo bylo sproštěno hrůz anarchie.

Druhým manifestem, daným dne 19. října v královském hlavním městě Olomouci a spolupodepsaným ministrem Wessenbergem, oznámil konstituční císař rakouský a král uherský Ferdinand, že vojenská opatření proti povstalcům mají vykonána býti jen potud, pokud jest jich zapotřebí ku zjednání pokoje a řádu, k ochraně věrných občanův a k uhájení trůnu konstitučního, kdežto práva a svobody národům

daná, ať zůstanou nedotknutá a císařským slovem znovu zaručená. Zároveň vyjádřil císař Ferdinand svou vůli, aby říšským sněmem přijaté a schválené již zákony o zrušení svazku poddanského a o náhradě vyvazovací byly na dále prováděny, a aby v započatém říšským sněmem díle ústavním se pokračovalo směrem plné rovnoprávnosti všech národů, by za krátko předloženo býti mohlo císařské sankci.

Říjnové zmatky a bouře v Brně.

Mimo ojedinělé kočičiny a výtržnosti súčastnilo se Brno hnutí časového hlavně pronásledováním Čechů a frankfurťáckým blázněním. Jen 14. a 15. června shlukli se dělníci, ženy a mládež dělnická proti brněnským pekařům, donutivše pekaře, aby zásobu pečiva mezi ně rozdali. Také na moukaře a prodavačky chleba, másla a třešeň uložena semotam kontribuce. Zatknutím hlavních původců učiněn chlebovým bouřím v Brně konec.

V říjnu však počalo se i Brno opičiti po Vídni. Když se byl říšský sněm postavil vlastně v čelo hnutí vídeňského, což nikterak se nesrovnávalo s jeho právomocí a úkoly, byly to částečně i země, do nichžto skládal své naděje. Říšskému sněmu poslána první dobu nejedna adresa důvěry, čímž byl sněm říšský uveden v omyl, že rakouští národové za ním stojí. Slibována mu také podpora, a nezůstalo na pouhém slibu. Vedle jiných i z Brna brzo po 6. říjnu odjelo asi 400 gardistů národních a studentů do Vídně, aby prý na týden ulehčili vídeňské gardě národní službu. Dne 10. října přibylo do Vídně nových 500 gardistů brněnských, vedených nadporučíkem *Skácelem*, aby se s prvními vystřídali. Tak ode čtyr dnů ke čtyřem brněnská garda ve Vídni doplňována. Když se ale větší část brněnské gardy v noci ze 17. na 18. října z Vídně do Brna vracela, byla v Břeclavě od císařského pěšího pluku Khevenhüllerova zadržena a také právem odzbrojena. Gardisté přibyli do Brna bez zbraní. Došlo tu v Brně dne 18. října k vážnějším nepokojům, které ale byly zakročením národní gardy udušeny.

V neděli dne 29. října zvoněno v Brně na poplach a bubnováním svolávána garda městská. Povstati měl všechen lid a táhnouti Vídni na pomoc. Zástupy výtržníků táhly městem, vytloukajíce okna v kasárně policajtské a na radnici městské. V noci pak se nepokoje ještě zhoršily. Houfy lidu i zpitého se zbraní, odňatou po městě policajtům a také jinde opatřenou, bouřily po ulicích, drancujíce pekaře a vinárníky.

Dne 30. října stalo se srocování lidu ještě nebezpečnějším. Již záhy z rána táhly houfy městem a vytloukaly okna. Nebylo možno jich uchlácholiti, hledaly zbraň. Vojsko s národní gardou rázným zakročením, jemuž v oběť padli ranění i mrtví, zjednalo pořádek a rozehnalo bouřící se houfy. To byla říjnová revoluce brněnská. Souviselať s událostmi vídeňskými, nepomohla ale více Vídni, opozdila se příliš. Dne 5. listopadu se vrátilo asi jedno sto brněnské gardy a studentů z Vídně do Brna, až do únavy vysílených. Několik jich bylo také raněno.

O říjnových událostech vídeňských a brněnských měly české kruhy na Moravě svůj vlastní úsudek, nenechavše se másti ani sněmem moravským, jenž s neobyčejnou vytrvalostí se zabýval Vídeňany, věnuje jim času mnoho. Brněnský „Týdenník“ si ulevoval o Vídni a Brně takto:

„Již zajisté každému patrno jest, že boj od 6. října t. r. we Wídni k žalosti každého prawé swobody milowného člowěka wedený, nebyl pro swobodu, nýbrž boj přepiatých Frankfurtistůw a panowitých Maďarů na rozpadnutí mocnářstwí rakouského a pro wystawení z jeho částek nowé říše maďarské a nowého mohutného Německa. Pro takový národnost naši a swobodu obecnou w nebezpečenstwí uwrhující boj mezi lidem owšem žádná soucitnost wzniknouti nemohla a každý řádný člowěk

litowal dobře smýšlející obywatele Wídeňské, kteří přemoci oné buřické strany podlehli.

Z této příčiny to byla weliká nepowážliwost, ba lehkomyslnost, že w Brně se dne 29. října t. r. na dotírawou žádost několika podrýwačůw dowolilo, zwony a bubny hotowost wojenskou swoláwati. Neobyčejné posud hučení zwonůw a bubnů způsobilo weliký zmatek.

W krátkém čase bylo celé tak zwané Welké náměstí, kdežto se hlawní stráž wojska a národní gardy nachází, plno lidí, na podněcowání sem přišlých a zbraň s welikým hlukem žádajících, aby prý Wídni na pomoc jíti mohli. Byla to wšak s malou wyjímkou pouhá luza, která, nejsouc práce welmi milowná, snad jen na loupež a plenění by byla wyšla. Mezi ní byla hromada kluků, nesmírný powyk dělajících.

K páté hodině po poledni dostala wěc ta zcela jinou twář. Na zločinné wybídnutí jednoho zdejšího brněnského obywatele hnal se onen zástup na zdejší radnici, by sobě zbraň, jak udáwal, tam u welkého počtu schowanou násilím přiosobil. Když ale wšecky wchody do radnice pewně uzawřené nalezl, roztloukl okna a útokem pak hnal na policejní kasárnu (v nynější Solnické ulici budovu školní). Tam bydlící policajti dali se se swými ženami a dítky zadem na útěk; luza roztloukla tu wšecky okna, wylomila wrata, uwnitř wšecko rozbila a co se pobrati dalo, ukradla a škodu asi 2000 ryn. stř. tam učinila. Na postrach wšem mírumilowným celou noc w městě a na předměstích rejdila, finanční stráž u rohatky Zábrdowické odzbrojila, do domůw a hospod se wedrala a mnoho škody učinila.

Podobný hřmot a podobné kousky prowáděla luza tato i w pondělek ráno, jenže byla ještě drzejší. Pod záminkou, že žádá zbraň, by Wídni na pomoc jíti mohla, táhla po mnohých jiných spáchaných zločinech na předměstí Malou Křenowou, w úmyslu, tam bydlícímu měšťanu Bracegirdlowi zásobu pušek násilím pobrati. Tuť bylo owšem weliké nebezpečenstwí: neb což by se bylo státi mohlo, kdyby se byla tato luza ozbrojila! Oddíl národní stráže podporowán oddílem wojska, kteréž též celé bylo na Welkém náměstí w řadách rozestawené, wrazil na místo, kdežto nebezpečenstwí hrozilo, a když luza loupežiwá nawzdory napomínání mírnému na swém stála, a násilím se wzpouzela a k tomu ještě po národní gardě kamením házela, bylo do ní stříleno. Mezi gardou národní jsou tři ranění, ze zbouřencůw byli tři zabiti, přes deset raněno a přes čtyrycet zajato. Nyní jest opět úplný pokoj, kterýž zpráwou, že se Wídeň dobrowolně wzdala, tím wíce pojistěn jest.

Strana podrýwawých Frankfurtistůw nyní značnou porážku utrpěla nejen we Wídni, nýbrž také w Brně a jiných městech naší milé wlasti.“

Dne 31. října dobyta Vídeň vojskem, dne 4. listopadu rozbil podmaršálek kníže *Windischgrätz*, jemuž svěřeno vrchní velení veškerému vojsku v Rakousku, kromě armády Radeckého v Italii, svůj hlavní stan v císařském zámku v Schönbrunnech, s jehož střechy počal zase vláti prapor černožlutý na místě černo-červeno-žlutého, vnuceného císaři Ferdinandovi. Ve Vídni prohlášen stav obležení, vojenským velitelem byl podmaršálek *Csorich*, velitelem města generál *Cordon*, jemuž podřízena vojenská ústřední komise vyšetřující, s generálem *Hipssichem* v čele. Nastala odveta — náhlé a vojenské soudy konaly svou povinnosť. Kdo z revolucionářů nebyl prchl z Vídně, propadl životem svým lidské spravedlnosti. Dne 9. listopadu o půl osmé ráno zastřelen císařskými myslivci — kata pro šibenici neměli po ruce — v Brigitenavě 40letý knihkupec lipský Robert *Blum* z Kolína v Prusku, jenž ku vzpouře povzbuzoval a se jí také jako velitel setniny súčastnil. Dne 10. listopadu zastřelen v příkopě městském, jenž se odtud stal stálým popravištěm, ředitel

Odveta. Náhlý a vojenský soud. Popravy ve Vídni.

dělostřelecký Messenhauserův Edvard *Jelowicki*, dne 11. listopadu večer plukovník mobilní gardy Edvard *Presslern* šl. Sternau, dne 14. listopadu odpoledne obuvník z Hernalsu Jan *Horváth* a dva prostí pěší vojáci Josef *Dangel* a Antonín *Ryklinski*, kteří dne 6. října byli přešli v řady povstalců. Dne 16. listopadu ráno zastřelena hlava vzpoury vídeňské, 35letý spisovatel z Prostějova Václav *Messenhauser*, vrchní velitel národní gardy vídeňské. Den na to zastřelen Moravan, bez zaměstnání, Antonín *Brogini*, jenž vojsko byl pohanil, vyjádřiv se též v přítomnosti vojínů, že Windischgrätz musí býti pověšen jako Latour.

Julius *Fröbel*, bývalý profesor v Curychu a nynější poslanec na sněmu frankfurtském, odsouzen sice k smrti, dostal ale milosť od knížete Windischgrätze a propuštěn na svobodu. Mnoho osob odsouzeno do žaláře, mnoho ale dostalo milosť, mezi těmito též malíř Josef *Aigner*, velitel akademické legie, jemuž kníže Windischgrätz odpustil vyřknutý již ortel smrti. Dne 23. listopadu zastřeleni spisovatelé a žurnalisté Julius *Becher* v Manchestru narozený a v Německu vychovaný, bývalý advokát, a Dr. Heřman *Jelínek*, jenž v březnu 1848. byl přišel z Lipska do Vídně. Oba psali nejostřejší články, vedle jiných, do vídeňského časopisu „Der Radicale."

Dne 6. listopadu jmenován podmaršálek Ludvík svobodný pán *Welden* civilním a vojenským gouvernérem pro Vídeň. Z jeho nařízení, když již prý nejnebezpečnější buřiči jsou popraveni, zrušen náhlý soud ve Vídni a zavedeno řádné řízení vojenských soudů, jež přibrati měly přísedící soudů civilních, když se jednalo o osoby civilní.

Rumuni a Sasové v Sedmihradech povstali proti Maďarům.

V první polovici října vypuklo v Sedmihradech povstání Rumunův a Sasů proti Maďarům, jehož se tito dávno již obávali. Již od počátků pomaďařování bouřili se Sasové proti Maďarům, jejich poslanci však na sněmu sedmihradském v Kološi ze strachu před maďarským lidem hlasovali pro spolek Sedmihradska s Uherskem. Rumuni zase sjezd na sjezd do Blaževce svolávali, pojednávajíce o svých záležitostech. Saští a rumunští kněží podněcovali lid, kde mohli, proti Maďarům. Císařský plukovník *Urban*, vida to, naklonil si lid rumunský i saský, prohlásiv se za odpůrce všech maďarských novot.

V tutéž dobu, co Jelačič se svým vojskem postupoval k Pešti, obklíčili již kordonem sedmihradští hraničáři Maďary či Sikulce ve středu Sedmihradska bydlící, počtem slabé proti Sasům a Rumunům. V neděli na večer dne 15. října byl každý Sas a Rumun tajně zpraven, že hodina k povstání bije, načež ozbrojení vidlemi a puškami obklíčili panské dvory. Lid drancoval dvory pánů maďarských celou noc, zajav Maďary a trýzniv je nemilosrdně.

Maďaři a Slováci.

29. října svedena bitva blíže Trenčína, v níž generál *Šimunič*, z Haliče do Uher vpadší, jednou tak silné vojsko maďarské, skládající se z národních gard a honvedův, rozprášil. Krajiny severního Uherska byly celkem již pusté a bezlidné, vždyť sedláci zbraně schopní musili mezi honvedy. Kdo se zpěčoval, byl pověšen, proto že na rozkaz zmaďařených zemanů svých nechtěl bojovati proti vlastní věci slovenské. Na mnohých místech bylo vidět slovácké sedláky na šibenici viset.

Maďaři byli vůbec mistry v strojení revoluce a buntování honvedů zvláště na Slovensku. Malá oddělení maďarského vojska táhla od dědiny do dědiny, vyvlekla každého Slováka z domu, a sebravši takto několik set Slováků, hnala je před sebou jako stáda do boje. Surový a nevzdělaný lid slovenský utíkal před touto civilisací maďarskou do hor a lesů, jako kdysi prchali polabští a braniborští Slované před křesťanstvím a civilisací německou. Hlavy lidské byly v Uhrách velmi laciné. U každé dědiny bylo spatřiti návěští na tabulce, že vláda maďarská platí za hlavu důstojníka rakouského 20 zl., za hlavu generála Šimuniče 100 zl. Větší

cenu měla rakouská děla, za jedno dávala vlád[illegible]rská čili její ministr financí Lajoš Košut 200 zl.

O poměru Rakouska k Německu učinil národní fanatismus německý dne 27. října osudné rozhodnutí v chrámu svatopavlovském ve Frankfurtě. Většina ústavního výboru německého parlamentu se byla usnesla na tom, aby §§ 2. a 3. německé ústavy říšské takto byly ustanoveny:

Frankfurtský parlament a Rakousko.

„§ 2. Žádná část německé říše nemůže s neněmeckými zeměmi v jeden stát býti spojena.

§ 3. Má-li německá země jednoho a téhož panovníka se zemí neněmeckou, uspořádán budiž poměr mezi oběma zeměmi těmito vedle zásad pouhé unie osobní.“ Menšina ústavního výboru, s Dr. *Mühlfeldem* z Vídně v čele, navrhovala k § 2. dodatek, vedle něhož mělo býti docíleno nejužší spojení Rakouska s Německem cestou mezinárodního spolku.

Čtyři dny, 20., 24., 26. a 27. října, se jednalo o této záležitosti na frankfurtském parlamentě německém. Jedna strana hájila stanovisko, aby parlament nestál na nesplnitelných požadavcích, aby se pro Rakousko učinila vyjímka. Uváděli, že nelze ve smyslu §§ 2. a 3. odděliti německé země Rakouska od neněmeckých, že by se to příčilo právu, že toho nemůže dopustiti Evropa, zaručivši Habsburkům pragmatickou sankci, že rakouští národové se nepodrobí podobnému usnesení, nesouhlasíce s roztrhováním Rakouska, že by Německo paragrafy 2. a 3. pozbylo neněmecké země rakouské, že nemůže Německo vzdáti se Čech, této horové pevnosti proti Rusku.

Vášnivě si počínali řečníci jednotliví. *Eisenmann* vtipkoval o pragmatické sankci, která prý teprv před čtyřmi nedělemi byla objevena; radil, aby tento rakouský pergament se hodil pod stůl. Každý pergament — horlil Dr. Karel *Giskra*, — buďsi stár jako člověčenstvo, jest jen hadrou, když ruší prospěch národů, jest jen cárem, chtějí-li jím chrániti práva dynastů proti právům národů. Neporušitelnosť pragmatické sankce z kořene vyvrátily dějiny. Pragmatická sankce jest štítem s mnoha děrami, jež dovolují ránu onomu, kdo chce na chráněnce sáhnouti.

Historické nutnosti, aby Rakousko bylo, se posmívali, jelikož, jak *Vogt* pravil, rakouskou monarchií jednotnou se nic jiného nemíní, nežli násilné potlačování jednotlivých národů, semknutí jich tím, že jeden národ druhým se utiskuje. Že by Rakousko chtěli roztrhati, také prý není pravda, neboť kdo pohřbívá mrtvolu, nezabíjí muže.

Hlavním důvodem schválení hořejších §§ dle návrhu většiny bylo ale němectví. *Waitz* řval, že to, co německým jest a německým bylo od věků, německým také zůstati musí, totiž Rakousko. *Eisenmann* ani nechtěl věřiti v to, že v svatopavlovském chrámu může někdo vůbec pochybovati o tom, má-li Rakousko zůstati německým. Všecky země rakouské, které chceme pro Německo, výhradně neb rozhodně jsou německými.

Kdo zná Rakousko — pravil *Wagner* — musí doznati, že Rakousko jest zemí německou. Nemůže se ohled bráti na to, že z 12 milionů obyvatelů více než jedna třetina jsou Slované. Kde jest toto Slovanstvo? Na jednotlivých místech pohromadě, na Moravě a v Čechách a dolů k jaderskému pobřeží, jinak jen na roztroušených punktech v úzkých a pohraničních se táhne pruzích.

Za německé země, které se musejí státi provinciemi německé říše, považovali šílenci z Německa i Rakouska všechna království a země rakouské. Čechy musíme míti — vykřikl *Reiter* — nemusíme v tom ani násilně si počínati. Skoro dva miliony

Němců jest v Čechách, jichžto sympathie máme; od slovanského lidu netřeba očekávati žádného odporu, český sedlák nestará se o politické záměry učenců v Praze. Na námitku, že Rakousko musí býti napřed potázáno, nežli se stane tak důležité rozhodnutí o jeho osudu, odpověděl Dr. Karel *Giskra*: My sami jsme ústavodární, a žádná moc na světě nemá nám co mluviti do toho, ani císař neb král, ani vláda neb provinční sněm!

Dne 27. října konečně hlasováno o §§ 2. a 3., schváleny oba beze změny, jak je byla navrhla většina výboru, obsahující *roztrhání mocnářství rakouského*. Třiadvacet poslanců z Rakouska protestovalo ihned proti těmto snesením, dvacet později.

Proti usnesení frankfurtského parlamentu dne 27. října o §§ 2. a 3. říšské ústavy německé protestovali ihned z moravských a slezských poslanců ve Frankfurtě Karel *Poláček* za Hranice, F. Florian *Göbel* za Krňov, Ludvík *Höchsmann* za Šternberk, Dr. Vincenc *Malý* za Lipník, Ondřej *Riegler* za Mor. Budějovice, Jan *Tomášek* za Jihlavu; Leopold *Kreibig* z Hustopeče složil mandát. Usnesení ono však odůvodňovali jako správné svému voličstvu poslanci Dr. Jan Nep. *Berger* za Šumberk, Dr. Jan *Demel* za Těšín, Dr. Karel *Giskra* za Mor. Třebovou, Dr. prof. *Jeitteles* za Olomouc, pastor *Kočí* za Bilsko, J. Heřman *Kudlich* za Benešov, Dr. Vácslav *Raus* za Mor. Krumlov, Josef *Schneider* za Mohelnici.

Německé spolky a také německé časopisy v Rakousku souhlasily úplně s tímto usnesením německého parlamentu, vyzývajíce Rakousko, aby se podrobilo suverenímu výroku národního shromáždění německého, neboť německé Rakousko prý dostává zákony své ze svatopavlovského chrámu ve Frankfurtě. Kongres německých důvěrníků v Chebu poslal dne 20. listopadu adresu radosti rakouským poslancům ve Frankfurtě, uznávaje frankfurtský parlament za nejvyšší zákonodárnou moc v Německu.

U větší ale míře ozývaly se z Rakouska hlasy a rázné protesty proti roztrhání Rakouska, z Vídně, z Horních a Dolních Rakous, Korutan a odjinud. Poslanci rakouští, kteří pro §§ 2. a 3. hlasovali, dostali votum nedůvěry od voličstva.

Že Čechové rázně se ozývali, rozumí se samo sebou; vždyť již slovanský sjezd byl protestoval proti vrchpanství Německa nad Rakouskem. Na Moravě shromážděný sněm zemský vykonal v této příčině na polo svou povinnosť. Za to sněm slezský, dříve ve frankfurťáctví se překonávající, nyní dostav se do nesnází, aspoň mlčel.

Nemenší rozhořčení jako v Čechách panovalo mezi Slovinci. Až překvapující byl odpor v Rakousku proti usnesením frankfurtského parlamentu. Jen vídeňské vládě nechtělo jaksi spadnouti s očí bělmo. Ještě v únoru 1849. vypsány opět volby do německého parlamentu i v Čechách a na Moravě; vláda se kojila nadějí, že usnesení frankfurtská o své ujmě, bez odkázání jich na říšský sněm, bude s to přijímati.

Císař Ferdinand proti Uhrám.

V Olomouci se tvořilo za rozhodného vlivu knížete Windischgrätze nové ministerstvo, neboť říjnová revoluce vídeňská byla rozprášila ministerstvo Wessenberg-Doblhoffovo. Latour byl zavražděn, Dr. Bach prchl z Vídně, Doblhoff a Hornbostel žádali za propuštěnou, tak že vytrval ve Vídni jen jediný ministr financí Kraus.

I státní podsekretáři, jako třeba Dr. Kajetán *Mayer* z Brna z ministeria vnitřních záležitostí, žádali, opouštějíce tonoucí loď, za propuštěnou. V Olomouci také zároveň, a to opět za vlivu knížete Windischgrätze, uzrálo předsevzetí, rozhodnouti otázku uherskou mocí zbraní. Stálať také již vojska, rakouské a uherské, po dobytí Vídně proti sobě, jako před válkou.

Byv poražen u Schwechatu, složil generál *Moga* velení nad uherským sborem dunajským; Košut ustanovil na jeho místo mladého plukovníka *Görgeie*. Od Nové Vsi až do Prešpurku opevňovali se Maďaři, Görgei sbíral maďarské gardy a honvedy, nechav je pilně ve zbrani cvičiti. S vojskem císařským ohrožoval zase generál *Šimunič* Prešpurk, kdežto kníže *Windischgrätz*, dobyv Vídně, vojska svá poslal až k hranicím uherským, kde vedle sebe stály brigády Wyssova a knížete Jablonovského, oddělení sboru *Jelačičova*, jízdecká divise Liechtensteinova. Plukovník císařský Horváth tvořil se svým oddělením nejzazší pravé křídlo u vídeňského Města Nového naproti uherským husarům na druhém břehu řeky pohraniční. Hranice uherské úplně uzavřeny.

V Uhrách, zvláště v Pešti, bez obalu hlásáno a rozšiřováno obecně heslo, zbaviti „pana Ferdinanda habsbursko-lotarynského“ trůnu rakouského.

Říšský sněm uherský rozpuštěn. Košut velezrádcem.

Císařskými manifesty, danými dne 6. a 7. listopadu v Olomouci, uveřejněnými však ve vídeňských novinách úředních o čtrnácte dní později, vypočítány všecky nezákonnosti, jichž se byly dopustily za posledních měsíců pěšťská vláda a říšský sněm uherský; zakazovaly manifesty tyto další vydávání uherských peněz papírových, další najímání do vojska, svolávání zemské hotovosti, upotřebení národních gard ke službám válečným. Všecka císařem neschválená snesení *uherského sněmu říšského*, jenž již královským reskriptem, daným dne 3. října, byl *rozpuštěn*, prohlášena na vždy za neplatná, Ludvík Košut a soudruhové jeho v osnování vzpoury za velezrádce, kteří mají býti potrestáni. Zároveň prohlášena vůle neoblomná krále uherského, vysvoboditi země koruny uherské ze stavu hrozného, a přísný dán rozkaz všem úřadům uherským, aby bezpodmínečně poslouchaly polního podmaršálka knížete *Windischgrätze*, jenž ustanoven a vyslán, aby potlačil zbraní vzpouru uherskou.

Kníže Windischgrätz ustanoven k potlačení vzpoury uherské.

Uhrám vypovězena Rakouskem válka.

Kníže Windischgrätz obrátil se zvláštním provoláním k obyvatelstvu Uher a Sedmihradska, oznamuje jim, že přichází v čele udatného a věrného vojska, aby potlačil vzpouru a zjednal zemi mír; zároveň vyzváni „pan podmaršálek“ *Moga* a všichni v Uhrách prodlévající c. k. generáli, štábní a vyšší důstojníci, aby se do 26. listopadu k své povinosti a svému praporu, jemuž byli přísahali věrnosť na věky, vrátili, jinak že se s nimi naloží dle zákonů válečných. Provolání Windischgrätzovo vyšlo dne 12. a 13. listopadu z hlavního stanu v Schönbrunnech. Kostky tudíž vrženy, Uhrám, jako uherské vládě a sněmu říšskému a všemu povstalému obyvatelstvu vypovězena Rakouskem válka: válka rakouská po osmiměsíční vládě prvního uherského ministerstva, jež byl ustanovil císař a král, a vládě Košutově. Uhrám vpáleno v čelo znamení velezrády.

Říšský sněm uherský a jeho manifest k národům.

V Uhrách strana revoluční, dozvěděvší se o těchto manifestech a provolání, neznala mezí vášně. *Görgei* v Prešpurku vydal již 26. listopadu proti nim provolání, jímž prohlásil, že poslouchati bude jen rozkazů zákonné vlády uherské, jejížto orgánem jest výbor pro zemskou obranu, za heslem konstitučního práva a svobody bojuje až do poslední kapky krve proti moci nezákonné, lsti a hanebnosti.

Uherský sněm říšský potupou zasypal „lži a hanebnosti“ manifestů. Dne 29. listopadu vydal pak říšský sněm uherský s magnáty v odpověď svůj manifest národům v Evropě a v Uhrách. Maďarský manifest tento líčil nejtemnější barvou úklady králi položené a utrpení zrazené vlasti; obyvatelé Uher, Maďaři, Němci, Slováci, Valaši, Chorvátě a Srbové se vyzývají, aby zůstali věrni sobě a vlasti. Vším, čím nyní trpí Uhry, jsou prý vinni zlí rádcové krále. Chorváty poštvali; posílajíce jim peníze, děla, zbraň a náboj, nás slovy ubezpečovali, že král neschvaluje války. Na stejný lstivý způsob uvedeni Srbové do povstání a ve Vídni od ničemných buřičů najati žoldnéři k pobouření slováckých krajů. Zemězrádného

Jelačiče ustanovili splnomocněným královským komisarem, propůjčivše tak vůdci buřičů chorvátských a srbských moc nad životem a smrtí v Uhrách. Ukrutnému Windischgrätzovi svěřeno vrchní velení, aby vpadl znovu do země a v porobu ji uvedl. Tolik na národ — tak horlí manifest dále — uložiti, tak bezbožně rušiti zákony, tak křivopřísežně zapírati všecky přísahy, po všem, co svatého, šlapati nohama, a stíhaného k sebeobraně donuceného viniti z velezrády: to jest hříchem, pro nějž lidská mluva nemá slova. Národní shromáždění uherské prohlásilo oba manifesty olomoucké za nezákonné, an je nikdo z ministrů nebyl podepsal, a neplatné; prohlásilo dále, že s Windischgrätzem a každým, kdo učiní útok na vlasť, naloží národ jako s bezprávným, a že každý, kdo by nepodporoval uherskou armádu ve skolení tohoto nepřítele, aneb se uherskému vojsku stavěl v cestu, spáchá zemězrádu.

Časopisectvo maďarské sršelo jen hněvem. Volalo po náhlých soudech, po postřílení zrádců, neboť šibenice jsou příliš drahé na černožluté; „na krále uherského Ferdinanda V. budiž pro věrolomnosť a zrádu, na uherské koruně spáchanou, vznesena před uherským sněmem obžaloba.“ Rozvážní lidé v Pešti a v Uhrách nepřišli více k slovu.

Bán Jelačič, kníže Windischgrätz, Uhry a nevděk Chorvátům.

Bán *Jelačič* ustanoven císařským manifestem, daným dne 3. října splnomocněným král. komisarem v Uhrách. Již ale novým manifestem, vydaným dne 6. listopadu v Olomouci, nadán kníže *Windischgrätz* plnomocenstvím v záležitostech uhersko-slovanských. Z toho povstalo mezi Jihoslovany nebezpečné jitření. Když byl bán Jelačič ustanoven náčelníkem všeho rakouského vojska v Uhrách a král. splnomocněným komisarem v koruně svatoštěpánské — královský reskript o tom spolupodepsán dle formy konstituční uherským ministrem *Récseyem* — jásali Jihoslované, nadíce se hlavně brzkého ukončení války domácí. Poněvadž palatin uherský z úřadu svého vystoupil a državní soudce (judex curiae) na stranu odbojníkův maďarských se dal, byl bán Jelačič dle ústavy zákonným náměstkem palatina a tím také náměstkem královým v koruně svatoštěpánské.

Moc udělená králem bánovi byla sice velká, než Jihoslované viděli dostatečnou záruku svobody v zákonné formě, kterouž bánovi moc udělena, a v samé osobnosti bánově, jehož poctivosť, lásku k vlasti a svobodě všecek chválil svět, tak že nikdo se obávati nemusil, že by bán Jelačič chtěl býti nástrojem kamarilly, aneb že by bažil po slávě Cromwellově. Když však z nenadání císařem všecka moc nad Uherskem odevzdána knížeti Windischgrätzovi, velké nastalo užasnutí a spravedlivá nevole mezi Jihoslovany. Vrchní velení vojska v koruně uherské svěřeno knížeti Windischgrätzovi, jemuž i dána plná moc v příčině uspokojení Uher: tím podrobeni také rozkazům Windischgrätzovým pohlaváři Chorvátska a Slavonska. Království chorvátské a slavonské však odevzdala všecku moc bánu Jelačičovi, jenž ze všeho konání svého odpovídati musil královstvím těmto. Nelze se tudíž diviti, že knížete Windischgrätze neuznala, že povstal mezi Jihoslovany nejen odpor, nýbrž i zmatek. To mohli poraditi císaři jen rádci nezodpovědní. A také na manifestu, daném dne 6. listopadu, nebyl mimo císaře nikdo spolupodepsán, pod císařským podpisem stál jen císařský orel s dvěma hlavami, kdežto uherský ministr Récsey prodléval právě v Olomouci. Koho měli Chorvaté poslouchati, onoho manifestu, jejž vydal Ferdinand I., konstituční císař a král, neboli manifestu, jejž vydal Ferdinand I., z Boží milosti císař a král? Bán Jelačič zachránil císařskou rodinu a mocnářství, bán Slovan zkusil již mnoho nevděku, nyní přišla řada i na věrný národ Chorvátů.

Další boje v severních Uhrách.

Vzdor nastávající zimě neodpočívaly zbraně na žádném bojišti uherském. Císařský generál *Šimunič* obsadil dne 2. listopadu *Trnavu* v severních Uhrách, již

byli Maďaři i s vládním komisarem uherským opustili. Proti Šimuničovi vyslal Košut majora národní gardy *Guyona* s třemi prapory řádného vojska, třemi honvedskými a dvěma dobrovolnickými prapory pešťskými, osmi švadronami husarskými a 35 děly, dohromady s více než 10.000 mužů. Zároveň ohrožovali generála Šimuniče od severu *Beniczky* s 1250 vybraných mužův a 4 děly, od Leopoldova však *Ordády* s 1000 muži, kdežto Šimunič velel jen pěti praporům, dvěma švadronám a dvěma bateriím.

Pronásledování Slováků uherských.

Šimunič, jemuž parlamentářem nechali sděliti Maďaři, aby buď složil zbraň, neb své voje odvedl do Moravy, aneb složil přísahu vládě uherské, poznal, že se jedná o hlavní ránu proti němu. Sklamal nepřítele silnějšího. Vytrhl dne 3. listopadu se svými voji z Trnavy směrem severozápadním, kdežto Guyon najisto očekával, že bude směrem k Prešpurku napaden. O půlnoci ze 4. na 5. listopadu přibyl Šimunič se svým vojskem do *Hodonína* na Moravě, vykonav neobyčejně namáhavý postup Bílými Karpáty za stálých srážek s nepřítelem ve dne i v noci, a ztrativ celkem jen 7 mrtvých a 11 raněných. Guyon, Beniczky a Ordády vymstili se za to na ubohých Slovácích. Ve všech stolicích severozápadních Uher panovalo již od několika neděl stanné právo. V nitranské, trenčanské a prešpurské stolici věšeni zvláště slováčtí studenti, kteří nechtěli odpřísáhati slovanské smýšlení své. Divoši maďarští uvězňovali a věšeli bez milosrdenství cestující a vandrovníky, také z Moravy, jako třeba *Průdka*, za nějž musili, uvězněného v Leopoldově, bratři jeho z Rakvic platiti stravovné, a vandrovníka Jana *Hrobaříka* ze Zlína, jejž Maďaři pověsili. „Počkejte, katani — zvolal prý u šibenice — jsem poslední z Moravy, jejž jste nevinného popravili. Pak přijde řada na Vás.“

Maďaři na hranicích moravských.

Objevení se Maďarů na hranicích moravských způsobilo zděšení. Uhersko-hradišťský hejtman krajský učinil opatření, aby zpráva o nebezpečí, kdyby nastalo, signály, a to ohněm a kouřem, rychle se rozšířila. C. k. finanční stráž ve Velké a Sudoměřicích měla dáti signály, na kopci sv. Antoníčka u Blatnic měl se udělati oheň a tak dále. Než Maďaři vystřídali jen rány s předními strážemi Šimuničovými, podle Moravy postavenými, stříleli dne 6. listopadu z děl přes hranice do Moravy a odtáhli dne 7. listopadu do Senice, dále pak za Jablonice a Bílé Karpáty.

Kníže Windischgrätz poslal Šimuničí na pomoc brigádu Wyssovu do Hodonína, jež s národní gardou hodonínskou postavila přední stráže podél řeky Moravy.

Generál Šimunič v Senici.

Generál *Šimunič* však dne 9. listopadu opustil Hodonín, přibyv den na to do *Senice*. Tu strádali ve vězeních celé týdny již slováčtí kněží, představení obcí a sedláci, jež generál Šimunič nechal z vězení vyvésti a okovy jim sňati. Někteří ubožáci, přes kříž okovy spjatí, musili býti vojíny na boží den vyvedeni, aby mohla jim pouta býti odkována. Na to generál Šimunič, odebrav se na popraviště, v tiché modlitbě s hlavou obnaženou tesklil nad hroby nešťastných Slováků, kteří byli padli v oběť své lásky k národu. Nechal je pohřbíti v zem posvěcenou.

Do žalářů poslal generál Šimunič ony, kdož před málo dny ještě byli odsuzovali nebohé Slováky. Šimunič zůstal prozatím v Senici, postaviv přední stráže až k Jablonicím. Naproti němu stál Ordády s první brigádou Görgeiova sboru armádního. Co den byly šarvátky. Ubohé obyvatelstvo slovácké octlo se jako mezi kladivem a kovadlinou. Slováci smýšleli rakousky, uherští úředníci drželi s Košutem a Görgeiem. Šimunič rozšiřoval tu manifesty olomoucké. V zádech jeho namáhal se zlotřilý major honvedský Balogh o svolání zemské hotovosti, dal se však před Šimuničem na útěk. Horní údolí na Váze, jímž Šimunič byl na konci října ještě vítězně prošel, bylo zase v rukou maďarských; uherská hotovosť zemská, hoši

to v selských kazajkách a bílých gatěch, a maďaronská národní garda žilínská tu vládla.

Na bojišti srbském.

Na bojišti srbském v Banátě přepadl ukrutník *Damianich*, jenž byl v Szegedinu pověstného vražedníka Rószu Sándora s ostatními vyvrhely společnosti lidské ze žalářů postavil v řady svého vojska, dne 7. listopadu Srby tábořící nedaleko *Bělé Cerkve* a porazil je. Následkem tohoto vítězství věšeli Maďaři srbské faráře z okolí bez soudů. Nejzuřivější boj Srbů s Maďary vlekl se dále ve všech krajích srbských, pustošených Maďary co do životů lidských způsobem nelidským.

V Sedmihradech.

V Sedmihradech se vedla válka neustále. Rumuni věšeni, rumunské osady obraceny Maďary v prach a popel, národní obrana maďarská se pokoušela o posilu sváděním císařského vojska k věrolomnosti. V severovýchodních Uhrách organisoval hrabě Teleki z honvedů, císařského vojska, maďarských gard národních a vídeňských legionářů posilu pro Sedmihrady. V Máros-Vásárhely byla shromážděna hlavní síla Sikulců, asi 12.000 mužů, proti níž operoval císařský podplukovník *Urban* asi s 1200 mužů. Saské místo Reen, v němž prodléval Urban, zničeno Maďary dne 2. listopadu z kořene, z obyvatelstva povražděno, co se jim dostalo do rukou. Za to císařský generál *Gedeon* dobyl dne 5. listopadu Máros-Vásárhely, dne 16. listopadu již plukovník *Urban* město Kološ. Podobalo se, že podrobeny v měsíci listopadu celé Sedmihrady moci císařské vojskem rakouským, jež vedli generáli Puchner, Gedeon a Vardainer, plukovníci pak Urban, Horák a Klokočan, a že Sikulové byli přemoženi. Tomu však tak nebylo. Města se sice vzdala po krutém boji, celé osady vypáleny, vydrancovány a vymordovány v bojích sedmihradských buď Rumuny buď Maďary; než v prosinci znovu prolévána krev na bojišti sedmihradském. Řízení vojenské v celé zemi nastoleno, náhlé soudy všude prohlášeny.

Povstání ve Lvově

V listopadu i ve Lvově vypuklo povstání. Následkem srážky podnapilého dělostřelce s národním gardistou srotil se večer lid, do něhož vojsko počalo stříleti. Do jedenácté hodiny v noci byl již Lvov zatarasený barikádami. Zemský velitel vojska podmaršálek baron Hammerstein zaručil se městskému výboru a národní gardě, že děla a vojsko se vzdálí, jakmile barikády budou odstraněny a lid s gardou národní se rozejde. To se stalo druhý den časně z rána. Za kratičko ale se pustilo vojsko zase do lidu, jejž hájila akademická legie, načež vojsko opět střílelo i do legie a do gardy národní, jež také neotálely s palbou. Podmaršálku Hammersteinovi nedáno více víry, barikady pořízeny znovu. Nastal tuhý boj, Lvov bombardován, vojsko nešetřilo nikoho, pálilo kartáčemi do lidu a barikád. Radnice lvovská hořela. Bombardování města trvalo až do dvanácti hodin, načež deputace městská podepsala kapitulaci, a akademická legie složila zbraň. Počet obětí lidských kratičkého povstání tohoto se páčil na tři sta. Mimo to vojsko též plenilo.

I Lvov doznal pak dobrodiní, jež rodí vzpoura každá.

Přednášky z českého jazyka. Organisace školství na Moravě neprovedena.

Na Moravě zahájeny v Brně na moravské akademii stavovské listopadem r. 1848. přednášky profesora Al. V. *Šembery* z českého jazyka a písemnictví pro Slovany a Němce porůznu, a to pro studující vysokých škol, žáky vyššího gymnasia, kandidáty učitelství a úředníky. Na olomoucké universitě počal v prosinci téhož roku profesor MDr. Jan *Helcelet* s podobnými přednáškami. Za příčinou organisace školství národního na Moravě měla vstoupiti v život zemská rada školní. Olomoucká „Slovanská Lípa“ také oznámila vicepraesidentu mor. gubernia hraběti Lažanskému jména mužů, kteří se starali tehda o duševní a národní blaho Čechů moravských. Byli to mužové: profesor a redaktor kněz Fr. M. *Klácel* v Brně, katecheta normálky v Brně, kněz V. *Žák*, profesor Al. V. *Šembera* v Brně, profesoři Dr. *Hanuš* a MDr. J. *Helcelet* v Olomouci, kněží *Škorpik*, *Bílý*, hrabě *Sylva-*

Taroucca a baron *Königsbrunn*, kanovník olomoucký. Moravský sněm ku schválení osnovy o školství a vyučování na Moravě, výborem již vypracované, se bohužel nedostal. Zamezilyť to proudy vládní, hlavně pak nepřízeň německých poslanců sněmovních k českému školství vůbec.

Věci italské. Zavraždění Rossiho v Římě. Útěk papeže Pia IX. z Říma do Gaety.

Po říjnové revoluci vídeňské překotníci v celé Italii, majíce za to, že Rakousko jest již v koncích, hlásali válku proti Rakousku a maršálkovi Radeckému. Zároveň pak prodrala se všude na povrch zášť ke králi piemontskému Karlu Albertovi, jenž všechny naděje Vlachů byl zklamal. V Miláně a Benátkách nechtěli ani slyšeti více o myšlence království hornoitalského. V době předbřeznové idea jednoty italské se vtělovala ve spolek všech knížat italských s papežem v čele. Roku 1848. papež sám myšlenku tuto obnovil; i zřízen prozatímný spolek na obrany a vzdory státu církevního s královstvím sardinským a velkovévodstvím toskánským, v čele maje papeže. Sešlo z něho však záhy, neboť Vlachové usilovali o to, aby jednotu Italie nebudovali knížata, nýbrž lid sám a jeho parlamenty. Chtěli míti vlastně republiku italskou, čemuž nejvíce však odporoval geniální státník Pelegrino *Rossi* v Římě, jejž byl povolal papež Pius IX. do svého ministerstva, aby zjednal pořádek v státu církevním. Rossi chtěl zříditi monarchický spolek států italských se sídlem v Římě. Rossi zavražděn dýkou v sněmovně římské dne 15. listopadu. Sněmovna římská žádala mimo ustanovení ministerstva lidového také za vypovězení války Rakousku a za svolání ústavodárného sněmu celé Italie. V Římě vypuklo povstání, papež konečně, ustoupiv násilí, povolil. Dne 24. listopadu prchl papež Pius IX., oblečen v háv prostého kněze, z Říma do Gaety. Zatím maršálek Radecký s generály svými v pevných držel rukou Lombardsko a Benátsko.

Republika benátská. Lombardsko-benátské království.

V lombardsko-benátském království odpočívaly zbraně. V *Benátkách* vládli triumvíři, nejvyšší to úřad republiky, kteří přáli míru, tak že i na vnitrozemní straně, kde stálo vojsko císařské, nebyl až do konce roku pokoj porušen. Vrchní velitel vojenský v benátské republice, generál Pepe, organisoval z přeběhlíků z různých koutů skromnou moc ozbrojenou, i tak zvanou legii uherskou, celých 56 mužů, pověstných to rváčů a zlodějů. Sardinsko musilo k naléhání Rakouska, aby příměří bylo dodržáno, admirála *Albiniho* z vod benátských odvolati. Dobrovolníci římští v prosinci z Benátek odvoláni, potřeboval jich Řím sám, z něhož byl papež prchl. Republika benátská měla vydání každý měsíc až tři miliony lir, kdežto vlastní příjmy se páčily měsíčně sotva na jedno sto tisíc. Proto vydávány papírové peníze, uzavírány půjčky a uvalovány na obyvatelstvo daně nesnesitelné.

Však i polní maršálek hrabě *Radecký* potřeboval peněz, a to jednou tolik měsíčně nežli Benátky, aby mohl vydržovati vojsko. Odkázán jsa na vlastní sílu, zvyšoval v zemi dobyté daně obyvatelstva veškerého a uložil zvláštní daň válečnou na ony boháče, kdož se byli súčastnili povstání, ze země většinou prchli a v cizině znovu zbrojili proti Rakousku. Do 24. listopadu pokutováno takto 209 osob dvaceti miliony lir. Z toho povstala hlavně v ostatní Italii velká bouře. Vojenský gouvernér milánský hrabě *Wimpffen* obmezil válečnou daň či pokutu jen na ony, kdož vzdor amnestie císařské vytrvali ve velezrádných piklech, maršálek Radecký pak prodloužil lhůtu k návratu bohatým spiklencům až do konce ledna 1849; nevrátí-li se do doby té do lombardsko-benátského království, propadne jejich veškeré jmění sekvestraci.

Vystřízlivění Němců na Moravě.

I Němci na Moravě střízlivěli. Spolky německé, které celé měsíce terorisovaly obecenstvo, odstupovaly s jeviště, v Brně zmizely kalabrezy, německé klobouky svobody, německá vlasť a německé barvy; v Olomouci svlíkala akademická legie

uniformy a odevzdala zbraň vojenskému velitelství. Bojácní lidé se chvěli, rozvážní se těšili, že bude již jednou konec německo-frankfurtské nadvlády. Dobytím a vojenským obsazením Vídně rozšlápnuta hlava revoluce.

Desertování husarů a uherských vojínů.

Již v letě byl pešťský výbor národní obrany vyzval všecky Uhry, zvláště vojsko uherské v cizině dlící, aby bez meškání se vrátili do Uher, jinak že ztratí veškerý majetek svůj. Tato výzva k věrolomnosti se potkala zvláště u husarských pluků, také ale u jiných oddělení vojenských, z Uher se doplňujících, s výsledkem příznivým. Celé pluky a oddělení počínaly desertovati do Uher, velkou částí proti vůli důstojníků, zvláště ze Štýrska, Haliče, Čech a Moravy. Obyvatelé těchto zemí a národní gardy bránily, kde mohly, sbíhání tomuto. Tak dne 6. prosince v *Krásné* a *Valašském Meziříčí* zadržáni sběhové husaři národními gardami meziříčskou a novojičínskou, a odvedeni do kasemat olomouckých.

Ministerstvo Schwarzenbergovo.

Dne 21. listopadu povolal císař z rozhodnutí téhož dne nové ministerstvo, ač již dříve bylo ustanoveno a skutečně v Olomouci vliv na státní záležitosti vykonávalo. Předsedou ministerstva a ministrem zahraničních záležitostí ustanoven Felix kníže *Schwarzenberg*, ministrem vnitřních záležitostí František hrabě *Stadion*, ministrem financí Filip baron *Kraus*, ministrem války generalmajor František baron *Cordon*, ministrem spravedlnosti Dr. Alexander *Bach*, ministrem obchodu a veřejných staveb Karel šlechtic *Bruck* a ministrem zemědělství a hornictví šlechtic *Thinnfeld*. Felix kníže *Schwarzenberg* dosáhl právě věku 48 let. Věnovav se napřed službě vojenské až do hodnosti rytmistra, a to pod přísným velením švakra svého, plukovníka Alfreda knížete Windischgrätze, pozdějšího polního podmaršálka a skoro náměstka císařova, jenž dodatečně roku 1850. vyznamenán za Prahu a Vídeň z roku 1848. velkokřížem řádu Marie Terezie, přestoupil na dráhu diplomatickou. Byl vyslancem v Turině a Neapoli, postoupiv mezi tím za generála. Roku 1848., když v Neapoli neměli nic pilnějšího na práci, nežli hanebně demonstrovati proti Rakousku, opustil Schwarzenberg diplomatickou službu, a obleknuv generálský kabát, zvítězil již dne 17. dubna u Palmanuovy. Ještě téhož měsíce byl raněn u Goita. Dne 27. července jako podmaršálek stál již zase v čele divise v horké seči u Volty, a když Milano dobyto, ustanoven gouvernérem města tohoto. Již v září byl švakrem svým, knížetem Windischgrätzem, vyzván ve Vídni, aby vstoupil do ministerstva.

Hrabě František *Stadion* byl o šest roků mladší než kníže Schwarzenberg. Vykonal studia svá gymnasialní částečně v zámku jemnickém na Moravě, kde později jako právník, koktaje, řečněním častým před mládeží jemnickou chtěl zbaviti se chyby v mluvení. Prodělal pak od piky službu politickou, od praktikanta až do gouvernéra v Terstu a později v Haliči. Platil za nejženiálnějšího státníka nového Rakouska. Již v červnu byl vyzýván, aby vstoupil do ministerstva. Z Haliče byl také zvolen do říšského sněmu. Na povolání obou, knížete Schwarzenberga a hraběte Stadiona, do ministerstva měl rozhodující vliv splnomocněnec císařův, velmož na Hradčanech kníže Windischgrätz.

Karel šl. *Bruck*, padesátiletý Prušák, jako mladík přišel do Terstu, kde počal svou karieru jako komptoirista kupecký. Stal se sekretářem pojišťovny Aziendy, zakladatelem rakouského Lloydu a jeho velikosti, vydobyv si nesmírných zásluh o povznesení Terstu a jeho obchodu světového. Dr. Alexander *Bach*, bývalý advokát vídeňský, vyjádřil již na počátku hnutí vídeňského svůj program ve smysl ten, že Rakousko nesmí utonouti v Německu, že Rakousko se musí rozhodně obrátiti jak proti německo-národním snahám ve Frankfurtu, tak proti snahám maďarským v Budapešti, postupujíc jen za jedním cílem: za scentralisovaným státem

jednotným se zřízením demokratickým. V březnových dnech náležel Dr. A. Bach mezi nejrozhodnější a nejpilnější agitatory, až slíbena byla konstituce. Když již v červenci byl povolán do ministerstva, jako ministr spravedlnosti, uvítali tuto zprávu na levici říšského sněmu, kde seděli Goldmark, Violand, Fischhof, Füster, bouřlivou pochvalou. Za nedlouho však ho levice vítala již jen sykotem a hanlivými pokřiky. Dr. Josef Alexander *Helfert* povolán několikráte z Prahy, aby přijal ministerium vyučování, jež dříve bylo také nabízeno Fr. *Palackému.* Odmítnuv opětně, ustanoven byl Dr. Helfert státním podsekretářem, aby prozatímně řídil záležitosti vyučování, až se najde pravý muž. Našli ho později ve Lvu hraběti Thunovi. Dr. Josef Alexander Helfert pravidelně obcoval schůzím a poradám ministerským.

Program ministerstva Schwarzenbergova.

Hlavní zásady programu nového ministerstva, jak je byl předseda jeho kníže *Schwarzenberg* oznámil říšskému sněmu v Kroměříži, zamlouvaly se semotam, i podobalo se, že z půdy, na které posud rostlo bodláčí a bujel plevel, vyklíčí a vyžene konečně zlatonosný klas. Přijímáme — tak mluvil předseda ministerstva kníže Schwarzenberg k říšskému sněmu — vykonávání moci vládní z rukou Jeho Veličenstva zároveň s plnou odpovědností, pevně jsouce odhodláni, zameziti každý vliv protiústavní, také však nepřipouštěti přehmatů do moci výkonné. Chceme míti upřímně a bez obalu mocnářství konstituční, založené na rovném právu a nerušeném vývoji všech národností a zabezpečené rovností všech občanů státních před zákony, podporované svobodnou obcí a svobodným zřízením zemí ve všech vnitřních záležitostech, ovinuté společným svazkem silné moci ústřední. Nadějeme se, že výsledky Vašich porad o ústavě co nejdříve předložíme Jeho Veličenstvu k sankci.

Ministerstvo upraví správu veřejnou dle potřeb doby nařízeními do doby té platnými, nežli cestou zákonodárnou konečná se zjednají ustanovení, řídíc se při tom neztenčeným zachováním svobody, národům rakouským zaručené, a zabezpečením podmínek, bez nichž nemůže svoboda obstáti. Ministerstvo nechce zůstati v zadu za snahami o svobodomyslná a lidová zřízení, nýbrž z povinnosti se postaví v čelo hnutí tohoto. Základem svobodného státu jest svobodná obec, důsledkem pak samosprávné obce jest zjednodušení státní správy. O tom jakož i o znovuzřízení soudnictví v duchu konstitučním, o zamezení zneužívání časopisectva postížným opatřením, o spolkovém právu a zřízení národní gardy, podá ministerstvo předlohy říšskému sněmu. *Ve Vídni musilo býti užito zbraní na potlačení bezvládí;* ministerstvo chce ukončiti výminečný stav ve Vídni, jakmile to poměry dovolí. *V Italii* zvítězilo slavné vojsko naše nad věrolomností a zrádou; v organickém svazku s konstitučním Rakouskem dojde království lombardsko-benátské nejbezpečnější záruky na hájení své národnosti. Ministerstvo se kojí nadějí, že za nedlouho i národ vlašský užívati bude dobrodiní ústavy, jež spojí všecky kmeny plným rovným právem.

Porušením tohoto hlavního práva národů (rovnoprávnosti) rozplamenila se občanská válka v Uhrách. Proti straně, jejíž poslední metou jest převrat a odpadnutí od Rakouska, povstali tam národové, jimž bylo ublíženo na jejich neodcizitelných právech. Nevede se válka proti svobodě, nýbrž vede se proti oněm, kdož chtějí národy oloupiti o svobodu. Národové tito v Uhrách chtějí uhájiti celistvosť mocnářství, těsnější svazek s námi, uznání a zabezpečení národnosti své. Ministerstvo je bude podporovati všemi prostředky, jichž má po ruce. Mocí zbraní, any bohužel všecky cesty smíru nevedly k cílu, bude hrůzovláda strany zločinné potlačena a mír vnitřní opět zjednán. Velkým dílem naším za dorozumění s národy jest založení nového svazku, spojujícího všecky země a kmeny národní v jedno velké těleso státní.

Toto stanovisko ukazuje také na dráhu, na níž kráčeti bude ministerstvo

v *otázce německé*. V roztrhání mocnářství rakouského nevězí velikosť, v seslabení mocnářství nespočívá síla Německa. Trvání jednotného Rakouska jest zájmem německým i evropským. S tímto přesvědčením hledíme vstříc přirozenému rozvoji tohoto postupu přetvoření se. Až omládlé Rakousko a omládlé Německo se octnou v nových a pevných útvarech, bude věcí pak možnou, ustanoviti vzájemné poměry států těchto; do doby té vykonávati bude věrně Rakousko své povinnosti v německém spolku. Co do zevnějších poměrů říše dovedeme uhájiti prospěch a důstojnosť Rakouska, nedopouštějíce žádných matoucích vlivů zevnějších do neodvislého utváření se vnitřních poměrů našich. —

Programem tímto odsouzena sice běžná posud politika německých hegemonů v Rakousku, zároveň však vynořovalo se již z moře zmatků obecných slunce ústavní, brzo na to absolutistické centralisace habsburského mocnářství i Uhersko v to zahrnujíc. Království a zemí, nazývaných do doby té ještě státy aneb říšemi v císařských manifestech a patentech, a jejich nepromlčených práv nezadatelných dotknul se program ministerstva jen mimochodem — a to mělo otevříti oči všem.

Říšský sněm v Kroměříži.

Jednání další říšského sněmu ve Vídni po krvavé katastrofě říjnové, vůči nastávajícímu stavu obležení stalo se nemožným. Pravice sněmovní, hlavně poslanci čeští, se také byla z Vídně rozprchla. Jednalo se jen o to, kam říšský sněm přeložiti. Do Olomouce, kde sídlil právě císařský dvůr, po všem tom, co říšský sněm čili jeho levice byla učinila proti císaři a jeho rodině, nepřál si asi císař sám sněmu říšského. Uváděna také města Praha a Brno, konečně však rozhodnuto pro přeložení říšského sněmu do Kroměříže, na niž byl Palacký upozornil. Kroměříž čítala tehda něco přes 6000 obyvatelů, majíc nátěr úplně německý.

Patentem, daným dne 22. října v Olomouci a spolupodepsaným od ministra Wessenberga, oznamoval císař Ferdinand, že za porušeného řádu zákonného ve Vídni a vůči nastávajícím tam opatřením vojenským říšský sněm déle ve Vídni jednati nemůže. Proto nařídil císař Ferdinand, aby říšský sněm ihned přerušil své zasedání ve Vídni, svolán že jest ke dni 15. listopadu do Kroměříže, kde se může nerušeně a výlučně věnovati velkému dílu vypracování ústavy, jež by vyhovovala zájmům *států rakouských*. Císař vyslovil naději, že všichni poslanci se najisto dostaví do Kroměříže. Již ale patentem, daným v Olomouci dne 10. listopadu, odložen den svolání říšského sněmu z 15. listopadu na den *22. listopadu*, poněvadž prý mnozí poslanci, jenž se byli odebrali do svého domova, ztěžka by v pravý čas mohli se dostaviti do Kroměříže, a poněvadž přípravy v Kroměříži co do místností říšského sněmu a bytů poslaneckých nebudou do 15. listopadu hotovy.

Německá levice sněmovní, která si byla zároveň s vyslanci maďarskými omočila několik prstů v říjnové vzpouře vídeňské, — bylať již také aliance uherské vlády s odbojnou stranou ve Frankfurtě naprosto zpečetěna, — vycítila ihned v tomto přeložení ránu proti sobě, proto také se mu opírala zuby nehty. Než nepomohlo to. Violand, Füster, Goldmark, Fischhof a ostatní nechali si říci, a konečně byli rádi v Kroměříži již k vůli bezpečnosti osobní.

Již dne 21. listopadu, když prohlášeno konečně v Olomouci nové ministerstvo Schwarzenbergovo, sloužil k žádosti císaře a císařovny kníže-arcibiskup olomoucký baron *Sommerau-Bekh* v olomouckém dómě slavnou mši svatou, a to na úmysl, „aby dárce všeho dobra osvítil říšské shromáždění v jeho závažných poradách a posilnil ho v zdárném ukončení velkého díla.“ Hned po mši odjeli nově ustanovení ministři do Kroměříže.

Dne 22. listopadu zahájen říšský sněm v Kroměříži. Národní garda, ozbrojení měšťané a arcibiskupská garda byly v plné parádě, celé město pak na nohách.

O desáté hodině sloužil probošt Bedřich lantkrabě *Fürstenberg* v kostele sv. Mořice slavné služby Boží, jimž obcovala velká část říšských poslanců. Po té se odebrali poslanci do sousední letní residence arcibiskupské, velkolepého to zámku kroměřížského, jehož velká dvorana upravena byla ve sněmovnu, ač ne tak skvostně, jako císařská zimní jízdárna ve Vídni, přece ale přiměřeně, kdežto ostatní menší sály a místnosti zámkové sloužily ministrům a vedlejším účelům parlamentu.

Volba předsednictva.

Již z prvního setkání se poslanců očekáván výbuch vášní, a to skrze otázku předsednickou. Pravice sněmovní, zvláště poslanci čeští, prohlašovala všecko, co se bylo na říšském sněmu po osudném 6. říjnu ve Vídni stalo, za neplatné, stojíc na tom, aby poslední předseda sněmu *Strobach*, jenž událostmi dne 6. října byl ze sněmovny a z Vídně vypuzen, ve funkci své i tu v Kroměříži byl přijat. Dřívější ministerstvo však ani slovem nebylo prohlásilo, že říšský sněm se stal v říjnu k usnášení neschopným; naopak císařský dvůr v Olomouci zacházel neustále se sněmem, adresy a deputace odesílány a přijímány, odročení, přeložení a svolání říšského sněmu oznamováno z Olomouce přímo kanceláři sněmovní. Vedle toho bylo mezi sneseními říjnovými také ono snesení, jímž se povolují daně na rok 1849. Na druhé straně netrvalo však více předsednictví Smolkovo, jehož doba úřadovací dnem 9. listopadu byla vypršela. Ovšem že Smolka i po té jako první náměstek předsedy, již dne 6. října zaujav opuštěné ve Vídni místo předsednické, vyřizoval záležitosti předsednické, svolav i poslance do Kroměříže. Co do osoby, vyslovili se mužové vládní a poslanci, kdož byli v říjnu říšský sněm opustili, pro Strobacha, aby takto jednání Strobacha a poslanců, sněm v říjnu i Vídeň opustivších, bylo schváleno a levici, jež sama v říjnu zůstala a jednala na sněmu, nepřímo vyslovena byla nedůvěra. Zásady se tu měly sraziti vlastně, ne osoby.

O jedenácté zaujal *Smolka* místo předsednické. Na lavici ministerské seděl jen ministr financí Kraus; z ministrů, kteří nebyli poslanci, seděl generál Cordon na galerii mezi posluchači. Nedostavili prý se ministři do sněmovny proto, poněvadž program nebyl ještě definitivně upraven. Přikročili k volbě předsedy. Přítomno bylo 248 poslanců; Strobach obdržel 122, Smolka 121 hlas, pět hlasů bylo rozházeno. Sněmovna předsevzala na to volení druhé, v němž odevzdáno již 255 hlasů, z nichž obdržel *Smolka* 131, Strobach 124. Zvolen tudíž předsedou sněmu Dr. Smolka, jenž byl netušeným výsledkem volby sám překvapen, neboť levice neměla naděje na vítězství.

Za náměstky předsedovy zvoleni Dr. Kajetán *Mayer*, poslanec brněnský (ze zdvořilosti pro Moravu) a Josef šl. *Lasser*. Pravice se z této volby zmocnila velká sklíčenosť, poslanec Jelen telegrafoval do Prahy: Právě byl od nepřítomných poslanců českých Smolka zvolen předsedou.

Bouře za příčinou říjnových sezení ve Vídni.

Na příští schůzi dne 27. listopadu se měly čísti protokoly 53. schůze dne 22. listopadu, ale také protokoly schůzí od 28. do 31. října. Čechoněmec Ignát *Paul* učinil dotaz, jak se to shoduje, aby schůze dne 22. listopadu byla 53., kdežto po 52. schůzi dne 6. října byl říšský sněm ještě tolik dní pohromadě? Tu povstal Tyrolan *Hellrigl*, ohražuje se proti tomu, aby protokoly po 6. říjnu platily za protokoly sněmu říšského. „Jelikož porady se děly za terroristického vlivu strany převratu —“ Více nedomluvil. Sněmovnou zaduněla bouře z levice, z pravice pochvala. Slova se ujal Dr. Fr. L. *Rieger*. Protokoly říjnové — pravil — nejsou protokoly sněmu říšského, nebyly sepsány v plném svobodném shromáždění. Já sám jsem nemohl býti přítomen, poněvadž byla ohrožena má osobní bezpečnosť a mé slovo volné. Či máte za to, pánové, že bych se byl mohl po 6. říjnu odvážiti

na hájení rytířského, svobodomyslného reka Jelačiče? Opět zaduněla sněmovnou bouře z levice, poslanci levičáčtí vstávali se sedadel a řvali. Na to měl Dr. Rieger, odporem rozeštván, zdrcující řeč, dokázav, že schválení říjnových protokolů znamená schválení *revoluce* ze 6. října, schválení všech snesení revolučních, schválení toho, aby byl vyhnán kníže Windischgrätz z Vídně mocí vojenskou, schválení toho, že velitel vídeňské vzpoury Messenhauser, jenž byl zastřelen, byl v právu, kdežto Windischgrätz jest vrahem, jenž má býti dle náhlého soudu zastřelen.

Já a moji přátelé — končil Rieger — kdo jsme se nebyli súčastnili revoluce, nemáme také účasti v nezměrném neštěstí města Vídně. Ať to zodpovídají oni, kdož šlechetného roznícení hodného lidu zneužili v sobecké své záměry.

Návrh Hellriglův schválen 143 proti 124 hlasům; deset poslanců nehlasovalo, mezi nimi předseda Smolka a Streit, jeden to ze zapisovatelů říjnového sněmu říšského. Kroměřížský sněm neuznal říjnové revoluce vídeňské.

Program ministerstva Schwarzenbergova ve sněmu.

Na tomtéž sezení prohlásil říšskému sněmu kníže *Schwarzenberg* program nového ministerstva. Zase duněla sněmovnou nová bouře, bouře však pochvaly nadšené. Levice si přála více a jiných věcí, očekávala však méně. Že by aristokraté, jako Schwarzenberg a Stadion, holdovali svobodomyslnosti, konstituci a lidovému zřízení, na to nebyl připraven nikdo. Také ve Vídni způsobil program ministerstva dojem dobrý. Jen pošinutí poměru Rakouska k Německu do budoucnosti neurčité neuspokojilo jisté kruhy německé, než velké davy již byly z duše celé nenáviděly šalbu černo-červeno-žlutou. Shromážděný sněm moravský vyslovil již druhý den ministerstvu votum důvěry.

Složení říšského sněmu.

Říšský sněm, jehož autorita již byla úplně podkopána, měl také příčinu, aby vděčně přijal program ministerstva Schwarzenbergova, z něhož vycházelo na jevo, že ministerstvo počítá na spolupůsobení sněmu ve velké dílo ústavní. To právě popíraly již nejvážnější kruhy sněmu říšskému, že sněm tento jest s to, ukončiti jednání o ústavě, s níž ve Vídni ani výbor sněmovní nemohl býti hotov. Říšský sněm nebyl ale též dle toho složen, aby zjednal ústavu dobrou. Četní selští poslanci z Horních Rakous, Haliče a Bukoviny svou přemrštěnou radikálností neb svou tupostí nepodporovali nikterak úspěšnou práci sněmovní. A k tomu vášnivý, až revoluční radikalismus levice! Z pohlavárů říjnového sněmu říšského ve Vídni složil jen *Pillersdorff* mandát svůj, aby ušel projevu nedůvěry; ostatní, jako třeba Füster, řekl voličům vídeňským do očí, že pohrdá jejich nedůvěrou. Jiní zase, jako Violand a Goldmark, nezardívali se ani, když je voličové nejhrubším způsobem napadali, žádajíce na nich, aby odešli ze sněmu do života soukromého. Poláci ve fraku, Hubicki, Dunin-Borkowski, Ziemialkowski a jiní, zaujali svá místa mezi Violandy a Füstry a Goldmarky, kochajíce se sny polské emigrace v Paříži, kdežto lidé rozvážní z nich, jako Jiří *Lubomirski*, vzdali se mandátů. Říšský sněm v Kroměříži získal jen tím, že nebylo tu galerie a ulice, která by v násilných podnicích byla pomáhala německostí zběsilé levici.

Kluby sněmovní a jejich programy.

Čeští poslanci z Čech a Moravy tvořili v Kroměříži zvláštní klub, scházeli se „u primasa uherského.“ Předsedou byl Strobach, programem rovnoprávnosť národů, jednotné a samostatné Rakousko; každý užší svazek s Německem odmítnut naprosto. Slovinci, Chorváté z Dalmatska a Rusové haličtí se k nim pozvolna připojovali, tak že již tvořiti se počal klub rakouských Slovanů. Vedle toho se utvořil klub německých Rakušanů, jenž byl za jedno se Slovany co do utváření se Rakouska, co do poměrů k Německu se však lišil. Jeho zásadou bylo, aby k vůli spolku s Německem se utvořilo silné Rakousko. Třetím klubem byl německý klub středu, jako Mayer, Lasser a Doblhoff, vlastně klub to vládní, jenž přál rovnoprávnosti

národní v Rakousku, poměr k Německu chtěl ale ustanoviti teprv tehda, až se ustaví jak Rakousko tak Německo. Levice se v Kroměříži poněkud rozviklala. Klub levice se uhostil v sále piaristského gymnasia v Kroměříži, jeho předsedou byl apelační rada *Pretis*, jeho vůdcem v parlamentu *Schuselka*. Program levice v Kroměříži, vydaný od *Löhnera*, počal již zapírati Frankfurt a Maďary; kladl váhu na demokratické zásady s vyloučením však republiky, prohlásiv konečně foederaci národů v říšském sněmu zastoupených na základě nesmyslně sestavených skupin. Jen Poláci a Vlaši zůstali svoji, věrní starým směrům převratným a odlučivým.

Nejsilnějším byl klub slovanský (120 poslanců), po něm klub středu (60 poslanců), klub německých Rakušanů (40 poslanců). Na vyřízení otázky uherské nevzpomněl si ani jeden z těchto klubů — ta pominuta naprostým mlčením. Jen pravice sněmu prostředně svou zásadou o rovnoprávnosti všech národů pracovala ku znovuzřízení celého mocnářství, kdežto levice považovala dualismus, dříve skutečně prováděný a březnovými ústupky Maďarům dotvrzený, za samozřejmý a nezvratný.

Levici sněmovní více, nežli o Uhry, jednalo se o třetí čtení jednacího řádu, jež i v Kroměříži ještě nebylo ukončeno, ač jednání o řádu jednacím bylo započalo hned po zahájení sněmu ve Vídni. Toto jednání nekonečné o řádu jednacím připravilo říšský sněm o všecku důvěru obyvatelstva. Přes všecky věkopamátné události zabýval se říšský sněm neohroženě a u vytrvalosti, která lepší věci byla hodná, i v Kroměříži ještě s jednacím řádem — zpravodajem byl Dr. Kajetán Mayer — na šesti schůzích až do 19. prosince, v kterýžto den jednání sněmovní o řádu jednacím šťastně ukončeno. Škoda bylo času a námahy. Dali jednací řád konečně do tisku. Jest to knížečka o 55 stránkách, nejdražší snad na světě, již by dovedný spisovatel byl sestavil za málo dní. Ústavě rakouské, již měl říšský sněm vypracovati, věnoval sněm poměrně malinký jen čas. Jednací řád.

Dne 20. prosince obnoveno předsednictví sněmu. Teprv v třetí volbě po tuhém boji zvolen předsedou *Strobach* proti Smolkovi. Finanční ministr Krauß žádal za úvěr 80 milionů. Po neobyčejně tuhém boji povolil říšský sněm celých 80 milionů velkou většinou, kdežto finanční výbor navrhoval jen 50 milionů. Vláda slavila velké vítězství parlamentní. Ústava však neuzřela světla Božího. Dne 7. března 1849. byl již říšský sněm v Kroměříži rozpuštěn a vojskem rozehnán. Skoro že nezasluhoval osudu lepšího.

Pešťský výbor národní obrany konal, co bylo jen možno. Svádění císařského vojska k přeběhlictví dařilo se, ani mnozí přeběhlíci se spokojovali s vědomím, že uposlechli jen rozkazů zákonné, králem Ferdinandem ustanovené vlády uherské. Také odvod a násilné sbírání zemské hotovosti v Uhrách se strany Maďarů potkal se s výsledkem slušným. Konečně otvírali Maďaři i vězení, propouštějíce z nich četné lotry a sesilujíce jimi svá vojska, jež vpadala i do jižního Štýrska i do Moravy, jako třeba do Strání, naloupivší tam vozů, koní a zboží. Druhá výprava dobrovolníků na Slovensko.

V zemích českých se chystala druhá výprava slovenská do Uher proti Maďarům. V kraji těšínském sbíral podplukovník *Frischeisen* sbor dobrovolníků, jenž by od průsmyku u Jablunky přispěl ku pomoci generálu *Šimuničovi*. Této výpravy se měli účastniti též českomoravští dobrovolníci, jež pilně sbírali. V hlavním stanu knížete Windischgrätze lhostejně pohlíželi na tyto pokusy o zjednání slovenské hotovosti, ne-li nepřátelsky. *Hurban* a *Štúr*, prohlášení uherskou vládou za psance, působili již od října v Praze v sestavení výpravy válečné na Slovensko, kamž přijeli v listopadu také *Bloudek* a *Zach*. Na Moravě pracovali tímto směrem Matěj

Mikšíček a bratří *Polesňáci*, svolávajíce účastníky první nešťastné zářijové výpravy na Slovensko a verbujíce nové.

Dne 25. listopadu odjelo z Prahy za velení *Bloudkova* první oddělení slovenských dobrovolníků, asi 40 jen mužů, vysloužilých to vojáků, studentův a mladíků; Slovanská Lípa jim dala něco peněz a bubny bývalé „Svornosti", jež od svatodušních svátků byla přechovávala. Dne 26. listopadu přijeli *Hurban*, *Zach*, *Mikšíček* a bratří *Polesňáci* s 200 dobrovolníky do Přerova, odtud pak dne 27. do Těšína. Bloudek byl velitelem, Fr. Zach náčelníkem generálního štábu ozbrojeného povstání slováckého; politické vedení měli v rukou Hurban, Štúr a jiní. Jakmile dobrovolníci byli přibyli do Těšína, počal je zásobovati a vydržovati aerár; dostali zbraň a střelivo. V Opavě uvítali dne 2. prosince srdečně Hurbana, Štúra a Bloudka; důstojníci pluku Polombiniho je častovali jako vojenské kamarády.

Z Těšína vydali vůdcové slovenští provolání k lidu slovenskému v Uhrách, slibujíce mu osvobození, zničení maďarských galganů, a vyzývajíce ho, aby povstal a se k nim připojil. Za to je Maďaři u Slováků hanili a podezřívali, líčíce v písničkách, jež i na moravských jarmacích rozšiřovali, „hrozného Hurbana" jako pohana, jenž vraždí katolíky, dědiny v popel obrací, chrámy boří atd.

Koncem listopadu se pohybovaly voje Frischeisenovy k hranicím uherským; hlavní sbor stál u Jablunky, tři setniny pak v sousední Haliči, v Kamesznici a Milówce. Na dovoz z Pruska ostražitý obraceli zrak; jednou se zmocnili osmdesáti beden s puškami, po druhé c. k. pohraniční stráž v Grodku dostala do rukou několik tisíc párů střevíců, pašovaných pro maďarské povstalce.

O sestavení druhého slovenského sboru dobrovolníků, jenž se měl postaviti pod velení generála Šimuniče, pracovali též *Janeček*, příjmím druhý Žižka, *Hodža* a katolický farář *Závodník*.

Císař a král Ferdinand se vzdal trůnu.

V sobotu dne 2. prosince panoval v Olomouci již od rána ruch neobyčejný. Vozmo a pěšky ubírali se páni a dámy v nejnádhernějších oděvech směrem k residenci arcibiskupské, vojsko v parádě postupovalo městem na cvičiště. Rychle se rozšířila po městě zvěsť, že o osmé hodině ranní se mají dostaviti k císaři všichni členové rodiny císařské, celá družina dvorská, ministři, guberniální vicepraesident moravský hrabě Lažanský, krajský hejtman hrabě Mercandin, všichni v Olomouci přítomní vyšší státní úředníci a důstojníci, jakož i polní maršálek kníže *Windischgrätz* a nedávno teprv na polního zbrojmistra povýšený bán *Jelačić*, jenž byli v noci do Olomouce z Vídně přibyli.

O půl osmé z rána se naplňovaly místnosti vedle trůnního sálu arcibiskupské residence skvělou společností stavů všech. Do sálu trůnního vstoupili však jen arciknížata a arcikněžny bez průvodu svého, ministři, maršálek kníže *Windischgrätz* a bán *Jelačić*, hrabě *Grünne* a legační rada *Hübner*. Z císařské rodiny byli přítomni vdova po palatinovi uherském arciknížeti Josefovi, Marie Dorotea, choť arciknížete Este arcikněžna Alžběta, arciknížata Ferdinand Max, Karel Ludvík, Karel Ferdinand, Vilém, Josef a Ferdinand-Este.

O osmé hodině se otevřely dvéře a do trůnního sálu vstoupili ze svých místností císař *Ferdinand I.* a císařovna *Marie Anna*, před nimiž kráčel generální pobočník Josef kníže Lobkovic, za nimi pak nejvyšší maršálek dvorský Bedřich Egon lantkrabě Fürstenberg a nejvyšší hofmistrová císařovny Tereza lantkraběnka Fürstenbergová, na to arcikníže *František Karel* a arcikněžna *Žofie* a arcikníže *František Josef*.

Za hrobového ticha přečetl císař *Ferdinand I.* z popsaného papíru toto: „Důležité příčiny Nás přiměly k rozhodnutí neodvolatelnému, *složiti korunu císařskou*,

a to ve prospěch milovaného synovce, nejjasnějšího pána arciknížete *Františka Josefa*, jejž Jsme byli prohlásili za plnoletého, když byl Jeho otec, Náš milovaný pán bratr, nejjasnější pán arcikníže František Karel, podal vyjádření, že se neodvolatelně vzdává práva nastoupiti na trůn, jež Jemu přísluší dle platných domácích a státních zákonů, ve prospěch Svého dříve jmenovaného syna.“ Na to přečetl ministr císařského domu, Felix kníže *Schwarzenberg* státní listiny příslušné, totiž prohlášení arciknížete Františka Josefa za plnoletého, vzdání se arciknížete Františka Karla nástupnictví na trůn ve prospěch svého syna prvorozeného, na konec pak slavné vzdání se trůnu císaře Ferdinanda I. ve prospěch arciknížete Františka Josefa.

Císař Ferdinand I. a arcikníže František Karel podepsali listiny, načež mladistvý císař a král *František Josef I.* padl na kolena před starým císařem, aby Ferdinandovi I. děkoval a za požehnání ho prosil. Než vnitřní pohnutí utlumilo všecku jeho řeč. Císař Ferdinand se sklonil nad císařem Františkem Josefem, žehnaje mu a objímaje ho.

„Žehnej Ti Pán Bůh — buď hodným — Bůh Tě bude chrániti — rádo se stalo.“ Tato pronesl slova císař Ferdinand u pohnutí nejvyšším. Po lících i mnohých mužů přítomných řinuly se slze, okamžik tento uchvátil všecky.

Mladistvý císař František Josef poklekl na to před císařovnou Marií Annou, která ho obejmula a políbila, jako matka něžná. Totéž se opakovalo i s rodičemi nového císaře a krále, načež ostatní členové rodiny císařské, jimž František Josef podal ruku, objímaje je, holdovali novému císaři. Císařská rodina odešla — v Rakousku se byl udál děj velký.

Do trůnního sálu puštěni pak všichni, kdož se byli shromáždili ve vedlejších místnostech; jim kníže Schwarzenberg ohlásil málo jen slovy změnu na trůně, která právě byla provedena. V Olomouci na to prohlášena tato změna oběma jazyky zemskými na třech místech za hlaholu trub. Nový císař František Josef I. přijal své ministry a vojevůdce; o jedenácté hodině vyjel v skvělém průvodu, v němž vynikali Windischgrätz a Jelačič, oděn jsa v uniformu svého pluku dragounského, k vojsku v parádě postavenému. Hromové Vivat z řad vojínů vítalo nejvyššího pána vojenského. Téhož dne odpoledne odjeli císař Ferdinand a císařovna Marie Anna z Olomouce na vždy do Prahy. Téhož dne ještě odjeli ministři do Kroměříže, kde kníže Schwarzenberg shromážděnému, nanejvýš překvapenému sněmu říšskému sdělil neobyčejnou událost olomouckou. Kníže Schwarzenberg sdělil také se sněmovnou manifest úvodní nového císaře Františka Josefa I.; sněm ho přijal s pochvalou velkou, jakož i reskript, svědčící sněmu říšskému. Zároveň podána sněmu zpráva, že císař František Josef I. potvrdil ministerstvo Schwarzenbergovo v úřadě, doplniv ho baronem *Kulmerem* jako ministrem bez určitého odboru. Říšský sněm odpověděl ke všemu provoláním Slávy po třikráte *konstitučnímu* císaři a králi Františku Josefovi. I usneseno, odeslati deputaci k novému císaři a podati blahopřejnou adresu novému a děkovací starému císaři, jemuž dodatečně provolal sněm Hoch k návrhu poslance Dr. Klaudyho.

Říšský sněm a změna na trůně.

Manifestem, daným dne 2. prosince 1848 v královském hlavním městě Olomouci a spolupodepsaným od knížete Schwarzenberga jako předsedy ministerstva, oznámil císař *František Josef I.* národům mocnářství, že strýc jeho císař Ferdinand I. a král uherský a český toho jména pátý se zřekl trůnu, že otec císařův arcikníže František Karel se vzdal nástupnictví na trůn, a že císař František Josef, toho jména první, na základě pragmatické sankce položil si na hlavu *koruny svých říší* a nastoupil na trůn. Ještě poslední patenty v listopadu vydával císař Ferdinand jako konstituční císař rakouský; císař František Josef I. však svůj první manifest

Nastoupení císaře a krále Františka Josefa I. na trůn.

a reskripty vydal jako císař rakouský z Boží milosti, král uherský a český, atd. Manifest císaře a krále Františka Josefa I. zněl do slova, jak následuje:

„Znajíce z vlastního přesvědčení potřebu a vysokou cenu svobodného a době přiměřeného zřízení, nastupujeme s důvěrou na dráhu, která Nás má vésti ku spásonosnému přetvoření a omlazení celistvého mocnářství.

Na základě pravé svobody, na základech rovného práva všech národů říše a rovnosti všech občanů státních před zákonem, jakož i spolupůsobení zástupců lidu v zákonodárství znova povstane vlasť v staré velikosti, s omládlou však silou, nezvratná to budova v bouřích časových, prostranný dům to pro kmeny různého jazyka, spojené pod žezlem Našich otců od věků svazkem bratrským.

Pevně jsouce odhodláni zachovati lesk koruny nezkalený a celistvé mocnářství nezmenšené, jsouce však hotovi děliti se o svá práva se zástupci Svých národů, počítáme na to, že se podaří s Boží pomocí a v dorozumění s národy, spojiti všecky země a kmeny mocnářství v jedno velké těleso státní. Těžké zkoušky jsou Nám uloženy, pokoj a řád na více stranách říše byly porušeny. V jedné části mocnářství ještě dnes roznícena válka občanská. Všecka se stala opatření, aby úcta před zákonem všude se obnovila. Potlačení vzpoury a návrat míru vnitřního jsou hlavními však podmínkami, aby se šťastně zdařilo velké dílo ústavní.

Spoléháme při tom s důvěrou na rozumné a upřímné spolupůsobení zástupců národů všech. Spoléháme na zdravý rozum věrných vždy venkovanů, nabyvších nejnovějšími zákony o zrušení svazku poddanského a vyvazení pozemností plného užívání práv státních občanů.

Spoléháme na věrné Své služebníky státní.

Do slavné armády Své nadějeme se osvědčené odedávna udatnosti, věrnosti a vytrvalosti; budeť i pro Nás, jako byla pro předky Naše, pilířem trůnu, pro vlasť i pro svobodná zřízení neochvějnou hradbou.

Uvítáme každou příležitosť, abychom odměnili zásluhy, neznající rozdílu stavu.

Národové rakouští! Ujímáme se trůnu Svých otců v době vážné. Velkými jsou povinnosti, velkou jest odpovědnosť, jíž Nám Prozřetelnosť přikazuje. Bůh Nás vezme v ochranu."

Reskriptem, daným též dne 2. prosince v královském hlavním městě Olomouci, oznámil císař František Josef I. své nastoupení na trůn také sněmu říšskému v Kroměříži, žádaje na něm, aby ústavu co nejdříve vyřídil, a oznamuje mu, že potvrdil úřadující ministerstvo, císařem Ferdinandem ustanovené.

První vystupování mladistvého císaře.

Císař František Josef I. usídlil se hned dne 2. prosince v arcibiskupské residenci olomoucké, jíž byl císař Ferdinand opustil. Večer byla Olomouc osvětlena, vojsko a garda národní uspořádaly průvod s pochodněmi. Císař projížděl ulicemi města, všude jásavě vítán obyvatelstvem; nově zřízená „Slovanská Lípa" v Litovelské ulici vítala mocnáře nápisem průsvitným „Sláva králi našemu!"

Dne 3. prosince holdovali císaři zástupcové města, císařští úřadové, generáli a důstojníci. Odpoledne přišla velká deputace říšského sněmu s Dr. *Smolkou* v čele, před níž hlavní stráž za víření bubnů dvakráte sklonila prapor, do arcibiskupské residence, aby v trůnním sále pozdravila nového panovníka. Císař mladistvý, odpovídaje deputaci říšského sněmu, zakončil svou řeč slovy těmito: „Na Vás, pánové, jest, abyste brzo a ve prospěch státu vykonali své dílo velké. Poskytněte Mně brzo příležitosť, *abych osnovu ústavy, na níž netrpělivě čekají národové, byl s to zkoušeti a jí Svou císařskou sankci uděliti.*"

Tím se octla svrchovanosť říšského sněmu, o níž ještě ve Vídni byli snili, v koncích. Tatáž deputace říšského sněmu byla dne 6. prosince v Praze přijata císařem Ferdinandem.

Olomouci nastala doba hlučných slavností, jaké bývají spojovány všude a vždy s nastoupením nového mocnáře na trůn. Dne 10. prosince pořízeno v olomouckém divadle i české představení. Divadlo bylo slavnostně osvětleno a nabito obecenstvem. Hrála se fraška „Čech a Němec", což zajisté nesvědčilo o přílišném taktu. Hymnu národní zpívalo veškeré obecenstvo, zvláštní důraz položen na „Bože, zachovej nám *krále*." Deputace přicházela za deputací do Olomouce, i hanácké s velkými koláči, nejvíce ovšem z Moravy, z Čech, Vídně, Tyrol, Terstu a odjinud. Také vyslanci cizích mocnářů se dostavovali do Olomouce, aby blahopřáli novému panovníku. Generálním pobočníkem svým ustanovil císař hraběte Grünneho.

Mezitím co se byla stala v Olomouci dávno připravovaná, věrně tajená však změna na trůně, co ministerstvo Schwarzenbergovo v celé správě státní důkladné již počalo prováděti opravy, co obyvatelstvo v neuherských královstvích a zemích klidnější nabývalo mysli a důvěry v řád veřejný, a co nejvyšší vojevůdcové rakouští, kníže Windischgrätz a bán Jelačič ve Vídni sbírali síly válečné Rakouska, pokoušel se *Košut* o zjednání příměří až do jara příštího, a to skrze amerického vyslance ve Vídni W. *Stilesa*, aby prý se předešlo neštěstí války, pro obě říše tak osudné. Dne 3. prosince vyjednával Stiles v této záležitosti s knížetem Windischgrätzem ve Vídni, jenž odmítl naprosto žádosť Košutovu, odvolávaje se na to, že musí poslouchati rozkazů císařových, že se nemůže pouštěti do jednání s povstalci, za to že však žádá úplné podrobení. Košut žádá za příměří.

Manifesty o změně na trůně dne 2. prosince pro země koruny uherské zněly jinak, nežli manifesty pro ostatní království a země. Král František Josef položil v manifestech těchto důraz na svou nejtěžší povinnosť královskou, osvoboditi mocí zbraně velikou většinu obyvatelstva uherského z tyranského násilí odbojníků. V jednom potvrdil král František Josef rozhodnutí a opatření svého předchůdce, daná dne 6. a 7. listopadu, a plnou moc knížete Windischgrätze. Uherský sněm říšský a nastoupení císaře a krále Františka Josefa na trůn.

„Krále — tak odpověděly v celé své zuřivosti maďarské listy k těmto manifestům — smí zbaviti trůnu jen národ. Svrhne-li ho jiný s trůnu, jest tyran a usurpator. Dvůr jest v odboji, ne my. Naše armáda přísahala věrnosť Ferdinandu V. Tohoto Ferdinanda není více, naše vojsko a úředníci jsou sproštěni věrnosti Ferdinandovi V. a žádné jiné osobě nejsou více věrností zavázáni. Jest tu ale národ a ústava, říšský sněm ať zvolí gubernatora!"

Dne 7. prosince jednal říšský sněm uherský, uradiv se dříve s členy sněmovny magnátů, o královských manifestech.

„Když tyto byly přečteny — tak čteme v maďarské úřední zprávě o tomto sezení — nastala všeobecná veselosť, všecko se smálo vypínavosti královského mladíka. Nedostačuje mu titul císaře rakouského, osobuje si titul krále uherského a jerusalemského. Jest tak málo králem uherským jak jerusalemským." Usnesení obou sněmoven vycházela z toho, že Uhry a země s nimi spojené nebyly nikdy částí mocnářství rakouského a nejsou jí také dnes. Královský trůn uherský bez předcházejícího svolení národa může se uprázdniti jen smrtí krále korunovaného. Stane-li se panující král neschopným k vykonávání vladařských povinností, jest národ oprávněn ustanoviti prozatímnou vládu zemskou. Poněvadž však libovolné vzdání se císařského trůnu rakouského nemění ničeho v samostatnosti, ústavě a základních právech království uherského, k mocnářství rakouskému nenáležejícího, rozkazuje a poroučí říšský sněm uherský všem církevním, občanským a vojenským

úřadům, všem úředníkům, všemu vojsku a obyvatelstvu Uher a zemí spojených, že nesmí uznati aneb poslouchati žádné právomoci, již zákon, ústava a říšský sněm nebyly za právoplatnou uznaly, že musejí každé míchání se do záležitostí země považovati za bezprávné osobování, a zároveň držeti se nejsvětější povinnosti k vlasti, brániti a hájiti vlasť proti každé cizé usurpaci, vkládání se nebo nepřátelskému útoku. Jinak propadají zákonnému trestu na zamězrádu.

V rokování o tom přepínal jeden druhého nemírností, urážkami a duchem odbojnickým, oba Madarászové, Wesselényi a Košut. Tak se nemluvilo v žádném ještě parlamentě o královské rodině, jako v uherském sněmu říšském. Vedle toho se prohlásil slepý Wessenlényi pro zřízení foederační republiky dunajské, kdežto Košut vyslovil své přesvědčení, že nový císař jest usurpatorem uherské koruny, jenž musí býti zbaven trůnu.

Jednohlasné snesení obou sněmoven uherských sděleno se všemi jurisdikcemi v zemi, aby ho prohlásily a o jeho provedení se postaraly.

Přívrženci Košutovi se přimlouvali u lidu za to, aby Lajoš *Košut* byl zvolen králem uherským. Maďarský generál Görgei uveřejnil hned na to vyjádření královské armády uherské na horním Dunaji, že vojsko uherské z povinnosti hájiti a brániti bude zákonnou neodvislosť Uher a konstituční právo národa, jak byl rozkázal sněm říšský.

Ve prospěch Slovanů v Rakousku a Uhrách.

V neuherských královstvích a zemích počínaly se však již ozývati hlasové po utvoření jednotného zastupitelstva říšského pro mocnářství celé, v němž by prozatím zastoupeni byli národové, proti Maďarům válčící. Ministerstvo Schwarzenbergovo odpovědělo na dotyčný dotaz finančního výboru na říšském sněmu dne 18. prosince takto: Zřízení pevného organického svazku zemí, na říšském sněmu zastoupených, se zeměmi koruny uherské, rovné právo všech národností v mocnářství, založení a upevnění jednoty a nedílnosti mocnářství jsou cílem, za nímž kráčí ministerstvo. Jak se to státi má, o tom se nemůže však ministerstvo určitě vyjádřiti, poněvadž vyslyšeti chce napřed přání různých kmenů z koruny uherské.

K uskutečnění rovného práva všech národů mocnářství staly se také některé kroky. Ministr spravedlnosti Dr. Bach nařídil, aby říšské zákony se ohlašovaly stejně a se stejnou platností ve všech jazycích mocnářství habsburského. Císař František Josef I., odpovídaje dne 8. prosince deputaci *sněmu moravského*, dotvrdil, že slib svůj v příčině rovného práva všech národů dodrží.

Ve prospěch uherských Jihoslovanů povolán baron *Kulmer* do rady koruny a Metel *Ožegovič* jako ministerský rada do ministeria vnitřních záležitostí. Již dne 2. prosince jmenován polní zbrojmistr *Jelačič* gouvernérem Rěky a zároveň civilním a vojenským gouvernérem Dalmatska.

Dne 6. prosince přijal císař František Josef v Olomouci deputaci *Srbů uherských*, složenou ze spisovatelů Dr. Jovana Subotiče a Alex. Stojačkoviče, národního generála Jiřího Stratimiroviče, Konst. Bogdanoviče a Janka Šupljikace, a žádající, aby srbský národ pod vládou rakouskou byl politicky neodvislým, aby srbská Vojvodina udržena byla v dosavadních hranicích a aby srbský národ se mohl spojiti s trojjediným královstvím chorvátsko-slavonsko-dalmatským. Císař odpověděl německy a *česky*, chváliv udatný rod srbský. „Doufám — pravil na konec — že s Boží pomocí brzo budu s to, splniti spravedlivá přání různých národů v celé vlasti dle Svých záměrů.“

Deputace tato zajela si též do Kroměříže, kde pravice sněmovní dne 14. prosince v zahradní dvoraně Hopnerova hostince na počesť deputace uspořádala slavnosť na rozloučenou. Byli tu přítomni všichni slovanští poslanci až na Poláky;

z Moravy poslanci říšští Dr. Alois *Pražák*, *Brázdil*, *Ohéral*, Dr. Josef *Beck*, z Čech Frant. *Palacký*, Dr. *Rieger*, Dr. *Brauner* a *Strobach*.

Zrovna po této slovanské slavnosti v Kroměříži potvrdil císař pán patriarchu srbského arcibiskupa Josefa *Rajačiče* a volbu generála Štěpána *Šupljikace-Vítěza* za vojvodu srbského národa. Ze všech těchto kroků a opatření bylo již jasně viděti, že jedná se již jen o semknutí všech království a zemí, i uherských, v jeden stát scentralisovaný, ať ústavní ať absolutní, a to pomocí Slovanů rakousko-uherských.

Dne 1. prosince vtrhl generál hrabě *Šlik* z Dukly v Haliči, dne 3. prosince *Frischeisen* z Těšína s vojskem svým do Uher. Boje v Sedmihradsku.

V Sedmihradech zuřil boj Sikulců, honvedů, zemské hotovosti a povstalců vůbec proti císařskému vojsku, Rumunům a Sasíkům co nejkrutěji. Dne 23. listopadu přepadl hejtman *Stráva* v čele císařských hraničárův a Rumunů Budzu a rozprášil 4000 honvedů, hraničárských sikulských praporův a husarů. Brzo se však list obrátil; povstalci maďarští se vrátili a vyhnali z Budzy Rumuny. Dne 30. listopadu přepadli Sikulové Marienburg, jehož posádka se páčila na půl setniny hraničárů a asi 200 zemských branců. Dobyvše města, zapálili, vydrancovali a porubali Sikulové, co se jim do ruk dostalo.

Dne 5. prosince přepadli maďarští povstalci Honigberg. Za půl hodiny lehla osada tato popelem. Co bylo lze uloupiti, uloupeno; dvéře opevněného kostela děly rozdrceny, kostel vydrancován, v osadě samé kanibalským způsobem lidé povražděni. Městys Turtlau stihl tentýž krutý osud, rovně i Rumuny obydlené Siebendörfern u Brašova; v této poslední osadě ještě po týdnech ležely houfně zohavené mrtvoly Rumunů s provazy okolo krků, na nichž si celé davy psů pohlodávaly. Tak bojováno povstalci maďarskými v Sedmihradech proti Rumunům a císařskému vojsku celý prosinec. Jednalo se o unii Sedmihradů s Uherskem a zároveň o vyhlazení Rumunův a Sasíků.

Na bojišti srbském obléhána pevnosť aradská, v níž starý velitel Berger byl již v tísni co největší, kdežto oblehající Mariássy posilňován neustále z řad povstaleckých gardou národní, děly a houfnicemi, konečně také polskou legií, jíž velel Wysocki. Dne 4 prosince zahájil Mariássy, maje okolo 9000 mužů, útok na Arad. Musil ale, ztrativ 100 mrtvých, ustoupiti. Na bojišti srbském.

Dne 5. prosince nařídil vrchní maďarský velitel v Banátě Kiss útok na Tomašovac, maje 12.000 mužů. Kničanin s 2800 mužů odrazil vítězně útok, Maďaři donuceni ustoupiti na zad. Generál Šupljikac, sebrav síly, dorazil dne 14. prosince k Jurkovaci, kde svedena byla jedna z nejkrutějších šarvátek s Uhry. Co v Jurkovaci drancovali a vraždili Maďaři, duněla již také střelba z děl od Tomašovace, kde Kiss též všecko, co zbylo v osadě, vydrancovati a povražditi nechal, načež teprv osada lehla popelem. Byl to obecný útok Maďarů na ležení Srbů, kteřížto od 12. do 14. prosince v těchto krvavých srážkách ztratili několik set mužů, mezi nimi i národního hejtmana Pekiče. Ztráty tyto byly kruté, než jižní část Banátu byla osvobozena, Kiss a Damianich couvli do Bečkereku a Vršce.

Dne 14. prosince počal boj o *osvobození Aradu* od obležení. Posila záležela z praporů pluků Sivkovičova a Leiningenova a čtyř švadron hulánů Schwarzenbergových, tak že císařští čítali nyní 3000 mužů a tři baterie, kdežto Mariássy velel 10.000 mužům a 30 dělům. Leiningen řídil osvobození *Aradu*. Udatností císařského vojska utrpěli Maďaři a Poláci velkou porážku, Arad osvobozen od obležení. Mimo to dobyli císařští 4 houfnice, jedno dělo a 200 zajatců maďarských. Zvláště v Temešváru, když se dozvěděli o tomto hrdinském činu Leiningenovu, panoval jásot velký.

Rok 1849. teprv všecko dokonal.

Co rok 1848. v Rakousku a Uhrách byl rozdělal, to nedodělal. Teprv rok 1849. ukončil dílo. Rok tento potlačil úplně vzpouru v Italii, porazil pomocí Rusů Maďary na hlavu, připraviv je o všecko, čeho se byli roku 1848. domohli. I Rakousko, totiž neuherská království a země, připraveny v roce tomto o všecko. Říšský sněm v Kroměříži rozehnán, ze zemských sněmů nižádný více nesvolán. Počaly ústavní oktrojírky, z nichžto ani jedna nebyla provedena, již ale oktrojírky pro celé mocnářství, i korunu svatoštěpánskou v ně počítajíc. Koncem všeho bloudění na cestách do svobodného zřízení celého mocnářství habsburského byl absolutismus: převrat s hora.

Ukončení sněmu moravského.

Památný novodobý první sněm moravský ukončen a odročen sice teprv dne 24. ledna 1849., než jeho nejdůležitější výkony a práce padají vesměs do roku 1848., v němž celých sedm měsíců nepřetržitě byl rokoval a jednal, mezitím co hrozné bouře otřásaly základy mocnářství habsburského. Roku 1849., když již vláda zdvihala, nepřejíc opravdové autonomii zemské, sekeru, aby podťala zdravý kmen sněmování zemského, proslavil se sněm moravský ještě usnesením o zřízení techniky v Brně, na níž měla býti provedena rovnosť obou zemských jazyků v učení veškerém.

O zakončení sněmu moravského psaly tehdáž Klácelovy zemské „Moravské Noviny“ takto: „Jakousi tesknosti, na citu více nežli na jasném předvídání založenou, oznamujeme, že sněm náš se rozešel. Ti, jenž bývali při ukončení bývalých sněmů moravských, pravili, že jest to nevýslovný rozdíl loňského a letošího sněmu.

Neseděli zde v červených kabátech, neseděli v uniformách oděvu, ale všichni měli uniformu lásky k vlasti a ku svobodě národův. Kéž by nevyskytly se žádné překážky opětnému shromáždění se svobodného sněmu moravského!“

V květnu r. 1849. psal prohlédavý český politik z Moravy do Havlíčkových „Národních Novin“ v Praze, jak následuje: „Moravský sněm od minulého roku má pro naši vlasť důležitý význam. Z jedné strany jest on *základem, na kterýžto se vždy podpírati můžeme*, a z druhé strany bude on měřítkem našich spravedlivých žádostí. Byl jest sněm, a ani vláda, ani nepříznivé doby nevyrvou nám tento historický akt. Uznáváme jeho platnosť, neboť byl svolán zákonnitou cestou: Ferdinandem, císařem konstitučním. Sněmem zemským byly opravy rychle zavedeny, jím jařmo nás tížící odejmulo se, *jím zrušily se robota a desátky* a jiná břemena; jím jen skrovná náhrada rukou dáním se potvrdila. Rovnosť všech stavů před zákonem stala se jím pravdou; neb dle usneseného uzavření jsme v rovném zastoupení, vysílajíce na 10.000 duší jednoho poslance do sněmu. Nynější ministerstvo dopouští se po násilném rozehnání sněmu říšského také toho, zničiti tato ustanovení naší země. Povolává důvěrníky své do Vídně, aby vypracovali návrhy o náhradách, o organisaci zemské ústavy a jiné, a to tím způsobem, jak by sněmu moravského nikdy nebývalo, jako bychom tyto záležitosti ještě rozhodnuté neměli. Netušíce nic nám vítaného, děkujeme již napřed pánům ministrům a jejich důvěrníkům za obdaření těchto pro nás záhubných díl. Protož především *žádáme sněmem zemským nám již zaručená práva a repraesentaci národa našeho důstojnou.*“ — —

Všecky vymoženosti Moravy, až na zrušení roboty a desátků, byly postupem doby kruté věrné zemi naší odňaty, souvislosť státního a ústavního práva markrabství opět násilně přetržena. Než mlýny Božské melou pomalu, jistě však. Dá snad přece Bůh a naše srdce junácké!

Poslední moravský sněm stavovský roku 1848.

Poslední moravský sněm stavovský r. 1848.

od 30. března do 13. května.

Složení sněmu stavovského.

ložení moravského zemského sněmu stavovského zakládalo se až do roku 1848. na obnoveném zřízení zemském císaře a krále Ferdinanda II. pro Moravu z roku 1628. Prvním stavem zemským ustanovilo toto obnovené zřízení stav duchovní či praelátský. Takového předního místa stavovského požívali praelátové moravští až do posledních let panování císařové a královė Marie Terezie. Jakmile však u vládu Moravy uvázal se císař Josef II., stala se v příčině té nemalá změna; byl totiž zrušením větší části klášterů, jichžto představení až po tu dobu k stavu praelátskému na Moravě příslušeli, počet členů tohoto stavu na sněmu zemském značně zmenšen, ano později stav praelátský rovněž s ostatními stavy zemskými po nějaký čas i docela přerušen a vyzdvižen, moravský sněm stavovský pak nesvolán.

V posledních letech panování Marie Terezie (1778-79) příslušely k stavu duchovnímu, zemským praelátům, na Moravě a zasedaly na sněmu zemském tyto osoby duchovní: Přední místo na sněmu zaujímal biskup olomoucký s delegáty tamní kapituly katedrální. Roku 1777. nebyla však olomoucká stolice biskupská osazena, pročež byla vrchní správa dioecese olomoucké při kapitule tamější. Papež Pius VI. bullou, danou dne 5. prosince 1777., obnovil bývalou metropoli moravskou, povýšiv dosavadní biskupství olomoucké na arcibiskupství a brněnské kolegiátní proboštství u sv. Petra na biskupství. Načež roku 1778. jmenován prvním arcibiskupem olomouckým Antonín Theodor hrabě *Colloredo-Walsee*, a prvním biskupem brněnským Matyáš hrabě *Chorinský* z Ledské.

Předních hodnostářů kapituly olomoucké, z nichž vysíláni delegáti ku sněmu moravskému, bylo tehda 13, samých to vysokých šlechticů, k nimž počítáni i probošt a praeláti koleg. kapituly brněnské. Kromě 13 dignitářů bylo tehda ještě 19 kanovníků při katedrálním chrámu olomouckém, samých to šlechticů. Po biskupu olomouckém a delegátech katedrální kapituly olomoucké seděli na sněmu moravském roku 1777. tito praeláti zemští: Opat cisterciátského kláštera na Velehradě, klášterů porta coeli a tišnovského, první mezi praeláty venkovskými; opat kláštera premonstrátského na předhradí olomouckém (na Hradišti); opat kláštera premonstrátského v Louce na Dyji u Znojma; opat cisterciátského kláštera ve Žďáře; probošt benediktinského kláštera v Rajhradě; opat kláštera premonstrátského

v Nové Říši; probošt řeholních kanovníků v Šternberce; probošt řádu křižovníků na Peltenberce u Znojma; probošt řeholních kanovníků sv. Augustina v Olomouci; převor kláštera kartuziánského v Královu Poli u Brna; převor kláštera kartuziánského v Olomouci; opat kláštera premonstrátského v Zabrdovicích u Brna a opat kanovníků řeholních sv. Augustina u sv. Tomáše v Brně.

Roku 1848. zasedali na sněmu moravském ze všech těchto praelátů zemských již jen arcibiskup olomoucký, biskup brněnský, dva delegáti kapituly olomoucké, praelátové rajhradský, novoříšský, svatotomský (na Starém Brně) a peltenberský, dva zástupcové kapituly brněnské a probošt mikulovský, zaujímajíce lavici první.

Na druhé lavici knížat zasedali knížata dle rodu a tajní radové, na třetí lavici hrabata a svobodní páni, na lavici čtvrté rytířové dle rodu. Všichni tito členové musili míti statky v zemských deskách zapsané, právo stavovské (inkolát), a musili do sněmu býti uvedeni. Členy moravského sněmu zemského a zároveň členy stavovského výboru zemského na základě důstojnosti byli též zemští oficíři: královský nejvyšší komoří zemský, kterážto důstojnosť r. 1817. sloučena s hodností praesidenta c. k. appelačního soudu v Brně, královský nejvyšší sudí zemský, královský podkomoří zemský, královský nejvyšší písař zemský a zemský purkrabí.

Konečně zastoupena byla na sněmu moravském královská města *Olomouc*, *Brno*, *Jihlava*, *Znojmo*, *Uher. Hradiště*, *Unčov a Kyjov*, z nichž každé vysílalo do sněmu dva zástupce, od magistrátu zvolené. Těmto zástupcům všech sedmi královských měst příslušel však toliko jeden hlas společný, jejž odevzdával první zástupce král. hlavního města Olomouce.

Předsedou a ředitelem sněmu byl hejtman zemský. Zastupoval ho, když byl zaneprázněn aneb když jeho místo nebylo obsazeno, jeden z nejvyšších oficírů zemských.

Zrušení a konec stavovské ústavy na Moravě.

Za bouří, jež byly zachvátily celou téměř Evropu, bouříce trůny a staré řády společenské, a jimiž stržena byla do víru a obecného zmatku i značná část držav habsburských, svoláno ke dni 30. března 1848. do Brna mimořádné shromáždění stavů moravských, jež téhož dne zahájil jako předseda a ředitel sněmu nejvyšší sudí zemský, Karel hrabě *Wolkenstein*. Dne 11. března 1848., když již na mnohých místech ze střech šlehaly plameny revoluce, sešli se totiž v Brně někteří tu přítomní členové stavů moravských, žádajíce nejvyššího kancléře státního knížete Metternicha ve Vídni, aby svolal mimořádnou schůzi stavů moravských, by za rozrušených a naléhavých poměrů časových panovníku vyjádřeny býti mohly loyalní city a prosby, ač vyskytnou-li se jaké. Praesidium dvorské kanceláře ve Vídni svolilo k tomu dekretem, daným dne 14. března; král. nejvyšší sudí zemský, Karel hrabě *Wolkenstein*, jmenován od císaře a krále náměstkem zemského hejtmana, a dne 30. března se shromáždil v Brně poslední stavovský sněm moravský, a to v sněmovně stavovské v dikasteriální budově (nynějším místodržitelství) vedle chrámu sv. Tomáše.

Uvedení noví členové stavů moravských.

Podavše průkazy, že vyhovují podmínkám zemské ústavy, uvedeni byli dle starých zvyků ještě do tohoto posledního sněmu stavovského za členy stavů panující Alois kníže *Liechtenstein*, Ludvík kníže *Lobkovic* (spoluvlastník panství fryšavského a jiných) a tajný rada Josef svobodný pán *Eichhoff*, kteří usedli na lavici knížat; komoří Rudolf hrabě *Vrbna* (majitel panství holešovského), Ondřej hrabě *Belrupt* (spoluvlastník manského statku všechovického a provodovického), Klement svobodný pán *Vorst-Gudenau*, Josef svobodný pán *Eichhoff*, Bedřich hrabě *Chorinský*, Rudolf hrabě *Kinský*, August hrabě *Sylva-Tarouca*, Karel svobodný pán *Badenfeld* a Josef svobodný pán *Baillou*, kteří usedli na lavici pánův, a Raimund

rytíř *Manner*, Petr rytíř *Chlumecký*, Josef rytíř *Stahl* a Arnošt rytíř *Badenfeld*, kteří usedli na lavici rytířů.

Jednání sněmovní započalo tím, že sněmu oznámen císařský patent, daný dne 15. března 1848., jímžto uděleny všem královstvím a zemím habsburským svoboda tisku, konstituce a národní garda. Tímtéž patentem přislíbena také konstituce „veškeré vlasti“ a svoláni ke 3. červenci — ne-li dříve — k poradě o konstituci poslanci všech stavovských sněmův a lombardsko-benátských kongregací. Zároveň sdělen sněmu nejvyšší reskript císařský, daný dne 18. března 1848., jímžto se císař a král vyjádřil v tato slova: „Jelikož My, jakož i Naši věrní stavové jsme se přesvědčili o tom, že také zřízení provinciálních (zemských) stavů, jejichž zachování a upevnění nepřestane býti předmětem Naší stálé péče, větším účastenstvím oněch Našich poddaných, jimž posud přikázán byl obmezený podíl v jednání stavů (sněmu zemského), mohou získati vzácně co do moudrosti, důvěry a váhy, odporučujeme tudíž věrným stavům, aby již tentokráte předmět tento podrobili zvláštnímu uvážení rychlému a Nám podali návrhy o tom, jakým způsobem by se *stavu měšťanskému* zjednati měl rozsáhlejší vliv na porady stavovské. Zároveň buďtež Nám předloženy přání a návrhy v příčině změny a opravy zřízení municipálního a obecního, času přiměřené.“ Konstituce, svoboda tisku, národní garda.

Předseda stavovského sněmu Karel hrabě *Wolkenstein* po té navrhl, aby sedm královských měst, která posud zastoupena byla na stavovském sněmu jen jedním hlasem, účastnila se jednání sedmi virilními hlasy, jak vlastně se to zakládá na zemské ústavě samé. Proti tomu se ozval Josef svob. pán *Eichhoff*, řka, že sedm hlasů není žádným přiměřeným zastoupením měšťanského stavu. Musí se dále jíti a více poskytnouti, neboť k ústupnosti svobodomyslným směrem nutká doba sama, nechtějí-li se stavové vystaviti v nebezpečí; neposkytnou-li však dobrovolně co nejvíce, že později bude žádáno mnohem více. K tomu podotknul Alois kníže *Liechtenstein*, že prozatím se může povoliti hlas jen tomu, kdo jest na sněmu, kdežto další rozšíření zastupitelstva, nemá-li opuštěna býti ústavní půda, ponecháno býti musí jednání sněmovnímu. Na to hned na první schůzi sněmovní *povolen každému ze sedmi královských měst na Moravě jeden virilní hlas.*

Toto nepatrné rozšíření lidového zastoupení na sněmu nemohlo ovšem nikterak měšťanskému stavu dostačovati; stavové moravští, kteří ho právě byli schválili, nebyli si velkou částí ještě jasně vědomi toho, že i Morava se rázem octla v době nové, v níž z nenadání mizí též starý řád ústavní a zapadá slunko stavovského zřízení. Rozšířené zastoupení stavu měšťanského.

Na tomtéž prvním sezení stavů moravských jednáno o zprávě moravského výboru zemského v příčině rozmnožení zástupců měšťanského stavu, jež shora uvedený reskript císařský stavům k uvážení odporučoval. Zemský výbor učinil odůvodněný návrh, aby tato nejvyšší proposice byla odevzdána čtvrtému stavu královských měst, jenž by, rozmnoživ se dle svého uznání osobami stavu měšťanského, sestavil komisi, která by svá přání a své návrhy v příčině zastoupení měšťanského stavu předložila sněmu k dalšímu uvážení a předložení císařské a královské sankci. O tom se rozpředlo delší rokování, v němž poslanec za král. hlavní město Brno Jan *Feifalik* slovy rozhodnými povznesl žádost, aby komise král. měst, sesílená osobami měšťanského stavu, se zabývala rozřešením otázky, jak lze okamžitě poskytnouti čtvrtému stavu rozšířené zastoupení na sněmu, neboť povolení sedmi hlasů král. městům, jichž bývalo mnohem více, nežli jest nyní zastoupeno na sněmu, nemožno považovati za rozšířené a času přiměřené zastoupení. To uznávají jak panovník tak stavové sami, osvědčujíce takto, že složení nynějšího

sněmu naprosto nedostačuje a že sněmu tak složenému nepřísluší ani rozhodování o záležitostech zemských. Jednání sněmu podrobeno jest kontrole veřejnosti, která nedostatečné zastoupení stavu měšťanského by považovati musila za pěstování zvláštních jen zájmů stavovských, což by za nynějších dob bouřlivých mohlo míti následky povážlivé. Proto budiž komisi král. měst vytknuta k rozřešení úloha, jak již na nynějším sněmu lze měšťanskému stavu zjednati širší vliv na jednání sněmovní. Nežli tato otázka se rozhodne, ať se zastaví veškeré porady o jiných podobných záležitostech, jako třeba o zastoupení stavu selského a nehabilitovaných (neusedlých ke statku) majitelů statků. Při této příležitosti hnul poprvé Leopold rytíř *Neuwall* též otázkou, aby *vysoké školy olomoucké* na sněmu byly *zastoupeny*.

Návrh zemského výboru i s dodatkem Feifalikovým schválen.

Ačkoli císařský reskript, daný dne 18. března 1848., sněmu moravskému jen odporučoval, aby tentokráte vzal v rychlou úvahu a návrhy učinil o tom, jak lze provésti rozšířené zastoupení stavu měšťanského a opravu municipálního a obecního zřízení, hnala doba neústupně stavy moravské mnohem dále. Budova stavovského zřízení ústavního, jak se byla prodlením doby i v zemích českých hlavně od sklonku XV. století počínajíc vyvinula a upevnila, s celou svou neurvalou osobivostí šlechty a později i vysokých hodnostářů církevních v zákonodárné moci a správě zemí, s častou svou vzdorovitostí naproti králům, jež důkladně ovšem potrestána a ušlapána, a se všemi krutými boji stavu městského za bezcenné téměř a skrovňounké účastenství v zákonodárné moci vlasti, vytrvala sice již jen jako stín zákonodárných sborův až do r. 1848., než rok tento překvapil budovu stavovského zřízení ve veškerých základech otřesenou a ku sesutí vyspělou.

I poslední moravský sněm stavovský musil chtěje nechtěje s touto hotovou událostí účtovati. Již na druhém sezení svém dne 31. března zabýval se sněm stavovský, stoje ovšem dle řčení jednotlivých svých členů na své právní půdě a na historických základech, otázkou *zastoupení stavu selského na sněmu.* Zemský výbor moravský učinil totiž návrh, aby selský stav v nové ústavě na sněmu byl zastoupen, a sice poslanci z usedlých sedláků ve venkovských obcích, a aby tato záležitosť odevzdána byla komisi pro opravu obecního zřízení, zvolené na první schůzi sněmovní, kterážto komise má sněmu předložiti přiměřené návrhy. Usneseno per acclamationem, aby nezastoupený posud selský stav na venkově byl na sněmích zastoupen, jakmile vyřízeny budou nejpotřebnější otázky předběžné, jakož aby tato záležitosť odevzdána byla komisi pro obecní zřízení. Na tomtéž druhém sezení sněmu k návrhu zemského výboru usneseno též, aby také byli zastoupeni na sněmu neusedlí ke statku či *nehabilitovaní majitelé statků*, zanešených v deskách zemských; i tato záležitosť odkázána komisi pro opravu obecního zřízení a zastoupení selského stavu. Tak moravský sněm stavovský položil ve dvou dnech první základy moderní ústavy zemské.

Zastoupení stavu selského na sněmu.

Neusedlí majitelé statků.

Již na čtvrtém sezení sněmu stavovského dne 14. dubna 1848. jednáno o návrhu komise sněmem ustanovené či vlastně poslanců královských měst v příčině prozatímného rozšířeného zastoupení měšťanského stavu na tomto již sněmu. Z důvodů návrhu tohoto vyjímáme následující: Nejvyšším patentem, daným dne 15. března 1848., a nejvyšším reskriptem císařským, daným dne 18. března téhož roku, odkázáni stavové na půdu základních zákonů. Mohou tudíž stavové, pohybujíce se na této půdě, pokud za schválení panovníka nenabude platnosti nový ústavní řád zemský, ke svému jednání připustiti jen ony městské korporace, které dle platné ústavy mají vlastnosť stavů. Nic však nevadí stavům, aby ona královská města, která požívají práva stavovského, jak se na sezení sněmovním dne 30. března

skutečně již bylo stalo, s větším ještě počtem hlasů přijali do svých porad. Stavové na schůzi své dne 31. března se vyslovili v zásadě pro příští zastoupení sedlákův a jiných majitelů statků na sněmu; na stejně velkodušné jednání činí nároky král. města pro nezastoupená dosud na sněmu města sesterská. Král. města nezastupují pouze zvláštní účely městských korporací, nýbrž též řemesla, obchod, průmysl a jiné ještě zájmy, které v státním životě jako veleznačné síly působí, svá sídla majíce jak v municipálních tak královských městech, kterážto poslední města se považují za přirozené obhájce prvějších potud, pokud municipální města nemohou ještě býti připuštěna do stavovského sněmu. Královská města nemohou se tudíž spokojiti ani se sedmi hlasy, nýbrž žádají za prozatímné zastoupení na sněmu alespoň třiceti hlasy, a sice za zastoupení Olomouce 5, Brna 10, Znojma 3, Jihlavy 5, Uher. Hradiště 2, Unčova 3 a Kyjova 2 hlasy. Toto rozšířené zastoupení král. měst nabudiž ihned platnosti jako prozatímné na tak dlouho, až také čtvrtý stav (měšťanský) bude zřízen konečným řádem ústavním, za kterýmžto účelem si král. města vyhražují co nejrychlejší podání návrhů. Rozšířené zastoupení král. měst na sněmu moravském nemůže a nemá také praejudikovati nikterak budoucnosti municipálních a jiných měst, jejichžto nároky a příští práva zastupitelská výslovně se vyhražují. Do výborů sněmovních buďtež příště vysíláni poslanci tří vrchních stavů jednou, druhou pak polovicí poslanci král. měst, kteroužto druhou polovici zvolí si poslanci král. měst sami.

Zastoupení král. měst na sněmu třiceti hlasy.

Kurie tří vyšších stavů (praelátského, panského a rytířského) na sněmu moravském zvláštním vyjádřením vydaly svůj souhlas s prozatímným zastoupením král. měst třiceti hlasy na sněmu a s navrženým způsobem sestavení komisí sněmovních. Co do obesílání schůzí sněmovních a hlasování platí prý také pro těchto třicet virilních hlasů pravidla, daná dne 23. listopadu 1703. císařem a králem Leopoldem I.

Ředitel sněmu hrabě *Wolkenstein* na to prohlásil, že následkem tohoto smluveného provisoria, o němž byla již podána zpráva ministeriu vnitřních záležitostí, *poslanci královských měst s 30 virilními hlasy již zaujali svá místa na sněmu.* Byli to poslanci tito: za *Olomouc* B. Szabel, Fr. Rupprecht, Jan Höchsmann, Jan Faschank a Dr. Reim; za *Brno* Jakub Lössel, L. Pemsel, Bedřich Kurzweil, Leopold Haupt, K. Offermann, K. Winiker, Alex. Herlth, Fr. Bobrovský, V. Černý a Jan Findeys; za *Znojmo* A. Glasner, Jan Elsinger a A. Buchberger; za *Jihlavu* J. Streit, Jan Vaníček, Ig. Allé, Ig. Rosswurm a Jan Rechberger; za *Uher. Hradiště* Jan Tast a JUDr. Alois Pražák; za *Unčov* Ferd. Koller, Frant. Roller a Josef Kunz; za *Kyjov* Fl. Schuppler a Al. Tomasi.

Zastoupení vysokých škol olomouckých na sněmu.

Na tomtéž čtvrtém sezení sněmu k návrhu poslance B. Szabela stalo se jednohlasné usnesení sněmovní, *aby na příštích sněmích moravských zastoupena byla c. k. universita olomoucká*, a zároveň uloženo výboru sněmovnímu, aby o způsobu tohoto zastoupení podal sněmu návrhy.

Rozšířenému 24člennému výboru sněmovnímu, zvolenému dne 3. dubna, odkázán mimo jiné záležitosti ústavní také všeobecný odůvodněný návrh Petra rytíře Chlumeckého v příčině zřízení příštího sněmu moravského.

Nové zřízení zemského sněmu v markrabství moravském.

Nadešel den, jenž v ústavních dějinách vlasti naší má význam opravdu světodějinný. Privilegovaní dosud stavové zemští, kteří jako ústavní instituce cizá oproti vrozené lásce lidu slovanského k rovnosti všech členů národa a oproti nejstarším tradicím praobyvatelů Moravy po celá století repraesentovali výhradně celou zem ve všech mocích, změnili rázem, donuceni byvše k tomu živelní silou dob neobyčejných, celou povahu zastupitelstva zemského. Nové zřízení zemského sněmu moravského událo se na Moravě cestou pokroku a opravy, bez násilných převratův

a revoluce, na historické právní půdě zemské. Organický tento vývin ústavního práva na Moravě, nové zřízení sněmu zemského totiž, jak se byl na něm r. 1848. snesl zákonným způsobem poslední moravský sněm stavovský, dosáhlo sankce panovníkovy, bylo provedeno a tvoří dosud platný základní zákon ústavní Moravy. Prozatímnosť zřízení zemského sněmu moravského, stavy moravskými na schůzi dne 27. dubna 1848. usneseného a dne 10. května téhož roku potvrzeného, měla a má podnes jen smysl ten, že zřízení sněmu může býti nahraženo jen novými základními zákony ústavními, jichž sdělání bylo též uloženo příštímu moravskému sněmu ústavodárnému, panovníkem schválenými, nikdy však oktrojírkou čili násilným porušením práva.

Na šestém již sezení stavovského sněmu moravského dne 27. dubna 1848. podával zpravodaj druhého oddělení velkého sněmovního výboru, Egbert hrabě *Belcredi*, zprávu o časovém *zřízení zemského sněmu*, „zastupitelstva to lidu, jež by zahrnovalo v sobě veškeré zájmy zemské a jež by spočívalo na nejširších co možná základech volebního práva a volitelnosti.“ Sněm ihned v jednom tomto sezení celý tento základní zákon platně vyřídil.

Uváděje zprávu svou, sdělil napřed hrabě Belcredi sněmu celým obsahem žádosť repraesentačního výboru král. hlavního města Brna, moravským stavům svědčící, aby žádosti přiložený návrh v příčině zřízení lidového sněmu zemského příznivě přijali a vyřídili, zasloužívše si takto krásného názvu otců vlasti. Přiložená osnova zákona o znovuzřízení moravského sněmu zemského, za něž horoval repraesentační výbor král. hlavního města Brna, odnášela se některými svými body, hlavně co se týkalo virilních hlasův a ustanovení volebního práva v městech a venkovských obcích, těsně ke kabinetnímu listu císaře a krále Ferdinanda V., danému dne 8. dubna 1848., jímžto obšírným způsobem vyřízena opětovaná žádosť Pražanů.

Velký sněmovní výbor — jak odůvodňoval hrabě Belcredi jeho návrhy — vynasnažoval se co nejvíce, aby, ohled maje na časové opravy nutné, do všech poměrů hluboko sahající, navrhl organický způsob příštího zastoupení veškerých zájmů zemských, jenž by si zároveň všímal všech poměrů; než potřebných k tomu základů co do počtu obyvatelstva a poměrů majetkových i berních bylo lze jen v delší době získati, kdežto jedna událosť stihá druhou a potřeba dne velí, povolati v život zákony, které by naproti těkavému mínění veřejnému a naproti bezcílným a nejasným přáním a nadějím postavily skutečnosť, a které by toku myšlenek, přes břehy se valícímu, ustanovily směr a řečiště. Sněmovní výbor musil tudíž účtovati hlavně s váhou politických událostí. Dolní Rakousy již byly uveřejnily plán o znovuzřízení svého sněmu, kdežto císař a král následkem žádosti Pražanů již byl schválil na nejširších základech zemský sněm pro království české. Proto Morava, jež položena jest mezi obě země tyto, má rozsáhlého sboru zastupitelského tím nutněji zapotřebí, čím více z prodlévání hrozí nespokojenosť a nebezpečí pro veřejný klid. Aby tudíž hrozící nebezpečí bylo uvarováno, předstoupil sněmovní výbor před sněm s návrhy na prozatímné zřízení sněmu zemského.

Základy zřízení sněmu zemského v markrabství moravském. Příloha I.

Článek první, sněmem jednohlasně schválený, základů prozatímného zřízení zemského sněmu ustanovuje provisorium jeho na tak dlouho, až říšský sněm se usnese na zřízení zemském, jež mu nový sněm moravský předloží. Z rokování o tomto článku vyšla na jevo překvapující až neznalosť stěžejné zásady platného práva ústavního, vedle níž jen sněm sám s panovníkem může měniti zřízení sněmu, kdežto nějaký cizí, na základě oktrojírky sehnaný říšský sněm nebyl žádným ustanovením platného státního a ústavního práva našeho odůvodněn a ku schvalování zemské ústavy oprávněn, nepřišod ostatně ani r. 1848—49. k tomu, aby zemská

zřízení schvaloval, měnil neb zavrhoval. Jen zmatek v právních pojmech té doby panující a dlouho již trvající nepřirozený tlak centralistické myšlenky státní ve Vídni dovedly stlačiti i celý sněm pod úroveň vědomí ústavní svébytnosti Moravy, jejíž sněm jedině byl oprávněn k tomu, aby z vůle vlastní odstupoval část své právomoci nějakému společnému všem zemím sboru zastupitelskému.

Kníže *Liechtenstein* v rokování se vyslovil proti tomu, aby i tyto základy zřízení sněmovního naznačeny byly jako prozatímné, neboť jest to za několik dní již třetí provisorium, přeje si zároveň, aby nový sněm byl ustanoven ústavodárným. Dr. *Stella* (za král. hlavní město Brno) již tento stavovský sněm nazval ústavodárným, kdežto dr. *Mandelblüh* (za král. hlavní město Olomouc) se odvolával na čerstvě pečenou, oktrojovanou ústavu z 25. dubna 1848., jejížto § 54. ponechával zemským sněmům zřízení a působnosť, pokud oktrojovaná ústava říšská neobsahuje změny, kdežto již dle příštího § 55. mělo býti úlohou prvního sněmu říšského, aby zkoušel a oceňoval zemské ústavy, sněmy mu předložené. Ať prý se — dle dr. Mandelblüha — již nyní ustanoví, aby příští sněm o návrzích na znovuzřízení sněmů zemských se radil a svá usnesení říšskému sněmu předložil. Poslanec *Szabel* (za král. hl. město Olomouc) zase hájil náhled, že nynější sněm stavovský jest provisorním, kdežto příští sněm bude ústavodárným. Sněmům má býti ponecháno řízení zemských záležitostí vnitřních, proto bylo Szabelovi dle vlastních slov věcí nepochopitelnou, aby se pracovalo ku schvalování zemských ústav říšským sněmem. Poslanec *Feifalik* (za král. hlav. město Brno) podal výklad, proč základy zřízení sněmovního nazvány prozatímnými: sněmovní výbor proto prý zvolil uvedené slovo, aby tím dal na jevo, že návrhy sněmu předložené neznamenají nic trvalého, neboť nový sněm zemský může a bude také jich měniti. Kdežto ale v těchto příčinách velký výbor sněmovní pouze navrhoval, aby prozatímnosť nového zřízení sněmovního platila jen tak dlouho, až říšský sněm zákony, jež od sebe vydá, a konečným ustanovením o působnosti zemského sněmu změnu učiní nutnou, učiněno na sněmu jednohlasné usnesení, aby prozatímně platilo nové zřízení zemského sněmu tak dlouho, až říšský sněm se usnese o přiměřených času proměnách zřízení zemského, kteréž mu nový sněm zemský předloží, a až se pak dle toho usnesení svolá definitivně zřízený sněm zemský. Stalo se tak na základě kombinovaného návrhu poslanců Dr. *Aloisa Pražáka* (za král. město Uher. Hradiště) a *Feifalika*.

Virilní hlasy velkostatkářů na sněmu.

Co do složení moravského sněmu usneseno, aby sněm se skládal z *poslanců velkostatků*, *měst*, *venkovských obcí a olomouckých vysokých škol*, a sice v jednó jen sněmovně spojených.

Každý držitel po meči jednoho neb více v desky vložených panství neb statků má *na sněmu hlas virilní*, virilista pak musí býti rakouským státním občanem, svéprávným, zachovalým a plnoletým. V rokování o zastoupení velkostatku na sněmu dorážel prudce poslanec *Szabel* na to, aby ihned, jak se stalo s městy a venkovskými obcemi, také pro velkostatek byl zaveden census. Má velkostatek neobmezeně býti zastoupen na sněmu? Jedná prý se o zamezení nedokonalého, jednostranného zastupitelstva. Byl-li ustanoven census pro občanské živly v městech a venkovských obcích, proč se tak neděje také směrem třetím? Poslanec Dr. *Alois Pražák* chlácholil Szabela, že jest věcí přirozenou, aby zastoupení velkostatku bylo podrobeno censu, a příští ustavující či ústavodárný sněm že musí také pro velkostatky ustanoviti census; kdežto kníže *Liechtenstein* poznamenal, že leckterý z velkostatkářů platí větší daň nežli celá města, poslance na sněm vysílající, aniž by velkostatkáři na mysl přicházelo, žádati za větší počet hlasů. Emanuel hrabě *Dubský* konečně upozorňoval na okolnosť, že počet velkostatkářů jest ustanoven a omezen

deskami zemskými a manskými, že počet tento nikdy nemůže býti rozmnožen, za to ale tím zmenšen, když několik statků se spojí v jedné osobě. Sněm pak přes návrhy Szabelovy přešel k dennímu pořádku.

Virilní hlasy oficírů zemských.

Výjimkou zůstali na dobu provisoria oficíři zemští (nejvyšší úředníci zemští, královští a stavovští) ve svých právech co do hlasu a místa na sněmu.

Poslanci měst.

Každému *královskému městu* přiřknut *jeden poslanec*, má-li však více obyvatelů nežli 3000, tolik poslanců, kolikráte počet obyvatelů se dá 3000 děliti. *Města venkovská* s 3000 obyvatelů vysílají po jednom, mají-li ale svůj vlastní magistrát a méně než 3000 obyvatelů, vždy dvě dohromady po jednom poslanci na sněm. Divisor 3000 platí ostatně též pro města venkovská, jež mají více než 3000 obyvatelů, byťby i neměla vlastní právomocnosti.

Poslanec Ignát *Streit* (za král. město Jihlavu), nežli hořejší se stalo usnesení, navrhl, aby přestal každý rozdíl mezi královskými a jinými městy. Každé královské město prý beztoho, poněvadž má statek v deskách zemských zanešený, volí jednoho poslance, a konstituce (oktrojovaná) z 25. dubna vyřkla plnou právní rovnosť, tudíž i zrušení každékoliv aristokracie, i té, jež posud příslušela královským městům. Pojem královského města nemá prý nyní na Moravě, jež svou svézákonnosť jako markrabství naproti království českému byla vyjádřila, žádného smyslu.

Streitovi přizvukoval poslanec *Szabel*, dokládaje, že nemá býti žádného rozdílu více mezi městy, neboť není žádného královského měšťanstva více, nýbrž jen obecného. Královská města Uher. Hradiště a Kyjov však ať podrží prozatím hlasy či poslance! Proti Streitovi ozvali se četní poslanci, tak Dr. *Stella*, odvolávaje se na prastarý, ústavní rozdíl a na staré právo královských měst; Dr. Alois *Pražák*, ohražuje se proti každé změně návrhu sněmovního výboru a háje staré ústavní právo královských měst, k jehož zrušení není sněm oprávněn; Albert rytíř *Neuwall* dokládaje, že stavové moravští, prohlásivše zásadu, že stavovství není při osobě, nýbrž při statku, se vzdali dobrovolně práva vůči zájmům přítomnosti, kdežto královská města nesvolila ku zrušení názvu královských, a proto o jednostranném zrušení nemůže býti ani řeči; poslanec *Feifalik* a jiní ještě. Návrh Streitův padl 58 proti 6 hlasům.

I při rokování o censu venkovských měst vystoupil poslanec *Szabel* proti návrhům sněmovního výboru, broje proti počtu poslanců četně obydlených hlavních měst, postupujícímu s počtem obyvatelstva (censem), a žádaje pro král. hlavní město Brno jen 10, ne 15 poslanců za 45.000 obyvatelů. (Polovice těchto obyvatelů bydlela v předměstích brněnských.) Důkladně vyvrátil Szabela brněnský poslanec *Feifalik*, poukazuje hlavně na potravní, výdělkovou, domovní třídní a domovní činžovní daň, z nížto, jak byl její výnos r. 1847. na celé Moravě, platilo Brno samo šestinu, sedminu, třetinu a pětinu, a konče svou obhajovací řeč Brna takto: „Město Brno již dříve za dobrých i zlých dnů osvědčilo svou věrnou oddanosť panovníku a vlasti, vstoupivši i za nynějších bouří na dráhu svobody s klidem a rozmyslem, uznání hodným. Nejlepším toho důkazem jest shromáždění stavovského sněmu moravského, jež právě tu jedná o nejdůležitějších a nejpalčivějších otázkách doby přítomné se zákonným řádem, jenž v žádném jiném rakouském hlavním městě zemském nebyl tak šťastně udržen, jako v Brně.“ Poslance Feifalika účinně podporovali poslanci a členové stavů Dr. *Stella*, rytíř *Laminet*, Dr. Alois *Pražák*, Vladimír hrabě *Mitrovský*, Emanuel hrabě *Dubský*, rytíř *Baratta*, kníže *Liechtenstein* a svobodný pán *Schell*. Pro návrh Szabelův, aby Brno mělo jen 10 poslanců, vyslovilo se jen 5, proti němu 58 hlasů.

Dále bylo sněmem usneseno, aby *olomoucké školy vysoké zastupovalo 5 poslanců*, a to rektor a poslanec každé z tří fakult a lékařsko-chirurgického oddělení. Poslední čtyři poslanci musejí býti professoři neb na doktory povýšení členové fakulty.

Poslanci vysokých škol olomouckých.

Nežli se stalo toto usnesení, odbylo se zajímavé rokování, z něhož vyšlo na jevo, že členové fakult universitních dovedou hájiti své výsady zrovna tak rozhodně jako zástupci královských měst a stavové moravští, z nichžto tito poslední ovšem nemusili vášnivě se oháněti mečem, poněvadž celá oprava složení zemského sněmu se dála na jejich právní půdě, která nám nejen zjednala nepřetržitosť ústavního práva na Moravě, nýbrž i virilní hlasy na sněmu moravském všem třem vyšším stavům na Moravě.

Na to přešel sněm k usnesení *o zastoupení venkovských obcí na sněmu*. Jednohlasně, beze slůvka poznámky schváleno, aby ve venkovských obcích na Moravě *za 15.000 obyvatelů se volil jeden poslanec na sněm*, ovšem že s vyloučením obyvatelů měst již zvláště zastoupených. Volba poslanců ve venkovských obcích děje se podle děkanství.

Poslanci venkovských obcí.

Způsob volby jak v městech tak ve venkovských obcích ustanoven nepřímý; v *městech* určen na každých 200 obyvatelů jeden *volitel*, *v obcích venkovských* (okresích děkanských) volil se na každých 300 obyvatelů jeden *volitel*. C. k. krajským úřadům uloženo, aby volbu, ale jen v obcích venkovských, řídily a místo volby poslance ustanovily.

Nepřímá volba.

Voličem mohl býti každý občan rakouský, fysicky plnoletý, svéprávný, zachovalý, samostatný (vyloučeni z práva volebního čeledínové, dělníci v továrnách, tovaryši a učedníci, jakož i osoby almužnu požívající), nejméně rok ve volebním okresu usedlý. Zvláštní kvalifikace voliče určena tím, aby platil buď daň přímou neb se vykázal stálým ročním příjmem 200 zlatých stříbra; bez censu zařaděni mezi voliče členové obecního výboru, představení a správcové ústavů dobročinných, farní duchovní *všech vyznání* a veřejní učitelé a doktoři všech fakult.

Volební právo v městech a obcích venkovských.

Za *poslance* mohl býti *zvolen* jen ten, kdo sám byl voličem na Moravě vůbec, plných 30 roků starým. K tomuto ustanovení navrhl kníže *Liechtenstein* a hájil také vytrvale svůj návrh, aby za poslance mohl býti zvolen každý, kdo jest 24 roků starým. U velkostatkářů — dovozoval kníže Liechtenstein — schválen 24. rok za normální stáří, proč nemáme zůstati věrní této zásadě, proč chceme jinde obmezovati volitelnosť? Vzdělaný 24letý muž jest také tou měrou politicky zralým, aby se mohl účastniti jednání o záležitostech své země. Knížete Liechtensteina podporovali v tom praelát rytíř *Hollé*, rytíř *Laminet* a Štěpán rytíř *Holle*, proti návrhu harcovali Albert rytíř *Neuwall*, poslanec *Szabel* a Dr. *Stella*. Návrh knížete Lichtensteina padl 37 proti 23 hlasům.

Volitelnosť.

K tomuto zřízení moravského sněmu zemského připojeno ještě — na základě jednohlasného snesení sněmu dne 28. dubna — ustanovení, že poslanec nesmí přijímati *instrukcí* k jednání sněmovnímu ani od voličů ani od koho jiného.

Schválené posledním stavovským sněmem moravským zřízení sněmu zemského tvoří vlastně celkem jen volební řád, *první to zemský volební řád na Moravě* vůbec, jenž vyšel z jednání zákonného zastupitelstva zemského. Tímto novým řádem volebním vyvráceno z kořene po dlouhé věky trvající složení sněmu, stavovská ústava na Moravě zrušena bez násilného převratu navždy, nový sněm moravský, jenž se za měsíc v Brně na základě nového řádu sešel, choval ve svém středu vedle virilistů velkostatkářských skoro tři čtvrtiny volených poslanců lidu, nazýván byv bez všeliké příhany sněmem selským. Zemské zřízení či řád zemský, ustanovující právomoc sněmu moravského, souhrn to četných základních zákonův a

platných řádův a zvyků, nebylo posledním stavovským sněmem moravským nikterak změněno neb porušeno, veškerá práva zemská přešla celým obsahem svým na nový, moderní sněm moravský, jenž nepochybně a právoplatně vešel v jich užívání a majetek jmenem svézákonného a samosprávného markrabství.

Když dne 27. dubna 1848. nové zřízení sněmu moravského stavovským sněmem bylo již platně vyřízeno a schváleno, namítal Emanuel hrabě *Dubský*, že okamžité svolání nového sněmu nebude možným, poněvadž prý říšský sněm má teprv předsevzíti změny zemských ústav. Na to mu odpověděl poslanec *Szabel*, že považuje co nejrychlejší svolání nového sněmu moravského za nutné a potřebné, aby na něm vyřízeny byly nejnutnější záležitosti doby. Josef svob. pán *Eichhoff* se vyjádřil správně ve smysl ten, že dnešní snesení sněmovní musejí býti, nežli budou provedena, předložena sankci císaře a krále, načež pak po obdržené sankci může se přikročiti ku svolání sněmu. Hrabě *Stockau* upozornil na to, že na společné poradě vyslanců stavů ze všech zemí ve Vídni (dne 10. dubna) byli žádali vyslanci tyrolští ministra vnitřních záležitostí za písemné svolení, aby tyrolský sněm byl svolán. Ministr prý jim odpověděl, že mu za příčinou nutných prací nelze teprv vykonati jednání a písemné povolení; za to ale ujistil vyslance tyrolské, že každé rozšíření zemských sněmů, jež tyto provedou samy, bude vládou vděčně přijato. Kníže *Liechtenstein* měl za to, že ministerstvo jest oprávněno, pokud se nesešel říšský sněm, dáti prozatímnou sankci novému zřízení sněmu zemského. Ihned na to ale pravil kníže Liechtenstein: „I v tom dejme příklad zákonného řádu, zjednavše si schválení císaře.“

Svobodný pán *Schell* konečně navrhl, aby *novému zřízení sněmu zemského byla co nejrychleji zjednána sankce Jeho Veličenstva;* sněm pak jednohlasně tento návrh schválil, doloživ k tomu, že odůvodní ministerstvu tuto prosbu jako neobyčejně nutnou.

Pořádek volení poslanců ku sněmu moravskému. Příloha II.

Zároveň usneseno jednohlasně, aby velký sněmovní výbor jmenem stavovského sněmu vykonal všechny přípravné práce ku svolání nového sněmu, jakmile dojde nejvyšší sankce, hlavně aby vypracoval a vydal nutný pořádek volení poslanců, poučení voličů a jednací řád sněmovní, a vůbec všecko zařídil, čeho k novým volbám zapotřebí. Snesení toto také sněmovním výborem v čas vykonáno.

Sankce sněmovních snesení.

Na osmém a zároveň posledním sezení stavovského sněmu moravského dne 13. května 1848. podával Egbert hrabě *Belcredi* zprávu o *nejvyšší sankci*, *udělené znovuzřízení moravského sněmu zemského*, totiž osnově zákona z usnesení stavovského sněmu zemského dne 27. dubna předložené, sděliv se sněmem dotýčný ministerský výměr, svědčící zemskému praesidiu či zemské vládě v Brně. Výměrem tímto ministra vnitřních záležitostí, daným dne 10. května 1848. čís. 1672. a sděleným ředitelství sněmu přípisem zemského praesidia, daným dne 13. května pod čís. 2681, oznámeno ředitelství sněmu, že *základy* navržených *oprav moravského sněmu zemského*, ministru dne 27. dubna z usnesení moravských stavů zemských předložené, *byly schváleny* s výslovným ustanovením, že zřízení toto v platnosti zůstane jen až do konečného rozhodnutí na říšském sněmu.

Napadá tu každému, že ministerstvo ve svém výměru vyhnulo se slovům nejvyšší nebo císařská sankce, za niž moravský sněm stavovský výslovně byl žádal, ana k platnosti byť i prozatímné zákona zemského byla nevyhnutelná potřeba sankce císařovy a královy, již vymoci bylo ministerstvo povinno, samo však uděliti nemohlo a nesmělo. Než tento nedostatek lze si vysvětliti jednak snad okamžitou neznalostí staré praxe ústavní, jednak snad úskočným jednáním ministerstva, jež plnou hlavu majíc záměrů na centralistické upravení ústavy pro celé Rakousko, nechávalo si

i při schvalování snesení sněmovních zadní dvířka otevřená. S ustanovením ministerského výměru, že nové zřízení sněmu moravského má zůstati v platnosti jen až do konečného rozhodnutí říšského sněmu, zahrála si ironie osudu zvláštní hru. Poslední moravský sněm stavovský nemohl se dost a dosti nadovolávati říšského sněmu, aby tento rozhodoval neprávem o zemské ústavě pro Moravu, a nedovedl se ani zpamatovati na nějaké právní ohražení proti oktrojované ústavě říšské, ponechav i v novém zřízení sněmu zemského, předloženém k císařské sankci, konečné rozhodnutí říšskému sněmu, a vláda vídeňská ráda přijala toto nabídnutí. Za šest dní ale na to, dne 16. května, vzala vláda svou oktrojovanou ústavu z 25. dubna velkou částí nazpět; říšský sněm se nikdy nedostal k tomu, aby o zemské ústavě pro Moravu rozhodoval. Na základě nového zřízení moravského sněmu zemského, dne 10. května schváleného, sešel se ještě v květnu 1848. nový sněm moravský, který rokoval nepřetržitě až do r. 1849., a v odpor brané, podmiňované, prozatímné znovuzřízení sněmu moravského z r. 1848. nepozbylo vlastně do dneška právní platnosti.

Vicepraesident zemského gubernia hrabě *Lažanský*, sděluje s ředitelstvím sněmu sankci nového zřízení moravského sněmu zemského, oznámil též stavovskému sněmu moravskému, že mu bylo nařízeno, aby pánům stavům jen naznačil, nedali-li by přednosť tomu, aby počet poslanců „poddanské třídy“ (z venkovských obcí) ustanovil se na základě 20.000, a ne15.000 obyvatelů, neboť nemá býti počet poslanců z této třídy zvětšen „přes někdejší poměr.“ Zároveň zjevil ministr vnitřních záležitostí stavům moravským, aby při sdělávání řádu volení do zemského sněmu se přidržovali prozatímného řádu volení do říšského sněmu, jenž právě byl oktrojován.

Dr. *Mandelblüh* ohradil se proti každékoliv nové změně právě schválených základů zřízení zemského sněmu a hotového již řádu volení, an sněm usnášeje se na nich, měl ohled na zvláštní poměry zemské, na přání a veřejné mínění; na druhé straně však nanejvýš nutnou jest prý věcí, aby sněm co nejdříve byl svolán a volby k němu bez prodlení byly zařízeny, což by se nemohlo státi, kdyby zřízení zemského sněmu a řád volení musily znova býti posuzovány. K dr. Mandelblühovi se připojil Hugo kníže *Salm*, poněvadž ministerstvo nemá pražádných důvodů pro změny, jež navrhuje; dále členové stavův a poslanci svob. pán *Schell*, dr. Alois *Pražák*, rytíř *Baratta*, Egbert hrabě *Belcredi*, dr. *Stella*, *Faschank* a *Feifalik*. K návrhu hraběte Belcrediho se sněm jednohlasně usnesl na tom, aby sněm setrval na svých sneseních v příčině zastoupení, a aby volby na nový, ústavodárný sněm zemský byly co nejdříve vypsány. Tím vláda vídeňská s nevčasnými návrhy svými rozhodně odmítnuta.

Vedle hlavního předmětu, znovuzřízení moravského sněmu, projednal poslední stavovský sněm v Brně na osmi jen schůzích svých ještě i jiné záležitosti důležité.

Společné porady stavů ve Vídni.

Dolnorakouský maršálek zemský hrabě Montecuccoli vyzval stavy moravské, aby vyslali čtyři své členy k předběžným poradám tak nazvaného ústředního výboru ze všech zemí, jež vyzvání toho uposlechnou. Tyto porady konati se měly dne 10. dubna ve Vídni za tím účelem, aby o rozšíření stavovských ústav a o opravě municipálního a obecního zřízení, jak odporučoval nejvyšší reskript, daný dne 15. března 1848, mohly býti předloženy sněmům zemským návrhy k důkladnému, jednotnému a rychlému vyřízení. Moravský sněm stavovský na druhém sezení svém dne 31. března se usnesl na tom, že vyšle do Vídně ku společným poradám stavů, nikoliv však ústředního výboru, čtyři zpravodajské jednatele či agenty, jimž mají býti diety a cestovné nahraženy z domestikálního fondu. Za zpravodaje či agenty zvoleni hrabě *Stockau*, Albert rytíř *Neuwall*, dr. *Stella* a dr. *Mandelblüh*.

Společné tyto porady vyslanců stavovských ve Vídni neměly skoro nižádného výsledku; moravští stavové si pomohli sami.

Záloha a podpory.

Na druhém sezení schválili též moravští stavové usnesení moravského zemského výboru ze 16. března, aby výpomocné pokladně zřízené právě v Brně, by obchody nevázly, se poskytlo 50.000 zl. konv. mince zálohy, polévkovému spolku v Brně 1000 zl. k. m. podpory na stravování chudých a 5000 zl. podpory pro nezaměstnané dělníky továrnické a řemeslníky, jakož i 5000 zl. podpory obyvatelům moravsko-uherského pohoří a těšínského kraje ve Slezsku, následkem neúrody a nedostatku potravy v největší bídu upadlým.

Výpomocná pokladna v Brně.

Následkem událostí vídeňských podroben totiž oběh peněžní mezi Brnem a Vídní mnohým obtížím. Aby menší podnikatelé byli s to, v započatých dílech pokračovati, a dělníkům možnosť podána byla, vydělati si co k výživě potřebují, aby pak tím všeliké váznutí v obchodu a průmyslu pokud možná bylo odstraněno, zřízena v Brně výpomocná pokladna, která po čas tohoto váznutí oběhu peněžního směnky až do výše 400 zl. za 5 až 6% vyplácela a na zboží až do dvou třetin ceny půjčovala. Fond k tomu byl sehnán podporou sněmu a upisováním. Písárna pokladny otevřena dnem 17. března v šermířském sále moravské akademie stavovské v domě městské váhy na Velkém náměstí, kde později v létech šedesátých měl své místnosti Český (tehdáž ještě slovanský) spolek čtenářský. Budova tato i s kostelíkem, hlavní stráží vojenskou a četnými krámky uprostřed řečeného náměstí stojící, byla v létech sedmdesátých zbořena. Prohlášení veřejné o zřízení výpomocné pokladny podepsáno bylo Leopoldem hrabětem *Lažanským*, vicepresidentem c. k. moravsko-slezského gubernia, Josefem rytířem *Laminetem*, Theodorem *Bauerem*, Leopoldem *Hauptem* a Janem *Herringem* v Brně.

Filiálka národní banky v Brně.

Na druhém sezení stavovského sněmu moravského dne 31. března usneseno jednohlasně, vyslati do Vídně k ministru vnitřních záležitostí deputaci ze svého středu, rozmnoženou osobami stavu obchodního a průmyslového, která by žádala za bezodkladné zřízení filiálky národní banky v Brně s rozšířením působnosti na celou zem. Mezitím ale ať poskytne buď státní správa nebo národní banka zemi přiměřenou zálohu na okamžitou podporu a udržení obchodu, průmyslu a řemesel. Za příčinou bouřlivých událostí ztenčila totiž národní banka úvěr vídeňským bankéřům, kdož zase odňali úplně úvěr, jejž dříve zemím poskytovali. Následkem toho nedocházely žádné peníze z Vídně do Moravy, kdežto hotové peníze z Moravy se valiti musily do Vídně, jejížto bankéři stáli neuprosně na placení hotovými. Musily tudíž co nejrychleji nové peněžné prameny býti otevřeny.

Dle ministeriálního dopisu z 1. května 1848., sděleného sněmu, uzavřela národní banka s vyslanci továrníkův a obchodníků brněnských smlouvu na šest měsíců v příčině zřízení diskontní pokladny v Brně, a již také byli za ředitele této pokladny ustanoveni Jan *Gastl*, Leopold *Haupt*, Jan *Herring* a Karel *Offermann* z Brna. Ministerium financí sdělilo také se sněmem, že ředitelstvo banky národní zařídí definitivně filiálku svou v Brně. Za tou příčinou předložena deputovaným brněnských továrníkův a obchodníkův ustanovení, platná pro filiálku národní banky v Praze, aby je prozkoumali. Načež ve vhodný okamžik zřídí ředitelstvo banky národní v Brně pobočni ústav eskontní.

Stálý velký výbor sněmovní.

Na třetí schůzi sněmovní dne 3. dubna schválen návrh poslanců král. města Olomouce, aby byl zvolen stálý velký výbor sněmovní 24 členný, jenž by se radil o všech předmětech, které se vyskytnou z návalu doby a událostí a které souvisí s konstitučním státním životem mocnářství a markrabství moravského, vyjímajíc zastoupení stavu měšťanského a zřízení municipální, kurii měst již přikázané, a potřebné

předlohy pro sněm vypracoval. Do velkého výboru sněmovního zvoleni: Praelát svatotomský Cyrill *Napp*, Vojtěch svob. pán *Widmann*, Hugo kníže *Salm*, hrabě *Stockau*, Emanuel hrabě *Dubský*, praelát rytíř *Holle*, Egbert hrabě *Belcredi*, rytíř *Laminét*, svob. pán *Dalberg*, hrabě *Schaafgotsche*, Karel rytíř *Vojkovský*, svob. pán *Schell*, pak poslanci královských měst Jan *Feifalik* z Brna, Dr. *Stella* z Brna, Dr. *Mandelblüh* z Olomouce, purkmistr z Kyjova Leopold *Till*, purkmistr šlechtic *Manner* ze Znojma, magistrátní rada *Tast* z Uher. Hradiště, purkmistr Ferdinand *Koller* z Unčova, Baltazar *Szabel* z Olomouce, magistrátní rada Ignát *Streit* z Jihlavy, Matyáš *Elsinger* ze Znojma, Dr. Alois *Pražák* z Uher. Hradiště a Leopold *Haupt* z Brna. Ředitel sněmu hrabě *Wolkenstein* ustanoven předsedou výboru.

Záloha 500.000 zl. národní banky.

Následkem žádosti stavovského sněmu moravského, přednesené zvláštní deputací, povolila národní banka moravskému sněmu stavovskému na podporu průmyslu a řemesel zálohu 500.000 zl. k. m. Ministr vnitřních záležitostí *Pillersdorf* — spojené kanceláře dvorské právě již nebylo — již napřed schválil tuto půjčku moravských stavů, stavovský sněm pak tak učinil na sedmém sezení svém dne 28. dubna. Za půjčku dáno bance v zástavu za 750.000 zl. úvěrních papírů moravského fondu domestikálního, jehož jmění tehda se páčilo na více než tři miliony zlatých. Zároveň schválil sněm jednohlasně, aby usnesení o půjčce bylo ihned na Moravě rozhlášeno a městům aby byla do 15. května ustanovena lhůta k podání žádostí za zálohy. Města moravská si mohla vypůjčiti od sněmu za 4% peníze pro své průmyslníky a obchodníky, ovšem že jen se svolením zemské vlády, aby dáti směla města zemi za půjčku v zástavu své obecní jmění.

Na poslední schůzi dne 13. května schválil sněm instrukci, za jakých podmínek mohou býti velkým výborem sněmovním udělovány půjčky z tohoto půl milionu městům a průmyslovým okresům na Moravě. Podmínky tyto byly velmi přísné, půjčky ustanoveny jen pro města a pojištěny býti musily na statcích, panstvích neb domech těchto měst. S více stran odůvodněn návrh, aby se půjčovalo také jednotlivým průmyslníkům za těchtýž podmínek, jako městům, neboť města nechtějí prý si vypůjčovati peníze pro své průmyslníky. Návrh tento ale zamítnut. Sněm se minul vlastně s účelem, jehožto se chtěl podjati, s podporou totiž podniků průmyslových.

Adresa díků císaři.

K návrhu zemského výboru usnesl se stavovský sněm moravský, aby následkem nejvyššího patentu, daného dne 15. března 1848., jímžto povolena svoboda tisku, národní garda a udělena konstituce, a následkem nejvyššího reskriptu, daného dne 18. března, podána byla *císaři adresa díků*, v jejížto sestavení se byl uvázal Hugo kníže *Salm*. Na třetím sezení sněmovním dne 3. dubna přečtena osnova adresy, jež skoro výhradně opisovala obsah uvedeného patentu a reskriptu, rozplývajíc se samým díkem za „udělené *říším* drahocenné dary“ a ubezpečujíc veškerými obvyklými způsoby mocnáře věrností a oddaností Moravy a její stavů.

Bezbarvá tato osnova vzbudila tuhý odpor zvláště mezi občanskými členy stavů, hlavně mezi zástupci královských hlavních měst Brna a Olomouce. Poslanec za Olomouc *Szabel* navrhl dodatek k adrese s jasnější politickou barvou. Poslanec *Fejfalik* za Brno odporučoval úplné předělání osnovy adresní, která naprosto nemůže nikoho uspokojiti. Adresa prý musí býti stručná a krátká, k tomu ale není zapotřebí doslovného opakování nejvyšších patentův a reskriptů. Jeho Veličenstvo přislíbilo svým zemím co nejrychlejší udělení konstituce, tu nesluší stavům nic jiného, nežli aby na ně bylo pohlíženo jako na konstituční občany státní, kteří vyspěli na výši. Nemůže tudíž více i ve vyjádření oddanosti popřáno býti místa památce na starý feudální poměr stavů k mocnáři. Co císař dal, ať se s díky

přijme a s ujištěním, že stavovský sněm jest ochoten a odhodlán, napnuv všech sil svých, pracovati směrem konstitučním a duchem práv, národu přiřknutých a zajištěných, pro zdokonalení a zabezpečení těchto práv. Dějí-li se jinde rozhodné kroky, ať také moravští stavové postupují rozhodně na dráze konstituce, ať mluví otevřeně, ať jednají rozhodně!

V živém adresním rokování tomto rozkládal poslanec za král. město Znojmo *Buchberger*, že nemůže býti ani úmyslem panovníkovým ani přáním národů, vystavěti zcela novou budovu ústavní, nýbrž nejvroucnějším přáním jest, *trvající řády položiti za základ*, vymýtiti z nich, co není časového, a přijati do nich živly, jež vyhovují požadavkům doby a podmínkám konstitučního mocnářství. I na Moravě po celá století jsme poměr panovníka k stavovskému sněmu a poměr jednotlivých stavů mezi sebou upravovali dle požadavků doby a vždy listinami dokázali, jak dosvědčuje staré zemské zřízení z r. 1545. a za Ferdinanda II. obnovené zřízení zemské z r. 1628. Zřízení toto ovšem nevyhovuje zcela dnešním názorům o ústavě a správě státu, musí býti změněno a musí novému zřízení sněmovnímu ustoupiti. *Do dneška jest ale naší ústavou, jíž nelze odstraniti*, anyž by v nebezpečí nebyly uvedeny právo a řád, a není také na tu dobu nebezpečnou, poněvadž *její značné svobody v jednání sněmovním dnešními zásadami vládními o volném projednávání státních záležitostí opět nabyly plné platnosti.* Návrhy na změny zřízení však podrobeny jsou jednání sněmovnímu a předloženy býti musejí ku schválení panovníkovu.

Kníže *Salm* se konečně vyjádřil, že nemá ničeho proti tomu, aby navržený poslancem *Szabelem* dodatek k adrese byl přijat, s čímž svůj souhlas vyslovila i metropolitní kapitula olomoucká a biskup brněnský; pak schválena sněmem adresa i s dodatkem, jejž byl navrhl olomoucký poslanec Szabel. Dodatek tento, nejvýznačnější místo adresy, zněl doslova:

„Moravský sněm stavovský proniknut jest přáním, *aby ve spolku s Vaším Veličenstvem na konstituční cestě dal zemi taková zřízení, jež pro ustavení svobodného, ústavního a monarchického státu jsou nutná*, a jež pro všeobecné blaho moravského národa, všecky stavy, duchovenstvo, šlechtu, měšťany a sedláky v sobě zahrnujícího, jako potřebná se naznačují.

Poněvadž brzká porada o tom pro zem zrovna tak jest žádoucná, jak pro bezpečnosť, řád a udržení pokoje nutná, přistoupili stavové moravští, řízení jsouce věrnou oddaností vznešenému trůnu Vašeho Veličenstva, ovládaní pravou láskou k vlasti, k poradě o otázkách časových, aby výsledek její předložili Vašemu Veličenstvu ku ocenění spravedlivému, tak aby *založení všeho toho cestou ústavní za přiměřeného účastenství moravského sněmu zemského bylo umožněno.*" Aby adresu císaři a králi odevzdali, zvoleni sněmem do deputace kníže *Liechtenstein*, praelát a kanovník rytíř *Holle*, Raimund rytíř *Manner* a B. *Szabel* z Olomouce.

Nejvyšší reskript jako odpověď v adresu.

Adresa císaři a pánu, schválená moravskými stavy v shromáždění dne 3. dubna, zodpovídána následujícím reskriptem nejvyšším, daným dne 7. dubna a sděleným sněmu dne 14. dubna: „My Ferdinand první, z Boží milosti císař rakouský, král uherský a český, toho jména pátý, atd. Nejdůstojnější, vysoce důstojní, důstojní, nábožní, jasní vysokorodí, vysokorodí, vysokoblahorodí, blahorodí, šlechetní, počestní, milí věrní! Z adresy děkovací, již Nám Naši věrní stavové moravští deputací ze svého středu byli odevzdali, seznali Jsme znova vyjádření neoblomné věrnosti a oddanosti všech tříd našeho markrabství, za všech osudných událostí osvědčené. V důležité době, kdy Jsme celistvé říši udělili instituce velké, odnášející se k upevnění její moci a blaha všech stavů, působí Nám zvláštní uspokojení, vidíme-li zástupce země při díle, aby ve všech částech země a mezi všemi obyvateli jejími

založili přesvědčení, že tato zřízení jim přinesou spásu, a že svornosť a pevné přimknutí se k trůnu a k ústavě nejspolehlivějšími jsou prostředky k dosažení tohoto cílu. Jsouce přesvědčeni, že Naši věrní stavové moravští toto vznešené povolání a Naše otcovská přání vždy budou ochotně následovati, vyjadřujeme jim za osvědčenou věrnou oddanosť Svou zvláštní spokojenosť, ubezpečujíce je Svou trvalou zeměpanskou láskou a milostí. Dáno v Našem c. k. hlavním a sídelním městě Vídni dne 7. dubna 1848., v létě čtrnáctém Našich říší. *Ferdinand* v. r. František svob. pán *Pillersdorff* v. r. K Jeho c. k. apošt. Veličenstva nejvyššímu rozkazu: Alois svob. pán *Kübeck* v. r., dvorský rada."

Zrušení naturální roboty na Moravě.

Na třetí schůzi stavovského sněmu moravského octla se také na denním pořádku záležitosť zrušení naturální roboty. Sněmu sdělen nejvyšší patent, daný dne 28. března 1848., jímžto se naturální robota za přiměřenou náhradu zrušila. Vedle patentu tohoto měla robota v markrabství moravském a vévodství slezském nejdéle do roka, to jest do 31. března 1849. přestati, a sice za přiměřenou náhradu, jež co možná nejrychleji ustanovena bude cestou zákonodárnou. Kde již byla robota vybavena, neměnilo se ničeho na tom, a také ponecháno zúčastněným na vůli, aby cestou shody robotu ještě před uvedenou lhůtou zrušili.

Dle návrhu zemského výboru moravského odevzdána záležitosť tato velkému výboru sněmovnímu. Třetí sekce velkého sněmovního výboru zařídila hlavně za účelem spolehlivého ustanovení náhrady sbírání statistických dat úředních o trvajících druzích, způsobech a velikosti roboty, o ceně práce za různých dob a o dočasném a trvalém vyvazení roboty na Moravě. Sněmovní výbor se také při tom zabýval otázkou vyvazení *desátků*. Návrhy třetí sekce v těchto příčinách určeny byly však až pro nový sněm příští, na němž zastoupeny budou venkovské obce. Tak již na posledním sněmu stavovském položeny první základy ku zrušení roboty a desátků na Moravě.

Výtržnosti v Brně a volnosť slova na sněmu.

Při poradě stavů moravských o rozšíření sněmovního práva měšťanského účastnil se rokování také praelát brněnských augustiniánův Cyrill *Napp*, rozebíraje postavení stavů mezi sebou a dovozuje, jak jest věcí žádoucí, pokojně převésti staré spořádání věcí na novou míru rovnosti svobodné. Mnozí měšťané brněnští v této věci prý viděli pohanění měšťanstva. Sebravše pomocníky a učedníky, vystrojili v noci dne 31. března poblázněni brněnští gardisté národní praelátu Nappovi kočičinu, nechavše v klášteře starobrněnském vytřískati okna. Tak zahájeny březnové dny v Brně v šestnáctý den konstituce a svobody. Dne 1. dubna pak pokračováno ve výtržnostech před továrnou Popperovou, a když davy nedaly nic na chlácholení národní gardy, počali do nich husaři čerstvě nabroušenými šavlemi sekati, při čemž ten onen divák také něco utržil.

Výtržnosti u kláštera starobrněnského rozechvěly poněkud i stavy moravské. Na třetí schůzi sněmovní dne 3. dubna sdělil ředitel sněmu hrabě *Wolkenstein* se shromážděním, že praelát Napp opustil na nějakou dobu Brno, poněvadž vyjádření jeho na minulé schůzi stavů podložen byl špatný smysl. Připojil k tomu praelát Napp prosbu, aby smýšlení jeho pro stav měšťanský, jemuž nikdy neublížil, cestou veřejnosti bylo uvedeno v obecnou známosť; dostaví prý se do sněmu opět milerád, jakmile se bude moci zase ozvati na sněmu volné slovo způsobem ústavním a konstitučním.

Na to prohlásilo na sněmu královské město *Brno*, že královská města, poněvadž politování hodná událosť u kláštera starobrněnského byla uvedena ve spojení s rokováním sněmovním o zastoupení stavu měšťanského, již dne 1. dubna se byla shodla o veřejném osvědčení, a královské město *Olomouc* položilo také

ihned toto osvědčení na stůl sněmovny. Vyjádření toto znělo: „Poněvadž politování hodná událosť u svatotomského kláštera na Starém Brně od mnohých se uvedla ve spojení s tím, co praelát tohoto kláštera ve veřejném shromáždění sněmovním byl mluvil, a tato řeč velkou částí se týkala čtvrtého stavu, vyjadřujeme se my, poslanci královských měst, že zatracujeme, jako zajisté s námi každý cti dbalý a řádu milovný obyvatel král. hlavního města Brna, tyto výtržnosti. Volnosť slova jest nejvzácnějším právem každého konstitučního občana; jen když se volnosť tato zachová, mohou porady sněmovní prospěti zemi i státu. Vydána-li však volnosť slova násilí na pospasy, nezbylo by sněmu nic jiného, než přeložiti sněmování do jiného města. Přejeme si a doufáme, že všichni dobře smýšlející obyvatelé Brna v to působiti budou, aby surové výbuchy vášní byly zamezeny, a aby veřejný pokoj nebyl více rušen."

Ředitel sněmu dodal k tomu, že jest velmi uspokojen, jelikož poslanci král. měst veřejným osvědčením předešli přání praeláta svatotomského, doufaje, že praelát v tom nalezne jak žádané osvědčení tak i plným právem vytouženou záruku za volnosť slova.

Společné sněmy Čechám a Moravě. Neodvislosť Moravy od Čech.

Za neobyčejného ruchu a kvašení a zároveň za plné hotovosti vojska svolána do lázní svatováclavských v Praze na den 11. března 1848. velká schůze měšťanstva pražského. Ke třem tisícům uvědomělých občanů, hlavně Čechů ale též Němců, sešlo se na této památné schůzi, na níž panovalo nadšení velké, jak jen vytrysknouti mohlo po dlouhé porobě duševní v probouzejícím se velkém jaru národů ze srdcí, láskou ku svobodě lidu, rovnosti a bratrství cele roznícených.

První žádosť Pražanů.

Z této schůze obyvatelstva pražského v lázních svatováclavských, na níž obyvatelé královské Prahy, strženi byvše k tomu mocným hnutím v celé západní Evropě, první v království českém promluvili svobodné slovo ku svému králi, vyšla známá petice Pražanů o 14 článcích k trůnu českého krále, žádající vedle pojištění národnosti české ve všech zemích koruny české, uvedení řeči české v dokonalou rovnosť s řečí německou, zřízení nejvyššího soudu v Praze pro země české, vedle svobodného zřízení obecního, veřejného řízení soudního, svobody tisku a vyznání, obecné povinnosti branné a jiných kusů, článkem druhým také za to, aby české zřízení zemské podle potřeby času bylo změněno a rozšířeno pod jistotou takovou, by záležitosti měst a okršků venkovských zastupovány byly svobodně volenými vyslanci, i *aby svazek mezi Čechy, Moravou a Slezskem byl utužen pospolitými stavy (sněmem) těchto zemí, kteří by každého roku společně se shromažďovali.*

Odkázání žádosti za společný sněm stavům moravským.

Již dne 23. března dána nejvyšším rozhodnutím, svědčícím ministru vnitřních záležitostí baronu Pillersdorffovi, odpověď k žádostem obyvatelů pražských. Shora uvedené žádosti Pražanů v příčině změny zemského zřízení a společného Čechám a Moravě sněmu vyřízeny v tento smysl: „Změny zemského zřízení času přiměřené, zejmena pak rozsáhlejší zastupování měst vyslanci od občanů samých zvolenými, přijmou se ochotně *po vyslechnutí stavů* (českého sněmu stavovského) v cestě konstituční a na základě patentu, daného dne 15. března letošního roku. *Povolení sněmu společného Čechám a Moravě bylo by v tu dobu proti zřízení obou říší* (Čech a Moravy) *a může se toliko s přivolením stavů* (sněmů zemských) *obou zemí dopustiti, pročež se jim tato záležitosť k vyjádření předloží.*"

Obě žádosti Pražanů odkázány takto zcela správně na cestu ústavní, na sněm český i moravský. Než obyvatelé pražští nebyli s vyřízením své první žádosti vůbec spokojeni, jejich výbor podal dne 29. března novou žádosť k českému králi.

Druhá žádosť Pražanů.

V nové žádosti Pražanů odůvodněna nedostatečnosť nejvyššího rozhodnutí do slova takto: „Zásada v nejvyšším rozhodnutí převládající, že by ustanovení a

usnesení o jednotlivých punktech peticí ústrojem stavů se státi mělo, způsobila obecnou nelibosť, ne sama o sobě, ale tím, že se dle artikule 2. nejvyššího rozhodnutí poukazuje na ústav stavovský, založený na zřízení zemském a toliko rozmnožením svobodně volených poslů městských rozšířený. Nebo středověký ústav našich posavadních zemských stavů jeví se, i s oným rozšířením skrze repraesentanty měst jako nepostačitelný, aby jím konstituce času přiměřená pro zem byla navržena a způsobena.

Obnovení nezrušitelného svazku mezi všemi zeměmi ku koruně české patřícími, a neškodné obzvláštním provinciálním prospěchům jich sjednocení, prostředkem *obecného česko-moravsko-slezského zastoupení* a vlastních centrálních úřadů, pod zvláštním odpovědným ministrem vnitřních záležitostí, zjevuje se dle pragmaticko-historického, národního a zeměpisného sjednocení těchto zemí a jejich rozsáhlosti jako státní nutnosť (nařízení), kteráž jak svobodné ústavy těchto zemí tak konstituční trůn Vaší Milosti i celosť veškerého státu rakouského zabezpečuje; protož by nemusilo záviseti na novém uzavření českých neb moravsko-slezských stavů, než mělo by nejvyššímu rozhodnutí Vaší Milosti jakožto krále českého býti zůstaveno. Toliko o způsobu praktického provedení zásady ať by nová konstituční národní repraesentace těchto zemí učinila uzavření, a je Vaší Milosti jakožto návrh zákona k nejvyššímu svolení předložila.“

Prosby národa českého v těchto příčinách formulovány pak, jak následuje: „*Nezrušitelné sjednocení všech zemí ku koruně české patřících se strany jejich vnitřní zeměsprávy*, zároveň s ohražením jejich pevného spojení s veškerým státem rakouským — jako základní zákon státní pro ně; národní zastoupení zahrnující všecky prospěchy země, stejnorodé, všeobecné, zákonodárné a daně povolující, na nejširším základě svobodného volení a svobodné volitelnosti, též vlastní odpovědné ministerium vnitřních záležitostí těchto *zemí*, a zřízení patřících centrálních úřadů správních pro ně v Praze.“

Jasnějšími se státoprávní a ústavní požadavky Pražanů v druhé petici nestaly; vycházelať z nich však na jevo pochopitelná snad v Praze nedůvěra k českým stavům, která na Moravě neměla ohlasu, a žádosť za oktrojírky v mnohých směrech, za násilné přetržení organického vývoje zemské ústavy na platné půdě právní. Jednota a nerozlučnosť koruny české, svézákonnosť a samospráva Moravy v ní, jakož i státoprávní postavení koruny české v mocnářství habsburském zakládaly se od staletí na četných zákonech základních, jejichž porušení mohli platně odčiniti jen sněmové zemí českých, neustoupivše nikterak od znovauvedení do práva; nikdy ale tak učiniti nemohl panovník sám a jeho cetralistické vlády vídeňské, od věků za zničení státu českého se zasazující. Samostatnosť Moravy v koruně české, její svobody a práva zaručeny byly přísežně jak panujícím králem českým Ferdinandem V. tak jeho předky, nemohly tudíž jednostranně, bez svolení zákonného zastupitelstva zemského, sněmu totiž, pouhou okrojírkou panovníka býti změněny.

Na druhou žádosť Pražanů odpověděl císař a král Ferdinand V. kabinetním listem, daným ve Vídni dne 8. dubna 1848. Kabinetním listem tímto okrojován na opakovanou žádosť Pražanů nový volební řád k prvnímu sněmu českému, „který se co nejdříve vypíše.“ Měliť totiž českého sněmu nejprvé příštího býti účastni: všichni, kdožkoli posud měli právo ku sněmu přicházeti, až na dosavadní zástupce královských měst; za Prahu 12, za každé královské město alespoň 1, za města venkovská na 4000 obyvatelů 1, na 8000 neb více obyvatelů 2 poslanci; vysoké školy pražské mělo zastupovati 5, ústav technický 1 poslanec; ve venkovských obcích měl každý okres vikariátní (děkanský) vypraviti 2 poslance do sněmu.

Odpověď panovníkova na druhou žádosť pražskou

Moravský sněm stavovský sám na lepším ještě snesl se volebním řádu sněmovním, který byl také schválen a proveden, za uhájení nepřetržitosti ústavního práva. Dále odpověděno Pražanům čl. 4. kabinetního listu těmito slovy: »*Žádosť o spojení zemí české, moravské a slezské* pod jednou nejvyšší správou v Praze a *se sněmem společným* má býti předmětem rokování na sněmu Našich říší (říšském sněmu) nejprvé příštím, kdežto svrchu řečené země česká, moravská a slezská budou zastoupeny.“ Vídeňská vláda neotálela tudíž dlouho pro Čechy s oktrojírkami, v nichž počala nabývati velkého cviku, a za několik dní změnila také z kořene své náhledy o spojení Čech s Moravou se společným sněmem, odkázavši tuto záležitosť příštímu sněmu říšskému, ústavnímu to sboru, který nikdy dříve v habsburské državě neexistoval, jemuž musila teprv oktrojírkou domnělá právní půda býti zjednána z moci autokratické a s porušením platných, přísežně panovníky stvrzovaných základních práv království a zemí, jejichžto sněmové jedině byli oprávněni, aby odstoupili ze své právomoci dobrovolně něco sněmu říšskému.

Maďaři stavěli v čelo svých požadavků neodvislosť a celistvosť území koruny svatoštěpánské, Čechové postupovali hlavně za heslem národní rovnoprávnosti, žádajíce ale zároveň za uznání státoprávní zvláštnosti koruny svatováclavské, jak asi lze vystihnouti pravý smysl peticí pražských, sprostíme-li jádro slupek. Avšak na počátku nebylo mezi Čechy jasno o objemu a dosahu požadavku státoprávního. První žádosť se odnášela hlavně ku zřízení společného sněmu Čechám, Moravě a Slezsku; jednotu zemí koruny české hledali proti dějinám v tom, aby se společný sněm scházel co rok střídavě v Praze a Brně.

Veřejné mínění o petici Pražanů a spojení Čech s Moravou

V Slezsku, jež bylo spojeno tehda s Moravou pod jednou vládou zemskou či moravsko-slezským guberniem, vyslovili se rozhodně proti tomu; ohlas žádosti pražské na Moravě, kde pod hustým popelem lhostejnosti národní a setlelého moravanství doutnala jen semotam jiskra porozumění myšlence českého státu a jednoty národa českého v něm jako národa politického a původního, jenž má první právo k českým zemím, vyzníval ale slabě, jak vůči skrovně vyvinutému mínění veřejnému nebylo lze ani jinak očekávati. V Ohéralovu „Týdenníku“ jediném to tehda v Brně vydávaném českém listu, sestaveny také žádosti pro lid obecný, lid slovanský na Moravě, v nichž odporováno těm, jižto by chtěli odloupnouti „moravský národ od českého“, a v nichž myšlenka spojení Moravy s Čechy vyjádřena tímto způsobem: „Ale i osobnosť svou moravskou hájíme, chceme totiž věrně státi při Čechách, ale nepominouti v nich, nerozplynouti, aby Morava mohla sama ostati na právu svém, kdyby Čechové odpadli někdy od svobody, ač toho bohdá svět neuvidí. Žádáme tedy, aby *vedle společného sněmu v Praze byl i zvláštní v Moravě*, jímž by se řídilo i vlastní hospodářství zemské.“ Z Moravy uveřejněn v řečeném týdenníku obšírný hlas do Čech o žádosti města Prahy za přidružení se Moravy a Slezska k Čechám, v němž se setkáváme s těmito slovy: „Návrh tento (na spojení) se stal podle mého přesvědčení dříve, nežli se státi měl. Čechové neznají jak náleží Moravany, sice by věděli, že příliš mnoho přítulnosti u mnohých nenalézají, a Moravané neznají Čechy, sice by se nad tímto vybídnutím tak nedurdili. Pravda jest, česká a moravská krev jest jedna krev, řeč jedna, národ bratrský, od dávných věků pod jedním žezlem spojený, ne však pod jednou zemskou správou; ovšem že o škodě obou. Morava, co je markrabstvím, měla samostatné stavy, zvláštní sněmy. Chybili tedy Čechové, že se svou záležitostí přímou cestou se neobrátili k Moravanům, nýbrž zrovna k císaři pánu, čímž veliké podezření a kyselosť proti sobě zbudili.“ Co do smýšlení Moravanů o spojení s Čechami, rozdělil hlas Moravany na tři části: na největší část lhostejnou, nevědoucí, že se o tom mluví a

jedná; na znamenitou část, totiž Němce v městech, kteří jsou proti tomu spojení, považujíce je za neštěstí a bojíce se násilného počešťování; konečně pak na malou část, která by si přála býti blíže spojena s Čechy, jíž tedy idea národnosti již byla probleskla.

Zároveň dne 9. dubna se ozvalo z Vídně slovo k Moravanům, vycházející od vyslanců českých u trůnu královského, Petra Fastra, Pravoslava Al. Trojana, Jana Rypoty, Frant. Jaroše, Ambrože Gabriela, Dr. Jana Klieberta, Antonína Šulce, Pavla J. Šafaříka a Fr. Ladislava Riegra, k nimž se připojili Moravané Dr. Jan Dvořáček, Dr. František Terebelský, Vincenc Furch a Petr Bilka a Slováci Ludvík Štúr a Josef Miloslav Hurban. „Bratří Morawané! Dech Hospodinůw — tak čteme v nadšeném tomto osvědčení — wane po strništi: národowé slawí swé z mrtwých wstání. Mezizdí, jež násilí a lest mezi národy wystawěly, boří se a padají w prach jako noční stíny při wanutí jitra; předsudky a nedůwěra, jenž rozumy lidské zaslepily a srdce bratří bratrům odcizily, rozplýwají se a mizejí jako pára a dým při wýchodu slunce. Co Bůh a příroda spojily a lidské bludy i chytrosti rozdwojily, hledá a nachází swého střediště w jednom citu, w jedné myšlence, w citu lásky, w myšlence swornosti. Národowé welicí i malí mění se w oprawdowé bratry; panowníci stáwají se oprawdoví otcowé národůw. — I kosti otcůw našich, jakž to wáš a náš nesmrtelný učitel, Morawan Komenský předpowěděl, pozdwihují se z hrobůw po dwěstěletém twrdém spaní, odíwají se nowým masem, plní se nowým tukem, bujaří nowou krwí.

Bratří Morawané! Co Bůh a příroda spojily, člowěk nerozlučuj! Jsmeť oba synowé jedné matky, jejížto nejswětější dědictwí nám oběma společný jazyk: wlasti naše jsou dwě rodné sestry. Čechy a Morawa byly a jsou země jedné a též koruny, a to koruny slawné; Čech w Morawě a Morawan w Čechách nebyl nikdy cizincem, osudowé obou byli wždy stejní. Blahobyt náš, sláwa a štěstí naše, slowem wšecka budoucnost naše na jednom základu spočíwá: wšecky naše swětské i duševné prospěchy požadují co nejužšího spojení. Česká země wám otwírá swé náručí a zowe wás důwěrně k wěčnému sjednocení. We spojení síla naše i waše: w rozdwojení slabost obou nás — ale ztráta waše wětší!

Bratří Morawané! Zahyň wšeliká žárliwost a nedůwěra; Čechy a Morawa buďtež napotom dwě rowné sestry, mezi nimiž spor o přednost nemějž místa. Sprawujmež swé společné záležitosti na společném sněmě: domácí, jako posawád, každý we swé wlasti, toliko w nejwyšších úřadech při wládě samé mějmež společné zastoupení co pojištění národní naší jednoty. Pozdwihnětež důwěrně a rázně hlasu swého o užší spojení waše s námi ke trůnu nejmilostiwějšího Císaře a Krále našeho; onť dobrotiw, onť wás neoslyší. Národowé welikého mocnářstwí našeho, waši bratří, upírají na wás swé zraky: waše budoucnost, blaho nebo strasť, we wašich rukou spočíwá. Nerozpakujte se! Dělejte, pokud den jest!“

Z hesla o spojení Moravy a Slezska s Čechami, vydaného částečně z nesprávného ponětí o instituci generálních sněmů, jež nikdy neuáležely k trvalým a pravidelným zřízením ústavním českého státu, počal se znenáhla vyvinovati tuhý spor v zemích koruny, v němž stanovisko té oné strany se podrobovalo změnám. Z Prahy počali chlácholiti Moravany, že prý Moravané neporozuměli žádosti za spojení, vždyť nikdo z Čechů nepomyslil na porušení osobnosti a samostatnosti Moravy, ale na smutnou možnosť rozpadnutí mocnářství. Moravští zástupcové na slovanském sjezdu v Praze se vyslovili již jen proto, aby výborové českého a moravského sněmu se scházívali k společným poradám, jinak pro samostatný sněm moravský harcovala silná strana. Pozdě vysvětloval Dr. Fr. L. Rieger v slovech k Morava-

nům pravé důvody Čechů k žádosti za spojení nebo vlastně upevnění a sesílení tisíciletého svazku Čech s Moravou, rozhodně a právem odporuje tomu, aby říšský sněm o této záležitosti rozhodoval, nemaje k tomu nejmenšího práva.

Jednání moravského sněmu stavovského o spojení Čech s Moravou.

Mezitím se dostala záležitosť o těsnějším dosavadního spojení Moravy s Čechami na pravé místo, na moravský sněm stavovský, jenž zároveň se sněmem českým, který se ale bohužel roku 1848., v nejrozhodnější to době pro království české, nesešel, mohl změniti platné základy bilaterálních smluv, vedle nichž obě země koordinovány, ne jedna druhé podrobená, tak že jen svobodnou shodou zákonných zastupitelstev obou zemí společné mohly býti smluveny orgány ústavní. Res ad triarios venit. Jaké učiní rozhodnutí moravští stavové, mezi nimiž hrdé české vědomí národní a přesvědčení o potřebě těsného přilnutí k sobě jednotlivých částí státu českého, až snad na kněze Bedřicha hraběte Sylva-Tarouccu, nemělo vyznavačů, snadno bylo lze uhodnouti.

Již na čtvrtém sezení moravského sněmu stavovského dne 14. dubna podával poslanec Dr. Alois *Pražák* jmenem velkého sněmovního výboru zprávu o petici obyvatelů pražských v příčině *společného sněmu Čechám a Moravě*, kteroužto petici a nejvyšší kabinetní list ji vyřizující bylo c. k. moravsko-slezské guberniální praesidium zemské, jak mu bylo uloženo ministrem vnitra svob. pánem Pillersdorffem, sdělilo dne 4. dubna s předsednictvím mor. zemského výboru stavovského, ponechávajíc mu zakročení dle zákona v této záležitosti.

Zpráva velkého sněmovního výboru, jak ji přednášel Dr. Alois Pražák, prohlásila o první petici Pražanů, že žádosť tato nemůže býti považována za zákonné vyjádření přání celého království českého, neboť jen sněm království českého jest zákonným orgánem, který může panovníku podávati přání, odnášející se ku státoprávnímu postavení Čech k Moravě. Moravský sněm stavovský vidí ale v této petici pražské také útok na celistvosť Moravy, jejž nelze historicky odůvodniti a jenž také nemá pro sebe sympathie země. O druhé petici pražské se vyjadřovala zpráva sněmovního výboru, že touto druhou žádostí Pražanů byla přímo pronešena vůle, aby interessy Moravy a Čech splynuly úplně v jedno a aby vedle všeobecného sněmu říšského zřízen byl zvláštní sbor zákonodárný, říšskému sněmu ve všem překážející, stát to ve státě. Tohoto separatismu prý třeba za nynější doby tím více litovati, čím nutnější jest potřeba, aby vláda byla podporována v ustálení společného svazku všech zemí v jednotném, silném, konstitučním mocnářství. Sněmovní výbor navrhl tudíž, aby císaři a králi byla podána následující adresa:

Adresa císaři proti spojení Čech s Moravou.

„Vaše cís. kr. Veličenstvo! Nejvyšší rozhodnutí Vašeho c. k. Veličenstva ddo. 23. března 1848. o odstavcích druhém a čtvrtém žádosti obyvatelů hlavního města Prahy z 11. března 1848. v příčině rozšíření ústavy zemské a povolení sněmu společného Čechám a Moravě byla věrnému a nejposlušnějšímu stavovskému sněmu moravskému přípisem c. k. mor. slez. guberniálního praesidia ddo. 2. dubna 1848. odevzdána, aby se o nich vyjádřil.

Co do přiměřeného době rozšíření zemské ústavy svobodně volenými zástupci měst a venkovských obcí uznal moravský sněm stavovský na svých schůzích dne 30. a 31. března t. r. jednohlasně právo měšťanského a selského stavu k rozsáhlejšímu zastoupení, odevzdav tyto předměty zvláštní přípravě. Naproti tomu vyjadřuje shromážděný sněm moravský přesvědčení, jímž proniknuta jest většina obyvatelů Moravy, že za doby nynější považuje vystupování všech snah provinciálních za podřízené obecnému blahu společné vlasti, vyslovuje se rozhodně proti přání obyvatelů pražských po spojení Čech a Moravy společným sněmem zemím těmto.

Věrní a poslušní stavové moravští předně nemohou považovati přání hlavního města Prahy za vyjádření proseb celého království českého, poněvadž jen stavové tohoto království jsou oným zákonným orgánem, který může podávati Vašemu c. k. Veličenstvu prosby v příčině státoprávního postavení Čech k Moravě. Shromáždění stavové moravští ohražují se ale jmenem země jimi zastupované co nejslavněji proti veškerému osvědčování hlavního města Prahy nebo země české, namířenému proti celistvosti Moravy, aneb uznání odvislosti této země od království českého za účel majícímu.

V dějinách země nelze nalézti žádné listiny, vedle níž by nynější Morava po pádu velkomoravské říše byla po právu smlouvou zadala svou samostatnosť království českému. Že ale po větším díle v těchto zemích vládl jeden panovník, to nezakládá se na zákonné nutnosti, nýbrž buď na volbě stavů, neb na smlouvách za udržením samostatnosti Moravy uzavřených, neb na právu dědičném. Dějiny země znají však doby, kdy i tento nárok na panování v obou zemích se různil, ana každá z nich měla svého panovníka, jenž byl od druhého neodvislým. Také na inkorporačních listinách z roku 1348. a 1355. nezakládá se žádný jiný poměr právní, nežli spojení obou zemí pod jedním panovníkem.

Od dob Konrada, prvního markraběte moravského r. 1182., jenž přijal zem v léno od německého císaře, spor Čech s Moravou o samostatnosť této jest rozhodnut ve prospěch Moravy.

Od r. 1298. má Morava svého vlastního hejtmana zemského, od roku 1348. své vlastní desky zemské. Odjakživa měla a má Morava své vlastní stavy (sněmy) a zemské soudy, od roku 1535. své vlastní zřízení zemské; vždy mívala Morava svůj samostatný erb zemský, od českého se líšící, který od roku 1462. tak vypadá jako dnes.

Stavové obou zemí považováni vždy za sobě rovné, neboť již r. 1435. obeslali čeští stavové moravský sněm, aby se smlouvali s králem Zigmundem.

Kniha Tovačovská tit. VIII. a XXXI. — nejstarší to kniha práv Moravy, r. 1567. králem Maxmilianem in vim legis (jako platný zákon) potvrzená — dokazuje, že jak stavové tak panovníci čeští byli uznali neodvislosť a samostatnosť Moravy. Králi Ladislavovi bylo r. 1453. napřed v Brně a později teprv v Čechách holdováno; o tom povstalý spor mezi sněmem českým a moravským urovnán teprv tehda, až stavové čeští podali Moravě vyjádření, že v tom, když Moravané před Čechy a dříve nežli tito Ladislava byli přijali za pána, neshledávají nic jiného, nežli že Moravané jednali jak se sluší a patří a po právu, že pak nevidí v Moravanech many, nýbrž jen své milé bratry, pokrevence a dobré přátely. Tit. XXXI. jest vyjádřena svoboda a samostatnosť Moravy a vytknut také stavy rozdíl mezi oběma zeměmi, že totiž stavové čeští skládají králi přísahu poddanosti, moravští stavové však že skládají pouhý slib.

Po smrti krále Ludvíka volili Čechové za krále Ferdinanda I., chotě princezny Anny po králi Vladislavovi, aniž by byli povolali Moravany k této volbě. Proti volbě této Moravané se ohradili, uznavše Ferdinanda I. za krále teprv tehda, až princezna Anna r. 1527. Moravu byla cestou práva svému choti Ferdinandovi I. na jeho doživotí odstoupila. Moravští stavové odepřeli také Ferdinandu I., v Čechách již zvolenému králi, vstoupení do Moravy, pokud nemá průvodního listu od nich.

Neodvislosť a samostatnosť Moravy prohlášena také jako základní zákon moravským zřízením zemským z r. 1535., nikdy nebyvši zrušena.

Matyáš nechal si jako markrabě moravský roku 1608. na sněmu v Brně

stavy holdovati, co zatím jeho bratr Rudolf v Čechách sám vládl. Majestátním listem, daným dne 19. února 1613., potvrdil Matyáš svobody a samostatnosť Moravy.

Kdykoliv vyslanci moravských stavů k mimořádnému sněmu do Prahy byli povoláni, dělo se tak jen za vydání reversu, že toto dobrovolné obeslání mimořádného sněmu nemá nikdy na ujmu býti právům a svobodám Moravy a její stavů.

Na sněmu r. 1617. stěžovali si moravští stavové, že Čechové, aniž by k tomu byli přibrali Moravany, Ferdinanda II. korunovali na krále českého; poněvadž ale jest vnukem a následníkem krále Ferdinanda I. a královny Anny, proto ho přijali za markraběte moravského.

Děje-li se v obnoveném zřízení zemském, daném dne 10. května 1628., na fol. I. o Moravě zmínka jako o zemi vtělené (inkorporované) a pojmenovány-li v tomtéž zřízení zemském na fol. XII. Čechy, Morava a Slezsko a Horní a Dolní Lužice zeměmi vtělenými, dokazuje to patrně jen rovné postavení těchto zemí navzájem a spojení pod jedním panovníkem, jak také vychází na jevo z holdovací přísahy na fol. III., již král český složiti musí o sobě jako markrabě moravský.

Rovněž nemůže zemské zřízení toto býti na ujmu samostatnosti markrabství moravského, a to tím méně, poněvadž Ferdinand II. již nejvyšším rozhodnutím, daným dne 26. června 1628., byl potvrdil stavům moravským několik dle jména uvedených svobod, jimižto se zabezpečuje neodvislosť Moravy od Čech.

Jeho Veličenstvo císař Karel VI. nechal si pragmatickou sankci o posloupnosti dědičné, danou dne 30. září 1720., potvrditi ve všech samostatných zemích mocnářství a tudíž také od stavů moravských. Tento akt byl by zajisté zbytečným, kdyby byl panovník Moravu vedle základních zákonů považoval za zem od Čech odvislou.

Konečně odvolávají se věrní a poslušní stavové moravští na reversy, které od slavných předků Vašeho Veličenstva a též za příčinou holdování Vašemu Veličenstvu byly vystaveny stavům moravským. Reversy těmito bylo pokaždé vyjádřeno z nejvyššího místa, že holdování v Praze není na ujmu neodvislosti Moravy od Čech.

Z těchto důvodů vyjadřují věrní a poslušní stavové moravští toto své přesvědčení:

1. Morava jest zemí od Čech neodvislou, přináležející jen k celistvému svazku mocnářství rakouského.

2. *Mezi oběma zeměmi trval vždy těsný svazek, založený na stejné národnosti a jednom panovníku;* sloučení stavů (sněmů) nemůže ale býti jako základní zákon vysloveno, poněvadž by tím porušena byla ústava a samostatnosť Moravy.

Také ohledy na hmotné zájmy a sympathie moravské země pobádají moravské stavy k tomu, aby se vyslovili proti sněmovnímu a politickému sloučení Čech s Moravou; stavové moravští tím méně se mohou nechat pohnouti k tomu, aby vyhověli přáním hlavního města Prahy, poněvadž by tím praejudikovali práva obyvatelů měst a venkovských obcí na Moravě, obyvatelů to, na sezeních moravských stavů dne 30. a 31. března 1848. jednohlasně do zastupitelstva zemského povolaných, na tomto sněmu ale dosud svovodnou volbou nezastoupených.

Nejdůležitější úlohou věrných a poslušných stavů moravských musí tudíž na prvním býti místě, zemskou ústavu dle záměru Vašeho c. k. Veličenstva, vysloveného nejvyšším reskriptem, daným dne 18. března t. r., tím směrem upevniti a rozšířiti, aby práva všech obyvatelů této země také mohla býti hájena od svobodně zvolených zastupců všech měst a venkovských obcí, a aby pod ochranou této

ústavy národní zvláštnosti a svéráznosť veškerého lidu moravského k pevnému a nerušenému dospěly rozvoji.

Jak věrní a poslušní stavové moravští podají Vašemu c. k. Veličenstvu k sankci, již vyžaduje základní zákon, příslušné předlohy o zastoupení měst a venkovských obcí, na nichž se již pracuje, tak stavové moravští také pilně toho dbají, aby veškerým přáním země, jež směřují k podporování shora vytknuté úlohy a k založení svobodného zřízení konstitučního, vyhověli a je nejvyššímu schválení předložili. Stavové moravští budou tudíž vždy podporovati též *zachování přátelského, pevného svazku s královstvím českým*, jež spřízněno jest s Moravou stejnou národností a stejnými jazyky, pokud tím nehrozí nebezpečí neodvislosti Moravy.

Račiž Vaše c. k. Veličenstvo v tomto nejpoddanějším přednesení shromážděných věrných a poslušných stavů moravských přijati vyjádření smýšlení obyvatelů moravských, kteří s důvěrou čekají na dobu, kdy Vaše c. k. Veličenstvo co nejbližším prohlášením obecné konstituce vlasti utvoří pevný svazek, jedině toho schopný, aby objevující se snahy provinciální spojil v jedno ku společnému blahu Rakouska velkého, svorného a svobodného. Dáno v Brně dne 14. dubna 1848.“ — — Shromáždění stavové a přítomné obecenstvo uvítali adresu tuto hlučnou pochvalou.

Podávaje dále zprávu, předčítal dr. Alois *Pražák* dopis repraesentačního výboru král. hlavního města Brna, podepsaný 23 členy, jenž den před tím byl došel stavy moravské. Toto vyjádření tehdejšího obecního výboru brněnského staví se rozhodně proti žádosti Pražanů za spojení Moravy a Slezska s Čechami, jako proti usurpaci, protestujíc proti přehmatům a útokům Pražanů. Země Morava a Slezsko jest a byla — tak doznávají Brňané ve své žádosti ku sněmu — od staletí historickými a národními svazky s Čechami spojená, aniž by ale jedna neb druhá část byla oprávněná k nadvládě, neboť země stojí vedle sebe rovně, nikoliv však v podřízení nějakém jedna druhé. Brňané vyslovili svá přání a svou vůli v ten smysl, aby stavové moravští obhájili národní a historická práva Moravy proti každému útoku, neboť nemá bohatá a kvetoucí země s 2,200.000 obyvatelů se dostati do podruží druhé, nemá ztratiti svou autonomii a své bohaté fondy, nemá proti sympathii slovanského a německého obyvatelstva vržena býti tam, kam ji srdce netáhne, a odvrácena od středu mocnářství, kamž tíhnou všecka přání a veškeré naděje Brňanů.

Přípis brněnského obecního zastupitelstva.

I tato petice brněnská, již Dr. Alois Pražák naznačil za pravý výraz smýšlení a přesvědčení všech obyvatelů král. hlavního města Brna, uvítána plnou pochvalou stavův a četného obecenstva a k vůli její důležitosti, jak zpravodaj podotknul, stala se o ní dodatečně i v adrese zmínka.

O návrhu velkého sněmovního výboru a o adrese rozpředlo se na sněmu širší rokování, nejedním směrem zajímavé. První se ujal slova svobodný pán *Schell*, odporučuje adresu a navrhuje, aby zvláštní deputací byla odevzdána Jeho Veličenstvu. Všecky země rakouského mocnářství — pravil svob. pán Schell — mají společnou vlasť, totiž konstituční císařství rakouské. Držme se této společné vlasti, chraňme se, podlamovati separatismem její sílu, jíž má za nynějších bouřlivých dob tak neskonale zapotřebí. Vedle toho mají obyvatelé společné vlasti své zájmy zemské, jež na sněmích samostatně musejí býti hájeny. V tom podala Morava dosud dobrý příklad, jejíž stavové svorně přijali zásadu, aby všichni obyvatelé Moravy byli na sněmu patřičně zastoupeni. Proto prý není žádného důvodu, aby Morava tento svůj spořádaný stav zákonný vyměnila za odvislosť od Čech. Království české a markrabství moravské jsou bratrské země, než jejich zemské zájmy

Rokování sněmovní o spojení Čech s Moravou.

se různí. Držme se, volal svob. pán Schell za jásavého souhlasu sněmu, pevně své, na historickém právu založené neodvislosti! Vítáme Čechy jako milé své bratry a krajanské příbuzné, ať však uznají Čechové za věc správnou a spravedlivou, když se nespustíme své zemské samostatnosti, již ať Čechové žádají také pro sebe.

Na to se zmínil svob. pán Schell o tiskopisu, jejž před týdnem byl právě vydal člen stavů moravských, Bedřich hrabě *Sylva-Taroucca*, s názvem „Slovo k moravským pánům stavům“, o spisu to valně rozšířeném, jenž patrně na mnohých místech ťal do živého.

Spis Bedřicha hraběte Sylva-Tarouccy pro spojení Moravy s Čechami.

Klademe tuto z tiskopisu Bedřicha hraběte Sylva-Tarouccy, na nějž se odvolávali v adresním rokování sněmu moravského někteří ještě řečníci, následující vyňatky do slova:

„Nejkrásnějším výsledkem sprostění Rakouska politických okovů jest na všech stranách se osvědčující probuzení a rozvoj snah národních, jež tak dlouho byly potlačovány. Jediná země v politicky dospělém Rakousku osvědčuje neodpustitelnou lhostejnosť, kdežto všecky ostatní země mocnářství si byly položily za úlohu sesílení svých živlů národních, — a toutο zemí jest bohužel malá, za to ale bohatá a požehnaná Morava.

Moravané jako Slované mají jen dvě cesty před sebou: buďto se vzdají dobrovolně své národnosti a zcela se poněmčí, aneb zachrání se úplného poněmčení pevným a těsným připojením se (ne podrobením) k Čechám. Zeměpisné a dějinné poměry určují jasně a nepochybně, na kterou cestu musí Morava nastoupiti. Nehledíc ani k hmotným zájmům a dějinným zřízením naší země, bylo by dobrovolné obětování naší národnosti již co do zásady největším snížením, neboť za doby naší, kdy národnosť tvoří hlavní, rozumový a právní základ různých společností národních, bylo by ono politickou samovraždou. Taková nepřirozená myšlenka příčí se najisto každému vlastenci pravému, proto uznávejme v Čechách onu zem, jež svými dějinami jest k tomu povolána, aby nám zajisté ráda podala bratrskou ruku pomocnou ku znovuzrození naší národnosti. Pevné udržení beztoho již trvajícího státoprávního svazku mezi Moravou a Čechami na cestě konstituční skrze zákonné orgány, pokud povinná věrnosť vznešené rakouské rodině císařské a rakouský spolek státní dovolují, jest tudíž hlavně naším prospěchem. Ozývají-li se semotam antipathie proti Čechům, lze s plnou jistotou dokázati, že spočívají na předsudcích nanejvýš nespravedlivých. Čtěte jen v knihách skvělých dějin českých, aby tyto předsudky důkladně byly vyvráceny!

Moravané jsou nejen s Čechy spřízněným národem, nýbrž také těsně spojeným národem, a to původem a více než tisíciletými dějinami společnými. Dějiny vypravují nám o slovanském vojsku okupačním, jež za vůdce svého Čecha, opustivši své sídlo staré Charváty, časť to země srbské na sever od Karpátů položenou, zajalo Moravu a Čechy většinou opuštěné a odlidněné, neopustivši od doby té svou domovinu novou. Dějiny Moravy nelze odděliti od dějin Čech; dosvědčujíť nám, že Morava, ztrativší po smrti Svatoplukově svou nadvládu mezi národy slovanskými, od Čech nebyla nikdy považována za zem vybojovanou, nýbrž za zem rovnoprávnou.

Nechci podávati obšírné pojednání o dějinném a státoprávním svazku Čech s Moravou, mým jest jen účelem, naznačiti Moravě směr, kde má hledati a také najíti svůj střed.

Kdyby jen zakořeněné předsudky, poněmčilá výchova vyšších stavů, jednostranná převaha několika poněmčených měst a cizáckých živlů, do země až příliš velkou měrou vniknuvších, netlačily zem na protivnou dráhu! Než časem osudy

země dostanou se přece na cestu pravou, pak ale, co bylo v pravém okamžiku zanedbáno, pomstí se tím krutěji na původcích tak nešťastného nedorozumění; neboť duch národní, jenž právě všude slaví své z mrtvých vstání, probudí se konečně i v národě našem, pak nezůstanou českomoravští Slované, na pět millionů se páčící, obyvateli poslední, proto že nejrůznorodější země Německa, pak nepřijmou také od frankfurtského parlamentu, v sobě vše soustřeďujícího, výroku o svém národním bytí či nebytí.

Podepsaný, člen moravského sněmu stavovského, považuje za svou předůležitou povinnosť, aby tyto své náhledy o předmětu, obracejícím právě nyní na sebe pozornosť zástupců zemských, na nějž také jako na nutný výměrem ministerským se ukazuje, jmenem svých přátel hlavně svým pánům soudruhům k uvážení předložil a také tiskem u všeobecnou známosť uvedl. Není žádné pochybnosti, že i tu, jako všude, hlas přirozený rozhodne o tom, co má platiti v příčině národnosti; čestnou by ale bylo věcí, kdyby páni stavové volně a opatrně dějinnému veletoku, volnému a nezdolnému, již napřed upravili přiměřené řečiště, aby potřeba odtoku následkem nepravých překážek nestala se příčinou, že se valí veletok přes zákonné břehy. Moudrosť přichází potřebě volně v ústrety, shromažďujíc pro sebe zásluhy o přirozený rozvoj událostí, jimiž se konečně na bílém dni objevuje vždy jen pravda. Dáno v Brně dne 7. dubna 1848. Bedřich hrabě *Sylva-Taroucca.*"

Praktickým politikem šlechetný Bedřich hrabě Sylva-Taroucca nebyl, předloživ r. 1848. moravským stavům tyto své náhledy o zjednání těsného svazku Moravy s Čechami, založené na pokročilém stanovisku českonárodním, ne historickém; Čechem ale a ryzím českým vlastencem se býti osvědčil, jak nikdo jiný na posledním stavovském sněmu moravském. Dopracovala-li se sotva před měsícem vídeňská třídenní revoluce úspěchů zrovna báječných, proč by nesměl v době netušených obratů Čech na Moravě napomáhati budování českého státu!

Svob. pán *Schell* obrátil se proti spisu hraběte Sylva-Tarouccy, vyvraceje to ono, nevyvrátiv ale ničeho. Z polemické odpovědi Schellovy zasluhuje jen jedna část zmínky, že totiž právě v samostatnosti Moravy spočívá záruka nejlepší pro národnosť moravských Slovanů, neboť samostatnosť tato nemůže prý národnosť čtyr pětin moravských Slovanů uvésti v nebezpečí.

Hugo kníže *Salm* také se obíral hlavně tiskopisem hraběte Sylva-Tarouccy, zvláště historickou částí jeho, prohlásiv slova o slovanském vojsku okupačním a o jeho vůdci Čechu za temnou báj. Za to ale — volal kníže Salm, stále přerušován pochvalou přítomných — pověřené dějiny Moravy zaznamenaly bližší a větší ještě skvělé události. U Olomouce a na Hostýně poraženy byly divé hordy Tatarů a tím postavena hráz proti zátopě křesťanského a vzdělaného světa jimi. U Brna poražen vítězný dosud vojevůdce švédský Torstensohn, u Brna a Olomouce zlomena moc Prušáků. Rozumíme-li duchu těchto událostí, a ne pouhému faktu, seznáváme také úlohu, Prozřetelností Moravě vytčenou. Morava jest snad k tomu povolána, aby tvořila pevnou hráz proti rozvratu všeho, co trvá, a pro zachování Rakouska velkou váhu položila na vážky. Držme se tudíž pevně neodvislosti země, a to na strany všecky, neboť za bouří nynějších dostaví se snad doba, kdy náš milostivý pán, císař a otec svou posvátnou hlavu stísněnou bude moci s důvěrou položiti do lůna naší země věrné. Neodvislými od každého vlivu cizého chceme býti a zůstati, spatřujíce blaho Moravy jen v pevném spolku všech zemí mocnářství s naším císařem, nečekajíce na žádné povely a nedbajíce žádných rozkazů ani z Prahy, ani z Vídně, ani z Frankfurtu ani z Petrohradu.

Na to se ujal slova Bedřich hrabě *Sylva-Taroucca*, okolo jehož spisu se otáčelo

jednání sněmovní, háje se takto: Nejsem nepřítelem Moravy a nechci také na úkor její jednati, nač ukazuje jasně slovo o nepodrobení se ve spisu mém. Chtěl jsem jen svým spisem hájiti práva jazyka a národnosti, v kteréžto příčině považuji spolek s Německem za nebezpečný. (Při tom se mezi posluchači ozvaly hlučné hlasy nevole, jednotlivé pak hlasy pochvaly.) Víme, že Rakousko obešle nebo již obeslalo sněm frankfurtský, což nepovede k dobrým koncům, a budoucnosť osvědčí, že tato smutná předpověď se vyplní. Co se popírané lhostejnosti týká, chtěl jsem tímto slovem jen naznačiti, že Slované v celém mocnářství rakouském vystoupili pro svůj jazyk a svou národnosť, kdežto na Moravě se nestalo ničeho. Příčina vězí v tom, že většina měst jest německá, tíhnouc k věci a ku prospěchům německým. Považoval jsem však za svou povinnosť, přispěti ku pomoci slabému nezletilci.

Do rokování zasáhl na to Leopold rytíř *Neuwall* těmito slovy: Čechy jsou slavná, mocná země; Morava však, ač menší, má rovně slavnou minulosť, vyvinutý průmysl, bohaté a plodné nivy. Tak má každá země rakouská své vlastnosti skvělé. Všecky tyto země ať stojí vedle sebe, ne pod sebou, okolo trůnu ať se seřadí všecky. Obyvatelé pražští žádali Jeho Veličenstvo za spojení Moravy s Čechami; takové spojení nemůže však vysloviti konstituční císař, společným prospěchem všech zemí jest velké, mocné a svobodné Rakousko. (Velká pochvala.) Zodpovědný ministr nemůže také vysloviti žádané spojení, neboť byla nám slíbena konstituce, a budeť to konstituce, jíž nám záviděti budou ostatní země. Samostatnosť země jest velkým štěstím, vzdáti se jí znamenalo by velké neštěstí. Sympathie máme ke všem národům, Němec ať zůstane Němcem, Slovan Slovanem. Mluví-li ale Moravan německy nebo slovansky, zůstává vždy Moravanem, jemuž neporušitelnosť země musí býti svatou. Ne jazyk, smýšlení ale dělá Moravana; byla by to divná ochrana, kdyby, aby nás chránili před poněmčením, nás chtěli počeštiti. Germanismus kvetoucí zemi neuškodil, ani jedna česká dědina neponěmčila se. Žádosť Pražanů nemá žádného podkladu historického; zrovna tak by Morava mohla činiti nároky na staré své hranice za Svatopluka a s nimi také na Čechy.

Bedřich hrabě *Sylva-Tarouca:* O politickém podrobení se Moravy Čechám nebylo nikdy řeči. Že na Moravě jsou sympathie pro Čechy, leží na bíledni; Morava nemusí býti teprv počeštěna, neboť dle jazyka jest již českou, majíc tytéž zájmy jako Čechy. Jsem proti každému nepředloženému spolku s Německem. V Německu by Čechy a Morava beze stopy zmizely, což se nemůže státi v Rakousku, kde Slované tvoří velkou část obyvatelstva. Nikdo nežádá, aby Němci se stali Čechy, obecný spolek s Německem nevyhovuje však prospěchům Moravy.

Egbert hrabě *Belcredi* podotknul na to, že spis Bedřicha hraběte Sylva-Tarouccy velmi jasně píše o úplném spojení se středem v Čechách.

Kníže *Liechtenstein:* Já a kníže Salm máme statky v Čechách a náležíme k tamějším stavům. My ale jsme též dobrými Rakušany, jimž jest určitý směr dán, směr to k císaři a okolo něho.

Poslanec Baltazar *Szabel:* Každý vlastimil jest proniknut přáním, aby jazyk všech kmenů národních, zem tvořících, byl vzděláván a ve školách, v církvi a při soudech na rovno postaven. Jazyk však spojuje jen jistý počet osobností, tvoří podřízený svazek lidí, kdežto politika v hlubším a šlechetnějším smyslu svádí celé člověčenstvo v bratrský spolek. Člen národního konventu francouzského vyslovil se na konci minulého století: „Kdyby již jen nadešla doba, aby všichni národové země mohli se sejíti uprostřed zeměkoule a raditi se o svém blahu!“ Tato krásná myšlenka uskuteční se snad v Evropě aneb v několika velkých říších tohoto dílu světa; v německém parlamentu, jehož se někteří národové obávají, vězí snad

mocný kvas této budoucnosti. Čechy a Morava ať se nelekají tohoto parlamentu německého, nepohřbíť on osobnosť zemí. Co do spojení Moravy s Čechami tlumočil Szabel smýšlení svých voličů olomouckých v tento smysl: Úcta ke každé národnosti, rovné právo slovanského jazyka s německým, ale žádné spojení, nýbrž zachování samostatnosti Moravy. Nikdo nebudiž poněmčen, ale také nebudiž nikdo počeštěn, neboť každé nucení jedním nebo druhým směrem bylo by tyranstvím, nesrovnávajícím se se svobodou.

Poslanec za Jihlavu, magistrátní rada Ig. *Streit*, zasáhnul do rokování řečí pozoruhodnou, objasňující záležitosť spojení Moravy s Čechami s jiných ještě stránek, nežli posud proud řečnění byl objevil. Město Jihlava — pravil — po hlavním městě Brnu největší na Moravě, leží na nejkrajnějších hranicích moravských, tak že okolo jeho předměstských domů teče pohraniční řeka Jihlavka a že značná část jeho majetku náleží k Čechám. Tím se dostala Jihlava nutně do bližších styků s Čechami a jest ještě dnes v jistém ohledu podřízena českým soudům a politickým úřadům. Vzdor těmto zajisté prazvláštním poměrům a jejich různým následkům, jako ku příkladu mnohonásobnému osídlování se Čechů v Jihlavě, většímu obchodu s Čechami a čilejšímu účastenství v událostech země sousední, nezůstala aneb nestala se Jihlava městem českým, nýbrž německá národnosť drží tu vrch; Jihlavané pak chtějí rádi věrně a poctivě podíl bráti ve všech osudech vlasti, Moravy totiž.

Též z dějin Jihlavy lze dokázati, že Morava od valných časů byla považována za zem od Čech neodvislou. V jihlavském archivu městském nachází se list krále Ladislava, tuším z roku 1452., z doby tedy, kdy Čechové dospěli na vysoký stupeň samostatnosti a kdy za nezletilosti královy tři členové českých stavů (Oldřich z Rosenberka, Menhart z Hradce a Hynek Plaček) spravovali říši. I v tomto listu, obsahujícím pozvání města Jihlavy k obeslání sněmu ve Vídni, činí se přísný rozdíl mezi stavy českými a stavy moravskými.

Další dějinné datum tvoří památný sloup u Jihlavy, ale již za řekou Jihlavkou, na památku, že až tam, a ne již na hranicích moravských, zvolený král český Ferdinand I. složil přísahu na ústavu království českého. (Jest to pomník na levém břehu Jihlavky, v Jihlavě samé však na české půdě postavený, na kterémžto místě první český zvolený král z rodu habsburského Ferdinand I. dne 30. ledna 1527. skládal na cestě své do Čech přísahu stavům království českého, v ústrety mu vyšedším.) Vedle toho dle mého náhledu nepanuje nyní na Moravě a v Čechách tak pronikající stejnodružnosť všech živlů, jak se petice pražská domnívati zdá, nýbrž taková skutečná různosť, byť i snad dřívější formou vládní způsobená, že u vtělování konstituce oddělený ohled na zvláštní potřeby obou zemí jest nutným. Konečně způsob, jak spojení druhou žádostí pražskou bylo žádáno, urazil, jak na mnohých již stranách jest rozšířeno mínění, poněvadž v Praze nepřišli na spojení dvou sester, nýbrž bezděčně, snad proti úmyslu žadatelů vzbudili domněnku, že docíliti chtějí podřízeného poměru Moravy k Čechám. Potud souhlasím tudíž s návrhem výboru sněmovního.

Poněvadž ale *moji voličové nechtějí*, *aby spojení čili vlastně přičlenění Moravy a Slezska k Čechám na vždy bylo odmítnuto*, *nýbrž žádají*, *aby bylo tehda a s podmínkou povoleno*, když všecky tři země zůstanou pevně spojeny s rakouským císařstvím a když se přičlení k Německu, proto navrhuji, aby v druhém odstavci navrženého státního spisu pro Jeho c. k. Veličenstvo, v němž se stavové moravští *rozhodně* vyslovují proti sloučení Čech s Moravou spoločným sněmem, slovo „rozhodně" bylo zaměněno slovy *„této doby."*

Především se ale při tom ohražuji proti výkladu, *aby o tomto spojení směl*

rozhodovati říšský sněm ve Vídni, neboť dle soudu mého může toto spojení, když se stane, býti uskutečněno jen na základě volné, vládou schválené smlouvy dotýčných zemí.

Návrh svůj na změnu adresy odůvodňuji následovně:

Kdyby byl český sněm stavovský učinil moravskému sněmu návrh na sloučení obou zemí, přidav k tomu záruky za uhájení zvláštních zájmů naší země, *byla by tak najisto bývala odstraněna nynější vášnivá nepřízeň ku sloučení,* a s odporem také domněnka, že jen někteří obyvatelé hlavního města o spojení netrpělivě usilují. Jiná příčina odporu proti sloučení spočívá též na náhledu, že by toto sloučení stálo v cestě sblížení se s Německem, ač o tom nemluví petice, která chce míti těsný spolek s celistvým mocnářstvím rakouským, a tím také samostatnosť jeho jako státu při uzavírání smluv chce míti uhájenu. Obě příčiny odporu mohou ale dnes nebo zítra odpadnouti, a pak, chce-li Morava, může býti *sloučení žádoucím.*

Petici Pražanů se vyčítá nepříslušnosť. Nynější sněm moravský jest sice zákonným, dnes není ale úplným. Schází dosud poslanci měst municipálních a poslanci rolníků či venkovských obcí. Poněvadž můžeme věřiti, že v těchto potencích země, jež vlivu dřívější soustavy vládní méně byly podřízeny, moravsko-slovanský živel více bude zastoupen, nežli v nynějším členstvu moravských stavů, a poněvadž moravským stavům dobře nesluší, aby za tyto dosud umlčené třídy obyvatelstva proti zásadám pravé ústavy navrženým tonem rozhodným vystupovali, odporučuje se můj návrh jako přiměřený tím více, čím méně dle soudu mého za doby naší lidská prohlédavosť jest s to určiti, co asi přinese nejbližší budoucnosť. Ostatně dle přesvědčení mého může otázka o spojení, o níž právě jednáme, dospěti teprv tehda ke konečnému a uspokojujícímu vyřízení a ku blahu obou zemí, až sesílí se probuzený život konstituční na Moravě a v Čechách za vlády institucí, jež s ohledem na panující poměry zvláštní co možná nejdříve buďtež uvedeny v život. Mezitím ať zaujmou obě země pravé postavení přátelské k sobě, jak to jest jejich povinností!

Tak mluvil vlastně pro sloučení poslanec Ignát Streit za kr. město Jihlavu německou, jasná to politická hlava na posledním stavovském sněmu moravském. Sněmovní list nezaznamenává, že by poslanec Streit byl se na některém místě své řeči potkal s pochvalou neb souhlasem.

Na to Dr. Alois *Pražák*, paslanec za král. město české Uher. Hradiště, se cítil povinna, sděliti sněmu instrukci, již udělilo v těchto příčinách město Uher. Hradiště své deputaci na sněmu. Z instrukce této vychází na jevo, že uhersko-hradišťský výbor obecní schválil jednohlasně jen relaci, již mu byli poslali poslanci uhersko-hradišťští o záležitosti spojení Moravy s Čechami, přijav též důvody a návrhy svých poslanců. Instrukce sama ohražuje se co nejslavněji proti vtělení Moravy do Čech, trvajíc na zděděné samostatnosti Moravy a žádajíc své poslance na sněmu, aby tato vzácná práva hájili a, kdyby nebezpečí hrozilo, k veškerému národu moravskému se odvolali. Dr. Pražák k této instrukci ještě připojil, že tyto nároky král. města Uher. Hradiště zasluhují bedlivého povšimnutí, poněvadž toto město, jež bylo povstalo na ssutinách starodávného hlavního města velkomoravské říše, jest městem slovanským, položeným uprostřed slovanského obyvatelstva. Přes to všecko prý ale nechce spojení s Čechami. V této otázce prý se také nejedná o poněmčení slovanského obyvatelstva.

Bedřich hrabě *Sylva-Tarouccá*: Souhlasím úplně s návrhem poslance Streita, maje spojení sněmů českého a moravského za odůvodněné se stanoviska historického. Již za nejstarších dob byly Čechy, Morava a Slezsko na sněmích spojeny, a co se tehda dálo bez nebezpečí, může se díti i dnes.

Poslanec B. *Szabel* k tomu odpověděl, že tyto společné generální sněmy se konaly jen vyjímkou za jistými účely.

Poslanec Dr. Alois *Pražák:* Tyto generální sněmy byly užitečny kdysi za doby, kdy jsme ještě neměli všeobecné konstituce. Odbývaly se za tím účelem, aby za dnů nebezpečí společná se činila snesoní. Též ve Vídni se shromáždili za podobnými účely čeští a moravští stavové. Za doby nynější budou míti *zemští sněmové* jediný jen účel, aby se totiž radili o ryze zemských zájmech, dalekých od všeobecného shromáždění říšského, třeba o *regulování zemských řek. Na žádný způsob nemohou však tito zemští sněmové zákony dávati a daně povolovati*, neboť by uvedli jednotu celku v nebezpečí.

Rokování o adrese ukončeno a přikročeno ku hlasování. Moravský sněm stavovský schválil jednohlasně povstáním, *aby dle návrhu sněmovního výboru byla Jeho c. k. Veličenstvu podána shora uvedená adresa jako slavnostní akt ohražení proti každému útoku na neodvislosť a integritu Moravy.* Obecenstvo přítomné uvítalo toto snesení stavů moravských bouřlivou pochvalou. Rozhodnutí sněmu o spojení Moravy s Čechami.

Po té hlasováno o vedlejším návrhu poslance *Streita* k adrese, aby stavové moravští na místo *rozhodně* se vyslovili jen *této doby* proti sloučení Moravy s Čechami. Pro tento návrh poslance Streita vyslovilo se jen *šest* hlasův, a sice vedle člena stavů moravských, Bedřicha hraběte *Sylva-Taroucсy* vesměs jen poslanci *německé Jihlavy*: *Streit*, *Vaníček*, *Allé*, *Rosswurm* a *Rechberger.* Pro návrh sněmovního výboru na rozhodné vyslovení se proti spojení Moravy s Čechami bylo 72 *hlasů*, jež odevzdali následující členové stavů moravských a poslanci měst královských: Biskup brněnský hrabě Schaafgotsche, olomoucká kapitula, praelát rajhradský Viktor Schlossar, praelát svatotomský Cyrill Napp, brněnská kapitula, Alois kníže Liechtenstein, Hugo kníže Salm, kníže Schönburg, hrabě Dubský, hrabě Vetter, svob. pán Schell, hrabě Saint-Genois, svob pán Dalberg senior, hrabě Schaafgotsche, svob. pán Honrichs, Antonín svob. pán Widmann, Vojtěch svob. pán Widmann, hrabě Saint Julien, hrabě Hompesch, hrabě Leopold Podstacký, hrabě Gustav Podstacký, svob. pán Bartenstein, hrabě Spiegel, svob. pán Gudenau, Emanuel hrabě Dubský, hrabě Bukuvky, svob. pán Loudon, hrabě Stockau, svob. pán Türkheim, svob. pán Dalberg junior, Egbert hrabě Belcredi, hrabě Serenyi, svob. pán Eichhoff, hrabě Chorinský, hrabě Kinský, August hrabě Sylva-Taroucca, svob. pán Badenfeld, rytíř Hentschl, rytíř Vojkovský, rytíř Linhart, rytíř Ronov, rytíř Holle, rytíř Baratta, rytíř Laminet, Leopold rytíř Neuwall, rytíř Chlumecký, rytíř Stahl, pak poslanci Szabel, Höchsmann, Rupprecht, Faschank, Dr. Reim, Lössel, Pemsel, Kurzweil, Haupt, Offermann, Winiker, Herlth, Bobrovský, Černý, Findeys, Elsinger, Glassner, Buchberger, Tast, Dr. Alois Praschak, Koller, Fr. Roller, Kunst, Schuppler, Tomasi.

Na to schválen sněmem vedlejší návrh knížete Liechtensteina, aby z druhého a čtvrtého odstavce adresy, kde se stavové moravští obracejí proti přáním obyvatelů pražských a proti osvědčením města Prahy nebo země české, slova obyvatelé pražští, město Praha a země česká byla vynechána a na místo nich postavena jen do adresy slova: proti *každémukoli přání* a proti *všemu* osvědčení. Také přijata nepatrná změna v posledním odstavci adresy, kde se mluví o prohlášení obecné konstituce vlasti, kterážto slova doplněna takto: Prohlášení *základů* obecné konstituce vlasti a *svolání říšského shromáždění.* Konečně usneseno, aby do Vídně moravskými stavy poslaní zpravodajští agenti, hrabě Stockau, Albert rytíř Neuwall, Dr. Stella a Dr. Mandelblüh, podali schválenou adresu pro Jeho Veličenstvo do rukou ministra vnitřních záležitostí.

Když již celá záležitosť byla platně na sněmu vyřízena, schválen ještě také k ná-

vrhu knížete *Liechtensteina* následující dodatek do sněmovního protokolu: Stavové moravští považují za svou přední povinnost, zachovati a uhájiti integritu a neodvislost markrabství moravského proti každékoli manifestaci, jakož i pevné jeho přičlenění k celistvému mocnářství rakouskému; zároveň ale chtějí vždy, pokud neodvislost Moravy není tím ohrožena, udržovati a udrži také přátelský spolek s královstvím českým, spřízněným s Moravou po stejném jazyku. — —

Pereunt et imputantur. Málo jen hodin uplynulo na sněmu moravském do moře věčnosti, stavové moravští však svým snesením o novém upravení státoprávního poměru Moravy k Čechám velkou na sebe uvalili zodpovědnost. S lehkou myslí nepoložili sice svůj rozhodující hlas na vážky, každá však věc má stránky dvě. Stavové moravští, odrazivše první útok domnělé české centralisace, stáli již jako moravští autonomisté oběma nohama v táboru vídeňských centralistů, již také spatřujíce veškerou spásu Rakouska a Němců v oktrojované ústavě říšské.

Stavové moravští obyvatelům Moravy v příčině spojení Moravy s Čechami.

Úplné odloučení moravského sněmu stavovského, velkou částí složeného z cizorodé šlechty, která německy cítila a výhradně jen německy na sněmu jednala, od lidu na Moravě, ohromnou zase většinou českého, a naprostý nedostatek styků stavů moravských s obyvatelstvem, musily býti citelnými a nebezpečnými v době pohnuté a bouřlivé, kdy dnes nedovedl nikdo vystihnouti převrat, jímž zítřek snad již překvapí svět. Zvláště v tak důležité otázce, jakou byla záležitost spojení Moravy s Čechami, cítili moravští stavové, předpokládajíce rozproudění rozsáhlé agitace v moravském lidu, jíž ale vskutku nebylo, toho potřebu, obrátiti se na lid nějakým vysvětlením a obhájením svého snesení. Učinili tak zvláštním letákem, vlastně učinil tak za ně výbor moravských stavů, ovšem že ve smyslu usnesení a rokování sněmovního.

V letáku tomto i nebezpečný soused Rus musil ještě v dubnu 1848. sloužiti stavům moravským za strašidlo na lid, tentýž nebezpečný soused Rus, jehož vojo za rok na to táhly již Moravou do Uher, aby vítězící honvedy uherské porazily a odbojné Uhry, které i dynastii habsburskou byly zbavily trůnu, habsburskému rodu panovnickému znovu vydobyly. Leták tento zněl do slova, jak následuje:

„Wýbor morawských Pánů Stawů obywatelům Morawy. Nejmilostiwějším nařízením našeho nejmilowanějšího Císaře a Pána byli morawští Páni Stawowé do Brna powoláni, aby se o dobré weškeré morawské wlasti radili.

Prwní péče zástupců této země byla, aby následkem oumyslu od našeho nejmilostiwějšího Císaře wyřknutého též wšichni obywatelé morawské wlasti samowolenými wyslanci při budoucích sněmích zastáwáni byli.

Měšťanský staw, 7 králowských měst, již nyní 30 hlasy oučasten jest rokowání, a jednohlasně wšickni Stawowé uzawřeli, že i wšechny ostatní města a obce celé země morawské budoucně práwo míti mají, w záležitostech naší morawské wlasti mínění a hlas dáti.

Způsob takowého zastání hned se do práce wzal, a po skončení brzkého rokowání a schwálení Jeho Císařské Milosti obywatelům Morawy se oznámí, a w oučinnost stoupí.

Též o jiných předmětech až dosawad jednáno bylo, které pro naši milowanou wlast morawskou a pro wywinowání její národnosti a swobody welmi důležité jsou.

Částka obywatelů pražských od Jeho císařské Milosti opětně a nás se neptawši žádala, aby naše wlast morawská a wšechny její záležitosti s Čechami tak spojeny byly, abychom naše wlastní ouřady zemské w Brně pozbyli, aby naše sněmy w Brně přestaly, abychom naše práwo w Praze hledali a naše zástupce zemské

dílem w Praze měli, slowem, abychom na wždycky místo samostatné, nepodrobené země s Čechami w jednu zem splynuli.

Zapomněli ale, že Morawa stejností jazyka a národnosti s Čechami wždy sice bratrsky spojena byla, že jsme my ale jakožto swobodný, od Čech nezáwislý národ od wždy swé wlastní sněmy a ouřady w zemi měli; zapomněli, že Morawa jednou jakožto weliká slowanská říše i Čechám zákony dáwala, že z jejího prostředku swatými apoštoly Cyrillem a Metudem swětlo wíry dokola se rozšířilo, tak že i český wéwoda Bořiwoj křesťanskou swou wíru a křest z našeho prastarého Welehradu dosáhnouti musel; že tedy Morawa nikdy na swé staré památnosti zapomenouti a swou samostatnosť a swobodu naproti Čechám obětowati nemůže.

Morawa od Čech nezáwislá jedině swazkem přátelstwí s nimi spojena byla.

Toto wyjádření jsme dali Jeho Císařské Milosti, abychom wašich práw, poněwadž při tomto sněmu zemském ještě bezprostředně zastáwáni nejste, nic nezadali. Nemálo ale lidí jest, kteří k dosažení swého oučelu i prostředku lži a utrhání užíwají, které by každý poctiwý člowěk w ošklíwosti měl. Tito lidu morawskému prawí, že by jen spojením s Čechami swou slowanskou národnosť bez překážky rozšiřowati a síliti mohl.

Máme tedy za swou powinnosť, weškeren morawský lid na to pozorna učiniti, co od shromážděných Stawů morawských pro swobodné rozšíření morawského jazyka a pro wšeobecné dobré morawské wlasti uzawřeno bylo a ještě se uzawře.

Wšechna wyjednáwání morawských Stawů budou se weřejně a při swobodném přístupu každého konati, a uzawřeno jest, pojednání wýslowně a obšírně w jazyku morawském do weřejnosti dáti. Z těchto pojednání uwidíte, že pod zpráwou nowých zákonů morawský jazyk, jenž jazyk wětšího počtu obywatelstwa morawského jest, swobodně se wywinowati může, uwidíte, že tento jazyk jak w kostelích a školách, tak w ouřadě a před práwem s německým jazykem stejně se postawí, práwě tak, jak se to w Čechách děje. Každý slowanský obywatel Morawy bude pak moci wšude swobodně swého přirozeného jazyka užíwati. Toto práwo je bez toho již každému Morawcowi podle zemského zřízení Císaře Ferdinanda II. od roku 1628. zachowáno, w kterém se jazyk morawský a německý za jazyk zemský wyhlašuje. Tento zákon nyní w celém obsahu do žiwosti stoupí, a wy můžete od zástupců waší země wšecko očekáwati, čehož slowanský národ w Čechách oučasten bude.

Nenechte se tedy lžiwým drážděním některých, jenž zlému chtějí, oblouditi, a přeswědčte se z pojednání, které w krátkosti do weřejnosti se dají, kterak wašemi zástupci o waše a celé wlasti dobré se jedná.

Držte se pewně swazku s celým mocnářstwím a s waším dobrým, w prawdě otcowsky smýšlejícím císařem, jenž wám tak weliké a mnohé dobrodiní udělil, a jehož přenejmilostiwější oumysl jest, w jednotě se zástupci waší země již jsoucími silný a swobodný staw sedlský založiti. Jen tímto způsobem nám možná bude, každému nebezpečenstwí z wenku předejíti, které by našim swobodným spořádáním zkázou hroziti mohly.

Pomněte, že by náš nebezpečný soused, Rus, okolčnosti, že se při našem mocnáři pewně nedržíme, jen k naší záhubě použil, a že my jen jakožto samostatná krajina w upřímném spojení s weškerým mocnářstwím pod naším dědičným císařem tomuto nebezpečenstwí ujíti můžeme, kdežto bychom oddělením našeho zisku od oných celého mocnářstwí wítanou kořistí nepřátelům byli.“ —

I petice počali moravští stavové vyřizovati pomocí tisku a obecně rozšiřovaných letáků. Tak vyřízena žádosť anonymní v příčině zrušení roboty a zastoupení

Petice za zrušení roboty a

odpověď stavů k ní. stavu selského tiskopisem, jenž na předním místě obsahuje doslovně otisknutou žádosť, na niž následuje vyřízení její výborem pro stavovské předlohy a předběžné práce. Obě, jak žádosť tak odpověď stavů k ní, jsou pravé originály, znázorňující přejasně dobu a lidi tehdejší. Budiž zde podotkuto, že odpovědi tištěné, jakož vůbec všecky publikace a tiskopisy, které od moravského sněmu stavovského a jeho výborů r. 1848. vycházely, obsahují na předním místě text český, na druhém teprv text německý. Tak třeba základy nového zřízení zemského sněmu, pořádek volení poslů, instrukce pro voliče, jednací řád a jiné. Na sněmích jednali stavové od dávných dob jen německy, na venek pro zem a lid zachována však přednosť jazyku českému jako prvnímu jazyku zemskému.

Selská prosba a odpověď stavů k ní znějí dle originálu do písmenky:

„Odpowěď wýboru pro stawowské předlohy a přední práce na následující žádost od 19. dubna 1848, k rukoum shromážděných stawů (dle údání) od více obcí podanou.

Sedlská dobromyslná prosba Morawským Pánům Stawům wšem společně shromážděným w Brně.

Již mnohokrát a dříwe, nežli se toto lidu pobuření we Wídni stalo, byli jsme toho prawdiwého mínění, kdybychom mohli naše poddanské žádosti Waši wšeobecné společnosti Pánů Stawů milosti přednésti.

Nikdy se nám té příležitosti a času nenahodilo, jakož teď, kdežto wčilejší náhody naši žádost na nowo rožíhají.

Přijmetež Waše wysoce urozené Milosti naši poníženou poddanskou a wřelou prosbu, kteroužto prosbu my mnohó sespolčené obce proti w krátce zde udaným příčinám předkládáme.

1. Wyzdwihněte slušně s poddanýma tu mnohého zlého plodící matku — tu zkázu lidskou — tu zkázu chleba — tu zkázu dobytka — tu podporu krádeže a rozličné falše — tu prawdiwou příčinu lenosti, to pokažení mnohých dobrých čeledínů, tu milostiwé wrchnosti málo užitečnou — a stawu rolnickému na nejwýš škodnou tak nazwanou naturální robotu, ku kterému wyzdwihnutí již hned w roku 1846. náš nejmilostivější Císař a země Pán swým patentem nopomáhal, a začež taky wšechny hlawní města žádaly skrze swé deputirowané, aby ten rolnictwí škodící zárodek wyhlazen byl, a začež také i my předně s dobrým úmyslem žádáme.

2. My prosíme, nenechte waše wysoce urozené Milosti, nenechte prosíme Wás, doutnat tu nebezpečnou jiskru w koudeli, nebo se rozfukuje rozličnými zlými — i dobrými příklady, kteréž ta robota za sebou táhne, nebo patrně přeswědčená wěc, že, které wrchnosti odprodali robotu, dobře stojejí, a žádné statky se nemusely prodat, že nemají roboty.

Též naproti tomu taky ti sedláci mnohem lepší stojejí, než když w tom otroctwí zawázáni byli, proč by se tedy nemohlo to stát; je oboum stranám — ba a i při tom wšeobecenstwu užitečné; nebo se prstem na ty osady weřejně ukazuje a prawí, tady za času roboty nebylo ničeho, jen samá bída a wčilek! je tady lid wzdělanější — dobytek hodnější a chleba hojnost.

Ja můj Božo! zwolal plačtiwě jeden z nás; dyž sme robotowali, nebylo při swatém Duše ani chleba ani slámy a wčile chwála Bohu neschází nám nic, ještě obilí odprodáme, kdežto sme ho za roboty přede žněma kupowali a wrchnost měla málo wíc.

3. A konečně když by wás tato žádost málo pohnula, tedy ať wáma pohne slowo našeho nezapomenutelného císaře Josefa II. jenž prawil: Já bych mohl

myslet, že se tolik millionů lidu narodilo jen k mé službě — já sobě ale myslím, že sem se já narodil také pro ně, abych jim zde blaženost wšem získal.

To samé žádáme my od Waší stawowské Milosti, a doufáme pewně, a začež taky žádáme, že ten swrchowaný Pán, ten Pán wšech Pánů přispěje se swou pomocí, a utlačí mnohé nebezpečně dutnající jiskry a udělí nám pokoje swatého.

Poněwadž zde za množstwí poddaných se žádá, tedy se taky ze žádného zlého úmyslu podpis neudal; ještě mnoho bychom měli k přednešení, poněwač na nic tázáni nejsme, nechceme sobě taky wíce dowolit, jedině co nás nejwýš tlačí.

Psáno w Morawě dne 19. dubna 1848.

Dowoltež nám ještě něco málo našo milostiwá Wrchnost!

Náhodou jsme se trefili do města, a slyšeli jsme, že z každého města jeli wyslanci požádáni jsouce do Brna, přednést swé stížnosti:

Pročež pohybuje to naším sprostým citem, že již wšechny městské zdi swé stížnosti zadaly a dílem a i wyslyšeni byli, tak tedy žádáme Waši Milost, zeptejtež se taky toho, s kterého potu wětší díl lidu jí — a pije, co pak ty sedláku powídáš!

A když bychom předce za nedostatečné w otázce a w odpowědi uznáni byli, tedy ať za nás (buď on kdo buď) jen swědomitě a sprawedliwě mluwí, kteréhož Bůh oswiť darem prawdy a moudrosti, a posawad máme dost na tom, že slyšíme — že Morawa — a Slezko chwály zasluhuje, jen dej Pán Bůh, abychom z té chwály po chwíli neplakali. Waši wěrní poddaní. — —

Odpowěď. Krajani! pozdraw Wás Bůh! Wýbor, kterýž připrawuje práce, o nichž se we wšeobecném shromáždění stawů rokuje a uzawírá, obdržel Waši swrchu psanou žádost, a dáwá Wám pro zatím za odpowěď, že při wšeobecném shromáždění stawowském zamýšlí náwrh učiniti i k tomu hleděti, aby se tato předcházející odpowěď stala obecným stawowským míněním.

Mohli jste se s Pánem Bohem a bez okolků podepsati, neboť jste žádost swou složili dobře a tak, jak se na powážliwé lidi sluší; a jestliže tak jako Wy smýšlí wětší počet lidu, máme již napřed rukojemstwí, že se wšechno w zemi dobře dařiti bude; již se skutečně u stawů o tom rokuje, aby byla celá země zastoupena, nejen tedy města, jak Wy prawíte, nýbrž i selské obce, i o tom se rokuje, jak se toto zastoupení po zemi rozděliti má, aby z obecné porady wšech stawů wyplynulo, co by bylo wšem prospěšné. Co Wám toto tu powídáme, již se o tom jedná, a brzy se dowíte, jak budete mět woliti do sněmu osoby, w kteréž máte důwěru, a které by wás „swědomitě a sprawedliwě“ zastáwaly.

Co se týká naturální roboty, o kteréž zwláště se zmiňujete, nebude Wás snad tajno, že se snažně tím zanášíme, aby se to s ní k šťastnému wšem stranám zadost činícímu konci přiwedlo. Že i Wy nemyslíte, aby se beze wší náhrady wyzdwihla, o tom swědčí zdrawý rozum a poctiwá mysl, jenž z Waší žádosti wyswítá, o tom swědčí příklady, o dobrých následcích z wykoupení roboty, na něž sami poukazujete, a kteréž dle našeho wědomí wšude jen společným dorozuměním w dobrotě docílily se.

Takowé Waše smýšlení naplňuje nás jedině důwěrou, že pracné swé dílo radostně prowedeme; neboť není to wěc, při níž se může říci „ano neb ne“ aniž se dá za den odbýti. Co se má zdařile wywinouti, musí se napřed dobře rozmysliti; kdo chce stawěti dům, w němž děti a wnukowé býwati mají, musí wybrati k němu příhodné místo, dobré stawiwo a položiti pewné základy. Wždyť wíte sami, jak to býwá se stromem o hodech, jejž sázíwáte na náwsi; owšem přes noc tu stojí, wysoký a široký, zelený wrchol maje strakatými pentlemi ozdobený; wšak za dwa

dni uschne, neboť newyrostl z kořene; kdežto jádro neb pecka, kterou praděd wsadil a hleděl, nyní podáwá wnukowi chládek a sladké owoce.

Pročež milí krajané, důwěřujte a mějte krátké strpení; nezapomeneme na Wás, a doufáme, že brzo w tomto obecném shromáždění zástupců wlasti, přiwítáme bratrsky Wás, jenž zemi chléb wzděláwáte. Sworně a bratrsky budeme brzo zastoupeni wšichni, a budeme rokowati a účinkowati pro swého císaře a pro blaho wlasti.“ — —

Rovnosť českého a německého jazyka v církvi a škole, v úřadech a při soudech.

Jazyk český požíval jako jazyk zemský či státní až do oktrojovaného obnoveného zřízení zemského 1628. na Moravě ve všem výhradnou platnosť; teprvé tímto zřízením zemským přiřknuto německému jazyku na Moravě rovné právo s českým. Prodlením času dostala se skoro ve všem němčina na vrch, tak že český jazyk jižjiž jen v chrámech a školách vesnických měl svůj poslední útulek. Násilné vytlačení českého jazyka z úřadů, soudů, vyšších škol a celého veřejného života na Moravě nabylo rozměrů tak velkých, že roku 1848. s probouzejícím se vědomím národním počínaly se ozývati polosmělé hlasy, aby českému jazyku, jenž výhradně kdysi v zemi panoval, bylo poskytnuto alespoň kus rovného práva s jazykem německým.

V této době se obrátil člen moravských stavů, Petr rytíř *Chlumecký*, na moravský sněm stavovský, čili na předsednictvo velkého sněmovního výboru, s následujícím návrhem odůvodněným: Moravský sněm stavovský svými dosavadními sneseními dokázal, že mu blaho a prospěch lidu nejvíce leží na srdci. Sněm tento s velkým sebezapřením postavil do popředí veškeré otázky, týkající se měšťanského a selského stavu, kdežto životní moment svého agrárního zřízení, vyvazení roboty a desátků, moravští stavové, aniž by se byli pustili do věcného projednání této otázky a o ní zahájili rokování, ku předběžné poradě odkázali sněmovnímu výboru. Takové jednání jest nejpevnější zárukou, že se páni stavové udrží v čele mínění veřejného a že ho také říditi budou. Zásada zastoupení selského lidu byla schválena per acclamationem; než toto uznání politických práv rolníka zůstalo by vždy jen theoretickým, kdyby se mu vzdělání, jehož má zapotřebí k poslanectví, neučinilo přístupno tím, že se postaví moravský jazyk (tak nazýván r. 1848. a později ještě na Moravě jazyk český) na rovno s německým.

Není spojeno s postavením pánů stavů a není také jejich úlohou, aby vynášeli a rozvinovali otázky národnostní; není žádného panujícího náboženství, není žádné panující politiky, není také žádné panující národnosti, neboť my jsme národem smíšeným, v němž oba kmeny jsou stejně oprávněny, vždyť slovanští Moravané k německým tvoří poměr tří k jednomu.

Jest tudíž povinností pánů stavů, aby zásadně ustanovili rovné právo organické důležitosti českého (moravského) jazyka a písemnictví. Nejedná se tu nikdy o vzbuzení separatismu, nýbrž jedná se hlavně o závazek, zameziti rozvod a sejmouti pouta, která posud samostatný rozvoj moravského (českého) jazyka a písemnictví svírala a potlačovala.

Dovoluji si tudíž prositi, aby veleslavným předsednictvím výboru sněmovního byl zároveň s dobrým zdáním sněmu předložen návrh: *Vyslovena budiž rovnosť moravského (českého) jazyka s německým v církvi a škole, v úřadě a při soudech.* Není žádné pochybnosti, že uznání této zásady od četných její přívrženců se očekává; velkou úlohou pánů stavů však jest, podporovati mír a svornosť, pokoj a rozvoj na všech stranách. Dáno v Brně dne 5. dubna 1848. Petr rytíř *Chlumecký*, člen mor. stavů.

Již na čtvrtém sezení moravského sněmu stavovského dne 14. dubna podával jmenem sněmovního výboru Egbert hrabě *Belcredi* zprávu o tomto návrhu, odpo-

ručuje sněmu toto: Velký sněmovní výbor podrobil tento důležitý návrh zralé úvaze a uváživ, že jednohlasně schválené zastoupení selského stavu na sněmu zůstalo by vždy jen theorií, kdyby tomuto stavu účastenství v tak vzácném právu nebylo přístupným učiněno poskytnutím příležitosti k naučení se důkladnému oběma zemským jazykům; uváživ dále, že rovnosť obou zemských jazyků sice již zemským zřízením z 10. května 1628. fol. 62. a) byla jako základní zákon ustanovena, z novějšího pak zákonodárství určité předpisy co do znalosti českého jazyka pro politické a soudní úředníky, pro advokáty, duchovní správce a učitele platí (tak v soudním řádu z 1. května 1781., v dvorním dekretu z 30. listopadu 1787.,. v dekretu praesidia dvorské kanceláře z 3. listopadu 1815., v dvorním dekretu z 23. srpna 1816., v nejvyšším rozhodnutí z 13. února 1818., v dvorním dekretu ze 17. června 1825., v dvorním dekretu z 22. prosince 1835., v nejvyšším rozhodnutí ze 7. října 1843.), že tudíž ve škole, v úřadech, v církvi a při soudech se stalo již zákonnými pravidly opatření pro český jazyk; uváživ dále, *že ustanovení základních zákonů dle nabyté zkušenosti se však nezachovávají vždy přísně*: usnesl se velký sněmovní výbor na tom, aby další vypracování návrhu bylo odkázáno výboru sekce, jenž má dbáti toho, že *úplná rovnosť obou zemských jazyků byla již zákony rozhodnuta*, jenž má k poradám přibrati jako znalce profesory *Heinricha* a *Šemberu*, jenž má co nejrychleji podati sněmu zprávu a zároveň navrhnouti vhodná opatření k nejrychlejšímu provedení praktickému návrhu Petra rytíře Chlumeckého.

Sněm schválil tuto zprávu, projeviv svou vůli, aby pro rovnosť obou jazyků zemských a pro jejich rovnoprávnou platnosť, zákony již ustanovenou, se staly všecky možné kroky vhodné. Sněm schváliv návrhy velkého sněmovního výboru, očekával další návrhy praktické od něho, které by vedly k cíli.

Vídeňská petice ku stavům moravským ve příčině rovnosti českého jazyka s německým.

Ve Vídni bydlící Čechové, Moravané a Slezané uzavřeli již v měsíci březnu, spojiti se v česko-moravsko-slezskou jednotu českou ve Vídni, jejížto základními pravidly prohlášeny: rovnosť obou národností v Čechách, na Moravě a ve Slezsku, spojení Moravy s Čechami pod jedním sněmem, dosažení těchtýž práv pro Moravu a Slezsko, jež Čechy byly již obdržely. Stran spojení korunních zemí českých se soustátím německým, odvolávala se jednota na sněm český.

Moravský sněm stavovský došla tato petice v příčině rovnosti českého jazyka na Moravě s německým, od česko-moravsko-slezské jednoty ve Vídni:

„Wysoce slawní stawowé morawští. Jeho c. k. Milosť Císař Pán ráčil nejwyšším rozhodnutím ode dne 25. března b. r. wyslancům hlawního města Prahy na přednešenou jejich prosebnou žádosť z ohledu pojištění české národnosti w Čechách nařídití, aby užíwání českého jazyka w Čechách tak, jakož to w zemském zřízení ustanoweno jest, dokonale zachowáwáno bylo.

Následkem toho podali někteří údowé českého panského stawu, na ten čas we Wídni se zdržující, dne 2. dubna b. r. Jeho cís. kr. Milosti prosebný dopis, w kterémž oni jednak radostné swé city nad tím na jewo dáwají, že Jeho c. k. Milosť w onom nejmilostiwějším nařízení, podle jejich zdání, swůj úmysl a swou wůli zjewně ohlásil, že tomu chce, aby česká i německá národnosť w Čechách rownou platnosť, rowný průchod měly, jednak též se oswědčují, že pro zachowání pořádku w jejich wlasti a pro uwarowání wšeliké nedůwěry za newyhnutelně potřebné uznáwají, aby Jeho c. k. Milosť swou wůli w tom ohledu určitěji, nežli posud se stalo, wyslowiti ráčil, ježto oni to ode dáwna a wždy za nemístné a nespravedliwé pokládali, že česká národnosť rowné platnosti s německou národností w Čechách we skutku a životě samém neměla. Tou adresou, jejížto obsah jest, „aby česká národnosť s německou národností wůbec a obzwláště we školním wyučowání a we

weřejných úřadech čili w zemské správě w Čechách w dokonalou rownosť uwedena byla,“ dobyli sobě welectění půwodcowé její, dle hlubokého přeswědčení dole podepsaných, jakož i wšech těch, kteří zároweň s nimi z wlastní trpké zkušenosti wědí, jakou tíží posawádní potlačení, ba, ať díme prawdu, wyobcowání naší národnosti a řeči na nás leželo, stálého práwa k díkům česko-slowanského národa w Čechách, Morawě a Slezsku. I opakujíce my zde slawně jména těchto pánůw, jenž jsou kníže Ferdinand *Lobkowic*, kníže Jan Adolf *Šwarcenberg*, kníže Wincenc Karel *Aueršperk*, kníže *Šenburk-Hartenštein*, hrabě Eugen *Černín*, hrabě František Arnošt *Harrach*, kníže Karel *Paar*, hrabě Wincenc *Bubna*, hrabě Jaromír *Černín*, hrabě *Lücow* a hrabě Otakar *Černín*, pronášíme spolu swé nejžiwější přání, aby je historie česká co swětlé hwězdy, co památku národního smýšlení wyšší šlechty w Čechách, wěrně we knihy swé zaznamenala, a aby tento příklad, jakž snad podpisowatelé sami to na mysli měli, konečně též i w Morawě a w Slezsku hojných následowníkůw našel.

Ohlédajíce se na to, že tento prosebný dopis od Jeho c. k. Milosti dozajista welice laskawě přijat byl, a že Jeho c. k. Milosť skutečně k obnowené od wyslancůw města Prahy prosebné žádosti nejwyšším rozhodnutím ode dne 8. dubna b. r. nafíditi ráčil, aby národnosť česká za základ položena, a česká řeč we wšech wětwích státní spráwy a weřejného wyučowání s řečí německou w úplnou rownosť postawena byla, mají dole podepsaní za to, že nikterak w nečas nepřijdou, jestli tyto radostné události shromážděným pánům stawům markrabstwí morawského bez meškání we známosť uwedou, a je na to pozornými učiní, kterak newyhnutelně potřebno jest, aby slowanská řeč a národnosť w Morawě stejného práwa, jako w Čechách dosáhla, a kterak by prospěšno bylo, aby shromáždění stawowé morawští této předůležité wěci ze swých porad déle newylučowali anebo jí za neważnou a sprostou nepowažowali.

Pánům stawům zajisté nemůže neznámo býti, že wíce nežli tři čtwrtiny obywatelstwa Morawy ke slowanskému jazyku náleží, že česko-morawský národní jazyk, ačkoli w běhu wíce než dwou století pomalu z úřadůw a škol docela wytlačený, nynějšího času při těch welikých proměnách swěta, kteréž se před očima našima zběhly, nemůže ku posawadnímu tomu hanebnému wyobcowání we swé wlasti déle odsouzen býti, tak aby slowanská mládež, bychom toho aspoň jedním příkladem dotwrdili, místo wyučowání se w náboženstwí křesťanském pouze písmeny německého katechismu a tak i wšecky ostatní nauky pouze nazpamět, beze smyslu a rozumu, odříkáwala, proto jediné, aby naposledy po mnohých letech a s mnohými oběťmi ledajak německy mluwiti se naučila — což předce hlawní cíl weřejného wyučowání býti nemůže! — Páni stawowé sami nejlépe posouditi mohou, jak draze nás stál při známé naší chudobě ten takový způsob učení se němčině; oniť dobře wědí, neboť nás z toho pomlouwají, jak málo nám při wšem tom to německé wyslowowání swědčí, a jak welice nuceni jsme zasazowati se o to, aby morawsko-slowanská mládež budoucně přirozenou, kratší, jistější a lacinější cestou, totiž prostředkem česko-morawských národních škol, wyššího wzdělání docházela, tak aby morawský rolník nemusel od domu k domu choditi, by sobě obsah německé úřední odpowědi, německého soudního wýroku od kohokoli na zdařbůh wyswětlowati dal, aniž přimušen byl, německé protokoly, jimž nerozumí, na cizí slowo a wíru podpisowati.

Tyto a jiné s tím spojené w oči bijící nehody nemohou w nynějším času, w němž sprawedlnosť o swá wěčná neodbytná práwa w souzwučném ohlasu národůw se hlásí, a w němž každý jasně poznáwá, že bezpráwí, byť i staleté bylo, bez-

práwím býti nepřestáwá, nemohou, díme, déle trwati, nýbrž musejí tím spíše přestati, čím dříwe se páni stawowé zemští o to přičiní.

Z té příčiny dole podepsaní, hotowi jsouce we wšech otázkách wyšší politiky otcowským úmyslům Jeho c. k. Milosti a wysoké wlády bez wýminky dowěřowati a nemíníce w rozbírání jich na tomto místě wcházeti, awšak spolu odhodláni jsouce hlasu swého neohroženě pozdwihowati o zachowání a zwelebení národnosti slowanské w Morawě a w Slezsku, až posawad hanebně utlačowané, wznášejí na wysoce slawné pány stawy následující žádosť:

Aby se shromážděným pánům stawům líbilo

1. Zwoliti z prostředku swého zwláštní wýbor, kterýž by wšeliké záležitosti týkající se uwedení dokonalé rownosti mezi česko-morawským národním a německým jazykem we wšech wětwích zemské správy a weřejného wyučowání pod swou péči wzal, a sice pokud možné z mužůw česko-morawského národního jazyka powědomých; a

2. redakci Brněnských prowinciálních Nowin, kteréž pánům stawům patří, dowoliti, aby tento náš prosebný dopis we swém listu wytisknouti dáti mohla.

We shromáždění česko-morawsko-slezské jednoty.

We Wídni, dne 18. dubna 1848.

Dr. Jan Dwořáček, Morawan. · Dr. Antonín Jar. Bek, Morawan. — Dr. Wendelín Grünwald. — Dr. Matyáš Kawka. — Dr. Frant. Hillardt. — Dr. Pawel Jos. Šafařík. — Fr. Auerhann. — Karel Schwippel. — Dr. Fr. Terebelský, Morawan. — Dr. Sigfríd Kapr. — Frant. Žáček, Morawan. — Hynek Tenner. — Winc. Ehrlich, Morawan. — Womela Antonín. — Slezák Antonín. — Aigl Jan. — Antonín Rybička. — Dr. Jan Nowotný. — Wojtěch Fingerhut. — Karel Peška. — Wáclaw Schránil. — Franz Karnet. — Jos. Schubert. — Ferdinand Lehrl. — Jos. Ant. Hellich. — Arnošt Jamnic. — Jan Lacina. — Franz Kolář. — Jan B. Müller, Morawan. — Šramek Wáclaw. — Hron Wáclaw, Morawan. — Krema Frant. — Koseyk Karel. — Pečner Hynek, Morawan. — Kalčík Jan, Morawan. — Viktor Brázdil, Morawan. — Zelený Josef, Morawan. — Pörtl Aleš. — František Nejedlý. — Jan Tebich. — František Feltl. — Dr. Eduard Warhanek. — Karel Warhanek. — Emanuel Čenský. — Jirsík Franz. — Jan Warhanek. — Ant. Grimmer. — Ignaz Nedwěd, Morawan. — Wenzel Swoboda. — Jos. Fert. — Winc. Kanter. — Antonín Utěšil. — Emanuel Lehmann. — Schmidt Ferd. — Jan Malý. — Luděk Pelcl. — Adolf Womáčka. — Josef Paclík. — Karl Reinitz von Ehrenheim. — Wáclaw Miloslaw Bezpalec. — Winc. Lutonský, Morawan. — Albert Hančík. — Antonín Cebuský. — Jan Laušman. — Winc. Dlouhý. — Cyril Žiwný, Morawan. — Frant. Zeman. — Lew ze Steinmetzu. — Frant. Šwihlík. — Richard Rotter. — Bernhard Angel, Mährer. — Schránil Jos. — Schön Jan. — Swoboda Karel. — Horak Jos. — Bílka P., Morawan. — Swoboda, Čech. — Wěnceslaw Tkadlec. — Liška Jan, Morawan. — Dr. Benoni Jan. — Josef Sompek. — Jan Prochazka. — Prochazka Jan. — Josef Unger, Morawan. — Kerpálek Josef. — Libor Kadlec, Morawan. — Jan Franzl. — Drahotín Stark. — Jan Beneš. — Florian Nowák, Morawan. — Franz X. Zadler, Čech. — Josef Poliwka. — Frant. Fidler, Čech. — Heřman Jan. — Dwořak Karel. — Reichert Jiří. Šulla Wáclaw, Čech. — Dwořák Frant., Morawan. — Hrdliczka Wáclaw, Morawan. — Zawodský Frant. — Josef Burian. — Jiří Babowec, ewangelický Theol., Morawan. — Bed. W. Hawlík. — Wěnceslaw Mareček. — Adolf Winter. — Antonín Wilím. — Bedřich Brož. — Winkler Josef, Morawan. — Jan Bubna, Čech. — Brázdil Ondřej, Morawan. Brázdil Blažej. — Brázdil Jan. — Brázdil Josef. — Beláni Samo. — Čipka Janko. — Zechenter Kazimír. — Prager Moric. — Kuneš

Wojtěch. — Ondřej Palacký, Morawan. — Doležálek Antonín. — M. N. Beckmann, — Dworský Karel. — J. Lasch. — Josef Korbelař. — Jan Winter. — Josef Polák. — Josef Říha. — J. Wisgrile. — J. Klemens. — Matěj Jelínek. — W. Stanislaw Koutecký. — Šourek Frant. — Isidor Russ, Israelit und Jurist. — Jan Nowopacký, malíř. — Martin Killinger, malíř, Morawan. — Johann Zitik. — Karel Frombek, měděrytec, Morawan. · Frant. Faltys, lékař. — Krodl Hynek. — Antonín Jaburek, Morawan. — Jan Stuna. — Wáclaw Martinec. — Wenzel Gult. — Wáclaw Pilný. — Jindřich Löbel. Hynek Wender, Morawan, práwník. — Mikoláš Jan. — Antonín Welz. - Martin Pauchlý, Morawan. — Martin Stokláska, Morawan. — Wáclaw Nedwídek. — Josef Dobrowolný, Morawan. — Wincenc Brtlík, Morawan. — Frant. Šewčík Morawan. — Jan Bočon. — Jan Brunner, Morawan. — Franz Kaliwoda, Morawan. — Franz Marek. — Wáclaw Pražák. — Jan Nowák. — Josef Werkota. — Alois Liška, Morawan. — Jan Ludwík Pytlík, Morawan. — Frant. Kupka, Morawan. — Eduard Komárek. — Frant. Wetchy, Morawan. — Ferdinand Fingerhut. — Coufal, Morawan. — Janko Buor. - Dr. Morawský Adolf, Morawan. — Wáclav Tieftrunk.“ —

Jednání o rovném právu obou jazyků na Moravě.

Na posledním, osmém sezení stavovského sněmu dne 13. května podávala zprávu druhá sekce velkého výboru sněmovního, jíž návrh Petra rytíře Chlumeckého byl přikázán. Ze zprávy této vyšlo na jevo, že již 16. dubna byli pozváni profesoři *Heinrich* a *Šembera* do sekce k poradě, a že na tétéž schůzi sekční bylo usneseno, aby oba znalci své náhledy oznámili písemným dobrozdáním. Profesor Heinrich podal své návrhy již dne 21. dubna, kdežto profesor Šembera nemohl tak rychle učiniti, poněvadž bylo k tomu zapotřebí značných dat statistických a národopisných a dopisování s Prahou a Vídní.

Profesor Alois V. *Šembera* v Brně, byv k jednání do výboru sněmovního povolán, vyzval již 16. dubna českými novinami přátele jazyka českého, jmenovitě duchovenstvo a učitelstvo na Moravě, aby mu všeliké nedostatky a nepřiměřená zřízení, jež v místě neb okolí svém vzhledem jazyka pozorují, oznámili a spolu ponavrhli prostředky, jak by se jim nejlépe vyhověti dalo. Doba prý jest opravám příznivá, čas, aby jazyk český z předešlé poníženosti byl vytržen, svrchovaný, cesta k docílení toho nejpříhodnější otevřena.

Pro krátkou dobu jednání svého nebyl poslední moravský sněm stavovský s to, provésti prakticky vyslovenou zásadu svou o plné rovnosti českého jazyka na Moravě s německým.

Válka v Italii a zbrojení Ruska.

Za příčinou války, jež vypukla v Italii, a za příčinou zbrojení Ruska na západních hranicích svých obrátil se ředitel sněmu hrabě *Wolkenstein* z popudu stavů moravských zvláštním přípisem na ministra vnitřních záležitostí svob. pána Pillersdorffa, poslav Jiřího hraběte Stockaua k ministrovi s poptávkou, jaké hrozí nebezpečí a jaká byla učiněna opatření na ochranu císařství a Moravy, aby stavům moravským mohly býti předloženy přiměřené návrhy o spolupůsobení jejich v ochraně vlasti. K poptávce hraběte Wolkensteina ze 6. dubna odpověděl ministr svob. pán *Pillersdorff* notou zvláštní již 8. dubna, zjednav si napřed usnesení ministerské rady. Pillersdorff sdělil se sněmem moravským, že zemi Moravě nehrozí žádné nebezpečí z venku, zbrojení na ruských hranicích že má ráz obranný, ztrácejíc hrozivé váhy zvláštním ohroženým postavením Ruska, mocnařství rakouské že jen na jižních hranicích svých v Italii vede válku, jíž prý pokus o pacifikaci brzký má učiniti konec. Kdyby mocnářství z jiné strany hrozil útok, vyzvalo prý by své národy k obraně, naleznuvši zajisté v jejich sympathii mocnou podporu. Do té doby nic tuto potřebu neohlašuje, naopak všecko vyzývá k tomu, aby vnitřní organisace a vývin nových institucí klidně a vytrvale byly prováděny.

Toto objasnění ministrovo, oplývající jen optimistickým názorem do nejbližší budoucnosti Rakouska, vzato stavy moravskými v shromáždění dne 14. dubna na vědomosť.

Vykonání voleb do německého parlamentu ve Frankfurtě.

Dne 25. dubna panoval sice ve Vídni zevnější klid, slaveny narozeniny císaře a krále Ferdinanda, „prvního konstitučního císaře rakouského", oslavována i konstituce, již téhož dne daroval či oktrojoval svým národům; mezitím politisovali však přední hlasatelé němectví v Rakousku, veskrz černo-červeno-žlutě opentlení a horečkou frankfurťáckou rozčílení, mnohem nebezpečněji. Volby do německého parlamentu ve Frankfurtě, které rychlostí blesku a silou živelní na ráz rozdvojily Slovany rakouské a Němce v tábory nepřátelské, zasadivše vnitřnímu ustálení se mocnářství rakouského rány nezhojitelné, poutaly k sobě veškerý interes.

O těchto volbách *do německého parlamentu ve Frankfurtě* jednal též na pátém svém shromáždění dne 26. dubna moravský sněm stavovský. Shromáždění toto, jakož i ostatní sezení, šesté, sedmé a osmé až do ukončení sněmu, řídil hrabě *Vetter*, od 37 roků člen moravských stavův a nejstarší člen stavu panského, poněvadž ředitel sněmu, nejvyšší sudí zemský hrabě Wolkenstein, byl onemocněl, kníže Liechtenstein a kníže Salm však nemohli neb nechtěli se uvázati v předsednictví.

O volbách frankfurtských podával následující zprávu sněmu Dr. *Stella* (advokát a poslanec za král. hlavní město Brno) jako zpravodaj velkého výboru sněmovního: Velký sněmovní výbor dozvěděl se z „Wiener Zeitungu", že ministerstvo udělilo rozkaz náčelníkům zemí, aby vykonány byly volby volitelů, kteří by volili poslance do německého parlamentu ve Frankfurtě. Velký výbor sněmovní obrátil se již dne 18. dubna se žádostí na ministra vnitřních záležitostí, aby na něm vymohl *zastavení voleb*, až o této věci rozhodne sněm markrabství moravského, zároveň ale aby od ministra dostal vysvětlení, čím vlastně jest parlament německý, jaký má účel, a jak ministerstvo chce kdysi na zákonné cestě rakouského sněmu říšského upraviti poměr celého mocnářství k parlamentu německému.

Vládní projevy o volbách do frankfurtského parlamentu.

Odpověď ministra vnitra, daná dne 21. dubna, zněla takto: „Náčelníkům zemí udělený rozkaz, aby volby do německého parlamentu národního byly vykonány, zakládá se na usnesení německého shromáždění spolkového, uveřejněném v listech veřejných, jehož uposlechnouti žádný ze států, k německému spolku náležejících, se nezdráhal. Poněvadž způsob volení jest nařízený za účelem novým a naznačený v uvedeném shora usnesení, pro nějž posud nemohla býti zavedena zákonná ustanovení, proto nezdá se též, že by ho trefiti mohla výtka nezákonnosti. Co do ostatních přání výboru po zodpovídání několika otázek, mohu Vaši Excellenci odkázati jen na usnesení německého shromáždění spolkového za souhlasu rakouského vyslance praesidiálního, žádaje Vás, abyste si povšiml úředního článku, v dnešním „Wiener Zeitungu" uveřejněného, jenž co do určitě vysloveného záměru ministerstva v této záležitosti hájí zvláštní zájmy Rakouska a jeho zemí, a abyste sněmovní výbor na to upozorniti ráčil, že výzva k vykonání voleb vyslovila jen přání, aby mocnářství za uhájením svých zájmův a za umožněním postupu jednání, jež by těmto zájmům vyhovovalo, v německém parlamentu národním bylo úplně zastoupeno."

Článek z úřední části „Wiener Zeitungu" ze dne 21. dubna, o němž se ministrův přípis zmiňuje, zněl takto: „Daleko jsouc vzdáleno toho, aby pro nastávající volby do německého parlamentu národního jistý směr naznačovalo aneb na ně vliv vykonávati chtělo, pohnuto se vidí ministerstvo, vysloviti své náhledy o vznesené již otázce, má-li Německo býti příště státem spolkovým nebo spolkem států. Proniknuto přáním po pevném připojení se k Německu, uvítá Rakousko radostně

každou příležitosť, v níž může osvědčiti svou oddanosť společné věci německé. Rakousko by ale nikdy nemohlo srovnati se svým postavením zvláštním, aby se úplně vzdalo zvláštních zájmů svých různých, k německému spolku náležících území, aby se nepodmíněně podřídilo spolkovému shromáždění a aby se zřeklo samostatnosti své vnitřní správy, vyhražujíc si nepodmíněný souhlas vlastní s každým usnesením spolkového shromáždění. Kdyby toto vyhražení nebylo uznáno za srovnatelné s podstatou *spolku států*, nebylo by Rakousko s to do něho vstoupiti."

Rozkaz, udělený ministrem vnitřních záležitostí — pokračoval Dr. *Stella* ve své zprávě — náčelníkům různých zemí, aby vykonány byly volby do německého parlamentu, musil naplniti každého vlastence rakouského smutnou předtuchou do budoucnosti vlasti, o níž chce rozhodovati tento tajuplný parlament. Také členové sněmovního výboru chovají v této příčině nejhorší obavy o svrchovanosť mocnářství, považujíce, poněvadž tyto obavy sdělením ministerstva nebyly vyvráceny, za svou nejsvětější povinnosť, obrátiti pozornosť shromážděného sněmu na nebezpečí, jež hrozí zemi spolkem s císařstvím německým, ano nebezpečí ještě větší již pouhým vypsáním voleb do ústavodárného parlamentu za zvláštních poměrů mezi různými národy našimi. Proti jednomu i druhému vyjadřujeme co nejrozhodnější své ohražení, podporované nejvážnějšími důvody práva a moudrosti.

Německý parlament má se skládati z poslanců všech zemí, které náležejí k německému spolku, a o opravě tohoto spolku se raditi a usnášeti. Na místo smlouvy, již byli r. 1815. z podnětu a dle zásad známého státníka (knížete Metternicha) pod jmenem spolkové smlouvy uzavřeli *knížata*, má tudíž vstoupiti smlouva *národův*. A přece nemůže býti nikdo k tomu nucen, aby proti své vůli vcházel ve spolek, a samo sebou se rozumí, že páni stavové moravští, jako zákonné zastupitelstvo země, za svolení měli býti dříve požádáni, nežli vláda vyslovila zastoupení země v německém parlamentu a nežli vypsala volby do něho. Toho byla tím větší potřeba, *poněvadž pánům stavům dle ústavy přísluší nepromlčené právo spolupůsobení v zákonodárství*, kteréžto právo i nyní, když konstituční císař bez říšského sněmu nesmí autokraticky rozhodovati, na žádný způsob nelze obejíti.

Stavové moravští mohou tudíž dle státního a mezinárodního práva zamýšlené zastoupení Moravy v německém parlamentu a vstoupení její do nového spolku německého úplně odepříti, a stavové také nepochybně tak učiní, uváží-li všecky škody, které by ze spolku s Německem povstati musily nejen naší vlasti, nýbrž i celému mocnářství. Chtějí nás sice nadějí, že náš vznešený mocnář se stane německým císařem, ukolíbati v krásných snech; než dříve nebo později bychom procitli z těchto snů s hlubokou lítostí. Nevěřme tomu, že německý císař z roku 1848. rovnati se bude Karlu Velikému. Nemaje nižádné moci, přijímati bude, na místě aby sám zákony dával, zákony od parlamentu; bude jen stínem, pravou pitvorou císaře, a jeho jediným leskem se stane lehká koruna. Za takovou nádheru planou a prázdnou nemůže a nemá také Rakousko mocné obětovati svou svobodu.

Ať si příští říše německá se stane státem spolkovým nebo spolkem států, vždy musejí jednotlivé státy, jenž tuto podivnou říši utvořiti mají, více nebo méně ztratiti ze svých práv vrchnopanských. Všeobecné a stejné zákony, ustanovení o spolkovém vojsku, mincích, obchodu, plavbě a těm podobných věcech bude chtít velikán německého parlamentu diktovati, a to zajisté ne k našemu dobru, neboť Rakousko se svými zájmy zemskými by tam naproti ostatním zemím bylo zastoupeno značnou jen menšinou. Naše celní šraňky se pak brzo svalí a cizé výrobky řemeslné, jež náš průmysl umačkají, nás zaplaví.

Vedle toho by neopomenuli rýpalové, tak často se v Německu vyskytující

a každou právní existenci ohrožující, přesazovati své zásady zhoubné do naší domoviny a rozmnožovati tak naše beztoho již dosti velké zmatky; a ještě více, poněvadž dle nezměnitelného zákona přírodního každá menší národnosť větší vystřebávána bývá, ztratil by se náš živel slovanský v živlu německém, aniž by nám dána byla záruka za trvání mocnářství našeho, kdyby vytoužené Německo jednotné skončilo s republikou.

Republiky si však nepřeje žádný dobře smýšlející Rakušan; chceme zůstati věrní svému panovníku zděděnému, chceme pod ochranou konstituce, již jsme od něho obdrželi, tvořiti svornou, mocnou, také však samostatnou říši.

Když padla soustava stará, musí Rakousko ve vnitřním hospodářství svém všecko znova upraviti; musí vynaložiti všech sil svých, aby udrželo tisícileté postavení své jako pohraniční strážce vzdělanosti, v pevném svazku svých národů. Chce-li Rakousko dospěti k nejvyšší své úloze životní, nemůže a nesmí se zároveň účastniti cizích zmatků, nesmí k vůli Německu se oloupiti o nejlepší své muže, jichž by bolestně postrádalo na domácím sněmu říšském; nesmí především prostou mysl svých venkovanův a jejich lásku k císařské rodině a ku vlasti poukazováním na něco jiného v zmatek uváděti a seslabovati.

Sněmovní výbor, proniknut jsa tímto přesvědčením, učinil sněmu následující návrh: *Moravský sněm stavovský ohradiž se proti spojení markrabství moravského s novým německým spolkem národův* u ministeria vnitřních záležitostí, zároveň pak žádejž toto ministerium, *aby sešlo s voleb do německého parlamentu na Moravě nařízených*, poněvadž by tyto volby v slovanském obyvatelstvu, jež volby tyto považuje za čin proti své národnosti, najisto způsobily jitření, neboť země, ač za příčinou spojení s Čechami vyslovena byla rovnoprávnosť, jest přeplněna emisary, kteří vynakládají všecko, aby obyvatelstvo v tomto smyslu národním podněcovali, jak to každý ví, a jak také dotvrditi může zemské praesidium z úředního pozorování svého. —

Jednání sněmu moravského o volbách do frankfurtského parlamentu.

V čilém rokování, jež nastalo, ujal se první slova svobodný pán *Schell*. Je-li frankfurtský parlament — ptal se svob. pán Schell — sborem jen poradným, jenž nás Rakušany bez našeho výslovného svolení nezavazuje, nač se marně namáhá tak velké shromáždění? Je-li ale parlament ústavodárným, tedy i o nás konečně rozhodujícím, musím upozorniti na povážlivou okolnosť, že máme vyslati do shromáždění o 800 skoro členech sotva 200 členů, že bychom tudíž musili zůstati v menšině, když se naše zájmy křížují se zájmy celého Německa. Neklamejme se a nenechejme se klamati, frankfurtský parlament musí celou povahou svou býti shromážděním ústavodárným, jež rozhodovati bude o vnitřních poměrech našich, aniž bychom se tomu mohli dostatečně opříti; jeho většině naše poměry vnitřní zůstávají na vždy cizími. Vždyť již nyní předchůdce parlamentu, výbor padesáti, rozhodně zasáhl do vnitřní správy Hessenska, již nyní rozkázal Prusku, aby poslalo vojsko proti Dánům.

Čeho se můžeme nadíti z podobného shromáždění pro naše hmotné zájmy, jemu úplně neznámé, čeho pro náš politický a národní rozvoj? Již nyní vystupují členové předběžného shromáždění v jižním Německu s ozbrojenými bandami, prohlašujíce republiku, aneb otvírajíce komunismu skrze anarchii dvéře dokořán. Obesláním frankfurtského parlamentu bychom se již napřed vyslovili, že se jeho usnesením podrobujeme. Jedna část mocnářství, již počítají k německému spolku, byla by obětována cizím zájmům, kdežto druhá část mocnářství se od těchto zájmů odvrací. To znamená rozštěpení, jež podlamuje sílu — v tom vězí ale velké nebezpečí pro nás, spojíme-li se s parlamentem frankfurtským.

Moravský sněm stavovský se vyslovil pro samostatnosť moravské národnosti v úzkém svazku s mocnářstvím, a toto usnesení uvítáno obyvatelstvem, do čtyř pětin slovanským, jásavě a důvěřivě; z něho se vyvinula pro nás dvojí povinnosť. Můžeme a smíme tuto důvěru klamati tím, že naši zem vydáme v šanc zájmům cizím, že vystavíme slovanskou národnosť vlivům, které hrozí poněmčením? Uvažte jen následky, a kdo má na sebe vzíti těžkou zodpovědnosť? Představte si jen našeho slovanského venkovana, když se do něj domýšlejí, aby vykonal volby do shromáždění, o němž za to má, že jím bude zrazen a zaprodán, aby vykonal volby do shromáždění, jež jedině a pouze německé zastupuje zájmy! Ubezpečování, že národní zájmy Rakouska budou hájeny, jest labutím zpěvem naší národnosti a planým slibem: parlament frankfurtský nemůže ho splniti a nesplní ho také, neboť z povahy svého účelu jest parlamentem výhradně německým. Po druhé již Vás prosím, abyste se pevně drželi celé vlasti, již můžeme, smíme a také chceme hledati jen v rakouském mocnářství — nikdy ale v Německu. Kdyby jednou kvasící ve Frankfurtu a proti sobě hrozící živly udělaly místo prohlédavé, pevné a důvěru vzbuzující vládě, teprv tehda přijde doba, kdy může rovnoprávné Rakousko uzavříti s Německem smlouvu na výboj a odboj, nikdy se však nesmí Rakousko podříditi Německu. Koho chcete míti, pánové, za císaře: našeho milovaného, zděděného císaře Ferdinanda, nebo frankfurtským parlamentem volenou, nám zcela cizí a neznámou osobnosť? Od koho chcete zákony přijímati, od frankfurtského parlamentu nebo od říšského sněmu rakouského? Kdo obešle frankfurtský parlament, vyjádřil již tím svou vůli, že se jeho usnesením podrobí. —

Egbert hrabě *Belcredi* uznal toho přední potřebu, obrátiti se proti zprávě sněmovního výboru, zvláště proti tvrzení, že by stavové jako zákonné zastupitelstvo zemské požívali nepromlčené právo spolupůsobení v zákonodárství. Toto nepromlčené právo spolupůsobení — tak tvrdil totiž hrabě Belcredi — spočívá však na illusi, neboť základem zemského zřízení, daného dne 10. května 1628., ponechalo Jeho Veličenstvo pro sebe všecko, co se týká jus legis ferendae. Nastoupilo-li později na místě toho zvláštní právo či nějaká privilej, není mi známo; vím jen, že privileje byly jen potud potvrzeny, pokud neodporují zemskému zřízení. Roku 1790. žádali páni stavové, kteří nebyli si toho práva zcela jistě vědomí, Jeho Veličenstvo, aby v zákonodárných věcech vyslyšelo jejich radu. Jeho Veličenstvo nechalo na to stavy ujistiti, že vyslyší jejich radu buď před vyhlášením zákonů nebo po něm.

Co do připojení se k Německu, rozvinul hrabě Belcredi tyto náhledy: Kdo se účastní ústavodárného shromáždění, nepodrobuje se tím již jeho většině. Protestovati proti spolku, není prospěšné. Německé shromáždění spolkové z roku 1815. trvá dosud, všecky vlády neprohlásily ho ještě za rozpuštěné, Rakousko vede svým vyslancem předsednictví na shromáždění spolkovém, jež se ovšem za posledních třicet roků osvědčilo býti malomocným. Na místo spolku knížat musí vstoupiti v život spolek národů, musí býti zřízen národní parlament, skládající se z nejlepších a nejmoudřejších mužů v Evropě. (Sykot a reptání mezi posluchači.)

Nechají-li se poslanci ve Frankfurtě strhnouti k usnesení, jež nedostačuje voličům, nevznikne z toho ještě žádná škoda, neboť rakouský sněm říšský jest jedině oprávněn, stvrzovati zákony, ve Frankfurtě navržené neb schválené. Nechopíme-li se podané ruky, uvedeme ohromnou roztržku do srdce mocnářství. Ryze německé země zvolí poslance na každý způsob; my bychom rozčilení, jehož se chceme uvarovati u slovanských národů, způsobili u četných Němců v Čechách a na Moravě. Popřev tvrzení, že by slovanští národové v německém spolku za-

hynuli, a dovodiv, že bychom, kdyby ve Frankfurtě byla prohlášena republika, republiku právě neobesláním frankfurtského parlamentu, na němž bychom svými hlasy docílili převahu pro udržení monarchie, vtáhli do země, pokračoval hrabě Belcredi: Co se týká slov o císařské koruně Karla Velikého, spočívají také na klamu. Považuji za štěstí, že Karel Velký není více možným. Panovalť on jen tam, kam sáhalo jeho vojsko; v budoucnosti nemohou se právo a trůn opírati více o moc bodáků, nýbrž o svobodu a lásku národů. Co do vypsání voleb, pravím, že toto vypsání Jeho Veličenstvem bylo povoleno a uznáno, a že by nevykonání voleb znamenalo zprotivení se vládě. Od věků jsme s Německem spojeni, jež stojí v čele civilisace, plníc takto své poslání světodějinné. Neodmítejme bratrskou jeho ruku!

Hrabě Belcredi navrhl na konec, aby vládě bylo ponecháno vykonání voleb do Frankfurtu, jak ona sama chce.

Rytíř *Laminet*: Nedávno teprv jsme mužně ohradili samostatnosť starého našeho markrabství moravského proti Čechám. Miliony našich bratrů plesáním a rukami k díkům pozdviženými nás za to pochválily. Rozhodneme-li dnes naproti tomu, že jsme *částí Německa*, pozdvihnou se zase miliony rukou, ne ale k díkům, nýbrž zatnou se v hrozící pěstě — na nás vznešena bude obžaloba ze zrády, že jsme je nástrahou samostatnosti ochočili, hned na to ale Německu zrádně vydali. Miliony v Haliči, Uhrách, Sedmihradech, Chorvátsku, Slavonsku, Dalmatsku, Vojenské Hranici, v Ilirii, Štýrsku, v Čechách a na Moravě budou chtít bohda zůstati Rakušany, nikdy ale, věřte mi, nesvolí k tomu, aby se staly částmi Německa.

Chraňme se výroku, že národnosti jsou kružidlem, jímžto se určuje politický útvar říší. Výrok tento stal by se rozsudkem soudu světového, přinášejícím na zem hrozné krveprolití. Výrok tento způsobil již krveprolití na jihu Rakouska, zavinil porušení mezinárodního práva králem sardinským; výrok tento vysílá vojsko pruské na hranice dánské a proleje řeky krve v Polsku. Nemůže-li pak takto žádati na zpět Německo Elsasy, Francie některé kantony švýcarské, Italie část Tyrol a část Švýcarska, poněvadž se tam mluví německy, francouzsky a italsky?

Jaký osud bychom sobě připravili, o tom nás poučuje pohled na naše poměry zemské. Národnosti na Moravě postupem věků následkem bratrského spolužití se zauzlily co nejpevněji v kořenech i letorostech, z každého rozuzlení musí povstati přetrhání. — A za jakým účelem? Otevřme knihu dějin. Když počala válka třicetiletá, vztyčen prapor náboženství; tímto praporem fanatisováni národové a voděni do nejkrvavějších bitev. Páka tato dnes neúčinkuje více; jest zapotřebí jiné páky, proto se chopili probuzeného citu národního. Nechte jen národy za tímto praporem kráčeti do světového boje: prolitá krev volati bude kdysi za pomstu, neboť na konci světové války nezískaly by národnosti ničeho, na konci světových bojů bojovati se bude za politické a hmotné otázky, unavení národové uzavřou pak mír, aniž by byli dosáhli cíle krví potřísněného. Běda těm, kdož tyto boje zavinili!

Volby do německého parlamentu musejí způsobiti obavy, že neněmečtí národové budou odnárodněni. Usnesením, abychom se stali částmi Německa, roztrháme svůj spolkový prapor, cáry z něho roznešeny pak budou v bouři světových událostí do všech čtyr úhlů.

My máme svého císaře, rakouského císaře. Zvolí-li Německo císaře, měli bychom pak dva. Kdo chce vedle svého císaře ještě míti druhého? Nemůžeme vyslati poslanců do Frankfurtu, neboť nechceme míti dva císaře, nechceme míti republiku a konstituční mocnářství; nechceme, aby náš císař císaři německému a Rakousko Německu bylo podřízeno; nechceme, aby Rakousko mělo ujmu na své

svrchovanosti. Nechceme vyslati poslanců, kteří by byli donuceni, vrátiti se domů; nechceme vyslati poslanců, poněvadž bychom je vystavili v nebezpečí, že budou odmítnuti, když Rakousko neschválí některé usnesení frankfurtského parlamentu; nechceme také proto, poněvadž naši ministři nejsou zodpovědni za usnesení frankfurtská.

Předstupme raději před Německo s přímým vyjádřením, že s ním vstoupíme do spolku mezinárodního, že tam budeme posílati vyslance své, až ve své domácnosti si uspořádáme poměry. Němci nám dají zajisté za pravdu, neboť nikdo nechodívá hasiti někam jinam, když jeho dům hoří. Buďme spojenci, přátely a bratry Němců, nikdy ale částmi jejich spolku, neboť není to viděním, nýbrž jest blízkou skutečností: podepíšeme-li listinu, že jsme částmi Německa, podepíšeme zároveň listinu o rozvodu s miliony svých bratrů, listinu o zahynutí Rakouska, učiníme osudný výrok: Finis Austriae!

Petr rytíř *Chlumecký* souhlasil se zásadami zprávy sněmovního výboru o státoprávním postavení Rakouska k Německu, přeje si neodvislé Rakousko jako politickou nutnosť, odvolávaje se na slova Palackého, že by Rakousko musilo býti utvořeno, kdyby ho nebylo, a vyslovuje se proti ústavodárnému parlamentu ve Frankfurtě a proti každémukoli vlivu Německa na svrchovanosť Rakouska. Než právě proto neschválil rytíř Chlumecký neobeslání frankfurtského parlamentu. Trvající dosud německé shromáždění spolkové (bundestag), tedy naše vláda neklade otázku na nás, nýbrž bezprostředně na lid, přeje-li si lid úzký svazek s Německem, vzdav se jistých práv ze svrchovanosti. Má tudíž právo lid sám, vysloviti se o tom skrze své voliče. My jsme svou úlohu vykonali, protestujíce proti parlamentu, jehož účelem mohlo by býti ztenčení svrchovanosti Rakouska; ponechejme nyní národu, aby rozhodl, chce-li svého práva použiti čili nic. Nezneuznávám většiny veřejného mínění na Moravě, když tvrdím, *že i lid moravský ruku v ruce s námi se prohlásí proti spojení s německým státem spolkovým*, právě proto ale nechci takové prohlášení zameziti. Přeju si uslyšeti zákonný výraz vůle lidu, abychom před Rakouskem a Německem byli ospravedlněni. Přeju si vykonání voleb, aby poslanci s naším protestem jako mandatem určitě se vyjádřili, že se nemůžeme připojiti k Německu leč cestou aliance, načež pak budiž ponecháno našim vyslancům, uzavříti s Německem spolek na odboj a výboj. Z těchto důvodů navrhuji, aby sněm své náhledy o zmizení Rakouska v Německu vyjádřil a protestem odůvodnil, za to ale vykonání voleb žádných překážek v cestu nekladl.

Dle návrhů sněmovního vyboru o znovuzřízení moravského sněmu zemského nesejdeme se více v nynější podobě. Jest to slavnostní okamžik, obrat v dějinách naší vlasti; stavové ve svém složení historickém seznali potřeby doby a země a uvedli je ve skutek. Na dobu od 30. března, kdy se stavové moravští sešli, až do dneška může každý Moravan s pýchou pohlížeti. Nenechejme si tyto okamžiky vznešené, když dvě doby se stýkají, zkaliti činem, jenž by mohl míti v zápětí spor v naší zemi, vyvrácení vlády a nepřátelské postavení k Německu. Ukončte svou působnosť z tolika století dílem vznešenosti a míru!

Albert rytíř *Neuwall* vyjádřil se pro obeslání frankfurtského parlamentu, neboť jeho neobeslání jest nebezpečnější. Německu samému musí na tom záležeti, aby Rakousko bylo silným a mocným. My se chceme připojiti k Německu, Německo pak k nám, abychom sesílili, ne snad abychom se seslabili. Nechceme se vzdáti svrchovanosti Rakouska, nýbrž chceme jen vykonávání jistých práv ze svrchovaností přenésti na německý parlament. Chtějí nám strachu nahnati s národnostmi; než Wiesner a Andrian, členové německého parlamentu, slavné podali vyjádření, že národnosti mají býti zachovány.

Tak dlouho jsme byli s Německem spojení, a přece nás neponěmčili. Řekli nám, abychom se neoddávali klamu, že náš císař bude zvolen císařem německým. Otázka, bude-li vůbec volen císař německý čili nic, není ještě rozřešena; mám za to, že nebude nikdy rozřešena, zvolen bude, jak se pravdě podobá, praesident spolkový. Za poslance do Frankfurtu musíme poslati muže, jejichžto heslem jest: Rakousko nade všecko! Obava před republikou jest přílišná, neboť v Německu samém republika nepožívá valné přízně, našimi pak 190 hlasy sesílí jen konservativní a monarchické smýšlení.

Nejvyšší písař zemský, Karel rytíř *Vojkovský*: Dva z předcházejících pánů řečníků shledali závadu v oné části zprávy sněmovního výboru, vedle níž páni stavové jako zákonné zastupitelstvo země, s ohledem na jejich nepromlčené právo spolupůsobení ve věcech zákonodárství, měli býti požádáni za svolení k vykonání voleb do německého parlamentu. O tom si dovoluji poznamenati následující: Sněmovní výbor uvážil dobře volené výrazy. *Stavové moravští odevždy měli právo spolupůsobení ve věcech zákonodárných*, a považováni také za zastoupení (orgán) země. Tohoto práva jim také až do r. 1628. nikdo nikdy nepopíral. V obnoveném zřízení zemském, daném dne 10. května 1628., vyjádřil se císař Ferdinand II., že toto zřízení zemské dává jen z milosti zemi, s velkým nákladem válečným vydobyté, ponechávaje si právo zákonodárné, a přidávaje k tomu, že při jednom neb druhém zákoně potáže se stavů o radu. Již ale nejvyšším rozhodnutím, daným dne 26. června 1628., následkem představení stavů moravských, potvrdil císař a král Ferdinand II. privileje stavů těchto potud, pokud neodporují obnovenému zřízení zemskému. Tato doložení a různá nařízení vladařů moravských *vykládali si stavové moravští posud vždy jen v ten smysl, že nemohla změniti starší zákon základní, o smlouvy se opírající, v příčině spolupůsobení jejich v zákonodárství*, ač na druhé straně právo stvrzovati všecka usnesení stavů, odevždy panovníku na Moravě zůstalo vyhraženo.

Právo stavů moravských na spolupůsobení ve věcech zákonodárných.

Co se předmětu týká, o němž se právě jedná, dovoluji si upozorniti na okolnost, že německý parlament má býti shromážděním *ústavodárným*. V tomto smyslu byly také volby vypsány. V předběžném parlamentu otázka, má-li býti v Německu zřízena republika, odkázána pravému parlamentu k poradě. Již účastenství v takové poradě zdá se mi býti velmi povážlivým; souhlasím tudíž s výborem sněmovním, že jest věcí velmi nebezpečnou, podrobovati se podobnému spolku. Výhrada schvalování usnesení německého parlamentu rakouskou vládou nedostačuje, neboť vysloví-li se tato výhrada před poradou, nemůže jí ústavodárné shromáždění přijati; vysloví-li se ale teprv tehda, když většina byla již nepříznivě rozhodla, nezavazuje nikterak tuto většinu. Jsem tudíž pro návrh výboru sněmovního, aby volby do frankfurtského parlamentu na Moravě nebyly vykonány.

Vojtěch svobodný pán *Widmann* přimlouval se za předsevzetí voleb, odvolávaje se na § 12. teprv den staré oktrojované konstituce říšské, vedle níž jen říšský sněm rakouský smí uzavírati smlouvy se státy cizími. Proto prý parlament frankfurtský může míti hlas poradný, nikdy ale rozhodující a závazný. Obesláním parlamentu se nevážeme, neobesláním by sněm na sebe uvalil však velkou zodpovědnosť, poněvadž by slovanské zájmy neměly žádných zástupců. Právě Moravané mohou voliti za poslance Slovany. Vykonání voleb nemělo by se však díti skrze úřady, nýbrž od stavů a skrze ně.

Leopold rytíř *Neuwall* protestoval prudce, vzdor podanému vysvětlení, proti slovům „tajuplný parlament" ve zprávě sněmovního výboru, neboť urážejí prý německý národ. Co do spolupůsobení stavů moravských v zákonodárství, není ho již více od včerejška, co prohlášena byla konstituce. Řečník vyvracel obavy, jež

se vyskytují. Všech 190 poslanců z Rakouska musí prý do Frankfurtu, aby tam působili proti republikánským záměrům. Stavové při otázce spojení s Čechami se vyjádřili, že chtějí zameziti veškerý separatismus. Nyní ale sami na sebe uvalují vinu separatismu, chtějíce vlastně překlenouti propasť mezi Němci a Slovany. Výbor padesáti ve Frankfurtě nediktoval Prusku, aby poslalo vojsko do Dánska; učinilo tak německé shromáždění spolkové za předsednictví rakouského vyslance hraběte Colloreda. Volby do Frankfurtu nařídil sám zodpovědný ministr, zodpovědný říšskému sněmu, ne však moravským stavům. Lid může voliti či nic, my nemáme však práva, těmto volbám překážeti. Stavové by se měli ustaviti jako volební výbor, spojiti se s ústředním výborem a schopné muže k volbám odporučovati. Leopold rytíř Neuwall složil za tou příčinou také již volební manifest, jejž sněmu předčítal. Volební provolání počínalo slovy: „Jelikož markrabství od nepamětných dob náleží k Německu," a končilo vyzváním voličů, aby do Frankfurtu za poslance volili jen muže, „kteří jsou napřed Rakušané, pak Němci."

Hrabě Hompesch vyjádřil své náhledy v ten smysl, že by se Rakousko mělo napřed samo upevniti, nežli se sousedy se do něčeho pustí. Republikánské a komunistické směry vystupují v Německu čím dále tím drzeji. Co máme z toho, že celé houfy Francouzův a takových Němců, kteří nemohou doma již ničeho více ztratiti, k nám zanášejí tuto soustavu a toto učení, aby si u nás naplnily prázdné kapsy, nás dříve neopouštějíce, až jsme tak na holo ostříháni, jak oni sami? Proto protestuji proti tomu, abychom vyslali poslance do Frankfurtu, odkud hrozí Rakousku nebezpečí, že by jako vasal a míč hašteřících se stran kleslo. Buďme a zůstaňme Moravany a neuznávejme ani pražský klub český ani frankfurtské němčoury za svého pána, nýbrž jedině císaře Ferdinanda! (Pochvala).

Rytíř *Baratta:* Ano, Moravany máme a chceme zůstati, Moravany a Rakušany! Právě proto ale musíme vyslati poslance své do Frankfurtu, abychom se neodloučili od srdce Rakouska, od oněch zemí, které pošlou poslance. Německo není proti Rakousku, ve svazku s ním vězí síla Rakouska.

Dr. Alois *Pražák:* Jedná se dnes o dvě otázky: v jakém poměru má býti nadále Rakousko k Německu, a má-li býti frankfurtský parlament tentokráte obeslán čili nic? To přesvědčení zdá se býti ustáleno, že Rakousko nemůže zároveň přijímati zákony od frankfurtského parlamentu a od říšského sněmu vídeňského. Síla a jednota celku musila by nutně dvojí vedle sebe působící mocí zákonodárnou v nebezpečí býti uvedena. Nevidím však ani v navržené odpomoci, aby totiž usnesení německého parlamentu rakouským sněmem říšským byla stvrzována, záruky za nebezpečí, do něhož by se dostati musil rakouský stát úplným splynutím s Německem. Z toho by povstala řada nepříslušností, a bylo by věcí nemožnou, ohraničiti ony předměty, jež náležejí k působnosti parlamentu německého. Rakousko může tudíž, nechce-li svou jednotu a samostatnosť uvésti v nebezpečí, přijímati zákony jen z jednoho středu, z říšského sněmu vídeňského.

Co do druhé otázky o obeslání německého parlamentu, obracím pozornosť na to, že se tentokráte jedná o ustavení se Německa, velmi působivé na Rakousko, ať se toto ustavení ubírati bude tím neb oným směrem. Rakousko se tudíž usnesením frankfurtským nemůže odciziti, poněvadž obeslání německého parlamentu nezahrnuje v sobě ještě usnesení, že chceme nadále zmizeti v Německu jako stát spolkový. Německý spolek státoprávně dosud není zrušen, což vláda musila uznati vypsáním voleb. Všecky k německému spolku náležející země rakouské ať se spojí ve společné činnosti, a proto navrhuji: *Německý parlament budiž obeslán*, avšak se záměrem přímo vyjádřeným, že Rakousko nechce a nemůže nikdy vstoupiti do

poměru spolkového státu s Německem, frankfurtskému parlamentu podřízeného. Obeslání německého parlamentu má jen za účel, raditi se spolu o státoprávním poměru Rakouska k Německu. Konečné ustanovení tohoto poměru přísluší ale jen vídeňskému sněmu říšskému, a musí jemu také býti ponecháno.

Hugo kníže *Salm* vyslovil své podivení z toho, že se ozvaly i na tomto sněmu hlasy proti oprávněnosti stavů, vysloviti se v záležitosti, o níž se právě jedná. Sedíme tu v starém svém právu, v němž a s nímž jsme již rozšířili zastoupení země a ho ještě více rozšíříme. Jednáme úplně v právu svém, protestujíce proti rozhodnutí ministerstva.

Jak mnohé obce venkovské na Moravě soudí o spolku s Německem, o tom se více z nás přesvědčilo. Když jsme se jich ptali, co soudí o spolku s Čechami, odpovídali usmívajíce se: „Máme svého císaře ve Vídni, nepotřebujeme Čechů za zvláštní pány.“ Mnohem vážněji soudí však o spolku s Německem: „Máme svého císaře ve Vídni, k čemu ještě druhého v Německu, který by našemu císaři poroučel a nás pro jiné, cizí lidi vykořisťoval!“

Máme uzavříti spolek mezinárodní. S kým? Německo jako celek jest dnes pouhým pojmem, nemajíc dosud ani žádné společné formy ústavní. Počkejme tudíž, až jak se věci v Německu vyvinou. Pravili nám, že svrchovanosť Rakouska nemá býti ztenčena. V provolání ústředního výboru pro volby do německého parlamentu čteme do slova, že svrchovanosť rakouského státu smí německou mocí spolkovou, jež se utvoří, jen potud býti obmezena, pokud potřeba účinného trvání této moci a zřízení jednotného a silného Německa nevyhnutelně káže. Tedy přece jen obmezení svrchovanosti Rakouska, a to jen ve prospěch Německa!

Staneme se silnými, spolehneme-li se jen sami na sebe. Řečník předčítal na to plným obsahem článek „Allg. oester. Zeitungu“ v čísle 114. ze dne 24. dubna, pojednávající o zásadách, za nichž volby do frankfurtského parlamentu v Rakousku mají býti řízeny. Jsou to zásady: obmezení svrchovanosti Rakouska, jak bylo shora naznačeno provoláním ústředního výboru volebního; jednota Německa, těsný svazek rakouských zemí, k německému spolku náležejících, s velkou vlastí německou, zároveň ale též zachování neněmeckých národů v Rakousku; přijetí celé Istrie do německého spolku; společná opatření pro dráhy, silnice a řeky, stejná míra, mince a váha; utvoření spolkového námořnictva, a jiné a jiné. Rakousko má svá nezadatelná práva obětovati, ne svým národům, ale Německu! *Neobesílejme frankfurtského parlamentu*, neboť neobeslání jest nejlepším protestem, kdežto obeslání by rozčililo všecky slovanské obyvatele moravské. Stavové moravští musejí své ohražení proti volbám do frankfurtského parlamentu předložiti i s obšírným protokolem o dnešní schůzi ministru vnitřních záležitostí, jenž musí vzíti na sebe odpovědnosť za všecko.

Poslanec B. *Szabel* vyslovil se pro podmíněné obeslání německého parlamentu. Ministerstvo jest prý sice oprávněno, vypsati volby do německého parlamentu, porada o tom a provedení měla ale býti vznesena na moravský sněm zemský. Rakousko se může spojiti s Německem jen jako stát svrchovaný a ve vnitřních záležitostech svých úplně neodvislý, a to lidovou obnovou smlouvy spolkové. Řečník byl pro obeslaní německého parlamentu za podmínek, když uhájeny budou svrchovanosť Rakouska, národnosti a hmotné zájmy.

Hugo kníže *Salm* obrátil se proti několika vývodům Szabelovým takto: Tvrdí-li se, že s demoralisací přišla k nám z Francie také svoboda, podotýkám k tomu, že kolébkou politické svobody pro Evropu jest Anglie, jež dala svobodu také Francii, kde byla ale svoboda sfalšována. Bylo poukázáno také na celní jednotu

v Německu. Jednota tato trvala bez Rakouska; chtějí-li nový celní spolek a potřebují-li k tomu Rakouska, musí nám Německo vyjíti v ústrety. Posud nedovedlo Německo ani svobodu Labe vymoci, a přece tato řeka není pro Rakousko a pro Čechy, jejichžto obchod postupuje hlavně na jih, tak důležitá jako Dunaj a Terst. Stala se také námitka, panujeme-li my na Dunaji, že panuje Německo na Labi. Německo musí nám ale své řeky otevříti a učiní také tak; jen že mu musíme za to nějakých výhod poskytnouti, a to na Dunaji a v našich přístavech.

Poslanec B. *Szabel:* Co do Labe, byli to němečtí panovníci, kteří na něm zavedli cla. Labe nemělo posud pro Rakousko té důležitosti, jaké teprv může nabýti. Když poslanci národů plavbu po Labi sprostí překážek, pak teprv se stane Labe volným a pro Rakousko užitečným.

Hrabě *Stockau:* Obecným přáním tohoto shromáždění jest zajisté, učiniti výrok, jenž by byl zároveň výrokem celého moravského národa. Nynější sněm stavovský jest na každý způsob sborem zákonným, oprávněným k usnesení, z něhož by vyzníval hlas celé země. Vůči důležitému však rozhodnutí o otázce, která se tak mocně dotýká všech částí obyvatelů země, hlavně ale panující zásady slovanské, navrhuji a to zajisté ve smyslu shromáždění, aby *rozhodnutí o volbách do frankfurtského parlamentu bylo odročeno na tu dobu, až navržený nový moravský sněm zemský,* jenž co nejdříve vstoupí v život, na nejširších základech volebního práva a zastoupení lidu nám umožní, vyslyšeti *hlas a přání celého národa*, neboť budou na novém sněmu zastoupeni osobně všichni živlové národa, hlavně všecka města a venkované. Jen takto nabudeme uspokojujícího vědomí, že jsme zplna ospravedlnili důvěru, již do nás dosud národ kladl. Nespatřuji v parlamentu frankfurtském onen hrozivý přelud, který by mohl otřásti našimi rakouskými a slovanskými zásadami, za to ale vidím bezpečnou záruku proti každékoliv škodlivé fakci frankfurtské v naší konstituci, v našem sněmu říšském, který jedině usnesením frankfurtským může propůjčiti moc zákonů, a ve věrné oddannosti císařské rodině a císařství rakouskému, ovládající různé národy.

Leopold rytíř *Neuwall* upozornil na velké nebezpečí, jež prý z východu hrozí Rakousku. Sympathiemi německých zemí získáme oporu v Německu, rozšířením propasti mezi Němci a Slovany ženeme Slovany do náručí panslavismu. Německo se chce ustaviti, spojme se s ním; stane-li se z něho mohutné Německo, jsme pak již spojeni, nestane-li se ale, máme dosti času, abychom se rozešli. Celní jednota či spolek dospěl již tam, že nemůže déle trvati, protivné zájmy severního a jižního Německa se křižují. Přistoupí-li Rakousko k celní jednotě, rozhodne svými hlasy pro soustavu ochranného cla, životní to otázku průmyslu a továren rakouských. Tak se může díti ale jen tehda, když Rakousko bude spolupůsobiti již ve znovuzřízení celního spolku. Nacházíme se dosud v německém spolku, jehož usnesení zavazují všecky k němu náležející země. Takové usnesení na vykonání voleb učiněno za předsednictví rakouského vyslance u spolkového shromáždění, hraběte Colloreda, a zavazuje nás.

Hugo kníže *Salm*: Dle mého přesvědčení jest německý spolek skutečně rozpuštěn, nezavazuje tudíž Rakousko, jako dříve. Souhlasím úplně s důvody hraběte Stockaua; také *považuji vypsání voleb za přehmat ministerstva a vyslovuji se pro zastavení voleb již proto*, že nový ministeriální dopis obsahuje poznámku, *že si ministerstvo vyhrožuje volby do Frankfurtu a volné rozhodnutí o jich vykonání i proti usnesení moravského sněmu.*

Poslanec Ig. *Streit*: Podporuji živě návrh hraběte Stockaua. Nynější jednání jest nejdůležitějším ze všech, co jsme se sešli. Sněm jest sice sborem zákonným,

není ale úplným. Jedná se však o mínění země celé, a poněvadž již zítra bude vzato v poradu zastoupení municipalních měst a venkovských obcí, jeví se toho potřeba, aby o otázce dnešní bylo teprv konečně rozhodnuto, až bude sněm obeslán všemi zástupci země. Mezitím bude snad svolán říšský sněm, na němž dle soudu mého otázka tato musí býti projednána, ana byla vyslovena obava, že svazkem jednotlivých zemí s Německem uvolní se císařství rakouské. Ostatně Slovanstvo nemá sympathií k Rusku, jak dokázal důkladně *Palacký* v listu, jenž položen před každého člena sněmu, a Palacký jest mužem, jehož autoritu musejí uznati i protivníci, neboť byl pozván do frankfurtského parlamentu.

Kníže *Liechtenstein*: Jest žádoucno, aby ministeriální dopis, o němž kníže Salm se byl zmínil, sněmu byl sdělen.

Zpravodaj dr. *Stella*: Sděluje tímto dle přání ministeriální dopis se sněmem, připojuji k tomu, že vedle návrhu sněmovního výboru tato nota až po usnesení o nynějším předmětu jednání měla býti zodpovídána. Dopis zní takto: „Vysokorodý hrabě! Odpovídaje k podání moravského stavovského výboru zemského, mně deputací doručenému, v němž zemský výbor prosí, aby s vypsáním voleb do německého shromáždění národního ve Frankfurtě se počkalo až do sejití se moravského sněmu dne 26. dubna, kladu si za čest, oznámiti Vaší Excellenci rozhodnutí ministerské rady, vedle něhož se sice žádané prodloužení lhůty povoluje, zároveň však Vaše Excellence se vyzývá, abyste otázku, mají-li býti vykonány volby, aneb vyžaduje-li toho nezbytně udržení pokoje a řádu, nestáti na volbách aneb jich ani nevypsati, nechal napřed projednati a mně výsledek porady s obšírným odůvodněním a s veškerým urychlením předložil, zpraviv o tom zároveň vicepraesidenta mor. sl. gubernia, pana hraběte Lažanského. Prosím Vaši Excellenci, abyste s tímto oznámením upozornil pány stavy ale ihned, že *ministerská rada na každý způsob si vyhražuje plnou svobodu*, aby po usnesení zemského sněmu, zrale uváživší důvody usnesení toho, v příčině obeslání německého parlamentu zařídila to, co vyžadovati budou zájmy celého mocnářství a ohledy na dodržení platných státních smluv. Dáno ve Vídni dne 23. dubna 1848. *Pillersdorff* v. r.“

Poslanec B. *Szabel*: Musím vyjádřiti své udivení, proč tento dopis, s celým jednáním souvisící to listina, nebyl ihned sdělen, ohražuje se proti podobnému jednání, neboť z něho vysvítá censura a poručníkování sněmovních porad. Tímto dopisem dán rokování potřebný směr, neboť vychází z něho na jevo, že německý spolek neudělal bankrot, nýbrž že trvá. Se státoprávního stanoviska má tudíž ministerstvo nejen právo, nýbrž i povinnosť, volby do Frankfurtu zaříditi. Přirozeným orgánem k zařízení voleb jsou však stavové, a hrozí-li pokoji v zemi nebezpečí z obeslání parlamentu německého následkem panujícího v zemi rozechvění mezi kmeny slovanskými, považuji nebezpečí za menší, když stavové s uspokojujícím prohlášením volby zařídí, nežli když ministerstvo skrze zemskou vládu nechá volby vykonati.

Kníže *Liechtenstein* dokazoval na to, že ministerstvo nezasluhuje pokárání za povolené odložení voleb do německého parlamentu. Také nemá sněm moravský proti volbám protestovati, neboť nesmí se, sotva že byla udělena konstituce, postaviti do opozice proti vládě. Vůči dopisu ministeriálnímu jest sněm povinen, pravdivě věc vylíčiti a důležité pochybnosti, se všech stran a všemi směry vyjádřené, v protokolech sněmovních s vládou sděliti. Setrvá-li pak ještě vláda na svém, nejsme aspoň protestem vázáni a můžeme za daných poměrů při volbách samých prostředkovati a smířlivě vystupovati. Nezapomínejme, že spolek německý ještě i pro nás právně trvá; že nedostačuje, nepřijímati republiky od Německa, nýbrž že náš prospěch vyžaduje, zachrániti Německo před republikou; konečně, že jižní země vyšlou jistě své poslance do Frankfurtu.

Hugo kníže *Salm:* Navrhuji, aby se hlasovalo o návrhu hraběte Stockaua. Důvody námi vyslovené dostačují, donutiti ministerstvo, aby vykonání voleb zastavilo do té doby, až se sejde nový sněm. Pak budeme míti veškeré hlasy z celé země pohromadě buď pro volby nebo proti nim.

Hrabě *Stockau:* Mám za to, že ministerstvo vůči tak velkým pochybnostem a obavám volby nenechá vykonati. Vedle toho dnešní usnesení sněmu dojde ohlasu v celé zemi, tak že snad samo sebou sejde s voleb.

Egbert hrabě *Belcredi:* Dle mého soudu nepřísluší sněmu moravskému, sáhati do státoprávních záležitostí mocnářství. Ministr vnitřních záložitostí, maje na očích všeobecné zájmy státní a jsa zodpovědný, jest oprávněn, učiniti příslušná opatření na základě smluv. I nově zřízený sněm zemský nebude moci rozhodovati o volbách do Frankfurtu. Vláda volby nařídila, volby musejí beze všeho býti vykonány.

Karel rytíř *Vojkovský:* Naše jednání jest veřejné, proto tím větší se ukazuje potřeba, vyvrátiti pronesené pochybnosti *o kompetenci zemského sněmu k rozhodování* o předmětu porady. Sotva která jiná země rakouská, sněmujíc za nynějších poměrů, počínala si tak zákonnitě, jako Morava. Následkem žádosti několika členů stavů žádalo předsednictvo mor. výboru zemského za svolání sněmu, a nejvyšší kancléř žádosti této vyhověl. Tento sněm došel nejvyšší reskript, daný dne 18. března t. r., v příčině zastoupení měšťanského stavu na sněmu a opravy municipalního a obecního zřízení, času přiměřené. Zemský sněm, rozmnoživ se prozatímně o větší počet zástupců měšťanského stavu a oznámiv toto opatření ministru vnitřních záležitostí, vykonal zákonně předběžné práce k vyřízení těchto otázek a jiných důležitých předmětů. I předmět, o němž právě jednáme, totiž volby do frankfurtského parlamentu, byl tímtéž ministrem sněmu k rychlému vyřízení odporučen. Nemůže býti nejmenší jen pochybnosti o kompetenci zemského sněmu k tomuto vyřízení. Přece však souhlasím s návrhem hraběte Stockaua na odročení porady, až sněm poslanci měst a obcí venkovských bude rozšířen, a sice s následujícím dodatkem: Sněm račiž se usnésti, že ačkoliv *za úplně oprávněna se považuje ke konečnému rozhodnutí této otázky*, rozhodnutí za příčinou zvláštní důležitosti tohoto předmětu pro města a venkovské obce na onu krátkou dobu odročuje, až zemský sněm o poslance měst a venkovských obcí bude rozmnožen. V tomto smyslu budiž také vznesena žádosť na ministerstvo za vyzdvižení voleb.

Dr. Alois *Pražák:* Předmět, o němž jednáme, jest tak důležitým a dotýká se hlavně zájmů slovanského obyvatelstva Moravy, že hlasovati budu také z důvodů, hrabětem Stockauem přednešených, pro *odročení* rozhodnutí o tomto předmětu do svolání nového, úplného sněmu zemského. Nenahlížím, proč by se Morava neměla účastniti porad německého parlamentu teprv po rozhodnutí úplným sněmem zemským o tom, má-li býti vůbec frankfurtský parlament obeslán a jak má býti obeslán. Nový sněm zemský, ana porada o obecném zastoupení celé země ihned vřaděna bude na denní pořádek, může do čtrnácti dnů se shromážditi, kdežto porady německého parlamentu ve Frankfurtě počínají teprv dnem 18. května.

Rozhodnuti sněmu o volbách do frankfurtského parlamentu.

Po té debata ukončena a počalo hlasování. *Pro návrh Egberta hrab. Belcrediho, aby volby na Moravě do frankfurtského parlamentu byly vykonány*, odevzdáno 20 hlasů, byl tudíž návrh tento *zamítnut.* Hlasovali pro něj: Svob. pán Eichhoff, Vojtěch svob. pán Widmann, svob. pán Bretton, svob. pán Türkheim, Egbert hrabě Belcredi, hrabě Serényi, svob. pán Eichhoff junior, Albert rytíř Neuwall, rytíř Baratta, Leopold rytíř Neuwall, Petr rytíř Chlumecký, rytíř Stahl a poslanci Szabel, Dr. Mandelblüh, Rupprecht, Höchsmann, Faschank, Winiker, Roller a Koller.

Pro návrh sněmovního odboru, aby byl podán *protest proti připojení se markrabství moravského k novému německému spolku národův a aby sešlo s voleb do frankfurtského parlamentu*, vypsaných na *Moravě*, hlasoval jen svobodný pán *Dalberg* senior.

Pro návrh hraběte *Stockaua* a knížete *Salma*, aby o *vykonání voleb na Moravě do německého parlamentu ve Frankfurtě bylo teprv rozhodováno, až o tom byl se usnesl nový sněm moravský a svůj náhled vyslovil*, odevzdáno 45 hlasů. *Byl tudíž návrh tento přijat.* Hlasovali pro něj: Biskup brněnský hrabě Schaafgotsche, olomoucká kapitula, praelát rajhradský V. Schlossar, praelát svatotomský Cyrill Napp, brněnská kapitula, kníže Liechtenstein, Hugo kníže Salm, svob. pán Schell, hrabě Schaafgotsche, hrabě Podstacký, hrabě Herberstein, hrabě Hompesch, Antonín svobodný pán Widmann, svob. pán Bartenstein, hrabě Spiegel, hrabě Mitrovský, svob. pán Gudenau, svob. pán Mundy, hrabě Dubský, hrabě Bukuvky, hrabě Stockau, svob. pán Dalberg junior, Bedřich hrabě Sylva-Taroucca, hrabě Chorinský, hrabě Kinský, August hrabě Sylva-Taroucca, Karel rytíř Vojkovský, rytíř Holle, rytíř Laminet, rytíř Linhart, rytíř Badenfeld, a poslanci Feifalik, Pemsel, Kurzweil, Haupt, Offermann, Herlth, Dr. Stella, Ig. Streit, Vaníček, Rosswurm, August Pražák, Dr. Alois Pražák, Schuppler a Habel.

Na to ještě usneseno, aby ministeriální dopis z 23. dubna byl zodpovídán v ten smysl, že se sdělí ministru vnitřních záležitostí dnešní snesení sněmu moravského s protokolem sněmovním jako důvody. Snesení sněmovní má také býti sděleno zemskému guberniálnímu praesidiu.

Tak skončilo parlamentní jednání sněmovní na Moravě, snad jediné svého druhu v Rakousku, vlastně skutečným odmítnutím voleb do frankfurtského parlamentu a obnovení svazku Rakouska s Německem pod novou firmou svazku národů, ač zajisté proti vůli oněch členů posledního stavovského sněmu na Moravě, kteří buď se podjali úkolů vládních, buď stíženi byli horečkou velkoněmeckou. Nový sněm moravský, ač se sešel již koncem května r. 1848., nerozhodoval již více o spojení Rakouska s Německem; zabývalť se až téměř na konci roku jen protesty proti usnesením frankfurtského parlamentu. Volby do frankfurtského parlamentu v Rakousku i na Moravě, z umínění německé vlády vídeňské provedeny v zemích českých ovšem za neobyčejného rozechvění myslí. Obavy však na moravském sněmu pronešené se větší částí nesplnily, neboť poměry se byly osvědčily silnějšími vůle jednotlivých střeštěnců. Spolek německých knížat — spolkem národů nebyl nikdy, neboť by ho hned r. 1815. byli musili, jako třeba dříve pragmatickou sankci, schváliti sněmové zemští také v habsburských královstvích a zemích — živořil dále za strádání rakouských mocnářů, za sklamaných nadějí a za nepoměrných obětí neněmeckých národů v Rakousku. Teprv r. 1866. učiněn v sedmidenní válce „bratrů s bratry“ na bojištích českých konec, máme za to, že navždy německému spolku a primátu rakouského panovníka v Německu. Úplným vyhostěním Rakouska z Německa vráceny obě říše sobě; národové rakouští zaplatiti musili však katastrofou tento nevyhnutelný násilný obrat politiky nepřirozené. Na místo německého spolku knížat nastoupila aliance panovníků, k níž již roku 1848. na moravském sněmu četní řečníci obraceli zřetel Vídně. —

Proti anarchii ve Vídni, výtržnostem v Kroměříži a rejdům na moravském venkově.

Na poslední osmé schůzi sněmu dne 13. května podával zpravodaj velkého sněmovního výboru Petr rytíř *Chlumecký* následující zprávu: Zprávy, jež od březnových dnů došly, nenechávají nás pochybovati o tom, že ve *Vídni* se utvořily strany fakciosního původu, a že *anarchie* rozčechrala všecky svazky řádu a zákonnosti. Strany tyto, neštítíce se nižádných prostředků, ani prohlídky domů, aby

plány své uskutečnily, vynutily již odvolání zákonů, odstoupení osob a poděkování se ministrů. I do klidného jinak města naší země (do Kroměříže) přišli tak zvaní deputovaní, aby rozeštvali měšťany proti měšťanům, studující proti učitelům, sedláky proti vrchnostem. (Dle zpráv vídeňských listů totiž chtěl purkmistr kroměřížský vídeňského právníka *Weissa*, rodáka kroměřížského, protože některé plakáty a listy vídeňské tam rozdával, dát zatknouti. Zatknutí sice nechal býti, postavil však Weissovi na potupu dva policajty před dům, kteří jej hlídali.) Strany tyto, popuzujíce dělníky sliby, osobujíce si vliv na zákony, sáhajíce takto do svatých, konstitucí nabytých práv národa, kontrolují země a stěžují rozšiřovanými naukami o svépomoci a národním separatismu státu tak nutnou organisaci. K těmto zmatkům druží se okolnosť žalostná, že rakouský říšský sněm dosud nebyl svolán. Vláda postrádala posud mravního základu, poněvadž nebylo orgánu, jenž by ji zpravoval o skutečné vůli a potřebách národů rakouských. Takto se octla vláda v smutném položení, že závisela na mínění veřejném, jež nelze považovati za mínění celého státu.

Velký sněmovní výbor, proniknut povinností, hájiti zájmy doby a země, poslal zvláštní deputací ministru vnitřních záležitostí protest proti nezákonným událostem. Výbor tento, jako zřízenec sněmu moravského, protestuje proti přehmatům vídeňských spolkův a korporací, vyzývaje zároveň ministerstvo, aby posavadní shovívavosť a slabosť zaměnilo za rozhodná opatření. Je-li konstituce, daná dne 25. dubna, potřebná oprav, ať je provede říšský sněm sám; proto žádá velký sněmovní výbor ministerstvo, aby co nejdříve vypsalo volby do sněmu říšského.

Žádosť tato, datovaná dnem 10. května, podepsána za velký sněmovní výbor zemský knížetem *Salmem* a sdělena zároveň stavům v Opavě, Praze, Štýrském Hradci, Inšpruku, Lublani, Celovci, Linci, Vídni a Lvově, a zemským vládám v Terstu a Zadru.

O tomto sdělení velkého výboru sněmovního, odnášejícím se k anarchii ve Vídni, k usurpaci auly vídeňské, k agitaci proti oktrojované ústavě říšské, k násilnostem studentů vídeňských v Kroměříži a ke všem činům vídeňských buřičů, rozpředla se na sněmu delší debata. Kníže *Liechtenstein* vyslovil díky velkému výboru sněmovnímu za rázné zakročení proti anarchickým snahám, k čemuž se připojil sněm celý.

Hugo kníže *Salm*, u největším rozhořčení odsoudiv rejdy vídeňské, pravil: Ve Vídni zneuznali pravou svobodu. Když se byly ozvaly hlasy proti násilí, nechtěl nikdo znáti drzých útočníků, nikdo nechtěl býti zodpovědným, nikdo se nechtěl přiznati, že byl účastníkem jitření. Také na Moravě spácháno násilí. Do Kroměříže přišli vídenští studenti, vydávajíce se za deputované škol vysokých, a způsobili tam značné nepokoje. Vídeňská aula se sice veřejně omlouvá, že svým deputovaným dává legitimace, jiných že neuznává; takto si však osobuje jako nějaký úřad moc výkonnou, a to jest nový přehmat. Kníže Salm navrhoval, aby sněm schválil kroky, učiněné velkým výborem sněmovním, a aby sněmovní výbor byl sněmem zmocněn, činiti další opatření v smyslu dosavadním a směrem již nastoupeným.

Vojtěch svobodný pán *Widmann:* Hrabě Stockau, poslanec Szabel a já byli jsme sněmovním výborem posláni k ministrovi. Žádosť za brzké svolání říšského sněmu již odpadla, poněvadž říšký sněm skutečně svolán. Vyzvali jsme ministra, aby působil v zavedení pokoje a řádu tak, aby tlakem různých korporací a jinými prostředky nezákonnými nebyla přivoděna nějaká změna konstituce, až říšský sněm sám o tom rozhodne. Co se týká výstupů studentů v Kroměříži, kteří při sobě měli pověřovací list ministra vyučování, vyjádřil se ministr baron *Sommaruga*, že

vystavil pověřovací list šesti studentům, kteří za to byli žádali a také mu oznámili, že v Kroměříži byl proti zákonu uvězněn člen vídeňské university, a že studenti chtějí po dobrém vymoci propuštění zatknutého na kroměřížském magistrátu. Poněvadž byli nezámožní, obdrželi tito studenti též poukázku na jízdu zdarma po dráze. Zneužili-li studenti pověřovacího listu, ať stavové na vyzvání ministrovo pojmenují svévolníky, aby tito soudně byli potrestáni a událost celá přišla takto do věřejnosti.

Kníže *Liechtenstein*: Ministr vyučování vystavil tedy přece pověřovací list! Nyní to víme. Především by měla ministerská rada býti upozorněna, jak podivnou a nebezpečnou jest věcí, vydávati podobné listy pověřovací, a to ne snad povolaným úřadům, nýbrž mladíkům nezkušeným, kteří dle zákona ani sebe zastupovati nemohou. Vydávání pověřovacích listů ať se příště co nejvíce obmezí a ať se také každé vydání listu oznámí zemské vládě, aby přehmaty a zneužívání, jež ministerstvu neslouží ku cti, byly zamezeny.

Hugo kníže *Salm* souhlasil s knížetem Liechtensteinem co do vystavování pověřovacích listů; v příčině potrestání studentů ať zakročí velký výbor sněmovní.

Rytíř *Baratta*: Co do výtržností v Kroměříži, dotknuto se jen středu rejdů. Potlouká se však po zemi mnoho, po větší části českých emisarů, a neuplyne ani týdne, aby nezpůsobili rozruch nejvíce v dědinách, od místa úřadu odlehlých, tak že jich nelze ani chytiti. Emisaři tito kážou vzpouru hotovou, vyzývajíce ke spolku s Čechami, vykořisťujíce co nejhanebněji usnesení sněmu v příčině samostatnosti Moravy, prostý rozum venkovanů matouce a předstírajíce, že stavové chtějí venkovany zraditi Německu a zemi nového císaře vnutiti. Vykřikují: „Držte se Čech, jen tak Vám bude zachován císař Ferdinand!“ Na to nedostačují staré zákony, naopak jeví se toho potřeba, vydati zvláště pro první stolice nová přísná ustanovení proti rýpalům a emisarům.

Vojtěch svob. pán *Widmann*: Proti vydání nových zákonů vyslovuji se; zákony tyto mohou vycházeti jen od říšského sněmu. Potřebné zákony platí, jen jejich užívání jest ochromeno. To přináší sebou doba bouřlivá, tomu se sotva odpomůže novými zákony.

Kníže *Liechtenstein*: Líčení poměrů ryt. Barattou musím bohužel potvrditi. Hned z počátku, když hnutí časové bylo lze cítiti, nařídil jsem svým úředníkům, aby se vzdalovali všeho, co pobuřuje, nepřipouštějíce však k sobě také zbytečného strachu. S radostí jsem spozoroval dobré účinky svého nařízení; spozoroval jsem u většiny více rozvahy a klidu, nežli jsem se do nich domýšlel. Za prvních šest neděl jsem byl také radostně dojat mírumilovností, klidností a rozumem našich bodrých venkovanů. Avšak posledních čtrnácte dní se věci změnily bohužel; zprávy znepokojují čím dále tím více, a nelze více pochybovati, že rozčilení venkovanů bylo způsobeno hanebnými rejdy emisarův a rušitelů míru, kteří všeho se podjímají, aby nepravé představy vyvodili a prostý rozum venkovana zmátli.

Na venkově bují právě špatné působení oněch rušitelů míru, a bohužel lze tu již pozorovati ducha nepořádku, neposlušnosti, ano částečné vzpoury proti právům starým. Žádáme tudíž velký výbor sněmovní, aby přísně dbal potrestání těchto rejdů. K tomu není zapotřebí nových zákonů, any staré úplně dostačují, jen že musejí ústřední a místní úřady ve vykonávání a užívání zákonů býti podporovány, aby zameziti dovedly zlořády. Odbývají se shromáždění, na nichž vystupují řečníci, kteří z počátku mluví zcela řádně. Brzo na to však rozčilují a kážou převrat, zneužívajíce takto práva svobody řeči. Velký pak jest rozdíl mezi svobodou řeči domácích občanů státních a svobodou cizích emisarů, jichž nikdo nezná, o nichž

nikdo neví, nedostávají-li hanebnou mzdu od nepřátel Rakouska za svou agitaci zrádnou. Tu přestává pravá konstituční svoboda, tu nastalo již drzé pobuřování. (Hlučná pochvala.)

Dr. Alois *Pražák*: Rejdy, o nichž mluvil rytíř Baratta, zaviněny hlavně tím, že se našemu moravskému lidu lživě předstírá, že má býti německá národnost moravské (české) na ujmu. Vypravují lidu, že moravští stavové se proto vyslovili proti politickému a sněmovnímu spojení s Čechami, aby lid tím pevněji přikovali k Německu. Národní rozhraní mezi slovanskými a německými obyvateli Moravy má takto tím bezpečněji býti postaveno.

Kojím se však pevnou nadějí, že tyto rejdy dospějí k svým koncům, když sněm zemský, rozmnožený o všecky poslance měst a obcí venkovských, brzo se sejde. Nyní se poukazuje na to, že o blaho moravského lidu se radí jen někteří stavové privilegovaní; bude-li však na sněmu zastoupen celý národ svobodně volenými poslanci, bude-li každý poslanec lidu volně moci užívati moravského (českého) jazyka, a všichni dohromady raditi se o blahu naší vlasti, zničí zajisté všecky uvedené rejdy důvěra moravského lidu a všestranné sjednocení. Nynější rejdy na venkově nevycházejí jen od emisarů, mají v nich účastenství bohužel také osoby z našeho lidu moravského, osoby to zaujaté nedůvěrou, že slovanské národnosti moravského lidu hrozí nebezpečí. Lze se však nadíti, že tento politování hodný blud zmizí, jakmile lid se přesvědčí, že *plnou rovností moravského* (*českého*) *jazyka s německým rozhraní mezi oběma národnostmi bylo odstraněno.* Tím se také napraví oni, kdož nyní pobuřují lid.

Rytíř *Laminet*: Zdá se, že ministerstvo nezná úplně nebezpečných poměrů v zemích, proto ať se mu sněmem vylíčí stav Moravy upřímně a bezohledně. Hlavní příčinou rozčilení, panujícího ve Vídni a v zemích, jest obava z reakce ve smyslu staré soustavy, nebo aspoň ze zpátečných kroků na nastoupené dráze svobody. Já sám jsem přesvědčen, že obava tato není odůvodněná, neboť každý pokus podobný znamenal by šílenství. Toto přesvědčení může však jen tehda zobecniti, když ministerstvo složí své politické vyznání víry, předstoupí před lid a provede důkaz, že jest v pravém smyslu slova ministerstvem volného lidu. Stavové tudíž nepochybí, když požádají ministerstvo, aby upokojilo národy rakouské prohlášením svého programu.

Dr. *Stella* odporučil návrh knížete Salma na splnomocnění velkého sněmovního výboru, aby jmenem sněmu jednal v tomto pro zem tak nebezpečném položení, neboť zakročení výboru jest nutným, a není teprv času na to, aby sněm byl svolán. Nežli ale svolán bude nově zřízený sněm, třeba mnohé zameziti zlo.

Dr. Alois *Pražák*: Velký výbor sněmovní nemůže vzbuditi v lidu důvěru, již bude míti nový rozšířený sněm zemský. Upozorňuji zvláště na to, že neprodlené svolání ústavodárného sněmu zemského za nynější doby jest nutným. Ptám se tudíž pana barona Widmanna, jenž jako deputovaný velkého výboru sněmovního prodléval ve Vídni i za tím účelem, aby se dotazoval sankce rozšířeného sněmu na ministru, jestli již byla dána sankce novému zřízení sněmu zemského, za niž jsme byli žádali?

Vojtěch svobodný pán *Widmann*: Schválení základů nového zřízení sněmu zemského bylo již ministrem uděleno; žádá jen za změnu počtu obyvatelstva pro zastoupení obcí venkovských, totiž za 20.000 obyvatelů na místo 15.000.

Plnomocenství sněmu velkému výboru sněmovnímu.

Nežli sněm přikročil k hlasování, vyšli ze sněmovny všichni členové velkého výboru sněmovního, poněvadž se jednalo vlastně o vyslovení důvěry výboru tomuto. *Sněm schválil jednohlasně návrh knížete Salma.* Stalo se tudíž usnesení,

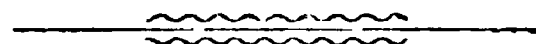
jímž se s díky sněmu schvaluje dosavadní jednání velkého výboru sněmovního proti anarchickým rejdům, jímž se zároveň velký výbor sněmovní zmocňuje k vykonání všech kroků potřebných v této příčině a sice v ten způsob, že velký sněmovní výbor jest oprávněn jednati jmenem moravského sněmu směrem již nastoupeným. K tomuto obecnému mandátu náležel také návrh rytíře Baratty na vydání instrukcí ku provádění již platných zákonů, a návrh rytíře Lamineta na vyzvání ministerstva, aby prohlásilo svůj program, o kterýchžto návrzích měl velký sněmovní výbor dle vlastního uznání rozhodovati.

Tím propůjčena sněmem velkému výboru sněmovnímu velká a neobyčejná moc, částečně i výkonná. Velký výbor sněmovní vznesl již dne 17. května, když sněm nebyl více shromážděný, za příčinou událostí vídeňských na ministerstvo žádosť, aby konstituce smluvní cestou co nejdříve byla utvořena, veškerému bezzákonnému stavu konec učiněn a ústavodárný sněm co nejrychleji byl svolán. Hlavním dílem však velkého výboru sněmovního bylo vypracování obšírného pořádku o volení poslancův a též jednacího řádu pro první novodobý sněm moravský. Těmto úkolům dostál výbor sněmovní rychle a dobře. Jinak se velký výbor sněmovní nedostal k vykonávání svěřené sobě moci, neboť osmnáctý již den po tomto jeho svrchovaném splnomocnění sešel se v Brně první novodobý sněm moravský.

Konec stavovského sněmu moravského na vždy.

Stavové moravští ukončili dne 13. května za předsednictví hraběte *Vettra* své sněmování na vždy, vykonavše v krátkém zasedání posledním velký kus práce plodné, hlavně ovšem znovuzřízením sněmu zemského, čímž na věky zabezpečili Moravě kontinuitu právní. Tímto dílem věkopamátným usmířili stavové moravští naprosto Moravu, jíž byla povolnosť a slabosť stavů, vedle nepřízně doby, odňala do roku 1848. dočasně tak mnohé vzácné právo ústavní a svobody zemské.

Poslední sněm stavovský na Moravě skončil klidně, za největších však bouří v Evropě, svá jednání, v ústavních dějinách vlasti naší neobyčejně významná a důležitá. Brány sněmů stavovských zavřely se na vždy všude, tu dříve, tam později; na Moravě však tím nebylo přerušeno ústavní zřízení zemské. Nastala doba nová a s ní a v ní vstoupil také v život v zemi nový útvar ústavní.

První novodobý moravský sněm zemský

od 31. května 1848. do 24. ledna 1849.

(130 schůzí.)

Moravský sněm zemský

od 31. května 1848. do 24. ledna 1849.

Volby do moravského sněmu zemského.

Na kvap se prováděly volby do prvního novodobého sněmu zemského na Moravě; za čtrnácte dní musilo všecko býti vykonáno, neboť již 31. května se měl sejíti sněm nový. Sotva uschl inkoust na volebním řádu a instrukci volební, vypracované velkým výborem sněmovním posledního sněmu stavovského, který se teprv 13. května byl rozešel, a již nastupovala na veškerý lid moravský jedna z nejtěžších povinností, již jaktěživ ještě nekonal. Předcházelyť sice lid moravský o několik jen dnů v těchto prvních sněmovních volbách na Moravě osudné volby do německého parlamentu ve Frankfurtě, tím ale nabyl lid jen nechutě k volbám vůbec a zbytečného roztrpčení. Zmatek, plný zmatek zavládnul na Moravě.

O český lid a jeho první volby sněmovní málokdo se staral.

Jedině v „Týdenníku" brněnském, když volby rozepsány a sněm moravský ke dni 31. května svolán již byl, vyzváni stručně vlastenci moravští, aby se sestoupili na poradu, by vyvolili za poslance muže poctivé, v něž dokonale mohou důvěřovati, že svědomitě a důkladně budou zastávati práva a potřeby lidu. Všeobecně pak jen upozorněn lid, aby volil muže jazyka vlastenského milovné, by slušně byla zastoupena národnosť moravská, a jazyk moravský nabyl té cti a vešel v ta místa, jež mu císař milostivý vykázal. Více volební provolání neobsahovalo.

Volební techniky v nynějším slova smyslu tehda na Moravě nebylo. Odkud by se byla také vzala! Úřadové krajští státní, na ochranu vlastně lidu proti vrchnostem císařem Josefem II. ustanovení, a úřadové vrchnostenští téměř s nevolí pohlíželi na nová, netušená práva lidu a na novou práci svou, a v tom smyslu také jednali. Naprostá nezvyklosť volení, doba revoluční, převrat lid zastrašující, plný nedostatek lidové a národní organisace, spolkův a časopisectva, politická i národní otupělosť vedly lid poneprv k volebnímu osudí. Ký div, kdyby se na málo jen místech bylo vůbec volilo!

A přece volby celkem slušně provedeny na Moravě. Na těch oněch místech sice nevolili; jinde zase zprávou o náhlém odjezdu císaře Ferdinanda z Vídně do Inomostí lid tak byl poplašen, že ustoupil od volby; tam zase zahnali volitelé jednoho panství své soudruhy z druhého od volby; tu zvolili na místo jednoho

poslance dva až tři; jinde ustanovili dva rádce jako dohlížitele na zvoleného poslance, odeslavše je s ním do Brna: nicméně dlužno se obdivovati, jak lid moravský za tak velké neznalosti poměrů ústavních, nedůvěry a zmatků vykonal přece poprvé svou konstituční povinnosť. Jen že také při volbách, hlavně ve venkovských obcích, nevěnoval lid český žádné pozornosti a důvěry předním svým buditelům a nejrozhodnějším a také nejschopnějším tehda k poslanectví českým mužům z Moravy. Neznal jich.

Lid český na Moravě, sevřený staletým poddanstvím, žil jen poutuchlým životem národním, nemaje vlastního písemnictví, za to však maje naprosto ochromené síly politické. Ve své neuvědomělosti národní neznal ani bratrů svých v Čechách, ani přátel v širých luzích slovanských, k nimž ho vázal svazek pokrevní. Tak ho zastihly věkovýznamné děje. Na jeho uši doráželo cizé učení o svobodách lidských, jež bylo zase jednou vstalo z hrobu; k hlasatelům cizorodým nového evangelia se přidávali ojedinělí synové vlastní, kteří i životy své chtěli dáti v oběť nezdolnému proudu časovému. Lid naslouchal blahověstce polotupě, nepřemítaje ani na mysli, mohou-li němečtí svobodomyslníci, deroucí se mezi něj, splniti vůbec slibův a retních závazků svých k lidu slovanskému čili nic.

Proudy časové tlačily ku zdemokratisování a nivelování celé společnosti; málo kdo si uváděl však na mysl, že vzplanouti pak musí znovu věčný boj mocnářů proti svobodě, boj imperia proti libertas, na nějž ochromené síly národní i politické nikterak nestačí. Skoro, že otupělosť širokých vrstev nejlepším ještě byla prostředkem ubrániti se třeštění.

Sporé jsou zprávy časopisecké o volbě poslanců na první novodobý sněm moravský, za to ale jsou karakteristické. V *Holešově* shromáždění voliči z okresu bystřického nechtěli voliti vůbec, a není také divu, že lid po tolik století zanedbaný, různými institucemi potlačovaný a utiskovaný, ztratil důvěru ke všemu. Před několika teprv dny svolán byl lid k volbě poslance do frankfurtského parlamentu. Dověděv se však, v čem jest, považoval volbu za pasť od úřadů nalíčenou, aby prý Němcům v cizině zaprodán byl. Tím se mysl lidu rozdráždila. V spěšné náhlosti přišly volby do brněnského sněmu, tak že obce neměly ani času, aby se vespolek uradily. Heslo konstituce překvapilo lid, ponořený v pustou apathii.

V *Borotíně* sešli se dne 26. května voliči z celého panství počtem okolo devíti set, aby volili poslance do sněmu brněnského. Volba se ale neukončila, neb v tom přišel z německé osady Březin posel s hanopisem březinského rychtáře, pro slatinské Němce určeným, jímž lid vystříhán jakéhokoli podpisu, poněvadž prý by se ho mohlo zneužiti k tomu, aby sněm moravský libovolně dle starých povinností s poddanými mohl nakládati. To přítomní Němci mezi český lid v okamžení rozšířili; s volby sešlo. Přítomný vrchní Svoboda poučoval ke všemu lid ještě v ten smysl, že posavad z konstitučního řízení nic dobrého nemáme, na delší co bude nevíme; možná ale, že to bude horší než za vlády neobmezené. Tentýž vrchní vyslal posla s písemným nařízením do všech obcí, aby nechodili k volbě, že po tom volení nic není. Lid nedbaje toho, sešel se dne 27. května opět v Borotíně k volbě. Borotínští rozhodně žádali za poslance profesora A. V. *Šemberu;* Němci však rozhodli proti tomu, zvolivše poslancem rychtáře z Derflíka panství třebovského.

Dne 31. května konala se ve *Slavkově* volba poslance do sněmu moravského. Některé obce okresu slavkovského byly by nejraději volily za poslance rázného a neoblomného vlastence, šaratického kaplana *Jiřího Slotu*, neb jiného vzdělaného muže, národu a lidu duší i tělem oddaného. Než ten zpropadený — tak píše totiž

zpravodaj volební — černý kabát veškeré u lidu zbaven důvěry! A mimo to ten divný venkovana předsudek, že by na sněmu nejlépe sám byl s to promluviti! A i ti velebníčci mnoho prý již u lidu prohráli. Za poslance zvolen starorousinovský mlynář Dominik *Špatinka*, muž prý se škol sběhlý, ovšem ale bohatý a majitel domu v Brně. Tak psal totiž zpravodaj o výsledku této volby.

Složení sněmu. Seznam členův a poslanců. Příloha III.

Z protokolů sněmovních, co do jmen a věcí semotam nesprávných aneb neúplných, nelze s naprostou jistotou sestaviti počet všech poslancův a členů prvního novodobého sněmu moravského. Sněm tento také nikdy nebyl úplným; vždyť jednak mnozí členové sněmu za panství a velkostatky, praví to viriliste, do sněmu se sice nechali přihlásiti, po skrovnu však ho navštěvovali neb zcela mu vyhýbali, jednak zvláště volební okresy venkovské nikdy nebyly z plna na sněmu zastoupeny. Postaveno to na sněmu samém několikráte na jisto. Krajské a vrchnostenské úřady — bylyť r. 1848. krajské úřady státní s krajskými hejtmany v čele na Moravě v Brně, Olomouci, Hranicích, Uher. Hradišti, Znojmě, Jihlavě a Přerově — nepřihlížely při prvních volbách na Moravě, téměř jako na zakázku vykonaných, s plnou přísností ku správnému volení, některé volební okresy pak v tuposti své schválně otálely s vykonáním volby.

Nade všecko však záležitosť, vlastně nemoc diet poslaneckých, jež dle první instrukce volební ustanovovali a platili voliči sami, řádila nemilosrdně v řadách poslanců, tak že na konci dlouhého ovšem přes míru zasedání sněmovního sněm, k jehož schopnosti se usnášeti stačilo 83 pouze poslanců, tonul častěji v nebezpečí, že se musí rozejíti pro neschopnosť usnášeti se.

Celkem čítal sněm, jak za to obecně považováno a pokud bylo lze na jisto postaviti, poslancův a členů 268, a sice za panství a velkostatky, i městské a korporační, virilistů a poslanců 76, z nichž ovšem jistá část se na sněm nikdy nedostavovala, za olomoucké školy vysoké 5, za města moravská 77 a za obce venkovské 103. Tak zvaných náhradníků za ony poslance, kteří buď byli odstoupili neb mandátu se byli vzdali — doba volební také nebyla v řádu volebním ustanovena, tak že poslanec byl zvolen vlastně na tak dlouho, pokud jím sám chtěl býti, nebo až do rozpuštění sněmu — aneb kteří zároveň byli zvoleni za poslance do sněmu říšského, zvoleno celkem za dobu sněmování 31. Na sněmu samém udávali poslanci v listopadu a prosinci počet členů na 200 až 209, skutečně jich však chodilo na sněm nejméně 84, nejvíce 180, obyčejně okolo 130.

Ze šlechty moravské, i úřednické, někteří náleželi k nejhorlivějším navštěvovatelům sněmu a zároveň k nejpilnějším účastníkům jednání; tak Hugo kníže Salm, Egbert hrabě Belcredi, Vladimír hrabě Mitrovský, A. hrabě Serenyi, Vojtěch baron Widmann, Karel rytíř Vojkovský, hlavní znalec ústavních řádů moravských, Petr rytíř Chlumecký, Josef rytíř Laminet a jiní. Ač šlechtici tito mluvili základem vychování svého výhradně skoro německy, osvědčili se býti přece rozhodnými zastanci práv jazyka českého či slovanského, jak se tehda na Moravě obecně říkalo. Politickým směrem byli tito šlechtici buď autonomisté moravští buď upřímní přátelé všech svobod veškerého lidu, opravdoví to demokraté. Osvědčilo se to nejlépe, když jednal sněm o velké zásadě nové ústavy zemské, má-li národ celý býti na sněmu zastoupen na základě zájmů nerovně, aneb rovně na základě počtu duší. Po neobyčejně tuhém boji se zástupci moravských měst, již tehda většinou běžnému liberalismu německému oddanými, rozhodla šlechta v pravé mysli svobodné s poslanci venkovských obcí pro zastoupení dle počtu duší, bez ohledu na město a venkov, ač dle nové ústavy zemské šlechta či velkostatek neměl míti na moravském sněmu žádného více zvláštního zastoupení.

V zástupcích měst vězelo mnoho obvyklého němectví; nebyl to však onen nebezpečný nacionalismus německý, který celou silou svou potíral veškeré Slovanstvo. Přivržence směru tohoto z Moravy pohltil ponejvíce říšský sněm ve Vídni, hlavně však německý parlament frankfurtský. Na sněmu moravském, na němž pozdější úlohu advokátů hráli roku 1848. poslanci syndikové, v městských službách postavení to právníci, nebylo vlastně vážného odporu proti snažení, ovšem tehda dosti nesměle a nesoustavně vystupujícímu, o práva českého jazyka a národa na Moravě. Časové zanícení obecné pro svobodu ututlávalo na Moravě veřejný boj sněmovní proti požadavkům, zřejmým z přirozeného práva člověka a národa každého.

Poslanci venkovských obcí, mezi nimiž vynikaly rázovité postavy hanáckých a slováckých sedláků, jako Freborta, Čambaly, Cáska, Wurma a jiných, dávali vlastně směr jednání sněmovnímu. I nazýván také sněm tento sněmem selským. Vzdor staletým útiskům zachovalo se přece v selském lidu moravském ještě tolik sebevědomí a rázovité neustupnosti, ač ne směrem národním, aby již na prvním sněmu zemském, do něhož měli přístup i sedláci, se osvědčila nezdolná síla českého lidu na Moravě, trpného a trpícího, avšak také nepodajného.

Úředníci sněmovní.

Sněmovními úředníky byli po celou dobu sněmování bývalí stavovští úředníci moravští, a sice sněmovním sekretářem zemský sekretář František Mayer, protokolistou zemský sekretář Josef Wieser, tlumočníky adjunkt registratury Skalický, kancelista registratury Chytil, akcesista Brandl a na krátko také kancelista Julius šlechtic Mayer.

Zahájení sněmu dne 31. května.

Dne 31. května zahájen první moravský sněm zemský, sněm to již novodobý, na nějž jako na zákonné zastupitelstvo zemské přešla v držení plným obsahem svým nepromlčená a nepromlčitelná ústavní práva zemská, od práva voliti panovníka až do povolování veškerých daní, jejichžto nositelem a držitelem byli po věky zemští stavové moravští.

Zahájení sněmu nestalo se za rachocení bubnův a zvučení trub s balkonu zemského domu, jak bylo zvykem pro sněmy stavovské, aniž bylo znovu viděti nádherné vozy se skvostně osedlanými a od nádherně oděných sloužících sprovázenými koněmi; sněm zahájen prostým způsobem beze všech obřadů. Ba ani u všech dosavadních sněmů zemských obvyklá velká mše s Veni sancte spiritus nebyla slavena, což nelze nikterak omluviti, nejméně pak chvatem u provádění voleb, svolání sněmu a upravení nové sněmovny, s nímž zachování zbožného zvyku nemělo nic společného.

Sněm zemský zahájen v Brně v městské dvoraně redutní na Zelném trhu, z nedostatku staré sněmovny v guberniálním domě v sněmovnu přetvořené, za předsedání Hugona knížete *Salma* a za přítomnosti 164 poslanců. Též na galerii bylo přítomno mnoho posluchačů, i venkovanů z odlehlejších krajů moravských.

Prozatímný předseda kníže *Salm* zahájil sněm následující německou řečí: „Za velkých událostí, které se od počátku tohoto roku v celé Evropě připravovaly, svoláno ke dni 30. března mimořádné shromáždění stavů moravských, jimž předložen napřed nejvyšší patent, daný dne 15. března 1848, kterým Jeho Veličenstvo náš nejmilostivější císař pán udělil všem zemím rakouským největší dary svobody tisku, konstituce a národní gardy; dále pak nejvyšší reskript, daný dne 18. března 1848, kterým stavovský sněm vyzván, aby podal návrhy své panovníkovi v příčině rozšířeného zastoupení stavu měšťanského na sněmu a v příčině změn a oprav municipálního a obecního zřízení, době přiměřených.

Tato vůle, z nejvyššího místa vyslovená, tvořila základ, na němž stáli moravští stavové, rozšiřujíce zastoupení na moravském sněmu zemském. Již na první

schůzi dne 30. března dán každému ze sedmi královských měst hlas virilní (do doby té měli jen jeden hlas společný), později pak na schůzi dne 17. dubna jim v zastoupení veškerého stavu měšťanského země povoleno prozatímně 30 hlasů virilních.

Již dříve však na sezení dne 31. března usneseno jednohlasně, přijati stav selský do sněmu a uskutečniti tak zastoupení veškerého majetku pozemkového. Na tomtéž sezení usneseno zastoupení nehabilitovaných (neusedlých ke statku) velkostatků, na sezení pak dne 17. dubna zastoupení c. k. zemské university v Olomouci na sněmu.

Tak uprostřed bouří doby a naléhavého hnutí v jiných zemích vyvinulo se v našem věrném markrabství moravském *zastupitelstvo zemské na zákonné cestě organické*. Na sezení dne 27. dubna schváleny základy o složení zemského sněmu moravského, obsahující všecky zájmy země a zahrnující v sobě zastoupení lidu na široké opoře práva volebního a volitelnosti.

Základy tyto jsou prozatímné, platné až do konečného zřízení zemského sněmu říšským sněmem vedle § 55. ústavy a až do svolání tohoto konečného sněmu zemského. Vysoké ministerstvo schválilo vynešením, daným dne 10. května 1848, tyto základy prozatímného zřízení zemského sněmu.“ — — —

Dle starého, pravého a od všech panovníků dosud zachovávaného obyčeje zahajován každý sněm moravský výhradně jazykem českým. Toho byla tentokráte také potřeba nutná, poněvadž mezi poslanci mnozí neznali ani německého jazyka. Předseda však zahájil sněm jen německy, a n šetrnosť tato k prvnímu jazyku zemskému dosáhla nejvyššího stupně, když ustanovený tlumočník se byl jal sdělovati se sněmem česky německou řeč předsedovu. Tlumočník konal svou práci v potu tváře tak nedokonale, že posluchači na galerii své bolestné podivení hlasně na jevo dávali, a sami němečtí poslanci svou nespokojenosť nad takovou nešetrností k poslancům českého lidu sykotem projevovali. K návrhu poslance B. *Szabla* z Olomouce na to usneseno, aby zahajovací řeč předsedova byla na příští schůzi ještě jednou přečtena jazykem českým.

V desíti vylosovaných sněmem odděleních zkoušeny legitimace volební poslanců, načež již na druhé schůzi sněmovní dne 5. června všechna oddělení učinila návrhy své na schválení voleb. Sněm schválil veškeré volby, neobraceje zřetelu svého k nepatrným, pouze formálním nedostatkům legitimačních listin, jako třeba k nedostačujícím podpisům a výkazům ze zemských desk, jež lze si vysvětliti na kvap vypsanými a provedenými volbami. Petru rytíři *Chlumeckému*, který byl teprv 23 roků a dva měsíce stár, ač volební řád vyžadoval u velkostatkářů fysickou plnoletosť k poslanectví, prominul sněm scházejících deset měsíců, poněvadž rytíř Chlumecký byl již zasedal na předcházejícím sněmu stavovském a také za plnoletého již prohlášen byl. Schvalování voleb

Na sedmém sezení a na dalších schůzích schvalovány opět volby. *Zrušeny* byly následující *volby:* Frant. *Breita* za volební okres dačický, volba však později opět sněmem uznána; volba *Valíčka*, *Uhlíře* a *Zelinky*, kteří v lomnickém okresu volebním zvoleni najednou za poslance; volba *Vrbky* a *Sedmery*, kteří v 5. okresu volebním jihlavského kraje (v Moravci, Rožince), byli najednou zvoleni za poslance; P. Meinharda *Schuberta*, jenž se jako zástupce novoříšského praeláta Ferd. *Seky* dostavil na sněm; volba Jana *Kalužíka* v Břeclavě, později však za správnou uznána; dne 4. října 1848. volba poslanců města Prostějova Ferd. *Abla*, *Mekisky* staršího a Antonína *Fikera*, kteří však v lednu 1849. opět zvoleni za poslance; volba Antonína *Boženeka* za okres kloboucký dne 28. října.

Na 113. sezení sněmovním dne 4. ledna 1849. jednalo se o volbě poslance Antonína *Kudly* za město Jevíčko na místo odstoupivšího Josefa Wölhelma. Dle křestného listu bylo Kudlovi teprv 27 rokův a 9 měsíců; přes to navrhla komise sněmovní, aby volba byla schválena, poněvadž Antonín Kudla byl složil soudcovskou zkoušku, za kteroužto příčinou mohou dle zákona scházející dva roky a tři měsíce k volitelnosti jemu býti prominuty. Sněm prominul Kudlovi stáří nedostatečné, schváliv jeho volbu za poslance.

Předsednictvo sněmu.

Na třetí schůzi sněmovní dne 6. června vykonána volba předsedy sněmu. Za praesidenta sněmu zvolen Hugo kníže *Salm* 210 hlasy; po něm obdržel nejvíce hlasů, totiž 122 magistrátní rada v Jihlavě Ignát *Streit*, dle tehdejších zpráv muž to vlastimilovný a jediný téměř českého jazyka úplně mocný, pak Karel rytíř *Vojkovský* 117 hlasů. Tito dva poslední ustanoveni zároveň náměstky praesidenta sněmu až do potvrzení volby knížete Salma císařem. Kníže *Salm* oslovil pak sněm, jak následuje: „Pánové! Veliký počet hlasův osvědčuje důvěru Vaši ve mne. Nechci se pouštěti do krásných frásí díků, neboť není tento úřad štěstím pro mne, nýbrž jest břemenem. Schválí-li Jeho Veličenstvo volbu mou, přispívati budu jako vždy dle možnosti ku blahu veřejnému. Vůli mám zajisté, abych ale také to dovedl, tím nemůže býti nikdo zavázán. (Pochvala.) Připojuji jen prosbu, abyste mne, pokud povedu prozatímně předsednictví, především podporovali svou důvěrou, poněvadž jen obapolnou důvěrou můžeme dospěti ke kýženému cíli."

Na 7. sezení sněmovním ujal se předsednictví první zvolený náměstek, Ignát *Streit*, poněvadž kníže Salm ohlásil sněmu, že následkem nemoci nemůže prozatím předsedati, na 8. sezení druhý náměstek K. rytíř *Vojkovský* pro churavosť prvního náměstka. Tito se pak vystřídali v předsedání. Dne 30. června se vzdal Ig. Streit předsednictví, poněvadž byl zvolen za poslance do říšského sněmu. Odtud předsedal K. rytíř *Vojkovský* sněmu neustále až do polovice srpna, načež se opět vystřídal s Dr. *Koppelem* a náměstkem *Cibulkou*. Nejvíce předsedal vůbec až do konce rytíř *Vojkovský* a Dr. *Koppel*. Na 23. sezení sněmovním dne 20. července sděleno se sněmem, že Jeho c. král. V. *potvrdilo volbu Hugona knížete Salma za předsedu sněmu moravského* nejvyšším rozhodnutím, daným dne 17. června 1848. Na tomtéž sezení zvoleni dle jednacího řádu dva náměstkové předsedy, a sice Karel rytíř *Vojkovský* 104 a Dr. Jan *Koppel* 80 hlasy.

Na 33. schůzi sněmovní dne 16. srpna ohlášeno sněmu, že Hugo kníže *Salm* pro churavosť složil předsednictví sněmovní. Sněm přikročil ihned k nové volbě. Zvoleni: předsedou sněmu Dr. Jan *Koppel* 121 hlasy, jeho náměstky Karel rytíř *Vojkovský* 85 a Egbert hrabě *Belcredi* 45 hlasy. Hrabě Belcredi nepřijal volby, poněvadž prý nemůže vésti řádně předsednictví dvěma jazyky. Na to zvolen druhým náměstkem předsedy zemský rada Josef *Cibulka* 46 hlasy. Císař potvrdil nejvyšším rozhodnutím, daným dne 25. srpna, volbu Dr. Koppela předsedou sněmu moravského.

Jednací řád a sněmovní list.

Velký výbor sněmovní předcházejícího právě sněmu stavovského vypracoval pořádek jednání pro nový sněm zemský, obsahující v 98 paragrafech ustanovení o předsednictví, odděleních sněmovních, schvalování voleb, o volbě předsedů, jejich náměstkův a tlumočníků — tato instituce zavedena tudíž na moravském sněmu již roku 1848. a udržela se podnes — jakož i o funkcích jejich a povinnostech sekretářů (zemských úředníků), o jednání sněmovním, o předlohách vládních a návrzích poslanců, o protokolech a sněmovních listech, o zachování pořádku při sněmě a o dovolené poslanců.

Na první schůzi sněmovní schválen tento jednací řád, aby platil tak dlouho, až by sněm se usnesl na konečném pořádku jednání. Na třetí schůzi sněmovní dne

6. června schváleno, aby jednací řád zůstal v celku platným; ukáže-li se nějaký nedostatek, budiž teprv změněn. Jednací řád byl spracován zcela dle vzoru badenského. Rychlým přijetím jeho a užíváním uspořil sněm několik neděl času, jímž plýtváno na frankfurtském parlamentu a vídeňském sněmu říšském v planých hádkách o jednacím řádu. Jednací řád tento zůstal v platnosti po celou dlouhou dobu sněmování, ano za jeho platnosti zahájen ještě i sněm roku 1861., ovšem že s některými změnami, jež následkem oktrojované ústavy zemské staly se potřebnými· Tak přešli vlastně jen tlumočníci a jednací řád nepřetržitě z celého ústavního práva z r. 1848. na sněm r. 1861.

Ku spisování sněmovního listu, obsahujícího úplné jednání a usnesení na sněmu a v odděleních neb sekcích, jenž v obou zemských jazycích sněmem byl uveřejňován, zvoleni poslanci praelát rytíř *holle*, Fr. *Jiřiček* a Jan *Dvořák* (z volebního okresu doubravického).

Sněmovní oddělení.

Sněm rozdělil se hned v první schůzi na 10 oddělení, jimž příslušelo zkoušeti legitimační a volební listiny poslanců̂v a sněmu o tom podávati zprávy a návrhy. Každá skupina poslanců losem ustanovila pro sebe členy těchto desíti oddělení, zástupci velkostatků s poslanci vysokých škol olomouckých zvláště ze svého středu, poslanci za města pro sebe a rovněž i poslanci venkovských obcí. Takto v každé skupině vylosovaní spojili se pak a seřadili v desíti hlavních odděleních.

Zrušení roboty a desátkův a náhrada za ně.

První záležitostí vážnou, jíž se zemský sněm moravský zabýval, bylo zrušení roboty a desátkův a vyvazení či vykoupení se z nich. Již na druhé schůzi sněmovní dne 5. června učinil Vojtěch svobodný pán *Widmann* návrh, aby lhůta v příčině *zrušení naturální roboty* za slušnou náhradu, nejvyšším patentem z 28. března ke dni 31. března 1849. položená, tak byla zkrácena, by naturální robota a všechna ostatní břemena, na pozemcích váznoucí, nejdéle čtyry neděle po tom, když se byl sněm na tom usnesl, tedy *dnem 1. července 1848.* přestala za náhradu, jež ustanovena bude. Nejvyšší patent, na nějž se svob. pán Widmann odvolával, obsahoval toto:

Nejvyšší patent, zrušující robotu na Moravě a ve Slezsku.

„My *Ferdinand* První, z Boží milosti císař rakouský, král uherský a český, toho jména pátý. Dne *15. prosince 1846.* ustanovili jsme, aby se dobrovolné umluvení o *vykoupení z roboty* co nejvíce usnadnilo, a se zvláštním zalíbením poznali jsme, že tato ustanovení Naše, kde se podle nich řídili, s dobrým účinkem se neminula.

Od srdce si přejeme, aby obtížná naturální robota přestala. I žádaly Nás mnohé o dobro svých poddaných pečlivé vrchnosti, aby za robotu raději slušnou náhradu dostaly. Pročež nařizujeme:

1. Povinnosť robotní v Našem markrabství moravském a knížectví slezském má za rok, tedy nejdéle do 31. března 1849. přestati; musí se však tomu, kdo ji má požadovati, od toho dne, co přestane, přiměřeně nahraditi.

2. Co nejdříve zákonem se vyřkne, jaká náhrada se musí dáti, jak ji budou mět robotníci činiti, a jak ji ti, jimž náleží, dostanou.

3. Kde by již robota byla vykoupena, zůstane při tom; i ponechává se na vůli vrchnostem i poddaným, smluviti se, aby robota naturální i před určeným tuto časem přestala.

Z této rozvážné, o dobro obecné pečlivé vůle Naší seznávají znovu milí Naši poddaní, zvláště pak držitelé statků selských, kterak s otcovskou opatrností a laskavým snažením hledíme k tomu, abychom jim ulevili, ovšem bez porušení práva jiných. Spoléháme tedy důvěrně na jejich vděčnou dobromyslnosť, že až do usta-

novené lhůty povinnou robotu pilně a bez odporu budou vykonávati, a že přízně na jevo jim dané, hodnými se učiní svědomitým šetřením práv vrchností svých.

Dáno v Našem císařském hlavním a sídelním městě Vídni dne 28. března 1848.

Ferdinand. (L. S.) František svob. pán *Pillersdorff*, ministr vnitřních záležitostí. Josef svob. pán *Weingarten*, dvorský kancléř. Dle Jeho c. k. apošt. Milosti vlastního nejvyššího rozkazu: Josef *Klecanský*, c. k. dvorský rada."

Dále navrhoval svob. pán Widmann, aby v příčině vyšetření slušné náhrady a způsobu jejího sněmovní oddělení, v němž však venkovské obce stejným počtem členů, jako velkostatky a města dohromady, mají býti zastoupeny, se bez prodlení radilo o výši a způsobu náhrady a sněmu přiměřené návrhy učinilo. Usnesení sněmovní ať se předloží říšskému sněmu, aby je vedle § 55. oktrojované ústavy císařství rakouského schválil. Náhrada sněmovním usnesením ustanovená budiž od těch, kdož roboty byli sproštěni, prozatím až do schválení říšského sněmu odváděna oprávněným ode dne zrušení roboty počínajíc. Co do desátků odvádějtež obce in corpore beneficiátům v měsíčních lhůtách v náhradu tolik, kolik jim ujde zákonné kongruy zrušením desátků, a to až do ustanovení konečné náhrady.

Jednání sněmu moravského o zrušení roboty.

O návrhu tomto se ihned na sněmu rokovalo. Poslanec *Buchberger* navrhl, aby robota přestala 1. červencem a vyvazení z ní aby se ustanovilo smírnou smlouvou s gruntovníky. Svob. pán *Honrichs* podotknul k tomu, že vedle obecného přání se má všecko státi na cestě shody; než doba jest příliš krátká, nelze tak brzo stanoviti podmínky vyvazovací. Poslanec Dr. *Mandelblüh* navrhoval, aby se tak důležitý předmět, jenž ještě pro jednání neuzrál, odkázal sněmovnímu oddělení k vypracování a předložení návrhů sněmu. Svobodný pán *Bartenstein* vyslovil svůj náhled v ten smysl, aby ihned bylo rozhodnuto, má-li koncem června přestati robota čili nic; ostatní budiž ponecháno komisi. Poslanec *Cásek* vyjádřil smýšlení a naděje venkovanů, že na tomto sněmu přestane také robota. Poslanec *Hennig* upozornil na to, že se nejedná jen o robotu, nýbrž také o urbariální závazky a emphitevtická břemena. Robota ať přestane 1. červencem, ať se ale napotom každá vrchnosť vyrovná sama se svými poddanými v příčině náhrady, a to pomocí komisí, do nichž by stejným dílem volily členy vrchnosti a obce.

Poslanec *Feifalik* nesouhlasil s tím, aby prvním červencem zároveň s robotou přestala také ostatní břemena, poněvadž by se tak sahalo do soukromého vlastnictví a do tak mnohého práva smluvního. Ať se tudíž celá záležitosť odevzdá sněmovnímu oddělení.

Hrabě *Saint-Genois* mluvil takto ke sněmu: Ač z toho mám velkou škodu, přestane-li 1. červencem robota za náhradu, neboť postrádám právě volů a sil pracovních, souhlasím přece s krátkou lhůtou touto, jen abychom mohli žíti v pokoji. Především musíme zemi zjednati p koj, abychom se všichni mohli shromážditi okolo trůnu našeho milovaného císaře Ferdinanda, aby také tento náš otec mohl žíti v pokoji a aby Rakousko se stalo mocným a silným, k čemuž jest také v Evropě povoláno. (Pochvala.) Moji sedláci již nejsou více mými sedláky, jsou mými sousedy. Odcházeje, pravil jsem sice k nim: Odjíždím za Vás na sněm, svěřuji Vám svou ženu a své děti, jež zajisté budete chrániti a hájiti. Než chci přece mluviti zřetelně. Žil jsem posud mezi sedláky svými jako otec mezi dětmi, a přece radím k tomu, abychom při stylisování doby, že robota a desátky mají přestati za náhradu dnem 1. července, si počínaly jasně a určitě, neboť z nejasných slov by mohlo povstati v zemi bludné mínění, že 1. červencem zrušeny byly také smlouvy a jiné povinné platy. Jinak zhyneme všichni, uděláme všichni bankrot a nebudeme ani s to, platiti daně. Proč nepřipustilo Jeho Veličenstvo ani v Haliči,

aby statkáři robotu svým poddaným darovali? Poněvadž by tím byly uvedeny ve zmatek veškeré hypotheky, neboť co vězí třeba na statcích peněz sirotčích a spořitelních! Chci do opravdy se svými lidmi žíti v klidu jako bratr; vyslovme se tedy zřetelně, že robota má přestati co nejdříve, ale musí býti také co nejrychleji rozhodnuto o spravedlivé náhradě za ni.

Poslanec Dr. Kajetán *Mayer* podporoval návrh barona Widmanna, ana státní velí moudrosť, aby všecky naturální dávky byly náhradou vyvazeny, a aby se při tom nečinil rozdíl mezi právními tituly, z nichž se odvozují, tak že by snad naturální dávky, na smlouvách se zakládající, byly z vyvazení vyloučeny. Není dle toho doba nynější, abychom polovičatě si počínali. Jak si musí každý státní občan nechat líbit vyvlastnění majetku za náhradu, když všeobecné blaho toho vyžaduje, tak musí také za příčinou nutného vyvazení pozemností, za něž žádá také veřejné blaho, právo k naturálním dávkám, na smlouvách se zakládající, za vykupitelné býti prohlášeno, a to tím více, poněvadž sváry a spory mezi emphitevty a vrchnostmi často jsou většími, než spory mezi vrchnostmi a poddanými. Má-li se pokoj a důvěra vrátiti zpět, musejí všechna zmíněná břemena najednou býti vyvazena. Jedná se nyní jen o zásadní vyvazení, nikoliv o podrobnosti. Jest žádoucno, aby způsob vyvazení co nejrychleji na tomto sněmu na cestě shody byl zjednán, neboť rychlé rozhodnutí říšského sněmu nelze očekávati.

Poslanec *Szabel* položil váhu na to, aby dnes již byla vyslovena zásada a robota zrušena; o způsobu výkupu nelze ihned jednati, neboť k tomu zapotřebí zralého uvážení. Zrušena buďtež všechna jakákoliv břemena na pozemnostech. Poslanec *Buchberger* poznamenal, že šest měst na Moravě má desátkové a robotní smlouvy výkupné, již roku 1782. od císaře Josefa schválené. Jak se naloží s těmito smlouvami? Poslanec Dr. Alois *Pražák* navrhoval, aby 1. červencem přestaly bez rozdílu všecky roboty a desátky, jakož i všecky naturální dávky, na poddanství se zakládající. Kníže *Liechtenstein* se vyjádřil v ten smysl, že robota, z níž pochází právě obecná nespokojenosť, musí býti dnem 1. července zrušena; co do způsobu výkupu, ať se o tom radí oddělení sněmovní a podá návrhy sněmu, aby je tento schválil. Poslanec *Dvořák* podotknul, že kníže Liechtenstein mluvil jen o naturální robotě. Co je s desátky? Poslanec *Strohal*: V návrhu jest obsaženo také zrušení desátků, bližší označení však úmyslně vynecháno, neboť předmět tento, pokud se jedná o desátek duchovních, stýká se s náboženstvím. S náboženstvím si ale nesmíme zahrávati, musíť ono tvořiti základ, na němž nová budova státní se vystaví. Nechceme odstraniti tento uhelný kámen. Zrušíme-li dnes desátky duchovních, aniž bychom ihned za ně poskytli náhradu, octnou se mnozí sluhové Páně v smutných poměrech, že by museli vyžebrávati na obcích živobytí pro sebe a pomocné kněze. Navrhuji tedy, vyslovuje se rozhodně proti nepodmíněnému zrušení desátků duchovních bez současné náhrady, aby záležitosť byla odevzdána komisi.

Poslanec Dr. Kajetán *Mayer*: Chceme-li prakticky provésti vyvazení pozemností, musejí přestati také desátky za náhradu, a to bez vyjímky, neboť ze všech břemen tlačí nejvíce desátek. (Velká pochvala.) Všecky naturální desátky musejí přestati. Jsem proniknut přesvědčením, že žádný stát nemůže trvati bez náboženství; nenahlížím však, co by desátky měly společného s náboženstvím, a že by vyvazením desátků duchovních nejsvětější náš statek, náboženství bylo uváděno v nebezpečí. Zrušením desátků za náhradu nebudou sluhové Páně vydáni v šanc bídě, neboť náš lid má v srdci ještě tolik úcty k náboženství, že bude napomáhati při vyšetřování spravedlivé náhrady za desátky kněžím. Svěřme tedy celou záležitosť komisi, neboť jsem přesvědčen, že její návrhy nám všem vyhoví. (Velká pochvala.)

Poslanec Josef *Wurm* podotknul, že desátky jsou vlastně majetkem státním. Poradu o desátcích musíme tudíž odděliti od oné o robotě. Co do obavy, že by vyvazením desátků nastala bída u kněží, postará se zajisté země o to, aby duchovenstvo bylo vydržováno. Poslanec Dr. Jan *Koppel* navrhoval, aby všecka břemena na pozemnostech váznoucí, ať jsou to práce nebo dávky, bez rozdílu v právním důvodu dnem 1. července přestala. Důvody pro zrušení urbariálních břemen mluví také pro zrušení desátků. Že by tím duchovenstvo uvedeno bylo v nesnáze, nelze nikterak odůvodniti, neboť desátky se z pravidla odvádějí teprv na podzim a zužitkují se mnohem později. Až do doby té může však otázka náhrady býti vyřízena. Poslanec Dr. Alois *Pražák* upozornil na to, že laudemium (vzdajné) se nezakládá na Moravě na zřízení zemském, že může jen z jiného důvodu právního býti žádáno; komise musí tedy o zrušení laudemia učiniti návrh zvláštní. Označení oněch prací a dávek, které mají býti zrušeny, jest však nutným, poněvadž mezi břemeny na pozemnostech jsou také taková, která spočívají na právu soukromém, jejichžto zrušením by se sahalo tudíž do práva soukromého. Tak ku příkladu výměnky. Proto ať přestanou od 1. července všechny roboty a desátky bez rozdílu co do původu, jakož i na poddanství založené dávky naturální.

Praelát svatotomský Cyrill *Napp* vyslovil se pro to, aby robota přestala dnem 1. července, ostatní břemena na pozemnostech aby však zůstala až do rozhodnutí říšského sněmu, a to též z důvodu, že by mnohé vrchnosti, neobdrží-li ihned náhradu za zrušená břemena na pozemnostech, utrpěly škodu nesnesitelnou, čemuž však tak není při okamžitém zrušení roboty. Musejí-li vrchnosti všecko dáti, přestati by musely také daně urbariální, a tím by se dostal sám stát do nesnází. Ostatně prý zemský sněm může se raditi a návrhy činiti o urbariálních důchodcích, nikoliv ale rozhodovati, poněvadž to přísluší sněmu říšskému. Poslanec Krystián *D'Elvert* nepochyboval o tom, že všecka břemena na pozemnostech musejí býti zrušena, neboť nastává již bezvládí, sedláci si počínají pomáhati sami. V příčině desátků by se věc ještě více zhoršila, neboť vybírání desátků přivádí duchovní správce vždy do sporů, byť by celý rok byli žili v míru s obcemi. Letos lze se však obávati výtržností.

Rytíř *Laminet:* Každý den, každá hodina nám vnucuje smutnou zkušenosť, že rakouské mocnářství jest v těžké krisi záhubné, a že jen spolupůsobením všech stavů uhájena bude budoucnosť Rakouska. Abychom odolali bouřím, se všech stran se na nás hrnoucím, musíme především ve vlastní zemi býti zdraví, sjednocení a silní. Nejhlubší ranou, z níž Rakousko krvácí od let, jest obřemenění poddanských pozemností robotou, desátky a jinými dávkami. Aby rána tato se zahojila, musí se pozemnosti a s nimi sedlák státi svobodnými, a aby sedlák se mohl státi občanem svobodným, musí především býti svobodným mužem. Proto budiž prvním vyjádřením našeho sněmu, že poddanské pozemnosti jsou dnem 1. července úplně svobodnými. —

Po tříhodinné debatě nechal předseda kníže *Salm* hlasovati. Většina sněmu hlasovala pro to, aby návrh barona Widmanna byl přidělen zvláštní komisi, do které každé z desíti oddělení sněmovních vyšle tři členy. Komise tato má za dva dny sněmu podati návrhy o tom, která břemena na pozemnostech mají přestati a kdy.

Na čtvrtém sezení dne 7. června pokračoval sněm v jednání o robotě a její zrušení. Zpravodaj komise, Dr. K. *Mayer*, přednášel návrhy, na nichž se komise byla usnesla. Po živém rokování schválen sněmem návrh, aby jak návrh barona Widmanna tak zpráva komise byly dány do tisku.

Na sezení pátém dne 8. června přednášel opět Dr. K. *Mayer* jako poslanec

obšírný návrh svůj o zásadách, vedle nichž by robota měla býti vyvazena, totiž návrh o výšce náhrady, již platiti dlužno za zrušenou robotu, a způsob placení této náhrady. Když byl se svou přednáškou hotov, vystoupil poslanec Petr *Klečka*, obraceje se na sněm těmito slovy: Celý stav selský žádá za to, aby se s ním mluvilo prostě, jak tomu sedlák rozumí. Naposlouchali jsme se již dosti učených právníků, my venkované však těmto učeným přednáškám nerozumíme. Nadešla doba, kdy okovy nám byly sňaty, nyní se Vás poslušně ptáme, na čem vlastně jsme? Chceme všichni věděti, budeme-li za robotu platiti čili nic. Nedostaneme-li odpovědi, ať nás pak vrchnosti neobviňují, že my jsme přivodili možné následky zlé.

Předseda sněmu kníže *Salm* upozornil sněm, že podle toho, co sněm právě slyšel, ještě dnes se něco státi musí.

Výsledek jednání živého byl, že zvolena sněmem k návrhu Dr. Aloisa *Pražáka* ihned 40členná nová komise sněmovní, která by co nejdříve ustanovila zásady, vedle nichž robota za slušnou náhradu má býti vyvazena, jakož i naznačila ona břemena na pozemnostech, která již dnem 1. července 1848. mají přestati. Komise složena tím způsobem, že každé z desíti oddělení sněmovních volilo do ní 4 členy, a to dva ze stavu selského a dva z velkostatkářů a z měst, tak že sedláci měli sami v komisi polovici členů.

Již na šesté schůzi sněmovní dne 9. června podával nový zpravodaj Dr. Al. *Pražák* sněmu zprávu den před tím zvolené komise i s návrhy, o nichž se rozpředla živá, místy prudká debata. Protivy přirozené v záležitosti neobyčejného dosahu narazily na sebe celou silou zájmů hmotných, na obou stranách ohrožovaných. Na jedné straně staletý zvyk a nabytá práva, na druhé silná vůle vybaviti se rázem z nedůstojných poměrů otrockých a shoditi se sebe břemena nesnesitelná. Doba však a dobrá vůle na obou stranách nalezla rychle cestu shody a smíru.

Snesení sněmovní o zrušení roboty a desátků na Moravě od 1. července 1848. počínajíc.

Moravský sněm zemský snesl se dne 9. června na všem tom, co následuje:

1. Všecky návrhy komise sněmovní, týkající se úplného sprostění země a půdy od břemen, jež se zakládají na svazku poddanském, návrhy na vyšetření náhrady za naturální robotu a desátky, jakož i návrhy poslance Dvořáka z Doubravice a poslance Dr. K. Mayera buďtež ihned dány do tisku a poslány všem členům sněmu a obcím.

2. *Patentální robota naturální (skutečná) přestává na Moravě dnem 1. července 1848.* za levnou náhradu, která se dodatečně má vyšetřiti.

3. *Desátky naturální všeho druhu*, bez rozdílu oprávněných k požadování desátků, *přestávají na Moravě dnem 1. července 1848.*, také za náhradu, jež se dodatečně vyšetří.

Toto druhé a třetí usnesení sněmu budiž předloženo císaři a králi, aby je potvrdil.

4. Náhradu za patentální robotu naturální vezmiž komise sněmovní již ustanovená ihned v poradu a podejž co nejrychleji sněmu své návrhy. Tatáž komise sněmovní učiniž také sněmu přiměřené návrhy v příčině plného vyvazení pozemnosti ze všech ostatních břemen.

5. Zvláštní sněmovní komise radiž se o náhradě za desátky a učiniž o tom sněmu návrhy.

Již na osmé schůzi sněmovní dne 17. června sdělil předseda K. rytíř Vojkovský, že ho došel ministeriální přípis, daný ve Vídni dne 14. června a podepsaný ministrem Pillersdorffem, vedle něhož *usnesení sněmovní z 9. června, aby přestaly na Moravě robota a desátky dnem 1. července za náhradu, jsou prozatím schválena*, a že bez meškání budou předložena k nejvyšší sankci Jeho Veličenstvu.

Předseda K. rytíř *Vojkovský* poznamenal o tomto ministeriálním přípisu zcela správně, že *ministr nemůže dávati či potvrzovati zákony*, že usnesení sněmovní o robotě a desátcích právě byla předložena Jeho Veličenstvu k sankci, načež pak mohou býti teprv prohlášena —

Jmenem komise k vyvazení roboty podával na 9. schůzi sněmovní dne 19. června Dr. Alois *Pražák* zprávu o oddělených poradách a různých návrzích velkostatkářův a zástupců venkovských obcí a o obtížích v příčině vyšetření náhrady za robotu. Konečně na základě shody a smíru mezi velkostatkáři a sedláky schválila robotní komise sněmovní následující návrhy, ježto sněmu se odporučují, aby je schválil a Jeho Veličenstvu k potvrzení předložil:

Snesení sněmovní v příčině náhrady za robotu.

1. Vykoupení z patentální skutečné roboty potažní má se dle výnosnosti půdy v 4 třídách, a patentální roboty ruční v 3 třídách státi.

2. Jakožto výkupní ceny mají dle rozličných tříd následující výměry cen platiti:

	1. třída	2. třída	3. třída	4. třída	
za den potahu s jeduím koněm	$4\frac{1}{2}$ kr.	4 kr.	$3\frac{1}{4}$ kr.	$2\frac{1}{2}$ kr.	stříbra
„ „ „ s párem koní	7 „	6 „	5 „	4 „	„
„ „ „ s třemi koňmi	$9\frac{1}{4}$ „	8 „	$6\frac{1}{2}$ „	$5\frac{1}{4}$ „	„
„ „ „ s čtyrmi koňmi	$10\frac{1}{2}$ „	$9\frac{1}{4}$ „	8 „	$6\frac{1}{2}$ „	„
„ „ „ s párem volů	$3\frac{1}{2}$ „	3 „	$2\frac{1}{2}$ „	2 „	„
„ „ „ s třemi voly	$4\frac{1}{2}$ „	4 „	$3\frac{1}{4}$ „	$2\frac{1}{2}$ „	„
„ „ „ s čtyrmi voly	$5\frac{1}{4}$ „	$4\frac{1}{2}$ „	4 „	$3\frac{1}{4}$ „	„

za vyplacení jednoho dne roboty ruční v první třídě 3 kr. stříbra, v druhé třídě 2 kr. stříbra, v třetí třídě 1 kr. stříbra.

3. Rozdělení moravských obcí do tříd má se spořádati podle velikosti daně dle nynějšího katastru zapravené, která průměrem na jedno jitro robotě podrobené půdy vypadne.

Toto rozdělení obcí do tříd pozdějším zákonem se oznámí.

4. Bližší způsoby této náhrady budou zákonem, jenž se co nejdříve předloží, podle následujících základů stanoveny:

a) Při zapravování náhrady nemají oprávnění a povinovaní proti své vůli do žádného bezprostředního styku přijíti.

b) Jestli zapravení vší náhradní ceny dle oboustranné úmluvy podle smyslu vysokého patentu od 15. prosince 1846. se nedocílí, tedy se bude od povinovaných k náhradě v přiměřených částkách s cís. král. daní vybírati a cestou zemského úvěrečného ústavu, který se také k osvobození od ostatních břemen ustanoviti má, oprávněným doručovati.

5. Aby se ostatně vyřknutím sněmu zemského skutečně ukázalo, že jemu blaho tak veliké částky oněch robotníků na srdci leží, kteří jen s velikými obětmi i dosti malou náhradu za naturální robotu platiti by mohli, jednohlasně usneseno jest:

a) patentální naturální robotu všem hoferům t. j. podruhům od 1. července běžícího roku darovati, a sice tak, že tímto dnem bez náhrady přestane.

b) Rovným způsobem má patentní naturální robota při všech těch domkařích, kteří více než tři měřice rolí nemají, od 1. července 1848. bez náhrady, však jen proti tomu přestati, když od tohoto dne také povinnosti vrchností, které z vybývání této roboty pocházejí a za ni se dávají, přestanou, při tom však domkařům na vůli zůstane, tuto podmínku přijmouti neb ne.

V posledním případě má sice i při těch nadzmíněnou vyjímku nepřijímajících domkařích, kteří více tří měřic rolí nemají, vybírání naturální roboty od 1. července běžícího roku přestati, vyšetřování však oboustranné náhrady dle všeobecných základů při osvobození gruntu předsevzato býti.

Tato usnesení sněmu zemského mají bez meškání k nejvyššímu potvrzení Jeho Milosti Císaře Pána předložena býti. —

Návrhy komise od 1. až do 4. (včetně) *schváleny na to sněmem při hlasování cedulkami 160 proti 25 hlasům;* zároveň pak usneseno, předložiti je ihned k nejvyšší sankci. Když tato usnesení prohlášena, vystoupil poslanec *Müller*, zvolav do sněmu: „Tak tedy jest otázka roboty vyřízena. My jsme svobodní, na vždy svobodní. Padlo těžké břemeno, které nás tížilo. Uznáváme oběti, které přinesli velkostatkáři nejvyššímu přání Jeho Veličenstva a dobré vůli vůbec. Proto Sláva císaři, Sláva vrchnostem!" Sněm nadšeně provolával Slávu. Ku svým usnesením přidal sněm ještě velikomyslně, jak jsme již podotkli, a jednohlasně usnesení páté.

Tak vyřídil nesmírně těžkou a důležitou záležitost zrušení roboty a náhrady za ni sněm moravský sám za kratičkou dobu, a také první ze všech habsburských království a zemí. Sněmu moravskému náleží také plná a jediná zásluha o zrušení roboty a desátků na Moravě.

Na 14. schůzi sněmovní dne 30. června sdělen se sněmem ministeriální přípis z 25. června, podepsaný ministrem Pillersdorffem, vedle něhož nařídil císař k návrhu ministerské rady, aby usnesení sněmu moravského o náhradě za vyvazení roboty předložena byla říšskému sněmu za účelem sjednocení se o zákonu, jenž má v této příčině býti vydán. Proto ať sněm moravský upraví zákon o podrobnějším způsobu vyvazení, v kterémžto příčině byl vydal jen všeobecné zásady, a pošle pak zákon císaři.

Zrušení všech dávek naturálních a prací.

Pokračuje v jednání, učinil sněm téhož dne následující usnesení: Dnem 1. července 1848. přestávají na Moravě: 1. Všecky vzájemné dávky naturální jakéhokoliv jména, zakládající se *a*) na svazku poddanském, *b*) na poměru vrchnostenské ochrany.

2. Naturální práce a naturální dávky ze smluv robotních, desátkových, výkupních a vyměňovacích, ať se jmenují roboty, dny mzdy aneb jinak.

3. Má-li vůbec, a za které z těchto naturálních dávek a prací býti dána náhrada, a jaká náhrada, o tom ať komise učiní sněmu návrhy.

Co se týká příprav k vyvazení pozemností z hořejších naturálních dávek, snesl se sněm takto: Oprávněným k požadování budiž uloženo, aby do čtrnácti dnů, čítajíce ode dne, kdy jim usnesení se oznámí, podali výkazy o naturálních a peněžních dávkách pozemností rustikálních ze svazku poddanského, jakož i o povinných dávkách vzájemných měst ochranných a vrchností z poměru vrchnostenské ochrany.

Oněm panstvím, na nichžto platí nejen dočasné, nýbrž trvalé (na věčné časy) robotní smlouvy vyměňovací, budiž praesidiem nařízeno, aby do 14 dnů podala opisy smluv úředně pověřené, jakož i výkazy, v jaké ceně původně dle kategorií a obcí byly vypočítány roboty a práce, v činže aneb povinné dávky přeměněné.

Schválení císařovo usnesení sněmovních o zrušení roboty a desátkův od 1. července 1848. počínajíc.

Hned na počátku 16. sněmovní schůze dne 3. července sdělil předseda Karel rytíř Vojkovský se sněmem, *že J. V. císař a král schválil usnesení sněmu moravského v příčině zrušení naturální roboty a desátků všeho druhu na Moravě dnem 1. července 1848. počínajíc.* Dotýčný přípis ministeriální zněl doslovně takto: „Dodatkem ku svému vynešení ze dne 14. června 1848. sděluji ředitelstvu moravského sněmu stavovského — bylo ovšem již tu praesidium moravského sněmu zemského — že Jeho Veli-

čenstvo nejvyšším rozhodnutím, daným dne 26. června t. r., schválil dodatečně usnesení sněmovní z 9. června t. r., jež jsem sub spe rati byl již dříve potvrdil. Dáno ve Vídni dne 29. června 1848. Pillersdorff m. p."

Tak si pomohla Morava sama na svém sněmu od roboty a od desátků, nečekajíc teprv na říšský sněm a na — Hanuše Kudlicha. Zemské praesidium vyzváno zároveň sněmem, aby toto nejvyšší rozhodnutí jako zákon veřejně prohlásilo.

Sankce císařská zrušení naturálních dávek a prací na Moravě.

Na dvacáté schůzi sněmovní dne 14. července sdělen se sněmem ministeriální dopis, daný ve Vídni dne 11. července a podepsaný Doblhoffem, vedle něhož Jeho Veličenstvo *císař a král* nejvyšším rozhodnutím, daným dne 8. července 1848., *schválil usnešení sněmu moravského*, učiněná dne 30. června, *o zrušení všech naturálních dávek a prací atd. na Moravě od 1. července 1848. počínajíc*. Usneseno, požádati zemské praesidium, aby toto nejvyšší rozhodnutí jako platný pro Moravu zákon prohlásilo.

Náhrada za zrušené desátky.

Na 22. velmi bouřlivém sezení svém dne 19. července jednal sněm o osnově zákona v příčině nuceného zrušení naturálních desátků na Moravě, s kteroužto záležitostí se již dříve byl sněm třikráte, ač bez příznivého výsledku zabýval. Schválena v dlouhém a obtížném jednání osnova zákona, jejížto hlavní zásady byly tyto: Na Moravě nesmí více býti smluveny neb nabyty naturální desátky jakéhokoliv jména. Dosavadní naturální desátky přestaly již dnem 1. července na základě usnesení sněmovního, císařem schváleného; za to má každý povinností desátkovou zavázaný dáti náhradu oprávněnému. Smlouvy, jimiž dobrovolnou shodou naturální desátky byly přeměněny v dávku peněžnou, zůstávají tak dlouho v platnosti, až buď novou smlouvou zúčastněných nebo zvláštním zákonem se uskuteční též vyvazení dávek peněžných, váznoucích na pozemnostech. Náhradu tvořiž jen čistá roční hodnota ročních desátků naturálních a vyměřujž se u všemožném šetření povinností zavázaných. Při desátku, jenž tvoří tolikátou částku plodin, vyšetří se čistý výnos v penězích každé plodiny podle jitra, čisté výnosy všech plodin se spočítají, suma se dělí počtem let oběhu v hospodářství, podíl pak tvoří základ při vyšetření roční hodnoty desátku. Katastrální výnos čistý v penězích dělí se pak tolikátou částkou, jakou se odváděl desátek, třeba desátou, patnáctou, dvacátou atd., z hrubého výnosu.

Až potud schváleny sněmem všecky navržené §§ osnovy zákona. Paragraf 11. zákona, jak ho navrhovala komise sněmovní, zněl takto: „Z podílu, jenž zbude po tomto dělení, srazí se při desátku obilním 30%, při desátku vinném 60%, zbytek pak tvoří roční hodnotu desátků, která má býti nahražena."

Protesty velkostatkářů proti srážkám při vyměřování náhrady.

Kníže *Salm* učinil návrh, aby při vyšetřování hodnoty desátků, dle katastrálního výnosu čistého se nesrážela žádná procenta. Když tento návrh velkou většinou sněmu byl zamítnut, povstal kníže Salm a u velikém rozčilení vyslovil žádosť k praesidentovi sněmu, aby, poněvadž jeho správný a slušný návrh, jejž byl učinil ne jako muž oprávněný bráti desátky, nýbrž jako muž povinný, odváděti desátky, padl, na věčnou památku bylo v protokolu zaznamenáno jeho jméno a důvody návrhu. Kníže Salm podal zároveň slavné prohlášení, že se připojuje k obrněnému protestu Klaudia svob. pána Brettona proti každémukoli rozhodování sněmu o otázce náhrady za desátky, vyhradiv pro sebe a pro každého člena sněmu právo, u soudce vyššího hledati právo a přivésti ho k platnosti.

Předseda Karel rytíř *Vojkovský* odvětil klidně, že do protokolu bude zanešen zrovna tak návrh knížete Salma a jeho přihláška k protestu barona Brettona, jako tento protest byl již zanešen.

Návrh komise sněmovní na 30 a 60% srážky padl také, hlasování pro návrh

poslance *Blažka*, aby při desátcích obilních se srážolo 60% čistého katastrálního výnosu, bylo však pochybné. I usneseno, odložiti hlasování vůbec na sezení příští.

Na 23. sezení sněmovním dne 20. července pokračováno v jednání o zákoně v příčině náhrady za desátky. Nežli sněm počal hlasovati o § 11., přistupovali velkostatkáři a zástupci velkostatků k protestu Klaudia barona *Brettona*, odvolávajíce se na nespravedlnosť každé srážky vůbec. Konečně po tuhých bojích přikročil sněm ku hlasování, a sice o srážce při obilních desátcích odděleně od srážky při desátku vinném.

Pro návrh, aby se při desátku obilním nesráželo nic, vyslovilo se 22, pro srážku 10% hlasů 10, pro srážku 20% hlasy 4, pro srážku 30% hlasů 29, pro srážku 40% hlasů 5, pro srážku 50% hlasů 16 a pro srážku 60% hlasů 95. Většina hlasů, totiž 95 vyslovila se tudíž proti 86 hlasům pro 60% srážku, která se tak stala usnesením sněmovním.

Při desátku vinném pro návrh, aby se nestala žádná srážka, hlasovalo 17, pro srážku 60%, jak ji navrhovala komise, 22 poslanců, pro srážku 70% jen 3 a pro srážku 80% poslanců 104. Srážka 80% se stala tudíž usnesením sněmovním 104 proti 42 hlasům.

Na to pokračoval sněm, a to u velkém rozechvění, v jednání o dalších paragrafech zákona. Při onom desátku, jenž se odváděl v určitém množství a při němž položen za základ hrubý výnos roční, odhlasována 95 proti 53 hlasům srážka 50%, při desátcích v snopech odváděných 85 proti 63 hlasům srážka 60%. Schválena další ustanovení zákona, vedle nichž se počítá suma vyvazovací, způsob placení jejího a různé výhody při tom atd.

Po vyřízení zákona tohoto poznamenal předseda, že osnova zákona předložena bude ministerstvu, aby vymohlo nejvyšší její schválení.

Vedle výměru ministeriálního, daného dne 10. srpna 1848., odevzdáno bylo jednání sněmu moravského o náhradě za zrušené desátky sněmu říšskému, jelikož prý konečné upravení všech urbariálních poměrů náleží moci zákonodárné. A touto mocí nebyl sněm moravský, usnášející se o zákonech četných a důležitých? —

K návrhu poslance Dr. *Ulricha* usnesl se sněm dne 6. června na třetí své schůzi, vyslati do Inomostí za císařem Ferdinandem deputaci sněmovní s adresou. Vídeňský výbor ústřední, jakož i deputace brněnské gardy národní obrátily se s povolením ministra vnitřních záležitostí již dne 2. června telegraficky na sněm moravský, žádajíce za odeslání deputace do Inomostí za císařem Ferdinandem s prosbou, by se císař vrátil opět do Vídně, odkudž byl následkem květnových událostí odjel. Deputace sněmovní a adresa císaři Ferdinandovi do Inomostí.

Podporuje návrh na odeslání deputace, zmínil se rytíř *Laminet* o pověstech, vedle nichž císař Ferdinand se chce vzdáti trůnu. To dostačuje — pravil rytíř Laminet, — abychom v procesích putovali do Inomostí, prosíce císaře za návrat, neboť my potřebujeme právě císaře Ferdinanda, za jehožto vlády nám vzešlo slunce svobody. Poslanec Dr. Kaj. *Mayer* dodal, že vedle zkušenosti neopustil císař Ferdinand Vídeň, poněvadž jeho osobě hrozilo nebezpečí; příčiny jeho odjezdu jsou hlubší, snad že jest příčinou nemožnosť, svobodně jednati, kterážto příčina především musí býti odstraněna. Poslanec *Tesař* učinil poznámku, že vedle jeho zpráv z různých obcí odejel císař z Vídně následkem nebezpečí, hrozícího jeho osobě, vyjádřiv se, že se nikdy více do Vídně nevrátí.

K sepsání adresy zvolen zvláštní výbor desítičlenný, z každého sněmovního oddělení po jednom členu.

Na čtvrtém sezení svém dne 7. června schválil sněm následující, poslancem B. *Szabelem* sepsanou adresu:

„Vaše c. k. Veličenstvo!

Shromážděný sněm zemský, zastupující celý národ markrabství moravského, nemůže důstojněji zasvětiti své zahájení, nežli když vyjádří věrnou oddanosť posvátné osobě a vznešenému trůnu konstitučnímu svého mocnáře otcovského.

Trůn Vašeho Veličenstva, od věků podporovaný oddaností a dětinnou láskou národů, získal dary císařskými nových, nerozborných základů pevných, a když i od těchto věčně památných dnů tak mnohá bouře burácí uvnitř, osvědčily se přece oddanosť a láska. Tyto nejkrásnější skvosty císařské koruny lesknou se právě nádherněji nežli kdy jindy, naplňujíce hruď každého vlastimila nejkrásnějšími nadějemi do požehnané a bohda blízké budoucnosti.

Konejšili jsme se, že shromážděný sněm říšský ústavou, na zásadách svobody založenou, vrátí zemi tak potřebný klid, řád a bezpečnosť, aby vědy a umění se mohly znova rozvíjeti a národní blahobyt opětným oživením obchodu, průmyslu, řemesla a orby se povznesl, když nás došla zdrcující zpráva, že Vaše Veličenstvo se vidělo pohnuto, opustiti svou residenci.

Nemohouce oceniti důvody, jež vedly Vaše Veličenstvo k rozhodnutí, zdržujeme se také vcházeti v ně.

Račiž nám však dovoliti Vaše Veličenstvo, abychom, vedení jsouce věrnou oddaností a naplnění obavami do budoucnosti, se osmělili povznésti nejposlušnější prosbu, by Vaše Veličenstvo se brzo vrátilo do residence, do starého hradu svých otců, kde národ moravský od staletí byl uvykl hledati svého císaře, aby Vaše Veličenstvo ve svém hlavním městě, obstoupeno zodpovědnými ministry, státní moci propůjčilo sílu, jíž v této neobyčejně pohnuté době tak těžce postrádáme.

Klademe na Vaše Veličenstvo tuto prosbu v plné důvěře, že Vídeň právě onou láskou, jíž jest oddána Vašemu c. k. Veličenstvu, skytá všecky záruky za bezpečnosť posvátné osoby a volného rozhodování Vašeho Veličenstva, a že příště, uznávajíc konstituční právo sněmu říšského, se zdrží každékoliv demonstrace. Důvěra jest hluboko cítěnou potřebou naší doby, obapolná a vroucí důvěra jest kotvou spásy Rakouska. Račiž tedy Vaše Veličenstvo cele důvěřovati svým bodře a věrně smýšlejícím národům, aby každákoliv nedůvěra již v zárodku byla potlačena.

Račiž Vaše Veličenstvo vyslyšeti naši prosbu, neboť spojí-li se v lásce a důvěře panovník a národ, nemůže býti budoucnosť pochybnou.

Dáno v Brně dne 6. června 1848.

Vašemu Veličenstvu
nejvěrnější a nejoddanější zástupci markrabství moravského, shromáždění na sněmu zemském."

V rokování o adrese byl návrh praeláta rytíře *Holleho*, aby také byla pojata do adresy slova o zachování mravův a náboženství, většinou zamítnut, poněvadž by prý vsunutím těchto slov do adresy byl uražen všecek lid moravský, jenž jest mravný a nábožný. Kníže *Liechtenstein* pravil, že jest úplně zasvěcen v příčiny, z nichž císař Ferdinand byl odjel z Vídně. Kdyby prý byl býval tázán o radu, byl by císaři radil, aby zůstal ve Vídni.

Zároveň stalo se usnesení, aby adresu podepsali všichni členové moravského sněmu.

První národnostní srážka na sněmu.

Když byla adresa již sněmem schválena, navrhl poslanec Dr. Alois *Pražák*, aby adresa byla vyhotovena sice na jednom listu, avšak ve dvou sloupcích, a sice na prvním sloupci *v jazyku českém*, na druhém sloupci v jazyku německém. Tohoť

se jeví potřeba, neboť moravským (českým) jazykem mluví většina obyvatelstva v zemi. Na to odpověděl zpravodaj B. *Szabel* takto: Jsem vzdálen toho, abych chtěl urážeti rovnosť jazyků; mám však za to, aby čeština, poněvadž není obvyklá, byla z adresy vypuštěna, a to tím více, poněvadž se domnívám, že i Čechové v království svou adresu sepsali pouze jazykem německým. Kde není zákona, musíme se držeti zvyku. Adresa ve dvou jazycích není příslušná. Dr. Alois *Pražák* zase odvětil, že není žádného zákona, vedle něhož by státní spis musil býti sepsán jazykem německým. Na sněmu se jedná v obou jazycích, proto musí také schválená adresa oběma jazyky zemskými býti vyhotovena. Karel rytíř *Vojkovský*, nejvyšší písař zemský, poznamenal k tomu, že *odjakživa jest zvykem a předpisem, aby všecka snesení sněmovní byla Jeho c. k. Veličenstvu posílána v obou zemských jazycích.*

Na to nechal předseda kníže *Salm*, poznamenav, že adresa bude vyhotovena na dvou oddělených listech, hlasovati. Sněm velkou většinou schválil návrh Dr. A. *Pražáka*, aby adresa byla vyhotovena oběma zemskými jazyky.

Zvolení deputovaní nechtějí do Inomostí.

Když přišlo k volbě deputace, která měla adresu císaři odevzdati, navrhl poslanec Dr. K. *Mayer*, aby se deputace skládala nejméně z 12 členů. Tomu odporoval zpravodaj B. *Szabel*, namítaje, že deputace nemá nic co vyjednávati, nýbrž jedině jen adresu odevzdati, že by mnohočlenná deputace vyžadovala co do útrat velkých obětí. Na to upozorněn byl předseda, že již bylo den před tím usneseno, aby deputace se skládala ze šesti členů. Zvoleni byli do deputace kníže *Liechtenstein*, hrabě *Saint-Genois*, poslanci *Oberleithner*, *Szabel*, *Dvořák* z Doubravice a *Hubík*.

Když na zvolené položil předseda kníže *Salm* otázku, přijímají-li volbu čili nic, dostalo se mu překvapujících odpovědí. Kníže *Liechtenstein* nepřijal volby, poněvadž mu jeho zdravotní stav nedovoloval, aby se odvážil na cestu do Inomostí. Hrabě *Saint-Genois* ubezpečoval sněm, že není zdravým, že by na cestě snad musil zůstati zpět. Odmítl tedy volbu. I osnovatel adresy a zpravodaj o ní B. *Szabel* vymlouval se, odmítaje volbu, že pro přílišné zaměstnání nemůže do Inomostí odejeti. Poslanec *Dvořák*, odmítaje volbu, uvedl sněmu na paměť, že má hospodářství, jež ho volá domů. Z těchtýž důvodů, jako Dvořák, odmítl volbu též poslanec *Hubík*. Zbyl tudíž jako jediný deputant poslanec *Oberleithner*.

Má jíti deputace do Inomostí čili nic?

Nežli předseda kníže *Salm* byl přikročil k nové volbě deputovaných, nechal přečísti sněmu nejvyšší patent, daný v Inomostí dne 3. června 1848. císařem Ferdinandem a svědčící věrným obyvatelům residence vídeňské, podepsaný také ministry Wessenbergem a Doblhoffem. Patentem tímto prohlásil císař Ferdinand, že viděl v udělení konstituce svobodomyslné z 25. dubna nejuspokojivější čin svého života. Tímto přesvědčením mocnáře však otřásly hlavně události ve Vídni dne 15. května. Císař Ferdinand prohlásil dne 16. května příští sněm říšský za ústavodárný; než způsob, jak k tomu byl donucen, císaře urazil, jak také prý bylo káravě odsoudilo již veřejné mínění celé Evropy. Nemá-li zahájen býti říšský sněm v jiném městě nežli ve Vídni, a má-li se tak brzo státi, musí napřed panovati ve Vídni nerušený a pevně zakotvený pořádek, aby poslancům z království a zemí byla dána plná záruka za svobodu jednání. Císař se tudíž kojí nadějí, že obyvatelé vídeňští vynaloží vše na to, aby ve Vídni opět nastal zákonný pořádek. V otcovské vůli dobré klade císař Ferdinand na veškeré obyvatelstvo Vídně tento svůj požadavek, důvěřuje, že bude splněn, načež pak velebiti bude den, kdy se bude moci zároveň se zahájením říšského sněmu radostně setkati s Vídeňany.

Sdělení tohoto nejvyššího patentu účinkovalo jako sprcha na jistou část moravských sněmovníků. Předseda kníže *Salm*, když patent byl přečten, obrátil se na sněm slovy: Nyní buď obnovte volbu deputace neb učiňte jiný návrh! Poslanec

Thiery ptal se na to sněmu, má-li býti schválená adresa tak zachována, jakou jest? Poslanec *Szabel* stál na své adrese. Poslanec *Wurm* navrhoval, aby se znovu o adrese hlasovalo, a většinou rozhodlo, má-li *tato* adresa býti odeslána čili nic. Poslanec *Jiříček* vyslovil se v ten smysl, aby adresa byla sice odeslána, ale adresa pouze dík vyslovující za to, že císař chce se navrátiti do Vídně. Poslanec *Szabel* stál opět na svém, neboť patentem jen bylo oznámeno, že se císař pán chce navrátiti do Vídně. Jedná se jen o to, aby přišel brzo. Není prý žádné příčiny ku změně adresy. Poslanec Dr. Alois *Pražák* vyslovil náhled, aby sněm, s nímž byl právě sdělen patent či manifest císařův, dbal ho také, a aby vyslal tedy deputaci s adresou, která panovníkovi vyslovuje dík za navrácení se do Vídně. Kníže *Liechtenstein* navrhoval, aby komise tříčlenná provedla nutné změny adresy. Poslanec *Feifalik* zase navrhoval, aby se hlasovalo o tom, má-li vůbec býti do Inomostí odeslána deputace čili nic?

Konečně schváleno sněmem, aby adresa zůstala, jak jest, a aby s ní deputace odešla do Inomostí. Do deputace zvoleni na místo těch, co se poděkovali, rytíř *Laminet*, hrabě *Serényi*, Dr. *Ulrich*, *Vítek* a Vincenc *Lubich*.

Slyšení deputace sněmovní u císaře Ferdinanda v Inomostí.

Na 11. sezení sněmovním dne 26. června podával rytíř *Laminet* zprávu o výsledku sněmovní deputace do Inomostí. Deputaci bylo ihned dne 13. června, jakmile přibyla do Inomostí, přislíbeno slyšení u císaře dne 14. června. Slyšení ale za příčinou náhlého ochuravění Jeho c. k. Veličenstva odbývalo se teprv dne 17. června; adresa moravského sněmu zemského odevzdána Jeho Veličenstvu za přítomnosti *císařovny*, arciknížete *Františka Karla* a ministra svob. pána *Doblhoffa*. Deputace, vyjádřivši za Moravu oddanosť milovanému zeměpánu, prosila ho za rychlý návrat do residence vídeňské.

Císař pán odpověděl deputaci takto: »*Když jsem i churav, nechci Vás přece z Inomostí propustiti bez ujištění osobního, že přechovávám v srdci vezdy věrnosť a oddanosť svých milovaných Moravanů, smýšleje o Vašem blahu co nejlépe.*

Proto bych velmi rád vyhověl Vašemu přání, jež jste právě vyjádřili; jsem však povinen svému zdraví, zdržeti se tu ještě nějaký čas. Uznávaje však velmi dobře, že vůči zjednání ústavy a vůči tak mnohým, nutným a důležitým záležitostem správním spolupůsobení všech orgánů vládních se stává nezbytným, rozhodl jsem se za souhlasu svých ministrů tu přítomných, poslati dříve do Vídně jako svého náměstka milovaného strýce, arciknížete Jana, nežli ho mohu tam následovati sám. Kojím se nadějí, že i Vy i ti, kdož Vás sem byli poslali, se tím upokojíte.«

Deputace také za své přítomnosti v Inomostí neopomenula, u arciknížat *Jana* a *Františka Karla*, u ministrů svob. pána *Wessenberga* a svob. pána *Doblhoffa* zastati se vřele zájmů Moravy a vylíčiti toho potřebu, aby konstituční rozvoj všestranně byl podporován; neboť jen tak můžeme konečně dosíci poměrů spořádaných a užívati ovoce nabyté svobody. Deputaci byl dán také uspokojující slib, že konstituční rozvoj vládou Jeho Veličenstva v každém ohledu bude podporován a hájen.

Stálá komise pro petice a stížnosti.

Na šosté schůzi sněmovní dne 9. června zvolen stálý výbor či komise sněmovní pro vyřizování peticí a stížností k sněmu, a to výbor desítičlenný.

Petice k sněmu.

Sněm došlo za dlouhého zasedání neobyčejně mnoho, na tisíce totiž peticí, jež vyřízeny dle povahy věci; obyčejně však odkázány příslušným úřadům nebo sněmovním komisím. Prvě došlé petice pocházely téměř veskrz od *domkařů* z celé Moravy, kteří žádali, aby byli co do užívání obecního majetku postaveni na roveň se sedláky a pololáníky, aby se obecní pozemky mezi ně rozdělily, aby jim obecní a vrchnostenské pastviny byly přepuštěny za laciných podmínek atd.

Od *učitelů* z celé Moravy došlo sněm také mnoho peticí za upravení platův a školství. *Řemeslníci* veškeří v Prostějově a v Kroměříži žádali, aby za volné prohlášené živnosti staly se opět cechovními, aby svoboda živnostenská byla zrušena, vrchnostem aby bylo odňato právo, udělovati mistrovství, a aby počet mistrů nebyl rozmnožován.

Mnohé *obce moravské* žádaly za zrušení roboty, navrácení polí, pastvin, novin a lesů skrze vrchnosti svévolně odňatých, za zamezení pastvy vrchnostenských ovcí na obecních pastvinách, proti zneužívání polí skrze židy a duchovenstvo, za vystavení kasáren pro jízdu, za obmezení honitby na obory atd. Také od některých obcí z bojiště slavkovského roku 1805. došly sněm žádosti za konečné vyplacení škod válečných tehda způsobených. *Šenkýři* zase žádali za zrušení propinačních práv vrchnostenských.

Poslanci sami podávali sněmu vlastní petice v příčině upravení diet, obcemi nepořádně posílaných.

Dosti četné *obce* a *města moravská* žádaly za změnu volebního řádu, aby měly vlastní poslance. Poslanci *Trávníček*, *Schönhöffer*, *Buchberger*, *Budišovský* a *Ernst* žádali sněm za *vyloučení poslance Samsona Hirsche ze sněmovní komise*, poněvadž prý jako žid nepožívá plných práv rakouského občana státního. Sněm tuto žádosť zamítl.

Obce Čertoryje, Hrdibořice, Biskupice, Čechovice, Bělčice, Klenovice, Oplocany, Nenakonice atd. žádaly alespoň za dva poslance, *jinak prý hledati budou své právo v Praze a musily by tam odeslati poslance*. Sněm se usnesl na tom, aby opis petice byl zaslán c. k. zemskému praesidiu k vůli vyšetření rejdův, a aby rodák dubský, vídeňský jurista *Dvořák*, který prý se v hořejších obcích potloukal a tam pro Čechy agitoval, byl udán úřadu.

Řemeslníci a cechy v Brně, Olomouci, Znojmě, Třebíči, Mor. Budějovicích, Ivančicích, Bystřici, Imravově, Krumlově, Unčově, Uher. Hradišti atd. žádali za znovuzřízení věcí řemeslných a továrnických, soukenníci v Třešti za obmezení svobody živnostenské. Tak to šlo do nekonečna. Sotva že v život vstoupilo právo petiční, užívali ho příslušníci všech tříd obyvatelstva plnou měrou. Mnohá z těchto peticí, padesáte roků již v archivu odpočívajících, vrhá děsné světlo na tehdejší společenské a politické poměry, na panující ještě velkou porobu na Moravě.

Petice ku sněmu v příčině národní rovnoprávnosti na Moravě.

Moravané, jež se byli sešli na slovanském sjezdu v Praze, poslali sněmu moravskému v Brně následující žádosť za rovné právo národní na Moravě:

Slavní zástupcové Národa Moravského.

Po celé Evropě procitli a procitují osoby a národové k smělosti, kterou požadují vyplnění a zahájení svatého práva svého. Každý poctivý sebevědomec hlásí se o zvláštnosť a osobnosť svou, poznav, že Bohem mu dána jest, aby hájil ji z celého srdce svého. My zde slušnou uctivostí podepsaní synové vlasti Moravy hrozným užasnutím poznali jsme ve své schůzce v Praze, že ne jednomu neb druhému z nás na tom a tom místě moravském bránilo se rozum šířiti, jakýmž každý přítel vlasti a člověčenstva vůbec pojal Milosť Císaře Pána, jenž svobodu občanskou nám jako otec dospělým dětem svým dal a pojistil: ale téměř všude byli stíháni ti, jenž hlásali lásku k svobodě, k vlasti, k národnosti a blahu pokojnému. Ustrnuli jsme všickni, sdělujíce sobě vespolek nátisky, jež činili nám po Moravě úředníci mnozí, na jevo dávajíce i tištěnými cirkuláry bez ostychu, že protivníci jsou Milostivé vůle Císaře Pána, nenávistníci lidu slovanského, blaha a pokoje občanského.

Bolelo nás to tím více, an slyšeli jsme, že jsou i emisary české vymýšleli,

aby Čechy potupili. Ale již chvála Bohu, známe Čechy, byli jsme s nimi, rokovali jsme s nimi a poznali jsme i mírnost, legálnost, opatrnost, svornost českou, jíž pečují o budoucnost nejen národa svého ale i slovanského vůbec v mocnářství Rakouském, jehož vyslanci smlouvají rady a vůle své ve slavné Praze.

Usnesli jsme se, Vám slavní zástupcové našeho milého národa Moravského přednésti stížnosti naše o utiskování národnosti Moravské od úředníkův zvláště patrimoniálních a městských a uctivě prositi, abyste učinili všemu takovému odporu proti Slovanstvu přítrž na Moravě. Doufáme zajisté od veleslavných zástupcův Moravy, že nedají, aby ovdověla a uvadla tato matka naše, aby násilně byla vyzvána z té cesty, jíž vykázala jí prozřetelnost Boží a dějstvo po všecky věky. Aby však tato věc žádoucí měla i podporu v soucitu milých bratrův našich Čechův, podáváme současně žádost k národnímu Výboru českému, aby ráčil přičiniti se přímluvou laskavou k zahájení národnosti Moravské, poněvadž máme za příslušné, aby ve všem bratr bratrovi svěřil se, a vzájemnou podporu žádal a slíbil.

V Praze dne 8. června 1848.

F. M. Klácel. Dr. Jan Dvořáček, držitel statku moravského. Jan Helzelet, professor. Matěj Mikšíček, spisovatel, Moravan. Karel Jan Hajduk, filosof z Holomouce. Jul. Weis, právník Vídeňský z Kroměříže. Jan Mráček, právník Vídeňský z Dubu. Victor Brázdil, práv. Vídeňský z Kroměříže. Jan Nagl, filosof z Holomouce. Jiří Babovec, evang. kněz z Ratiboře. Frant. Fux, filosof Holomoucký z Hulína. Josef Straškraba z Pistovic. Fr. E. Maton, filosof Holomoucký ze Slavětína. Fr. Neumann z Přerova. Fr. Zapletal, právník Holomoucký z Ukvaldu. Alois Šváb z Brna. Konstantin Bednář ze Štěpánova. Fr. Jatl, lovec z Vídně. Fr. Hořislav Řepka, horník z Přerova. Jan Sl. Mráček, zahradník z Boskovic. Tomáš Kvasnička, technik z Rataj. Frant. Hrachovec, řečník Holomoucký ze Starého Jičína. J. Ant. Vaněk, filosof Holomoucký z Určic. Jan N. Schindler, abs. filosof Holomoucký z Jičiny. Jan Špaček, právník Vídeňský ze Ždára. Josef Klímek, posluch. filosofie z Hrub. Postřelmova. Jan Lepař, absol. filosof, Moravan. Frant. Dubský, posl. filosofie v Holomouci z Prakčic. Jan Kubíček, abs. filosof z Olšan. Jan Zapletal, rhetor z Hulína. Jan Konšel, rhetor Holomoucký z Misliovic. Tobiáš Prusinovský, libomudřec Holomoucký z Holešova. Jan Krampla, práv. z Veselíčka na Moravě. Karel Kaštyl, kněz z Kostelce. Květomil Krajíček, filosof z Dětkovic. Alois Eisenberg, filosof z Jablunkova. Hynek Spurný, právník ze Svísedic. Bedřich Bloudek z Křížanova. Jos. Vlast. Vyslúžil, Moravan z Holešova. Antonín Mundina, právník z Holešova. Jan Vlk, kandidát soudnictví z Telče. Petr Bílka, kandidát professury z Boskovic. Josef Tauber, abs. filosof z Konice. Ant. Špaček, mlynář v Libosváru na Moravě. Jan Schönhöffer, filosof Holomoucký roz. v Loščicích. Jan Ocásek, právník z Mořic. Fr. Xav. Prášil, řečník z Holomouce. Frant. Klain, abs. logik z Myslechovic. Karel Hudietz, logik z Karvině Frant. Snášel, řečník z Konice. Josef Vinkler, bohoslovec ze Vsetína na Moravě. Vendelín Kovářík, filosof z Nenakonic. Jakub Friedrich, právník z Kyjova. Alois Buřínský, filosof z Prostějova. Ferd. Poglies, oekonom z Uhersk. Hradiště. Jos. Zapletal, stud. z Oseka. F. Sedláček, vyuč. stavitelství z Brna. Leop. Špaček, právník z Mořic. Jos. Křepelka, medik z Holešova. Frant Žáček od Holomouce. Ferd. Mojmír Vaněk od Brna. Frant. V. Sankot, absol. právník z Telče. K. Frombek, rytec z Vídně, Mor. z Hranic. Tomáš Juránek, kněz círk. z Blanska. Jan Evg. Bílý, kněz círk. ze Židlochovic. J. Eduard Kornyšl, mlynář z Trchmanic. F. V. Průdek, občan z Rakvic. Bedřich Rozehnal z Hulína.

K návrhu poslance *Strohala* prohlásil se sněm moravský na sezení dvanáctém dne 27. června za *permanentní*. Sněm zároveň se ohradil proti každému pokusu ho rozpustiti, mimo rozpuštění na základě svéurčení nebo rozpuštění cestou konstitučně zákonnou. Podle usnesení tohoto měl býti změněn také § 97. jednacího řádu.

Sněm zemský jest permanentní.

Usnesení toto bylo způsobeno obavou, že by *autonomie Moravy* mohla býti poškozena lstivými pokusy nepřátel svézákonnosti o rozpuštění sněmu, který mnohým byl již trnem v očích V rokování poukázáno také na to, že sněmování na Moravě vedle sněmu říšského jest možným a nutným.

Pořádek volební a instrukce volební, jež přešly od posledního stavovského sněmu na sněm nynější, změněny na 12. a 13. sezení dne 27. a 28. června v některých kusech. Dle změn těchto za poslance, kteří pro pilnou práci nebo následkem zvolení do říšského sněmu by se nemohli dostaviti k sněmu, buďtež zvoleni *náhradníci* na čas nepřítomnosti poslance ve sněmu.

Změna volebního řádu a instrukce. Náhradníci za poslance zemské. Příloha IV.

K platnosti volby poslance zapotřebí, aby se sešlo nejméně $^3/_4$ volitelů. Okršky, které voliti nechtějí, zříkají se tím práva svého; volitelé ostatních okršků mají právo, voliti poslance.

Sněm přiměly k těmto změnám jednak možnosť, aby poslanec zemský mohl býti zároveň také poslancem říšským, jednak zamezení rejdů volebních, jež se při prvních volbách sněmovních skutečně byly přihodily. Poslanec Dr. *Koppel* broje proti slučování poslanectví zemského a říšského v jedněch rukou, užil při tom slov svěrací mlýnek, což poslanec Dr. K. *Mayer*, zvolený jak do sněmu tak do říšského sněmu, odmítl jako neparlamentární výrok, an prý žádný poslanec nebude chtít z dvojí volby vytloukati zisk peněžný.

Na 18. schůzi sněmovní dne 10. července podával poslanec *Heinrich* zprávu o návrhu Dr. Aloisa *Pražáka*, aby sněm vydával noviny pro lid v českém a německém jazyku. Redaktorem měl býti profesor F. M. *Klácel*, jenž v tu dobu prodléval právě v Praze. Sněm však zamítl návrh Dr. Aloisa Pražáka, aby na útraty země vycházely politické noviny pro lid v jazyku českém a německém. Stavěly prý se tomu v cestu velké obtíže a překážky.

Zemské noviny české a německé zamítnuty.

V příčině diet poslancův a outrat cestovních ustanovovala instrukce volební, aby poslanci korporací jako velkostatkářů se dorozuměli o tom s korporací. Pro poslance obcí jako majitelů velkostatků platilo, že diety a outráty cestovní ustanoví napřed výbor obecní a sepíše o tom listinu a poukázku na obecní pokladnu. Rovně ustanovovali diety pro poslance měst výborové obecní, vyhotovili poslancům zvláštní listiny, na něž si mohli po náležité likvidaci poslanci diety u obecních (městských) pokladen vyzdvihnouti. Kde volila dvě města společně, uhražovala také diety do polovice. Diety poslanců obcí venkovských a měst poddaných, samostatně nevolících, ustanovovali volitelé sami před volbou, poslanci pak vyzdvihovali diety z obecní pokladny volebního místa; ostatní obce nahražovaly diety obci volební dle počtu volitelů.

Diety a cestovné poslanců.

Tato složitá ustanovení, jakož i odpírání diet přiměla některé poslance k žádosti, aby sněm upravil řádně záležitosť tuto. Sněm se usnesl jednohlasně na své 21. schůzi dne 17. července na následujících ustanoveních: Každý poslanec za města a venkovské obce dostává denně nejméně 4 zl. konv. mince diet a nahražují se mu útraty za cesty. Ona místa a okresy volební, která již dříve byla ustanovila vyšší diety, zůstávají svým slibem zavázaná. Tyto diety buďtež poslancům za měsíce červen a červenec co nejdříve nahraženy, do budoucna pak, pokud sněm jest pohromadě a pokud nebude vydán o tom nový zákon, měsíčně jako záloha napřed vypláceny. Tyto platy a zálohy buďtež dávány v městech z důchodů

obecních, kdyby tyto ale scházely neb nedostačovaly, z kontribučních fondů peněžních, v obcích venkovských pak z kontribučního fondu místa volebního za poměrné nahražení z veškerých fondů kontribučních v celém okresu volebním. Není-li tu peněžních foudů kontribučních, buďtež diety přirážkou k daním vybírány. Zemská vláda zároveň sněmem vyzvána, aby tato usnesení sněmovní skrze politické úřady nechala bez meškání prováděti, a to za osobní odpovědnosti představených úřadů.

Následkem neustále množících se stížností na nevyplácení diet nebo na nepořádné jich placení usnesl se sněm na 34. schůzi své dne 17. srpna, požádati zemské praesidium za opatření, aby magistráty a úřady volebních okresů dlužné diety do konce srpna vyplatily, nastávající pak diety od čtrnácti dnů do čtrnácti napřed zemské hlavní pokladně samy nebo skrze výběrčí úřady na výplatu poslancům posílaly, jinak že trestány budou. Poslancům, kdo za to žádají, může prozatím a to jen jednou dána býti záloha na 14 dnů z domestikálního fondu za bezodkladnou náhradu volebním místem. Také král. hlavnímu městu Brnu nařízeno, aby zaslalo diety pro své poslance.

Regulování Svitavy u Brna není záležitostí zemskou

V příčině regulování řeky Svitavy u Brna, vlastně však provedení tohoto upravení jako záležitosti zemské odporučovalo dotýčné oddělení sněmovní sněmu, aby veškerý náklad 126.300 zl. k. m. byl zapraven zemí, a sice tak, že se zavede na jeden rok přirážka jednoho krejcaru na každý zlatý daně pozemkové, domovní daně činžovní a třídní, což by vyneslo 50.023 zl.; že zbytek však 76.276 zl. by zapraviti měli soumezníci bez pomoci státu, který dnes nemůže ničeho dáti, a že se povolí soumezníkům pětileté lhůty po 15.255 zl.; že konečně celých 126.300 zl. se vezme jako záloha z domestikálního fondu, a sice z oněch 500.000 zl., jež národní banka byla již předcházejícímu sněmu stavovskému půjčila a z nichž posud jen městu Jihlavě a Fulneku byly tímto sněmem již povoleny značnější půjčky.

Sněm na 21. sezení svém dne 17. července rozhodně tyto návrhy zamítnul. V rokovaní odůvodňovali jednotliví poslanci své odmítavé chování tím, že regulování Svitavy u Brna není žádnou záležitostí celé země, že sedláci budou beztoho platy přetíženi následkem vyvazení břemen na pozemnostech. Námitka, že se jedná o práci pro nezaměstnané dělníky v Brně, a takto o udržení veřejné bezpečnosti, prý neplatí, neboť k potlačení vzpoury jest v Brně dosti národní gardy a vojska; ostatně ať se továrníci, pro něž za dobrých časů dělníci shromažďují bohatství, starají o dělníky sami. Nezaměstnaní dělníci v Brně prý by ostatně nalezli dosti práce na venkově.

Moravský zemský ústav hypoteční.

Za příčinou vyvazení pozemností vnutila se sněmu potřeba, zříditi zemský ústav úvěrní. Již na 25. schůzi sněmovní dne 28. července schváleny sněmem hlavní zásady moravského hypotečního ústavu zemského, jejž zříditi a spravovati měla země, která také ručila za všecko. Účelem banky bylo zjednávání prostředků k vyvazení pozemností z břemen na způsob, jenž by povinované co nejméně tížil, totiž vydáním 4%vých zástavních listů za vyvazené sumy oprávněným. Zavázaný povinností spláceti měl 5 % na dluh a sice 4 % jako úrok a 1 % na umořování dluhu. Z došlých peněz umořovacích se splácejí zástavní listy, jak los určí.

Na 28. a 29. sezení dne 4. a 7. srpna schválil sněm zásady a stanovy této banky, jejíž hlavním účelem bylo vyvazení pozemností z břemen, která však vedle toho půjčkami podporovati také měla usedlosti.

Děkovací adresa císaři

Na 30. sezení sněmu dne 9. srpna učinil rytíř *Laminet* návrh, aby sněm v oslavu a díky za návrat Jeho Veličenstva do Vídně se snesl na tom, by Morava

slavnosti příjezdu císaře do Vídně se účastnila svými poslanci na říšském sněmu. Sněm se však usnesl na podání děkovací adresy císaři.

za návrat do Vídně.

Na 31. schůzi své dne 12. srpna schválil sněm tuto adresu:

„Vaše c. k. Veličenstvo!

Národy rakouské prochvíval radostný jásot následkem zprávy, že Vaše Veličenstvo se ráčilo vrátiti do vídeňského hradu svých předků.

Návrat tento skytá myslím starostlivým bezpečnou záruku za trvání svobody nabyté, skytá záruku, že shromážděný sněm říšský, jehož hlas Vaše Veličenstvo uznalo za hlas všech národů svých, požívá skutečně plné svobody ve svých poradách, jížto má zapotřebí, aby dokonal velké dílo ústavního zřízení naší vlasti společné.

Shromážděný a celý národ markrabství moravského zastupující sněm sdílí obecné jásání, uznávaje v této radostné události vyjádření důvěry mužům říšského sněmu a věrným Rakušanům, kterýmžto vyjádřením ustálí se pokoj, řád a bezpečnosť, jichž mají všecky země císařství velkou měrou zapotřebí. Sněm moravský cítí se proto hlubokým díkem býti zavázána za obecně vytoužený návrat, oddávaje se rozkošné naději, že oblažující svazek panovníka s národem nebude více uvolněn a že důvěrným spolupůsobením obou slavné a mocné povstane Rakousko."

Zpravodajem byl poslanec Dr. *Judex*. Poslanec Dr. *Mandelblüh* stál na tom, aby se adresa dříve neodesílala, až bude toho plná jistota, že císař se již do Vídně vrátil; zároveň protestoval proti schválení této adresy. Sněm se však usnesl na tom, aby adresa byla odevzdána císaři šesti moravskými poslanci říšskými ve Vídni, kteří jsou zároveň členy moravského sněmu.

Na 39. sezení dne 26. srpna sdělil předseda Karel rytíř *Vojkovský* se sněmem odpověď moravských poslanců na říšském sněmu, Ig. Streita, Szabla, Franzla, Dr. K. Mayera, Schustera a Dr. Al. Pražáka v příčině děkovací adresy moravského sněmu, dané dne 12. srpna. Císař Ferdinand přijal od řečených poslanců říšských adresu za přítomnosti ministra svobodného pána Doblhoffa a odpověděl z vlastního popudu tak: »*Buďte ubezpečeni, že Vám jistě vždy zůstanu nakloněn. Odporučuji Vám jen dobrou věc, dle nejlepšího svědomí Vašeho.*«

Mezi voliči, hlavně u magistrátů měst, zavládly semotam divné pojmy o poslanectví. I počali zvolené poslance sněmovní z těch oněch neplatných důvodův, i třeba z důvodu, že mohou poslati na sněm poslance za dvouzlatové jen diety, ze sněmu odvolávati. Tak se bylo stalo s poslancem velkostatku kroměřížského Dr. *Lachnitem*, s poslancem města Jevíčka *Wölhelmem*, s poslancem města Libavy *Klementem* a jinými. Sněm na 34. schůzi své dne 17. srpna za předsedání zemského rady *Cibulky* se usnesl na prohlášení, že za příčinou obecného zájmu země, jejž poslanci zastupují, žádné volební město neb volební okres není oprávněn, zvoleného poslance odvolávati ze sněmu proti jeho vůli. Zemské praesidium požádáno, aby toto sněmovní usnesení bez meškání prohlásilo, poslanci pak, kteří byli odvoláni, povoláni sněmem opět nazpět.

Odvolávání poslanců zemských nelze připustiti.

Na 34. sezení sněmovním dne 17. srpna navrhl poslanec za král. hlavní město Brno Dr. Eugen *Schlemlein*, aby sněm vyslovil díky a obdiv udatné armádě v Italii a její stařičkému vůdci za dobytá v Italii vítězství. U armádního sboru v Italii jsou prý také pluky moravské, jako 3. pluk arcikníže Karla, 8. pluk arcikníže Ludvíka a 54. pluk pěší prince Emila, a slušno česť vzdáti také udatným synům země. Sněm schválil jednohlasně návrh tento, uloživ zároveň Dr. Eug. Schlemleinovi, aby sepsal adresu děkovací.

Děkovací adresa armádě v Italii a hrab Radeckému.

Na 35. sezení svém dne 19. srpna schválil sněm tuto adresu rakouskému vojsku v Italii a jeho hrdinnému vůdci:

„U spravedlivé hrdosti pohlíží každý vlastimil na udatné vojsko v Italii. Vykonalo velké, slavné činy.

Proniknut jsa tímto citem, vyjadřuje též shromážděný sněm moravský svůj obdiv, uznání a svůj dík udatnému vojsku a jeho hrdinnému, otcovskému vůdci. Již zaznamenaly dějiny činy udatného vojska, zaznamenají i díky svobodných národů rakouských hrdinným bratrům. Jásajíce provolávají tito: Sláva velkému nedílnému Rakousku! Sláva konstitučnímu císaři! Sláva udatnému vojsku!"

Slavný maršálek polní hrabě *Radecký* zodpovídal adresu sněmu moravského takto:

„Pane praesidente! U nejvnitřnějším pohnutí četl jsem adresu, zaslanou moravským sněmem mě a udatné armádě, jejížto vůdcem býti mne velkou naplňuje hrdostí. Prosím Vás, pane praesidente, abyste přijal jmenem mým a jmenem mých hodných vojínů vyjádření díkův a tento projev předložil vysokému sněmu moravskému.

Přijměte také z mé strany blahopřání ke krásnému a klidnému jednání, osvědčenému Moravou v době, kdy všecko se vyvrátilo z pevných stěžejův, a kdy politickými rejdy naše mocnářství na pokraj záhuby bylo uvedeno.

Vedle bodrého a věrného smýšlení obyvatelů Moravy přičítám tento blahoplodný zjev hlavně pevnému, důstojnému a vlasteneckému jednání sněmu, jehož krásný příklad sloužil zemi za vzor.

Synové Moravy pode mnou hrdinsky a udatně bojovali; jejich otci a matky se potěší, když uslyší o této slávě svých synů.

Prosím Vás, pane praesidente, abyste to oznámil hodným obyvatelům Moravy. Nejoddanější *Radecký* v. r.

Dáno v hlavním stánu milanském dne 7. září 1848."

Sněm moravský vyslechl tuto odpověď za živé pochvaly.

Prozatímný zákon honební pro Moravu.

Na 35. sezení svém dne 19. srpna schválil sněm prozatímný *zákon honební pro Moravu*. Napřed přednášel Egbert hrabě *Belcredi* návrhy ústavního výboru sněmovního v příčině prozatímných opatření počátkem září proti bezpráví honebnímu, vedle nichž měla honba všeliká až do vydání konečného zákona honebního i v lesích, obcím neb sousedům patřících, býti zastavena; majitelé panství však honitbu ve svých lesích mohli nerušeně vykonávati dále. Myslivci velkostatkářů měli dohlížeti jen na velkostatkářské pozemnosti, obce na pozemky svých usedlých; aby však na škodu se nerozmnožila zvěř, o tom ponechána oběma stranám shoda v příčině odstřílení zvěře.

S tím nebyli hlavně zástupci venkovských obcí spokojeni, a když byl za porady sněmovní poslanec Dr. *Koppel* předložil osnovu prozatímného zákona honebního pro Moravu, usnesl se ihned sněm velkou většinou, raditi se o osnově Dr. Koppelem podané, schváliv ji také jako zákon. Vedle zákona tohoto zrušeno právo myslivosti na cizí půdě již dnem 19. srpna 1848. Kdo má nejméně 200 jiter souvislé půdy, může na ní volně vykonávati právo honebnosti. Právo honebnosti ponecháno také obcím na pozemcích v mezích obce; právo honebnosti může obec buď pronajati neb na svůj účet sama vykonávati. Právo myslivosti musí ale vždy vykonáváno býti tak, aby neškodilo polnímu hospodářství, se zřetelem na obvyklou dobu zahájenou. Všecky s tímto zákonem se nesrovnávající nájemné smlouvy

o honebnosti se zrušují; přestupky tohoto zákona se trestají podle obecných zákonů trestních.

Zároveň sněmem usneseno, aby tato osnova zákona byla uveřejněna ihned novinami brněnskými, tiskem rozšířena a ministerstvu k vůli neprodlenému schválení předložena. Zákon skutečně vstoupil v plnou platnosť.

Ministeriálním dopisem, daným ve Vídni dne 23. srpna a podepsaným ministrem svob. pánem Doblhoffem, schválen prozatímný honební zákon pro Moravu, přijatý na sněmu dne 19. srpna. Zároveň zpraven o tom guberniální vicepraesident v Brně.

Poslancem na sněm zemský zvolen na místo Jana Feifalika, jenž zvolen byl poslancem do říšského sněmu, jako náhradník za město Brno moravský zemský účetní Ignát *Krinner*. Vůči osobní vlastnosti popírali mnozí již při verifikaci jeho volby Krinnerovi, jako zemskému a sněmovnímu úředníku právo, býti poslancem na moravském sněmu, jemuž Krinner vlastně podřízen byl. Proto odevzdal sněm tuto záležitosť zvláštní sněmovní komisi, aby ji prozkoumala a s návrhy před sněm předstoupila. Volitelnosť zemských úředníků za poslance na sněm.

Na 36. sezení sněmovním dne 21. srpna podávala tato komise zprávu a návrhy, aby zemský účetní Ig. Krinner, jako zemský a sněmovní úředník, poněvadž má aktivní a pasivní právo volební, byl vyjímkou do sněmu připuštěn, aby však zároveň se přijalo do řádu volebního ustanovení nové, vedle něhož zemskému úředníku, který jest podřízený sněmu a jemu zodpovědný, nepřísluší na sněmu místo a hlas.

Na to se sněm usnesl, připustiti Ig. Krinnera do sněmu, návrhy však, aby zemští úředníci nebyli příště připouštěni do moravského sněmu, jenohlasně zamítnul, přešed přes ně k pořádku dennímu.

Na 37. sezení dne 22. srpna sdělilo se sněmem zemské praesidium, že ministerium vyučování vynešením, daným dne 12. srpna, poslancům zemským za vysoké školy olomoucké zastavilo vyplácení diet ze studijního fondu. O tomto sdělení zahájil sněm ihned jednání své, v němž poukázáno na to, že schválenými základy nového zřízení sněmu dáno olomoucké universitě právo, aby byla na sněmu pěti poslanci zastoupena, kteréžto právo ministerium uvádí v neplatnosť zastavením vyplácení diet. Základy nového zřízení sněmu nabytá práva nemohou však býti žádným reskriptem ministeriálním zrušena. Sněm jednohlasně schválil, aby ministeriu byla zaslána rozhodná obrana proti zastavení diet a sahání do práv sněmovních; zároveň usneseno, vypláceti pěti poslancům olomouckých škol vysokých diety jako zálohu z fondu domestikálního, za nahražení z fondu studijního. — Nepřátelský čin ministeria vyučování.

Předseda Karel rytíř *Vojkovský* sdělil na 39. sezení dne 26. srpna se sněmem, že správní rok 1848. blíží se ku konci a proto že jest věcí nutnou, aby byla učiněna *potřebná opatření v příčině rozvržení daní na rok 1849. na Moravě.* Jedná se také o to, bude-li urbární daň na dále odváděna a jak vysoká, neboť zrušením urbárních dávek zmizel jejich podmět. V té příčině sdělena bude se sněmem dnes žádosť mor. výboru zemského. Sněmovní povolování daní na Moravě. Daně na rok 1848. a 1849.

Aby sněm byl zpraven o dosavadním stavu věcí berních na Moravě, nechal předseda předčítati nejvyšší reskript, daný dne 25. ledna 1848., v příčině *potvrzení rozvrhu snesení sněmu moravského na rok 1848.*, podotknuv při tom, že toto nejvyšší potvrzení snesení sněmovních na rok 1848. se odnáší ku sněmu moravskému, jenž *v květnu roku 1847.* v Brně byl se odbýval.

Na to sdělil se sněmem tajemník sněmovní Mayer následující nejvyšší reskript, daný dne 25. ledna 1848. pod číslem 2606/302, a tímto reskriptem stvrzený rozvrh snesení sněmovních na rok 1848.:

„*My Ferdinand První*, z Boží milosti císař rakouský atd. atd.

Vysokorodí, blahorodí, šlechetní, milí věrní!

Neváháme potvrditi rozvrh snesení sněmu moravského na rok správní 1848., jenž Nám byl dne 16. ledna t. r. předložen.

V obou jazycích vyhotovený rozvrh vracíme Vám tedy s nařízením, abyste ho obvyklým způsobem nechali vtěliti do desk zemských, dali ho do tisku, uzavření sněmu dle možnosti urychlili, Nám jeho prohlášení, že se stalo, svého času oznámili a obyčejný počet výtisků poslali.

Toto jest Naše nejmilostivější vůle a vyjádření. V císařské, královské a zeměpanské laskavosti a milosti zůstáváme Vám nakloněni.

Dáno v Našem císařském hlavním a sídelním městě Vídni dne 25. ledna roku 1848., v třináctém roku Našeho panování. *Ferdinand* v. r.

Karel hrabě *Inzaghi* v. r. Frant. svob. pán *Pillersdorff* v. r. Josef svob. pán *Weingarten* v. r. Z nejvyššího vlastního rozkazu Jeho c. k. apošt. Veličenstva Petr šl. *Salzgeber* v. r., c. k. dvorský rada.

Rozvrh snesení sněmovních pro správní rok 1848. Jmenem nejsvětější a nerozdílné Trojice, Boha Otce, Boha Syna i Ducha svatého, Amen!

Nejjasnější, nejmocnější *Ferdinand* První, z Boží milosti císař rakouský, král uherský, český, lombardský a benátský, atd., atd., *jako markrabě moravský.* Náš nejmilostivější zeměpán a Pán a Pán ráčil jest nejvyšším reskriptem, daným dne 22. dubna 1847., rozepsati obecný sněm markrabství moravského a k němu dle obyčeje starodávného nejpoddanějších čtyr stavů obeslati, jim pak skrze nejmilostivěji ustanovené c. k. sněmovní komisary, vysoko- a blahorodého skutečného radu tajného a komořího, praesidenta mor. slez. apelačního práva a královského moravského nejvyššího zemského komořího Antonína hraběte *Sedlnického* svobodného pána z Choltic, a Karla *Vojkovského* rytíře z Vojkova, c. k. moravsko-slezského apelačního radu a nejvyššího písaře zemského na Moravě, na veřejném shromáždění sněmu následující žádosti (postuláty) přednášeti:

Sláva Boží především a zvelebování panujícího náboženství katolického tvoří pravý základ, na němž spočívá blaho zemí. Nemohla tudíž Jeho Milosť pominouti, vždy věrné nejposlušnější stavy pobádati k neustálému setrvání v dosavadní horlivosti jejich náboženské a ku silnému vykonání všeho, co by prospívalo tomuto nejpřednějšímu předmětu dle míry pravidel, stran zachování křesťansko-katolického náboženství beztoho ustanovených, jakož i dle nejvyšších nařízení Jeho Milosti.

Po té ráčila Jeho Milosť tomu chtíti, aby se věrným nejposlušnějším stavům předneslo:

Již minulá léta Jeho Milosť k tomu zření míti ráčila, aby břemena věrných poddaných byla tak ulehčena, jak lze jen srovnati s péčí o uhražení státních potřeb. Také se viděla Jeho Milosť milostivě pohnuta, prominouti též pro správní rok 1848. z přirážkového podílu (kvoty) daně pozemkové $66^{60}/_{100}$ %. Pročež Jeho Milosť ráčila nejmilostivěji pro Moravu ustanoviti:

1. Souhrn pozemkové daně pro správní rok 1848.

určuje se	3,142.494 zl.	33 kr. konv. mince,
z nichžto se prohlašuje za řádný podíl	2,827.907 „	18 „
za přirážku	314587 „	15 „

v kterémžto posledním přídavku jest zahrnuta také přirážka k dani pozemkové, nejvyšším rozhodnutím, daným dne 1. února 1845, ustanovená na uhražení oněch útrat hrdelního práva, jež posud zapravovala některá města.

2. Jak řádný podíl, tak i přirážku k němu rozvrhnouti třeba na výnos pozemkův a na urbární a desátkové příjmy dle moravského poměru, který platil r. 1847.

3. Jednotliví poplatníci buďtež k tomu přibráni pro rok 1848. prostředkem reklamace proti vypočtení (sazbám) provisoria daně pozemkové co do řádného podílu a proti slevám co do přirážek, k nimž náleží také ony, které dodatečnou opravou vstoupily v konečnou platnosť, a sice tím způsobem, jak již minulá léta bylo nařízeno, ihned cestou rozvržení. Dividend berní, který vůbec na imatrikulovaný výnos různých druhů hospodářských (kultur) odpadá, budiž u těchto poplatníků počítán dle výnosu pozemku, s nímž byli po reklamaci přibráni k dani, při čemž samo sebou se rozumí, že obnos, jenž poplatníkům naproti původnímu měřítku berního provisoria byl na dani sleven, se odpočítá od ustanoveného celého podílu řádné daně a přirážky.

4. Domovní daň činžovní i s přirážkou na uhražení oné části útrat hrdelního práva, již dosud zapravovala některá města, dlužno roku 1848. odváděti $18^{28}/_{100}\%$ z výnosu činže dani podrobené a na tento rok odpadající; domovní daň třídní dlužno odváděti roku 1848. tou výměrou, jaká byla na rok 1847, totiž jednou tolik, jak ustanovovala původní sazba.

V příčině platů před rokem 1819., konaných z různých důvodův a ve shora ustanovené sumě daní obsažených, odvolala se Jeho Milosť císař Pán na nejvyšší postuláty (žádosti), od onoho roku ročně kladené.

V příčině vybírání daní a lhůt, v nichžto jak řádný podíl daně pozemkové, tak přirážky mají býti zapraveny, a v příčině úlevy na daních při živelních škodách ať zůstanou v platnosti loňská ustanovení.

Jeho Milosť ráčila té naděje býti do věrných nejposlušnějších stavů, že uznají vynasnažení a péči Jeho Milosti o obecné blaho států Jeho Milosti, a že se přičiní, aby zadosť učinili oumyslům Jeho Milosti v obvyklé ochotě.

Jeho Milosť nepochybuje o tom, že věrní nejposlušnější stavové, přesvědčeni jsouce o tom, že Jeho Milosť pronášejíc tato nejmilostivější mínění, hlavní zřetel obracela k pravému dobru věrných států Svých, své nejochotnější vyjádření k tomu veskrz podají, dle své přečasto osvědčené horlivosti pro Jeho Milosť a nejvyšší rodinu arciknížecí; že si na tom nechají záležeti, aby sněm zemský v pravý čas ukončili, mezitím však způsob, na jaký žádanou sumu chtějí vybírati, k nejvyššímu schválení oznámili.

Jak věrní nejposlušnější moravští stavové, shromáždění na nynějším sněmě, považovali za svou nejsvětější povinnosť, vyjádřiti především slavně nejpoddanější a nejposlušnější dík svému nejmilostivějšímu zeměpánu a Pánu za nejlaskavější otevření (zahájení) sněmu ve svém nejuctivějším vyjádření sněmovním dne 1. června 1847. o letoších nejvyšších postulátech na sněmu, tak uzavřeli jednohlasně, že věrně a ochotně, pokud vlastní a síly země stačí, se podrobí nejvyšším žádostem, jež by Jeho Milosti zeměpanská starosť o blaho věrné země Moravy za potřebné a prospěšné uznati ráčila.

Zvláště však podali své nejuctivější vyjádření k vyzvání nejvyšším reskriptem, daným dne 22. dubna 1847., stran zachování křesťansko-katolického náboženství v to, že věrní nejposlušnější stavové Jeho Milosti se co nejslavněji zavazují, setrvati v dosavadní své horlivosti u náboženství a snažiti se neustále, aby vykonali všecko, co by podporovalo vznešený předmět tento jako pevný základ všeho blaha trvalého, a aby přispěli všemi silami k zachování křesťansko-katolického náboženství.

Co do *požadovaných daní* pro správní rok 1848. obnosem 3,142.494 zl. 33 kr. k. m., a to jako řádného podílu 2,827.907 zl. 17 kr. a jako přirážky 314.587. zl. 15 kr., považovali věrní nejposlušnější stavové za nejsvětější svou povinnosť, vzdáti především nejposlušnější dík Jeho Milosti jako nejmostivějšímu zeměpánu a Pánu za slevu $66^{60}/_{100}$ % přirážky k dani pozemkové, věrné zemi Moravě poskytnutou.

Uzavřeli dále jednohlasně věrní nejposlušnější stavové, že dle vlastních a sil země vynaloží všecko, aby sumu Jeho Milostí pro správní rok 1848. požadovanou v pravý čas spořádali a zapravili. Připojena jen nejponíženější prosba, aby dle doslovného obsahu všech snesení sněmovních až do nynějších zůstalo dle starodávného zvyku nejmilostivěji i na dále při tom, co § 18. decenálního rocessu (smlouvy) berního z roku 1748. výslovně obsahuje, že totiž ani vrchnosti za své poddané, tím méně však nějaký stav za druhého ve skládání daně nižádným způsobem práv býti povinen není, aniž kdy k tomu přidržen býti má. Takó račiž Jeho Milosť nechat nejmilostivěji vyhotoviti a věrným nejposlušnějším stavům dodati obyčejný revers, že toto *opětné povolení daní není na ujmu jejich dobře nabytým výsadám, právům a obyčejům.*

Povolujíce rychle Jeho Milosti na rok 1848. požadované daně a chtějíce takto, jako vždy, dokázati, že vynakládají všecko, aby osvědčili své vlastenecké city, považovali věrní nejposlušnější stavové za svou nejsvětější povinnosť, obrátiti zřetel ke všem okolnostem, které by příště byly s to, obmezovati schopnosť ku placení daní. Proto nemohli pominouti, na stupních trůnu svého mocnáře tyto své obavy položiti, prosíce za pomoc v důvěře do lásky otcovské vlády ku spravedlnosti.

Opět a opět si dovolili věrní nejposlušnější stavové upozorniti Jeho Milosť na nepřiměřenosť v placení daní v zemi moravské oproti všem zemím sousedním, hlavně ale oproti Čechám, jak od roku 1820., tedy po celých 27 let již země Morava tímto tlakem vyšších daní trpí, tak že Morava za tuto dobu musila, porovnáme-li ji s Čechami, o 25 milionů zlatých odvésti více na uhražení státního vydání. Nejistá naděje, že nový katastr přinese úlevu, mizí následkem zkušenosti, jížto jsme nabyli z pokroku těchto prací (operátů).

Za tou příčinou již na sněmu loňském podali věrní nejposlušnější stavové nejponíženější prosbu a stížnosť svou Jeho Milosti. Novými nesrovnalostmi byli však donuceni, podati i letos zvláštní cestou představení proti katastrovým pracím.

Dřívějšími nejvyššími reskripty do daleké budoucnosti slíbené slevy na dani pro zem Moravu nepodávají však žádné náhrady za minulosť a přítomnosť. Věrní nejposlušnější stavové musejí se tudíž dovolávati tím více spravedlnosti Jeho Milosti, poněvadž přetížení země požadovanými daněmi, trvající naproti ostatním rakouským zemím dědičným již plných 27 let, zem vysílilo vzdor době pokojné, která má ploditi požehnání, jak může býti prokázáno všemi veřejnými knihami hypotečními, deskami zemskými, městskými a pozemkovými knihami.

Následkem nejponíženějšího představení věrných nejposlušnějšch stavů ráčila Jeho Milosť nejvyšším rozhodnutím, daným dne 25. února 1845., v odstavci sedmém naříditi, aby outraty hrdelního práva v markrabství moravském přijal na sebe důchod státní, nejvyššími žádostmi (postuláty sněmovními) však na rok 1847. a 1848. sumu tuto k zapravení hrdelních outrat na Moravě samé požadovati.

Tím se sice změnil způsob dřívější nejvyšší žádosti po vybírání kriminálního nákladu, kterýžto způsob věrní nejposlušnější stavové uváděli v pochybnosť, v obtížení země se však nezměnilo nic, neboť naproti dřívějším rokům platí země o 51.286 zl. stříbra více. Vzrůstající takto rok po roku zadlužování veškerých

poplatníků, nedostatek peněz, jenž hlavně na selský majetek těžce dopadá, vrhá ho do náručí lichváře. Co rok musí platiti více daně a více úroků, kráčeje tak rychlým krokem své úplné záhubě v ústrety.

Tomuto snad částečně by odpomohla nejvyšší sankce stanov reálního ústavu hypotečního pro Moravu za sněmovní správy a záruky, jež věrnými nejposlušnějšími stavy předloženy budou, když jednak Jeho Milosť nejponíženější naše představení milostivě uváží, když postulát na rok 1849. poměrem k dani ostatních zemí se sníží, když příspěvky na outraty hrdelního práva nebudou pouze tížiti daň pozemkovou a domovní daň činžovní, nýbrž když na všecky poplatníky budou rozšířeny, jednak kdyby Jeho Milosť ráčila ohled míti a brzo milostivě vyříditi představení a prosbu v příčině reálního ústavu hypotečního, na jehož zřízení se byli stavové usnesli a zvláštní cestou Jeho Milosť o něj požádali.

Jeho Milosť račiž přijmouti nejponíženější ubezpečení, že věrní nejposlušnější stavové jen s bolestným srdcem líčí rychle pokračující zchudobnění poddaných Jeho Milosti, následky, jichž se obávati jest z toho, uvádějíce před trůn. Jako jediní zástupci statkáře však považovali za svou nejsvětější povinnosť, vylíčiti Jeho Milosti skutečný stav dle věrné pravdy, jsouce té naděje důvěrné, že Jeho Milosť v otcovské lásce a spravedlnosti prosby věrných nejposlušnějších stavů neoslyší.

Na konec si dovolují věrní nejposlušnější stavové prosbu, Jeho Milosť račiž nechat vyměniti a poukázati potřebné fondy a jiné prostředky na uhražení úroků pro věřitele a majitele aerariálních Památek. —

Načež Jeho Milosť ráčila se nejvyšším reskriptem v odpověď, daným dne 8. října 1847., vyjádřiti, jak následuje:

1. Jeho Milosť se nadívá do věrných nejposlušnějších stavů dle daného ujištění, že nápomocni budou dle sil svých zachování panujícího náboženství katolického, na prospěch jsouce a užitek nařízením, vydaným ve věcech náboženských a tolerančních.

2. Jeho Milosti zvláštní způsobilo potěšení, že se věrní nejposlušnější stavové vyjádřili býti ochotnými, přijati na rok 1848. požadovanou daň 3,142.494 zl. k. m. 33 kr., a to řádného podílu 2,827.907 zl. 18 kr a přirážky 314.587 zl. 15 kr., v pravý čas ji spořádati a zapraviti. Jeho Milosť naděje se do osvědčené věrnosti stavův a jejich horlivosti v udržení veřejné služby, že nejnamáhavější péči vynaloží na řádné zapravení předepsaných daní.

3. Věrným nejposlušnějším stavům bylo vyjádřeno nejvyšší ubezpečení, že obdrží potřebné peníze na vyplacení úroků z aerariálních Památek.

4. Dle starodávných dobře nabytých výsad stavův a obyčejů neručí žádný stav za druhý, ani vrchnosť za své poddané v příčině zapravení přijatého postulátu. Za příčinou povolení daní žádaný revers bude stavům vydán obvyklým způsobem.

5. V příčině úlevy zemi na daních, za niž byli stavové ve vyjádření sněmovním žádali, a v příčině projevené obavy, že úlevy novým katastrem nebude dosaženo, ráčila Jeho Milosť věrné nejposlušnější stavy i tentokráte odkázati na výsledky pokračujících prací katastrálních a dodati k tomu, že teprv tehda, až práce tyto budou hotovy, bližší základ k ocenění stížností stavů bude zjednán.

6. Co se týká příspěvků na útraty hrdelního práva, ponechává Jeho Milosť věrným nejposlušnějším stavům na vůli, navrhnouti způsob rozdělení, dle jejich náhledů přiměřený, avšak odloučeně od vyjádření o postulátech, v kteréžto příčině ale jim sděluje se, aby uvážili, že přibráním domovní daně třídní a daně výdělkové by na jednotlivé poplatníky odpadl tak malý zlomek, že předepsání a vybírání by

bylo na jisto spojeno s nepříslušnostmi značnými. Převážná většina poplatníků domovní daně třídní platí také daň pozemkovou; nepatrná úleva, jíž by se jim dostalo z daně pozemkové, měla by za následek větší obtížení z domovní daně třídní zlomkem neplatitelným. Konečně byla otázka, má-li býti daň výdělková, kterážto daň ostatně leží mimo obor působnosti stavů, přibrána k příspěvkům, podrobena zralé úvaze, a z vážných důvodů vyslovili se pro opak.

Ač tedy tímto vyjednáváním a předeslaným vyjádřením všecko, co úplnému vyřízení nynějších nejvyšších postulátů sněmovních na správní rok 1848. a tak docílení nejvyšší spokojenosti jakož i blahu milované vlasti za prospěšné jmíno býti mohlo, úplně a ochotně bylo vyčerpáno a dokonáno, přece zbývá věrným nejposlušnějším stavům moravským, s vyhražením ponechaných jim návrhů na příští rozdělení příspěvků na útraty hrdelního práva, ještě nejponíženější prosba, aby sněm na správní rok 1848. rozepsaný a úplně také skončený dospěl nyní k řádnému uzavření (ukončení), a aby věrným nejposlušnějším stavům pro nynější správní rok vyhotoven a vydán byl nejmilostivěji slíbený revers, že zmíněná povolení nebudou nikdy na ujmu dobře nabytým a *starodávným právům a výsadám stavů.* Dáno a prohlášeno na sněmu zemském v král. hlavním městě Brně dne 26. srpna 1848." — — —

Zemský sněm mlčí k povolování daní na rok 1849. sněmem říšským.

Když bylo přečteno toto nejvyšší potvrzení snesení sněmovních na rok 1848., učinil předseda poznámku, aby toto sdělení pouze vzato bylo sněmem na vědomosť, a to k vůli seznání posud na sněmu požadovaných daní na Moravě. *Na rok 1849. nebude žádná daň žádána na sněmu zemském, nýbrž na sněmu říšském, který také všeobecnou daň povolí.* Sněm prý také seznává z hořejších snesení, že moravští stavové vždy a také v loni si stěžovali do přetížení země Moravy daněmi, že byli však bohužel vždy odkazováni na výsledky nového katastru.

Poslanec Dr. *Mandelblüh* navrhl, aby jak nejvyšší reskript, tak schválená snesení sněmovní celým obsahem byla pojata do protokolu, by každý seznal berní poměry v zemi, zvláště naproti Čechám, neboť tím nejjistěji zmizí každá poslední choutka jednotlivců po spojení s Čechami.

Vojtěch svobodný pán *Widmann* vyjádřil se v ten smysl, že se vlastně jedná o prozatímná ustanovení a opatření v příčině daní na rok 1849. a o daň urbární, kteráž stála dříve o sobě, nyní však musí býti připočítána k ostatním daním.

O právu sněmu na povolování všech daní na Moravě nikdo z poslanců ani nehlesl: tak si vážili všichni dohromady nejvzácnějšího ústavního práva země. Zmatek v pojmech ústavních a nedostatek jasného vědomí živých práv zemských nechaly celý sněm zemský mlčky vyslechnouti lakonickou zprávu, že na rok 1849. bude pro Moravu povolovati daně sněm říšský ve Vídni, ač toho ještě nikdy nebylo.

Rozvržení daní na rok 1849. účtárnou zemskou.

Na tomtéž sezení jednal sněm ještě o zprávě výboru zemského v příčině nutných příprav k rozvržení daní na rok 1849., se zřetelem na zvláštní poměry daně urbární. Poslanec *Krinner* podotknul, že jest nejvyšší čas, aby se stalo usnesení o daních na rok 1849., neboť daň pro listopad, tedy již pro nový rok správní, vybírá se již v září. Jelikož prý sněm nemůže více povolovati či postulovati daní, jedná se vlastně jen o odůvodněný návrh pro ministerium financí. Rytíř *Laminet* vyslovil náhled, aby sněm se obrátil na ministerium financí s poptávkou, má-li daň na rok 1849. býti na Moravě rozvržena a vybírána dle povolených postulátů z r. 1848., aneb jaké učiněno bylo vůbec opatření? Svob. pán *Widmann* prohlásil tento dotaz za zbytečný, *neboť ministerstvo není oprávněno k postulování daní.* Poslanec

rytíř *Laminet* odpověděl, že po odpovědi ministrově může sněm vždycky ještě se vysloviti o daních, neboť pokud se říšský sněm nevyjádří o daních a jich nevypíše, zůstává *právo sněmu, povolovati daně, nedotknuto*. Záležitosť daně urbární odkázána sněmem komisi finanční.

V příčině daní na rok 1849. obrátilo se tudíž předsednictví sněmu na ministra financí. Na 83. sezení dne 10. listopadu sděleno se sněmem vynešení ministra financí, dané dne 18. října, jímžto se oznamuje sněmu, aby vybírání daní pro první půlletí roku 1849. mohlo býti konáno, že nyní, když zvláštní daň na dominikální dávky, jichžto více není, se neuvaluje, tak jak se neuznává více rozdílu mezi dominikálním a rustikálním majetkem, musí býti učiněno jen opatření, aby posud berním poslulátem požadovaná veškerá daň pozemková 3,142.494 zl. 33 kr. byla stejnoměrně rozvržena na výnos půdy a pozemků. Zemské účtárně budiž nařízeno, aby vhodným způsobem rozvrhla daň.

Sněm se usnesl na tom jednohlasně, aby zemská účtárna byla vyzvána k rozvržení daně, by daň obvyklým způsobem tak dlouho na Moravě byla vybírána, až konečně říšský sněm vydá nové o tom ustanovení. —

Proti nedbalým poslancům.

Za příčinou nedbalosti a nepořádného placení nebo nevyplácení diet počaly řady poslanců na sněmu řídnouti. Z usnesení sněmovního zabývala se komise ku zkoušení volebních aktů touto záležitostí a předstoupila před sněm s určitými návrhy. Na 41. schůzi své odpolední dne 28. srpna schválil sněm tato opatření proti nedbalým poslancům: Poslanci, kteří se na sněm nedostavují, buďtež předsedovi oznámeni skrze oddělení. Praesident po té na příští schůzi sněmovní prohlásí jména oněch poslanců, kteří nemají dovolené neb dovolenou svou překročili; oba druhy nedbalých poslanců povolají se pak do sněmu personálními úřady. To se týká též velkostatkářů, kteří se byli sněmu vzdálili. O poslancích, kteří mají dovolenou, jakož i o náhradnících za poslance vedou se záznamy sekretářem sněmovním, aby nepřekročovali dovolenou aneb aby náhradníci zároveň s poslancem nechodili do sněmu.

Volební okresy, které mají poslance zemské a říšské v jedné osobě, buďtež vyzvány k volbě náhradníků. Ustanovení trestu — ztráta diet a snad ztráta mandátu na dobu zasedání — odloženo na dobu pozdější.

Z rokování o těchto opatřeních vyšlo také na jevo, že jsou ještě volební okresy na Moravě, které nemají ani poslance ani náhradníka, že mnozí poslanci musejí odejíti ze sněmu, poněvadž nedostávají žádných diet, že by všecky okresy, i když nevolily, měly uhražovati útraty na poslance, že okresy volební, chtějíce svévolně rušiti své zastoupení na sněmu, nemusejí veřejně odvolávati poslanců ze sněmu, nýbrž neposílati jim jen diet.

Na 58. schůzi dne 20. září schválena pak sněmem dodatečně následující ustanovení: 1. Žádný člen sněmu, bez rozdílu, nesmí se vzdáliti bez dovolené, již až do tří dnů uděluje předseda, na delší dobu sněm. 2. Zástupce velkostatku, jenž se bez dovolené vzdálí, na vyzvání předsedovo v určité lhůtě se nedostaví na sněm aneb jenž se příště vzdálí svévolně, nesmí více volen býti do žádné komise sněmovní. 3. Poslanec, který dostává diety, podrží 8 dnů diety i na dovolené. 4. Vzdálí-li se bez dovolené, aneb překročí-li dovolenou, ztratí diety na celý čas, co nebyl bez dovolené přítomen na sněmu.

Doplňky platů katolickým duchovním v náhradu za desátky.

Na 45. sezení svém dne 2. září zabýval se sněm zákonem prozatímným o doplnění platu oněm katolickým správcům duchovním, kteří zrušením naturálních desátků byli ve svých příjmech zkráceni až pod nejmenší kongruu, k živobytí naprosto potřebnou. Zpravodajem byl hrabě *Serényi*.

Moravský fond náboženský.

Sněm schválil tento zákon: Všichni katoličtí správcové duchovní, kteří zrušením naturálních desátků byli ve svých příjmech tak zkráceni, že roční výnos obročí klesl pod 400 zl. konv. m., roční důchod kooperatora pod 200 zl. k. m., dostávati budou až do konečného rozhodnutí o náhradách za desátky doplněk příjmů svých jako zálohu z moravského fondu náboženského, a sice farář nebo lokální kaplan až do výše 400 zl. k. m. a kooperator až do výše 200 zl. k. m. (Kooperatoři sice nedostávali desátků, mnozí z nich ale byli z desátků vydržováni.)

V rokování o tomto návrhu učinil posl. Dr. *Judex* dotaz, budeli náboženský fond také s to, aby tuto zálohu mohl poskytovati. Zpravodaj hrabě *Serényi* odpověděl, že moravský fond náboženský vykazuje menší kapitál ve vídeňské měně, jenž vynáší jen 807 zl. k. m. úroků, vedle toho však kapitál 12,189.961 zl. k. m., jenž vynáší ročně úroků 561.241 zl. k. m. Vedle toho má náboženský fond ještě 8000 zl. jiných příjmů z interkalárů a z duchovní daně výpomocné a požadavek 22.000 zl. na trestnici špilperskou. Z dluhů 1,558.704 zl., které náboženský fond měl, bylo od r. 1833. až do r. 1846. zaplaceno 1,291.280 zl. Vedle rozpočtu náboženského fondu na rok 1849. páčí se jeho příjmy na 575.402 zl., vydání na 389.805 zl., přebytek na 185.597 zl., tak že přebytek úplně stačí na doplňování kongruy duchovních.

Poslanec *Heinrich* upozornil na to, že z 300 far olomoucké dioecése jen 45 úplně a 56 částečně, z 271 far dioecése brněnské jen 16 z náboženského fondu jest nadáno, kdežto ostatní byly odkázány na desátek. Z lokálek 125 jen 63 vydržuje fond náboženský, tak že doplněk pro duchovní tyto bude značný. Při této příležitosti přimlouvalo se několik poslanců, jako *Urban*, *Kaláb*, *Stříž a Prusinovský*, za zvýšení platů duchovním; než jednalo se tentokráte jen o doplňky za pozbyté desátky.

Další schválená ustanovení zákona o doplňcích platů katolickým duchovním týkala se zadání fassí o čistém ročním příjmu, komise ku proskoumání těchto fassí, kooperatorů z desátku vydržovaných a platů kooperatorům z obročí, záruky z náhrad desátkových za doplňky z fondu náboženského. Na 51. schůzi dne 12. září vykonáno třetí čtení zákona tohoto.

Zákon předložen také k vyššímu potvrzení.

Zákon o doplňcích platů katolickým duchovním nebyl schválen ministerstvem.

Na 62. sezení dne 29. září sdělil se sněmem předseda dopis ministra vnitřních záležitostí, daný dne 19. září, zároveň s opisem ministeriálního vynešení, daného dne 26. srpna 1848., jímžto ministerstvo již bylo učinilo potřebná opatření, aby tísni duchovních správců na Moravě, k vybírání desátků dříve oprávněných, bylo co nejrychleji odpomoženo, a to doplněním kongruy 300 zl. oněm, jejichžto příjem pod sumu tuto byl klesl. *Sněmem v této příčině vypracovaný zákon* z 12. září 1848. *prohlášen dopisem ministra za zamítnutý*, přebytek 185.000 náboženského fondu za *nevydajný*. Sněm odkázal dopis komisi pro ustanovení náhrady za desátky.

Rovnosť obou jazyků zemských v církvi, škole a při soudech.

Poslední stavovský sněm moravský již v dubnu jednal z návrhu Petra rytíře Chlumeckého o *rovnosti obou zemských jazyků v církvi*, *škole a při soudech*, odevzdav tuto záležitosť svému velkému výboru sněmovnímu, jenž zase byl ustanovil zvláštní školské oddělení ku projednání věci. Nynější sněm moravský přejal práce řečené školské sekce ze stavovského sněmu a odevzdal je komisi vyučovací, jež přibravši znalce školství, vypracovala také předlohu pro sněm.

Na 45. sezení sněmu dne 2. září konečně navrhl poslanec *Cibulka*, aby návrh na provedení rovnosti obou zemských jazyků v církvi, škole a při soudech byl obnoven, k jeho projednání zvláštní výbor sněmovní ustanoven, a aby do tohoto sněmovního výboru byli povoláni také odborníci, jako třeba katecheta na normálce a pozdější ředitel *Žák*, Dr. *Kalina* a professor *A. V. Šembera*.

Návrh Cibulkův uvítán pochvalou ve sněmu. Poslanec Jos. *Wurm* prohlásil předmět tento za neobyčejně důležitý a odporučoval také Dr. *Dudíka*, aby byl do sněmovního výboru povolán jako znalec. Sněm na to jednohlasně se usnesl, aby návrh Cibulkův byl odevzdán rozšířenému sněmovnímu výboru vyučovacímu, jenž má o něm podati zprávu sněmu zároveň s návrhy.

Zpravodaj vyučovacího výboru sněmovního poslanec *Heinrich* vypracoval a předložil sněmu osnovu *základů veřejného vyučování na Moravě;* vykonáno však o ní jen první čtení na sněmu, a sice na sezení dne 10. října dopoledne až do odstavců o měšťanských školách a reálkách, odpoledne o ostatních částech. Vojtěch baron *Widmann* prohlásil plán vyučovací, komisí sněmu předložený, za práci důkladnou a dokonalou, všecko do sebe zahrnující, čeho si bylo přáti a čeho bylo třeba vůči zvláštním poměrům a národnostem na Moravě. K vypracování přibrala si komise znalce, jako profesora *Šemberu*, ředitele *Žáka* a Dr. *Dudíka*, jejichžto úlohou bylo upravení osnovy dle potřeb národních na Moravě. Bohužel nedošlo již na sněmu k druhému a třetímu čtení základů veřejného vyučování na Moravě.

Již na desáté schůzi sněmovní dne 20. června učinil Petr rytíř *Chlumecký* návrh, aby sněm vypracoval novou ústavu zemskou pro markrabství moravské. Odůvodňuje návrh svůj, přečetl rytíř Chlumecký zároveň obšírný přípis c. k. moravsko-slezského praesidia zemského, daný dne 7. června, jímžto se sněmem se sděluje, že ministr vnitřních záležitostí toužebně očekává pro říšský sněm osnovu zemské ústavy, jakož i návrhy zemské na provedení rovnoprávnosti národní, a jiné a jiné osnovy zákonů. I usneseno, aby byla složena zvláštní komise sněmovní 30ti členná, později ještě desíti členy rozšířená, která by vypracovala a sněmu předložila osnovu nové ústavy zemské pro Moravu. Moravská ústava zemská. Příloha V.

První čtení osnovy ústavy zemské konáno na 30. sezení sněmovním dne 9. srpna.

Na 31. sezení dne 12. srpna zahájil sněm druhé čtení osnovy ústavy zemské. Zpravodaj Petr rytíř *Chlumecký* uváděje jednání, postavil předem již na jisto, že jedna hlavní zásada se táhne jako červená nit celou osnovou ústavy, a touto hlavní zásadou že jest *svézákonnost a samospráva Moravy*, pokud lze je srovnati s mocným Rakouskem. Zásada tato tvoří základ a kmen ústavy zemské, z něhož nutné důsledky samy jako haluze a listí se vyvinují. Proto dlužno, aby napřed sněm tuto hlavní zásadu ústavy zemské, svézákonnost a samosprávu Moravy uznal a přijal.

I povstalo o tom rokování. Poslanec *Thiery* chtěl míti svézákonnost Moravy jen potud, pokud ji lze srovnati s Rakouskem a *Německem*, kterýžto dodatek více poslanců zavrhovalo, poněvadž Morava jest spojená jen s Rakouskem. Sněm hlasoval a usnesl se, uznati jako nejvyšší zásadu ústavy svézákonnost a samosprávu Moravy ve vnitřních záležitostech zemských, pokud je lze srovnati s mocným celkem Rakouska.

Poradu o jednotlivých paragrafech ústavy zemské zahájil zpravodaj rytíř Chlumecký poznámkou, že jest věcí nutnou, aby se sněm sjednotil na druhé ještě zásadě, totiž na zásadě *demokracie, jako kolébky svobody a bratrství*, která byla také dne 26. května uznána. Poslanec *Cibulka* prohlásil schvalování zásad za věc zbytečnou, neboť Morava bude následovati ony zásady, jež postaví říšský sněm. Poslanec Josef *Wurm* odpověděl, že ústava zemská musí se zakládati na velkých a krásných zásadách rovnosti, svobody a bratrství, žádaje za hlasování o zásadě demokracie. K němu se připojil poslanec *Čambala*. Sněm rozhodl, aby se jednalo postupně o jednotlivých paragrafech zemské ústavy.

Až do 20. září se zabýval sněm skoro na všech sezeních ústavou zemskou. Podáváme tímto jednotlivé paragrafy ústavy zemské pro Moravu, jak byly vyřízeny v druhém a třetím čtení, připojujíce k nim důležitější části debaty.

Samostatnost Moravy.

§ 1. *Markrabství moravské jest země samostatná, jen s konstitučním císařstvím rakouským a to organicky spojená.*

Poslanec Josef *Wurm* zahájil rokování o tomto paragrafu poznámkou, že by se tu mělo dbáti také minulosti, neboť Morava byla země s Čechami spojená a to již od roku 1464. Dějiny to dokazují; tak ku příkladu rok 1608. z doby krále Rudolfa II. a jiné a jiné události. Morava jest země slovanská, jako Čechy, odloučená od Čech jen z usnesení stavů. Poslanec *Cibulka* odvětil, že Morava nebyla nikdy zemí od Čech odvislou, nýbrž zemí samostatnou, jen dynastií s Čechami spojenou. Řečník se odvolával na Knihu Tovačovskou, dokládající samostatnosť Moravy, na ohražení Moravy proti volbě krále Ferdinanda I., Čechami o vlastní ujmě vykonané, na oddělené holdování obou zemí a na pragmatickou sankci z roku 1720., uzavřenou se všemi samostatnými zeměmi a také s Moravou. Čechy považujeme za bratry a přátele, pevně ale musíme držeti se samostatnosti Moravy po věky uhájené.

Kdežto poslanec Wurm byl přerušován hlasy nevole, dostalo se poslanci Cibulkovi hlučné pochvaly. Poslanec *Heinrich* dodal, že právě za doby krále Rudolfa II. měl jeho bratr Matyáš Moravu v samostatném držení. Čechy a Moravu spojovala jen dynastie habsbursko-lotrynská; Morava nebyla nikdy Čechám podřízená, naopak za dob velkomoravské říše patřily Čechy k Moravě. Poslanec *Wurm* se ohradil proti tomu, aby se mu podkládal záměr, že Morava nemá býti samostatná. Morava jest a byla samostatná, jest však také s *korunou českou spojená.* I inkolátní diplomy pro Čechy byly zároveň udělovány pro přivtělené země, Moravu a Slezsko.

Egbert hrabě *Belcredi:* Těmito historickými doklady pro a proti pošinuje se jen pravý účel a staví se na místo velkého, vznešeného pojmu jednotného Rakouska slátanina doby bohudíky minulé. Říšský sněm má vysoké poslání, zbudovati velké Rakousko, a zbuduje ho bohdá také, aby s touto budovou povstala mocná říše, v níž by všecky národnosti, všecka vyznání, politická i náboženská, pokojně a šťastně žily vedle sebe. Tak povstane z trhu vetešního zažloutlých, starými pergamenty sotva dohromady držených korun jen jedna jediná slavná koruna, koruna to konstitučního císařského domu rakouského; tak vstoupí na místo starých sporů historických jednota, bratrství a svoboda, usmiřujíce a oslavujíce. Řečník byl odměněn hlučnou pochvalou.

V třetím čtení na 54. schůzi dne 15. září zabouřila sněmem prudká debata. Posl. *Buchberger* navrhoval, aby se řeklo markrabství moravské na místě Morava, a aby se připojilo slovo „nedílné.“ Poslanec *Chlumský* za to navrhoval, aby se z prvního paragrafu vynechalo slovo *jen*, poněvadž Morava není pouze spojená s konstitučním císařstvím rakouským, nýbrž také s Čechami, jak dokazují dějiny roku 1480., kdy byla vydána ustanovení v příčině přijímání do země, která neznají rozdílu mezi oběma zeměmi. Král Rudolf II. propustil Moravu ze svazku poddanského jen s tou podmínkou, že se nikdy více neodloučí od koruny české. Proč by se měly dvě země, dlouho radosť i žalosť sdílející jedna s druhou, od sebe odlučovati v nové době svobody a národního života! Morava není země poddaná; za to však jest země svobodná, rovnoprávná část celku, známého pod slavným jmenem koruny české. Také obnovené zřízení zemské — — — Tu vyskočil poslanec zemský Dr. *Mandelblüh* a zařval do sněmu: „Nejsme tu, abychom poslouchali pohádky — opustíme sněmovnu, nezabrání-li to předseda — opustíme sněmovnu!“ Nastalo velké

rozčilení v sněmovně, poslanci se zdvihali. Předseda rytíř *Vojkovský*: „Dojdeme dříve k cíli, necháme-li řečníka vymluvit!“ Několik poslanců volá: Nechat vymluvit! Poslanec *Chlumský* pokračuje v řeči své, odvolává se na obnovené zřízení zemské a na přítomnost stavů moravských v Praze při korunování krále Ferdinanda V. *Morava se nemůže vzdáti práva svého, voliti si panovníka*, kdyby vymřela dynastie. Morava by se však odloučením od Čech jen sama seslabila, neboť má s Čechami rovná práva, stejné potřeby a jeden jazyk.

Poslanec MDr. *Wilsdorf* křičí: „To nemá konce!“ Tlumočník chce překládati českou řeč Chlumského do němčiny. Dr. *Mündelblüh* volá: „Odpustíme Vám překlad.“ Hlasy: „Odpustíme, odpustíme!“ Velké rozčilení. Poslanec rytíř *Laminet* volá: „To není parlamentární! Mnozí ani nerozuměli řeči poslance Chlumského — nutno její překlad vyslyšeti“. (Pochvala.) Hlasy se ozývají po překladu. Předseda ryt. *Vojkovský* podotýká, že nevidí v řeči Chlumského odbočení, nýbrž jen delší odůvodnění. Na poznámku Dr. Wilsdorfa odpovídá rytíř *Laminet*, že nenahlíží, proč měl předseda poslance Chlumského v řeči přerušiti. Na to v krátkosti ztlumočena řeč Chlumského.

Posl. *Nárožný* pravil, že sám chtěl navrhnouti vynechání slova *jen*. O odvislosti Moravy nemůže býti řeči, poněvadž Morava prohlášena za zem samostatnou. Posl. *Cibulka* podotknul, že při holdování stavů moravských v Praze roku 1836. byl vystaven revers, že toto holdování není na ujmu svobodě Moravy. Poslanec *Heinrich* vyslovil se proti názvu markrabství moravské, poněvadž Morava dostala název tento v XI. století, když byla ještě zemí pohraniční. Poslanec rytíř *Laminet* má za to, že jest věcí lhostejnou, podrží-li se název markrabství moravské čili nic, jen když budeme míti opravdovou svobodu v zemi. Dříve byla Morava ovšem spojená s Čechami, dnes však jsou obě země stejnou měrou účastny konstituční svobody. Nyní jest ještě nejvyšší soud manský pro země koruny české v Praze; příště se bude však celé soudnictví vykonávati na Moravě samé, se středem mocnářství budeme jen organicky spojení. Slůvko *jen* jest neškodné a mělo by jen tehda býti vynecháno, kdyby se považovalo za demonstraci proti tomu onomu směru.

Poslanec Dr. *Mandelblüh* vyslovil se proti názvu markrabství moravské, neboť jest na čase, abychom všechny koruny a žezla, všecky titulatury a jejich přívěsky dali na vetešnický trh. Slova *jen* jest zapotřebí, neboť Morava není od žádné země odvislá, nýbrž jen s Rakouskem spojená. Rakousko nemá býti státem foederačním; proto bylo úmyslně voleno slova organicky. Kdyby byl poslanec Chlumský býval úplným co do historických zpráv, byl by sněm přesvědčil, že Morava nikdy nebyla odvislou od Čech, za to ale že Čechy náležely k Moravě. Že by nejvyšší manský soud byl v Praze, řečník nevěděl; Morava má sice svůj manský soud, olomoucký tento soud není však ještě Moravou.

Poslanec Dr. *Dvořáček* se odvolával na listinu krále Jiřího Poděbrada z r. 1474., jejížto originál zajisté jest uložen v stavovském archivu, vedle níž Morava na věčné časy se spojuje s Čechami. To bylo pragmatickou sankcí také dotvrzeno, tak že koruna česká, kdyby dynastie vymřela, oprávněna jest voliti si panovníka. Spojení Moravy s Čechami jest přirozené s ohledem na národnost, samostatnost Moravy se tím neohrožuje. Maďaři válčí právě s Chorváty, anižby těmto přicházelo na mysl, odtrhnouti se od koruny svatoštěpánské. Slovíčko *jen* chce svazek zemí českých mlčky popírati. Kdyby se nemusil obávati, že zvětší ještě panující rozechvění a sesílí napnutí mezi Čechami a Moravou, musil by navrhnouti, že Morava jest s korunou českou spojená. (Sykot a velké pohnutí ve sněmu). Bolí ho,

že rozdvojení obou zemí vzrostlo až do výše nenávisti, rozštěpujíc zem ve dva nepřátelské tábory.

Poslanec Dr. *Koppel* pravil, že název markrabství moravské nemůže tak snadno býti odložen, neboť země a císař ho užívají. Morava jako celistvá část tvoří s ostatními zeměmi mocnářství rakouského spolek státoprávní. (Pochvala.) Morava se nechce od Rakouska odloučiti a býti snad republikou. Organické spojení znamená *svazek státoprávní.* Co do slova „jen" podotknul Dr. Koppel, že v ústavní komisi byl učiněn návrh na ustanovení, aby název »*Morava, korunní země česká*« *i se všemi důsledky přestal.* Nechtěli to ale výslovně říci, proto volili slovo *jen.* Kdo hlasuje však pro vynechání slova jen, hlasuje tím také pro těsnější svazek s Čechami. Poslanec *Nárožný* vyslovil náhled, že všecko to z dějin, nač se odvolával Dr. Dvořáček, po březnových dnech již neplatí. Historické smlouvy musejí prý přestati. Slovo jen může býti proto vynecháno, aby se zamezily sváry. Při hlasování přijato však do paragrafu „markrabství moravské" místo Moravy; ostatní návrhy zamítnuty.

Svézákonnosť a samospráva Moravy.

§ 2. *Zemi náleží právo svézákonnosti a samosprávy v příčině veškerých zřízení zemských a prostředků k tomu potřebných.*

Žádnému poslanci na prvním novodobém sněmu moravském nepřišlo ani na mysl, obraceti se tím neb oným směrem proti tomuto ustanovení, aneb ho nějak popírati. Svézákonnosť a samospráva Moravy platily pro celý sněm za samozřejmé a nepopíratelné.

Obsah svézákonnosti a samosprávy.

§ 3. *Právo svézákonnosti a samosprávy obsahuje povolování daně na vydání zemská, vnitřní správu politickou, záležitosti vojenské, důchody komorní, záležitosti účetní, kultus a vyučování ohledem na zvláštní poměry země, komunikaci zemskou, stavby veřejné, úvěr zemský, záležitosti bezpečnosti veřejné a vykonávání trestního i občanského práva.*

Poslanec *Strohal* žádal, aby zemský výbor se účastnil politické a finanční správy zemské a byl také za ni zodpovědným. Poslanec *Koller* chtěl, aby k zemské samosprávě, odloučené od zemské svézákonnosti, náležely: vnitřní správa politická, kultus a vyučování, zemské komunikace, zemský úvěr, záležitosti veřejné bezpečnosti, vybírání přímých a nepřímých daní, státní důchody a monopoly a vykonávání práva trestního i občanského. Posl. *Hennig* se přimlouval za to, aby zemi byla také ponechána repartice či rozvržení všech daní státních a zemských. Dr. *Koppel* poznamenal, že rozvrhování daní jest obsaženo ve vnitřní správě politické; také státní důchody a monopoly náleží do samosprávy zemské.

Při třetím čtení vřaděny k návrhu poslance *Kollera* do § 3. záležitosti vojenské, důchody komorní, záležitosti účetní a úvěr zemský. V záležitostech vojenských jsou dle vysvětlení navrhovatele Kollera všecky ony záležitosti obsaženy, které se táhnou k vojsku, náležejíce do působnosti občanských úřadů.

Hranice zemské.

§ 4. *Hranice zemské nemohou změněny býti bez svolení sněmu.*

V druhém čtení přijato sněmem: „Hranice zemské mohou jen říšským sněmem u souhlasu se sněmem zemským býti změněny."

Při této příležitosti navrhoval posl. *Hennig*, aby vsunut byl do ústavy paragraf, prohlašující *Brno* za hlavní město Moravy. Tento návrh zamítnut proto, že poměr hlavního města, často jen na zvyku se zakládající, nenáleží do obecných ústavních pravidel; že v konstitučním státě to nemá žádné platnosti, an zákonodárný sbor může zasedati, kde chce; že by musil býti napřed rozhodnut spor, je-li Brno neho Olomouc hlavním městem.

Při třetím čtení navrhl poslanec Dr. *Koppel* § 4. tak, jak jest nahoře postaven, neboť nemůže prý říšský sněm měniti hranic zemských, nýbrž jen vláda. *Kým* by se hranice změnily, vězí prý v povaze věci samé a nemusí býti teprv vysloveno.

§ 5. *Kmenu slovanskému a německému země zaručeny jsou neporušitelnosť národnosti a právo rovné.* Neporušitelnosť národnosti a rovné právo obou kmenů v zemi

Poslanec *Strohal* navrhoval následující ustanovení: „Rovné právo obou v zemi panujících jazyků, slovansko-moravského a německého, zaručuje se pro všecky výkony ve veřejných, zemských a soukromých záležitostech.“ Na Moravě prý jest jen jedna národnosť, totiž moravská, která jen co do řeči se dělí. Národnosť prý v sobě zahrnuje všecky poměry a vztahy domorodců k vlasti, jazyk, mravy a obyčeje. Na to odpověděl poslanec Dr. *Judex*, že jest sice na Moravě jen jeden národ moravský, který se ale dělí ve dva kmeny, německý a slovanský. Nejen řeč, ale také mravy, obyčeje, zvyky i šat je dělí, a všecko to tvoří národnosť. Poslanec *Cibulka* pravil, že neporušitelnosť národnosti obsahuje a odnáší se k jazyku, vyučování, k obsazování míst úřednických a ke všem právům národnostním. Poslanec *Chlumský* se obrátil proti slovu „zaručuje se“, poněvadž zaručování předpokládá někoho, kdo jest silnějším, kdežto oba kmenové na Moravě co do práv jsou sobě rovní. Poslanec *Heinrich* odpověděl, že jedině zákon, jenž stojí nad oběma, zaručení posvěcuje.

§ 6. *Země moravská podrží svůj dosavadní erb zemský, totiž: orlici zlatě a červeně kostkovanou v poli modrém, na pravo hledící a korunovanou. Barvy zemské jsou zlatá a červená.* Erb zemský. Barvy zemské.

Ustanovení o barvách zemských přijato k návrhu poslance *Cibulky*, jenž pravil, že proti zemským barvám, zlaté a červené, se z jisté strany brojí a že se *popírají*, ač spočívají na privileji císaře Bedřicha od 7. prosince 1462. S těmito barvami prý se spojuje krásná památka, že byly zemi uděleny za osvědčenou udatnosť. Posl. *Čambala* návrh tento podporoval. Poslancem *Chlumským* poznamenáno, že pravé původní barvy zemské jsou *červená a bílá;* pozdější barvy, zlatá a červená, byly uděleny *stavům*, a *ne zemi.* Na to připomenul předseda rytíř *Vojkovský*, že podle listiny o privileji císaře Bedřicha barvy zlatá a červená byly zemi uděleny.

§ 7. *Zařízené v zemi školy vysoké ať trvají dále.* Vysoké školy v zemi.

Zpravodaj rytíř *Chlumecký* sám navrhoval, aby se tento paragraf vynechal, poněvadž se nohodí do základního zákona. Podporovali ho v tom četní poslanci. Poslanec Dr. *Koppel* rozhodně hájil však ponechání tohoto paragrafu v ústavě. Toto ustanovení — pravil Dr. Koppel — není ostatně nelogické. *Chceme sice autonomii zemskou, věcí však není jistou, povolí-li ji také říšský sněm.* Nepovolí-li, museli bychom o udržení university teprv žebrati, zvláště kdyby ji chtěli zrušiti. Pak by také sněm sám nemohl zříditi universitu novou, nýbrž musil by vymoci vyšší toho povolení.

Poslanec *Cásek* žádal, aby se *na universitě přednášelo českým a německým jazykem.* Také se ozvaly četné hlasy pro to, aby trvání university v zemi vůbec bylo zajištěno, ne však výslovně v Olomouci.

§ 8. *Všechny fondy zemské ať se jen zemí spravují, a ať se jich k zemským jen účelům užívá.* Fondy zemské.

Ustanovení o užívání fondů k účelům jen zemským pochází od poslance Josefa *Wurma.* Dr. *Judex* učinil poznámku, že přebytků fondu náboženského na Moravě užívalo se posud v jiných zemích.

Zrušení šlechty na Moravě.

§ 9. *V zemi moravské přestává na vždy šlechta se svými přednostmi i titulem, a nesmí více žádné šlechtictví nové býti udělováno.*

Z čista jasna za třetího čtení zemské ústavy podal dne 19. září na 57. sezení sněmovním poslanec král. města Jihlavy Dr. Frant. *Judex* návrh, aby do ústavy zemské bylo přijato ustanovení, že *všecky přednosti šlechty přestávají, a že na Moravě nesmí žádné šlechtictví více býti udělováno.*

První, jenž se hlásil z poslanců o slovo, byl zapisovatel sněmovní rytíř *Laminet*, tentýž poslanec, k jehož návrhu na sezení sněmovním dne 31. srpna jednohlasně se stalo usnesení, aby v oslovování poslanců na sněmu vynechávány byly všecky tituly, a jen jména a titulu poslanec bylo užíváno. To také přísně pak prováděno, tak že i moravský list sněmovní uváděl lakonicky jen: člen sněmu Salm, člen sněmu Belcredi, člen sněmu Vojkovský, poslanec Koppel, poslanec Čambala atd. Rytíř *Laminet* prohlásil, že přistupuje k návrhu Dr. Judexa, neboť nesmí, když bylo vyjádřeno rovné právo všech občanů, býti nadržováno žádné třídě, přestati musejí všecky přednosti šlechty. Sněm ať se v této příčině ihned vyjádří, aby nebyli mužové, jimž blaho vlasti na srdci leží, podezříváni proto, že náleží ke šlechtě. Jen postavením všech na rovno zmizí nedůvěra a vrátí se důvěra.

Též poslanec *Jiříček* podporoval návrh Dr. Judexa, přidav k němu ještě ustanovení, že *šlechtictví nesmí více býti udělováno.* Kráčejíce v dějinách nazpět, seznáváme, že zřízení šlechty, pokud trvá, prodlením doby vždy se ocítalo na scestí, že třída tato bažila vždy po nadpráví nad ostatními občany, čímž způsobena vždy válka stavů mezi sebou. Zásada demokracie zvítězila právě – den před tím usnesl se totiž sněm jednohlasně na zastoupení dle počtu duší — v otázce zastoupení lidu na sněmu, zásada tato musí býti ve všem provedena. Každý ať stojí sám o sobě na místě, kde ho umístily nadání a odvaha, nechtěje podklad svého postavení odváděti z dějin. Aby zásady demokratické byly provedeny, musí se šlechta v lidu rozpustiti, tedy i titul šlechty musí přestati.

Poslanec *Cibulka* vyslovil se ve smysl ten, že nepřísluší zemi, aby zrušovala šlechtu; to by bylo sahání do oboru říšského sněmu a mohlo by se vymstíti na trvání sněmu. Dostačí, když se vysloví, že přednosti šlechty přestávají. Posl. *Menzel*, souhlasiv s posl. Cibulkou, varoval sněm, aby se nepřenáhlil. Poslanec *Steinbrecher* měl za to, že přednosti šlechty musejí přestati; titul však jest majetkem šlechty; na majetku se prohřešuje, kdo béře šlechtě titul — byl by to první krok do komunismu.

Egbert hrabě *Belcredi* prohlásil, že by nebyl opomenul přispěti slabým hlasem svým k výroku veřejného mínění, kdyby roku 1848. jevila se ještě toho potřeba, navrhovati zrušení předností šlechty. Návrh podobný není však potřebný, neboť veškeré přednosti šlechty beztoho již padly. Přijetím demokratických zásad nepřestaly však tituly, které jsou jen krásnou památkou, jejíž sláva spočívá v minulosti. Předmět tento náleží do základních práv; sněm však se již byl usnesl, nepřijímati do zemské ústavy práv základních, proto nemá rokovati o tomto návrhu. Přednosti šlechty ovšem nesmí dále trvati, než národ se neopravuje jediným škrtnutím péra. Poučujte lid, že jen ten požívá a zasluhuje předností, kdo věnuje své síly nejvíce vlasti, kdo má největší zásluhy o vlasť. V jiné době bych byl svůj titul dobrovolně odložil, nemaje jiné hrdosti, než oné, býti svobodným občanem svobodného státu; dnes však neodkládám titulu, poněvadž by to mohlo býti považováno za zbabělosť; dnes jsem tak neučinil, poněvadž se nebojím titulu. Dle rodu jsem aristokrat, dle smýšlení demokrat. (Pochvala.)

Poslanec *Menzel* nemohl pochopiti, jaká to váha se klade na titul; jmenuje prý se Vincenc, a nestane se jiným, kdyby se jmenoval Jindřich, Jan nebo Ignát. Souhlasil s hrabětem Belcredim, poněvadž jen smýšlení dělá muže. Poslanec *Frebort* vyjádřil souhlas svůj s posl. Jiříčkem; není prý žádné příčiny, aby někdo se jmenoval hrabětem nebo baronem, vždyť přece není víc než sedlák. Poslanec *Heinrich* vyslovil se proti návrhu Jiříčkovu, neboť přestanou-li přednosti šlechty, přestane i šlechta; kdo nemá dvě, nemá také jednu. Pro demokratické zastoupení lidu není také zapotřebí, aby tituly byly zrušeny. Kdo pak nepodrží rád čestné jméno, jež byl po otci nebo dědovi zdědil, kdo nevisí rád na krásných vzpomínkách historických? Ať si šlechta dále hraje, chceli, se svými erby a vzpomínkami; nalezne tam mnohého počestného muže, ale také i rošťáka. Ostatně souhlasil Heinrich s posl. Dr. Judexem v příčině zrušení předností šlechty.

Poslanec *D'Elvert* prohlásil, že otázka tato náleží mezi základní práva, o nichž dle usnesení sněmovního má rozhodovati sněm říšský. Jen dvoutřetinovou většinou lze se tudíž na sněmu o tom usnášeti. Co do věci samé, svět prý již rozhodnul a rozhodovati bude i dále. Aby se zamezily zbytečné debaty, navrhoval D'Elvert přechod k dennímu pořádku.

Poslanec *Jiříček* formuloval svůj návrh takto: „Šlechtictví na Moravě ať dle titulu a jména přestává, nesmí také více býti udělováno.“ Mnohé státy již prý se namáhaly, aby šlechtu neutralisovaly; nešlo to, pokud byla tu korporace, která se vždy shromažďovala okolo praporu jednoho, okolo titulu všech zpátečnických snah. Poslanec *Čambala* se přidal k poslanci Jiříčkovi. Jest prý nutno, aby šlechtictví bylo vyvráceno z kořene, a tímto kořenem jest titul, kmen to, z něhož vždy vyrůstají nové haluze, když staré se odřezaly. Měšťan se podal demokratickým zásadám, podati se musí i šlechta. Sedlák má malý majetek, šlechta velký, jinak jsou sobě rovni. Tak musí býti, jinak by se konstituce neprovedla. Poslanec *Cásek* souhlasil také s poslancem Jiříčkem. Má-li panovati rovnosť, ať nepanuje titul. On prý se píše Cásek, proč by se někdo jiný měl psáti baron? To není bratrství, to není rovnosť.

Ozvaly se hlasy, aby se hlasovalo. Předseda Dr. *Koppel* prohlásil proti námítkám některých poslanců, jako by bylo k platnému usnesení zapotřebí dvoutřetinové většiny, že se nejedná o žádné právo základní, jako třeba jest osobní svoboda, nýbrž jen o zrušení privileje. O kompetenci k tomu, že může rozhodovati jen sněmovna sama. Sněm se ihned také většinou prohlásil za kompetentní.

Poslanec *D'Elvert* stál na svém, že dvě třetiny přítomných musejí svoliti, aby se o věci jednalo. Poslanec Dr. *Schlemlein* pravil, že návrh Jiříčkův jest návrh samostatný, jenž musí býti podán písemně. Ve všech shromážděních se oddělují obě otázky; tak třeba i ve frankfurtském parlamentu, kde zrušení předností šlechty vysloveno, titul však jako památka na minulosť ponechán byl. I otázka předností šlechy měla býti odevzdána sněmu říšskému, jak se bylo stalo na sněmu štýrském, hornorakouském. Hlasovati prý se může jen o návrhu Dr. Judexa.

Sněm na to většinou více než dvoutřetinovou se vyslovil, že rozhodnouti chce hned o obou návrzích. Navrhovatelé spojili své návrhy v jeden, formulujíce ho tak, jak v čele jako § 9. stojí. Po té se ještě ptal sněmu hrabě *Serényi*, smí-li se dnes odpoledne, kdy bude podpisovati důležité listiny (honební zákon), podepsati ještě *hrabě* Serényi, aniž by si trestně přivlastňoval šlechtictví? Předseda Dr. *Koppel* volal hraběte Serényiho k pořádku za tuto řeč, sněmu prý nedůstojnou. Poslanec *Jiříček* ubezpečoval hraběte Serényiho, že se může bez obavy podepsati hrabě, poněvadž zákony teprv, když byly „schváleny ministerstvem“, vstupují v platnosť. Na to prosil hrabě *Serényi* sněm za odpuštění; měl prý jen na mysli

podepsání prozatímného zákona honebního. Předseda Dr. *Koppel* ho volal opět k pořádku.

Konečně schválil sněm jako § 9. ústavy zemské zrušení předností a titulu šlechty a zákaz dalšího udělování šlechtictví.

Základní práva.

§ 10. *Základní práva obyvatelů země moravské obsažena jsou v ústavě říšské.*

Paragraf tento pojat do ústavy, poněvadž poslanec *Chlumský* navrhoval, aby se vsunul do ústavy zemské zvláštní paragraf o svobodě náboženské a osobní a o svobodě svědomí na Moravě. Navrhl ho poslanec *Cibulka*, vycházeje z toho důvodu, že ustanovování základních práv náleží k vůli jednotě ve všech zemích říšskému sněmu.

Moc zákonodárná.

§ 12. *Moc zákonodárnou směry v §§ 2. a 3. vyřknutými vykonává sněm zemský společně s císařem.*

Slova „společně s císařem" navrhl poslanec Dr. *Koppel*, poněvadž náš stát jest konstituční a monarchický, v němž zákony dává sněm s panovníkem.

Sněm zemský.

§ 13. *Sněm zemský se skládá jen ze sněmovny jedné.*

Jednohlasně sněmem schváleno.

Složení zemského sněmu.

§ 14. *Sněmovna tato tvoří se způsobem tím, že vždy na 10.000 duší veškerého obyvatelstva se zvolí poslanec jeden.*

§ 15. *Kromě toho mají zemské školy vysoké právo, vyslati ku sněmu dva poslance.*

Sněmovní jednání o těchto paragrafech bylo neobyčejně obšírné a bouřlivé. Na 34. schůzi sněmovní dne 17 srpna v druhém čtení zemského zřízení navrhovala komise sněmovní, aby *sněmovna se skládala ze zástupců venkovských obcí, měst a zemské university*. K návrhu tomuto připojil sněm rokování prudké.

Poslanec *Čambala* žádal, aby také vojsko bylo na sněmu zastoupeno, a sice poslancem jedním, jenž má býti odňat počtu poslanců za vysoké školy. Egbert hrabě *Belcredi* hájil náhled, že při budování ústavy musí býti dbáno země a doby, nikoliv však přání z minulosti. Zná prý jen dva důsledné způsoby zastupitelstev, a sice zastoupení dle počtu duší a zastoupení dle censu berního. Zastoupení dle zájmů třídních nelze prý prakticky provésti, neboť obchod třeba žádá za svobodu, kdežto průmysl touží po clu ochranném. Jest věcí nespravedlivou, zaškatulkovati zastupitelskou zásadu svobody do oddělení. Z těch důvodů se vyslovil hrabě Belcredi pro původní návrh sněmovní komise, *aby totiž na každých 10.000 obyvatelů volen byl jeden poslanec do sněmu*. Poslanec Dr. *Judex* neviděl v zastoupení dle počtu duší pravé zastoupení zájmů lidu, háje zastoupení rolnických zájmů venkovem a zvláštní zastoupení řemesla, průmyslu, obchodu a inteligence městy. Hugo kníže *Salm* vyslovil svůj náhled v ten smysl, že právě *volbou dle počtu duší uhájí se nejlépe zásada pravého zastoupení lidu*, poněvadž budou zvoleni jen poslanci, kteří požívají všeobecné důvěry. Návrh komise sněmovní roztříďuje města od venkova jen tím, že v oněch má býti volen poslanec na 3000, na venkově však na 20.000 obyvatelů. To jest jen starý zbytek stavovských rozdílů. Poslanec *Thiery* uznal sice, že zastoupení dle počtu duší jest nejspravedlivější, že však neprospělo by Moravě, neboť tu není venkovan s to, souditi o záležitostech umění, průmyslu a obchodu. Také se nemusejí venkované báti měšťanů, kteří posud s nimi šli ruku v ruce.

Poslanci měst hájili vůbec houževnatě zásadu zastoupení dle zájmův a tím návrh sněmovní komise. Poslanec *Jiříček* hájil návrh komise z obavy před zpátečnými kroky, neboť sedlák, zvláště pak domkař, záhy vstoupí do přátelského poměru k velkostatkářům, kteří mohou poskytnouti práci a výdělek, načež pak

velkostatkáře budou voliti do sněmu, aby tu panoval. Proti reakci jest zapotřebí opozice, a tato může vycházeti jen z měst, kde jsou již politicky vzdělaní a nemají žádných styků s velkostatkářem. Poslanec Dr. J. *Dvořáček* podporoval návrhy hraběte Belcrediho a knížete Salma, vysloviv svou radost z toho, že návrh pochází od dvou velkostatkářů, kteří tolik již byli přinesli obětí, a přes to přece se zastávají rovnosti v zastoupení. Jest prý to divná rovnost, 3000 měšťáků proti 20.000 venkovanů!

Zpravodaj Petr rytíř *Chlumecký* se vyjádřil, že zastoupením tříd nejsou zabezpečena práva lidu, proto že nebude také hlasovati pro návrh komise sněmovní. Zastoupením zájmů utvoří se dva nepřátelské tábory; zastoupení zájmů příčí se zásadám demokracie a řádu, *prohlašujíc revoluci za permanentní, neboť utiskovaní nesnesou nadpráví ostatních*. Při těchto slovech povstala pravá bouře mezi poslanci měst, kteří na tom stáli, aby rytíř Chlumecký byl volán k pořádku a aby nesměl pokračovati ve své řeči. Předseda sněmu chtěl již schůzi ukončiti, než bouře se utišila. Načež rytíř Chlumecký, pokračuje v řeči pravil, že líčil jen špatné stránky zastoupení zájmů, aby takto prospěl své drahé vlasti. Konečně navrhoval, aby na 10.000 obyvatelů byl volen jeden poslanec.

Vladimír hrabě *Mitrovský* dovozoval, že dny březnové způsobily pád starých privilejí; nyní v době nabyté svobody *chce však zase stav měšťanský novou privilej pro sebe dobyti*. Musí se dbáti spravedlnosti, ať si poslanec bydlí na venkově nebo v městě. Řečník se připojil k návrhu rytíře Chlumeckého. Poslanec Dr. *Koppel* pravil, že při zastoupení dle počtu duší zastoupení dobré závisí jen od náhody; demokratická ústava se nehodí pro naši zem. Ve prospěch průmyslu, řemesel a obchodu jest zvláštní zastoupení měst nutným; také prý, ač nevězí moudrost ve fraku, města jsou posud nejhlavnějším sídlem inteligence. Měšťané nebudou potlačovati venkovany, jak dokazuje nynější sněm, na němž se měšťané poctivě ujímali sedláků. Této zkušenosti nabudou venkované znovu, až se bude jednati o vyvazení pozemností z břemen, která posud nebyla zrušena. Hrabě *Mitrovský* odvětil na to, že průmysl nebyl posud městy nejlépe zastupován. Co se však týká vyzvání, aby venkované byli vděčni měšťanům za jejich chování se v záležitosti robotové a desátkové, podotknul hrabě Mitrovský, že měšťané museli tak jednati dle povinnosti a svědomí. Nesluší prý jim ale ukazovati na část členů sněmu, která přinesla velkých obětí, tak jako by věc byli ujednali měšťané s venkovany proti velkostatkářům. Velkostatkář pozbyl mnoho, poslanec městský nepozbyl ničeho, a přece velkostatkář na Moravě podal důkaz, že jde se zástupci venkovských obcí ruku v ruce a že smírně nejtěžší řeší otázky. Na to sezení sněmovní, jež trvalo více než šest hodin, přerušeno.

Na 36. sezení sněmovním dne 21. srpna pokračováno v boji o hlavní zásadu zastoupení. Poslanec Dr. *Mandelblüh* horlivě hájil zásadu zastoupení zájmů. Odvolávali jste se — pravil — na březnové dny 13. až 15. Tyto dny však, jež všecky postavily na roveň, nedělala ani aristokracie ani venkovský lid, dělala je města a universita, bez nichž bychom dosud neměli práva rovného. Vedle dnů březnových jest tu však ještě den 15. a 26. května ve Vídni, kdy opět města a universita uhájila svobodu proti všem choutkám reakce. I do moravského sněmu musíme přijati zástupce měst, abychom i tu byli zabezpečeni proti každé reakci možné.

Rytíř *Laminet* dovozoval, že zastoupení na základě počtu duší musí ovšem národem politicky veskrz vzdělaným považováno býti za nejlepší; nelze však vyvrátiti tvrzení, že Morava nestojí ještě na tomto stupni. Kdyby jako soukromá osoba byl potázán o svůj náhled v příčině zastoupení dle počtu duší, těšil by se

tím, že doba jest větší všech soustav a osob a že duch světa, který svobodu dal, ji také chrániti bude. Jako člen sněmu však má za to, že ono ústavní zřízení jest jen dobrým, máli důvěru obyvatelstva. Zastoupení dle počtu duší nemá této důvěry. Navrhoval tudíž, aby na venkově volili na 20.000, v městech pak na 15.000 jednoho poslance. Takto by odpadlo na venkov asi 70, na města asi 30 poslanců.

Poslanec *Koller* upozornil na to, že pro hmotné blaho měst se posud nestalo nic, kdežto obcím venkovským se dostalo již značných úlev. Města mají zapotřebí příslušného zastoupení, neboť jest věcí možnou, že se velkostatkáři spojí se sedláky, pak by měla města proti sobě dvojí sílu a dvojí aristokracii. Poslanec *Cibulka* přednesl nový důvod pro zvláštní zastoupení měst. Na Moravě prý jsou dvě národnosti. Budeli rozhodovati při volbách jen zásada zastoupení dle počtu duší, bude míti také převahu slovanský živel nad německým. To prý ale nemůže býti hlavní zásadou ústavy, která ustanovuje rovné právo obou národností.

Egbert hrabě *Belcredi* podotknul, že myšlenka čistého zastoupení lidu proniká právě v celé Evropě všecky vrstvy společnosti, že zastoupení dle zájmů lid ale rozděluje; toto rozdělování jest zavržitelným, neboť jen svornost vede k cíli. V zastoupení dle počtu duší zastoupeny budou všechny zájmy, poněvadž zvoleni budou zástupci ze všech tříd. Nejedná se více o staré stavy, nýbrž o dobu po 15. březnu. Co se ale dotýká tvrzení, že zástupcové měst budou prostředkovateli mezi národnostmi, vyslovil hrabě Belcredi mínění své v ten smysl, že každý, ať Slovan ať Němec, jest Moravanem, jejž poutá svazek bratrský. K tomu není zapotřebí teprv sprostředkovatelů. (Pochvala.)

Konečně hlasováno. Ze 141 přítomných poslanců *zamítla většina zásadu zastoupení dle počtu duší*, sněm pak schválil dotýčný paragraf v následujícím znění: „Sněmovna tato se skládá ze zástupců venkova, měst a škol vysokých.“

V tomtéž sezení sněmovním schválen také většinou (90 proti 51 hlasům) následující paragraf, jímž se předcházející provádí: „Zastoupení toto děje se následovně: a) Venkov vysílá na 15.000 obyvatelů (sněmovní komise navrhovala na 20.000) po jednom poslanci. b) Každé město s nejméně 3000 obyvatelů vysílá jednoho a na 9000 obyvatelů přes to po jednom poslanci. Města s 2000 a pod 3000 obyvatelů vysílají, vždy dvě dohromady, po jednom poslanci. c) Zemské školy vysoké vysílají 3 poslance.“ Poslanec Dr. *Wilsdorf*, dle jehož návrhu schválen ve venkovských obcích počet 15.000 obyvatelů na jednoho poslance, vypočítal, že by dle toho bylo na sněmu poslanců 103 z obcí venkovských, 49 z měst a 3 z university.

V třetím čtení zemské ústavy na 55. sezení dne 16. září navrhoval opět Egbert hrabě *Belcredi*, aby na 20.000 obyvatelů byl volen jeden poslanec, bez ohledu na města a venkov. Opět hlasováno o zásadě, máli býti zastoupení dle počtu duší nebo zastoupení zájmů; *návrh hraběte Belcrediho zamítnut však 67 proti 63 hlasům.*

Avšak již při poradě o následujícím paragrafu ústavy, jenž ustanovoval, že venkov volí na 15.000, města na 3000 duší jednoho poslance, vzplanul znovu boj co nejprudší a neústupný mezi zástupci měst na jedné a mezi zástupci venkova a velkostatků na straně druhé. Poslanec *Čambala* navrhl, aby jak v městech tak na venkově se volil na 20.000 duší jeden poslanec; česká a německá universita aby volila po jednom poslanci, a k obyvatelstvu městskému aby se počítalo obyvatelstvo oněch malých měst, jež dosud počítají k venkovu. Odůvodňuje svůj návrh, užil *Čambala* také slov, že sedláci jsou také tak chytří, jako advokáti a syndikové.

Dr. *Mandelblüh* žádal předsedu ryt. *Vojkovského*, aby za to volal Čambalu k pořádku. Předseda odmítl to, nespatřuje v slovech Čambalových nic urážlivého.

Zápas neobyčejný vířil sněmovnou; jeden návrh stíhal druhý. Konečně hlasováno za velkého napnutí. Návrh V. barona *Widmanna*, aby sněm se skládal z 90 poslanců vůbec, volených dle volebního řádu pro příští sněm říšský, zamítnut a tím padl i návrh Dr. *Dvořáčka*, aby se sněm skládal celkem ze 120 poslanců; návrh *Čambalův* na stejné zastoupení měst s venkovem také zamítnut; návrh *Hennigův*, jejž byl poslanec *Adamec* přijal za svůj, aby města měla $^{1}/_{3}$, venkov $^{2}/_{3}$ poslanců, zamítnut; za to *schválen* 65 proti 57 hlasům *návrh Brosigův, aby města byla zastoupena 30 poslanci.*

Tak schváleno vlastně sněmem, aby na venkově se volil na 15.000 obyvatelů jeden poslanec, města aby měla dohromady 30 a universita olomoucká tři poslance.

Pronášeny po té se strany zástupců měst prudké obžaloby na usnesení, *konečně pak skoro všichni poslanci městští opustili u velikém rozčilení sněmovnu.* Předseda nechal přítomné poslance spočítati; zbylo jich ještě 84, kdežto schopnosť sněmu usnášeti se, vyžadovala jen 83 poslanců přítomných. Předseda ryt. *Vojkovský* prohlásil na to, že by ony poslance, kteří by ještě nyní se vzdálili úmyslně, aby zmařili pokračování v poradě, musil nechat dle jmen uvésti v protokole.

Poslanci Dr. *Schlemlein* a *Bauer* protestovali proti předsedovi, an prý každý poslanec se může vzdáliti ze sněmu dle libosti své. Posl. *Cibulka* navrhoval, aby sezení bylo ukončeno, poněvadž rozechvění dosáhlo stupně vysokého. Hrabě *Belcredi* odpověděl, že není žádného rozechvění; počet poslanců, který zbyl, jest k usnášení schopný, poslanci se chovají zcela klidně.

Sněm se však po kratičké debatě rozešel, sezení ukončeno.

Na 56. sezení dne 18. září v třetím čtení ústavy jednalo se opět o téže záležitosti. Když byl předseda rytíř *Vojkovský* vyložil obšírně stav věcí, ujal se slova poslanec Dr. *Koppel*, učiniv formou prosby k vůli smíru stran návrh, aby jednání a hlasování na poslední schůzi bylo prohlášeno, jako by se bylo nestalo. Předsednictvo samo mocí svého práva může poslední hlasování, což lze také odůvodniti řádem jednacím, prohlásiti za neplatné. O tomto návrhu Koppelovu povstalo nové rokování, v němž se ozývaly opět hlasy poslanců *Adamce*, *Uhlíře* (Lomnice) a *Uhlíře* (Moravec) pro ryzé zastoupení lidu na sněmu. V tom povstal opět poslanec Dr. *Koppel*, aby prohlásil, že sám, vida se tvořiti dva nepřátelské tábory, odstupuje od zastoupení zájmů a *navrhuje zastoupení dle počtu duší.* (Hlučná pochvala.) Návrh Dr. Koppela zněl: *„Sněmovna se tvoří tím způsobem, že na každých 10.000 duší veškerého obyvatelstva se volí jeden poslanec.“* Co do university navrhoval Dr. Koppel tři poslance.

Ihned se poslanci *Cibulka* a MDr. *Wilsdorf* srovnali s návrhem Dr. Koppela, a žádáno obecně, aby se hlasovalo. I Dr. *Mandelblüh* prohlásil, že souhlasí se zásadou demokratickou a že podporuje návrh Dr. Koppela; kojil se však ironicky nadějí, že velkostatek sám, jenž se tak vřele byl ujal zásad demokratických, tyto zásady do kořene pochopí a co nejdříve s jiným se vytasí návrhem.

Předseda rytíř *Vojkovský* se vyjádřil, že nemůže o své ujmě jednání z dřívějšího sezení prohlásiti za neplatné, že však podobné usnesení sněmovny uvítá radostně. Egbert hrabě *Belcredi* poznamenal k tomu, že dřívější jednání se stane neplatným, jakmile dvěma třetinami hlasů by byl návrh Dra. Koppela přijat.

Hlasováno. *Sněm*, zrušiv usnesení své ze 16. září, *jednohlasně schválil návrh Dr. Koppela: „Sněmovna tato tvoří se způsobem tím, že vždy na 10.000 duší veškerého obyvatelstva se zvolí poslanec jeden.“* Bouřlivou pochvalou uvítáno snesení toto.

Co do zastoupení university na sněmě navrhl poslanec *Menzel* dva poslance. Sněm schválil většinou hlasů dva poslance, na památku a v uznání zásluh universit o dobytí svobody, na vyznamenání umění a vědy.

Právo volební aktivní.

§ 16. *Voličem jest každý rakouský občan státní, který v Moravě řádně bydlí, 24 roků stár, svéprávný jest a neúhonný, to jest pro zločin aneb některý jiný nečestný skutek odsouzen nebyl, pozemek, dům nebo dani podrobenou drží živnosť, aneb své vzdělání dosažením úřadu veřejného, hodnosti akademické, aneb složením zkoušky státní byl osvědčil.*

Posl. *Wildfer* navrhoval, aby také soukromní úředníci a bývalí majitelé pozemků, kteří třeba své pozemky a domy buď prodali, nebo dětem přepustili, měli právo volební. Kníže *Salm*, tentokráte jako zpravodaj, odvětil, že soukromní úředníci byli proto z volebního práva vyloučeni, poněvadž podléhají vlivu svých pánů. Voleni býti mohou, požívají-li důvěru, zrovna tak jako bývalí majitelé pozemků; do řad voličů vstupují ale oni, kdož převzali pozemky. Poslanec Dr. *Franc* navrhoval, aby každý, kdo v Moravě řádně bydlí, 20 roků stár jest a není vedle zákonů moravských z občanských práv vyloučen, měl právo volební, a každý volič aby byl volitelným. Kníže *Salm* odvětil, že 24. rokem počíná svéprávnosť, již musí každý míti, kdo chce zastupovati práva země. Mladík 20letý může býti prý udatným vojínem, nemusí míti však tak zralý rozum, jakého vyžaduje poslanectví.

Volitelnosť.

§ 17. *Volitelným za poslance jest každý rakouský občan státní, který v Moravě řádně bydlí aneb dle § 16. zde má statek, v obou případech 24 roků stár, neúhonný a svéprávný jest.*

Tento § dle zpravodaje knížete *Salma* předpokládá, jsa obsáhlejším, především důvěru voličstva; volič musí podávati záruku dobré volby, kdežto u zvoleného rozhoduje jen důvěra. Posl. *Jiříček* navrhoval, aby rok 30. byl ustanoven za počátek volitelnosti, neboť sněmu hrozí menší nebezpečí, nepřijde-li několik výtečných mladých mužů do něj, než když se dostanou do sněmu příliš mladí lidé, kteří snad v úzkém kruhu platí za výtečníky, na sněmu však by se přenáhleně usnášeli. (Pochvala).

Kníže *Salm* odvětil takto: Jest známo i z dějin, že byli neobyčejní lidé, kteří již v mládí se proslavili; tak třeba Alexander Velký již jako dvaadvacetiletý mladík se proslavil činy velkými; než zákon nemůže vycházeti z výjimky, nýbrž z pravidla. Tímto pravidlem jest 24. rok. S třiceti roky, kdy muž má obyčejně již domácnosť, ztrácí také již na ráznosti. Posl. *Hennig* chtěl míti dodatek, aby volitelnosť byla vyzdvižena, když vznešena jest obžaloba pro zločin. Kníže *Salm* se vyslovil proti tomu, poněvadž by následkem strannictví bylo věcí snadnou, vznésti na kandidáta obžalobu, aby byl z volby vyloučen. Potká-li se však obžaloba s výsledkem, musí beztoho volba býti zrušena.

Doba volební.

§ 18. *Doba volební obsahuje tři léta.*

Komise sněmovní navrhovala dobu volební 6 let. Posl. *Lubich* navrhl tři léta, posl. *Cásek* jen jeden rok, hrabě *Belcredi* tři léta, ale jen pro první dobu volební, pro budoucnosť však dobu onu, jež ustanovena bude pro volby do říšského sněmu. Kníže *Salm* jako člen sněmu srovnal se s návrhem hr. Belcrediho.

V třetím čtení se vyslovili poslanci *Kovář*, *Frebort*, *Nemerád*, *Uhlíř* a *Cásek* pro jednoroční dobu volební. Dostali v odpověď, že tříletá doba volební proto se ustanovuje, aby bylo zamezeno rozčilení a časté útraty. Také prý by nebylo věcí prospěšnou, kdyby co rok přicházeli do sněmu nováčkové a musili jako ve škole začínati od abecedy.

§. 19. *Náhradníci za poslance se nepřipouštějí.*

Původně navrhla sněmovní komise: „Odejde-li některý poslanec, nařídí zemský hejtman co nejrychleji novou volbu.“ Posl. *Koller* žádal, aby při této příležitosti rozhodl sněm o zásadě, mají-li býti náhradníci za poslance připuštěni čili nic, navrhuje zároveň, aby paragraf zněl: „Odejde-li některý poslanec a jeho *náhradník* atd.“ Baron *Widmann* vyslovil se vůbec proti náhradníkům. Poslanec Dr. *Mandelblüh* poznamenal, že toto ustanovení náleží do řádu volebního, jenž jest již vypracován, ne však do ústavy. Poslanec Dr. *Koppel* dokazoval, že otázka o připuštění náhradníků náleží do ústavního zřízení; vyslovil se proti náhradníkům jako zbytečným, poněvadž příští sněmování nebude tak dlouhé jako nynější. Při hlasování schválen sněmem paragraf 19., jak ho Dr. Koppel navrhoval a jak postaven shora. Náhradníci za poslance nejsou.

§ 20. *Jen sněm rozhoduje o platnosti voleb členů svých, jakož i o řádu jednání.* Schvalování voleb. Jednací řád.

Slovo „jen“ pochází z návrhu poslance *Kollera*, aby rozhodování o volbách a jednacím řádu příslušelo jen sněmu, bez veškerékoliv sankce vyšší.

§ 21. *Sněm má právo, zaříditi vyšetřování o záležitostech před ním jsoucích.* Vyšetřování sněmem.

§ 22. *Zákonem zvláštním ustanoví se rozdělení země ve volební okresy a způsob volení.* Okresy volební.

§ 23. *Sněm volí svého předsedu, dva místopředsedy a své úředníky.* Předsednictvo sněmu. Úředníci sněmovní.

Poslanec *Cibulka* položil otázku, není-li příště zapotřebí, aby volba předsedy byla císařem schvalována, jako dosud? Sám pak navrhl, aby se tak dělo. Zpravodaj rytíř *Chlumecký* zodpovídal záporně tuto otázku, jelikož sněm jest svézákonný; také pro říšský sněm ve Vídni a pro parlament frankfurtský se neschvaluje volba předsedy. Úředníky sněmovními byli míněni sekretáři, zapisovatelé, úředníci či funkcionáři ze sněmu pro sněm, nikoliv však stálí úředníci zemští. Otázka doby, na kterou se volí předseda, odkázána z usnesení sněmovního do jednacího řádu.

Návrh poslance *Cibulky*, aby volba předsedy podlehala císařskému schválení, zamítnut.

§ 24. *Sněm shromažďuje se obyčejně první pondělí května. Zemře-li císař, musí se sněm sejíti v době jednoho měsíce.* Kdy se sněm schází.

§ 25. *Právo odročiti sněm, ale ne déle nežli na měsíce dva, náleží císaři. Též sněm sám může se odročiti, žádají-li za to ³/₄ členů přítomných, avšak nikoliv déle nežli na měsíců šest.* Odročení a rozpuštění sněmu.

Sněm jest rozpuštěn:

a) na konci doby volební;

b) chtějí-li tomu ³/₄ členů přítomných;

c) z nařízení císařova.

V případě a) musí v poslední dva měsíce před ukončením doby volební nové volení býti předsevzato; v případech b) a c) ale musí v příští dva měsíce po rozpuštění nový sněm býti svolán a se sejíti.

Ustanovení, že sněm může býti odročen k žádosti ³/₄ členů přítomných, jakož i celý dodatek o rozpuštění sněmu přijaty k návrhům poslanců Dr. *Schlemleina* a Dr. *Koppela*.

§ 26. *Je-li více než polovice všech členů sněmu přítomno, může sněm zahájen býti a absolutní většinou hlasů platná činiti snesení.* Schopnost usnášeti se.

Sněmovní komise navrhovala původně, aby přítomnost 60, později pak zase již 80 členů stačila k platnému usnášení. K návrhu Dr. *Schlemleina* schválen § 26. tak, jak shora vytištěn.

Návrhy zákonů.

§ 27. *Právo navrhovati zákony náleží jak císaři tak sněmu.*

Tento paragraf byl schválen k návrhu Dr. *Koppela*, neboť prý právo iniciativy nepřísluší ve všech zemích říšskému sněmu, musí tudíž výslovně v zemském zřízení býti uvedeno.

Sankce císařská zákonů.

§ 28. *Všechny návrhy zákonů, sněmem v mezích jeho právomoci přijaté, předkládají se císaři ku schválení.*

Spolupodepsání zem. hejtmanem.

Každý, císařem schválený zákon zemský musí hejtmanem zemským býti spolupodepsán.

Veto.

Právo císaře, odepříti schválení (veto), stejně obmezeno jest, jak obmezeno bude naproti sněmu říšskému.

Sněmovní komise navrhovala původně: „Všecky návrhy zákonů, sněmem v mezích jeho právomoci přijaté, předkládají se zemskému hejtmanovi, aby vymohl jejich císařské schválení. Neudělí-li se vzdor dvojímu předložení, jež se vždy má díti po třech nedělích, tato sankce, a setrvá-li sněm po dvojím vrácení na svém usnesení, nemůže císař schválení více odepříti.“

Poslanec Dr. *Koppel* nebyl pro to, aby se císaři dalo neobmezené veto. Tu se ale jedná o to, aby do devíti neděl bylo dosaženo, co platí o vetu v Norvežsku, kde sice král po dvojím předložení zákona nemůže také odepříti schválení po třetí, zákon však tam musí býti předložen novým sněmem. Tak by byl u nás zbaven císař veta, jež mu ve všech konstitučních státech přísluší, takřka jen pro zanedbanou lhůtu, tak by se stal u nás sněm sám zákonodárcem. Proto navrhl Dr. Koppel: Veto císařovo budiž stejně obmezeno, jak obmezeno bude naproti sněmu říšskému. Poslanec rytíř *Laminet* vyslovil svůj souhlas se zásadou, jak ji navrhla sněmovní komise, nikoliv ale s dobou určenou. Vláda prý může sněm rozpouštěti; když však tři noví sněmové se usnesou na jednom a tomtéž zákonu, jest tu dostatečná záruka, že zákon slouží blahu země. Doba ať se rozšíří na šest neděl. Poslanec *D'Elvert* podotknul, že zemský hejtman na Moravě jest konstitučním rádcem císaře v zemských záležitostech, proto že nemůže býti pominut u předkládání zákonů. Rytíř *Chlumecký* připojil, že zemský hejtman jest zodpovědným rádcem císaře v záležitostech zemských a že o zákonech, jež byl sněm schválil, musí v této své vlastnosti podávati zprávy. Co do veta souhlasil úplně s návrhem komise, chtěje, aby se o tom ústava jasně vyslovila.

V druhém čtení schválen poslední odstavec hořejšího paragrafu dle návrhu Dr. Koppela; z prvního odstavce vynechán k návrhu Dr. Mandelblüha hejtman zemský.

Ustanovení o kontrasignatuře zákonů hejtmanem zemským schváleno k návrhu posl. *Honheisera*.

Komisař říšské vlády.

§ 29. *Sněmu může býti přítomen komisař říšské vlády, ale jen s hlasem poradným.*

Po té navrhovala sněmovní komise, aby do ústavy byl zařaděn následující paragraf: „Bývalý zemský výbor, bývalí zemští oficíři, bývalé pojmenování „stavové“ a „stavovský“ přestávají.“

Posl. Frant. *Steinbrecher* navrhoval, aby také přestalo dřívější zemské zřízení stavovské (ústava zemská). Dr. *Koppel* se vyslovil pro vynechání tohoto paragrafu. Novou ústavou prý jest stará beztoho zrušena; ustanovením tímto by si sněm jen vázal ruce, neboť může se státi, že se sněm ještě usnese, aby trvali zemští oficíři a zemský výbor. Dr. *Mandelblüh* podotknul, vysloviv se také pro vynechání paragrafu, že zřízení zemských oficírů jest nyní beztoho prozatímné, sněm že může se

vysloviti pro další trvání výboru zemského, do ústavy však že toto ustanovení nenáleží. Sněm schválil většinou hlasů vynechání paragrafu.

Na 40. sezení dne 28. srpna navrhoval ryt. *Chlumecký* jako zpravodaj tyto dva další paragrafy, aby přijaty byly do ústavy: (Zvláštní výbor dvanácti osob.)

„Výbor dvanácti osob, volený sněmem ze středu jeho na dobu volební, obstará běžné záležitosti.

Zvláštním zákonem ustanoví se obor působnosti tohoto výboru, jakož i odměna jeho členů."

Na dotaz poslance *Cáska* podal předseda rytíř *Vojkovský* vysvětlení, že posud trvá tak zvaný výbor zemský, složený ze 4 nejvyšších oficírů zemských a 8 přísedících, jenž obstarává běžné záležitosti. Egbert hrabě *Belcredi* prohlásil výbor za nepotřebný; projde-li ústava, jak se navrhuje, bude míti sněm moc zákonodárnou, vláda moc výkonnou. Zvláštní zemský výbor ležel by pak mezi oběma, jako míšenec. Řečník se vyslovil pro vynechání obou paragrafů z ústavy; mezitím, než-li ústava bude potvrzena, může prozatímný výbor obstarávati běžné záležitosti. Posl. *Thiery* prohlásil výbor za nutný ku spravování fondův a pro dohlídku na kanceláře. Poslanec *Koller* také horlil pro vynechání paragrafů, neboť výbor nebude míti žádného oboru působnosti; zákonodárné moci, příslušící sněmu, nemůže se účastniti, výkonnou službu nemůže také obstarávati, neboť sněm nemá této moci. Dr. *Mandelblüh* měl výbor za potřebný. Stalo se třeba již usnesení o zřízení hypoteční banky, která bude sněmu podřízená; za nepřítomnosti sněmu musí ji spravovati výbor, rovně pak na osnovách zákonů pracovati.

Rytíř *Laminet* vytknul, poukázav na ústavní dějiny Moravy, *velký dřívější obor působnosti stavů, vykonávajících nejen největší část moci zákonodárné, nýbrž i moci výkonné. Prodlením času vláda víc a více z toho na sebe strhla;* tak scvrkla se práce stavů. Práce zemského výboru se také ztenčily a ztenčí se, přecházejíce na vládu, ještě více. Tak třeba přestane zcela stavovské úvěrnictví, až se vylosované Památky vymění za státní úpisy dlužní. Fondy mohou také býti ponechány vládním úřadům, neboť úřady tyto nejsou více nedotknutelné, mohou býti sněmem pohnány k zodpovědnosti. Také rozvržení daně může býti sněmem v odpor bráno. Ke všemu tomu není zvláštního výboru zapotřebí, proto ať se tyto paragrafy nechají in suspenso či prozatím nevyřízují. Poslanec *Wurm* prohlásil výbor za nutný k vůli vykonání předběžných prací pro sněm. Poslanec *D'Elvert* dokazoval také potřebu zvláštního výboru, hlavně pro správu fondu domestikálního, jenž se páčí na několik milionů.

Konečně usneseno sněmem, ponechati oba paragrafy in suspenso, vyzvati ústavní komisi, aby předložila co nejdříve zákon o působnosti příštího výboru zemského, a reformovati prozatím nynější výbor zemský novými volbami.

§ 30. *Sněm má právo, když jest odročen nebo rozpuštěn, dle vůle své k řízení jistých prací ustanoviti výbor členů svých, co do počtu členů vedle libosti.* Výbor poslanců.

Paragraf tento přijat po dlouhé debatě na 49. sezení odpoledním dne 6. září.

§ 31. *Členy sněmu nelze zodpovídáním stíhati ani z hlasování v sněmu, ani z náhledů na něm vyslovených.* Nedotknutelnost poslanců.

Poslanec *Chlumský* chtěl míti dodatek v příčině náhledů vyslovených, a sice v ten smysl, že jen náhledy pravdivé nelze stíhati. Mínil tím zameziti, aby se poslanec nedotýkal cti poslance druhého.

§ 32. *Po dobu zasedání nelze žádného člena, leč že by předcházelo svolení sněmu k tomu, pro zločin kromě zastižení při skutku samém, aneb pro přečin soudně stíhati, aneb pro dluhy zatknouti.* Soudní stíhání poslanců.

Postižení člena sněmu při skutku samém budiž ihned sněmu oznámeno.

Ustanovení o postížení při skutku samém pochází z návrhu poslance *Henniga*, poslední odstavec z návrhu posl. *Wurma*. Dle původního návrhu komise nesměl býti pro dluhy poslanec leč jen stíhán; k návrhu posl. *Cibulky* schváleno slovo zatknouti. Dostačí prý, když dlužník neztratí osobní svobody. Poslanec *Tesař* chtěl míti dluhy úplně vypuštěny, aby se vůbec dlužník poslanec nesměl vymknouti ze zákona.

Inkompatibilita

§ 33. *Každý poslanec, který se uváže v úřad veřejný neb soukromý, aneb v prvějším byl postoupil, musí ze sněmu vystoupiti a nové volbě se podrobiti. Byl-li však opětně zvolen, není žádné překážky, aby znovu vstoupil do sněmu.*

Poslanec hrabě *Belcredi* navrhl, aby každý, kdo se uváže ve veřejný úřad aneb v tomto *postoupí*, musil ze sněmu vystoupiti. Soukromé úřady chtěl míti vynechány. Pro ponechání soukromých úřadů v paragrafu mluvil poslanec *Koller*, neboť má býti zamezen vliv službodárců na poslance. Poslanec *D'Elvert* horlivě brojil proti vynechání soukromých úřadů, neboť vstoupení do úřadů soukromých jest nebezpečnější onoho do služeb veřejných. Veřejné správy prý se nemusíme obávati, že by chtěla si zjednati vliv na poslance; za to ale jistá třída soukromých osob by si poslance podrobiti usilovala. Hrabě *Belcredi* co do vlivu veřejné správy na poslance upozornil na nejnovější dějiny Francie, kde zhoubný vliv konala veřejná správa na sněmovnu.

Dovolená veřejných úředníků jako poslanců.

§ 34. *Úředníku veřejnému, který byl za poslance zvolen, nesmí dovolená, aby vstoupiti mohl do sněmu, býti odepřena.*

Poslanec *Wildfer* učinil dotaz, jsou-li faráři, lokalisté a kaplani veřejnými či soukromými úředníky. Zpravodaj rytíř *Chlumecký* odpověděl, že jsou veřejní úředníci, poněvadž vedou veřejné knihy a vydávají veřejné listiny.

Diety poslanců.

§ 35. *Outraty za cestu a diety poslanců zapravuje se zemí. Způsob rozvržení a výška jejich ustanoví se zákonem zvláštním.*

Hejtman zemský a jeho náměstek.

§ 36. *Výkonnou moc v zemi plní na předním místě císařem jmenovaný, obou jazyků zemských mocný hejtman zemský aneb jeho náměstek.*

V třetím čtení žádal poslanec *Langhammer*, aby při náměstku stálo slovo splnomocněný. Zpravodaj rytíř *Chlumecký* a rytíř *Vojkovský* odpověděli, že slovo toto jest zbytečné, poněvadž náměstek se jmenuje také císařem a nemá zapotřebí teprv zvláštního splnomocnění.

Zodpovědnost zemského hejtmana

§ 37. *Hejtman zemský jest ze svého úřadování zemi zodpovědný, o němž ročně podává zprávu zemi. Sněmu náleží právo, dáti hejtmana zemského v obžalobu v míře té, jak ustanoveno bude sněmem říšským o ministrech.*

Zprávy k sněmu. Komisaři sněmovní

§ 38. *Hejtman zemský povinen jest, podávati sněmu ke každé jeho žádosti zprávu o poměrech zemských; k své žádosti musí hejtman slyšán býti. On může též k sněmu odeslati komisaře, kteří však, jako hejtman sám, poradný jen mají hlas.*

Komise sněmovní navrhovala též, že hejtman zemský jest oprávněn činiti návrhy zákonů. K návrhu poslance Dr. *Schlemleina* to vynecháno.

Dále navrhovala komise paragraf: „Hejtman zemský jest povinen bdíti nad přísným vykonáváním zákonů.“ Na dotaz kterých zákonů, odpověděl zpravodaj, že zákonů sněmem zemským usnesených. K návrhu poslance Dr. *Mandelblüha* jako zbytečný paragraf tento vynechán.

Hejtman zemský svolává a zavírá sněm.

§ 39. *Hejtman zemský svolává, zahajuje, zavírá sněm jmenem císařovým, odročuje aneb rozpouští sněm z nařízení císařova.*

Úřady zemské.

§ 40. *Obor působnosti a organisace úřadů, zemskému hejtmanu podřízených, ustanoví se říškou mocí.*

Sněmovní výbor ústavní navrhoval: „Zemskému hejtmanu jsou podřízena čtyři oddělení: a) Oddělení pro záležitosti zemské správy a záležitosti vojenské; b) oddělení pro kamerální důchody, pokladnu, účtárnu a zemské úvěrnictví; c) oddělení pro kultus a vyučování; d) oddělení pro práce veřejné". Další tři paragrafy obsahovaly podrobnější organisaci zemských úřadů či *ministerstev*. Poslanec Dr. *Mandelblüh* namítal, že by bylo přenáhlením, již nyní ustanovovati moci země, neboť obor působnosti zemských úřadů bude určen mocí říšskou.

Navrhoval proto, aby všecky tyto paragrafy se vynechaly. Zpravodaj rytíř *Chlumecký* ku podivu se srovnával s Dr. Mandelblühem. Poslanec *D'Elvert* učinil návrh: „Organisace zemských mocí ponechává se sněmu říšskému". Sněm schválil paragraf jeden na místo čtyř ve smyslu návrhu Dr. Mandelblüha.

§. 41. *Zvláštním zákonem ustanoví se zřízení obcí.* Zřízení obecní.

Poslanec *Hennig* žádal, aby se schválilo ustanovení „zřízení měst a venkovských obcí". Zpravodaj se proti tomu ohradil, ana slova zřízení obcí zahrnují v sobě jak města tak venkovské obce.

§. 42. *Moc soudcovskou jmenem císaře vykonávají soudy.* Moc soudcovská. Soudy.

Soudy jsou neodvislé, a žádné jiné autoritě nejsou podrobeny nežli zákonu. Rozsudky se vydávají jmenem císaře.

Sněmovní komise navrhovala k tomu ještě, aby rozsudky z nařízení soudů vykonávány byly mocí výkonnou. Poslanec *Hennig* vyslovil náhled, aby ustanovení o vykonávání rozsudků bylo ponecháno moci říšské, s čímž souhlasil zpravodaj. Poslanec *Koller* chtěl však i tuto zásadu o vykonávání rozsudků míti v ústavě. Více poslanců souhlasilo s posl. *Hennigem*, na konec pak sněm schválil návrh ryt. *Lamineta*, aby celý odstavec o vykonávání rozsudků byl z ústavy vynechán.

§. 43. *Soudní moc v občanských a trestních záležitotech vykonává se ve všech stolicích zvláštními soudy v zemi moravské.* Soudní moc v občanských a trestních záležitostech.

Sněmovní komise navrhovala: „Pro občanské záležitosti jsou: 1. smírčí soudy v každé osadě, v každé krajské obci (asi 20.000 duší) kolegiální soud občanský jako první stolice; 2. jako druhá stolice zemský soud apelační; 3. *jako třetí stolice vrchní apelační a kassační soud země.*

Trestní soudnictví se vykonává: 1. pro zločiny a větší přečiny a v první stolici u zvláštních kolegiálních soudů krajských a b) v druhé stolici u vrchního apelačního a kassačního soudu země; 2. pro menší přečiny a) v první stolici u smírčích soudů každé osady, b) v druhé stolici u krajského soudu kolegiálního".

Poslanec *Hennig* navrhl, aby se celý tento paragraf z ústavy vynechal a aby se řeklo, že soudní moc vykonává se ve všech stolicích v zemi moravské.

Poslanec *Cibulka* vyslovil náhled, aby alespoň hlavní zásady byly pojaty do ústavy, aby se vyslovilo odloučení správy od soudův, a aby všechny soudy byly kolegiální. Poslanec *Cásek* se vyslovil pro navržený komisí paragraf; poslanec Dr. *Mandelblüh* vyslovil se sice pro udržení autonomie zemské, celá tato záležitosť budiž však ponechána říšskému sněmu. Poslanec rytíř *Laminet* prohlásil, že *občanské soudnictví musí býti ve všech stolicích vykonáváno v zemi*, *nenahlížeje*, *proč by se v této příčině mělo centralisovati.* O čem se v zemi jedná u soudů, to musí také v zemi býti ukončeno. (Pochvala.) Zpravodaj žádal za schválení paragrafu, neboť autonomie země jest hlavní zásadou, která se musí ze všeho odrážeti. S ním souhlasil poslanec *Haberler*. Poslanec Dr. *Mandelblüh* prohlásil za nebezpečné odloučení úřadů správních od soudů. Sněm schválil většinou, aby paragraf byl vynechán z ústavy, a aby na jeho místo nastoupilo ustanovení hořejší, jak ho stylisovali poslanci *Hennig* a *Nárožný*.

Veřejné řízení trestní a porota.

§ 44. *Trestní řízení vůbec jest veřejné a porotní, a zakládá se na základě obžaloby.*
Poslanec *Cibulka* se vyslovil pro vynechání tohoto paragrafu; kdyby ale byl v ústavě ponechán, aby bylo připojeno také, že občanské řízení soudní jest ústní a veřejné. Poslanec *Hennig* podporoval návrh na vynechání; ústní a veřejné řízení soudní (občanské) sotva prý však nyní bude zavedeno, poněvadž se neosvědčuje. Podobně se vyslovilo ještě několik poslanců. Paragraf přijat, jak ho stylisoval Dr. *Judex*.

Jmenování soudců.

§ 45. *Soudci jmenují se vedle ustanovení, říšským sněmem přijatých.*

Sněmovní komise navrhovala: „Soudci vrchního apelačního a kassačního dvoru jmenují se císařem, když je byl kandidoval sněm a nejvyšší soud říšský; soudci apelačního soudu, když je byl kandidoval sněm a vrchní apelační a kassační dvůr; ostatní soudci na návrh apelačního soudu jmenují se císařem."

Poslanec *Hennig* se vyslovil pro vynechání tohoto paragrafu. S kandidováním soudců nebyl vůbec srozuměn, poněvadž obecenstvo nemůže posouditi vědomosti, jichž má soudce zapotřebí. Kandidování odporuje také neodvislosti soudců. V tomtéž smyslu se vyslovili i jiní ještě poslanci. Poslanec *Wurm* navrhoval, aby soudce jmenoval císař, dorozuměv se se sněmem. Konečně schválen sněmem k návrhu poslance Dr. *Judexa* paragraf tak, jak shora postaven.

Soudci jsou nesesaditelní.

§. 46. *Žádného soudce nelze, leč že by předcházely obžaloba a odsouzení jeho, úřadu zbaviti aneb proti vůli jeho přeložiti.*

Někteří poslanci navrhovali vynechání tohoto paragrafu, až co říšský sněm ustanoví. Poslanec Dr. *Judex* se zastal toho, aby již sněm, nečekaje na říšský sněm, pojal do ústavy nesesaditelnost soudců. Sněm schválil v druhém čtení návrh poslance *Thieryho*: „Žádného soudce nelze, leč že by předcházely obžaloba a odsouzení jeho, úřadu zbaviti."

Ustanovení „proti vůli jeho přeložiti" schváleno bylo sněmem v třetím čtení k návrhu zpravodaje rytíře *Chlumeckého*, aby neodvislost soudů byla zabezpečena.

Organisace soudů.

§. 47. *Organisace a obor působnosti soudů ustanoví se zákony říšskými.*

K tomu navrhovala ještě sněmovní komise druhý tento paragraf: „Obor působnosti správních a soudních úřadů ustanoví se zákonem. Vrchní apelační a kassační dvůr rozhoduje o kompetenčních sporech soudů se správními úřady." K návrhu poslance Dr. *Mandelblüha* sloučeny však oba paragrafy v jeden a schváleny v stručném znění hořejším.

Souzení úředníků.

§. 48. *Státní a obecní úředníci mohou také pro porušení zákona, úředním jednáním spáchané, u soudů příslušných býti obžalováni a souzeni.*

Sněmovní komise navrhovala, aby státní úředníci byli souzeni u vrchního apelačního a kassačního dvoru, obecní úředníci u soudu apelačního.

K návrhu poslance D'*Elverta* schválen sněmem paragraf, jak shora uveden.

Změny ústavy.

§. 49. *Na změnách, vysvětleních nebo dodatcích k ústavnímu zřízení přijatých lze se snésti jen dvěma třetinami hlasů všech členů sněmu.*

Dne 20. září na 58. sezení ukončeno třetí čtení zemského zřízení, jež sněmem také schváleno jako celek, a to značnou většinou. Zároveň usneseno, aby zemská ústava datována byla dnem 20. září 1848., a s jednoduchou zprávou úvodní ministerstvu zaslána ku *předložení a schválení říšským sněmem a císařem.*

Tato ústava zemská pro Moravu sestavena byla velkou částí dle svobodomyslné ústavy belgické. Ti, jimž se ústava zdála příliš mnoho autonomie dávati zemi a moci sněmu zemskému, prosadili na sněmu, že ty ony paragrafy byly z původní

osnovy vynechány, jiné za to přistřihnuty: přespříliš však se poslanci odvolávali na sněm říšský, a zapomínajíce na historická práva ústavní země, samovolně ukládali na říšský sněm moc a rozhodování nepříslušné. Právomoc zemské legislativy nebyla ústavou přesně ohraničena, ano zúžena jí ještě moc dřívějších sněmů moravských, již ovšem sněmové si nechali z velké části pobrati, která však de jure nemohla pozbýti platnosti usurpací naproti stavům. — —

Předseda Dr. Koppel, sněm a český jazyk.

Na schůzi 47. dne 5. září ujal se poprvé předsednictví císařem potvrzený předseda sněmu Dr. Jan *Koppel.* Ubezpečoval sněm, že všecky své síly chce věnovati tomuto postavení, vyžaduje si při tom shovívavosť, neboť povinnosti předsedy jsou velmi těžké a zodpovědné. Zároveň podotknul předseda, že užívati bude *práva překládání skrze tlumočníky*, založeného na řádu jednacím. Předseda Dr. Jan Koppel nebyl totiž úplně mocen jazyka českého, jemuž jen velká časť poslanců rozuměla. Z důvodu, že česky neumí s dostatek, nepřijal jak známo již Egbert hrabě Belcredi volbu za náměstka předsedova.

Jaké postavení na sněmu zaujímal jazyk český již od počátku sněmování, o tom svědčí události z první schůze. Později si poslanci venkovští veřejně na sněmu stěžovali do toho, že za předčítání českých zpráv a peticí mnozí poslanci hlasitě mluví, kdežto poslanec *Čambala* na sněmu též výčitku pronesl, že v komisích sněmovních se mluví skoro jen německy, čemuž ovšem mnozí členové nerozumějí. Právo českého jazyka na sněmu viselo dále na tlumočnících.

Reorganisace mor. stavovského výboru zemského.

Z usnesení sněmovního předložila sněmovní komise ústavní na 47. sezení dne 5. září návrhy na reorganisaci dosavadního moravského stavovského výboru zemského. Nežli sněm počal jednati o návrzích, rozpředlo se krátké rokování o návrhu čtyř poslanců, aby buď žádný nový zemský výbor se nevolil, aneb aby, kdyby se volil, několik členů starého výboru bylo v něm ponecháno. Sněm zamítnul návrhy tyto; z rokování o nich však vyšlo na jevo, že dosavadní stavovský výbor zemský (čtyři nejvyšší oficíři zemští a 8 přísedících) stál ročně 15.350 zl., kdežto reorganisací prý docílena bude roční úspora asi 7000 zl. Z nejvyšších oficírů zemských jen K. rytíř *Vojkovský* chodil do sněmu, z ostatních přísedících málokdo. Nejvíce práce dávaly stavovskému výboru zemskému záležitosti berní a rektifikační, v kteréžto příčině zemská účtárna musila pro 3742 obcí moravských vésti nad 20.000 knih.

Sněm schválil následující ustanovení v příčině reorganisace mor. stav. výboru zemského: 1. Nový prozatímný výbor zemský přijme na sebe zúplna působnosť starého výboru zemského, až do provedení nové ústavy zemské, o níž se právě konají porady. 2. Nový výbor zemský se skládá ze *šesti* členů (referentů). 3. Každý člen výboru zemského obdrží měsíční odměnu 100 zl. k. m. a mimo to diety jako poslanec, pokud sněm trvá. 4. Členové zemského výboru musejí v Brně řádně bydleti. 5. Jakmile toto provisorium vstoupí v platnosť, přestanou zemští oficíři a jejich platy; podrží však místo a hlas v nynějším sněmu. 6. Šest členů zemského výboru volí ze svého středu předsedu a místopředsedu. 7. Dosavadní stavovští sekretáři a ostatní úředníci stavovští zůstanou ve své působnosti a v platech. 8. Členům starého výboru zemského zastaví se plat prvním dnem měsíce, kdy budou sprostěni úřadu. 9. Poměr nového výboru zemského ku sněmu jest tentýž, jako byl poměr starého výboru zemského. 10. Nový výbor zemský trvati bude až do případného rozpuštění příštím sněmem zemským.

Tento statut pro nový výbor zemský předložen ministerstvu, aby ho schválilo.

Přísedící zemského výboru.

Na tomtéž sezení sněmovním vykonána ihned volba nových přísedících zemského výboru. Zvoleni byli: Josef rytíř *Laminet* 76 hlasy, Petr rytíř *Chlumecký*

59, Karel rytíř *Vojkovský* 57, MUDr. Ant. *Wilsdorf* 62, Jan *Nárožný* 55 a Josef *Cibulka* 51 hlasy. Přes 370 hlasů se rozptýlilo při volbě samé na 51 poslanců jako kandidátů.

»Brünner Zeitung«, »Mährische Landes-zeitung« a český překlad jejich.

Na denním pořádku 48. sezení dne 6. září byla oprava stavovského zemského časopisu „Brünner Zeitungu". Za sněmovní komisi podával zprávu o tom Egbert hrabě *Belcredi*. „Brünner Zeitung" vydávali posud stavové moravští; od 1. října 1848 měla noviny tyto i s úředním oznamovatelem vydávati na svůj účet země Morava.

Vyvinula se z návrhů sněmovní komise celá novinářská debata na sněmě, zpravující poslance nezasvěcené o všem, čeho jim k rozhodnutí bylo třeba. Vyhlídnutý za redaktora MDr. Alois *Jeitteles* byl se totiž u vlády poptával, ponechána-li bude stavům moravským udělená privilej v příčině úředního oznamovatele na dále i zemi, nač jemu zemské praesidium odpovědělo, že tomu bude tak dlouho, pokud se poměry nezmění. Řečená privilej — pravil K. rytíř *Vojkovský* — nebyla však udělena stavům moravským jako korporaci, nýbrž byla udělena *stavům jako tehdejším zákonným zástupcům země.*

Čistý užitek z novin náležel zemi.

Poslanec *Thiery* nepochyboval o tom, že „Brünner Zeitung" jako úřední list bude míti odběratele; ve velkou ale bral pochybnost, že by jako list politický dodělal se odběratelů, neboť každý čtenář na Moravě bude sahati po listech vídeňských, které ze sídla vlády a říšského sněmu novinky vždy dříve jsou s to přinésti, nežli listy brněnské. Velké vydání na list stane se velkým břemenem země, aniž by země z toho měla nějaký politický prospěch. Za náhledy a smýšlení redaktora nemůže nikdo ručiti; postaví-li se tento na falešné stanovisko politické a nechá-li se strhnouti strannictvím, lze očekávati tím zhoubnější následky pro zem, poněvadž na úřední list lidé více dávají. Ať se tudíž obmezí list ve své části politické na podávání stručných zpráv nejnovějších. Aby list vydáván byl i s úředním oznamovatelem česky, s tím úplně poslanec Thiery souhlasil.

Aby vydávány byly tyto noviny také jazykem českým, s tím souhlasili též kníže *Salm* a poslanec Josef *Wurm*.

Vznik »Brünner Zeitungu.«

Rytíř *Laminet* podal dějiny, jak povstala „Brünner Zeitung." Příčinou jejího vzniku byla brněnská půjčovna a zastavárna. Hned první rok, když zastavárna z rukou soukromých byla přešla do rukou moravských stavů, se ukázalo, že příjmy půjčovny nejsou uhražena její vydání, zvláště když z důvodů lidskosti se byly snížily úroky z půjček na 6%. Aby schodek byl uhražen, udělil císař František roku 1810. stavům moravským privilej, jíž dáno stavům výhradní právo na náklad listu „Brün. Ztgu." a vydávání úředního listu a oznamovatele. Tento privilegovaný list měl posud průměrného čistého výnosu ročního asi 8000 zl. k. m., jenž přikazován půjčovně k uhražování schodku aneb k rozmnožování kapitálu. Tak vzrostl kapitál 40.000 zl., jimiž byla původně stavy půjčovna nadána, na 150.000 zl. Co se týká privileje, platí naproti vládě a platiti bude vždy.

Pro vydávání listu v obou zemských jazycích vyslovili se též poslanci *Cibulka*, *Prusinovský* a *Kvasnička*. Poslanec *Nárožný* podotknul, že vůči platné privileji, zemi udělené, zemská vláda není ani oprávněna, aby jiného listu užívala k úředním vyhláškám, nežli toho, jejž ustanoví sněm moravský.

Sněm jednohlasně na to schválil návrh rytíře *Vojkovského*, že privilej v příčině „Brünner Zeitungu", udělená stavům moravským jako tehdejším zákonným zástupcům země, nemůže jim býti odňata, poněvadž v ní jest také obsažena po-

vinnost, udržovati půjčovnu zemskou. V příčině změny ve vydávání „Brünner Zeitungu“ usnesl se sněm na odpolední schůzi své dne 6. září na tomto:

1. Vydávání „Brünner Zeitungu“ s názvem listu moravsko-stavovského, dosavadní stavovský úřad novinářský, jakož i odevzdávání čistého výtěžku „Br. Ztgu“ stavovské půjčovně přestávají koncem září t r. 2. Od 1. října vydávati se bude na účet země „Mährische Landeszeitung“ (název tento přijat k návrhu poslance *Wurma)* i s úředním listem a oznamovatelem, a odevzdána bude do redakce MDr. Aloisa *Jeittelesa.* 3. Nové redakci v příčině vnitřního a zevnějšího zařízení listu se neudílejí žádné zvláštní rozkazy, nýbrž ponecháno jí, aby učinila všecka opatření, jež uzná za přiměřená pro povznesení literárního vlivu a výnosu listu. Při vydáních překročujících rozpočet jest redaktor vázán schválením vrchního správního úřadu fondu zemského. 4. Dosavadní redaktor *Lauer* a expeditor *Siedler* zůstávají při svých platech. Zaměstnáváni buďtež v redakci a expedici dle uznání hlavního redaktora. (Jeden z nich sloužil stavům moravským od roku 1813, druhý od roku 1833.) 5. Dne 1. října t. r. se odevzdají hlavnímu redaktorovi, za přítomnosti referenta zemského výboru a personálu novinářského úřadu, veškeré zásoby peněz a materialií, a akt o odevzdání jakož i nový rozpočet listu předloží se sněmu do konce října t. r. Předplatné na list se roku 1848. nezmění. 6. Jak sněm tak redaktor mohou rozvázati smlouvu šestiměsíční výpovědí. 7. Redaktor jest zavázán *zároveň s německým listem vydávati věrný jeho překlad českým jazykem*, a sice v tolika výtiscích, kolik jest předplatitelů. —

Nový název „Mährische Landeszeitung“ neměl však dlouhého trvání, vlastně nedospěl ani k užívání. Již dne 18. září žádal MDr. Alois Jeitteles, vzdávaje sněmu díky za ustanovení redaktorem, aby dosavadní název listu „Brünner Zeitung“ byl na dále udržen. Sněm více než dvoutřetinovou většinou zrušil své dřívější snesení v této příčině, ponechav starý název „Brünner Zeitung.“ Jen slova: „Moravsko-stavovský“ se vynechala.

Na 52. sezení sněmovním dne 13. září učinil poslanec Josef *Wurm* návrh, *aby země vydávala zvláštní slovanské* (české) *noviny*, které by měly svého vlastního redaktora, neboť slovanská část obyvatelstva na Moravě měla by jen škodu z dřívějšího usnesení sněmovního, vedle něhož by dostávala pouhý překlad novin německých. K tomu podal rytíř *Chlumecký* vyjádření MDr. Jeittelesa a jiných pánů, že by museli odmítnouti redigování německých novin zemských, kdyby na ně byla vložena také redakce českých novin zemských. České noviny zemské.

Poslanec *Chlumský* podporoval návrh Wurmův. Němci mají již od roku 1813. své noviny, a slovanský národ by se neměl těšiti z téhož práva? Překladem pouhým se však neposlouží Slovanům; duševní potřeby obou národností jsou různé, pro každý národ se musí jinak pracovati. Žádal, aby konečně jmenem spravedlnosti dáno bylo oběma národům právo rovné. Poslanec *Čambala* žádal, neprosil však, za změnu dřívějšího usnesení jmenem rovného práva. Slovanského obyvatelstva jest na Moravě do tří čtvrtin. Obyvatelstvo toto mohlo by vlastně žádati, aby se překládalo z češtiny do němčiny, chce však míti jen rovné právo. Poslanec *Menzel* pravil, že holduje sice krásné zásadě rovného práva obou národností, že vidí však za návrhy na vydávání zvláštních novin slovanských číhati Metternichův dědičný hřích, jenž stavěl národnosti nepřátelsky proti sobě. Stali jsme se svobodní, buďme tudíž také svorní. Rozdělíme-li redakce, utkají se nepřátelsky slovanské a německé zájmy na Moravě. Jen kdyby redaktoři slíbili, že nebudou sledovati směrů separatistických, hlasoval by pro dvojí redakci. Poslanec *Másek* podporoval návrh Wurmův, lituje z té duše Slovanů moravských, kteří po staletí byli utisko-

váni a znova mají býti odstrkováni. Pokulhávali jsme vždy za Němci a pokulhávali bychom dosud, kdyby nás spisovatelé knihami a novinami nepoučovali. Návrh Wurmův byl podporován ještě poslanci *Toufarem*, *Prusinovským*, Vojtěchem baronem *Widmannem*, *Heinrichem a Steinbrechrem.*

Sněm hlasoval, a dvěma třetinami hlasů zvráceno dřívější usnesení. Sněm moravský zároveň schválil, aby *byly vydávány zvláštní české zemské noviny* s vlastní redakcí, a aby v té příčině komise podala sněmu potřebné návrhy. Když bylo odhlasováno, zaduněla sněmem bouřlivá pochvala.

Dále usneseno sněmem, že *hospodářské úřady v ryze slovanských obcích musejí odbírati české noviny zemské*, jakož i že nový úřad novinářský podroben jest vrchnímu dohledu zemského výboru nebo úřadu, který by na jeho místo vstoupil. Usnesení sněmovní se předložila ministerstvu ku schválení, noviny však měly sub spe rati vstoupiti v život.

»Moravské Noviny.«

Na 63. sezení dne 2. října stala se konečná snesení v příčině vydávání českých novin zemských. Zpravodajem byl poslanec *Chlumský*. Vedle usnesení těchto měly české noviny zemské, *»Moravské Noviny«*, za účel, poučovati slovanské obyvatelstvo na Moravě o všem, co prospívá každému občanu státnímu; povzbuzovati lid k sebevědomí a vlastní úctě, aby neupustil od svobody; seznamovati lid se zákony, jež sněm navrhuje, a naváděti ho k úctě a plnění zákonů; obeznamovati lid s jeho vlastním rázem, aby ho hájil směrem lidumilným. „Moravské Noviny" měly vycházeti denně, mimo pondělí a dny po svátcích, s částí úřední a neúřední. K řízení novin ustanoven jako vrchní redaktor kněz a professor František M. *Klácel*, vedle něho pak spoluredaktor a třetí spolupracovník. Vrchní redaktor Fr. M. Klácel, jemuž svěřen sněmem úřad v uznání jeho zásluh jako učitele a českého spisovatele, postaven co do hodnosti, práv a platu ve všem na rovno redaktoru novin německých. Všecky zákony a nařízení a ohlášení musejí býti uveřejněny v obojích novinách zemských; přebytek příjmů „Brünner Zeitungu" budiž odevzdáván českým novinám zemským. Mimo to se stala sněmem některá opatření v příčině rozšiřování zemských novin českých na Moravě. O místo hlavního redaktora se ucházel též Jan Rügner šlechtic Schwertau; byl však odmrštěn.

Ministerstvo schválilo usnesení sněmu moravského v příčině vydávání „Brünner Zeitungu" a „Moravských Novin."

Na 94. sezení sněmovním dne 27. listopadu, kdy při schvalování rozpočtů obou zemských novin neznalci činěny nemístné výtky oběma zemským novinám a pronášeny posudky, jejichž jakosť přiváděla vydávání novin sborem parlamentárním vůbec a jinými sbory zvláště v nivec, usneseno také, *aby »Moravské Noviny« se tiskly výhradně švabachem*, a ne latinkou. Proti tomuto snesení právem se ohradila redakce. Sněm na sezení svém 104. dne 11. prosince po delším rokování se znovu usnesl, upustiti od vyloučení latinky v „Mor. Novinách" a ponechati redakci svobodnou volbu liter.

Snesení sněmovní v příčině uveřejňování úředních ediktů v obojích zemských novinách.

Na 122. sezení dne 16. ledna 1849. usnesl se sněm v příčině inserování úředních oznámení ve věcech stran na tomto: Ministerstvo budiž požádáno, aby proneslo výrok, že uveřejňování edikt̊u v obojích zemských novinách, ať českých nebo německých, má stejný účinek. Všecky soudní edikty ve věcech stran, jež vedle zákona musejí býti uveřejňovány v zemských novinách, buďtež dány jednou do německých a jednou do českých novin; třetí ohláška v těch nebo oněch novinách staniž se volbou soudu k žádosti strany. Za schválení tohoto ustanovení posledního bylo ministerstvo sněmem požádáno.

Již na 123. sezení dne 17. ledna sešel však sněm s těchto snesení, ustanoviv jak následuje: Všecky úřední, soudní i politické edikty, které v úředních novinách musejí býti po třikrát uveřejňovány, buďtež dávány do německých a českých novin zemských po třikráte, avšak pouze za poplatek jednoho uveřejnění.

Záležitosť diet poslaneckých několikráte ba často zaměstnávala sněm, neboť hrozila z ní pohroma. Na 53. sezení dne 14. září sdělen se sněmem ministeriální reskript, daný dne 5. září, jímžto představení sněmovní proti zastavení diet poslanců olomoucké university ze studijního fondu, nařízenému ministrem vyučování, bylo zamítnuto, jelikož prý vyplácení těchto diet ze státní pokladny nelze odůvodniti, naopak že mají diety tyto z prostředků zemských býti uhražovány. Opět diety poslanců.

Sněm se usnesl, odovzdati záležitosť diet poslanců university olomoucké zvláštní komisi, která by se také zabývala otázkou, jak lze *zachrániti zemské fondy*, jež dle ministeriálního reskriptu se počítají do státního pokladu. Poslancům university olomoucké ať se diety až do konečného upravení této záležitosti vyplácejí jako záloha z fondu domestikálního. Diety poslanců university olomoucké.

Na tomtéž sezení podal poslanec *Nárožný* návrh, aby od 1. října vyplácely se diety všem poslancům stejně, denně 4 zl. k. m., z fondu damestikálního, přirážkou pak k dani pozemkové, domovní a výdělkové aby se vybíraly od všech poplatníků. Poslanec *Cibulka* viděl v návrhu tomto, jenž přikázán byl komisi sněmovní, jediný prostředek, aby se *zamezilo skutečné rozpuštění sněmu.* Volební města a okresy diet zhusta nevyplácely, ano i poslance ze sněmu za příčinou jen diet odvolávaly.

Na 62. a 64. sezení sněmovním dne 29. září a 2. října způsobem neobyčejně rozvláčným jednáno o dietách poslanců. Nežli počalo jednání, prohlásil předseda Dr. *Koppel*, že děkuje za odměnu měsíční 200 zl. vedle diet, již byl pro předsedu zvláště navrhl rytíř *Chlumecký*, že jí ale nepřijme, prose, aby tento návrh byl odstraněn. Sněm přijal pochvalně toto sdělení.

Sněmovní komise dietní navrhovala sněmu, aby k vyplácení diet se utvořil zvláštní fond z dvoukrejcarových přirážek k dani pozemkové a k domovní dani třídní a činžovní, k čemuž není zapotřebí žádného schválení ministerského, any diety se takto uhražují z prostředků zemských; aby prvním říjnem přestalo placení diet volebními okresy, a aby se od tohoto dne vyplácely diety v půlměsíčních lhůtách zemskou hlavní pokladnou prozatím jako záloha z domestikálního fondu, nežli zvláštní fond bude utvořen.

Návrhů těch následovalo rokování, křiklavými barvami celou bídu dietové záležitosti líčící. V. baron *Widmann* se co nejslavněji ohražoval proti rozvržení diet na daň pozemkovou a domovní, pokud by tím také byl dotknut velkostatek, sám skoro jednu třetinu veškeré daně pozemkové platící, k volbě však neoprávněný a diet nepožívající. Většina řečníků se vyslovila pak pro vyloučení velkostatkářů z placení přirážky na diety; jiní zase protestovali proti každékoliv přirážce na diety, navrhujíce, aby diety se vyplácely z kontribučních fondů. Proti tomu zase vystoupil Vojtěch baron *Widmann*, prohlásiv, že konbribuční fondy nejsou majetkem obecním, nýbrž soukromým. Poslanec Dr. *Mandelblüh* přimlouval se za schválení návrhů komise s vyloučením však velkostatků z přirážky. Návrhy tyto jsou důležité, neboť prý počet přítomných na sněmu poslanců měst klesl již z 90 na 30; města nemají tolik jmění, aby mohla vyplácoti diety.

Hlasováno. Sněm schválil většinou návrh poslance *Penky*, aby *usnesení sněmovní* ze 17. července a 17. srpna *v příčině placení diet městy a volebními okresy zůstala platná*, aby od 1. října 1848 se vyplácely diety jako zálohy z domestikálního fondu, jemuž je města a volební okresy musejí bez meškání nahražovati, a aby c. k. Vyplácení diet jako záloha z domestikálního fondu.

zemské praesidium pod citlivým trestáním nedbalých představených obcí nařídilo volebním okresům a městům zasílání diet každých čtrnácte dnů.

V třetím čtení, vykonaném na odpolední 64. schůzi sněmovní dne 2. října, schválil konečně sněm, aby oni poslanci, kdož se nechtějí sami obrátiti na své okresy volební, vyzdvihli zálohu z fondu domestikálního na dobu od 1. do 14. října, kteréžto zálohy mají býti zemským praesidiem vymáhány na městech a volebních okresích; kdyby však tato první záloha nebyla zaplacena městy a volebními okresy, má se poskytnouti poslanci jen jednou ještě půlměsíční záloha z fondu domestikálního. Co do dalších diet usneseno, aby c k. zemské praesidium zasílání předběžné diet od 14 do 14 dnů na nedbalých představených exekvovalo, po případě pokutami trestalo. Dlužné diety až do konce září buďtež do 15. října zemskému praesidiu poslancem oznámeny, aby je toto pod pokutou krátkou cestou vymohlo. V příčině diet poslanců university olomoucké ustanoveno, aby byly olomoucké školy vysoké zastoupeny dle § 15. nové ústavy zemské prozatím již nyní jen *dvěma poslanci* (na místě 5), k nimž se však nepočítá předseda sněmu Dr. *Koppel*, jemuž povoleno definitivně 6 zl. diet z domestikálního fondu; ostatním dvěma poslancům university buďtež vypláceny 4 zl. diet každému z fondu domestikálního jako záloha, již nahraditi musí fond studijní.

Vymahání diet exekucí.

Zmenšení počtu poslanců olomoucké university.

V příčině uhájení fondů zemských, jež ministerstvo přípisem dne 5. září bylo prohlásilo za státní poklad, schváleno sněmem, aby se s vyřízením této otázky sečkalo až do schválení zemské ústavy.

Odvolávání poslanců ze sněmu.

O nesnázích dietních a o volbách jednalo se opět na 75. sezení dne 25. října. Obecní výbor *kroměřížský* odepřel Dr. *Lachnitovi*, poslanci za velkostatek kroměřížský, vstoupení do sněmu, poněvadž břemeno diet nelze prý zdolati. Také byl obecní výbor náhledu toho, že obesílati může dle libosti své sněm, jehož působnost vůči jednání říšského sněmu prohlásil za problematickou. Poslanec Dr. Lachnit učinil tudíž na sněm dotaz, co má činiti, vyjádřiv se, že se i vzdá diet z obecní pokladny. Sněm odkázal Dr. Lachnita na usnesení své ze 17. srpna, vedle něhož nesmí žádné město nebo žádný okres volební odvolati svého poslance proti jeho vůli ze sněmu. V rokování o tom vyslovil poslanec *Koller* náhled, že Kroměříž, poněvadž Dr. Lachnit zastupuje velkostatek jeho a ne město, má dle základů zřízení sněmovního právo jako každý jiný velkostatkář, posílati poslance na sněm, nikoliv však povinnost. Tomu odporoval poslanec Dr. *Schlemlein*, neboť nemůže býti žádného rozdílu mezi volenými poslanci měst, ať si zastupují obyvatelstvo nebo velkostatek. Volený poslanec jest zástupcem celé země, který musí z povinnosti se dostaviti na sněm, nemaje však pouhého práva, jako jednotlivý majitel panství, choditi na sněm.

Také poslanci Josef *Tempele* a Filip *Harbich* oznámili sněmu, že je města volební Nový Jičín a Dvorce odvolala ze sněmu, kdežto magistrát libavský žádal sněm, aby sněm sám poslance *Klementa* z moci úřední poslal domů. Oba první dva poslance odkázal sněm na svá usnesení ze 17. srpna, žádost města Libavy však sněmem odmrštěna.

Zemské praesidium podalo sněmu zprávu, že VII. volební okres kraje olomouckého vzdal se práva na místo poslance Josefa *Kunstfelda*, jenž byl odstoupil, voliti poslance nového. Sněm vzal tuto zprávu na vědomost, poněvadž *volební okresy mají právo voliti, ale také právo volby se vzdáti.*

Několik domkařů drnoholeckých žádalo na sněmu, aby poslanec Vácslav *Stanzl* byl ze sněmu vyloučen. Sněm odmrštil stížnost vedoucí, odkázav je na příslušný úřad.

V příčině zastavení daně urbární za rok 1848. a nerozvržení její na daň pozemkovou předstoupil finanční výbor na 60. sezení sněmovním dne 25. září před sněm s následujícími návrhy: I. Ministerium financí budiž požádáno, aby zastavilo vybírání daně urbární a desátkové, od 1. července 1848. několika panstvími ještě neodvedené, na tak dlouho, až náhrada říšským sněmem bude ustanovena a tím také otázka vyřízena, poskytnuta-li bude vůbec a jaká sleva na dani urbární. II. Co do Moravy, která po celé čtvrtstoletí naproti ostatním zemím, hlavně naproti Čechám byla daněmi přetížena, tak že od roku 1820. počínajíc o 25 milionů více do státní pokladny odvedla nežli ostatní země, budiž ministeriem financí upuštěno od navrženého rozvržení urbární a desátkové daně na různé druhy pozemností. Zrušení daně urbární. Způsob rozvržení její.

Poslanec *D'Elvert* v rokování o těchto návrzích dokazoval, že nejsou všecky podměty urbární daně zrušeny, neboť vrchnosti dosud vybírají činže z pivovarův a palíren, tvořících také urbáry. Se zrušením daně urbární nesouhlasil, jelikož by pak musila býti rozvržena na ostatní daně, což by bylo věcí nesprávnou, an ti, kdo obdrží náhradu za zrušené urbáry, také by z toho měli platiti daň. Že Morava byla daněmi přetížena, jest známo, suma však 25,000.000 zl. zdá se mu býti přehnanou. Poslanec *Krinner* odporoval poslanci D'Elvertovi, že by propinační právo nebylo zrušeným podmětem daně urbární. Již roku 1777. byla prý propinační práva z prozatímných kalkulací vyloučena a zvláště odaněna, od kteréžto doby také nejsou více zahrnuta do daně urbární. Rytíř *Vojkovský* považoval otázku o zrušení daně urbární za zbytečnou, neboť ministerstvo samo již navrhlo zrušení daně této.

Není tudíž radno, udržovati daň tuto i jednou jen částí. Již dřívější stavové vystoupili proti dani urbární, poněvadž vedle pozemkové daně skrze daň urbární odváděli vlastně druhou daň, a to daň z příjmů.

Poslanec *D'Elvert* odvětil, že roku 1777. z prozatímných kalkulací byla vyloučena jen daň spotřební; vždyť panství při zvýšování daně výdělkové se ještě nyní odvolávají na to, že zdaňují propinační práva v dani urbární. Ostatně zbývají ještě činže z mlýnů, koželužen atd. Návrh ministerstva na zrušení daně urbární není prý ještě zákonem; finanční správa za poměrů nynějších sotva bude chtít postrádati daně urbární obnosem skoro půl milionů zlatých, bezpochyby že ji uvalí jinde. Proti tomu však se vyslovuje řečník, chtěje, aby oni platili daň, kdo obdrží náhradu za zrušené urbáry.

Rytíř *Laminet* postavil na jisto, že urbární daň povstala z náhledu, že vrchnosť drží ideálně část pozemků poddaných, z kteréžto části musily odváděti daň urbární. Svazek poddanský však padl, náhrada za to jest kapitálem, daň z tohoto kapitálu není tudíž daní urbární, nýbrž daní z kapitálu. V Rakousku nemáme však dosud žádné daně z kapitálu. Zpravodaj Dr. *Judex* odpověděl poslanci D'Elvertovi, že cifry o přetížení Moravy daněmi jsou správné, pocházejíce z průkazů zemské účtárny. Obrátí-li se zřetel jen ku podmětům urbární daně, sněmem zrušeným, klesá urbární daň z urbárů dosud udržených na 14.000 zl. I tyto podměty daně zrušil sněm říšský.

Sněm schválil na to celkem návrhy finanční komise a k druhému návrhu ještě dodatek D'Elvertův, aby ministerium financí, kdyby nemohlo postrádati daně urbární, rozvrhlo daň na ony, kdo za zrušené urbáry obdrží náhradu.

Na 83. sezení dne 10. listopadu sděleno se sněmem vynesení ministra financí, dané dne 14. října v ten smysl, že ministerium žádosť sněmu ze dne 25. září v příčině zrušení daně urbární a desátkové sice *odmítá*, že ji však předloží sněmu říšskému.

Zásady v příčině regulování řek na Moravě. Částečné regulování Svitavy.

Návrh, aby celý náklad na regulování Svitavy byl uhražen zemí, již dne 17. července sněmem byl zamítnut. Zemská vláda se obrátila po té ještě jednou na sněm se žádostí, aby povolil alespoň část nákladu z prostředků zemských. Náklad na částečné regulování Svitavy páčil se na 160.000 zl., z nichžto 122.700 zl. měli zapraviti soumezníci, což přesahovalo zajisté jejich síly. Za příčinou toho schválil sněm na 61. sezení svém dne 26. září následující zásady v příčině *regulování řek na Moravě* vůbec:

I. Na regulování řek na Moravě přispívají soumezníci jednou třetinou, země dvěma třetinami nákladu. II. Regulování řeky musí však napřed sněmem za nutné aneb prospěšné býti uznáno. III. Podíl země na regulování rozvrhne se na daň pozemkovou a domovní; konkurenční tento příspěvek však nesmí býti ročně vyšší, nežli 3 kr. ze zlatky berní. Schválení těchto zásad sněmem se stalo po obšírnějším teprv rokování, a sice 62 proti 36 hlasům.

Výše daní roku 1848. na Moravě.

Zároveň schválil sněm, aby zásady tyto platily též pro částečné regulování Svitavy u Brna, již prováděné. Z nákladu neuhraženého na regulování Svitavy odpadlo 40.900 zl. na soumezníky, 81.800 zl. na zemi. Podíl země rozvržen přirážkou $1^{8}/_{10}$ kr. na každý zlatý daní, jež se páčily roku 1848. na Moravě na 2,378 276 zl. daně pozemkové, 221.236 zl. domovní daně třídní a 101.725 zl. domovní daně činžovní, dohromady na 2,701.237 zl.

Na tomtéž sezení povolil sněm k žádosti mor. slezského zemského praesidia 105.777 zl. zálohy ze zemského fondu ubytovacího k uhražení nákladu na regulování Svitavy.

Protest poslanců proti snesení sněmovnímu v příčině regulování řek.

Teprv na 91. sezení sněmovním dne 22. listopadu podali poslanci Hebnar, Cásek, Klečka, Minx, Frebort, Izáček, Neumann, Blaschke, Němec, Šíp, Pospíšil, Stolfa, Gottwald, Sommer, Vaněk, Mazel, Uhlíř, Dvořák, Prusinovský, Schwab, Nemerad, Kovář, Stříž, Cuker, Bareš, Koterla a Toufar protest proti usnesení sněmu dne 26. září učiněnému v příčině regulování řek na Moravě, žádajíce, aby sněmovní usnesení toto bylo zrušeno a o předmětu nové zahájeno na sněmu jednání. Jednak prý usnesení učiněno bez třetího čtení, jednak není známo, byl-li tehda přítomen počet poslanců k usnášení schopný.

Předseda Dr. *Koppel* dokázal protestujícím poslancům ze sněmovního protokolu o schůzi dne 26. září konané, že tvrdí nepravdu, spokojiv se s tímto průkazem nepravdivého tvrzení. —

Protest říšskému sněmu proti zrušení svazku zemského.

Jednohlasně schválil sněm moravský na 63. sezení svém dne 2. října následující rytířem *Chlumeckým* navržený a vypracovaný protest říšskému sněmu proti zrušení svazku zemského v císařství rakouském:

„Země Morava předložila svými zákonnými zástupci říšskému sněmu ku schválení osnovu ústavy zemské, v níž prohlášena za hlavní zásadu *autonomie země*, jak ji lze srovnati s Rakouskem mocným.

Zásadu tuto netřeba šíře odůvodňovati; zakládáť se na pevném rozhodnutí hájiti stejnoměrně *práva různých národností* a výraz dáti opravdové svobodě, založené na autonomií obcí a zemí co možná neobmezené, aniž by se spouštěly se zřetele skutečné *přirozené, historické a napřed položené podmínky souboru rakouských zemí* (soustátí rakouského).

Srdce zástupců Moravy musilo tudíž bolestně býti dotknuto zprávou, že bylo dáno místo myšlence, *rozvázati svazek zemský statoprávní a rozděliti Rakousko v kraje* (departementy).

Zástupci moravského národa vidí v tomto napodobování vášnivé soustavy

nivelisující *atentát na svobodu národa*, jejž zastupují, neboť *centralisace ničí samosprávu obcí, jakož i zrádu na rovném právu národností*, poněvadž by *jeden národ ku škodě ostatních byl povýšen*, a zničení hmotného blahobytu země.

Zástupci národa moravského, skládajíce na stůl sněmovny říšské jmenem rovného práva národností, jmenem svézákonné svobody, jmenem celého národa moravského toto slavné ohražení proti zrušení svazku zemského, vykonávají tak povinnosť svatou.“

Jednohlasně schválený protest moravským sněmem zemským zaslán sněmu říšskému ve Vídni. Sněm moravský trefil svým vystoupením centralisaci, drzou hlavu svou ve vídeňském parlamentu jižjiž zdvihající. —

Zákon o zlepšení postavení učitelů na školách obecných.

Předseda sněmu sám Dr. *Koppel* učinil návrh na zlepšení platů učitelských, sněm pak vyřídil na dobro z návrhu tohoto na svém 66. sezení dne 6. října prozatímný zákon o zlepšení postavení učitelů na školách triviálních či obecných. Navrhovatel, naznačiv zákon za nutný za příčinou nouze mezi mnohými učiteli panující, žádal sněm za okamžité projednání a schválení jeho. Poslanec *Heinrich*, podporuje návrh, upozornil na neobyčejnou nouzi mezi učiteli roku letošního, neboť většina příjmů jejich buď přestala, nebo se jim neodvádí. Poslanec Dr. *Wilsdorf*, prohlásiv učitele za první zakladatele vzdělání lidového, vytknul vedle panující mezi učiteli nouze, že postavení jejich dosud špatně bylo oceňováno, neboť jednotliví učitelé musili si na živobytí vydělávati prací tělesnou, za kterouž se sice nikdo nemusí styděti, jíž ale nelze srovnati s povoláním učitele. Také poslanci *Frebort* a *Wurm* vřele podporovali návrh Koppelův.

Sněm jednohlasně se usnesl na tom, vyříditi konečně zákon o zlepšení platů učitelských, a vyřídil ho také, jak následuje:

§ 1. Na všech školách obecných (triviálních), které dle politickéko zřízení školského jsou upraveny, ustanovuje se pro učitele kongrua nejméně 200 zl., pro podučitele (pomocníky) kongrua 100 zl. k. m.

V rokování poznamenal Dr. *Koppel*, že školy, které nejsou zřízeny dle politického zřízení školského, musejí míti zvláštní fondy. Příjmy učitele jako kostelníka se vedle návrhu nemají připočítati. Větší kongruu, nežli jest navržená, nelze prý nikterak uhraditi, neboť sotva na ni postačí fond normálních škol a fond náboženský. Hrabě *Serényi* navrhoval, aby potřeba na zvýšení kongruy učitelů přirážkou k daním byla uhražena, ano ministerstvo, jež nepotvrdilo osnovu zákona podobného o duchovních správách, sotva schválí zákon tento. Poslanec *Špatinka* souhlasil úplně s přirážkou k daním. Za to poslanec Ant. *Lutich* chtěl míti, jako jiní ještě, kongruu učitelů zvýšenou na 400, podučitelů na 200 zl. k. m. Prostředky k tomu ať se opatří z náboženského fondu, a nestačí-li tento, *zabavením a prodejem statků církevních*. Poslanec *Heinrich* odporučoval, aby se potřeba na učitele uhradila přirážkou k daním, poněvadž vzdělání lidu jest obecným statkem, na nějž náklad mají nésti všichni.

Stav školství obecného na Moravě r. 1848.

Škol triviálních jest celkem na Moravě 1522 s 1562 učiteli, 997 pomocníky a 1153 katechety. Vydání páčiti se bude bez katechetů, při platech 300 a 150 zl. asi na 618.150 zl. k. m. *Fond normálních škol* měl r. 1847. příjmů i s dotací státní 216.311 zl., vydání 204.481 zl., tak že by 413.669 zl. musilo přece ještě býti uhraženo přirážkou k daním.

Hrabě *Mitrovský* varoval před přenáhleným usnesením; školy jsou nejvíce nadány od vrchností, a bylo by věcí nespravedlivou, aby vrchnosti vedle dotací platily ještě přirážky k daním na školy.

Poslanec *Wurm* obrátil se rozhodně proti každékoliv přirážce k daním. V celé zemi to kvasí; snadno by mohl povstati požár, jejž by bylo těžko lze uhasiti.

A tak to šlo v rokování dále, pro i proti.

Sněm však jednohlasně schválil, aby vyšší vydání na učitele se uhražovalo jako záloha z fondu normálních škol a fondu náboženského.

§ 2. Do této kongruy se počítají všechny příjmy, jež skutečně požadovati jest učitel jako *takový* oprávněn. Vyjmuty jsou z tohoto připočítání: 1. Desátky, pokud oprávněný nedostává žádné náhrady za ně; dostane-li ji, budiž náhrada připočítána. 2. Školní plat, který prozatím zůstane, který však měsíčně s daní se vybírá a učiteli odvádí. —

Dr. *Koppel* navrhoval, aby školní plat od 1. listopadu 1848. na všech obecných školách byl zrušen. Všichni řečníci se však vyslovili proti zrušení školního platu, alespoň proti okamžitému zrušení. —

§ 3. U pozemků se připočítá ke kongrue čistý výnos ze stálého katastru; u naturálií, které se skutečně ještě odvádějí, ceny jejich na nejbližším tržišti. —

§ 4. Čeho se nedostává učiteli na kongrue v § 1. uvedené, když se bylo dle § 2. a 3. stalo počítání, doplní se mu z fondu normálních škol, a nestačí-li tento, z fondu náboženského, a vyplatí berními v měsíčních lhůtách předběžných. Za tento doplněk ručí fondu náhrada za zrušené dávky naturální, která škole přiřknuta bude. —

§ 5. Jakmile toto provisorium ministerstvem bude schváleno, podají učitelé přiznání svých příjmů, jež musejí býti potvrzena příslušným děkanstvím a co do výnosů pozemků okresním berním. Na základě toho bude vyšetřeno doplnění kongruy, jež patří učiteli.

Sněm se usnesl zároveň na tom, aby tento zákon byl předložen ministerstvu ku schválení a to bez meškání. Na to navrhl Dr. *Koppel*, aby tento učitelům tak příznivý zákon byl rozšířen na všecky školy křesťanské, katolické i akatolické, a aby se pro tento případ postavila k vůli školám protestantů do § 5. slova „školdozorce okresní" a v úvodu k osnově „křesťanský." Poslanec *Hubík* se vyslovil proti návrhu tomuto, poněvadž náboženský fond byl založen od katolických dobrodinců a příspěvky ze statků církevních, a slouží jen katolíkům. Poslanec *Chlumský* odpověděl, že dle konstituce národnosti a vyznání jsou na rovno postaveny, že velkou část náboženského fondu tvoří statky, které při potlačení akatolického náboženství akatolickým vyznavačům byly zabaveny za doby, kdy skoro tři čtvrtiny Moravy byly akatolické. Též poslanec *Wurm* podporoval návrh na rovnosť všech učitelů křesťanských. Sněm rozhodl velkou většinou, aby učitelé na triviálních školách *všech vyznání křesťanských* byli postaveni na rovno. —

Říjnové události vídeňské a sněm moravský.

Hned na počátku 67. schůze sněmovní dne 9. října ujal se slova poslanec *Cibulka*, aby se dotknul přesmutných událostí ve Vídni, kde prý bohužel prolévána byla také krev měšťanská. Císař Ferdinand opustil Vídeň, kde po několik dní panovala anarchie. Sněm moravský musí se manifestem obrátiti k říšskému shromáždění a ministerstvu, vysloviti své politování nad velkým neštěstím a zároveň vyzvati ministerstvo, aby na cestě konstituční zamezilo každé další neštěstí. Poslanec Cibulka navrhoval, aby přítomný právě v Brně zemský a říšský poslanec, nyní také státní podsekretář Dr. Kajetán *Mayer* byl vyzván, dostaviti se do sněmu a objasniti nešťastné události vídeňské.

Mezitím vstoupil do sněmu říšský a zemský poslanec Dr. Kajetán *Mayer*, kdežto poslanec *Menzel* předčítal právě písemný návrh svůj, aby sněm moravský veřejným osvědčením projevil své náhledy a své postavení v této době tísně.

Poslanec Dr. Kajetán *Mayer*, byv předsedou rytířem *Vojkovským* vyzván, za obecného napnutí vstoupil na tribunu zpravodajskou. Přicházím — pravil Dr. K. Mayer — do sněmu jako říšský a zemský poslanec, opustiv dne 7. října Vídeň s dovolenou říšského sněmu, an můj mandat do sněmu říšského již zítřejším končí dnem. Považuji za svatou povinnosť svou, podati pravdivé zprávy svým spoluobčanům o událostech vídeňských a o směru, jejž v této krisi byl zaujal sněm říšský.

Státní podsekretář a posl. Dr. Kaj. Mayer o revoluci vídeňské.

Nejnovější události v Uhrách jsou známé. Od delší doby zbavil se rakouský sněm říšský každé barvy národní, aby, sprostiv se všeho strannictví, zbudoval velké, svorné, mocné a svobodné Rakousko na základě rovného práva všech národností. Na ministerstvo činěny sice hlavně pro jeho politiku v Uhrách a v Italii prudké útoky, než výroj hnutí strannického, jaký se byl udál dne 6. října, dostavil se zcela neočekávaně.

Nejbližší příčinou byl nařízený odchod německého, hornorakouského praporu granátnického z Vídně ke sboru Jelačičovu. Tento prapor se těšil ze sympathií obyvatelstva, hlavně v předměstí Gumpendorfu. V noci z 5. na 6. října se rozloučili obyvatelé s praporem, dne 6. října zdráhal se však prapor odejíti, a musil býti jízdou a praporem od pluku Nassavského na dráhu eskortován. Mezitím se shromáždily s německým praporem granátnickým sympathisující garda národní a akademická legie, zabraňujíce odjezd praporu. Několik břeven mostních a koleje byly vytrhány. Vypukl opravdový boj praporu akademické legie a přítomné gardy národní s eskortou vojenskou, děla přijela na místo: politování hodné to divadlo, bratří a synové jedné vlasti stáli proti sobě v ohni. Na obou stranách padlo mnoho krvavých obětí, boj pak skončil tím, že jak rakouský prapor vojenský, tak národní garda a akademická legie zůstaly vítězi. Děla dobyta a vítězoslavně odvezena **městem** do auly. To bylo první jednání krvavé činohry.

Přirozenou jest věcí, že tato událosť způsobila velké rozčilení ve vnitřním městě. Bubny svolána národní garda na poplach; nastal boj zuřivý, palba z děl a houfnic a pušek trvala skoro půltřetí hodiny nepřetržitě. Na Štěpánském náměstí bojovali proti sobě gardisté a měšťané jednoho a téhož města; byl to boj stran, i na stupních oltáře v svatoštěpánském chrámu padly oběti krvavé. Silnější strana lidová vytlačila vojenskou podporu až na Příkopy, kde se rozzuřil nový boj, pokračuje až na Hof a konče dobytím budovy vojenské rady dvorské. Vojsko, jehož bylo poskrovnu, ucouvlo — rozlícený dav žádal, aby ministr války, hrabě *Latour*, byl pověšen. Místopředseda sněmu říšského a několik poslanců říšských, chtějíce prostředkovati, chlácholili davy tím, že Latour jako státní vězeň postaven bude před soud říšského sněmu. Tak se bylo podařilo poslancům říšským, alespoň poněkud zjednati pokoj; byly jim také dány slavné sliby, ano i přísahy, že život Latourův bude zachráněn.

Latour měl jako státní vězeň býti odveden. Stoupaje mezi poslanci říšskými po schodech budovy ministerstva válečného dolů, pravil, že chladně a klidně každé události kráčí v ústrety, jsa na všecko připraven, že po celý svůj život byl mužem počestným, že snad chyboval, nikdy však nic zlého nespáchal. Když přišel Latour na dvůr budovy ministerské, nebylo možno rozlícený dav více udržeti. Poslanec *Fischhof* odrazil první ránu proti Latourovi vedenou. V tom však Latour uhozen kladivem, klesl bez vědomí; dělníci ho probodali a prostříleli.

Ministr války hrabě Latour zavražděn.

Tím ještě ale nebyl čin dokonán. Přinesli provazy, aby mrtvolu pověsili. První provaz se strhal. Na to svlékli mrtvolu skoro do naha, přikryli ji hadry a pověsili ji řemenem granátnickým na kandelábru na Hofu, kde za jásavého řvaní

rozlíceného davu na všechen možný způsob mrtvola zneuctěna. To jest neobyčejně smutným znamením doby, kdy všichni mají býti svorní, aby uhájili vlasť a svobodu.

Když byl nastal klid zbraní, procházeli říšští poslanci s bílými praporci míru nejživějšími ulicemi. Říšský sněm se odpoledne o půl páté hodině shromáždil k mimořádnému sezení. Vstupujíce, spatřili někteří poslanci na galerii pušky, proti dvoranĕ namířené; pušky tyto však k námitkám proneseným odstraněny.

Činnosť kusého sněmu říšského, za permanentní se prohlásivšího.

Říšský sněm se prohlásil za permanentní; jednohlasné, veřejné a slavné podáno vyjádření, že v tomto vážném okamžiku přestávají všecky různosti stran, že všichni jako jeden muž vystoupí pro záchranu vlasti.

V tomto okamžiku, když scházeli na říšském sněmu všichni ministři a nebylo již vlastně žádné moci výkonné, ustanovil říšský sněm komisi desítičlennou, která měla bdíti nad pokojem a bezpečností a své návrhy přednášeti sněmu říšskému. Této komisi jsem náležel jako předseda vedle poslanců *Löhnera*, *Violanda*, *Füstera*, *Goldmarka*, *Schuselky* a jiných.

Říšský sněm ustanovil také deputaci k Jeho Veličenstvu císaři, aby prosila panovníka za jmenování oblíbeného ministerstva a za udělení všeobecné amnestie. *Hornbostlovi*, který se dostavil do říšského sněmu, a *Doblhoffovi* dáno aklamací votum důvěry s tím, aby tvořili jádro nového ministerstva. Hornbostl se přidal k deputaci k císaři. Pozdě v noci přišla odpověď panovníkova, že jest ochoten jmenovati u lidu oblíbené ministerstvo s Hornbostlem a Doblhoffem.

Říšský sněm vydal nutné proklamace, vojsko pak na kolišti za velení hraběte *Auersperga* přislíbilo, že se bude držeti v obraně, pokud na něj nebude učiněn útok, a když vojsko z císařské zbrojnice s puškami a bez zneuctění bude moci odtáhnouti.

Boj o císařskou zbrojnici.

Výbor říšského sněmu viděl v odevzdání zbrojnice a ve volném odchodu vojska z ní nastávající obrat k udržení pokoje. Výbor říšského sněmu bojoval prostředky, jež měl po ruce, pérem a přesvědčením, opíraje se jen o sympathie obyvatelstva, národní gardy a akademické legie. Vynaloženo vše, aby zbrojnice byla zachována; boj však trval celých 24 hodin, aniž by se mu byla mohla učiniti přítrž. Rozšířila se totiž pověsť, že nenáviděná část národní gardy v zbrojnici se byla ukryla; malá sice, za to ale nanejvýš rozechvěná strana nechtěla za žádnou cenu upustiti od útoku na zbrojnici. Chtěli dovoliti volný odchod vojsku; národní garda však, která prý se utekla do zbrojnice, měla se dostati na nůž. Rozumí se samo sebou, že z lidskosti nebylo možno něco podobného připustiti. Vyjednávatelé říšského sněmu a národní gardy přivítáni koulemi; uzavření ulic bylo věcí nemožnou, neboť dav ze všech stran střílel do gardy národní. Na několika místech založen oheň. V zbrojnici se nacházela velká zásoba náboje a střelného prachu, proto hrozilo velké nebezpečí městu, vítězům i přemoženým, že vyletí do povětří. Výboru, jenž neměl moci fysické a jenž za panujícího rozčilení nemohl povolati vojsko na pomoc, nastala úloha nejtěžší.

Konečně dne 7. října ráno mohlo vojsko ze zbrojnice volně odtáhnouti, národní garda a akademická legie měly převzíti zbrojnici jako statek národní. Velitel vojenský hrabě *Auersperg* rozkázal vojsku, aby odtáhlo a aby zbrojnice byla odevzdána deputaci říšského sněmu. Dav v šanc bezpečnosť osob, přijal výbor říšského sněmu úlohu tuto na sebe a vykonal ji také. Vydrancování zbrojnice a odnášení zbraní z ní nebyl však s to zameziti. Po celé hodiny nebylo nic jiného viděti, než odcházeti lidi s několika puškami, krunýři a bambitkami. Pušek nebrali však, aby jich užili jako zbraně, prodávali je hned za dva až tři dvacetníky. Bohužel ztratilo se při tom mnoho historicky památné zbraně. Deputaci říšského sněmu se poštěstilo zachránění jen několika světnic zbrojnice.

Říšský sněm a jeho komise byly v noci ze 6. na 7. října v permanenci; učiněno opatření, aby zamezilo se sesilování vojska k vůli utišení se myslí. V městě se stavěly barikády, jinak uplynula noc bez zvláštního porušení pokoje.

Dne 7. října shromáždila se národní garda jen v malém počtu. Poslanec *Scherzer*, byv k návrhu říšského sněmu od ministerstva jmenován prozatímným velitelem národní gardy, sotva že sehnal 5000 mužů, kteří nestačili k uhájení kasáren, pokladen a zbrojnice. Národní gardy z venkova a sedláci z okolí vídeňského přicházeli, nabízejíce své služby, a byli s radostí přijati.

Mezitím opustil hrabě *Auersperg* své postavení na kolišti, zaujav nové obranné v Schwarzenbergovu paláci a na Belvederu. Komise říšského sněmu dorozumívala se s ním přátelsky, byvši i tu ještě jím ubezpečena, že nechce vystupovati útočivě, nýbrž jen obranně. Obsadil také oboje vídeňská nádraží, kde ozbrojené posily z venkova docházející odzbrojovány. Postupem dne se sice ještě několikráte srazili národní gardisté s vojáky, srážky tyto však na opětné zakročení výboru přestaly.

Císařský manifest.

Ministr *Kraus* obdržel císařský manifest s přiloženou cedulkou a nečitelným podpisem. Na cedulce stálo, že Kraus má jako zodpovědný ministr manifest spolupodepsati, aneb kdyby tak učiniti nechtěl, odevzdati ho veliteli vojenskému *Auerspergovi*. Ministr Kraus se vyjádřil k obstupujícím ho říšským poslancům, že na manifestu se nemůže spolupodepsati, poněvadž k jeho spisování nebyl přibrán. Nemůže však také odevzdati manifest vojenskému veliteli Auerspergovi, poněvadž na přiložené cedulce se nalézá podpis nečitelný, cedulka pak vůbec není podepsána žádným zodpovědným zřízencem vládním. Odevzdal tudíž manifest do rukou sněmu říšského, začež jako muž poctivý obdržel votum důvěry.

Tak udržen třetí ministr z dřívějších rádců koruny; tak byl říšský sněm s to, jíti s výkonou mocí, těmito třemi ministry tvořenou, ruku v ruce. Jako dříve komise, tak pečlivě i říšský sněm se vystříhal všeho, co by ho i za tlaku okolností bylo svedlo s cesty zákona, jen aby straně protivné nedal tak zbraň do rukou. Nebylo tudíž zapotřebí žádné prozatímné vlády, neboť říšský sněm trval zákonně, maje zodpovědné ministerstvo tříčlenné, na něž přenešeny i ostatní uprázdněné portefeuilly.

Manifest císařův, o němž jsem se byl shora zmínil, obsahoval asi toto: Císař s radostí se vzdal absolutní vlády. Dav dne 25. dubna konstituci a učiniv k žádostem dalším ještě jiné nové ústupky, svolal ústavodárný sněm říšský v naději, že takto hmotné a duševní blaho národů prospívati, obchod, průmysl a řemesla zkvétati budou. Na hlas říšského sněmu se vrátil císař z Inomostí do Vídně. Císař se má za trpce zklamána, neboť ve Vídni panuje vraždění, žhářství a anarchie. Zavraždili mu nejhanebnějším způsobem stařičkého ministra války, jejž již stáří jeho mělo chrániti před vražedným útokem. Císař opouští residenci vídeňskou a její okolí, důvěřuje v Boha a své dobré právo a koje se nadějí, že se okolo něho shromáždí jeho věrní národové.

Císař Ferdinand opustil Vídeň.

Schönbrunny byly opuštěny. Vypravovalo se, že císař za vojenského průvodu odjel směrem k Persenbeugu. Říšský sněm bezpochyby sloučí tento manifest císařův s oným, jejž chtěl sám vydati národům rakouským, vyjádřuje j'm svůj úmysl, zastati se práv lidu, svobody, taktéž však koruny a konstitučního trůnu. Řečník vyvracel po té všecky kolující pověsti o prohlášení republiky, o ustanovení prozatímné vlády a o domnělé neoprávněnosti říšského sněmu k usnášení se.

Zástupcové Rakouska pohybují se na půdě zákonné, v době nebezpečí jeden za druhého stojíce. Říšský sněm není zpátečnickým, čehož nejlepším důkazem jest

osnova základních práv, na níž stejně pracovaly všecky politické a národní strany sněmu říšského.

Poslanci říšští opouštěli Vídeň.

Dalšími zprávami potvrzuje se, že pokoj ve Vídni nebyl více rušen; říšský sněm jest v permanenci, když i někteří jeho členové se byli z Vídně vzdálili, obávajíce se nebezpečí pro svou bezpečnost osobní.

Jak říšský sněm v době nebezpečí, kdy měšťan a vojín bojovali proti sobě, zapomínal na každé národní zbarvení, stoje jako muž jeden, tak ať zemští poslanci stojí též, zapomínajíce na různé náhledy a spory národnostní, jako jeden muž, v jeden jen výraz smýšlení jedné vlasti moravské, podporujíce zástupce země na sněmu říšském. Jen tak se můžeme nadíti, že svorný národ, ať si události přikvapí z kterékoli strany, uhájí svou svobodu a dovede zbudovati velké, mocné, svobodné, také však svorné Rakousko. (Pochvala.)

Svoboda, jak dějiny tomu učí, nedobývá se bez zmatků a obětí; jsme právě v době přechodní, v bolestech při porodu. Ať každý trpělivě snáší a obětuje, co každý obětovati musí. Neméjž nikdo při tom hmotných ohledů na zřetelu, nýbrž každý uvážiž, že rovné právo všech národností, rovné právo všech bývalých tříd občanů státních musí tvořiti základní pilíř příštího života státního. Svorná vůle tvoří svornou sílu, spojené síly odolávají všem bouřím shora i z dola; když národ srazí se v jeden šik, nemožno mu odňati svobody dobyté.

Ať každý smýšlí a jedná jako Moravan, ať každý zapomíná, že má bratry. kteří své smýšlení vyjadřují jako Moravané buď slovansky, buď německy! Též Rakušany však buďme, vynasnažujíce se, aby na konci říšského sněmu všichni národové, kteří ho byli obeslali, viděli z něho vycházeti nové Rakousko, uvolněné a svobodné, silné a svorné. (Pochvala.) — —

Na tuto, ovzduším vídeňského již kusého parlamentu zplna prosáklou přednášku rakouského podsekretáře státního, ujal se slova Dr. Alois *Pražák*, také říšský a zemský poslanec, aby se ospravedlnil z příchodu na sněm moravský, k vůli zamezení opačných výkladů. Odejel prý z Vídně již dne 30. září na dovolenou, v době to, kdy nikdo nemohl tušiti události říjnové ve Vídni. Dnes prodlévá prý doma jako volitel k volbě poslance, načež se ihned vrátí do Vídně v naději, že tam již bude zjednán bezpečný stav právní. Se závěrečnou větou Dr. Mayera souhlasil úplně, neboť jen svornost všech poslanců na říšský sněm dovede spasiti vlasť v těchto dnech nebezpečí. Ostatně považoval pověsti o odchodu poslanců českých a moravských z Vídně za bezdůvodné.

Poslanec Dr. Kaj. *Mayer* stvrdil, že Dr. A. Pražák nastoupil skutečně svou dovolenou v době, kdy nemohl očekávati, že vypukne ve Vídni strannický boj. Co do poslanců říšských z Čech, vzdálili se Vídně pouze *Strobach*, Dr. Fr. L. *Rieger* a Karel *Havlíček*. kdežto Dr. *Trojan* a Dr. *Brauner* zůstali; Dr. *Klaudy* pak byl členem komise říšského sněmu. Pochyboval, že se mnoho poslanců vzdálilo Vídně, koje se nadějí, že nyní každý, kdo se obával dříve nebezpečí, vrátiti se může beze strachu o bezpečnosť své osoby. Sněm vyjádřil Dr. K. Mayerovi povstáním své díky za jeho přednášku. Poslanec *Koller* navrhoval vydání manifestu sněmem, aby především objasněno bylo Moravě stanovisko sněmu. Poslanec *Hubík* se vyjádřil, že u velkém pohnutí vyslyšel zprávu poslance Dr. Mayera, hlavně ale jeho prosby, aby přestaly všecky boje národnostní. Za to však prosí on sám, aby Němci na sněmu chovali se klidněji, když se něco překládá do českého jazyka, tak jak se chovají vždy čeští poslanci venkovských obcí, když Němci mluví německy.

Sněm se jednohlasně usnesl na tom, aby předseda sám povolal pět členů do

komise, která má vypracovati a sněmu předložiti manifest. Předseda povolal do komise poslance *Menzla*, Dr. *Schleinleina*, *Chlumského*, *Kollera* a rytíře *Chlumeckého*.

Za příčinou říjnových událostí vídoňských předložila sněmovní komise již na 68. sezení dne 10. října sněmu následující proklamaci, aby ji schválil: Proklamace sněmu Moravanům.

„Šlechetný národe moravský!

Politování hodné události, jejichžto dějištěm dne 6. a 7. října bylo residenční město Vídeň, které ohrozily také trvání naší společné vlasti velké, pobádají nás k tomu, abychom byli zajeden pod korouhví zákonnosti, svornosti a bratrství.

Této korouhve se pevně držel sněm moravský od počátku své činnosti, nejsvětější však jest povinností každého, kdo miluje svobodu a svou vlasť, držeti se jí pevně.

Moravané! Při prvních zprávách o událostech vídeňských dne 6. a 7. října pevně upírali zástupcové země zrak svůj na sněm říšský, na ministerstvo, na našeho konstitučního císaře. Tam upřete i Vy především v důvěře zrak svůj!

Činnosť vlády, když jest i ochromená ve svých funkcích, ni okamžik nepřestala, a platí i dnes plnou silou.

Dva lidoví ministři, na něž byl vznesl J. V. náš konstituční císař doplnění ministerstva, tvoří zákonnou moc výkonnou, podporovanou říšským sněmem, jenž nezůstal ni okamžik neúplným.

Na toto ministerstvo lidové, na ústavodárný sněm říšský, na konstitučního císaře, na tento spolek zákonné moci státní patřte s důvěrou, patřte s klidem a umírněností, a důvěra Vaše bude ospravedlněna.

Moravané! Říšský sněm osnovou svou o právech základních dokázal národům rakouským, že podjal se úlohy své v pravé lásce ku svobodě a v živém cítění pro vlasť. Úloha tato bude rozřešena založením, zachováním a upevněním pravého blaha lidu, bez ohledu na strannické zášti a anarchické rejdy.

Moravané! Váš sněm za těchto těžkých dnů nebezpečí pojal za povinnosť nezlomnou, podporovati co nejsilněji říšský sněm v jeho povolání.

Vytrvale a nezlomeně zasazuje se říšský sněm za udržení konstitučního trůnu, za svobodu, za rovné právo národností, za pokoj a řád, za ustání v nešťastném boji dvou sousedních národů bratrských.

Moravané! Váš sněm nastoupí na tutéž cestu; postupovati bude s říšským sněmem ruku v ruce Avšak jak sněm zemský posud dovedl dáti výraz autonomní svobodě na nejširších základech a žárlivě a starostlivě obhájiti rovné právo národností v naší krásné Moravě, tak pevně jest odhodlán udržeti celistvosť naší velké vlasti Rakouska, zákonný řád a konstituční trůn, a čeliti rozhodně všem anarchickým a zpátečnickým snahám.

Sněm zemský se naděje do Vaší svornosti, do Vaší mírnosti, do Vaší lásky k vlasti, že u provádění těchto zásad budete jeho nejpevnější oporou.

Krajané! Bratří! Pozírejte s důvěrou na svůj sněm! Pozírejte s důvěrou na říšský sněm, na lidové ministerstvo, pozírejte s důvěrou na našeho císaře konstitučního. V důvěře této, vědomi si jsouce své mírnosti, mírumilovnosti, svornosti a lásky k vlasti, radujte se z toho, čeho jste se posud stali účastnými. Nikdo Vám z toho ničeho neurve a nemůže také urvati. Nevěřte těm, kdož Vám praví, že byste z toho, co bylo posud dobyto, mohli něco ztratiti. Nevěřte jim, jsou to Vaši nepřátelé, jsou to nepřátelé Vaší svobody a Vašeho pokoje. Očekávejte s onou rozvahou, jížto jste se vždy vyznamenávali, další výsledky upřímného namáhání

svých zástupců na sněmu zemském a říšském, a přesvědčíte se, že blaha národa, jímž Vaši zástupci jsou nadchnuti, lze dosíci jen na cestě zákonné.

Kdo nekráčí po této cestě, ten ničí naši mladou svobodu již v zárodku, ten přeje stavu bezzákonnému, ten chce anarchii s hroznými následky jejími, ten přeje válce občanské s krvavými její hrůzami, ten jest nepřítelem blaha národního, ten jest zrádcem vlasti.

Toho člověka však na Moravě není!

U stejném nadšení, jímž jsme uvítali mladou svobodu, provoláváme i dnes z plných prsou: Sláva národu! Sláva svobodě! Sláva našemu konstitučnímu císaři!"

Dáno v Brně dne 10. října 1848.

Tento manifest či proklamace schválena sněmem moravským jednohlasně.

Obrat na sněmu. Nová proklamace k národu moravskému.

Již dne 13. října, když na 70. schůzi sněmovní předseda rytíř *Vojkovský* byl podal sněmu zprávu o výsledku sněmovní deputace u císaře v *Židlochovicích*, položil zároveň na sněm otázku, neměla-li by se proklamace sněmu k národu moravskému, dne 10. října schválená, vůči změněným již poměrům a ohledem na výsledek sněmovní deputace k císaři v Židlochovicích změniti. Sněm se ihned jednohlasně usnesl na tom, aby proklamace k národu moravskému, dne 10. října sněmem schválená, byla dle potřeby změněna. Poslancem Dr. Kaj. Mayerem nechal se sněm strhnouti k osvědčení, jež mu dle povahy jeho ani neslušelo, neshodujíc se ani se stanoviskem, teprv tyto dny zaujatým v slavném ohražení sněmovním proti rušení svazku zemského, ani s pravdou.

Na tomtéž sezení ještě, dne 13. října, když byl předseda rytíř *Vojkovský* vybídnul sněm k velenutné opravě manifestu, předložil již také nový zpravodaj Dr. *Schlemlein* nový manifest či proklamaci k národu moravskému, jíž sněm s velkou přijal pochvalou a již zase jednohlasně schválil.

Nový tento manifest měl se starým jen první tři krátké odstavce společné, a to ne celé, an vynechána také poslední věta: „Tam upřete i Vy především v důvěře svůj zrak!" Na místo všech dalších odstavců, které jednaly o činnosti vlády, o lidovém ministerstvu a o říšském sněmu — celých to sedm odstavců — a které byly zrušeny, schváleny v manifestu novém tyto odstavce:

„Mezitím přibyl J. V. náš konstituční císař do naší *věrné* vlasti Moravy. Deputace sněmovní byla včera v Židlochovicích Jeho Veličenstvem nejmilostivěji přijata. Slova k deputaci J. V. promluvená: *„Přišel jsem k Vám, důvěřuje v dávno osvědčenou věrnost Moravy, abych konstituční opatření, jichž celé mocnářství má zapotřebí, mohl v klidu učiniti"*, naplnila deputaci nejpevnější důvěrou.

Moravané! Proto voláme k Vám, neklesejte v své důvěře, ve své naději! Konstituční vývoj naší velké vlasti celistvé nerušeně bude postupovati na nynějších základech; sněm zemský, vysloviv v souhlasu se zásadami, říšským sněmem přijatými, vytrvale a neoblomně autonomní svobodu země, rovné právo národností, zrušení svazku poddanského, vyvazení pozemností, upravení práva honitby, radí se právě o řádu obecním, vyučovacím a živnostenském a jest pevně odhodlán, tímto směrem pokračovati, jest pevně odhodlán, udržeti celistvost naší velké vlasti Rakouska, zákonný řád a konstituční trůn, a čeliti rozhodně všem anarchickým a zpátečnickým snahám."

Tato slova schválena v náhradu za odstavce čtvrtý až desátý prvního manifestu. Jedenáctý odstavec ponechán beze změny, na místo dvanáctého však schváleno sněmem:

„Krajané! Bratří! Pozírejte s důvěrou na svůj sněm! V této tak osudné době

vyzývá sněm co nejúsilovněji všecky volební okresy, města a venkov, aby bez meškání poslaly své zvolené zemské poslance na sněm k vůli *hájení práv země.* Pozírejte s důvěrou na našeho konstitučního císaře!"

Od třináctého odstavce, počínajícího slovy: „V důvěře této, vědomi si jsouce své mírnosti, mírumilovnosti atd." ponechána až do konce slova prvního manifestu, jenž datován nyní 13. říjnem a podepsán za ředitelství sněmu K. rytířem *Vojkovským.* Zemské praesidium vyzváno, aby manifest co nejrychleji v zemi rozšířilo; představení úřadů zavázáni rozdělováním manifestu.

Nad politikou Dr. Kajetána Mayera a jeho nohsledů na sněmu vykonán takto náhlý soud. —

Zároveň uložil sněm oněm poslancům, kteří odešli na dovolenou, aby ve svých okresích volebních působili osobně na voliče, starajíce se o udržení pokoje a povzbuzení důvěry ve vládu.

Zabezpečení hranic moravských naproti Uhrám. Osobní bezpečnosť říšských poslanců ve Vídni. Sdělování opatření a zpráv v příčině Moravy sněmu.

Na 67. sezení sněmovním dne 9. října učinil poslanec Josef *Wurm* návrh, aby zemské hranice naproti Uhrám byly zabezpečeny, aby byla dána záruka za osobní bezpečnosť říšských poslanců ve Vídni, a aby veškerá Moravy se týkající opatření zemskému sněmu byla sdělována.

Odůvodňuje své návrhy, uvedl poslanec Wurm na přetřes, že v Uhrách na moravských hranicích panují anarchie, vraždění a zabíjení, že dědiny se vypalují, ano že zítra již má několik Moravanů postaveno býti před náhlý soud. Ze zpráv poslance Dr. K. Mayera vychází na jevo, že osobní bezpečnosť říšských poslanců ve Vídni se ohrožuje. Co do třetí žádosti, jest sněm oprávněn k tomu, aby se mu sdělovala všecka opatření země se týkající.

Náhlý soud nad Moravany v Senici.

Poslanec Dr. Alois *Pražák* zmínil se o rozšířené pověsti, že v *Senici* v Uhrách u náhlého soudu, jenž tam byl z Prešpurku přeložen, několik Moravanů jest uvězněno, a že prý zítra mají zároveň s několika uherskými Slováky před náhlý soud býti postaveni. Několik přátel Moravy zakročilo v této záležitosti dnes v noci u zdejšího c. k. zemského praesidia. Zemské praesidium ihned se obrátilo na komisi náhlého soudu v Senici se žádostí, aby uvěznění Moravané byli odevzdáni nejbližšímu c. k. úřadu krajskému, a aby také proti Slovákům řízení náhlého soudu z důvodů lidskosti a politiky bylo zastaveno. Více se v této příčině vykonati nemohlo.

Poslanec Dr. K. *Mayer* poznamenal k druhému návrhu Wurmovu, že říšský sněm, i kdyby se ho všichni moravští poslanci říšští vzdálili, o Moravě rozhodovati může, vždyť moravští poslanci na říšském sněmu nezastupují Moravu, nýbrž rakouské národy vůbec. Co do osobní bezpečnosti poslanců, bude přání sněmu asi vším, co se pro hlavy říšských poslanců může vykonati. Bylo by největším neštěstím společné vlasti, kdyby jednotlivé země své poslance z říšského sněmu dříve odvolaly, nežli říšský sněm vykoná velké dílo své. Z říšského sněmu nevyhánějí nikoho, každý poslanec bude míti odvahu, mluviti ze svého svědomí vzdor hrozbám z galerie.

Sněm odevzdal návrhy Wurmovy zvláštní komisi, uznav je za velmi nutné.

Na 68. sezení sněmovním dne 10. října podala komise následující zprávu o návrzích a částečně dotazích Wurmových: Dvěma členům komise odpověděl o zemské praesidium, že moravské hranice k Uhrám nejsou sice úplně vojskem obsazeny, neboť by k tomu bylo zapotřebí celého sboru armádního, že jest ale na hranicích těchto postaveno několik praporů pěchoty a několik eskadron jízdy, za nynějších poměrů úplně dostačujících, ana jízda rychle může býti poslána na místa snad ohrožovaná. Ostatně není prý nikterak odůvodněna obava, že by uherské vojsko vstoupilo jako nepřítel na moravskou půdu.

V příčině druhé jest moravský sněm pevně o tom přesvědčen, že všichni národové rakouští jsou proniknuti světodějinnou důležitostí svého parlamentu, proto také že všichni národové shromáždění svých důvěrníků, i za nejhorších bouří politických, uznávají a si ho váží jako svatyně celku, jako paladia své budoucnosti. Sněm moravský vzdor hrozivým poměrům předpokládá, že výkonnou mocí ve Vídni budou učiněna opatření, zaručující osobní bezpečnosť moravských poslanců říšských a umožňující jim, vyjadřovati náhledy a přesvědčení volně i proti vlivům zevnějším.

V příčině třetí obrátila se komise na zemské praesidium, jež ji ubezpečilo, že bez meškání sdělovati chce sněmu všecky úřední zprávy, jež docházejí zemské praesidium o důležitých událostech, na Moravu prostředně nebo bezprostředně vliv majících, aby zprávy tyto ze sněmu ihned v obou zemských jazycích u všeobecnou přicházely známosť. Sněm schválil tyto návrhy komise a učiněná opatření jednohlasně, čímž prohlášeny návrhy Wurmovy za vyřízeny.

Uveřejňování zpráv oběma jazyky zemskými.

Při této příležitosti navrhl poslanec *Frebort*, aby telegrafické depeše, které ponejvíce bývají velmi důležité a zajímavé, od zemského praesidia však jen německým jazykem se ohlašují, vždy také českým jazykem byly oznamovány, neboť jinak nejsou slovanským obyvatelům přístupny. Poslanec *Fux* sdělil na to se sněmem vyjádření zemského praesidia, že by telegrafické depeše nemohly tak rychle býti ohlašovány, kdyby se teprv musily překládati a tisknouti jazykem českým. Ať prý sněm sdělené depeše oběma jazyky oznamuje! Hrabě *Mitrovský* upozornil na to, že k překládání a vytisknutí telegrafických, obyčejně kratičkých zpráv není zapotřebí mnoho času. Podporoval proto návrh Frebortův i z toho důvodu, že depeše, když se sdělí se sněmem, již nejsou žádnou novinou. Sněm schválil povšechný návrh Frebortův a předseda se vyjádřil, že zemské praesidium bude vyzváno stran uveřejňování telegrafických a jiných zpráv oběma jazyky zemskými.

Císař Ferdinand na Moravě a sněm moravský.

Na 69. odpoledním sezení dne 10. října sdělil Vojtěch svobodný pán *Widmann* se sněmem zprávu překvapující, že jeho Veličenstvo, *císař a král Ferdinand V. na své cestě do Olomouce byl vstoupil již na půdu moravskou a co nejdříve že přijede do Židlochovic*, kde také přenocovati hodlá. Baron Widmann učinil zároveň návrh, aby sněm zvolil deputaci ze svého středu, která by císaři na moravské půdě za sněm a zem holdovala.

Nevýslovný jásot zmocnil se sněmu celého za příčinou této zprávy. Když se bylo jásání poněkud utišilo, povstal hrabě *Serényi*, položiv sněmu na srdce, aby nejen panovníka na půdě moravské uvítal, nýbrž také císaři za zvláštní důvěru tuto děkoval a jmenem země ho věrností a láskou ubezpečil, připojiv zároveň prosbu, aby císař prodlíval delší dobu na Moravě.

Sněm uznal návrh jednohlasně za neobyčejně nutný. Jednalo se jen o to, má-li býti vypravena jen deputace sněmovní k císaři, aneb má-li celý sněm se odebrati na holdování do Židlochovic, jak poslanec *Frebort* a po něm jiní ještě navrhovali. Zvítězil náhled, aby byla zvolena 20tičlenná deputace. Do deputace k císaři pánu zvoleni poslanci *Čížek*, *Pospíšil*, *Chládek*, *Mazel*, hrabě *Serényi*, *Vrbík*, Dr. *Spousta*, *Kvasnička*, *Fux*, *Uhlíř* (z Lomnice), Dr. *Friedl*, *Koller* (nebo *Minx*, kdyby Koller nebyl přítomen), Dr. *Schlemlein*, *Bradík*, Vojtěch baron *Widmann*, *Maier*, *Běliček*, *Floder*, *Chlumský*, rytíř *Laminet* (nebo, kdyby nebyl přítomen, *Hebnar*). Vedle usnesení sněmovního ustanoven náměstek předsedy sněmu Karel rytíř *Vojkovský* vůdcem deputace.

Císař pán přijel dne 12. října večer o sedmé hodině do *Židlochovic*, uvítán

byv nesmírnými davy jásajícího lidu českého a očekáván vojenskými, politickými a duchovními hodnostáři, jakož i deputacemi moravského a říšského sněmu.

Již na 70. sezení sněmovním dne 13. října podával předseda jako vůdce deputace sněmu zprávu o tom. Císař pán *Ferdinand* přijal sněmovní deputaci ihned, jakmile byl přijel do Židlochovic. Vůdce deputace oslovil císaře pána těmito slovy:

Deputace moravského sněmu u císaře a krále Ferdinanda V. v Židlochovicích.

„Vaše Veličenstvo!

Politování hodné události, jež byly pohnuly Vaše Veličenstvo, opustiti sídelní město Vídeň, naplnily shromážděný sněm moravský nejhlubší žalostí.

Sotva se však sněm dozvěděl, že Vaše Veličenstvo hodlá vkročiti na půdu věrného markrabství moravského, ihned se jednomyslně usnesl na tom, aby zvláštní deputace jmenem sněmu Vaše Veličenstvo na vlastenecké půdě uvítala a Vašemu Veličenstvu nejvroucnější city věrnosti, lásky a oddanosti vyjádřila.

Račiž Vaše Veličenstvo toto neměnivé smýšlení sněmu v obvyklé milosti přijati, jako první jeho císař konstituční a markrabě, a račiž Vaše Veličenstvo se ubezpečiti, že tato řeč zástupců země pravým jest výrazem přesvědčení celého národa, jenž se stejnou láskou vždy hotov byl a hotov jest, zastati se svého císaře, konstituce, řádu, práva a svobody." —

Jeho Veličenstvo císař pán v patrném pohnutí odpověděl takto:

Odpověď císaře Ferdinanda sněmu moravskému.

»*Přišel jsem k Vám, důvěřuje v dávno osvědčenou věrnosť Moravy, abych konstituční opatření, jichž celé mocnářství má zapotřebí, mohl v klidu učiniti.*« —

Mimo to poslán vůdci deputace sněmovní, rytíři *Vojkovskému* následující vlastnoruční list Jeho Veličenstva:

Vlastnoruční list císařův.

„Milý rytíři *Vojkovský*!

Uvítáním Mého lidu moravského okřálo vůbec srdce Mé, starostmi naplněné. Ještě větší jest však útěchou Mou, že Mně zástupcové shromážděného sněmu moravského vyjádřili věrnosť a lásku svou tak loyalním a srdečným způsobem. Děkuje shromážděným zástupcům země za toto osvědčení oddanosti, ubezpečuji je, že vzpomínka na nezvratnou věrnosť a obětavosť, prokazované markrabstvím moravským za všech osudných věků a dob dřívějších ve věrné oddanosti Mým předkům, Mne živě ovládá, a že Jsem proto, maje v něj i nyní plnou důvěru, přišel mezi Svůj lid moravský a slezský.

Ať důvěřují také zástupci Moravy v Má slova císařská, jimiž Vás opětně ubezpečuji zachováním svobod Mnou schválených a Svou milostí císařskou.

Dáno v *Olomouci* dne 18. října 1848.

Ferdinand v. r."

Na 71. sezení sněmovním dne 19. října učinil poslanec Dr. *Wilsdorf* návrh, aby rakouskému sněmu říšskému ve Vídni jmenem Moravy adresou byly vysloveny uznání a díky za statečné jeho chování se v nynější době bouřlivé. Odůvodňuje svůj návrh, poukazoval Dr. Wilsdorf na to, že říšský sněm potlačil anarchii, národní banku a spořitelnu ve Vídni že zachránil, a že i Jeho Veličenstvo v odpovědi své, dané deputaci říšského sněmu, uznal činnosť říšského sněmu.

Adresa uznání a díků říšskému sněmu ve Vídni.

Poslanec *Čambala*, podporuje návrh Wilsdorfův, připojil se k oněm hlasům četným, které volaly říšské poslance z Čech a Moravy, jichž většina byla z Vídně odešla, nazpět do Vídně.

Poslanec *Jiříček* napomínal sněm k opatrnosti, aby nebyl učiněn krok, ohrožující snad svobodu sněmu a blaho země. Když Maďaři co nejkrutěji svíráni byli bánem Jelačičem, vzniklo povstání ve Vídni snad ze strachu, aby Jelačič, pokořiv Maďary, nepřišel do Vídně a nepřipravil ji o vymoženosti březnové a květnové.

Boj sněmovní proti adrese.

Také nebudiž na to zapomínáno, že němectví v říšském sněmu a hlavně ve Vídni se bálo vítězného Slovanstva. Císař opustil Vídeň, rovněž i část říšských poslanců. Říšský sněm ve svých zbytcích se přidal k lidu, tlačiv na odstranění Jelačiče, blížícího se Vídni, mezitím co císař denně posílal nové vojsko k Vídni. Jedná se nyní o to, dohodne-li se císař se sněmem říšským o prostředcích k uspokojení Vídně. Sněm moravský vyslal k císaři na Moravě prodlévajícímu deputaci, dav takto na jevo, že zatracuje vídeňské události. Tímto směrem se musí sněm pohybovati dále. Moravský sněm dosud nevyjádřil říšskému sněmu své sympathie, postaviv se na půdu neutrální; než sněm musí se na historickém základě svém a následkem okolností vysloviti pro některou stranu, musí se vysloviti, souhlasí-li s opatřením císaře, nebo s opatřením říšského sněmu, rozhodnuv napřed o tom, máli zůstati pohromadě nebo se rozejíti. Sněm zemský musí konečně přiznati barvu svou.

Předseda rytíř *Vojkovský* shrnul obsah řeči Jiříčkovy ve tři otázky, o nichžto se má hlasovati, a sice: 1. Chce sněm zemský zůstati vůbec pohromadě, aneb se rozejíti? 2. Chce sněm zemský státi k císaři, nebo ku říšskému sněmu? 3. Stojí-li sněm ku říšskému sněmu, jakou chce mu poslati adresu?

Poslanec *Menzel* podotknul, že již několikráte se sněm vyslovil pro zákonný řád, jenž jest zosobněn v říšském sněmu, ministerstvu a císaři. Vysloví-li se sněm opět směrem tímto, směrem autority zákonů a státní moci, nepřidá se tím ještě k některé straně.

Navrhovatel MDr. *Wilsdorf* objasnil svůj návrh na podání adresy říšskému sněmu v ten způsob, že se jedná jen o udržení pokoje skrze sněm říšský, jenž musí býti mravně posilněn.

Několik řečníků se vyslovilo ještě proti poslanci *Jiříčkovi*, jenž vzav své návrhy nazpět, zůstal jen státi na návrhu, aby se říšskému sněmu *neposílala žádná adresa*. Sněm však rozhodl, aby adresa říšskému sněmu byla poslána, a to ve smyslu navrhovatele.

S adresy sněmovní vídeňskému sněmu říšskému mlčky sešlo.

K druhému čtení adresy říšskému sněmu vídeňskému, jejíž podání sněmem moravským v prvním omámení zprávami o revoluci vídeňské bylo usneseno, skutečně ani nepřišlo. Poslanec *Čambala* dne 27. října toto opomenutí předsednictva i sněmu omlouval tím, že adresy není již více zapotřebí, poněvadž říšský sněm ve Vídni beztoho není pohromadě. Ať jest tomu tak, nebo jinak, dobře slušelo sněmu moravskému, že se s adresou svou neoctl mezi oněmi, kdož se k říjnovému říšskému sněmu, na němž vládla radikální levice německá s povstalci vídeňskými, byli hlásili.

Agitace proti zemskému sněmu a důtka říšskému poslanci Demlovi.

Sněm moravský, jako sněmy zemské vůbec, byl trnem v očích různým lidem, zvláště oněm, kdož nenávidějíce svézákonnost zemskou, přáli jen centralisaci, říšskému sněmu a němectví. Také hospodářské, státní a vrchnostenské úřady v zemi na místech mnohých agitovaly proti sněmu, nemohouce srovnati s rozumem svým zvláště existenci poslanců sedláků, ještě nedávno i roku 1848. to poddaných. Pověsti o rozpuštění nebo dokonce rozehnání sněmu umělým způsobem rozšiřovány a udržovány.

Jako dříve již, tak i na 72. sezení sněmu moravského dne 20. října podobná agitace proti sněmu opětně na jisto postavena. Hned na počátku sněmovní schůze učinil totiž poslanec *Frebort* na předsedu Dr. *Koppela* dotaz, je-li tu rozkaz říšského sněmu, aby moravský sněm se rozešel? Předseda ovšem záporně odpověděl. Po té poslanec *Frebort*, pokračuje v řeči své, vypravoval, že ve svém volebním okresu slyšel králického listovního Fialu vypravovati, jak říšský poslanec *Demel* shromáždil v Prostějově vyslance z celého okresu volebního, vykládaje jim, že zemský sněm

byl sněmem říšským rozpuštěn, že usnesení zemského sněmu nic neplatí, a došedše na říšský sněm se obyčejně zrušují. Tím způsobeno velké rozčilení ve voličstvu; i vyhrožováno již poslanci z Mořic, aby nechodil do sněmu, jelikož to také stojí obce mnoho peněz. Muž, který podobné vede řeči, buďto prý jest nerozvážlivý, aneb nesmýšlí dobře s vlastí. Poslanec Frebort oznámil to proto sněmu, aby se stala náprava; jinak by musil s touto věcí až k císaři, neboť jest trestu hodno, podpichovati lid v době, kdy lid jest popudlivý. Co vypravoval, není žádnou pověstí, listovní Fiala stvrditi to může přísahou. Poslanec *Gottwald* k tomu dodal, že na cestě své Bučovicemi zaslechl též mnoho řečí o rozpuštění sněmu zemského.

Předseda Dr. *Koppel* na to se vyjádřil, že založí s poslancem Frebortem protokol a na základě toho že zakročí u zemského praesidia, aby říšský poslanec *Demel* za tyto své agitace byl pokárán. Poslanec *Jiříček* k tomu podotknul, že poslanec Demel jest již ve Vídni na sněmu říšském, proto ať se obrátí předseda sněmu v této příčině na předsednictvo říšského sněmu. Sněm schválil také předsevzetí předsedovo.

Na 72. sezení sněmovním dne 20. října navrhli poslanci Dr. Wilsdorf, Dr. Judex, Blažek, Rušil, Jiříček, Dr. Franz, hrabě Serényi a Langhammer, aby byla *k císaři odeslána deputace sněmovní s adresou a prosbou za mírné rozřešení mimořádných poměrů vídeňských.* Odůvodňuje návrh, pravil Dr. *Wilsdorf*, že vojenská opatření proti Vídni byla již učiněna a že nebezpečí hrozící Vídni roste. Nadešla doba — končil řečník — kdy dějiny tlukou na brány tohoto sněmu. Jsem přesvědčen, že založí pro budoucnosť naši slávu.

Adresa a deputace sněmovní k císaři za příčinou Vídně.

Sněm tento návrh jednohlasně schválil.

Na to se ujal slova říšský a zemský poslanec Dr. Kaj. *Mayer*. Události vídeňské — pravil — a jejich rozvoj vzbudily obavu, že protitlakem hrozí nebezpečí vymoženostem naší svobody. Záruka za tyto vymoženosti musí býti dříve dána, nežli se rozhodne osud Vídně. V Olomouci, setkav se tam s patnácti ještě poslanci říšskými, jsem se dozvěděl o císařském manifestu, daném dne 16. října, právě do tisku poslaném. Řečník na to přečetl manifest tento, jenž dle dalších slov Mayerových poslance říšské neuspokojil, nejsa hlasatelem míru. Po třídenní práci vymohli říšští poslanci nový císařský manifest, daný dne 19. října, jejž řečník sněmu také přečetl. Po té poslanec *Jiříček* navrhoval, aby sešlo s odeslání sněmovní deputace a adresy k císaři, poněvadž deputace tato více na císaři nevymůže, nežli poslanci říšští. Sněm setrval však na svém.

Na 73. sezení svém dne 21. října schválil sněm jednomyslně bez všelikého rokování následující adresu:

„Vaše Veličenstvo!

Zvolivši naši vlasť k nynějšímu pobytu svému, vyznamenalo tak Vaše Veličenstvo nás. Veškeré obyvatelstvo uvítalo toto vyznamenání jásavě, zástupci moravského národa vyjádřili již Vašemu Veličenstvu, že jsou za to vděčni.

Nejvyšší manifest, daný dne 19. října 1848., zavdává jim novou příležitosť k obnovenému vyjádření jednoho a téhož smýšlení.

Zástupci Moravy přiznávají se otevřeně a svobodně, že nikdy nepochybovali o císařském slovu, zaručujícím jim svobodu, a uznávají též v zaručení, tímto manifestem opětně daném, potřebné vyjádření, aby za této doby vážné všecky mysli se utišily.

Hlubokým žalem však jest každý vlastenec naplněn z toho, že Vaše Veličen-

stvo se vidělo donuceno, chápati se za příčinou znovuzřízení pokoje a řádu opatření vojenských proti srdci mocnářství a proti domovině Vašeho Veličenstva.

Ať si tato opatření čímkoliv byla vyvolána, národové rakouští v krvavém vítězství nad residencí sotva shledají záruku za pokojný rozvoj svého života konstitučního. Vedle toho jsou obyvatelé vídenští našími bratry, svazek mocnářství od věků nás spojuje s nimi. Musí nás tudíž naplňovati hlubokým žalem, když tak násilnými prostředky se proti nim postupuje, kteréžto prostředky svým užíváním tisíce nevinných zastihnouti musejí a zastihnou, vrhajíce snad naše celé mocnářství v nevýslovnou bídu.

Vídeň, sídelní město mnohých milovaných mocnářů rakouských, středisko věd, umění, obchodu a úvěrnictví v mocnářství, proměnilo se od počátku října ve válečný tábor, nesčetné rodiny, opouštějíce svůj statek, vyhledávají přístřeší na místech jiných, nedozírné neštěstí a bída hrozí obyvatelstvu a všem, kdož z blízka a z daleka jsou s Vídní obchodem spojeni, vyplní-li se obavy a vzplane-li boj, který by byl nepřirozeným a který by slavné město císařské zvrátil v město smilování, v město vdov a sirotků.

Naše doba nazývá Vaše Veličenstvo Ferdinandem Dobrotivým, dějiny zaznamenají jméno Vašeho Veličenstva s tímto přívlastkem zlatými písmeny na svých listech. Ferdinand Dobrotivý nezamítne tedy prosbu, již byla způsobila lidskosť, láska bratrská a vlastenectví, a s nížto zástupci země Moravy ženou útokem na otcovské srdce zděděného císaře:

Račiž Vaše Veličenstvo učiniti opatření, vyhovující mírnému rozřešení mimořádných poměrů hlavního města.

Poštěstí-li se nám, hnouti srdcem Vašeho Veličenstva, slavila by vždy věrná Morava vítězství nejvyšší, neboť smířila pak otce s dětmi, učinila se v dějinách nesmrtelnou, její jméno lesklo by se na věky podle jména Ferdinanda Dobrotivého."

Dáno v Brně dne 21. října 1848.

Do deputace, jež měla císaři odevzdati tuto adresu, zvoleni poslanci *Schubert*, *Toufar*, hrabě *Serényi*, *Neissl*, *Jiříček*, Dr. *Wilsdorf*, *Blažek*, Dr. *Judex*, *Čambala* a Dr. *Mandelblüh*.

Odpověď císaře Ferdinanda deputaci moravského sněmu.

Na 77. sezení dne 27. října podával předseda Dr. *Koppel* sněmu zprávu o výsledku deputace, odeslané na základě snesení z 20. října s adresou k císaři do Olomouce. Deputace, která měla v Břeclavě dvanáct hodin čekati, odvežena zvláštním vlakem do Olomouce, kde ji uvítal městský výbor a ubytoval v bytech soukromých. Dne 23. října se představila deputace ministrovi baronu *Wessenbergovi*, dne 24. října o desáté hodině dopolední byla přijata císařem *Ferdinandem* ve slyšení, za přítomnosti *císařovny*, ministra barona *Wessenberga* a knížete *Lobkovice*.

Předseda Dr. *Koppel*, odevzdávaje *císaři* adresu sněmovní, oslovil stručně panovníka, načež císař a král *Ferdinand* přečetl následující odpověď:

„S radostí spatřuji, že moravský sněm zplna důvěřuje v moje otcovské smýšlení a úmysly pro mé národy. Bolí mne do srdce, že hlavní město Vídeň stalo se dějištěm tak ohavných nepořádků. Velí mně však nyní povinnosť, *chopiti se přísných opatření na ochranu dobře smýšlejících a k vůli znovuzřízení bezpečnosti a zákonného řádu.* Nemohu však a nechci se vzdáti naděje, že bude ještě věcí možnou, přivésti hlavní město do pokoje a poslušenství k zákonům, aniž bych se uchopil prostředků nejkrajnějších."

Ještě téhož dne byla deputace slyšána arciknížetem *Františkem Karlem*, jenž s jednotlivými členy deputace rozmlouval hlavně o potřebách zemských. Dne 25. října se navrátila deputace do Brna.

Poslanec *Menzel* navrhl dne 20. října na 72. sezení sněmovním, aby národní gardě brněnské v uznání vzorného a rozvážného vystoupení jejího, jímž jedině při nepokojích v Brně dne 18. října zamezena byla srážka s vojskem, poslána byla sněmem adresa. Návrh tento sněmem schválen a zároveň rozšířen na c. k. vojsko v Brně ubytované, jež řečeného dne bylo také osvědčilo klid a rozvahu.

Adresa sněmu národní gardě a garnisoně v Brně.

Na 74. sezení dne 23. října schválil sněm následující adresu národní gardě a garnisoně v Brně:

„*Zástupcové moravského sněmu národní gardě a garnisoně brněnské.*

Den 18. října t. r. byl by se stal veškerému obyvatelstvu Brna dnem osudným, kdyby garda v obdivuhodné jednomyslnosti nebyla pochopila nebezpečí okamžiku a své vysoké povolání jako stráž zákona a svobody, a kdyby vojsko, uváživši hrozné následky srážky, nebylo se chovalo klidně a rozvážně naproti davům rozechvěným.

Garda brněnská podávala lidu moravskému a národům rakouským vždy důkaz, že za dnů těžkých ve svém postavení se nezmýlila, že u vzorné obětavosti v pokojný rozvoj svobodného zřízení působila udržením pořádku a bdělým okem na anarchické a zpátečnické snažení.

Den 18. října však, když garda, na všecko zapomenuvši a všecko obětovavši, jen blaho vlasti měla na zřetelu, povyšuje gardu nad veškerou chválu, stavě ji za vzor všem kamarádům v šíré vlasti rakouské.

Náleží-li národní gardě palma dne, bylo by se její dílo přece jen na polo zdařilo, kdyby ji vojsko vzornou svou umírněností nebylo v tom podporovalo.

Proto buďtež díky vzdány všem Vám brancům, kteří jste právě položili základ vytouženého, nutného spolku národní obrany s vojskem.

Zástupcové národa moravského považují se za šťastné, že mohou tyto city vyjeviti, neboť jsme hrdi na Vás, kdož jste opět osvědčili, že hlavní město Moravy kráčí v čele země, v níž nová svoboda se vyvinula pod praporem zákonnosti, svornosti a bratrství do slávy, která nevadne.

Bratří z gardy! Bratří z vojska! Buďte na svato ubezpečeni: jako jste Vy stáli za jeden muž dne 18 října pro bezpečnosť a blaho města s celou silou svou a rozvahou, tak i zástupcové moravského národa jsou odhodláni hájiti s toutéž silou svobodu a štěstí lidu. S Vaší pomocí, s Vaším pevným smyslem neoblomným pro svobodu a štěstí lidu podaří se těžké dílo toto.

Z bratrského voláme srdce: Sláva národní gardě! Sláva vojsku!“ —

Brněnský ozbrojený sbor měšťanů tvořil první prapor gardy národní, proto platila adresa sněmovní také jemu.

Adresa sněmovní poslána generálnímu velitelství vojska a vrchnímu velitelství národní gardy brněnské.

Hned na počátku 78. sezení dne 28. října upozornil předseda Dr. *Koppel* na *osud Vídni hrozící a na nutnou pomoc.* Několik členů sněmu, obecního a repraesentačního výboru brněnského a národní gardy brněnské sešlo se k poradě o stavu věcí ve Vídni a obrátilo se též k sněmu s návrhy svými. Návrhy čelily k tomu, aby moravský sněm zároveň s městem Brnem ihned dne 28. října dopoledne vyslal společnou deputaci ku knížeti *Windischgrätzovi*, která by mezi knížetem a městem *Vídní* prostředkovala na základech, jež obsahovaly odzbrojení proletářů, vydání vražedníků ministra války Latoura a přísné vyšetřování původců a účastníků vraždy této, úplnou amnestii mimo nepolitické zločiny, navrácení ze zbrojnice odnešených zbraní, znovuzřízení národní gardy na základech majetku a vzdělání,

Sprostředkovací deputace sněmovní ke knížeti Windischgrätzovi.

vyzdvižení akademické legie až do znovuzřízení jejího sněmem říšským a zrušení stavu obležení, jakmile byl ve Vídni nastal pokoj a řád.

Hrabě *Serényi* uvítal radostně tento návrh, jímž může býti zamezeno velké krveprolití ve Vídni. Když byli ještě jiní poslanci svůj souhlas na jevo dali, schválil sněm jednohlasně návrh na vyslání deputace ke knížeti Windischgrätzovi. Do deputace zvoleni poslanci *Jiříček*, Dr. *Judex*, *Haberler*, *Cásek*, Egbert hrabě *Belcredi* a *Bauer*.

Deputace neměla výsledků žádných.

Na 79. sezení dne 6. listopadu podával Egbert hrabě *Belcredi* sněmu zprávu o krocích, učiněných deputací sněmovní s deputací brněnské obecní rady a národní gardy ve prospěch pacifikace c. k. hlavního a residenčního města Vídně, jakož i o adrese, již sněmovní deputace byla odeslala vídeňské obecní radě za účelem stejným. Kroky deputací neměly ovšem příznivého výsledku.

Podpora sněmovní obyvatelům vídeňským.

Na tomtéž sezení usnesl se sněm věnovati nešťastným obyvatelům města Vídně podporu, která byla na příští schůzi ustanovena 5000 zl. z fondu domestikálního. Ministerstvo přípisem, daným dne 15. listopadu, schválilo toto usnesení sněmovní, děkujíc zároveň poslancům zemským za jejich zvláštní příspěvky.

Díky obec. rady vídeňské sněmu moravskému.

Přípisem ze dne 16. listopadu vzdala vídeňská obecní rada, zastoupená *Bondim* jako praesidentem a *Sylvestrem* jako zapisovatelem, díky sněmu moravskému a poslancům, kteří zvláště byli přispěli, za zaslanou podporu 5440 zl. pro nešťastníky vídeňské. „Vídeňská rada obecní — tak píše ve svém díkůvzdání — cítí se také povinnou býti, aby děkovala vysokému sněmu za všecko ono namáhání, jež čelilo, když i bez výsledku, k odvrácení žalostných událostí, jež poslední týden říjnový hlavní město hluboko trefily, od Vídně, aneb alespoň k zmírnění zhouby jejich. Vídeňská rada obecní vidí v tom bratrskou účasť — vroucnou sympathii k obyvatelům země sousední, v níž jedině spočívá záruka za mírné rozluštění zmatků, mocnářství naše právě rozštěpujících.“

Sněm se přestěhoval z městské reduty do staré sněmovny.

Na 55. sezení dne 16. září navrhl poslanec Dr. *Mandelblüh*, aby, poněvadž městská reduta, jen do 15. prosince pro sněm najatá, jakož i místnosti v Machkovu a Herringovu domu najaté, musejí býti vyklizeny, ihned učiněna byla opatření k upravení jiných místností vhodných pro sněm, jakož i aby učiněny byly kroky v příčině navrácení starého stavovského domu zemského zemi (montúrní to právě komise na Dominikánském náměstí).

Na 81. sezení dne 8. listopadu schválen sněmem návrh, aby v Herringovu domu na Velkém náměstí najaté místnosti pro výbory sněmovní byly vypovězeny, a aby oddělení sněmovní v sněmovně samé zasedala. Před tím již v pravý čas bylo ředitelství sněmovní oznámilo sněmu, že stará sněmovna v guberniálním domě (vedle kostela svatotomského) bude do 4. listopadu tak upravena, aby se mohlo v ní sněmovati.

Adresa císaři za milosť politickým provinilcům ve Vídni.

Dne 9. listopadu na 82. sezení sněmovním navrhl poslanec dr. *Wilsdorf*, aby za příčinou rozšířených zpráv o *popravách ve Vídni* sněm adresou prosil J. V. císaře za záchranu životů nešťastných provinilců a za amnestii. Hrabě *Mitrovský* dodal k tomu, aby sněm prosil císaře, by s pobloudilými Vídeňany bylo milostivě nakládáno. Sněm schválil návrh Dr. Wilsdorfa na odeslání adresy, a sice ve smyslu hraběte Mitrovského, uloživ na zvláštní komisi, aby již na příští schůzi adresu sněmu předložila.

Na 83. sezení dne 10. listopadu schválil sněm adresu tuto:

„Vaše Veličenstvo!

Věrní a nejposlušnější zástupci Moravy, vznášejíce na Vaše Veličenstvo nej-

poníženější prosbu, následují jen pudu srdce svého v přesvědčení, že prosby národů nejmilostivějším zeměpánem vždy bývají ochotně vyslyšány.

Události v hlavním městě Vídni, naplnivše nás žalem, a následující mimořádné poměry pohnuly Vaše Veličenstvo, rozřešiti tyto poměry mocí zbraní a prohlásiti nad hlavním městem stav obležení.

Zločiny ošklivící se přírodě lidské, ať neujdou trestu spravedlivému! Nad lidmi však, kteří politickým bludem jsouce jati, u vášnivém rozechvění zúčastnili se hnutí — nad lidmi po nejvíce ve věku mladistvém, kteří nadšeni jsouce pro svobodu, špatně vedeni a zneužiti, spáchali trestuhodné skutky: nad lidmi těmito ať vítězí velkodušnosť jejich císaře, aby se stali věrnými a poslušnými jeho domácími příslušníky a dobrými občany státními.

Vaše Veličenstvo s velkodušností, kterou velebí již dějiny, dalo milostivě amnestii našim pobloudilým bratrům v Italii a v Haliči. Zástupcové Moravy důvěřují pevně, že otcovské srdce Vašeho Veličenstva ráčí uděliti také politickým provinilcům v otčině svó milosť za právo; považují však přece za svou nejsvětější povinnosť, prositi co nejvroucněji za císařskou milosť bratrům, opakujíce zároveň nejpoddanější ubezpečení neproměnné věrnosti a lásky k milostivému zeměpánu svému."

Ačkoli se poslanci Čambala, Dr. Franz a Čížek byli nabídli, že na své útraty zavezou adresu císaři, snesl se sněm přece na tom, adresu poslati ministerstvu poštou.

Protest sněmu proti usnesením frankfurtského parlamentu

Na 83. sezení sněmovním dne 10. listopadu navrhl Petr rytíř *Chlumecký*, aby sněm moravský *protestoval proti usnesením německého parlamentu ve Frankfurtě*, učiněným dne 19. října. Návrh zněl doslovně takto: 1. Sněm podejž říšskému sněmu rakouskému protest s vyzváním, aby se říšský sněm brzo a určitě vyjádřil o poměru Německa k Rakousku. 2. Oněm poslancům z Moravy na frankfurtském parlamentu, kteří zároveň s jinými vlastenci proti usnesení dotknutému se byli postavili, budiž dáno votum důvěry. 3. Oněm poslancům z Moravy, kteří se byli osvědčili jako *nepřátelé vlasti*, budiž posláno votum nedůvěry.

Poslanec *Menzel*, podporuje tento návrh, pravil, že první zpráva o usnesení frankfurtského parlamentu naplnila srdce každého vlastence zděšením, neboť podobná usnesení mají obyčejně v zápětí krvavou válku občanskou. Poslanec *Wurm* naznačil jednání poslanců ve Frankfurtě za zrádu vlasti, žádaje zároveň za odvolání moravských poslanců z Frankfurtu. Rytíř *Vojkovský*, zatracuje usnesení frankfurtská, nepodporoval návrh rytíře Chlumeckého, poněvadž jest vlastně věcí sněmu říšského, aby se o poměru Rakouska k Německu vyjádřil.

Sněm odkázal návrhy rytíře Chumeckého komisi ústavní.

Sněm moravský upustil od protestu proti usnesením frankfurtského parlamentu.

Na 88. sezení dne 17. listopadu vytasila se však sněmovní komise ústavní s návrhem tímto: V příčině usnesení frankfurtského parlamentu z 19. října o *odloučení německých částí Rakouska od neněmeckých* dospěla komise k náhledu, aby se od návrhu rytíře Chlumeckého (zpravodajem ústavní komise byl tentýž rytíř Chlumecký) úplně upustilo a aby byl schválen sněmem návrh následující: Uvažujíce okolnosť, že usnesení frankfurtského parlamentu o §§ 2. a 3. článku II. říšské ústavy v příčině *spojení německých a neněmeckých zemí rakouských na základě pouhé osobní unie* nemůže míti žádných následků státoprávních na dosavadní neztenčenou celistvosť rakouského mocnářství a nebude jich také míti, poněvadž v něm obsaženo jest jednostranné, tedy nepřípustné zrušení rakouského státního zákona základního, navrhujeme, aby se přes návrh rytíře Chlumeckého přešlo k dennímu pořádku.

Poslanec *D'Elvert* upozornil sněm, že předpokládání komise sněmovní není odůvodněno, poněvadž říšská moc německá vyslala již knížete *Leiningena* do Rakouska, aby usnesení frankfurtského parlamentu provedl. Protost prý jest nutným, i časopisectvo se vyslovuje proti Frankfurtu. Sněm však přešel bez další debaty přes návrhy rytíře Chlumeckého k dennímu pořádku.

Zásady živnostenského řádu na ochranu malých živnostníků

Za příčinou přečetných peticí řemeslníků za upravení poměrů živnostenských, které se z celé Moravy do sněmu hrnuly, vypracovala finanční komise sněmovní osnovu zásad ku povznešení malého živnostnictva, jež měly v novém řádu živnostenském nabýti platnosti. Sněm zahájil na 77. sezení svém dne 27. října druhé čtení o zásadách těchto.

V úvodním rokování o těchto zásadách poznamenal poslanec *Wildfer*, že návrhy opravní jsou tytéž, jak byly vyjádřeny na shromáždění řemeslníků ve Frankfurtu nad Mohanem. Poslanec *Menzel* dokazoval, že statisícům živnostenského stavu středního není popřáno, užívati ovoce svých námah, kdežto zrušením svazku poddanského a feudálních břemen druhá část obyvatelstva tolik byla získala. Přehmaty vlády jsou vinny nynějším stavem řemesla. Výroba jest nemírná, nadvýroba obecná, nepoctivost nesprávným řádem konkursním podporovaná, ochudobňování kráčí ruku v ruce s lhostejností a nemravností, hazardní hrou průmyslu ochromuje se existence obchodních živností. Vydatných pramenů výdělku vyčerpávají jen jednotlivci na škodu celku; jen jednotlivci shrabují nemírný zisk, mezi tím co množství se spokojiti musí s živobytím nejnuznějším. Zákony dělali dříve pouzí theoretikové.

Poslanec *Nárožný* upozornil na to, že se často tovární dělník zaměňuje za malého živnostníka. Vláda neměla na mysli, zničiti malého živnostníka. Cechy kvetly v 13, 14. a 15. století, tehda byly však také na čase. Císař Josef II., přivolav k nám znalce řemesel z ciziny, prospěl tím řemeslu. Továrnám se dostalo různých výhod, továrny zkvétají, číníce Rakousko nezávislým od ciziny. Za to třeba děkovati vládě, která chrání řemesla ochrannými cly. Zlo v malém živnostnictvu pochází z poměrů časových, z toho, že kapitál vynáší větší důchod, nežli práce. Nedostatkem vědomostí pak u malých živnostníků není také vinna vláda, technických ústavů jest dosti; rodičové se však domnívají, že jejich děti, dají-li je na řemeslo, nemusejí se ničemu učiti.

Na 78. sezení dne 28. října a později ještě pokračoval sněm v druhém čtení zásad živnostenského řádu.

Sněm moravský počíná zapírati autonomii zemskou.

Třetí čtení zásad vykonal sněm v sezeních 113. a 114. dne 4. a 5. ledna 1849. Tu jevily se již účinky odpovědi, jíž byl dal dne 31. prosince 1848. ministr vnitřních záležitostí hrabě *Stadion* deputaci moravského sněmu ve smysl ten, že autonomie zemí nevstoupila ještě v život a že činnost sněmů se smí obmezovati jen na pouhé sbírání materiálu, na návrhy a předlohy. Poslanec *Koller* na počátku třetího čtení navrhl, aby název celé osnovy zákona, totiž zásady živnostenského řádu na ochranu malých živnostníků, byl vynechán. V tom ho podporoval sám předseda sněmu Dr. *Koppel*, uváděje, že se vlastně jedná jen o tlumočení přání a proseb moravských živnostníků ministerstvu, a že se to také srovnává s postavením sněmu, jenž má, pokud autonomie země není vyslovena, sbírati pouhý material pro ministerstvo a říšský sněm. A když byl i zpravodaj *Wildfer* souhlas svůj s návrhem tímto pronesl, zapomenul sněm na svou důstojnost a na své pravé zákonné postavení, schváliv vynechání názvu a upraviv zásady ve formu pouhé petice k ministeriu obchodu.

Klademe tuto zásady, jak byly sněmem konečně v třetím čtení schváleny, připojujíce z rokování některé poznámky důležitější.

§ 1. Stav živnostenský má hlavně zapotřebí duševního, mravního a technického zdokonalení; za tou příčinou především nutno: Prostředky ku zdokonalení živnostnictva.

a) Zlepšení školství vůbec.

b) Rychlé zakládání vhodně zařízených větších, hlavně však menších škol průmyslových.

c) Vhodná opatření a ustanovení o poměrech učňů v novém řádu živnostenském.

§ 2. Aby malé živnosti vůbec vzájemnou spolučinností více na sebe byly vázány a na spolčení se, jímž jedině jsou s to soutěžiti s podniky většími, odkázány, a aby více patriarchálním spolužitím s pomocníky mravnosť učňův a tovaryšů se povznesla a zmáhání se proletářů se zamezilo, musí býti udržen nutný pořádek a cech. Pořádek a cech nebudiž však zachován v starém způsobu svém, nýbrž budiž dle poměrů nynějších zcela znovuzřízen. Nové pořádky cechovní a pravidla jejich.

Platné pořádky cechovní obsahují mnohé předpisy účelné; navrhuje se však v příčině jejich zdokonalení, aby

a) učeň po dobu učení, nejméně tříletou a nanejvýš čtyrletou, navštěvoval pravidelně školu průmyslovou, aby ho mistr výhradně jen v řemesle zaměstnával, a aby učeň, když má dostati za vyučenou, vyhotovil vhodný kus tovaryšský.

b) Aby tovaryš k vůli svému zdokonalení nejméně tři roky byl na vandru, a to dle možnosti v práci.

c) Aby ucházeč o právo mistrovské bez rozdílu, chce-li provozovati své řemeslo buď v městě nebo na venkově, byl na každý způsob k tomu přidržán, složiti u cechů jak theoretickou zkoušku z příslušných předmětů živnostenských, tak zkoušku praktickou mistrovským kusem, a tak dokázati v každém ohledu svou způsobilosť. K nestrannému zkoušení a posouzení mistrovského kusu přibrán budiž komisař obecní rady.

d) Aby zvláště zedníci a tesaři, ucházejí-li se o mistrovské právo, složiti musili zvláštní zkoušku u nejvyššího zemského úřadu stavebního.

e) Aby se příště neudělovaly žádné tak zvané dekrety, vládní oprávněnosti, aneb c. k. privileje na živnosti, náležející do nějakého cechu.

f) Aby při znovuzřízení cechů soudruzi v řemesle, kteří pracují se stejným nebo podobným materiálem hlavním, spojeni byli v jeden cech s ohledem na místo.

g) Aby cechy tyto se zřídily jak v městech tak ve více venkovských obcích dohromady, aby každý řemeslník musil přistoupiti k cechu příslušnému, a to buď ve svém bydlišti, aneb, kdyby tohoto cechu tam nebylo, k cechu nejbližšímu, aneb, kdyby cech byl příliš vzdálen, k cechu s řemeslem jeho příbuznému v bydlišti svém.

Živnostník jest s provozováním svého řemesla, aniž by byl co do odbytu výrobků svých obmezen na místo, vázán k onomu místu, v němž mu bylo provozování řemesla povoleno. Přeneseno může býti provozování řemesla na jiné místo jen za souhlasu obecní rady a cechu onoho místa, kamž živnostník chce přesídliti.

Práce pomocné, které se pro větší podniky konají mimo místnosti majitele živnosti, mohou se svěřiti jen oprávněným živnostníkům, kteříž však jakož i majitel živnosti sám, jsou povinni, svobodné tovaryše a učně míti u sebe na bytu; tovaryši však nemusejí tohoto bytu užívati.

h) Aby spory ve věcech živnostenských mezi stejnými řemeslníky, jejich tovaryši a učněmi byly rovnány a rozhodovány smírčími soudy živnostenskými.

i) Aby zakládání živnostenských spolků na každý způsob bylo povzbuzováno a podporováno, kteréžto spolky se zařizují svobodnou volbou jednotlivých cechů v městech a větších osadách. Účelem spolků těchto jest dohlídka a řízení cechů a pořádků, odstraňování nepořadu v živnostech, posuzování prací, podporování smyslu pro rodinu a mravnosti, pobádání k pokroku, dohlídka na daně směrem provozování živností, upravování mzdy pomocníků, řízení korporačního združení sil pracovních, aby se umožnila soutěž s velkými podniky průmyslovými, vůbec uvádění v život všeho, co by prospělo povznešení a rozkvětu řemesel. Zvláště mají živnostenské spolky bdíti nad tím, aby přestalo žebrání vandrovníků; pročež jejich jest povinností, aby se staraly o podporování mistrů a tovaryšů, jež potkalo neštěstí, zakládáním fondů v dobách, kdy se řemeslu dobře daří. —

Rokování o § 2. zásad živnostenského řádu zúčastnili se hlavně poslanci *Wildfer* (zpravodaj), *Nárožný*, *Koller*, *Hönigschmied*, Dr. *Schlemlein*, *Osolsobě*, *Wurm*, Jan *Maier*, *Čambala*, Ant. *Lubich*, *Jiříček*, rytíř *Chlumecký*, *Menzel*, *Chlumský*, hrabě *Serényi*, Dr. *Koppel*, *Heinrich*, *Buchberger*.

Poslanec *Nárožný*, chtěje zameziti, aby nezralé ještě děti byly dávány na řemeslo a v něm tak zakrněly, že nejméně osob k vojsku se odvádí z řemesel, dorážel na to, aby učeň musil býti alespoň 13 roků starý. Poslanec *Koller* upozornil na to, že novou osnovou o vyučování stáří školou povinné ustanoveno bude od 6. do 12. roku, proto netřeba ustanovovati stáří nastupujících učňů, kteří musejí napřed vychoditi školu, nežli vstoupí do učení. Co do počtu učňů u jednotlivého mistra, jejž poslanec *Hönigschmied* chtěl obmeziti, ať rozhodují cechy a živnostenské spolky. Dr. *Schlemlein* navrhl, aby doba učení se páčila nejvýš na čtyři leta, což také sněmem schváleno. Poslanec *Osolsobě* navrhoval, aby doba učení u oněch mistrů, kteří učně úplně živí a šatí, mohla býti po přání mistrovu o něco prodloužena, zrovna jako doba pro ony učně, jimžto za příčinou nedostatku školního vzdělání nemůže býti dáno za vyučenou. Poslanec *Wurm* chtěl míti v zákoně ustanovení, aby cech rozhodoval o prodloužení doby učení přes tři leta.

Poslanec Jan *Maier* navrhl tři leta vandru (výbor navrhoval jen dvě), jakož i výkaz, že tovaryš na vandru byl skutečně v práci; dále pak, aby uchazeč o mistrovství se musil vykázati také jměním, a sice v městě 200 zl., na venkově 100 zl. Stálé komise ke zkouškám tovaryšů na mistrovství navrhl poslanec *Jiříček*, kdežto komise sněmovní odporučovala k tomu cechy. Poslanec *Menzel* chtěl, aby ustanovení o zkoušce na mistrovství bylo ponecháno živnostenské radě aneb obchodní komoře.

Poslanec *Čambala* navrhoval, aby zedníci na venkově skládali zvláštní zkoušku před okresní komisí, poněvadž nepotřebují tak velkého předběžného vzdělání, jako zedníci v městech.

Poslanec *Menzel* podotknul, že často se dávají dekrety a patenty osobám, které se ani nenaučily řemeslu; dostavše však patent, obyčejně řemeslo ničí. Proto ať se dotýčný odstavec nevynechává, nýbrž rozšíří ještě na zamezení privilejí, ničících malé živnostníky.

Odstavec druhý a třetí v liteře *g*) pochází z návrhů poslanců *Menzla* a *Nárožného*, aby střední stav živnostenský byl chráněn proti houfnému rozšiřování živností skrze jednotlivce zámožné.

Podmínky k zakládání nových živností.

§ 3. Zakládání nových živností musí nový řád živnostenský věnovati zvláštní péči, aby rovnováha výroby se spotřebou byla udržána, a aby vyrabiteli nebyly odňaty prostředky k využitkování své vlastní práce. Tímto směrem poslouží účelu:

a) Propůjčování živností budiž jedině přikázáno *obcím*, s vyhraženým odvoláním se na okresní úřady obecní. Při větších podnicích živnostenských, na místní poměry neobmezených, budiž vyslyšána též obchodní komora.

b) Budiž brán ohled na poměr odbytu k výrobě při propůjčování živností, které se obmezují pouze na spotřebu místní.

c) Prominutí výkazu o učení a vandru budiž obmezeno a jen v řídkých případech v dorozumění s cechy udělováno.

d) Právo vdovy na pokračování v živnosti muže zemřelého a povinnost cechu, dáti jí vhodného dílovedoucího, se udržují.

e) Provozování více živností se zapovídá vyjmouc ony živnostníky, kteří za příčinou dokonalého vyhotovení svých výrobků více pomocných živností v jedno spojiti musejí. Nesmí však v těchto pomocných živnostech škoditi jiným živnostníkům vykonáváním prací za mzdu.

f) Obchody se smíšeným zbožím buďtež jen tam dovoleny, kde místní poměry toho vyžadují.

g) Kdo se uchází o živnost obchodní, musí na každý způsob vykázati se fondem obchodním, poněvadž se nejedná jen o osobní dovednost, nýbrž jedná se také o úvěr.

h) Při propůjčování obchodních živností na venkově buďtež z drobného prodeje vyloučeny ony výrobky řemeslné, které tvoří hlavní řemeslo místní, a hned při propůjčení živnosti výslovně pojmenovány.

i) Obmezení třídních obchodů na výrobky, jež jim přísluší, se udržuje.

§ 4. Provozování živností musí míti své meze. Také musí býti o to postaráno, aby kupující nebyl šizen. Tomu jest s to vyhověti: Provozování živností.

a) Přísné obmezení majitelů živností na výrobu a prodej zboží, jež jim přísluší.

b) Svobodné živnosti podlehají při odbytu témtýž předpisům a pravidlům, jako řemesla cechovní. —

Zpravodaj *Wildfer* uvedl v rokování na příklad pekaře a pecnáře, z nichžto první musejí vyráběti pečivo dle určitých cen a váhy, kdežto pecnáři či chlebaři šidí v té příčině obecenstvo. Poslanec *Heinrich* navrhoval, aby celý odstavec tento byl vynechán, což se potkalo s nevolí poslanců obcí venkovských. Poslanec *Thiery* podotknul, že se tu jedná hlavně o pekaře a hokynáře. Navrhl odstavec tak, jak byl skutečně sněmem přijat. —

c) Majitel každý živnosti jest povinen, dáti na své výrobky své jméno aneb zvláštní znamení, tak aby, pokud možná, každý je snadno poznal.

§ 5. Na ochranu malého živnostníka musejí býti odstraněny všecky zhoubné vlivy, které jeho činnost ochromují, ho o možné a řádné upotřebení sil pracovních připravují, aneb mu značnou část mzdy za práci odnímají. Zvláštní jeví se toho potřeba: Opatření na ochranu malého živnostníka.

a) Aby obmezeno bylo propůjčování oprávněností živnostenských a obchodních bez míry.

b) Zrušení stálých dílen různých vojenských a jiných sborů, jež shotovují výrobky malých živnostníků, vyjmouc práce zbrojnické a díla opevňovací. V trestnicích a polepšovnách budiž upotřebování sil pracovních radou živnostenskou aneb komorou obchodní tak upraveno, aby živnostník neutrpěl škody. —

Poslanec *Krinner* se vyjádřil, že dílny stálé vojenských setnin, ku příkladu dílny krejčovské a ševcovské nelze zrušiti, poněvadž spotřeba vojenská jest velká,

jakož i rychlé a laciné výroby musí se dbáti. Obmezení se však může státi tak, aby v těchto dílnách se nepracovalo pro soukromé osoby. Poslanec *Osolsobě* poznamenal, že vojsko provádí i velké stavby a potřebné k nim práce stolařské, zámečnické. Neodstraní-li se to, musí zvláště v pevnostech malý živnostník zahynouti. I důstojníci si nechali nářadí shotoviti v těchto stálých dílnách vojenských v Olomouci. —

c) Odstranění živnostníkům tak škodné soustavy licitační při objednávkách nebo prácích pro stát, neboť do licitací těchto se míchají sobečtí špekulanti, licitace pak mají v zápětí špatnou práci a škodu státu. Ponechají-li se dodávky a práce, malému řemeslu příslušící, jen řemeslníkům malým na základě rozpočtů upravených živnostenskou radou nebo obchodní komorou, vzejde z toho velký prospěch jak státu tak malým živnostníkům, zvláště nechá-li stát tyto práce konati v době, kdy dotýčná řemesla následkem konjunktur dočasně nejsou zaměstnávána.

d) Neudělování a neprodlužování výhradných privilejí, pokud činí se jimi ujma malým živnostem, za to však státní a důstojné odměny na užitečné vynálezy dle jejich pravé ceny.

e) Zamezováno budiž nemírné rozšiřování a svévolné rozprostranění velkých továren, zaměstnávajících se s výrobky malého živnostnictva. —

V rokování o tomto odstavci se vyjádřil poslanec *Buchberger*, že by továrny a stroje musily býti náramně obmezeny, kdyby se tento odstavec vyplnil; továrny se mají bez mezí rozšiřovati. Poslanec *Toufar* podotknul, že před 30 až 40 roky ještě mnoho lidí se živilo přástvou, kdežto nyní pohlcují všecko továrny a lidé musejí choditi po žebrotě. To by se nemělo trpěti, neboť jen boháči staví továrny, ti však nemají zapotřebí vydělávati, ať to ponechají chudým. Poslanec *Oderský* zase projevil náhled, že stroje zničily lidi a malé živnosti. Poslanec *Menzel* na to odpověděl, že jen zneužívání strojů způsobilo zlo. Pamatuje prý se ještě na dobu, kdy v Brně zaměstnávaly továrny více lidí, nežli kdy jindy. Strojů jest zapotřebí ku zdokonalování řemesel, nesmí jich však býti zneužíváno. —

f) Zavedena budiž přiměřená daň ochranná na odstranění sociálních neřestí v továrnách a na vydržování dělníků, když průmysl obecně vázne. Žádána budiž přiměřená kauce na zabezpečení dělníků, když tito za příčinou náhlého propuštění z práce stanou se bezbrannými.

g) Rovné nakládání malých živností s továrnami dle nového obecního řádu živnostenského, úplné právo rovné malých živností s továrníky.

h) Postupná daň pro všecky podniky živnostenské, tedy i pro továrny se zvláštním ohledem na stroje, jimiž se uspoří lidské ruky.

i) Vliv živnostenské a obchodní komory na ustanovení doby pracovní v podnicích živnostenských.

k) Konečné upravení podomního obchodu ponechává se novému zákonu obchodnímu. —

Toto poslední ustanovení přijato teprv v třetím čtení. V druhém čtení navrhovala sněmovní komise úplné zrušení obchodu podomního, zpravodaj *Wildfer* však zrušení jen s ohledem na místo, kde jeví se toho potřeba; poslanec *Cibulka* navrhoval dovolení hausirnictví jen v místech, kde nejsou řemeslníci. Odstavec schválen dle návrhu poslance Dr. *Schlemleina* v ten smysl v druhém čtení, aby se podomní obchod zrušil pozvolna, a aby se nové oprávněnosti k němu více neudělovaly.

l) Upravení výročních trhů obchodní komorou, aby se v blízkém okrsku nesešly dva trhy v jeden den nebo krátko po sobě, a aby výroční trhy se odbývaly celý den od rána počínajíc.

§. 6. Též správa státní musí učiniti však opatření, aby malý živnostník byl povzbuzen a podporován, jinak by naproti průmyslu cizému nedovedl obstáti, tím méně však pustiti se do soutěže. K tomu náleží: **Povinnosti státní správy k ochraně malých živnostníků.**

a) Přiměřená cla ochranná s ohledem na domácí výrobky.

b) Vývozní cla, souhlasící s celní soustavou sousední země, na suroviny, jichž rakouský průmysl potřebuje.

c) Zrušení dovozního cla na suroviny a polotovary, jež se v Rakousku nevyrábějí. Na suroviny, jichž v Rakousku není dostatek, buďtež ustanovena přiměřená cla dovozní.

d) Zrušení vývozního cla na tuzemské výrobky.

e) Zavedení nového, době přiměřeného řádu konkursního a přísné jeho provádění, aby se zamezilo tak časté zneužívání úvěru.

f) Zákony budiž každý živnostník za nejpřísnější zodpovědnosti zavázán, sestaviti ročně správný inventář a míti ho vždy pohotově, kdyby bylo třeba se jím vykázati, aby zamezena byla zároveň s konkursním řádem dlouho trvající již šalba.

g) Zřizování filiálek bankovních a ústavů úvěrních ve spojení se spořitelnami a veřejnými tržnicemi, neboť jen takto se dostane malé živnosti laciného kapitálu a oživení odstraněním nouze o peníze.

h) Uzavření výhodných smluv obchodních s cizozemskem k vůli odbytu domácích výrobků.

i) Ochrana nynějších živností proti každému vyrušování, a přísné vykládání zákonných předpisů o vyjímkách, jimiž chtějí obyčejně poškozování živností odůvodňovati. —

Všecky tyto zásady prohlášeny byly sněmem moravským na konci jednání za obecná přání živnostníků moravských. Přání tato velkou většinou do dneška, za padesáte let, nejsou splněna.

Obecní řád pro Moravu. Na 86. sezení dne 15. listopadu počal sněm s druhým čtením *obecního řádu pro Moravu*, pokračuje v něm na následujících schůzích svých až do 7. prosince. Zpravodajem byl poslanec *Koller*, předsedou ústavní komise sněmovní, která první soustavný obecní řád na Moravě vypracovala, Vladimír hrabě *Mitrovský*.

O tendenci nového řádu obecního vyslovil se zpravodaj, uváděje zákon obsahující 154 paragrafů, v ten smysl, že komise položila za základ obecního řádu obce místní, an poměr jednotlivých obcí místních ku státu má býti tentýž, jaký jest poměr jednotlivých rodin k obci; oběma musí býti zabezpečena volná správa majetku. Komise zároveň navrhla utvoření obcí okresních, v jejichž čelo postaven úředník státní, aby se udrželo spojení jednotlivých obcí místních se státem.

Hlavní ustanovení řádu obecního, jak vyšla z rozsáhlých porad a jednání sněmovního a z druhého i třetího čtení zákona, buďtež velkými obrysy tu uvedena. Obecní řád zahrnuje v sobě dvě části, jednak ustanovení pro obce místní, totiž města, městyse a dědiny, jinak ustanovení pro obce okresní.

Obce místní. Obce místní jsou korporace, utvořené společným bydlením více osob v jedné nebo několika osadách se zvláštními jmény, aby dosáhly veřejných účelů společných a vyhověly stejným potřebám. Místní obce jsou buďto města, městyse nebo dědiny. Nynější obce místní se svými obecními hranicemi, jak byly při katastrálním vyměřování považovány za odloučená a samostatná tělesa, zůstanou z pravidla jako takové.

Další ustanovení zákona týkají se tvoření se místních obcí z obcí, osad, předměstí a domů, a pořádku v poměrech majetkových.

Příslušníci obce. Domovské právo. Členové obce. Cizí. Obecní právo.

Každý občan musí náležeti k některé místní obci. Osobou může každý náležeti k jedné jen, majetkem však k více obcím.

Příslušníky obce jsou osobou svou, kdož v hranicích obecních řádně bydlí, kdož z příslušníka obce se byli narodili, aneb kdož za příslušníka obcí byli přijati.

Poměr všech těchto osob k obci místní zove se příslušnosť, souhrn všech práv z toho vycházejících právo domovské.

Majetkem náležejí k obci místní všickni, kdož mají nemovitý statek v obecních hranicích, zapsaný ve veřejných knihách.

Členy obce se zovou oni příslušníci místní obce, kdož mají v obecních hranicích položený, ve veřejných knihách zapsaný statek v ceně nejméně 200 zl.; kdož tam drží přímé dani podrobenou živnosť; kdož mají v místě veřejný nebo obecní úřad nebo v ní požívají výslužného (pensisté) s pevným ročním příjmem nejméně 200 zl. k. m.; kdož mají soukromý majetek anebo samostatné zaměstnání s nejmenším jistým příjmem 200 zl. k. m.; kdož dosáhli akademické hodnosti aneb složili státní zkoušku.

Všichni ostatní zovou se *příslušníky* obce.

Cizím jest dočasný pobyt v místních obcích dovolen.

Obecním právem zove se souhrn všech práv člena obce.

Jen *členové* obce mohou voliti a voleni býti do správy obecní, jako i do národní gardy vstoupiti, kde garda jest.

Právo místních obcí. Obecní stanovy.

Každá místní obec jest oprávněna, starati se o své záležitosti, voliti si své zastupitelstvo a spravovati své jmění sama. Také může jako doplněk obecního řádu k vůli svým zvláštnostem pořiditi si obecní stanovy sama, jež, když je byl zemský hejtman schválil, zavazují všecky členy obce.

Každá obec má právo, trestati přestupky proti obecnímu řádu a obecním stanovám; také má obec trestní právo na veškeré přestupky zákona, týkající se veřejného řádu, pokoje a bezpečnosti, pokud toto právo není výslovně dáno státem ustanoveným soudům.

Působnosť obce místní.

K působnosti obce náleží: Udržení konstitučních práv a veřejného řádu; vykonávání místní policie celým rozsahem, vydržování škol, kostelů, nemocnic a péče o chudé; společná činnosť při škodách živly způsobených; společná ochrana polních plodin; zřízení a vydržování veřejných silnic; správa obecního jmění; obstarávání státem přenešené působnosti, jako prohlašování zákonů, doručování výměrů úředních, vykonávání menších aktů soudních, provádění rozkazů výkonné moci zemské; vybírání daní, ustanovení smírčích soudů volbou; konečně vedení pozemkových kněh, buď v každé obci pro sebe aneb ve více obcích dohromady za vlastního ručení, skrze vlastní úředníky, státem za schopné uznané, s kaucí.

Obecní záležitosti obstarávají: představený obce, obecní rada a sbor obecních starších.

Obecní představený.

Obecní představený předsedá obecní radě a obecnímu výboru (obecním starším). Obecného představeného volí obec. V obcích do 2000 duší potvrzuje volbu obecního představeného *krajský úřad* (krajské úřady s krajskými hejtmany v čele byly tehda na Moravě jen *v Brně*, *Olomouci*, *Hranicích*, *Uher. Hradišti*, *Znojmě*, *Jihlavě* a *Přerově*,) v obcích do 10.000 duší *zemský hejtman*, v obcích přes 10.000 duší *císař*.

Obecní starší.

Obecní záležitosti řídí sbor obecních starších, jejichž počet se páčí na 12

v obcích s 500 duší, až na 200 v obcích, které mají přes 25.000 duší. Počet obecních starších ustanovuje se usnesením celé obce.

Voliči obecní.

Voličem do obce jest každý *člen* obce, v tomto řádu uvedený, bez rozdílu pohlaví. Je-li více majitelů usedlosti, volí jen jeden, kdož k tomu byl splnomocněn ostatními. Za stát, nadace, ústavy a korporace volí požívatel nebo správec. Z volebního práva jsou vyloučeni, kdož pro zločin nebo těžký, cti zbavující přečin byli odsouzeni, pokud nebyli státem v občanská svá práva znovu uvedeni, kridatáři za nevinné neprohlášení, soudem uznaní marnotratníci a osoby v opatrování chudých jsoucí.

Volitelnosť.

Za obecního staršího může býti volen, kdo v obci po tři roky nepřetržitě bydlí, sám aktivní volební právo má, 30 roků stár a jmění své spravovati schopen jest. Za obecního staršího nemůže býti volen, kdo nemá sám práva volebního, kdo vlastní vinou neodváděl po rok obecních dávek, kdo o správě, obcí mu svěřené, nesložil přes rok účtů, kdo jest za plat ve službách obecních.

Úřad obecního staršího trvá tři léta

Volba

Volba do sboru obecních starších jest přímá; řídí ji představený obce, dva nejstarší členové obecních starších a dva z obecní rady a nejméně čtyři voliči. Volí se z pravidla hlasovacími lístky, a to naprostou většinou. O námitkách proti platnosti volby rozhodují napřed obecní starší, pak okresní obec — dále již nikdo.

Působnosť obecních starších.

Působnosť sboru obecních starších jest řídící, nařizující a dohlížející. K ní náleží ustanovování zásad pro správu obecní a stanov obecních, instrukcí, úřednických míst a platů; revise a povolení ročního rozpočtu, rozvrh obecních přirážek, schvalování prodeje nebo nabytí nemovitostí, upotřebení kapitálů, půjček, nových vydání, nových staveb, nájmů a pronájmů, započetí pří a smluv; prozkoumání účtů, dohlídka na obecní radu, ústavy místní a nadání.

Obecní rada.

Výkonnou mocí jest obecní rada, která za předsednictví představeného obce tvoří místní úřad. Skládá se nejméně ze 4 členů. Volí se na 4 leta, aby nově zvolené členy uvedla do správy, a obnovuje se z polovice vždy po dvou letech. K působnosti obecní rady náleží provádění úředních nařízení a usnesení obecních starších, nutná opatření v době nebezpečí, vykonávání místní policie, udělování domovského práva, povolení k ženitbě, vybírání daní, vojenské záležitosti a jiné; sestavování rozpočtu obecního, správa jmění obecního, vykonání licitací, vyhotovení smluv, dohlídka na pokladnu a úředníky; jednání a rozhodování v záležitostech živnostenských, zvláště propůjčování živností s ohledem na místní potřeby a s vyslyšením cechů; kontribuční fondy.

Další ustanovení obecního řádu týkají se obecních úředníků, zvláště pak obšírně jmění obecního a účtů obecních.

Privilejní úřední jednání proti podnikatelům staveb.

Když se jedná o skutečnosť a důkazy, přísluší obcím naproti podnikatelům staveb privilejní jednání úřední, aby je donutily k přesnému vykonání povinností smluvných. Nedodrží-li podnikatel stavby správně povinnosti smluvné, k obci přijaté třeba co do času a jakosti materiálu, sepíše obecní rada za přítomnosti podnikatele staveb svědků a po případě i znalců protokol na důkaz skutečnosti. Po té může obecní rada sama bez soudu ihned učiniti potřebná opatření k řádnému provedení stavby. Není-li však důkaz o skutečnosti v tomto sumárním jednání nepochybný, aneb odnáší-li se spor ke skutečné otázce právní, rozhodnouti může jen řádný soud.

Dohled zemských úřadů k obcím.

Co do přenešené státem na obce působnosti mají zemské úřady právo dohlídky na obce, jakož i rozhodování o stížnostech.

Obce okresní.

Více obcí místních, netvoří-li již jedna z nich obec okresní, spojí se v obec okresní. Roztřídění v obce okresní děje se úřady zemskými, při čemž dbáti jest počtu duší, zaokrouhlení okresu a hranic soudních.

Účelem okresních obcí jest spolupůsobení buď naproti cizým obcím okresním, neb spolupůsobení v řešení vlastních úloh společných, jakož i zjednání společného svazku jednotlivých obcí místních s výkonnou mocí země.

Každé místní obci ponechává se i ve svazku okresním svobodné svéurčení a samospráva, obecním řádem ustanovená.

Okresní vrchní.

Obec okresní řídí okresní úřad s okresní radou. Představeného okresního úřadu (okresního vrchního) a jeho pomocné úředníky jmenuje a vydržuje stát. Jsou zodpovědni jednak jako zřízenci vykonné moci země svým vrchním úřadům, jednak též obci okresní.

Okresní rada.

Okresní rada se skládá z poslanců jednotlivých místních obcí v okresu. Do okresní rady volí každá místní obec o 500 duších jednoho poslance, na každých dalších 1000 duší zase jednoho. Obce menší volí vždy dvě dohromady. Volba se koná na tři léta. Účelem okresní rady jest rozhodování o záležitostech okresních a dohlídka na vrchního okresního a jeho úřadování.

Okresní rada se shromažďuje z pravidla jednou za měsíc. Její předsedou jest okresní vrchní. Porady její jsou veřejné.

Působnosť okresní rady.

K působnosti okresní rady náleží rozvrhování daní celého okresu, záležitosti vojenské, rozhodování o tvoření se místních obcí a o odepření přijetí cizého do obce, vykonávání okresní policie, správa sirotčích a depositních pokladen, jednání a rozhodování o záležitostech živnostenských a o okresních silnicích, vrchní dohlídka na školy, kostely, nadace a chudobinství, jednání a rozhodování o záležitostech kontribučních fondů s ohledem na vlastnická práva jednotlivých obcí, rozhodování o vyvlastňování v obcích a o volbách obecních.

Působnosť okresního vrchního.

Působnosť okresního vrchního zahrnuje v sobě, a to bez vlivu okresní rady, vykonávání administrativních opatření a rozkazů vyšších úřadů, provádění usnesení okresní rady, vedení katastru, odbírání daní od obcí a odvádění jich kraji, konskripce, a provádění věcí, které náleží do působnosti okresní rady, když hrozí nebezpečí, avšak za dodatečného schválení okresní rady. —

Druhé čtení obecního řádu dokončil sněm na 103. sezení dne 7. prosince.

Třetí čtení řádu obecního vykonáno na sezeních 107. až 112. od 13. do 20. prosince. Když bylo vykonáno, oznámil předseda Dr. *Koppel* sněmu, že předloží sněmem vyřízený řád obecní ministerstvu za příčinou schválení řádu, že však vůči nutné potřebě nového zřízení obecního zároveň požádá ministerstvo, aby řád obecní, jak ho schválil sněm třetím čtením, v prozatímnou vstoupil platnosť, kdyby totiž schválení řádu nebylo možno uděliti hned. Sněm přijal za svůj záměr předsedův. Zároveň vzdány sněmem díky zpravodaji *Kollerovi* za jeho práci namáhavou.

Rozvržení útrat postrkových na celou zem.

Na 88. sezení dne 17. listopadu usneseno sněmem, aby veškeré útraty, spojené s postrkem, byly rozvrženy na veškeré přímé daně na Moravě. Jednotlivé okresy postrkové obdrží náhradu za svá vydání na postrk z prostředků zemských.

Rozvržení toto útrat postrkových na celou zem dle dalšího usnesení sněmovního vstoupilo v život správním rokem 1849. počínajíc.

Okresy, které nevolily buď poslance nebo je ze sněmu odvolaly.

K návrhu poslance *Kollera* usneseno na 89. schůzi dne 20. listopadu, aby zvláštní komise sněmovní vyšetřila ony volební okresy na Moravě, *které nevolily posud poslanců na sněm zemský*, a okresy tyto sněmovním listem zemi ohlásila. Totéž budiž vykonáno v příčině okresů, které sice volily poslance, avšak je buď odvolaly nebo jim odepřením diet učinily věcí nemožnou, zůstati na sněmu.

Na tomtéž sezení sděleno se sněmem, že vedle zprávy zemského praesidia město *Uherské Hradiště* nechce voliti více poslance zemského za svůj velkostatek.

Zpravodaj Dr. *Schlemlein* poznamenal k tomu, že Uher. Hradiště za město samo má poslance na sněmu, že není tedy věcí nutnou, aby mělo také zvláštního zástupce svého velkostatku na sněmu.

Zrušení horního desátku na Moravě za náhradu.

Na 89. sezení dne 20. listopadu předsevzato druhé a třetí čtení zákona *o zrušení horního desátku na Moravě.*

Petr rytíř *Chlumecký* uvedl při této příležitosti sněmu na paměť, že při prvním čtení zákona tohoto byla dána sněmu rada, aby se od věci této upustilo, poněvadž se tímto směrem ještě ničeho nedálo v zemích jiných. Morava jest však zemí od Čech neodvislou, moravský sněm učinil již více, nežli učiněno v Čechách vůbec, ano moravský sněm pokročil mnohem dále, nežli říšský sněm ve Vídni, a to zákony o vyvazení roboty a desátků, zákonem honebním a jinými. Nemůžeme s upravením záležitosti horních desátků čekati na Čechy.

Poslanec *Thiery* vyslovil se proti zákonu tomuto, neboť jen stavové, stav panský a rytířský, měli právo na horní desátky. Stavů těch ale více není, odpadlo tudíž i jejich právo. Stát nemůže také převzíti desátek horní, proto ať přestane vůbec horní desátek bez náhrady.

K tomu odpověděl zpravodaj *Koller*, že ten, kdo doloval na stavovských nebo šlechtických půdách, musil také více platiti, nežli dolující na městských nebo nešlechtických půdách. První odváděl totiž desátky z hrubého výnosu dolů, i z kamenného uhlí svého, jehož užíval pro své stroje, kdežto druhý odváděl státu desátek jen tehda, měl-li čistý výtěžek z dolů. Poslanec *Cibulka* připomenul, že hornictví bylo původně zeměpanským právem či regalem, zeměpáni však je ponechali stavu panskému a rytířskému. Z důvodu tohoto se odváděly desátky státu.

Sněm schválil v druhém a třetím čtení zákon o zrušení horního desátku na Moravě za náhradu, a sice od 1. ledna 1849. počínajíc.

Náturální dávky učitelům.

Na 92. sezení dne 23. listopadu se usnesl sněm k návrhu vyučovací komise své na tomto: Zemský sněm se obrátiž na c. k. zemské praesidium se žádostí, aby zemské praesidium pomocí c. k. krajských úřadů povinností zavázané místní obce donutilo, odváděti učitelům ony naturální dávky a povinnosti, které netvoří desátek, a to až do konečného upravení platů učitelských.

Na 98. sezení dne 1. prosince sděleno se sněmem, že vedle zprávy zemské vlády k zakročení sněmu, aby naturální dávky učitelům dále byly odváděny, ministerstvo již učinilo opatření v příčině sustentace učitelů. Dekretem ministra vyučování totiž, daným dne 19. listopadu 1848., prohlášeny dosavadní předpisy za platné, pokud zákonem nebude upraveno obecné školství; tím také udržena v platnosti povinnosť rodičů, odváděti školní plat za děti školou povinné, a povinnosť školních obcí, odváděti učitelům naturální dávky, jež jim přísluší dle fasse a zvyků. —

Důvěra sněmu ministerstvu Schwarzenbergovu.

Na 97. sezení sněmovním dne 30. listopadu učinil poslanec Dr. E. *Schlemlein* návrh, aby *sněm zemský vyslovil důvěru ministerstvu Schwarzenbergovu*, a sice za příčinou programu uveřejněného, předsedou ministerstva knížetem Schwarzenbergem na ústavodárném sněmu říšském v Kroměříži přednešeného. Dr. Schlemlein přečetl program tento z úředního listu. Odůvodňuje pak svůj návrh, pravil, že sněm musí program ministerstva uvítati s tím větší radostí, an v něm nalezá vyjádření svého vlastního smýšlení. Jednání sněmu moravského od počátků až do dneška podalo důkaz, že sněm pevně se držel zásad celistvosti říše, uhájení konstitučního mocnářství, rovnoprávnosti všech národností, rovnosti všech občanů státních před zákony, autonomie zemské, vyvazení pozemností za slušnou náhradu, svobodného zřízení

obecního, znovuzřízení soudů, odloučení správy od soudnictví: jedním slovem všech zásad, k nimž se hlásí ministerstvo v programu svém.

Za příčinou tou má ministerstvo spravedlivé nároky na důvěru sněmu, jež mu také budiž vyslovena. (Pochvala.)

Poslanec *Nárožný* se vyjádřil, že kolem osoby mocnářovy stojí nyní mužové neobyčejného nadání a lidového smýšlení. Nejnovější ministerstvo rakouské přiznává se k těmtýž zásadám a vytklo si tentýž cíl, jako sněm moravský; v tom spočívá také kus zadostučinění, daného zemi za všecko podezřívání sněmu. Poslanec rytíř *Chlumecký* podporoval návrh Schlemleinův z vícero důvodů.

Za prvé podařilo se novému ministerstvu, zmařiti vliv jisté strany u dvora, a ministerstvo nechce také déle trpěti žádné moci mezi císařem a sebou; za druhé vidíme v programu ministerstva jako v zrcadle svou vlastní politiku, neboť naše autonomie zemská, naše rovnost všech občanů a rovnoprávnosť všech národností jsou též zásadami nových ministrů.

Když byl ještě promluvil poslanec Dr. *Franz*, odhlasoval sněm jednomyslně důvěru svou ministerstvu Schwarzenbergovu, jež skrze zemské praesidium měla býti s ním sdělena. Předseda sněmu Dr. *Koppel* odevzdal však votum důvěry sněmu sám ministerstvu, sděliv ho v Olomouci s předsedou ministerstva knížetem Schwarzenbergem a doručiv mu spis pamätní o tom. Kníže *Schwarzenberg* přijal u zalíbení usnesení sněmovní, uloživ Dr. Koppelovi, aby sněmu vyjádřil díky ministerstva a zároveň sdělil se sněmem pevné rozhodnutí, že provede program ministerstva. Bez meškání zpraveni také knížetem Schwarzenbergem o usnesení sněmu moravského ostatní ministři, kteří právě prodlévali na říšském sněmu v Kroměříži.

Náhrada vládě na robotárnu za rok 1848.

Na 97. sezení dne 30. listopadu sdělen se sněmem přípis zemského praesidia, žádající za *náhradu vydání z roku 1848. na mor. sl. robotárnu.* Předseda Dr. *Koppel* k tomu připojil poznámky, že se jedná o nahražení útrat za rok 1848. vládě z fondu domestikálního, z něhož se posud každý rok dávalo 8000 zl. na robotárnu, kdežto ostatní vydání bylo rozvrhováno na zem celou. Co se stane roku 1849., o tom není řeči; jedná se jen o schválení, poukázání vládě a zúčtování 26.000 zl. jako zálohy, již ministerstvo bylo již také schválilo. Jeho Veličenstvo prý již nařídilo a rozkázalo, že vydání toto musí býti hraženo z fondu domestikálního.

Hrabě *Serényi* na to podotknul, že vydání na robotárnu z roku 1848. sice musí býti uhraženo, že ale nechce úsudek svůj pronésti o tom, *může-li Jeho Veličenstvo tuto výplatu z domestikálního fondu nařiditi a rozkázati.* Ostatně ať komise sněmovní, již dávno složená, podá sněmu co nejrychleji zprávu a návrhy své v příčině robotárny. Předseda Dr. *Koppel* odpověděl hraběti Serényimu, že nařízení Jeho Veličenstva pochází již z roku 1841., sněm pak nemůže všecka dřívější nařízení vyvrátiti, neboť poslušnosť jest první povinností občana, tedy i sněmu. Rytíř *Chlumecký* souhlasil s hrabětem Serényim, neboť *povolování daní a vydání jest vzácným právem sněmu*; než vydání na robotárnu roku 1848. učiněná, musejí býti povolena, vždyť před několika týhodny měli tam v pokladně jen 9 zl. 5 kr.

Sněm povolil většinou, aby předsednictvo poukázalo 26.000 zl. na robotárnu za rok 1848.

Zřeknutí se trůnu císařem Ferdinandem a nastoupení

Právě na *sté* (100.) schůzi sněmu moravského dne 4. prosince zahájil předseda Dr. Koppel, vrátiv se z Olomouce, jednání sněmovní zprávou, že J. V. *císař Ferdinand složil korunu ve prospěch svého synovce Františka Josefa, jenž jako František Josef I. nastoupil na trůn císařský.*

Mezitím celý sněm povstal. Předseda po té četl oba manifesty, dané dne 2. prosince 1848. v královském hlavním městě Olomouci, jimižto císař Ferdinand první, jako král uherský a český toho jména pátý, se zříká trůnu, a císař František Josef první na základě pragmatické sankce klade si *koruny* říše na hlavu a nastupuje na trůn svých otců. na trůn císaře Františka Josefa I. v Olomouci.

Zpráva o zřeknutí se trůnu císařem a králem Ferdinandem naplnila sněm žalem hlubokým. Když však přečten v obou zemských jazycích manifest o nastoupení na trůn císaře a krále Františka Josefa I., zadunělo sněmem třikráte hromové Sláva a Hoch!

Po té učinil předseda Dr. Koppel návrhy, aby *země Morava Jeho Veličenstvu Františku Josefovi I. holdovala a odstoupivšímu císaři a králi Ferdinandovi děkovala.* Obé — pravil předseda — jest povinností země. Každý zná šlechetné srdce a lásku, jíž objímal císař Ferdinand všecky země rakouského mocnářství, zvláště pak Moravu, již nazýval zemí vždy věrnou. Moravě věnoval císař Ferdinand celou důvěru za dnů své největší tísně, a za to musejí zástupcové země, jakož i za všecky konstituční dary a svobody císaři Ferdinandovi nejvroucněji děkovati a neobmezenou úctu a oddanosť mu vyjádřiti.

Oba návrhy předsedovy přijaty aklamací sněmu.

Aklamací sněmu schválen také návrh poslance *Cibulky, aby císař Ferdinand nazýván byl na věky v úřadech zemských a v protokolech sněmovních Dobrotivým.*

Na to se rozpředlo předlouhé rokování o tom, má-li celý sněm nebo jen deputace odejeti do Olomouce a Prahy k holdování a díkůčinění. Zároveň však vytknul poslanec *Čambala* sněmu, že dřívější deputace sněmovní u císaře Ferdinanda v Židlochovicích a v Olomouci mluvily jen německy, čímž snížen jazyk slovanský. Navrhl tudíž, aby tentokráte oslovila deputace císaře napřed česky, poněvadž Morava již dle jmena a obyvatelů jest většinou velkou slovanská. Jak má osloviti deputace sněmovní císaře nového.

Poslanec *Jiříček* k tomu odpověděl, že se tu nejedná o jazyk, nýbrž o vyjádření vlasteneckého smýšlení. Jazyk prý při tom hraje úlohu podřízenou, a nelze pochopiti, jak se někdo hádati může o to, má-li se napřed mluviti česky a pak teprv německy, má-li na adresách, odevzdaných vždy v obou jazycích, němčina nebo čeština státi v pravo nebo v levo. (Pochvala). Také o to běží, je-li nový mocnář českého jazyka tak mocen, aby českému oslovení ve vyšším slohu ihned porozuměl a na ně odpověděl. Dlužno také uvážiti, že předseda sněmu, jenž deputaci povede, není, ač česky mluví, ryzého jazyka českého mocen.

Tu řečníka přerušil předseda Dr. Koppel řka, že českého jazyka jest tak mocen aby pro krátké oslovení si dovedl osvojiti každé nářečí. Na to poslanec *Jiříček* navrhoval, aby holdování, bude-li se díti ústně, dálo se jen německým jazykem. Poslanec *Chlumský* se vyjádřil ve smysl ten, že mnozí poslanci návrhu Čambalovu nerozuměli. Kdo dovede oceniti dobrodiní rovnoprávnosti národa, který jako národ český, po staletí ve škole, církvi a úřadě byl utiskován, nemůže zazlívati národu, když užiti chce práva svého a své city vyjádřiti posvátným jazykem mateřským. Jak adresa tak oslovení císaře musí býti proneseno v obou jazycích. Ostatně císař a král *František Josef mluví česky*, jest přítelem a příznivcem jazyka tohoto, vždyť jest věcí známou, jak na svých cestách po Čechách ve školách a s venkovany česky hovořival. Poslanec *Koller* připojil ke všemu tomu ještě poznámku, že zásada rovnoprávnosti obou národností jest uznána, lituje toho, že i dnes nedůvěřivé soupeření v otázce jazykové se objevuje na povrchu. Dosud všecky adresy byly podávány v obou jazycích. Při ústním blahopřání však musí dbáno býti toho, je-li

nový císař českého jazyka mocen. Je-li, musí býti osloven oběma jazyky. Poslanec *Wurm* žádal, aby se císaři blahopřálo oběma jazyky a sice napřed česky, a to ne k vůli nadpráví, nýbrž k vůli rovnoprávnosti, poněvadž dosud němčina v zemi měla přednosť. Země chce míti rovnoprávnosť; německé obyvatelstvo nemůže návrh tento vykládati ve zlé, ano se nejedná o nadpráví češtiny. Také císař František Josef jako příznivec slovanského jazyka přijme zajisté milostivě oslovení české. Poslanec *Hubík* naznačil slovanské oslovení císaře za tím nutnější, poněvadž císař přišel na Moravu mezi lid převahou slovanský a se tu také setkal se staroslovanskou věrností.

Sněm se jednohlasně usnesl na tom, vyslati k císaři Františku Josefovi I. a k císaři Ferdinandovi 20člennou deputaci, která by vzdala hold a díky. Vyjádření smýšlení nemá se díti adresou, nýbrž ústně a to v obou zemských jazycích. Předseda sněmu Dr. Koppel se vyjádřil, že sám pronese českou řeč. Do deputace k císařům Františku Josefovi a Ferdinandovi zvoleni poslanci: *Čížek*, *Pospíšil*, *Mazel*, *Rada*, *Meixner*, *Schulmeister*, *Kvasnička*, Dr. *Spousta*, *Nárožný*, *Jiříček*, *Koller*, *Raab*, *Hönig*, *Buchberger*, *Krinner*, Dr. *Judex*, *Maier*, *Kuchinka*, rytíř *Laminet* a *Frey*.

Deputace sněmovní u císaře Františka Josefa I v Olomouci a u císaře Ferdinanda v Praze.

Na 104. schůzi sněmovní dne 11. prosince podával předseda Dr. *Koppel* zprávu sněmu *o výsledku holdovací a děkovací deputace sněmovní u císaře Františka Josefa I. v Olomouci a u císaře Ferdinanda v Praze.*

Deputace odjela za vedení předsedy dne 5. prosince do Olomouce, kde ještě tóhož dne předseda navštívil napřed generalmajora hraběte *Grünneho.* Již příštího dne byla deputace moravského sněmu přijata v slyšení *císařem Františkem Josefem I.* a to za přítomnosti předsedy ministerstva, knížete *Schwarzenberga* a místopředsedy moravského gubernia zemského, hraběte *Lažanského.* Předseda sněmu moravského oslovil císaře německy, jak následuje:

„Vaše Veličenstvo!

Nejvyšším patentem, daným dne 2. prosince 1848., zřekl se Jeho Veličenstvo císař Ferdinand rakouského trůnu císařského. Zřeknutí toto naplnilo věrný národ moravský žalem hlubokým, neboť národ jím byl ztratil nejlepšího a nejdobrotivějšího otce. Nával událostí, nepochybná a neodbytná potřeba velkého a obsáhlého upravení státních forem Rakouska, jak se bylo vyjádřilo Jeho Veličenstvo v tomtéž patentu, upevnily v Jeho Veličenstvu přesvědčení, že jest zapotřebí mladších sil, aby se napomáhalo dílu velkému a dílo toto šťastně bylo dokončeno.

Proniknut jsa tímto přesvědčením, přenesl J. V. císař Ferdinand rakouskou korunu císařskou na Vaše Veličenstvo.

Majíce důvody tyto v úctě, nalezají zástupcové národa moravského útěchu v tom, že ve Vašem Veličenstvu spatřují následovníka mocnáře nejdobrotivějšího, přirozeného dědice jeho cností a vlastností, jimiž aby nástupce za nynější doby stísněné se obrnil, odstupující mocnář si byl přál.

Račiž proto, Vaše Veličenstvo, nejmilostivěji přijati blahořečení a holdování zástupců národa moravského.

Zástupce moravského národa naplňuje největší radostí, že jsou první ze všech zemských sněmů (bývalých stavů) v Rakousku, jimž popřáno, vyjádřiti své city u stupňů trůnu Vašeho Veličenstva. Račiž, Vaše Veličenstvo, dovoliti, aby zástupcové národa moravského vyslovili pevnou důvěru, že Vaše Veličenstvo nastoupí na dráhu, předky Vašeho Veličenstva zahájenou, a že dovede na ní založiti štěstí celého mocnářství. Za to skládají na stupních trůnu Vašeho Veličenstva nejslavnější slib, že přenášejí nedílně na Vaše Veličenstvo lásku a věrnosť, živenou pro Jeho Veličenstvo císaře Ferdinanda.

Odporučujíce zvláště císařské milosti Vašeho Veličenstva naši krásnou vlasť, nemůžeme lépe zakončiti, nežli slovy jeho Veličenstva císaře Ferdinanda: Bůh siliž Vaše Veličenstvo v konání těžkého povolání k vlastní cti, ku slávě rodu Vašeho Veličenstva a ku blahu celého státu!“

Česky pak oslovil předseda Jeho Veličenstvo jak následuje:

„Vaše Veličenstvo!

Nejvyšším manifestem, daným dne 2. prosince 1848., ráčilo vysloviti Vaše Veličenstvo zásadu rovnoprávnosti všech národností.

Zástupcové národa moravského považují za posvěcení zásady této a za důkaz daný slovanským obyvatelům Moravy, že se jí skutečně užívá, když opakují všecka přání, jež vyjádřiti byli právě tak šťastnými, také jazykem slovanským. Račiž Vaše Veličenstvo je přijati na důkaz lásky svých poddaných.“ —

Císař pán odpověděl na to německy: „Vyjádření dobrého smýšlení moravského sněmu opravdu Mne těší. Nechám si na tom záležeti, abych napomáhal štěstí Své říše na dráze, na niž Mne byl odkázal Můj strýc, císař Ferdinand, jejž svět právem zove Dobrotivým. Jen upřímným spolupůsobením mocnáře a národů může býti velké dílo dokonáno, jež jest společným úkolem naším. Děkuji Vám za Vaši adresu, počítaje na lásku Svých Moravanů věrných k vlasti.“ Odpověď císaře Františka Josefa I. deputaci sněmu moravského v Olomouci.

Česky pak pronesl císař tato slova: *„Slíbil jsem všem národnostem volný rozvoj a rovné právo, a dovedu také splniti Svůj slib. Ať si mluví tím oným jazykem národové této říše velké, důvěřuji v ně, že se všichni přiznávati budou a se také osvědčí jako věrní synové celé vlasti.“*

Když byl ještě císař pán pohovořil s předsedou o sněmu moravském, deputace milostivě propuštěna.

O další cestě deputace do Prahy poučil nás předseda ministerstva kníže Schwarzenberg, že císař *Ferdinand* z vážných důvodů se rozhodl nepřijímati deputací, nýbrž jen v slyšení přijímati jednotlivce. Na to se deputace moravského sněmu rozhodla, že ze svého středu zvolí menší deputaci, která by císaři Ferdinandovi Dobrotivému vyjádřila z vůle sněmu nejsrdečnější úctu a oddanosť. Cesta deputace sněmovní do Prahy.

Mimo předsedu Dr. *Koppela* a poslance *Krinnera* losem určeni poslanci rytíř *Laminet*, *Wurm*, *Raab* a *Schulmeister* do této menší deputace, která dne 7. prosince přibyla do Prahy. V Praze jí sdělil kníže *Lobkovic*, co již věděla od předsedy ministerstva. Aby vyhověla přání císaře Ferdinanda, zvolila ze svého středu poslance *Wurma* a *Raaba*, kteří měli s předsedou Dr. *Koppelem* býti císařem slyšáni.

Přijetí císařem *Ferdinandem* v Praze bylo velmi milostivé. Předseda sněmu za přítomnosti císařovny vyjádřil císaři Ferdinandovi díky sněmu moravského a nejvroucnější oddanosť a věrnosť, již sněm a země nemohou lépe osvědčiti a neosvědčí také, nežli když stejnou lásku a oddanosť přenesou na císaře Františka Josefa. Předseda sněmu dodal, *že sněm aklamací se usnesl na tom, nazývati císaře Ferdinanda Dobrotivým*, čehož také dějiny zajisté neopomenou, prose za schválení tohoto sněmovního snesení. Na konec děkoval předseda císařovně. Císař *Ferdinand* děkoval u velkém pohnutí srdečně, vysloviv se, *že vždy důvěřoval ve věrnosť Moravy a že vždy rád vzpomínati bude Moravanů.* Deputace sněmovní u císaře Ferdinanda Dobrotivého v Praze.

Sněm vyslechl radostné tyto zprávy, provolav císařům Františku Josefovi I. a Ferdinandu Dobrotivému slávu! —

Na 112. sezení sněmovním dne 20. prosince ujal se slova Petr rytíř *Chlumecký*, aby důtklivě si stěžoval do ministerstva, u něhož tolik důležitých usnesení sněmovních marně očekává schválení. I předseda sněmu Dr. *Koppel* zakročil již ně- Neschvalování snesení sněmovních a ministerstvo.

kolikráte u ministerstva v příčině schvalování sněmovních snesení, na sněmu samém tolikráte již proneseny podobné stížnosti, než příznivého výsledku nebylo lze docíliti. Tak podobá se, jakoby sněm moravský byl nečinným, poněvadž jeho snesení neuvádějí se v život a platnosť. V této příčině slouží sněm moravský zemi k mrzutosti, sobě ale k zlosti. K uhájení důstojnosti sněmu moravského navrhl rytíř Chlumecký, aby předseda s dvěma poslanci se odebral k ministerstvu, a aby tomuto důtklivě uvedl na paměť všecka neschválená snesení sněmu moravského. Ministři odjedou zítra dne 21. prosince do Vídně, kde jsou také všecka snesení sněmovní, do Vídně ať se tudíž odebéře sněmovní deputace.

Poslanci *Frebort*, *Koller*, rytíř *Laminet*, *Hönig* (Brtnice) podporovali návrh rytíře Chlumeckého, jenž také sněmem schválen. Do deputace zvoleni poslanci *Nárožný* (Uher Brod) a *Chlumský* (Imramov).

Tak stalo se na posledním 112. sezení sněmovním před svátky vánočními roku 1848. Příští sezení sněmu moravského bylo dne 4. ledna léta Páně 1849.

Nové ministerstvo, autonomie zemí a sněm moravský.

Na 113. sezení dne 4. ledna, prvním to roku 1849., podával předseda Dr. *Koppel* sněmu zprávu o výsledku deputace, složené z předsedy a poslanců Nárožného a Chlumského a odeslané k ministrovi záležitostí vnitřních. Deputace byla dne 31. prosince 1848. ve Vídni ministrem hrabětem *Stadionem* slyšána. Na žádosti sněmu moravského v příčině nepotvrzování sněmovních snesení, přednešené předsedou Dr. Koppelem, odpověděl ministr, jak následuje:

„*Činnosť sněmů smí se nyní, kdy autonomie zemí nevstoupila ještě v život, obmezovati na pouhé sbírání materiálu, na návrhy a předlohy. Ministerstvo není pro provisoria další v jednotlivých zemích.* Co se týká dotazů moravského sněmu, hlavně v příčině patentu, daného dne 7. září 1848. (vyvazení roboty, desátků atd.), rozhodne o nich brzo komise zvláštní.“

Deputace sněmovní, která i jinak se přičinila o hájení zájmů sněmovních a zemských, byla tím odbyta.

Tato reakce z kruhů nejmocnějších vycházející byla ku podivu rychlostí blesku nerozhodnými lidmi vycítěna a také pochopena, připravující se ve Vídni obrat náhle ochromil sílu politickou i sněmu moravského. Imperium se počalo hlásiti k slovu, libertas ustupovala. Sněm moravský, vypluv hrdě na širé moře svézákonnosti zemské, nenechával více rozdouvati plachty lodě své silnými větry svobodných a neohrožených myslí; shodiv s paluby autonomii, rychle plul do nejbližšího přístavu, v němž zabodl se pevně svými kotvami do povolnosti vládě.

Důvěra sněmu hraběti Lažanskému.

Již na 114. sezení dne 5. ledna sdělil předseda se sněmem, že zemský vicepraesident hrabě *Lažanský* ohlásil ředitelství sněmovnímu, že přijel do Brna a ujal se opět úřadu. Ihned navrhl poslanec *Müller*, aby se odebrala sněmovní deputace ku hraběti Lažanskému, ho uvítala a jemu důvěru sněmu vyjádřila. Poslanci *Osolsobě*, *Hrůza* a *Cásek* horlivě podporovali návrh tento, jejž sněm také většinou schválil.

Oposice sněmovní proti vyjádření oddanosti hraběti Lažanskému.

Hrabě *Serényi*, jenž neobcoval této schůzi sněmovní, již na příštím 115. sezení dne 8. ledna, ozval se nepřímo proti snesení tomuto. Četl prý v brněnském „Tags-Courieru,“ že sněm se usnesl, vyjádřiti vicepraesidentovi gubernialnímu, hraběti Lažanskému, svou *oddanosť*. Podobné snesení se nemohlo státi, neboť v Moskvě nebo v Petěrburku lze podobnou oddanosť cárovi pochopiti, nikdy však v zemi konstituční oddanosť zemskému vicepraesidentovi, i kdyby měl větších zásluh, nežli jich má hrabě Lažanský. Ať se tudíž úředně opraví zpráva řečeného listu!

Předseda Dr. *Koppel* litoval toho, že denník, jako jest „Tags-Courier,“ se stal předmětem sněmovního jednání. Slova oddanosti deputace u hraběte Lažanského

neužila; než stalo se tak pouhou náhodou. Předseda nepochybuje o tom, kdyby byl slova tohoto ve svém oslovení užil, že by s tím byli souhlasili všichni poslanci, až na hraběte Serényiho.

Po té podával předseda Dr. *Koppel* sněmu zprávu o deputaci ku hraběti *Lažanskému*, složené z poslanců *Winklera*, *Rušila*, *Breita*, *Penky*, *Menzla* a rytíře *Vojkovského*. Deputace tato odebrala se za vedení předsedova dne 8. ledna ku hraběti Lažanskému, předseda pak, osloviv hraběte Lažanského, vytknul přesvědčení sněmu moravského, že hrabě Lažanský ve svém úřadě měl jen blaho země na zřetelu a že má také hlavní podíl v důstojném vystupování a pokoji naší země za osudných dnů minulých, vedle bodré povahy obyvatelstva. Země se považuje za šťastnou, že v čele zemské správy stojí muž, jenž proslul svou lidskostí a každé spravedlivé stížnosti odpomáhá. Sněm ze svého snesení vítá deputací náčelníka zemské správy, vyjadřuje mu úctu a lásku všech poslanců, ano i jejich voličů. Česky pak předseda Dr. Koppel připojil k tomu: „Zvláště však se kojí deputace nadějí, že náčelník zemské správy slovanské národnosti poskytne ochranu, odpovídající zásadě rovnoprávnosti národnostní.“ Deputace sněmovní u hraběte Lažanského.

Hrabě *Lažanský* odpověděl napřed německy v tato slova: Vyjádření Vašeho přátelského smýšlení za sněm cením si vysoko, spatřuje v něm také vyjádření náklonnosti a důvěry země ve mne. Jen o tuto důvěru se opíraje, dovedu působiti ve všeobecné blaho země, jíž věnovati chci neumorně veškeru sílu svou. Chovala-li se země v době osudné důstojně, přičítám zásluhu o to, ač jsem se upřímně vynasnažil o udržení pokoje a řádu, jen a především loyalní a bodré mysli obyvatelů moravských, mysli to, která se opět nedávno tak důstojně po příkladě předků byla osvědčila, když náš milovaný císař s panovnickou rodinou, důvěřuje ve věrnosť a oddanosť Moravanů, mezi ně se byl uchýlil. Přijměte mé díky nejsrdečnější. Odpověď hraběte Lažanského sněmovní deputaci.

Česky pak doložil hrabě *Lažanský*: »*Původem své rodiny, jmenem a rodem sám jsa z kmenu slovanského, ubezpečuji Vás, pánové, že ochrana slovanské národnosti, za setrvání na rovnoprávnosti a volném rozvoji všech národností, Jeho Veličenstvem nám zaručenými, není pouze zakotvena v mé povinnosti, nýbrž i v mém citu.*«

Již na 116. sezení sněmovním dne 9. ledna sdělil předseda se sněmem návrh pěti poslanců, aby sněm podal zvláštní deputací žádosť císaři a předsedovi ministerstva, by guberniální vicepraesident hrabě *Lažanský* ustanoven byl náčelníkem či praesidentem správy zemské na Moravě. Návrh tento sněmem schválen a předseda zmocněn, aby členy deputace ustanovil sám. Za jednání o tomto návrhu odepřel předseda hraběti *Serényimu*, jenž chtěl mluviti proti návrhu, slovo, an prý se již bylo ozvalo několik poslanců, aby se hlasovalo. O tomto odmrštění hraběte Serényiho, příčícím se jednacímu řádu, jednal sněm později na tajném sezení. Žádosť sněmu za jmenování hrab. Lažanského praesidentem zemské vlády.

Na 123. sezení dne 17. ledna 1849. sdělil předseda Dr. Koppel se sněmem zprávu o výsledku deputace k císaři v záležitosti ustanovení hraběte Lažanského guvernérem zemským či praesidentem zemské vlády. Deputace sněmovní, k níž se byli připojili představení města *Olomouce*, hrabě *Vetter*, oba rytíři *Terschové*, hrabě *Strachwic*, kanovník rytíř *Holle* a Dr. *Spousta* — arcibiskup následkem churavosti nemohl jíti s deputací — podala v Olomouci císaři Františku Josefovi adresu, k níž císař odpověděl, jak následuje: Odpověď císařova v příčině ustanovení hr. Lažanského guvernérem.

„Těší Mne slyšeti od Vás, že máte důvěru v nynějšího náčelníka země, zvláštní úctu mu prokazujíce. Toto ubezpečení jest Mně důkazem, že neopomenete jemu, jako náčelníku vlády zemské poskytnouti onu podporu, za niž žádá ochrana proti zevnějšímu nepříteli a zachování zákonnosti uvnitř země. Obsazuje konečně

úřad náčelníka země, nespustím nikdy se zřetelu prospěch země a vyhovím dle možnosti přání Vašemu.“

Člen deputace, poslanec *Cásek*, byl přijat na to císařem u zvláštním slyšení, odevzdav císaři žádost za potvrzení sněmovních snesení v příčině vyvazení roboty a desátků. Císař poslance Cáska ubezpečil, že se stane, co bude možná.

Předseda ministerstva, kníže Schwarzenberg, nebyl právě v Olomouci. I odebral se předseda Dr. Koppel k ministru záležitostí vnitřních, hraběti *Stadionovi*, aby ho požádal o slyšení. Minister však vyjádřiv se, že záležitosti tyto (nepotvrzování různých snesení sněmovních) zná velmi dobře, sprostil deputaci návštěvy.

Zákon o udržování okresních silnic.

Na 115. sezení svém dne 8. ledna 1849. jednal sněm v druhém čtení o osnově prozatímného zákona v příčině *udržování silnic okresních*. Zpravodajem byl poslanec *Jiříček*.

Hlavní ustanovení zákona tohoto, jak ho vyřídil sněm, jsou tato:

§ 1. Všecky dosud hotové silnice okresní musejí způsobem, ustanoveným platnými předpisy technickými, býti udržovány.

§ 2. Povinnost konkurenční na udržování silnic okresních připadá na dosavadní okresy soudní, svým časem pak na nové okresy politické.

§ 3. Povinnost přispěvací tíží každého poplatníka berního v okresu tou měrou, jakou platí daně přímé, nyní právě daň pozemkovou, domovní a výdělkovou, tedy i majitele panství a živnostníky.

§ 4. Povinnost přispěvací jest co do věci pro všecky rovná, pročež nesmí žádná část nákladu udržovacího, zvláště nákladu na vydržování pohrabáčů, výplaty řemeslníkům a jiné, jedné neb druhé třídě poplatníků býti přikázána aneb vyhražena.

§ 5. Kde je mýto, budiž čistého výtěžku z něho užíváno výhradně k úlevě všech přispíváním povinných, jejichž příspěvek smí se jen obmezovati na to, co výtěžkem z mýt se neuhradilo.

§ 6. Způsob, mají-li konkurenční příspěvky odváděny býti in natura nebo v penězích, ponechává se úmluvě mezi povinnými z obcí.

§ 7. Patent o stavbě silnic, daný dne 27. února 1829., jakož i všecky předpisy, jež se týkají udržování silnic okresních, času a způsobu příspěvku a technického provedení prací, zůstanou platnými až do vydání nového zákona o stavbě silnic potud, pokud tímto prozatímným zákonem se nezrušují.

§ 8. Rozvržení konkurenčních příspěvků v okresích, jakož i řízení prací přísluší úřadům politickým, které povolávají k tomu po jednom splnomocněnci z každé obce.

§ 9. Proti oněm, kdož se protiví, zakročují politické úřady jen na základě předpisů, které platí pro vymáhání veřejných povinností a státních břemen.

§ 10. Rekursy přispíváním povinných neodkládají odvádění přiřknutého příspěvku. —

Zároveň prohlásil sněm vykonané druhé čtení za čtení také třetí, aby snesení mělo konečnou platnost.

Moravský zemský fond ubytovací.

Na sněmu moravském byl již roku 1848. učiněn poslancem *Pískovským* návrh, aby ze zemského fondu ubytovacího se vystavěly *kasárny pro jízdu*. To nešlo tak z čista jasna, neboť napřed rozřešena býti musila otázka, komu fond tento náleží ve vlastnictví. V příčině té navrhl jmenem účetního výboru sněmovního zpravodaj *Krinner* na 118. sezení dne 11. ledna 1849., aby moravský zemský fond ubytovací byl ministrem vnitřních záležitostí uznán a prohlášen za vlastnictví oněch berních

stavů, jež k němu byly přispívaly, a aby upotřebení jeho, a to za souhlasu vlastníků, ponecháno bylo sněmu moravskému.

Poslanci *Cibulka* a *Buchberger* chtěli značný fond tento přivlastniti jednotlivým městům a městysům, jež prý k němu přispívaly. Sněm se však usnesl, aby ministerstvo bylo požádáno za uznání vlastnictví fondu ubytovacího ve smyslu shora uvedeném.

Přeložení university z Olomouce do Brna.

Obyvatelé král. hlavního města *Brna* podali sněmu žádosť, aby školy vysoké přeloženy byly z Olomouce do Brna. Když se o této žádosti na sněmovním sezení 118. dne 11. ledna jednalo, vysvětloval předseda Dr. *Koppel* sněmu, že obecní výbor olomoucký rozhodně se proti žádosti města Brna ohradil, že skoro 174 panství a měst a asi 1000 obcí za ponechání university v Olomouci bylo žádalo, a že otázka tato způsobila neobyčejné rozčilení v obyvatelstvu. I arcibiskup olomoucký se do toho vložil, tak že jednání o této záležitosti z nejvyššího rozkazu se odložilo. I sněm odložil tuto záležitosť na vždy.

Otázka odročení sněmu.

Na 120. sezení dne 13. ledna 1849. učinil poslanec *Frebort* návrh, aby sněm povolil poslancům měst zálohu na diety z domestikálního fondu, jinak že se sněm sám rozejde, an nedostatek diet nutí poslance měst, aby sněm opustili. Z původního ustanovení stavovského ještě sněmu, aby diety poslancům vyplácely volební okresy a města, hrozila sněmu po delší čas již katastrofa. Jednotlivé okresy a města ani nevolily poslance, jiné je odvolaly výslovně, třetí pak neplacením diet zvolené poslance donutily k odchodu ze sněmu. Pravda, že sněm dlouho trval a chudým okresům i městům že nebylo lze zdoliti vydání až do tisíce zlatých na jednoho poslance; než ti oni voliči cynicky se ještě neplacením diet a odvoláním poslanců veřejně vychloubali, ač právě snad tito opovrhovatelé ústavním zřízením co do prostředků hmotných neměli příčin k nemístné a opovržení hodné skrblivosti.

Poslanec *Jiříček* upozornil předsedu, že návrh Frebortův souvisí vlastně s návrhy, jež podal sám a s ním i jiní, na odročení sněmu; za tou příčinou lze raditi, aby předsednictvo všecky tyto návrhy jako nutné ihned uvedlo na pořádek denní. Hřebík na hlavičku trefil však poslanec *Buchberger*, vyjádřiv se, že nedostatek diet není pravou příčinou hlasů pro zakončení sněmu, nýbrž *zúžená působnosť sněmu.*

Sněm rozhodl, že o všech těchto návrzích má se jednati najednou a to hned. Poslanec *Jiříček* navrhoval, aby sněm, vyřídiv rozpočet zemský na rok 1849., se odročil. Poslanec *Kudla* vytasil se s návrhy, aby rozpočet domestikálního fondu byl prozkoumán, aby osnova o vyučování, nejdůležitější to předmět pro rovné právo národa českého ve školách, byla vyřízena, aby říšskému sněmu byla vyslovena důvěra, aby se stalo usnesení v příčině nového svolání sněmu, a aby odročení zemského sněmu záviselo na potvrzení nového výboru zemského. Odůvodňuje své návrhy, pravil poslanec *Kudla*, že sněm může býti odročen jen za podmínek důstojných a závazky, jež byli převzali poslanci, vyplňujících. Moravský sněm si vydobyl, jak se obecně uznává, velkých zásluh; nutnou ale jest věcí, aby všecky práce důležité ukončil. Hlavně jedná se tu o školství. Vyslovení důvěry říšskému sněmu jest potřebí za příčinou snesení moravského sněmu v záležitostech robotových a desátkových, v nichž se musí konečně zakročiti. A také o nové svolání sněmu musí býti postaráno, poněvadž nevíme, co se stane po odročení sněmu. Chceme-li však čekati na potvrzení nového výboru zemského, jedná se nám o to, abychom šli domů v jistotě, že snesení sněmovní budou také provedena. (Pochvala.)

Obmezení působnosti sněmovní.

Poslanec *Jiříček* zavrhl v rokování všecky návrhy Kudlovy, stoje na svém, aby nejdéle do konce ledna sněm byl odročen. (Pochvala.) Mluveno sem, mluveno tam. V rokování sem tam padlo také slovo předsedajícího rytíře *Vojkovského*, že

se uskutečnilo sice rozšířené zastoupení na sněmu, že však *původní práva a působnost moravského sněmu nedoznala se rozšíření*; opak toho že jest pravdou, jak z vyjádření nynějšího ministerstva vychází na jevo.

Sněm se na konec usnesl většinou více než dvoutřetinovou, aby *koncem ledna moravský sněm na neurčitou dobu se odročil*. Zároveň se usnesl sněm velkou většinou na tom, aby byly ještě vyřízeny: rozpočet domestikálního fondu a *osnova o vyučování*. Návrh Kudlův na vyslovení důvěry sněmu říšskému padl. Nežli se mělo hlasovati o tom, aby sněm vyčkal potvrzení nového výboru zemského, prohlásil Vojtěch baron *Widmann*, že nový zemský výbor byl zvolen proti zákonu, neboť sněm nedbal při volbě, že jsou jisté třídy (šlechta) na sněmu zastoupeny, proto také nebyl nový zemský výbor vládou potvrzen. Předseda rytíř *Vojkovský* vyjádřil se v ten smysl, že dříve se nesměl sněm z vlastní vůle shromážditi, nýbrž že k žádosti předsedy výboru zemského, guvernéra nebo zemského hejtmana, povolovala dvorská kancelář, aby sněm se sešel. Zemský výbor nemá vůbec práva na svolání sněmu.

Příčina nepotvrzení nového výboru zemského.

Rytíř *Chlumecký* připojil k tomu, že svolání sněmu jest právem vlády. Co se tvrzení barona Widmanna dotýká, ubezpečoval rytíř Chlumecký z dobrého pramene sněm, že vláda chce potvrditi nový výbor zemský. Poslanec *Cibulka* upozornil sněm na to, že svolávání sněmů jest právem koruny. Poslanec Dr. *Friedl* se slavně ohradil proti tomu, že by nový výbor zemský býval nezákonně zvolen. Sněm jest zákonný, jeho usnesení nelze nazývati nezákonnými. Když již rokování měli do syta, usnesl se sněm na tom, aby zemský výbor, když toho uzná potřebu, aneb když 43 poslanců o to požádá, vymohl na ministerstvu opětné svolání sněmu.

Fond úsporní náleží zemi.

Tak zvaný moravský fond úsporní byl vlastně částí fondu domestikálního. Rozhodnutím císaře Josefa II. z r. 1783. ustanoveno, aby úroků z fondových kapitálů bylo užíváno ve prospěch obecného blaha na Moravě, tak ku příkladu ve prospěch nemocnic v Brně a Olomouci. Resoluce dvorské kanceláře z roku 1792., jíž rozhodnutí císaře Josefa bylo porušeno, moravští stavové nikdy neuznali. Rozhodnutím císaře a krále Ferdinanda z roku 1846. potvrzeno stavům totéž právo, jako roku 1783.; poukázáno jen na to, aby stavové v nakládání s úroky fondu úsporního neopomenuli též nemocnic v Brně a Olomouci. Moravský zemský výbor však rozhodl dne 22. května 1848., že veškerých úroků fondu úsporního má býti užíváno ve prospěch nemocnice brněnské, ač stavové moravští celých šedesát let se ohražovali proti nařízenému nakládání s úroky fondu úsporního ve prospěch nemocnic, stojíce na tom, aby v té příčině byli volni.

Na 121. schůzi své dne 15. ledna 1849. jednal sněm o této záležitosti v druhém a třetím čtení a rozhodl, jak následuje:

Jen sněmu moravskému přísluší nakládání s kmenovým kapitálem fondu úsporního a s veškerými úroky z něho Na rok 1849. budiž z úroků fondových 3440 zl. kamerální pokladně pro nemocnice odvedeno, příště pak musejí nemocnice co rok se ucházeti u sněmu o podobné příspěvky. Horalům moravským a slezským sněmem stavovským dne 16. března 1848. povolená podpora 5000 zl. z fondu úsporního se dodatečně schvaluje. Nynější úroky 17.685 zl. fondu úsporního buďtež ve zvláštním přehledu udržovány pro sněm moravský a jeho potřeby.

Stát odpustil zemi dluh.

Vedle ministeriálního vynešení, daného dne 6. září 1848., nařídil sněm na svém sezení 123. dne 17. ledna 1849. zemské účtárně a pokladně, aby požadavek země 29.852 zl. na stát, naproti tomu však také dluh země státu 74.304 zl. jako kompensaci ve fondu dominikálním odepsaly. Právníci různí totiž byli náhledu toho, že v této záležitosti nelze vésti spor s úspěchem naproti státu.

Poslanec *D'Elvert* vysvětlil záležitost tuto sněmu. Požadavek země na stát jest prý likvidním, pokud se týká daně pozemkové. Za to ale ostatní nároky země nejsou úplně jasné. Když byl totiž moravský tribunál rozšířen, položila císařovna Maria Terezia podmínku, aby země vydržovala osoby, o něž tribunál rozmnožen byl, poněvadž tribunál jako moravský soud apelační rozšířenou svou působností prospívá zemi, jež se dříve musila ve sporech obraceti na *druhou stolici v Praze*. Dále ustanoveni tak zvaní průvodní komisaři, pracující v záležitostech přípřežových a vojenských pro zem a také od země placení. Později byli tito komisaři přikázáni krajským úřadům.

Roku 1749. nařídila císařovna Maria Terezia, aby účty kontribučenských fondů se prohlížely státní účtárnou moravskou, následkem čehož musil býti rozmnožen počet úředníků, jež však vydržovala země. A když roku 1784. *moravský výbor zemský císařem Josefem II. byl zrušen*, přešlo jeho řízení na c. k. gubernium, u něhož za tou příčinou pro záležitosti zemské ustanoveni dva noví sekretáři a dva koncipisté, jež vydržovala také země. Císař *Leopold* roku 1792. znovu ustanovil moravský výbor zemský, za kteroužto příčinou měl plat oněch čtyr úředníků guberniálních zemí býti zastaven; to se však stalo až roku 1830. Za dobu od roku 1792. až do roku 1830. má tudíž země požadavek na stát, nečinila však na něj posud žádných nároků. Na každý způsob měl by dle D'Elverta stát požadavek 2000 zl. na zem, proto vděčně lze jen přijati kompensaci hořejší, ministerstvem nabídnutou. Sněm ji také přijal.

Rozpočet domestikálního fondu, hlavního to majetku země Moravy, na rok 1849. vyřízen na 125. a 126. sezení sněmovním dne 19. a 20. ledna 1849. Rozpočtu položen v základ skutečný výsledek hospodářství v roku 1847. a 1848., až na nutné změny. Rozpočet domestikálního fondu na r. 1849.

Příjmy fondu domestikálního se páčily na 62.320 zl. úroků, 91.825 zl. řádného příspěvku z kamerální pokladny, 50 zl. náhrady, 14.736 zl. různých příjmův a 909 zl. výtěžku z Lužánek, tedy celkem na 169.840 zl. Roku 1848. byl různý příjem o 18.000 zl. vyšší, jež země byla utržila od vojenského aeráru za prodanou jemu budovu moravské akademie stavovské v Olomouci, která byla přenešena do Brna. Vyučovalo se na ní českému, francouzskému a vlašskému jazyku, hospodářství, šermu, tanci a jezdění na koni.

Vydání fondu se skládalo ovšem z více položek, nežli příjem. Příspěvky řádné různým pokladnám páčily se na 21.595 zl. V tom byl zahrnut také základní příspěvek roční 1000 (z 3000) zl. první moravské spořitelně v Brně, jež se právě počala zakládati, příspěvek 650 zl. k platům profesorů práv v Olomouci, vydání na nadace ve vojenských ústavech a na robotárnu.

K dalšímu vydání náleželo 50.650 zl. na služné zemských úředníků a zřízenců, 15.950 zl. na výslužné, 3764 zl. na provise, dary z milosti a příspěvky na výchovu, 200 zl. odbytného. Co do mzdy navrhoval účetní výbor sněmovní, aby se pro tento rok dalo naposledy dvorskému agentovi ve Vídni ještě 100 zl., za to však aby se škrtla odměna 50 zl. právnímu zástupci v Brně, 96 zl. pro hudebníky, kteří při zahajování stavovských sněmů troubili a bubnovali, což nyní odpadlo, a 50 zl. příspěvku brněnskému dómu za slavnou mši svatou ve svátek zemských patronů Cyrilla a Methoděje.

Sněm vešel na návrhy tyto až na 50 zl. dómu ve svátek svatých Cyrilla a Methoděje, jež na přímluvu poslanců *Nárožného*, *Heidlera* a *D'Elverta* povoleny. Celkem se páčily mzdy a odměny na 285 zl.

Moravský výbor zemský.

Na požitky (emolumenty) povoleno sněmem 15.239 zl. V rokování o této položce, v níž zahrnuty byly také požitky přísedících moravského výboru zemského, uvedl poslanec *D'Elvert* sněmu na paměť, že zemský výbor se náramně již ztenčil, ani nejvyšší oficíři zemští v něm scházejí, z osmi přísedících již však jen jsou tři, jejichž volební doba ještě nevypršela. Z těchto posledních však přísedící *Feifalik* jako poslanec na říšský sněm není ani v Brně přítomen. Když i sněm nemůže aneb nechce míti vlivu na jmenování oficírů zemských, jest na čase doplniti zemský výbor, neboť věcí jest pochybnou, bude-li nový výbor zemský před sankcí zemské ústavy potvrzen čili nic.

Předsedající, rytíř *Vojkovský*, upozornil na to, že dle dosavadního zvyku oni přísedící zemského výboru, jejichžto doba volební byla vypršela, úřadovali až do stvrzení nově zvolených. Petr rytíř *Chlumecký* zase poznamenal, že nový výbor zemský byl ustanoven pouze na dobu až do sankce zemské ústavy, že nemá tudíž na něj schválení ústavy nižádného vlivu. Rytíř *Laminet* vyzval sněm, aby opětně ministerstvo ku potvrzení nového výboru zemského, již 5 září 1848. zvoleného, popohnal. Poslanec *Nárožný* sdělil se sněmem úřední vyjádření ústní ministra vnitřních záležitostí, vedle něhož ministr jako zodpovědný za správu veřejnou se musí napřed zabezpečiti, nežli nový výbor zemský potvrdí, poněvadž výboru zemskému náleží do jisté míry též administrativní řízení státní.

Sněm se skoro jednohlasně usnesl na tom, vyložiti ministerstvu stav věcí a požádati ho za rychlé potvrzení nového výboru zemského. Kdyby ale mimo nadání snesení sněmovní o znovuzřízení zemského výboru nebylo schváleno, nastoupí dne 5. září nově zvolení členové zemského výboru, a sice rytíř *Laminet*, Dr. *Wilsdorf*, rytíř *Chlumecký*, rytíř *Vojkovský*, *Nárožný* a *Cibulka* na místa oněch přísedících zemského výboru, jejichž volební doba buď již vypršela nebo vyprší, a to postupem dle hlasů, jež byli obdrželi ve volbě. Zemský výbor pak jmenem sněmu oznámí tyto nové členy zemského výboru k nejvyššímu potvrzení.

Dále schválil sněm vydání domestikálního fondu, a sice 10.459 zl. na dary, 5421 zl. na kanceláře, 6378 zl. na odměny a adjuta, 2323 zl. na budovy a opravy jejich, 3735 zl. na cestovné a diety, 707 zl. na nájemné a příbytečné a 5347 zl. na udržování Lužánek.

Lužánky a Františkov národními pomníky.

V rokování o poslední položce položil poslanec Ant. *Lubich* na sněm dotaz, jaký že vlastně mají účel Františkov a Lužánky? Poslanec *Schwab* se dotazoval zase, kdo že jest vlastníkem Františkova a Lužánek?

Zpravodaj *Krinner* dal v odpověď, že Františkov býval pozemkem fortifikačním, na němž stavové moravští vystavěli pomník míru. Roku 1818. císař Ferdinand Dobrotivý, tehda ještě korunní princ, položil základní kámen pomníku tohoto. Od doby té se uhražuje vydání na Františkov z fondu domestikálního; také jsou k tomu určeny zvláštní kapitály. Lužánky, dřívější to klášterní zahrada jesuitská, darovány císařem Josefem II. obecenstvu. Od delší doby spravují moravští stavové tyto sady.

Když byl poslanec *Schwab* navrhl, aby se země těchto sadů vzdala, a poslanec *Čambala* se přimlouval, aby hostinec v Lužánkách se pronajal a pole, v novější době v zahradu upravené, aby bylo osíváno ve prospěch chudých, ujal se slova poslanec *D'Elvert*, vyzývaje sněm, aby se v posuzování těchto věcí postavil na stanovisko vyšší, jež odpovídá důstojnosti země a její zástupců. Nejedná se tu o Brno, jedná se o dva národní pomníky, Lužánky a Františkov, zrovna tak cenné, jako jest pomník u Slavíkovic, zvěčňující místo, na němž velký císař Josef II. sám byl táhl brázdu. Šlechetný tento lidumil nevěnoval Lužánky Brnu, věnoval je obe-

censtvu, lidu, označiv tak rovné právo všech. Lužánky náleží celému národu; byly upraveny na státní náklad, stát přispívá dosud na jejich udržování. Lužánky jsou pomníkem, jejž byl postavil velký císař svému lidu. Lužánky patří národu, sněm ať neznesvěcuje slavné věnování Lužánek povznášením otázky o vlastnictví. Františkov pak povstal z příspěvků dobrovolných a z příspěvků celé země. Pomník míru na něm oslavuje vítězství nad hrdou tísní moci Napoleonovy, Františkov má jméno císaře Františka a jeho spojenců. Pozemky jeho byly kdysi fortifikační, sady však na Františkově náleží dějinám, náleží zemi. Prohřešil by se na obou těchto pomnících, kdo by se jich chtěl vzdáti. Poslanec D'Elvert navrhl konečně, aby *Lužánky a Františkov byly prohlášeny sněmem za národní pomníky*, jimiž také jsou, a *aby byly postaveny pod ochranu a česť země*. (Všeobecná pochvala.)

Rytíř *Laminet* prohlásil historické vzpomínky každého národa za nejkrásnější, pomníky však jsou znamením a oporou těchto vzpomínek. Pobyv v Praze, záviděl Čechům jejich hlavní město; i mnohý přehmat odpouští Čechům vůči tomu, co velkolepého byli vykonali pro Prahu. V Brně a na Moravě vůbec jest prý málo pomníků, a ty, co máme, nesmí býti ponechány samy sobě. Nebudiž bořeno, k čemu se tak krásné vížou památky!

Sněm prohlásil na to většinou více než dvoutřetinovou Lužánky, Františkov a pomník u Slavíkovic na věky za pomníky národní, postaviv je pod ochranu a česť celé země. Když snesení toto prohlášeno, zaduněla hromová pochvala sněmovnou moravskou.

Dále povoleno sněmem 5.721 zl. různého vydání, 12.926 zl. vydání na sněm a 2.426 zl. možného schodku z novin zemských.

Výbor účetní zároveň navrhoval, aby rozpočtených 1.600 zl. na dějezpyt Dějiny země.
z položky bylo vynecháno. Opět se ujal slova poslanec *D'Elvert*, žádaje jmenem cti a slávy země, aby těchto 1.600 zl. pro dějezpyt bylo povoleno sněmem. Morava nemá posud přiměřeného díla o dějinách svých, o dřívějších osudech země a národa nemáme žádné knihy. Zesnulý archivář *Boček* po léta pilně a bedlivě sbíral prameny; dřívější stavové chtěli cennou sbírku Bočkovu odkoupiti za 5.000 zl., záležitosť tato však dosud nedospěla ku svému konci. Zemský výbor budiž tudíž vyzván, aby koupi s vdovou po archiváři Bočkovi uzavřel. Sebraný Bočkem materiál měl by se státi ostatně každému přístupným, aby se probudily síly dějepisné.

Jak známo, vydával Boček Codex listin, jenž dospěl však jen k dílu čtvrtému. Pátý svazek jest sice připraven do tisku, než vyjednávání o tisk nemělo dosud výsledku příznivého. Za účelem tímto, jakož i za účelem ročního vydávání jednoho nebo dvou svazků Bočkova Codexu, budiž upotřebeno rozpočtených 1.600 zl.

Poslanec *Nárožný*, podporuje návrh D'Elvertův, vydal svědectví pravdě, že archivář Boček zanechal pověsť vlasteneckého, pilného sběratele a neobyčejně činného muže, a nebylo by možno ani zodpovídati, kdyby sněm Bočkem nasbírané poklady listinové nezachoval zemi. Zástupcové lidu nemohou přece zůstati za dřívějšími stavy, kteří o zkoumání dějin země tak velkodušnou vedli péči.

Rytíř *Chlumecký* uvedl sněmu na paměť, že jako v rodinách jsou krásné vzpomínky a památky na činy předků a jak tu šlechetné vzory k následování se ctí a světí, tak musí i národ své činy, své muže a své děje uctívati. Angličan a Francouz nosí s sebou hrdosť velkého národa, tato však spočívá na jeho dějinách. Národ bez dějin jest národem surovým, o němž jen známo, že žije. Národ zanedbávající své dějiny, blíží se svému rozkladu, nevěříť již v dějiny.

Podobný národ opovrhuje uměním a vědou, a přece jsou to křídla svobody.

I Morava má své dějiny. Řečník připomněl *Svatopluka*, *Břetislava*, rody *Žerotínů* a *Cimburků*. Také nesmí býti zapomínáno na rok 1848., kdy země viděla své zástupce sněmovati. I pro nás nebude věcí lhostejnou, jak vypadne soud dějin, s jakého pohlížeti budou příště stanoviska na naše snažení pro blaho vlasti. Zapřísahal sněm jmenem vědy, umění, vzdělanosti a touto podmíněné svobody, aby se ujal listin Bočkem nasbíraných a zachoval je zemi.

Poslanec Dr. *Schlemlein* upozornil sněm na Čechy, co se tam všecko koná pro dějiny českého království. *Palacký* tu vydává nákladem zemským dějiny Čech jazykem českým a německým. I na Moravě konejtež se přípravy! Budiž zakoupena sbírka Bočkova, abychom měli materiál pro sepsání dějin Moravy v obou jazycích zemských.

Po té se sněm jednohlasně usnesl na tom, aby dosud ustanovená a na nejvyšším místě již schvalená položka 2000 zl. pro dějezpyt moravský na několik roků byla povolena, hlavně na pokračování v Bočkovu diplomatáři, a aby zemský výbor byl vyzván, by zakoupil bez meškání Bočkovu sbírku rukopisův a knih.

Na opravu budov povoleno sněmem ještě vydání 100 zl., načež schváleno, aby se snesení tato předložila ministerstvu ku potvrzení. Vydání domestikálního fondu dle toho bylo o několik tisíc menší, nežli příjem.

Snesení o poslední schůzi sněmovní před odročením.

Hned na počátku 127. sezení sněmovního dne 22. ledna ujal se slova Petr rytíř *Chlumecký*, sděliv se sněmem, že mnozí poslanci chtějí se domů odebrati. Neslušelo by sněmu, aby se rozpadl, k usnášení jsa neschopný. Ať se tudíž ustanoví den, kdy bude sezení poslední, do té doby však se každý poslanec zaručiž svou ctí a důstojností sněmu, že vytrvá. Poslanec *Jiříček* po té navrhl, aby posledně se shromáždil sněm ve středu dne 24. ledna, den na to ve čtvrtek aby se však konaly slavné služby Boží.

Poslanec *Kudla* vyjádřil svůj souhlas s návrhem Jiříčkovým, ač sněm má právo, čekati na schválení svých snesení. Poslanci venkovských obcí nebyli s těmito návrhy spokojeni, žádajíce za předcházející vyřízení všech záležitostí v příčině roboty a ostatních břemen, aby se mohli u voličů ospravedlniti. Když se hlasovalo, rozhodl sněm většinou nad dvě třetiny — bylo ovšem pohromadě již jen 86 poslanců, — aby ve středu dne 24. ledna se konalo shromáždění sněmu poslední, nežli se sněm odročí na dobu neurčitou. Ve čtvrtek na to ať se konají slavné služby Boží.

Zákon o ubytování vojska a přípřeži.

Na 127. a 128. schůzi sněmovní dne 22. a 23. ledna vyřízen sněmem *zákon o ubytování vojska a přípřeži* druhým i třetím čtením. Zpravodajem byl poslanec Dominik *Špatinka*.

Osnova zákona čítala 23 paragrafů, hlavní zásady pak byly tyto: Povinnosť, ubytovati vojsko a konati přípřež, tíží všecky poplatníky dle výše daní přímých; povinnosť pak, dávati osobám a stranám vojenským naturální byt, jest břemenem na domech číslovaných v městech, městysech a dědinách, jakož i na samotách, dle prostory a jakosti. Tatáž povinnosť jest tudíž břemenem na velkostatcích, jež pravidly o ubytování vojska z roku 1748. byly osvobozeny, na vrchnostenských zámcích a bytech, dvorech, pivovarech, hospodách a palírnách jakož i na soukromých poštách, vůbec na všech dominikálních a rustikálních pozemcích, ať náleží komukoliv. Osvobození od této povinnosti může se díti jen zákonem zemským.

Osvobozeny jsou od povinnosti této všecky státní a zemské ústavy, budovy obytné duchovních všech vyznání a budovy úřední, vychovávací, vzdělávací a dobročinné ústavy, státní továrny, strojírny a dílny a prachovny s domy souvislými.

Za ubytování *důstojníků* v městech i na venkově budiž vždy pravé bytné vyšetřeno komisí, složenou ze čtyr členů obce a politického úředníka, a obcím nebo ubytovatelům vyplaceno.

Kde jsou *kasárny*, opatří vojenský aerár veškeré nářadí a stolový příbor pro mužstvo v nich ubytované; budovu samu udržuje a opravuje obec.

Na pochodu budiž za každého důstojníka denně za každou světnici v letě 15, v zimě 20 kr. ubytovateli vyplaceno. Za *mužstvo* v soukromých domech ubytované, na pochodu i v posádce, budiž za každého muže pěchoty 2 kr., za každého muže jízdy též 2 kr. a 1 kr. za každého koně vyplaceno ubytovateli, jako nocležné.

Přípřež naturální jest břemenem na všech nemovitostech, jež k hospodaření mají zapotřebí tažného dobytka (jen koní). Za obyčejnou přípřež pro důstojníka a vojenské strany, na vojenské věci movité a aerární zboží platí se bez rozdílu, nepřesahuje-li náklad 10 centnířů, za jednoho koně a jednu míli 30 kr. k. m. Mimořádné fůry s nákladem větším nežli 10 centnířů a delší cestou se veřejně pronajímají. Za povoz, který musí čekati, platí se denně 1 zl. za koně jednoho.

Poslové dostanou za vedení ordonancí a ukázání cesty za míli 12 kr., za cestu kratší jedné míle 6 kr.

Rozdělení naturálního ubytování a přípřeže mezi ony, kdož jsou ke konání jich zavázáni, jest záležitostí obcí samých.

Transporty vojenské, movité věci a zboží aerární, *hnanci* na postrku a *trestanci* buďtež, kde jen možno, dopravovány dráhou.

Schodek ze všeho pocházející budiž rozvržen na všechny poplatníky v zemi dle daní. —

Zpravodaj Dom. *Špatinka* navrhoval za komisi také paragraf zákona, vedle něhož nocležné a fond na vystavění kasáren měly náležeti celé zemi, poněvadž břemeno ubytování a přípřeže rovrženy byly na všecky poplatníky v zemi, a jen na vystavění kasáren pro jízdu na venkově měly býti vynaloženy. Sněm však vynechal paragraf tonto, an odporoval usnesení, dne 11. ledna v příčině fondu ubytovacího učiněnému. Všecky tři fondy, fond nocležného, fond ubytovací a fond na vystavění kasáren, spravovány dosud zemí odloučeně. Stavové moravští roku 1748. přijali totiž po ukončení válek novou soustavu vojenskou a kamerální, jak ji navrhla císařovna Maria Terezia, a opatření prostředků na ni za obecné břemeno státní. Vojenský aerár však neplatil ničeho za kasárny a ubytování, až teprv od roku 1819. počínajíc. Do doby té platila všecko země a města. Vláda vídeňská chtěla si přes to přivlastniti fond ubytovací, proti čemuž se však stavové moravští rozhodně stavěli. Všecky tři fondy, jež byly povstaly z přebytků, když se na břemena vojenská vybíraly zvláštní ještě platy v zemi, náležely zemi. Otázka vystavění kasáren z těchto fondů již na sněmu moravském roku 1848. zaměstnávala vážně poslance venkovských obcí. Uskutečněna však byla mnohem později.

Na 129. schůzi sněmovní dne 24. ledna usnesl se sněm napřed na zásadě, aby kontribučenské fondy se rozdělily mezi obce. Proti tomuto snesení protestovali poslanci *D'Elvert, Krinner a Jiříček*, poněvadž sněm nemůže rozhodovati o majetku soukromém. Na to sněm zvrátil toto snesení většinou nad dvě třetiny, rozhodnuv znovu, aby ministerstvo bylo požádáno za odevzdání kontribučenských fondů do *samosprávy obcí*, jimž náleží. I tato záležitosť byla teprv mnohem později na Moravě zákonně vyřízena. **Kontribučenské fondy do samosprávy obcí.**

Na posledním 130. odpoledním sezení sněmu dne 24. ledna 1849. přišla na řadu záležitosť *zřízení techniky v Brně*. Hrabě *Serényi* podával v této příčině zprávu sněmu o odnášejících se k této záležitosti sděleních moravského výboru zemského. **Technický ústav vyučovací v Brně.**

V celém jednání o zřízení technického ústavu v Brně náležela hlavní zásluha praelátu svatotomskému Cyrillu *Nappovi.* Stavové moravští již 27. května 1846. byli žádali císaře Ferdinanda, aby v Brně byl státním nákladem zřízen technický ústav, podobný polytechnice vídeňské, nabídnuvše pro případ, že technický ústav v Brně se zřídí do tří roků, vládě podporu 120.000 zlatých.

Nejvyšším rozhodnutím, daným dne 28. listopadu 1847., přijal císař podporu tuto, nařídiv zároveň, aby založení technického ústavu v Brně se urychlilo. V příčině organisace ústavu schválil císař nejvyšším rozhodnutím, daným dne 30. března 1848., osnovu vyučování, již byla vypracovala studijní komise dvorská. Vedle této osnovy skládal se technický ústav v Brně z dvou oddělení, reálky totiž o dvou ročnících a skutečného oddělení technického. Na reálce se vyučovalo náboženství, německému a českému jazyku, elementární matematice, zeměpisu, živočichopisu, rostlinopisu, nerostopisu, krasopisu, kreslení přípravnému, německému slohu a české literatuře. Na technickém oddělení měly se konati přednášky z následujících předmětů: z vyšší matematiky, praktického měřictví, kreslení měřického, mechaniky, statiky, hydrauliky, nauky o strojech, kreslení perspektivního a strojnického, silozpytu, lučby, zeměznalství, přírodních věd vůbec, lesnictví, stavitelství, rýsování staveb, slohu obchodního, účetnictví kupeckého, nauky o zboží, účtovědy, vědy obchodní, práva obchodního a směnkového, jakož i přednášky z obou zemských jazyků. Moravská akademie stavovská měla býti spojena s ústavem technickým, tak že by se vyučovalo na technice také ještě nauce o hospodářství, francouzskému a vlašskému jazyku. Lučbě a lesnictví se mělo vyučovati ve dvou ročnících, dvě až deset hodin týhodně. Profesor mechaniky měl býti zavázán nedělními přednáškami mimořádnými, profesor hospodářství populárními přednáškami o ovocnictví, vinařství a hedbávnictví, profesor lučby přednáškami o lučbě hospodářské.

Platy učitelských sil vypočítány ročním nákladem 17.360 zl., z nichž, když se odpočítaly 3600 zl. na platy profesorů stavovské akademie moravské, uvovil se stát přijati na sebe 13.760 zl.

Mimo sumu 120.000 zlatých k. m., již věnovali na techniku brněnskou moravští stavové, byla tu ještě nadace barona Rothschilda pro ústav tento, jež s úroky dostoupila již výše 45.000 zl.; město Brno nabídlo pak stavební místo, chtíc i jiných ještě přinésti obětí. Otevření technického ústavu, prozatím v místnostech najatých, nestálo nic v cestě, ana i o učitele nebyla nouze, neboť ministerium vyučování upotřebí raději učitelů z rozpuštěné techniky lvovské v Brně, nežli aby jim ve Lvově vyplácelo výslužné.

Za poměrů těchto uvalila by se velká odpovědnosť na zastupitelstvo zemské, kdyby se nesehnalo zmíněných 120.000 zl. a tak promeškala se lhůta tříletá.

Dřívější stavové moravští chtěli sice slíbený příspěvek 120.000 zl. rozvrhnouti na dominikální pozemky; to však jest dnes věcí nemožnou, neboť dominikale více není, ano přestala i urbární daň. Technický ústav v Brně jest však dobrodiním nejen jednotlivých tříd, nýbrž země celé; proto navrhl moravský výbor zemský, aby oněch 120.000 zl. se rozvrhlo na přímé daně v celé zemi, což by na jeden rok činilo přirážku $^{243}/_{100}$ na jeden zlatý daně, na tři roky však roční přirážku $^{81}/_{100}$ na jeden zlatý daně, čili něco více nežli $^{4}/_{5}$ krejcaru.

Prohlásiv technický ústav v Brně za nejkrásnější odkaz bývalých stavů moravských, vyzval hrabě Serényi sněm, aby své porady zakončil zřízením ústavu tohoto v Brně, neboť nezanechá sněm lepší památky, než když technickým ústavem přispěje k povznesení vzdělání a blahobytu v zemi. Povoliž sněm na tři roky roční přirážku $^{81}/_{100}$ na každý zlatý přímé daně, aby splatiti mohla země 120.000 zl.

za podmínkou tou, že vláda ještě r. 1849. technický ústav v Brně zřídí a náklad na něj na věčné časy přijme na sebe. Budiž tento návrh moudrosti sněmu a jeho lásce k vlasti doporučen! (Pochvala.)

Petr rytíř *Chlumecký* podporoval vřele návrh tento. Nynější stav země naproti minulosti lze prý nazvati šťastným, pozemnosti jsou vyvazeny z břemen, věda svobodou tisku prospívá; jedná se jen o základy pro povznesení průmyslu a řemesla, a to se státi může jen vzděláním technickým. Na vzdělání jedině zakládá se mravní rozvoj národa a jeho blahobyt. Vláda a Brno přinášejí velkých obětí v rozšíření vzdělání technického, sněm zemský však posud prospěl zemi jen záporně zrušením břemen, jež na pozemcích vázla. Sněm ať i kladná učiní opatření, aby se lidé naučili užívati svobody. Vzdělání, věda a umění musí se zdemokratisovati; první sněm lidový na Moravě musí býti hrdým také tím, že působil pro vzdělání lidu. Víra přenáší hory, vzdělání však urovnává cestu svobodě, přenášejíc hory hlouposti a surovosti. V poslední hodince nemůže sněm zakončiti své jednání důstojněji a slavněji, nežli zřízením technického ústavu v Brně. (Velká pochvala.)

Když byli po té poslanci *Nárožný*, *D' Elvert* a *Cibulka* bez obalu podporovali návrhy na zřízení technického ústavu v Brně, ujal se slova poslanec *Hubík*, vyjádřiv se jen proti způsobu rozvržení nákladu na techniku. Navrhoval, aby jedna polovice ze 120.000 zl. byla rozvržena na bývalé dominikální pozemnosti (bývalé vrchnosti), druhá pak na veškeré daně v zemi, i na úředníky. Poslanec *Frebort* obrátil se proti tomu, aby tak důležité rozhodnutí dálo se v posledním okamžiku a tím se uvalovalo na zem nové břemeno Půda a pozemek jsou sice již svobodny, placení náhrady za robotu a desátky jest ale také velkým břemenem. Pokud toto břemeno nebude odstraněno, nemůže sněm také schváliti dnešní návrhy. Jmenem 15.000 zastoupených duší ohradil se Frebort proti ukládání každého břemena nového na lid Zřízení ústavu technického v Brně ponecháno budiž sněmu příštímu.

Rovné právo jazykové na technice brněnské.

Poslanec *Kudla* podporoval vřele všecky návrhy na zřízení technického ústavu v Brně, lituje však toho, že sněm nejednal také o školství obecném, neboť všecky školy vyšší nebudou míti žádného účinku, nebude-li dříve upraveno dokonale školství obecné. Dle osnovy vyučovací — pravil dále poslanec Kudla — má se vyučovati na technickém ústavu jazyku českému jako pouhému předmětu. To nedostačuje. Ústav sám bude ústavem zemským, jejž národ podporovati má značnými penězi. ***Plným právem tudíž žádá tento národ*, *aby také českým jazykem*, *jímž mluví velká většina obyvatelstva v zemi*, *na technickém ústavu se vyučovalo.*** Nebylo-li by to snad hned možnou věcí v předmětech všech, tedy prozatím staniž se, co jest možnou věcí. Ať se však klestí dráha rovnoprávnému vyučování oběma jazyky zemskými!

Morava jest spojena jazykem a mravy s uherským Slováckem a také určena k tomu, aby tam rozšiřovala vzdělání, hlavně technické. To se stane však možnou věcí jen tehda, bude-li se vyučovati na brněnské technice též jazykem českým. Proto navrhl poslanec *Kudla*, aby na ***technickém ústavu brněnském bylo provedeno ve vyučování plné rovné právo obou jazyků zemských.***

Poslanec *Jiříček* rozhodně se zasazoval za zřízení techniky, uváděje všecky výhody její. Děkoval zvláště poslancům z hor, že se neobrátili proti zřízení technického ústavu, ohlížejíce se snad za příčinou velkého nákladu na své voliče. Poslanec Hubík odporučoval, aby se polovice nákladu rozvrhla na bývalé vrchnosti, polovice na zem. Země však nepotřebuje žádné pomoci od vrchností, zásadou řečníka jest: rovná práva, rovná břemena, rovné také povinnosti. Co se pak dotýká opomenutého sněmem moravským jednání o školství, upozornil poslanec

Jiříček na povšechnou povahu této předlohy a osnovy; ať se vyřízení ponechá jen vládě, a to pro všecky země najednou. Ostatně nepracuje prý sněm poslední dobu s onou tuhou vytrvalostí, jakou se dříve vyznamenával, jsa dříve také přesvědčen, že zákony, na nichž se byl snesl, nabudou také platnosti.

Snesení sněmu moravského o zřízení technického ústavu v Brně a o provedení jazykové rovnoprávnosti na něm.

Sněm přikročil ku hlasování.

Moravský sněm zemský na poslední své schůzi, za předsednictví Karla rytíře *Vojkovského*, jenž přesvědčivě sám se byl také přimlouval za zřízení technického ústavu v Brně, schválil napřed skoro jednohlasně zásadu, aby 120.000 zl., potřebných na zřízení technického ústavu Brně, bylo rozvrženo na přímé daně v zemi celé. Sněm moravský také, když předseda rytíř *Vojkovský* byl vyjádřil své přesvědčení, že *ministerstvo provede rovné právo jazykové na brněnské technice*, schválil velikou většinou návrh Kudlův, *aby na technickém ústavě v Brně rovné právo obou jazyků zemských ministerstvem bylo provedeno.* Schválen sněmem konečně i návrh hraběte Serényiho a moravského výboru zemského, aby 120.000 zl. jako základní příspěvek země na technický ústav v Brně bylo zjednáno přirážkou ke všem přímým daním v celé zemi, a to po tři léta ročně $^{81}/_{100}$ na každý zlatý daně přímé, a aby tento základní příspěvek odevzdán byl vládě s podmínkou, že ještě roku 1849. zřídí v Brně technický ústav, a že stát přijme na sebe režijní náklad a jiná vydání dle osnovy vyučovací.

Poslední akord vyzněl tudíž na sněmu mocně, i ve prospěch rovného práva jazyka českého.

Odročení sněmu na dobu neurčitou.

Na to povstal předseda Karel rytíř *Vojkovský* a s ním celý sněm — bylo ještě 89 poslanců jednání přítomno — aby jmenem předsedy Dr. Koppela a náměstka Cibulky jakož i jmenem vlastním vzdal díky zemskému sněmu za jeho píli a trpělivosť v různém konání sněmovním, přeje ze srdce celého, aby veškeré konání sněmovní prospívalo blahu vlasti, a prose za vděčnou paměť. Na základě sněmovního snesení z 13. ledna 1849. *prohlásil předseda sněm moravský za odročený na dobu neurčitou*, až ministerstvo povolí, aby zemský sněm se opět sešel.

Poslanci *D'Elvert*, *Cibulka* a *Chlumský* proslovili po té srdečné řeči na rozloučenou, načež zadunělo sněmovnou hromové Sláva a Hoch císaři *Františku Josefu I.*, císaři *Ferdinandu* Dobrotivému, *vlasti moravské* a *císařství*. Poslanec *Heidler* provolal ještě Slávu *slovanským obyvatelům Moravy*, poslanec *Kudla* po té *německým obyvatelům Hoch*, děkuje zároveň za to, že v tomto sněmu bylo dáno rovné právo Slovanům i Němcům; tak že sněm moravský sloužiti bude za vzor a příklad doby, jak spravedlivě se má oceňovati právo rovné.

Skoro osm plných měsíců se shromažďoval první novodobý sněm moravský, vyrostlý zákonným způsobem ze staletého zastupitelstva zemského, stavů moravských. Vykonal shromáždění či sezení celkem 130. Nesešel se více — — —

Slavné služby Boží na zakončení sněmu.

Na 125. sezení dne 19. ledna navrhl Petr rytíř *Chlumecký*, aby na zakončení sněmu slaveny byly slavné služby Boží v chrámu svatotomském vedle zemského domu. Sněm jednomyslně schválil tento návrh směrem tím, aby v díkůčinění za šťastné dokonání díla sněmovního se poslanci in corpore odebrali ze sněmovny do sousedního chrámu Páně, a aby tam děkovali Pánu Bohu za udělenou jim pro veškeré konání milosť, spojivše s díky prosebnou modlitbu za požehnání a zdar ve blaho vlasti. Slavné služby Boží, aby konal, budiž požádán některý z praelátů zemských, ke sněmu náležejících. Děkan při dómě brněnském Josef rytíř *Vokřál* se v to uvolil.

Slavné tyto služby Boží za přítomnosti všech poslanců v Brně dlících vykonány ve čtvrtek dne 25. ledna 1849.

Přílohy moravského sněmování r. 1848.—49.

I. Základy zřízení sněmu zemského v markrabství moravském.
II. Pořádek volení poslů ku sněmu v markrabství moravském, instrukce k volení poslů ku sněmu a volební okresy městské.
III. Seznam členů a poslanců sněmu moravského roku 1848.—49.
IV. Dodatek k volebnímu pořádku.
V. Osnova ústavního zřízení markrabství moravského, daná dne 20. září 1848.

Přílohy moravského sněmování

roku 1848.-49.

áklady prozatímného, od ministerstva dle dopisu pana ministra domácích záležitostí od 10. května t. r. potvrzeného zřízení sněmu zemského v markrabství moravském dle usnesení pánů stavů moravských v shromáždění dne 27. dubna 1848. Příloha I.

1. Uzavřené od pánů stavů dle potřeby času nové zřízení zemského sněmu moravského, v němž zastoupen býti má národ i všeliké interesy země na základě voličství a volitelnosti co možná nejširším, bude co provisorium trvati tak dlouho, až sněm říšský se usnese o přiměřených času proměnách posavadního zřízení zemského, kteréž mu sněm zemský takto sestavený předloží, a až se dle toho usnesení svolá definitivně zřízený sněm zemský.

2. Moravští stavové záležejí ze čtyr oddělení, činících jednu komoru, totiž:

a) ze zástupců velkých gruntů čili statků;

b) ze zástupců obcí městských;

c) ze zástupců obcí venkovských;

d) ze zástupců c. k. university olomoucké.

3. Za velkou majetnost gruntovní považuje se všeliké panství a statek, v moravské desky zemské neb desky manské vložený, jestli s ním spojeno provozování právomocnosti patrimoniální.

Každý držitel po meči jednoho neb více v desky vložených panství neb statků, má na sněmu hlas virilní, a může jej dávati buď sám, aneb jestli v tom nějaké překážky, na jeho místě nejbližší zákonný čekanec.

Taktéž zastupuje držitele statku nejbližší příbuzný po meči, jest-li statek, s nímž spojen jest virilní hlas, v držení osoby ženské neb osoby nezletilé.

Jedna a tatáž osoba nemůže zastupovati více hlasů virilních. Stavovství není při osobě, nýbrž při statku.

Aby někdo mohl míti hlas virilní při sněmu zemském, potřebí, by byl:

a) v úplném požívání občanství rakouského;

b) úplně způsobilý k zastávání práv svých;

c) zachovalý, t. j. nebyl býval odsouzen pro zločin jakýkoliv, ani pro těžký policejní přestupek, vykonaný ze zištnosti;

d) by měl plných 24 roků věku svého.

Více spoludržitelů panství neb statku ustanoví k zastoupení jednoho ze sebe.

Při panstvích a statcích, jenž jsou v držení klášterů, má hlas a místo představený, při statcích pak, jenž náležejí korporacím neb obcím, posel, jejž si korporace neb obce samy svobodně vyvolí; musí však míti svrchupsané vlastnosti.

Jako výminkou a bez všeliké důslednosti vzhledem pravidel vyslovených, zůstanou důstojníci zemští na čas tohoto provisoria ve své činnosti a svých právech.

4. Při zastoupení obcí městských a venkovských bere se za základ lidnatosť, majetnosť a inteligence (rozumnost.)

a) Každé královské město pošle nejméně jednoho, má-li ale více obyvatelů, než 3000, tolik poslů, kolikrát se počet obyvatelů dá třemi tisíci děliti, při čemž se na zlomky nehledí.

b) Města venkovská se 3000 obyvatelů pošlou po jednom, mají-li ale svou vlastní právomocnost (magistrát) a méně než 3000 obyvatelů, dvě dohromady po jednom poslu. Divisor 3000 platí též při městech venkovských, jež mají více než 3000 obyvatelů, byť by i neměly vlastní právomocnost; jakož se zlomky i při nich nepočítají.

5. C. k. universitu olomouckou bude zastupovati následujících pět údův:

a) rektor magnifikus, jenž toho času bude;

b) posel od každé z tří fakult a lékařsko-hojičského studia.

c) Tito čtyři poslové musejí býti profesoři neb graduovaní údové fakulty.

6. K zastoupení ostatních, v předešlých článcích nezastoupených tříd lidu pošle se na 15000 obyvatelů jeden zástupce. Z obyvatelstva vylučují se obyvatelé měst zvlášť již zastoupených, a pak se vypátrá lidnatosť a vypadající dle ní počet zástupců podle krajů. Volení děje se podle dekanátů.

Způsob volení.

V městech, jež mají právo voliti vlastní zástupce, volí se na každých 200 obyvatelů jeden volič původním volením, a kolegium voličů čili voličstvo takto zřízené volí posly.

V okrscích dekanátních volí se podle obcí. Každá obec, jež má přes 300 obyvatelů, volí jednoho voliče; menší obce volí s nejbližší obcí společně. Větší obce volí na každých 300 obyvatelů voliče, tedy tolik voličů, kolik jich vypadá, když se dělí lidnatosť obce třemi sty, při čemž se na zlomky nebere ohled. Místo k volení krom měst samostatně zastoupených, ustanoví krajský úřad, kterýž i volení řídí.

Aby někdo mohl býti volitelem, jest potřebí vůbec, by byl:

a) v úplném požívání občanství rakouského;

b) fysicky plnoletý;

c) úplně způsobilý k zastávání práv svých;

d) dobře zachovalý, t. j. by nebyl býval odsouzen vůbec pro zločin jakýkoli, ani pro těžký policejní přestupek, vykonaný ze zištnosti;

e) usedlý nejméně rok (maje statek aneb přebývaje v okrsku volebním);

f) samostatný; (pročež vylučují se čeledínové, osoby podělované chudým penízem, dělníci ve fabrikách, tovaryši a učedníci).

Zvláště potřebí:

1. by platil daň direktní (gruntovní čili kontribuci, domovní neb výdělečni);

2. by se vykázal, že má 200 zl. stř. stálého ročního příjmu, nebo

3. by se zvláště zanášel řízením obecním; za tou příčinou jsou volitelové beze všeho censu (vyměření platu):

a) údové výboru obecního;

b) představení a správcové ústavů obecně prospěšných;

c) farní duchovenstvo všelikého vyznání a veřejní učitelové neb

d) intelligence (rozumnosť), osvědčená stupněm doktorským učených fakult (též beze všeho censu).

Aby někdo mohl býti volen za posla, musí:

1. býti sám volitel, ne však právě v tom okresu, kde se volí, nýbrž vůbec, a musí míti vlastnosti, které se k voličství v Moravě požadují;

2. musí býti plných 30 roků starý.

Poslové nesmějí ani od voličů, ani od koho jiného přijmouti instrukci k jednání sněmovnímu.

Toto prozatímné zřízení moravského zemského sněmu, 27. dubna 1848 uzavřené, ztvrzeno jest od ministerstva dle oznámení pana ministra vnitřních záležitostí od 10. května t. r., následkem čehož se první sedění provisorně sestaveného sněmu zemského ustanovuje na den 31. května b. r. v král. hlavním městě Brně.

Jednotliví údové sněmu nebudou se svolávati. Řád volení a instrukce nalézá se v tisku a co nejdříve se oznámí.

Údové sněmu vyzývají se, aby nejdéle 30. května 1848. v Brně se vynalezli a oznámili jméno i příbytek svůj v stavovské praesidiální kanceláři v dikasteriálním domě.

V Brně 16. května 1848.

* * *

Pořádek volení poslů ku sněmu v markrabství moravském, kteréhož sněmu nové prozatímné zřízení povoleno jest. Příloha II.

I. Právo volební.

1. Pro majetníky velkých gruntů.

§ 1. Při panstvích a statcích, jenž jsou v držení klášterů, má hlas a místo představený. Korporace a obce, jež jsou v držení panství neb statků, volí svobodně posla čili deputovaného, kterýž má místo a hlas ve sněmu. Posel takový musí míti následující vlasnosti:

a) musí úplně požívati občanství rakouského;

b) musí býti schopen, zastávati práv svých;

c) musí býti muž zachovalý, t. j. takový, jenž nebyl odsouzen pro zločin jakýkoli ani pro těžký policejní přestupek, spáchaný ze zištnosti;

d) musí mu býti plných 24 let.

2. Pro města a obce venkovské.

§ 2. Každé královské město pošle jednoho, má-li ale přes 3000 obyvatelů, tolik poslů, kolikrát se dá počet obyvatelů děliti třemi tisíci; na zlomky se při tom ohled nebere.

§ 3. Jiná města, jež mají vlastní právomocnost a 3000 obyvatelů, pošlou po jednom poslu, mají-li ale méně než 3000 obyvatelů, tedy dvě dohromady po

jednom. Divisor 3000 platí i při těchto i při městech bez vlastní právomocnosti, mají-li více než 3000 obyvatelů; a i při nich nehledí se na zlomky.

§ 4. Při ostatních třídách lidu, jež nejsou zvlášť zastoupeny, připadne jeden posel na 15.000 duší. Tento počet lidu a vypadajících dle něho zástupců čili poslů vypátrá se podle krajů, při čemž se obyvatelé zvlášť již zastoupených měst vyloučí. Volení děje se podle dekanátů.

3. Pro vysoké školy olomoucké.

§ 5. C. k. universita olomoucká bude zastoupena následujícími pěti údy:

a) rektorem magnifikem, jenž toho času bude;

b) poslem každé z tří fakult a lékařsko-chirurgického studium. Tito čtyři posli musejí býti professoři neb graduovaní údové fakulty.

II. Způsob volení.

§ 6. Města, jež mají právo, pro sebe ku sněmu zástupce voliti (§ 2. a 3.), volí na každých 200 obyvatelů jednoho voliče původně (t. j. tak, že každý volí, kdo má vlastnosti § 8); voličové takto vyvolení volí pak posla čili deputovaného.

§ 7. V okrscích dekanátních volí se podle obcí. Každá obec, jež má přes 300 obyvatelů, volí jednoho voliče; menší obce volí společně s obcí nejbližší. Větší obce volí tolik voličů, kolikrát se dá počet obyvatelů děliti třemi sty; na zlomky též se tu nehledí. V kterém místě se má voliti, krom měst samostatně zastoupených, ustanoví krajský úřad, kterýž i volení řídí.

III. Kdo může voliti a kdo může býti volen v městech a obcích venkovských.

§. 8. Aby někdo mohl voliti, jest potřebí:

A) vůbec:

1. aby byl v úplném požívání občanství rakouského;

2. aby byl fysicky plnoletý;

3. by byl schopen zastávati práva svého;

4. by byl zachovalý, t. j by nebyl býval odsouzen pro zločin jakýkoli aneb pro těžký policejní přestupek, spáchaný ze zištnosti;

5. aby byl nejméně rok usedlý (měl statek aneb přebýval v okrsku volebním);

6 aby byl samostatný; (vylučují se tedy čeledínové, lidé, jenž dostávají almužnu z chudé kasy, dělníci ve fabrikách, tovaryši a učedníci).

B) zvláště:

1. aby platil daň direktní (gruntovní, domovní neb výdělečnî) nebo

2. aby vykázal, že má ročně 200 zl. stř. stálého příjmu, aneb

3. že se zvláště zanáší řízením obecním; mohou tedy býti voliči bez ohledu na census (vyměření platu):

a) údové výboru obecního;

b) představení a správcové všeužitečných ústavů;

c) farní duchovenstvo všelikého vyznání a veřejní učitelové.

4. Inteligence osvědčená důstojností doktorskou učených fakult, též bez ohledu na census (plat).

§ 9. Aby někdo mohl býti volen, musí býti:

1. sám volič, ne však právě jen v tom okrsku, kde se volí, nýbrž volič vůbec, maje vlastnosti k voličství v Moravě potřebné.

2. musí míti plných 30 let věku svého.

IV. Všeobecná ustanovení.

§ 10. Poslové nesmějí ani od voličů ani od koho jiného přijmouti insrukci k jednání sněmovnímu.

§ 11. Byl-li by posel ku sněmu zemskému vyvolený též vyvolen za posla ku sněmu říšskému, nebude moci obojí místo zastávati, nýbrž bude se muset rozhodnouti pro jedno neb pro druhé.

§ 12. Voleno budiž podle přiložené instrukce.

Od velkého výboru, usnesením sněmovním od 27. dubna 1848 čís. p. 90 zvláště splnomocněného.

V Brně 13. května 1848. Kníže Salm, přednosta.
Dr. Mandelblüh.

Instrukce k volení poslů ku zemskému, provisorně zřízenému sněmu do Brna.

I. Pro korporace co velké majetníky.

§ 1. Korporace, která jest v držení panství neb statku, v deskách vloženého a dávajícího právo k zastoupení na sněmu musí se k volení zástupců v takovém počtu údů shromážditi, kolik jich dle zřízení korporace té potřebí, aby usnesení bylo platné.

§ 2. Zástupce volený musí míti vlastnosti v § 1. pořádku volebního uvedené a tolik hlasů, kolik jich dle zřízení korporace potřeba k volení plnomocníka.

§ 3. Stran útrat cesty a diet (stravného) dorozumějí se zástupci vyvolení s korporací. Zástupce obdrží od korporace list, obyčejnými podpisy opatřený, na osvědčenou, že jest vyvolenec.

II. Pro obce k volení poslů, zastupujících velkou majetnosť.

§ 1. V obcích, jež jsou v tabularním držení statku, s nímž jest spojeno právo k zastoupení na sněmu, volí zástupce výbor komunální, kde jest složený ze 24 údů; volení pak řídí předsedící vyslanec magistrátní.

§ 2. Záleží-li výbor komunální z méně než 24 osob, budiž původním volením na 24 osob doplněn.

§ 3. Při volení musí býti současně přítomno 24 volitelů a předsedící.

§ 4. Volení děje se cedulkami hlasovacími, které každý podepíše. Přednosta je přijímá, a když jsou všechny odevzdány, otevře, načež se do protokolu volebního volič i vyvolený posel dle jména, příjmení a charakteru náležitě zapíše.

§ 5. Posel vyvolený musí míti vlastnosti v § 1. pořádku volebního udané.

§ 6. Aby volení bylo platné, jest potřebí absolutní většiny hlasů. Kdyby tedy některý z volených neměl alespoň o jeden hlas více, než co obnáší polovice volitelů přítomných, musí se znovu tak dlouho voliti, až se takové většiny hlasů docílí.

§ 7. Jakmile jest posel většinou hlasů vyvolen, zapíše se do protokolu, volení se uzavře, a protokol podepíše se od všech údů komise.

§ 8. Výbor komunální neprodleně prohlásí veřejně, na koho volení padlo, a vyvolenému dá se list ode všech údů podepsaný a pečetí obecní opatřený na potvrzenou, že jest vyvolenec.

§ 9. Útraty cesty a diety pro posla ustanoví napřed výbor komunální, a vyhotoví se na ně zvláštní list i výkaz, že je může posel po náležité likvidaci z obecní kasy vyzdvihnouti.

III. Pro města.

A) Volení voličů.

§ 1. Každé město rozdělí se podle počtu obyvatelů ve více neb méně volebních okresů (distriktů), tak aby každý měl nejméně 200 obyvatelů.

§ 2. Hlas má a může voliče voliti každý obyvatel takového okresu, jenž má vlastnosti v § 8. pořádku volebního uvedené.

§ 3. Volitelové jistého okresu mohou jen voliti osoby, jež v okresu jejich přebývají.

§ 4. V příčině volení mají se u veřejném návěští udati vlastnosti toho, kdo může voliti a vyvolen býti, jmenovati listy neb dokumenty, jimiž se osvědčí právo volitební, má se připraviti k nahlédnutí poznamenání volitelů v každém okrsku, kteříž dle výše uvedených kategorií mají právo hlasovati, a má se ustanoviti lhůta přiměřená k reklamaci, po jejíž vyběhnutí nižádné námitce místa se nedá.

§ 5. Volení vede výbor obecní neb komunální a rozhoduje nad reklamacemi, (proti kterémuž rozhodnutí nižádného odvolání není); on ustanoví pro každý volební okrsek komisi volební, záležející z vyslance magistrátního neb soudního co přednosty, alespoň ze dvou údů výboru obecního a ze čtyr osob z obyvatelstva, jež mají ty vlastnosti, by mohly voleny býti. Tito údové komise však práva hlasování nepozbudou, nýbrž mohou též hlasovati.

Komise za to odpovídá, aby se volení svědomitě vykonalo.

§ 6. Místo okrsku, kde se bude voliti, jako i den volení a hodina, do kteréž se cedulky volební mají odevzdati, buďtež veřejně oznámeny.

§ 7. Volitelové obdrží list legitimační podle formuláře ·/. přiloženého.

§ 8. Každý volitel dostaví se v ustanovené lhůtě osobně u volební komise a vloží legitimační list čili kartu u přítomnosti komise do uzavřené urny (nádoby). Na tom listu musejí býti poznamenáni voličové od něho vyvolení, kolik jich vypadne na jeho volební okrsek, dle jména, příjmení a charakteru a list musí býti od něho podepsán.

§ 9. Volitel nemůže za sebe poslati zástupce, sice nebude k odevzdání hlasu připuštěn.

§ 10. Komise volební zavede důkladný volební protokol, v němž se uvedou jména všech volitelů, jenž přišli, aby hlasy odevzdali.

§ 11. Komise volební nesmí ani schvalováním, ani návrhy, aniž jakýmkoli jiným způsobem obmezovati svobodu volební hlasujících.

§ 12. Když jest po volení, otevře komise volební na místě urnu a cedulky a počítá i rejstruje hlasy.

§ 13. Aby bylo volení voličů platné, postačuje většina hlasů, a jestli rovnost hlasů, rozhodne los, k jehož tažení komise volební pozve ty, jichž se týká.

§ 14. Nastane-li rozepře, jest-li někdo z těch, jenž k hlasování přišli, způsobilý k hlasování, rozhodne ji hned komise volební většinou hlasů, aniž má odvolání místa; vezmou-li se ale v pochybnost práva občanská některého volitele, může žádati, aby o tom rozhodl příslušný úřad; avšak nemůže se tím ani volení zastaviti, aniž to účinkuje nazpět.

§ 15. Na koho volení padlo, oznámí se veřejně, a každý volič obdrží list, ode všech údů komise volební podepsaný a pečetí obecní opatřený, že jest za voliče ustanoven. Způsob listu ukazuje připojený formulář ://:

§ 16. Voličství může se volič jen z velmi důležitých příčin odřeknouti, o nichž rozhodne volební komise. V této případnosti, aneb kdyby volič zemřel, bude voličem ten, kdo má po předešlém nejvíce hlasů.

§ 17. Leží-li místo, kde se má voliti posel, mimo volební okrsek, v němž přebývají voliči, musejí se jim nahraditi útraty cesty a diety z obecní kasy měst,

kteráž volí, po stejných částech; ona pak obec městská dá peníze napřed, z kteréž voličové musejí jíti na určité místo volení.

§ 18. Protokoly volební podepíšou se ode všech údů komise volební, odevzdají se výboru komunálnímu a každému se ponechá na vůli, nahlédnouti do nich.

B) Volení poslů.

§ 19. Volení poslů v městech, jež volí pro sebe, řídí výbor komunální volícího města, v městech ale, ježto dvě společně volí jednoho posla, výbor komunální toho města, kteréž má více obyvatelů. Aby se předešlo všelikým sporům, přiloženo jest v :///: poznamenání měst, kteráž a kde se volí, i počet poslů, kolik každé místo volí.

§ 20. Komise volební, složená z komunálního výboru, má záležeti z vyslance magistrátu neb úřadu, jakožto předsedícího a ze 12 údů výborových.

§ 21. Voličové, z výboru komunálního vyvolení, nesmějí býti údy komise volební, a kdyby ve výboru komunálním nebylo dostatek údů ke zřízení komise volební, musili by se ti, jenž by se nedostávali, doplniti z volitelstva většinou hlasů obecních výborů.

§ 22. K volení poslů ustanoví komise volební místo, den a hodinu a oznámí to voličům s tím doložením, aby dozajista v určitou hodinu přišli, sice by za to musili odpovídati a útraty volení, kdyby jejich vinou se zmařilo, nahraditi.

§ 23. Aby bylo volení poslů platné, potřebí, by nejméně tři čtvrtiny voličů bylo pospolu; kdyby více než třetina voličů nepřišlo, musil by se ustanoviti jiný den k volení.

§ 24. Každý volič musí sám přijíti a list volební přinésti, nikdo nesmí hlas svůj na jiného přenésti a dříve odejíti, až je po volení.

§ 25. Poslové volí se cedulkami volebními, kteréž každý volič podepíše. Voličové je odevzdají předsedícímu, kterýž je přijme a vloží do urny k tomu ustanovené.

§ 26. Než voličové cedulky volební odevzdají, mohou odstoupiti a umluviti se stran posla, kteréhož by vyvolili, aby se volení nemusilo opakovati.

§ 27. Komise volební nesmí ale ani schvalováním ani navrhováním, aniž jakýmkoli jiným způsobem obmezovati voliče hlasující u svobodě volení.

§ 28. Při volení poslů nejsou voliči vázáni na osoby volitelné, jež přebývají v jejich okrsku neb městě, nýbrž může se voliti každý, kdo jest způsobilý býti poslem v Moravě, ať přebývá v kterémkoli okrsku.

§ 29. Když voliči cedulky volební odevzdají, otevrou se, a do protokolu volebního zapíše se jméno voliče i jméno, přijmení, charakter a místo přebývání vyvoleného od něho posla.

§ 30. Při volení poslů požaduje se absolutní většina hlasů; kdyby tedy vyvolenec neměl alespoň o hlas více, než vynáší polovice přítomných voličů, musí se tak dlouho znovu voliti, až se docílí taková většina hlasů.

§ 31. Má-li se pro město voliti více poslů, hlasuje se o každém zvláště.

§ 32. Jakmile se poslové většinou hlasů vyvolí, a komise volební proti volitelnosti jejich nic nemá k namítání, uzavře se volení, protokol a poznamenání hlasů od údů komise a nejméně šesti voličů se podepíše a odevzdá výboru komunálnímu volícího města.

§ 33. Výbor komunální oznámí, jak volení vypadlo, uloží na jistém místě protokol volební, by každý do něho mohl nahlédnouti a dá každému poslu list, že byl vyvolen, podepsaný ode všech údů komise a opatřený obecní pečetí.

§ 34. Útraty cesty a diety ustanoví výbor komunální napřed, a vyhotoví na ně poslům zvláštní list, na nějž si je mohou po náležité likvidací z kasy obecní města volícího vyzdvihnouti. Kde dvě města společně posílají posla, nahradí konkurující město polovici útrat vydaných kase obecní města volebního.

IV. Pro obce venkovské a města poddaná, nesamostatně zastoupená.

Ustanovení všeobecná.

§ 1. Volení poslů ke sněmu i volení voličů řídí c. k. úřadové krajští.

§ 2. Okrskové volební vyměří se podle dekanátů, a sice tak, aby na každý okrsek po vyloučení obyvatelstva měst, již zvlášť zastoupených, vypadlo 15.000 duší.

§ 3. Okrskové volební takto vypátraní sepíší se v důkladné poznamenání, z něhož viděti jest, které obce se každému okrsku přidávají. To poznamenání dá se každé obci a veřejně se oznámí.

Ustanovení zvláštní.

A) Volení voličů.

§ 4. C. k. úřadové krajští rozdělí okrsky volební, podle dekanátů vypátrané, k volení voličů v menší okresy.

§ 5. Každá obec, která má 300 neb více obyvatelů, činí pro sebe takový okres; menší obce spojí se s nejbližší v okres jeden, tak ale, aby okres neměl méně než 300 obyvatelů.

§ 6. Každý obyvatel okresu volebního, jenž má vlastnosti v § 8. pořádku volebního předepsané, má hlas, a může tedy voliti voliče.

§ 7. Volitelové jistého okresu mohou jen voliti takové osoby, které přebývají v jejích okresu volebním.

§ 8. V příčině volení mají se u veřejném ohlášení uvésti důkladně a obšírně vlastnosti, jichž potřebí, by někdo mohl voliti neb volen býti, mají se udati listy čili dokumenty, jimiž se osvědčí právo k volení, připraviti v každém okresu k nahlédnutí poznamenání volitelů, kteří mají dle hořejších kategorií právo hlasovati, a ustanoviti přiměřená lhůta k zadání reklamací, po jíž vypršení žádné námitky více činiti nelze.

§ 9. Volení řídi a rozhoduje nad všelikými reklamacemi (proti kterémuž rozhodnutí odvolání žádného není) komise volební volebního okresu. Tuto ustanovuje pro každý okres c. k. krajský úřad; záležíť pak z vyslance úřadu co předsedícího a ze 6 k tomu způsobilých údů obce volebního okresu.

Tato komise odpovídá za svědomité vykonání volení, avšak údové komise pro toto ustanovení nepozbudou práva hlasování, nýbrž mohou též hlasovati.

§ 10. Místo, kde se bude v okresu voliti, jakož i den a hodinu volení, ustanoví c. k. krajský úřad, komise volební oznámí to veřejně a vyzve volitele, aby se v den a hodinu k volení určenou na ustanoveném místě osobně vynalezli a hlas svůj odevzdali.

§ 11. Každý musí odevzdati hlas sám, zástupcové k odevzdání hlasů se nepřipouštějí.

§ 12. Každý hlasující navrhniž tolik voličů, kolik jich má ustanoviti okres, k němuž náleží.

§ 13. Hlasování děje se takto: hlasující zapíše do register založených jména osob navržených, jejich stav neb řemeslo, a podepíše se aneb přidá znamení ruční (křížky); může to též dát zapsati za své přítomnosti písaři protokolu.

§ 14. Komise volební zavede důkladný protokol volební, do něhož se zapíší jmenem všichni volitelové, jenž k odevzdání hlasů byli přišli.

§ 15. Komise volební nesmí ani schvalováním ani ponavrhováním, aniž jakýmkoli jiným způsobem obmezovati volitele u svobodě volení.

§ 16. Když jest po volení, sčítá komise hned na místě volební hlasy.

§ 17. Aby bylo volení voličů platné, postačuje relativní většina hlasů; jest-li rovnosť hlasů, rozhodne los, k jehož tažení pozve komise volební ty, jichž se týká.

§ 18. Nastane-li spor o způsobnosť k hlasování osoby některé, rozhodne ho komise volební většinou hlasů, proti kterémuž rozhodnutí žádného odvolání není. Vzala-li by se však v pochybnosť občanská práva, může ten, koho se to týká, žádati, aby o tom výrok učinil příslušný úřad; nemůže se tím ale ani volení zastaviti, aniž to může účinkovati nazpět.

§ 19. Jak volení vypadlo, veřejně se ohlásí, a oznámí c. k. krajskému úřadu; ·//. každému pak voliči dá se podle formuláře list, ode všech údů komise volební podepsaný a pečetí obecní opatřený, jímž se stvrzuje vyvolení jeho.

§ 20. Voličství může se volič jen z důležitých příčin odříci, o kterýchž rozhodne komise volební. V případnosti této, aneb kdyby volič zemřel, ustanoví se za voliče, kdo má po předešlém nejvíce hlasů.

§ 21. Neleží-li místo volebního okrsku, kdežto se mají voliti poslové, v okrsku volebním, v němž přebývají voliči, musejí se jim nahraditi útraty cesty a diety z kasy obecní obcí volících po stejných částkách; ta pak obec dá peníze napřed, z kteréž voličové jdou na místo, k volení ustanovené.

§ 22. Protokoly volební podepíšou se ode všech údů komise, odevzdají se komisi volebního okrsku, a každému se dovolí, nahlédnouti do nich.

B) Volení poslů.

§ 23. K volení poslů ustanoví c. k. krajský úřad v každém volebním okrsku nejpříhodnější místo a zapíše jej v poznamenání míst volebních.

§ 24. Krajský úřad sestaví k řízení volby (volení) komisi, jež záleží z vyslance úřadu, jakožto předsedícího, a ze 12 zvláštní důvěry požívajících údů rozličných, k okrsku volebnímu náležejících obcí.

§ 25. Údové této komise nesmějí býti voliči, a nemají tedy práva, hlasovati při volení poslů.

§ 26. Den a hodinu k volení poslů ustanoví též c. k. krajský úřad, a oznámí to údům komise volební a voličům s tím doložením, aby v ustanovenou hodinu dozajista přišli, sice by za to musili odpovídati a nahraditi útraty volení, kdyby jejich vinou se zmařilo.

§ 27. K platnosti volení poslů potřebí, aby byly nejméně tři čtvrtiny voličů pospolu; kdyby tedy více než čtvrtina voličů nepřišlo, musil by předsedící určiti jiný den k volení.

§ 28. Každý volič musí přijíti sám a přinésti list volební; nikdo nemá právo, hlas na jiného přenésti, a nesmí před ukončením volení odejíti.

§ 29. Poslové volí se cedulkami volebními, jež každý volič podepíše. Voličové odevzdají cedulky předsedícímu, kterýž je přijme a do urny k tomu ustanovené vloží.

§ 30. Než voličové odevzdají volební cedulky, mají na vůli, odstoupiti a umluviti se stran posla, jejž by vyvolili, aby se volení nemuselo opakovati.

§ 31. Komise volební nesmí ale ani navrhováním, ani jakýmkoli jiným způsobem obmezovati voliče u svobodě volení.

§ 32. Při volení poslů nejsou vázáni voličové na osoby volitelné, přebývající ve volebním okrsku, nýbrž mohou voliti každého, kdo jest způsobný (schopný), býti poslem v Moravě, ať přebývá v kterémkoli okrsku.

§ 33. Když voliči cedulky volební odevzdají, otevrou se, a do protokolu volebního zapíše se jméno voliče i jméno, příjmení, charakter a místo přebývání vyvoleného posla.

§ 34. Při volení poslů potřebí absolutní většiny hlasů; kdyby tedy vyvolenec neměl alespoň o hlas více, než vynáší polovice voličů přítomných, muselo by se tak dlouho voliti poznovu, až by se docílila taková většina hlasů.

§ 35. Když se posel většinou hlasů vyvolí a komise volební proti volitelnosti jeho nic nenamítne, uzavře se volení, a podepíše se protokol i poznamenání hlasů od údů komise a nejméně 6 voličů.

§ 36. Komise volební ohlásí veřejně, jak volení vypadlo, oznámí to krajskému úřadu, položí na jistém místě protokol volební, by každý do něho mohl nahlédnouti, a dá každému poslovi list vyvolení, podepsaný ode všech údů komise a opatřený pečetí obecní místa volebního okrsku.

§ 37. Útraty cesty a diety pro posla ustanoví voličové před volením, a vyhotoví na ně zvláštní list, na kterýž si je může po náležité likvidaci z obecní kasy místa volebního okrsku vyzdvihnouti. Ostatní obce musejí tyto útraty obci, kteráž je napřed dala, nahraditi, a sice podle počtu voličů jim přináležejících a k volení vyslaných.

V. Pro c. k. universitu holomouckou.

§ 1. Volení koná se za předsedícího rektora magnifika zvlášť pro každou z tří fakult a pro lékařsko-hojičské studium.

§ 2. Voliti a voleny býti mohou všechny osoby v § 5. pořádku volebního uvedené, jsou-li způsobilé k zastávání práv svých.

§ 3. Oznámí se jim den a hodina volení s tím doložením, aby do té doby dle zřízení university odevzdali hlasy.

§ 4. Když se posel podle statut vyvolí, doručí se mu list vyvolení jeho, opatřený obyčejnými podpisy university.

§ 5. O náhradu útrat cesty a o diety poslům měj péči sama universita.

Od velkého, usnesením sněmovním od 27. dubna 1848. p. č. 90 zvláště zplnomocněného výboru.

V Brně dne 13. května 1848. Kníže Salm, předsedící.
Dr. Mandelblüh.

Volební okresy městské.

V kraji	Jména měst volících	Počet hlasů	Místo, kde se volí
brněnském	Boskovice	1	Boskovice
	Brno	15	Brno
	Hodonín	1	Hodonín
	Hustopeč	1	Hustopeč
	Mikulov	2(3)	Mikulov
	Podivín a Tišňov	1	Podivín
	Vyškov	1	Vyškov
holomouckém	Beroun a Dvorce	1	Dvorce

V kraji	Jména měst volících	Počet hlasů	Místo, kde se volí
	Březová a Litovel	1	Litovel
	Jevíčko	1	Jevíčko
	Holomouc	4	Holomouc
	Kojetín	1	Kojetín
	Mohelnice	1	Mohelnice
	Prostějov	3	Prostějov
	Rýmařov	1	Rýmařov
	Svitavy	1	Svitavy
	Šternberk	2	Šternberk
	Šumberk	1	Šumberk
	Třebová	1	Třebová
	Unčov	1	Unčov
	Zábřeh a Loštice	1	Loštice
přerovském	Brušperk a Val. Mezříč	1	Brušperk
	Budišov	1	Budišov
	Frenštát	1	Frenštát
	Fulnek	1	Fulnek
	Jičín Nový	2	Jičín Nový
	Hranice	1	Hranice
	Kroměříž	1	Kroměříž
	Lipník	1	Lipník
	Libová	1	Libavá
	Ostrava	1	Ostrava
	Přerov	1	Přerov
	Příbor	1	Příbor
hradišťském	Brod Uherský	1	Brod
	Holešov	1	Holešov
	Hradiště	1	Hradiště
	Kyjov	1	Kyjov
	Strážnice	1	Strážnice
jihlavském	Bystřice a Nové Město	1	Bystřice
	Dačice a Slavonice	1	Slavonice
	Jihlava	5	Jihlava
	Mezříč Velká	1	Mezříč
	Telč	1	Telč
	Třebíč	1	Třebíč
	Žďár	1	Žďár
znojemském	Budějovice Mor. a Krumlov	1	Budějovice
	Ivančice	1	Ivančice
	Znojmo	1 (2)	Znojmo
opavském	Osoblaha	1	Osoblaha

Poznamenání. Města, která by měla více obyvatelů a domnívala se míti právo, vypraviti více poslů na sněm, než tuto vypočteno, vykažte se o tom certifikátem c. k. úřadu konskripčního.

* * *

Seznam členů a poslanců sněmu moravského, jenž dne 31. května 1848. zahájen a dne 24. ledna 1849. odročen byl. Příloha III.

A) Virilisté či majitelé panství a velkostatků a představení klášterů, v držení velkostatků, kteří se byli ku sněmu přihlásili. (Počtem 58).

Rytíř *Baratta* Karel — Budišov.

Svobodný pán *Bartenstein* Josef — Jindřichov (moravské obvody ve Slezsku.)

Hrabě *Belcredi* Egbert — Líšeň a Imravov.
Hrabě *Belrupt* Ondřej — (nebo také hrabě Gustav) — manské statky Všechovice a Provodovice.
Hrabě *Blankenstein* Karel — Batelov.
Svobodný pán *Bretton* Oktavian — Zlín.
Hrabě *Bubna* Ferdinand — Křtiny a Zabrdovice.
Rytíř *Chlumecký* Petr — Říkovice.
Hrabě *Chorinský* Bedřich — Veselí.
Dr. *Dvořáček* Jan, dvorský advokát ve Vídni — Mařiž.
Svobodný pán *Dalberg* Karel starší — Dačice.
Hrabě *Dubský* Emanuel — Lysice.
Rytíř *Feistmantel* Karel — Těšany.
Rytíř *Hentschl* — manský statek Kostelec.
Hrabě *Herberstein* J. — Jaroměřice.
Herring Jan — Habrovany.
Rytíř *Holle* Stěpán — Choryň.
Svobodný pán *Honrichs* K. — Kunštát.
Klein František — Visenberk.
Rytíř *Laminet* Josef — Rantířov.
Hrabě *Larisch-Mönnich* Jindřich — manský statek Životice (v mor. obvodech ve Slezsku.)
Kníže *Liechtenstein* Alois — za 16 panství na Moravě.
Rytíř *Linhart* Ferdinand — Vážany.
Kníže *Lobkovic* Ludvík — Fryšava.
Hrabě *Logothetty* Hugo — Březolupy.
Svobodný pán *Loudon* A. — Bystřice pod Hostýnem.
Rytíř *Manner* Michal — Bohdalice.
Hrabě *Magnis* Filip — Strážnice.
Hrabě *Mitrovský* Vladimír — Pernštýn. (Vstoupil v prosinci 1848. do armády jako rytmistr, ohlásiv své vystoupení ze sněmu.)
Napp Cyrill, praelát starobrněnský — Nové Hvězdlice a Šardice.
Pauspertl z Drachenthalu Jan — Nezděnice.
Pauspertl z Drachenthalu Tobiáš — Citov.
Polanský Adolf — Jesenec.
Příza Krystián — Konice a Stražisko.
Kníže *Schönburg-Hartenstein* A. — Staré Brno.
Hrabě *Schaafgotsche* Ant., biskup brněnský — Chrlice.
Hrabě *Saint-Genois* Filip — Klášter Hradisko.
Kníže *Salm* Hugo — Blansko a Rajec.
Hrabě *Schaafgotsche* Josef — Biskupice.
Svobodný pán *Schell* — Tišnov.
Schindler Emil — Kunvaldy.
Hrabě *Serényi* Jan Alfons — Luhačovice.
Hrabě *Spiegel* Ferdinand — Višňová.
Rytíř *Stahl* Josef — manský statek Divnice.
Svobodný pán *Sternbach* Ferdinand — Třešť.
Hrabě *Sternberg* Leopold — Malenovice.
Svobodný pán *Stillfried* Filip — Vyzovice.
Hrabě *Strachwic* Mořic — Šebetov.
Schlossar Viktor, praelát rajhradský — Rajhrad a Domášov.
Schindler Antonín Theodor — Řečkovice.
Seka Ferdinand, praelát novoříšský — Nová Říše.
Hrabě *Vetter-Lilie* Vincenc — Přestavlky.
Svobodný pán *Vorst-Gudenau* Klement — Žadlovice.
Šlechtic *Wachtler* Josef — Vsetín.
Svobodný pán *Widmann* Vojtěch — Plaveč.
Svobodný pán *Widmann* Antonín — Luka.
Rytíř *Vojkovský* Karel, nejvyšší písař zemský — jako oficír zemský na základě své důstojnosti.
Hrabě *Vrbna* Rudolf — Holešov.

B) Poslanci korporací a měst v držení velkostatků. (Počtem 18.)

Elsinger Jan — kr. město Znojmo.
Dr. *Friedl* Jan — Mor. Třebová.
Fux Bedřich — Třebíč.
Hoffmann Josef — Prostějov.
JUDr. rytíř *Holle* Jindřich, praelát olomoucký — Stará Bělá a Haňovice.
Koller Ferdinand — kr. město Unčov.
JUDr. *Lachnit* Jan, advokát v Kroměříži — Kroměříž (za manské statky.)
Lausch Josef — Příbor (za manské statky Petrovice a Vésku.)
Neissl Karel — kr. hlavní město Olomouc.

JUDr. Alois *Pražák*, veřejný agent v Uher. Hradišti — kr. město Uher. Hradiště.
Pemsel Ludvík — kr. hlavní město Brno (za statek Kuřím.)
Scholz Pavel — Šumperk.
Schuppler Florián — kr. město Kyjov. (Náhradník jeho *Kožený* František.)
Streit Ignát, magist. rada v Jihlavě — kr. město Jihlava. (Zvolen do říšského sněmu. Náhradník jeho *Ertl* Jan.)
Trávníček Jakub — Litovel.
Weinttritt Vincenc, probošt mikulovský — Jiřice.
Weisbrich Josef — Mohelnice (za statek Střítež.)
Rytíř *Vokřál* Josef, děkan kapitulní v Brně — Podolí.

C) Poslanci za vysoké školy olomoucké. (Počtem 5).

Dr. *Franz* Bedřich (za filosofickou fakultu.)
Lantkrabě *Fürstenberg* Bedřich (za bohoslovеckou fakultu.)
Dr. *Koppel* Jan (za právnickou fakultu.)
Dr. *Malý* Josef, rektor universitní.
Dr. *Spousta* František (za lékařsko-chirurgické oddělení.)

D) Poslanci za města moravská. (Počtem 77.)

I. V kraji *brněnském:*

1. Za král. hlavní město *Brno* 15:
Bauer Theodor, továrník.
Čížek Josef, měšťan.
D'Elvert Kristián, komisař krajského úřadu v Brně.
Feifalik Jan, magistrátní rada. (Zvolen do říšského sněmu. Náhradník jeho *Krinner* Ignát, stav. zemský účetní.)
Heinrich Albin, profesor.
Hennig Antonín, c. k. apelační rada.
Dr. *Mayer* Kajetán, advokát. (Zvolen do říšského sněmu. Náhradník jeho Dr. *Schlemlein* Eugen, advokát.)
Menzel Vincenc, měšťan.
Pittner Petr, majitel domu na rynku.
Schöller Filip, továrník.
Steinbrecher Vincenc, kupec.
Tureček Karel, obchodník.
Dr. *Ulrich* Edvard, advokát. (Náhradník jeho *Haberler* Antonín.)
Dr. *Vencliček* A., advokát.
Weeger Leopold, továrník. Všickni z Brna.
2. Za město *Boskovice*:
Cibulka Josef, zemský rada.
3. Za město *Hodonín*:
Fuňák Karel, měšťan.
4. Za město *Hustopeč*:
MDr. *Wilsdorf* Antonín.
5. Za město *Mikulov* 3:
Dr. *Hirsch* Samson, zemský rabín v Mikulově.
Lahner Jan. (Náhradník jeho *Zipfel* Jan.)
MDr. *Götz* František. (Náhradník jeho *Bartel* Rudolf.)
6. Za města *Podivín* a *Tišnov*:
Dvořáček Filip.
7. Za město *Vyškov*:
Jiříček František, syndikus ve Vyškově.

II. V kraji *olomouckém*:

1. Za města *Beroun* a *Dvorce*:
Harbich Filip, syndikus v Berouně.
2. Za města *Březovou* a *Litovel*:
Honheiser Josef.
3. Za město *Jevíčko*:
Wölhelm Josef, syndikus v Jevíčku. (Náhradník jeho *Kudla* Antonín)
4. Za král. hlavní město *Olomouc* 4:
Faschank Jan.
Dr. *Mandelblüh* František, advokát.
Osolsobě Karel.
Szábel Baltazar.
5. Za město *Kojetín*:
Pískovský Karel.
6. Za město *Mohelnici*:
Wildfer Vilém.
7. Za město *Prostějov* 3:
Abel Ferdinand. (Odešel ze sněmu.

Volba jeho 4. října zrušena. Náhradníkem jeho byl *Hundsfeld* Vincenc. V lednu 1849. opět zvolen poslancem.)
Ficker Antonín. (Volba jeho 4. října zrušena. V lednu 1849. opět zvolen poslancem).
Mekiska Jan starší. (Volba jeho 4. října zrušena. V lednu 1849. opět zvolen poslancem).

8. Za město *Římařov*:
Blaschke František, purkmistr. (Náhradník jeho *Hönnigschmied* Alois).
9. Za město *Svitavy*:
Werner Jan.
10. Za město *Šternberk* 2:
Fiedler Florian.
Golda Vincenc, syndikus ve Sternberku.
11. Za město *Šumperk*:
Oberleithner Edvard.
12. Za město *Mor. Třebovou*:
Steinbrecher František. (Náhradník jeho *Horák* Josef).
13. Za král. město *Unčov*:
Roller František.
14. Za města *Zábřeh* a *Loštice*:
Schönhöffer Karel.

III. V kraji *přerovském*:

1. Za města *Brušperk* a *Valašské Meziříčí*:
Dvořák Jan, syndikus.
2. Za město *Budišov*:
Richter Raimund. (Náhradník jeho *Steiger* Jan).
3. Za město *Frenštát*:
Schuster Vilém.
4. Za město *Fulnek*:
Thiery Antonín, měšťan.
5. Za město *Nový Jičín* 2:
Schenk Alois.
Tempele Josef.
6. Za město *Hranice*:
Friedl Jakub.
7. Za město *Kroměříž*:
Fentler Jan.
8. Za město *Lipník*:
Vojtíšek Alois, syndikus.
9. Za město *Libavou*:
Klement Josef, měšťan.
10. Za město *Mor. Ostravu*:
Kostrošic Vilém. (Náhradník jeho *Krämer* František.)
11. Za město *Přerov*:
Gogela Jakub. (Náhradník jeho *Iurovský* Vojtěch).
12. Za město *Příbor*:
Knězek Dominik, měšťan.

IV. V kraji *uher. hradištském*:

1. Za město *Uherský Brod*:
Nárožný Jan.
2. Za město *Holešov*:
Hartlánek Antonín. (Náhradník jeho *Prusinovský* Tomáš).
3. Za král. město *Uher. Hradiště*:
Krämer František, měšťan.
4. Za král. město *Kyjov*:
Kratochvila Karel.
5. Za město *Strážnice*:
Machálek Pavel. (Také Jan *Maier* byl jako náhradník asi poslancem města Strážnice).

V. V kraji *jihlavském*:

1. Za město *Bystřici* n. P. a *Nové Město*:
Siersch Jan. (Náhradník jeho *Sablik* Jiří).
2. Za město *Dačice* a *Slavonice*:
Stark František.
3. Za král. město *Jihlavu* 5:
Brandtner Karel.
Dr. *Judex* František.
Raab Bernard.
Šrámek Jakub.
Vaníček Jan.
4. Za město *Velké Meziříčí*:
Kaláb František.
5. Za město *Telč*:
Vondrák Jos. (Jeho náhradník protokolista apelační rady v Brně J. *Žídek*.)

6. Za město *Třebíč*:
Budišovský Jan.

7. Za město *Žďár*:
Chládek František, měšťan.

VI. V kraji *znojemském*:

1. Za města *Mor. Budějovice* a *Mor. Krumlov*:
Franzl František. (Zvolen do sněmu říšského. Jeho náhradník *Oderský* Vácslav.)

2. Za město *Ivančice*:
Blažek František.

3. Za král. město *Znojmo* 2:
Buchberger Antonín.
Ernst Michal.

VII. V kraji *opavském*:

Za město *Osoblahu*:
Kretschmer Ferdinand. (Náhradník jeho Frant. *Zimmermann*.)

E) Poslanci za venkovské obce. (Počtem 103.)

Adamec Vácslav — Nový Rousinov (volební okres totiž.)
JUDr. *Beck* Josef — Jemnice, 5. okres vol. kraje znojemského. (Zvolen do říšského sněmu. Náhradník jeho *Heidler* Ferdinand.)
Böhnisch Josef — Fulnek, vol. okres Hukovice, Starý Jičín, Fulnek a Kunvaldy. Náhradník jeho *Blaschke* Jan.)
Berger Antonín — Hranice, vol. okres Hranice a Spálov. (Náhradník jeho *Vrbík* Antonín.)
Bělíček Jan — Vyzovice, 13. vol. okres kraje hradišťského.
Bláha Matěj — Telč.
Boženek Antonín — volební okres kloboucký. (Volba dne 28. října zrušena.)
Bradík Josef, rychtář v Žalkovicích — Roketnicé, 13. vol. okres kraje přerovského.
Brosig Ferdinand — Krásná v přerov. kraji.
Bureš Jan — Klobouky Valašské v hrad. kraji.
Breit František — Dačice. (Volba zrušena. Opět uznán poslancem.)
Chlumský Jan — Imravov.
Cuker František — Pravčice, 14. vol. okres kraje přerovského.
Čambala Tomáš — Strážnice, 10. vol. okres kraje hrad
Cásek Josef — Plumlov v kraji olom.
Dietl Vincenc — Jihlava.
Dobeš Antonín, čtvrtláník v Nasedlovicích — Žarošice.
Dvořák Jan — Hošťálkov, panství hošťálkovské.
Dvořák Jan, rychtář v Dlouhomilově — Doubravice na Mohelnicku. (Náhradník jeho *Kušil* Jan Dominik.)
Elsinger František — Znojmo, 1. vol. okres.
Floder František — Židlochovice, 6. vol. okres kraje brněnského.
Frebort Jiří — Březovice.
Frey Jakub, gruntovník v Nové Vsi — Třešť.
Grögler Alois — Janovice.
Grill František — Lednice, 3. vol. okres kraje brněn.
Gromes Josef, gruntovník v Linharticích — Mor. Třebová.
Gottwald Rudolf — Bzenec, 5. volební okres kraje hradišť.
Handl Jan — Mor. Krumlov.
Hebnar Jakub — Nenakonice.
Heřmanský František — Ostravice, frenštátský vol. okr. kraje přerov.
Hinner František — Nový Jičín, vol. okres panství novojičínského a jaseneckého.
Hloch František — Unčov. (Náhradník jeho *Gabriel* František.)
Hložek Josef — Napajedla v hrad. kraji.
Hnilo Jan — Brumov.

Hönig František — Brtnice, 9. vol. okres kraje jihlavského.
Hrna Ignát — Uher. Hradiště, 1. vol. okres kraje hrad.
Hrůza Leopold — Rajhrad.
Hubík Josef — Holešov, za děkanství holešovské.
Julínek František — Rajec, za děkanství jedovnické.
Jurajda Michal — Rožnov, vol. okres valašsko-meziříčský.
Izáček Josef — Olomouc, 19. vol. okres kraje olom.
Jahn Antonín — Uher. Brod, 6. vol. okr. kraje hradišť. (Jeho náhradník *Procházka* Antonín, oznámil 5. ledna 1849., že již více nepůjde na sněm).
Kalužík Jan — Břeclava (Volba zrušena — opět poslancem uznán).
Klečka Petr — Hukvaldy a Stará Ves.
Konečný Jan z Prusinovic — Bystřice pod Host. v přerovském kraji.
Kornherr Jan — Pohořelice.
Kotela Jiří — Vsetín, 14. vol. okres kraje hradišť.
Kovář Vincenc — za panství Letovice, Křetín a Boskovice.
Kuběnda Jiří — Hranice, 8. vol. okres kraje přerov., panství Loučka, Bránky, Podolí, Hustopeče, Kelč atd.
Kuchynka Antonín, mlynář v Domšicích — Lechovice.
Kunstfeld Josef, gruntovník v Podolí H. — Úsov, 7. vol. okres kraje olom.
Kvasnička Josef — Zdounky.
Laufer Karel — opavské enklavy ve Slezsku.
Lubich Antonín — Krumperky. (Náhradník jeho *Kopp* František).
Lubich Vincenc — Šilperk, 8. vol. okres kraje olom.
Mazel Josef — Žďár.
Meixner Jan, Loučka Dlouhá Dolní — Sovinec, 16. vol. okr. kraje olom.
Mick Karel — Beroun, 14. vol. okres kraje olom. (Jeho náhradník *Schneider* Konstantin).
Mičánek Josef — Kuřím (Pejškov).
Minx Jan, čtvrtláník ve Slížanech — Zdislavice v hradišť. kraji.
Müller František, řeznický mistr a čtvrtláník ve Starých Hvězdlicích — Bučovice. (Jeho náhradník *Reich* Vácslav).
Müller Ignát — Losín Velký, 12. vol. okres kraje olom.
Münzer Josef, dědičný rychetník v Matějovicích. — Dívčí Hrady v mor. obvodech ve Slezsku. (Náhradník jeho *Löhnert* Karel).
Mandl Jan — Mor. Krumlov v znoj. kraji.
Mucha Jan — Olešnice.
Nemerád Jakub — Čechy.
Neumann Jakub — Tovačov.
Němec Jan, rychtář ve Vacenovicích — Lipník, 12. vol. okres kraje přerov.
Nováček František, pololáník ve Studenci — Náměsť n. Osl., 9. vol. okres kraje znoj.
Penka František, majitel selského statku v Staré Vsi — Čtyřicet Lánů, 3. vol. okres kraje olom.
Piruchta Josef — Hrotovice.
Poiger František — Štítary.
Pospíšil Šimon — Haňovice, 18. vol. okres kraje olom.
Příhoda Josef — Velké Meziříčí.
Rada Filip — Jevišovice v znoj. kraji.
Richter Jan — Chrlice, 21. vol. okres kraje brněnského. (Náhradník jeho *Richter* Antonín.)
Šidlo František — Uher. Hradiště, 2. vol. okres kraje hradišt.
Šíp František — Mor. Ostrava.
Schneider Josef — Hevlín.
Schubert Isidor — Mirov.
Schulmeister Engelbert — Sternberk, 15. vol. okr. kraje olom.
Schwab Engelbert — Borotín.
Sommer Vácslav, čtvrtláník ve Vracově — Kyjov, 4. vol. okres kraje hradištského.
Špatinka Dominik — Slavkov, vol. okres starorousinovský.
Srnec Martin — Rosice.
Srnec Šebestian — Uher. Ostroh.
Stafa Antonín — Dolní Kounice, 26. vol. okr. kraje brněnského.
Stanzl Vácslav — Drnoholec.
Stolfa Gabriel, gruntovník v Ivanovicích — Dědice.

Stříž Karel — Opatovice.
Strohal Jakub — Olomouc, 20. vol. okres kraje olom.
Truxa Karel, c. kr. železniční inženýr — Letovice.
Topenčík Karel — Mutěnice.
Toufar Matěj — Třebíč a Budišov.
Tesař František — Lysice.
Tropper Jan — Potštát.
Urban Jan — Bludov.
Uhlíř Josef — Lomnice.
Uhlíř Josef — Moravec, 5. vol. okres kraje jihlavského.
Winkler Norbert — Staré Město, 10. vol. okres kraje olom. (Náhradník jeho *Langhammer* Antonín.)
Vítek Martin — Luhačovice. (Zvolen do říšského sněmu. Jeho náhradník *Prchla* Šimon.)
Wurm Josef — Klobouky u Brna.
Vaněk Josef — Sloup.

* * *

Následkem sněmovního usnešení od 27. a 28. června r. 1848. má § 11 volebního pořádku dle nového spůsobení zníti: Příloha IV.

„Nemůže-li k sněmu zemskému volený posel, buď pro pilnou práci z povolání, buď, že též k sněmu říšskému vyvolen byl, v sněmu zemském seděti, město, nebo volební okres, jenž jej poslal, má právo, náhradníka voliti.

Každý náhradník jen na čas nepřítomnosti posla, jehož místo drží, v sněmu sedí, a poslovi jest zanecháno, práva poselského při každém svém dostavení užívati."

K § 9. III. odstávky u volební instrukce pro města má se přidati:

„Okresy, jenž jsouce k tomu dle § 8. pořádně vyzvány, voliti nechtějí, odřeknou se tím svého práva k volení, a voličové ostatních okresů mají právo, posla celého okrsku právoplatně voliti."

§ 23. instrukce pro města má zníti:

„K platnosti volení poslů zapotřebí, aby byly nejméně tři čtvrtiny dle §§ 8. a 9. volených voličů pospolu; když tedy více než čtvrtina se nedostaví, volení na druhý den se nařídí, při čemž přišlí voličové bez ohledu na počet svůj posla platně voliti mohou."

K § 11. IV. odstávky u volební instrukce má se přidati:

„Okresy, jenž jsouce k tomu dle § 10. pořádně vyzvány, voliti nechtějí, odřeknou se tím svého práva volebního, a voličové ostatních okresů mají právo posla pro celý okrsek právoplatně voliti."

§ 27. IV. odstávky má zníti:

„K platnosti volení poslů zapotřebí, aby byly nejméně tři čtvrtiny dle §§ 10. a 11. volených voličů pospolu; když tedy více než čtvrtina se nedostaví, volení na druhý den se nařídí, při čemž přišlí voličové bez ohledu na počet svůj posla platně voliti mohou."

V Brně 28. června 1848. Streit, zatímní přednosta sněmu.
Wieser, sekretář.

* * *

Osnova ústavního zřízení markrabství moravského, třetím čtením na sněmu moravském dne 15., 16., 18., 19. a 20. září 1848. přijatá. Příloha V.

I. Všeobecná ustanovení.

§ 1. Markrabství moravské jest země samostatná, jen s konstitučním císařstvím rakouským a to ústrojně spojená.

§ 2. Zemi náleží právo svézákonnosti a samosprávy v příčině veškerých zřízení zemských a prostředků k tomu potřebných.

§ 3. Právo svézákonnosti a samosprávy obsahuje povolování daně na vydání zemská, vnitřní správu politickou, záležitosti vojenské, důchody komorní, záležitosti účetní, kultus a vyučování ohledem na zvláštní poměry země, komunikaci zemskou, stavby veřejné, úvěr zemský, záležitosti bezpečnosti veřejné a vykonávání trestního i občanského práva.

§ 4. Hranice zemské nemohou změněny býti bez svolení sněmu.

§ 5. Kmenu slovanskému a německému země zaručeny jsou neporušitelnosť jeho národnosti a právo rovné.

§ 6. Země moravská podrží svůj dosavadní erb zemský, totiž: orlici zlatě a červeně v modrém poli kostkovanou, na pravo hledící a korunovanou Barvy zemské jsou zlatá a červená.

§ 7. Zařízené v zemi školy vysoké ať trvají dále.

§ 8. Všechny fondy zemské ať se jen zemí spravují a ať se jich k zemským jen účelům užívá.

§ 9. V zemi moravské přestává navždy šlechta se svými přednostmi i titulem, a nesmí více žádné šlechtictví nové býti udělováno.

§ 10. Základní práva obyvatelů země moravské obsažena jsou v ústavě říšské.

§ 11. Státní moci v zemi, totiž:

A) zákonodárná,

B) výkonná, a to obě směry v §§ 2. a 3. uvedenými, a

C) soudcovská, vykonávající se vedle ustanovení následujících.

II. O státních mocích v zemi.

A) Moc zákonodárná.

§ 12. Moc zákonodárnou směry v §§ 2. a 3. vyřknutými vykonává sněm *zemský* společně s císařem.

§ 13. Sněm *zemský* se skládá jen ze sněmovny jedné.

§ 14. Sněmovna tato tvoří se způsobem tím, že vždy na 10.000 duší veškerého obyvatelstva se zvolí poslanec jeden.

§ 15. Kromě toho mají zemské školy vysoké právo, vyslati k sněmu dva poslance.

§ 16. Voličem jest každý rakouský občan státní, který v Moravě řádně bydlí, 24 roků stár, svéprávný jest a neúhonný, to jest pro zločin aneb některý jiný nečestný skutek odsouzen nebyl, a který buď pozemek, dům aneb dani podrobenou drží živnosť, aneb své vzdělání dosažením úřadu veřejného, hodnosti akademické, aneb složením zkoušky státní byl osvědčil.

§ 17. Volitelným za poslance jest každý rakouský občan státní, který v Moravě řádně bydlí aneb dle § 16. zde statek má, v obou případech 24 roků stár, neúhonný a svéprávný jest.

§ 18. Doba volební obsahuje tři léta.

§ 19. Náhradníci za poslance se nepřipouštějí.

§ 20. Jen sněm rozhoduje o platnosti voleb členů svých, jakož i o řádu jednání.

§ 21. Sněm má právo, zaříditi vyšetřování o záležitostech před ním jsoucích.

§ 22. Zákonem zvláštním ustanoví se rozdělení země v okresy volební a způsob volení.

§ 23. Sněm volí svého předsedu, dva místopředsedy a své úředníky.

§ 24. Sněm shromažďuje se obyčejně první pondělí měsíce května. Zemře-li císař, musí se sněm sejíti v době měsíce jednoho.

§ 25. Právo odročiti sněm, ale ne déle nežli na měsíce dva, náleží císaři. Též sněm sám může se odročiti, žádají-li za to 3/4 členů přítomných, avšak nikoliv déle nežli na měsíců šest.

Sněm jest rozpuštěn:

a) na konci doby volební;

b) chtějí-li tomu 3/4 členů přítomných;

c) z nařízení císařova.

V případě *a*) musí v poslední dva měsíce před ukončením doby volební nové volení býti předsevzato; v případech *b*) a *c*) ale musí v příští dva měsíce po rozpuštění nový sněm býti svolán a se sejíti.

§ 26. Je-li více než polovice všech členů sněmu přítomno, může sněm zahájen býti a absolutní většinou hlasů platná činiti snešení.

§ 27. Právo navrhovati zákony, náleží jak císaři tak sněmu.

§ 28. Všechny návrhy zákonů, sněmem v mezích jeho právomoci přijaté, předkládají se císaři ku schválení.

Každý císařem schválený zákon zemský musí hejtmanem zemským býti spolupodepsán.

Právo císaře, odepříti schválení (veto), stejně obmezeno jest, jak obmezeno bude naproti sněmu říšskému.

§ 29. Sněmu může býti přítomen komisař vlády říšské, ale jen s hlasem poradným.

§ 30. Sněm má právo, když jest odročen neb rozpuštěn, dle vůle své k řízení jistých prací ustanoviti výbor členů svých, co do počtu vedle libosti.

§ 31. Členy sněmu nelze zodpovídáním stíhati ani z hlasování v sněmu, ani z náhledů na něm vyslovených.

§ 32. Po dobu zasedání nelze žádného člena, leč že by předcházelo svolení sněmu k tomu, pro zločin kromě zastížení při skutku samém, aneb pro přečin soudně stíhati, aneb pro dluhy zatknouti. Postižení člena sněmu při skutku samém budiž ihned sněmu oznámeno.

§ 33. Každý poslanec, který se uváže v úřad veřejný neb soukromý, aneb v prvějším postoupil, musí ze sněmu vystoupiti a nové volbě se podrobiti. Byl-li ale opětně zvolen, není žádné překážky, aby znovu vstoupil do sněmu.

§ 34. Úředníku veřejnému, který byl za poslance zvolen, nesmí dovolená, aby vstoupiti mohl do sněmu, býti odepřena.

§ 35. Útraty za cestu a diety poslanců zapravují se zemí. Způsob rozvržení a výška jejich ustanoví se zákonem zvláštním.

B) Moc výkonná.

§ 36. Výkonnou moc v zemi plní na předním místě císařem jmenovaný, obou jazyků zemských mocný hejtman zemský aneb jeho náměstek.

§ 37. Hejtman zemský jest ze svého úřadování zemi zodpovědný, o němž ročně podává zprávu zemi; sněmu náleží právo, dáti hejtmana zemského v obžalobu v míře té, jak ustanoveno bude sněmem říšským o ministrech.

§ 38. Hejtman zemský povinen jest, podávati sněmu ke každé jeho žádosti

zprávu o poměrech zemských; k své žádosti musí hejtman slyšán býti. On může též k sněmu odeslati komisaře, kteří ale, jak hejtman sám, poradný jen mají hlas.

§ 39. Hejtman zemský svolává, zahajuje, zavírá sněm jmenem císařovým, odročuje aneb rozpouští sněm z nařízení císařova.

§ 40. Obor působnosti a organisace úřadů, zemskému hejtmanu podřízených, ustanoví se mocí říšskou.

§ 41. Zvláštním zákonem ustanoví se zřízení obcí.

C) Moc soudcovská.

§ 42. Moc soudcovskou jmenem císaře vykonávají soudy.

Soudy jsou neodvislé, a žádné jiné autoritě nejsou podrobeny nežli zákonu. Rozsudky se vydávají jmenem císaře.

§ 43. Soudní moc v občanských a trestních záležitostech vykonává se ve všech stolicích zvláštními soudy v zemi moravské.

§ 44. Trestní řízení vůbec jest veřejné a porotní, a zakládá se na zásadě obžaloby.

§ 45. Soudci jmenují se vedle ustanovení, sněmem říšským přijatých.

§ 46. Žádného soudce nelze, leč že by předcházely obžaloba a odsouzení jeho, úřadu zbaviti, aneb proti vůli jeho přeložiti.

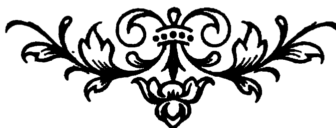
§ 47. Organisace a obor působnosti soudů ustanoví se zákony říšskými.

§ 48. Státní a obecní úředníci mohou také pro porušení zákona, úředním jednáním spáchané, u soudů příslušných býti obžalováni a souzeni.

§ 49. Na změnách, vysvětleních nebo dodatcích k ústavnímu zřízení přijatých, lze se snésti jen dvěma třetinami hlasů všech členů sněmu.

Dáno v Brně dne 20. září 1848.

Koppel v. r. předseda.
Salm.
Petr Chlumecký, zpravodaj komisse pro zřízení zemské.

Rejstřík jmen a věcí.

(Čísla znamenají stranu.)